

Motion till riksdagen 2024/25:1932

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Språk och litteratur

---

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	3
4	Rätten till ett språk	5
5	Språk och utbildning	6
6	Modersmålsstöd i förskola och förskoleklass	7
6.1	Studiehandledning på annat modersmål än svenska	7
6.2	Modersmålsundervisning	8
7	Svenska som andra språk (SVA)	10
8	Svenska för invandrare (sfi).....	12
8.1	Svenska från dag ett för vuxna.....	13
9	Teckenspråk	13
10	Rätten till tolk.....	15
11	Det skrivna språket och berättandet	17
11.1	En ny litteraturpolitisk utredning	17
11.2	Bibliotekens roll	19
12	Tillgängliga medier på flera språk	20

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att rätt till modersmålsstöd införs i förskolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att rätten till studiehandledning på modersmål stärks, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda frågan om vilka åtgärder som behöver vidtas för att studiehandledning på modersmål ska bli så likvärdig som möjligt över hela landet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör föreslå en ny lagstiftning som ger ensamkommande barn rätt till modersmålsundervisning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utökad rätt för adopterade att studera sitt modersmål på komvux bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skrivningen om minst fem elever bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten att läsa två modersmålskurser bör införas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär en utökad rätt till modersmål under hela skoltiden med lägre krav på förkunskaper och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att utforma en lärarutbildning som ger rätt kompetens för att undervisa vuxna samt att det ska vara möjligt att inom den läsa till sfi-lärare och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det svenska teckenspråket ska erkännas som nationellt minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör utse en myndighet eller annan offentlig aktör som ansvarar för produktionen

och distribution av litteratur på teckenspråk, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innefattar hela tolkkedjan från utbildning och auktorisering till tillsyn av tolktjänstbolag och beställarkompetens hos offentliga aktörer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en litteraturpolitisk utredning för att adressera de utmaningar som beskrivits ovan och genomlysa hela det litterära ekosystemet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inga folkbibliotek ska drivas av vinstdrivande företag och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om hur Sverige kan få ett digitalt nationalbibliotek där det litterära arvet görs tillgängligt för alla, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Inledning

Språket skapar mening för oss människor och är grunden för vår kommunikation. En sådan grundläggande mänsklig funktion blir ofrånkomligt också en viktig politisk fråga. Vem som får tillgång till ett språk, vilken status ett språk har och vilket sätt att kommunicera som anses vara det rätta styr i förlängningen vilka personer och grupper som kan göra sig hörda i det offentliga samtalet och få makt och inflytande. Var tid har sina språkfrågor att hantera och det är sällan man kan frikoppla de diskussionerna från den rådande synen på t.ex. klass, kultur och den svenska självbilden.

Sverige lagstiftade mycket sent på det språkpolitiska området. Istället har det varit reformer inom bl.a. religion, skolväsende och arbetsmarknad som satt ramarna för språkutvecklingen. Sveriges flerspråkiga historia är lång och tanken om att en nation ska ha ett nationalspråk är relativt ny i jämförelse. I olika perioder har franska, latin och tyska haft stark ställning vid sidan om en mängd lokala mål och språk. Översättningen av bibeln till svenska på 1500-talet var ett mycket viktigt steg för att sprida en version av svenska som kunde bli stilbildande. Införandet av folkskolan 1842 var också ett avgörande beslut för att skapa ett gemensamt svenskt språk och ökad läskunnighet.

Tryckeriteknikens utvecklingen och dess ökade tillgänglighet satte under 1800-talet fart på såväl bokutgivningen som dagspressen. Folkrorelsernas framväxt med tillhörande folkbildning gjorde sitt till för en ökad läs- och skrivkunnighet och debatten om svenskans användning och stavning blev något som angick allt fler. Under första halvan av 1900-talet låg fokus på den offentliga debatten snarare än på språkvård av svenskan, språkpolitik och på det faktum att Sverige var ett flerspråkigt land. Förtryck av nationella minoriteter och en politik för tvångsassimilering är en beklagansvärd och fortfarande på många sätt en obearbetad del av Sveriges mörka historia som lever kvar och har konsekvenser in i vår tid. Människor har osynliggjorts och kartlagts på diskriminerande sätt enbart för att de tillhört en minoritet. Den tidigare assimileringspolitikens medförde att människor var tvungna att förneka sitt ursprung och sluta tala sitt språk för att inte bli uteslagna från majoritetssamhället. Genom internationella avtal har Sverige sedan ratificeringen 2000 förbundit sig att skydda och stärka samers, tornedalingars, sverigefinnars, romers och judars rättigheter till identitet, språk, kulturarv och religion. Men mycket återstår att göra. I motion 2024/25:V623 redogör vi utförligt för vår politik för det nationella minoriteterna och urfolket samerna. Där föreslås bl.a. att möjligheten att använda det egna språket i kontakt med myndigheter bör utökas och gälla alla talare av nationella minoritetsspråk oavsett var i landet de bor. Utbildningen i, på och om de nationella minoritetsspråken samt de nationella minoriteternas kultur och kulturarv bör utvidgas, liksom möjligheten till vård och omsorg av personal som talar det egna modersmålet.

Även om det dröjde ända till 2000-talet innan vi fick en ordentlig minoritetspolitik gjordes vissa språkpolitiska förändringar under 70-talet. Den ökade invandringen ledde då till att riksdagen lämnade idén om assimilering och tydliggjorde att Sverige var ett mångkulturellt samhälle och nya kurser instiftade för att möta undervisningsbehoven hos såväl nyanlända som nationella språkliga minoriteter. Med ökad globalisering och digitalisering har engelskan fått en alltmer dominerande ställning inom utbildning, media, it och delar av näringslivet och det har väckt diskussioner om svenskans ställning. Under 2000-talet har vi därför sett större språkpolitiska utredningar som utmynnade i språklagen. Språklagen är en ramlag som är skriven för att fastställa vilka skyldigheter det allmänna har gentemot enskilda när det kommer till språkanvändning. I den politiska debatten har det under de senaste åren snarare varit fokus på den enskildes skyldighet att lära sig svenska för att få uppehållstillstånd eller medborgarskap. Högern vill utreda om man kan ta betalt för tolktjänster av vissa grupper och man ifrågasätter

nyttan med modersmålsundervisning. Det har varit en debatt som ofta färgats av rasism och ignorering av kunskapsläget inom språkforskningen. Vi ser det som nödvändigt att vända den debatten och se att flerspråkighet är något positivt för både individen och samhället. EU har som mål att unionens invånare ska kunna två språk utöver modersmålet och där ligger Sverige i dag i toppen.

4 Rätten till ett språk

I språklagen slås fast att alla ska ha rätt till språk. Redan från födseln kommunicerar barnet med sin omgivning. Förmågan att förmedla sina behov hänger i ett första skede samman med direkt överlevnad men möjligheten till kommunikation och samspel med omgivningen påverkar mycket tidigt också om barnets kognitiva utveckling. Det svar barnet får på sina försök till kommunikation är grunden för språkutvecklingen. Blir barnet lyssnat till? Får barnet stöd och förståelse? Det kan finnas många olika orsaker till att de vuxna runt ett barn inte kan tillgodose dessa grundläggande behov och det måste uppmärksammas tidigt.

Forskningen visar hur socioekonomiska faktorer kan samspela och utgöra hinder för språkutveckling. Omgivningsfaktorer som trångboddhet, tillgång till vård och tryggheten i bostadsområdet nämns vid sidan av familjefaktorer som trauma hos föräldrar, hushållsekonomin och kulturella faktorer som synen på jämställdhet och föräldraskap. Tillgång till stimulans via böcker och leksaker är också viktigt. När vi i Vänsterpartiet lägger fram en politik för ökat bostadsbyggande, förebyggande arbete i bostadsområden och ökad ekonomisk jämlikhet så innebär det i förlängningen också att man skapar bättre förutsättningar för barns välmående och språkutveckling.

Många av välfärdens verksamheter är viktiga för att barn ska få stöd i sin språkutveckling. Det handlar bl.a. om öppna förskolor, folkbibliotek och förskolor. För oss är det viktigt att dessa verksamheter finns nära bostadsområden. Det är alarmerande att så många biblioteksfilialer stängt det senaste decenniet, samtidigt som befolkningen ökat. Barnhälsovården (BHV) har i uppdrag att informera och stötta föräldrar så att de i sin tur kan vara med och utveckla sitt barns språk. BHV är även den instans som kan fånga upp om ett barn har medfödda svårigheter eller sociala omständigheter i sin omgivning som försvårar språkutvecklingen. Vi ser mycket positivt på det arbete som görs av personalen på BHV för att uppmuntra föräldrar till att samtala, leka och läsa för sina barn. Många regioner arbetar med gåvobok för att uppmuntra högläsning för barn.

Det görs även riktade insatser till familjer där det talas andra språk än svenska i hemmet. En viktig del är att uppmuntra föräldrar att använda det språk de är mest bekväma med i sin huvudsakliga kommunikation med barnet. På så sätt kan barnen få ett eller flera välutvecklade modersmål som parallellt eller senare kan kompletteras med svenskan.

De ekonomiska prioriteringar som Tidöpartierna gör innebär tyvärr stora nedskärningar i såväl kommuner som regioner och det är väldigt oroande att de verksamheter som ska ge alla barn en bra start i livet riskerar att underfinansieras men stora kostnader både för individen och samhället i förlängningen.

5 Språk och utbildning

En persons språkutveckling hänger tätt samman med utveckling av läs- och skrivförmåga, inläring och även utvecklingen av identitet och social förmåga. Det talade språket fungerar som en motor för den tidiga läsinläringen och läsning blir i sin tur en motor för den senare språkutveckling. Detta då skrivna texter innehåller ett mer komplext språk än det talade. Det handlar om ett större ordförråd, bildligt språk och uttryck och mer komplex grammatik. För Vänsterpartiet är det tydligt att både förskola och skola behöver få mer resurser till den vanliga språkundervisningen men också för att kunna ha grupp- och klasstorlekar som möjliggör mycket social interaktion och en aktiv användning av språket. Med hög personaltäthet och färre barn i gruppen kan man snabbt upptäcka vilka barn som har inläringssvårigheter och behöver särskilt stöd. Den som har svårt med läsningen får det svårt i alla ämnen och både självförtroende och inlärningslust minskar. Det läsfrämjande arbetet måste därför få ta plats i skolan. Utöver det som sker i undervisningen behöver skolorna få resurser till såväl fysiska skolbibliotek som utbildade skolbibliotekarier. Vi redogör mer utförligt vår politik på skolbiblioteksområdet i motionen 2022/23:1226. Regeringen har nyligen presenterat proposition 2023/24:164 Stärkta skolbibliotek, och vi kommer återkomma i höst med vårt svar på förslagen som lämnas där.

I spåren av Invandringsutredningen (SOU 1974:69) arbetade man fram förslag om tre nya undervisningsämnen; svenska för invandrare (sfi), svenska som andraspråk och hemspråk, numera benämnt modersmål. Vi ser att den enhällighet som rådde kring dessa reformer tyvärr inte råder längre, trots att forskningsläget i dag är ännu tydligare. Samtidigt har samhället förändrats och synen på vilken nivå av svenskkunskaper som

krävs av den som invandrat som vuxen som har förändrats. Kraven på kunskaper i engelska är höga och utgör en tröskel för många med kort utbildningsbakgrund som kommer till Sverige utan förkunskaper. Vilka språk som studeras i ämnet moderna språk är också högst rörlig materia. Under decennier var det tyska och franska som gällde på de flesta av landets grundskolor och i dag har spanskan tagit över alltmer, med brist på utbildade lärare och överfulla undervisningsgrupper som följd. Vi ser behov av förbättring och förnyelse inom flera av delar av utbildningskedjan.

6 Modersmålsstöd i förskola och förskoleklass

Förskolan och förskoleklassen ska bidra till att modersmålet utvecklas så att barnen kan kommunicera på såväl sitt modersmål som på svenska. I läroplanen för förskolan framgår att verksamheten ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling. Vidare ska medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Det språkliga lärandet blir bäst när språket används i meningsfulla sammanhang i vardagen, t.ex. i lek och skapande verksamhet. Personalen ska därför anpassa aktiviteter, arbetssätt, miljö och material efter barnens behov för att medverka till barns utveckling av sitt modersmål. Möjligheterna för förskolebarn att få modersmålsstöd varierar kraftigt och inte sällan finns stora brister i förskolornas arbete, något som regelbundet konstateras av skolmyndigheterna i deras tillsynsarbete. Vi har stor förståelse för utmaningarna att hitta passande arbetssätt i grupper där det finns många olika modersmål och det kan råda brist på både lokaler och pedagoger. En viktig insats för att möjliggöra mer av individuellt stöd är att minska barngruppernas storlek och höja personaltätheten. Det är förslag som vi driver genom både budgetförslag och lagstiftningsförslag. Vänsterpartiet anser dock att det även behövs en tydligare uppdrag och då är det viktigt att införa rätten till modersmålsstöd i förskolan, något som saknas i dag.

Regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att rätt till modersmålsstöd införs i förskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.1 Studiehandledning på annat modersmål än svenska

För att stärka nyanlända elevers möjligheter att uppnå behörighet till nationella program i gymnasieskolan finns sedan den 1 augusti 2018 en förstärkt rätt till studiehandledning

på modersmålet för nyanlända elever som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet i grundskolan, grundsärskolan eller specialskolan. Att en elev ännu inte behärskar svenska fullständigt får inte leda till att hen halkar efter i skolan. Därför är rätten till studiehandledning oerhört viktig. Om en elev har svårt att tillgodogöra sig undervisning p.g.a. annat modersmål än svenska har eleven rätt till studiehandledning på modersmålet. Det kan t.ex. handla om att få hjälp med matten på det språk som talas i hemmet. Det finns dock ett stort glapp mellan denna tydliga rättighetslagstiftning och verkligheten. Enligt Skolinspektionens granskningar finns det många skolor som inte ens känner till studiehandledning som stödform. Skolinspektionen har även konstaterat att skolor som erbjuder studiehandledning inte alltid utgår från elevens behov, utan ofta från skolans rutiner. I en särskild rapport om utbildningen för nyanlända elever skriver man att ”särskilt stöd genom studiehandledning på modersmålet inte ges i tillräcklig kvantitet och kvalitet för att ge stöd för de nyanlända elevernas kunskapsutveckling”.

Skolinspektionen har även konstaterat att många huvudmän har en väldigt snäv bild av vad studiehandledning innebär. Den sköts i hög grad av modersmåls lärare som inte alltid har särskilda kunskaper i de ämnen som handledningen omfattar.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att rätten till studiehandledning på modersmål stärks. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör utreda frågan om vilka åtgärder som behöver vidtas för att studiehandledning på modersmål ska bli så likvärdig som möjligt över hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.2 Modersmålsundervisning

En statlig utredning (SOU 2019:18) visade att elever som deltagit i modersmålsundervisning hade bättre betyg och större gymnasiebehörighet än de som avstått. Det gick inte fastslå att detta berodde enbart på modersmålsundervisningen, men resultaten stämde överens med tidigare forskning, både i Sverige och internationellt, som visat att modersmålsundervisning förbättrar ordförrådet i både modersmålet och andraspråket, samt stärker resultaten i andra ämnen. Den ökar också elevernas trygghet och främjar en harmonisk, flerspråkig identitet. Vänsterpartiet anser att den tidigare statliga utredningen innehöll viktiga förslag och beklagar att ingen proposition lades fram av den förra regeringen. Sittande regering har beställt en ny utredning för att undersöka om modersmålsundervisningen hämmar integrationen, vilket Vänsterpartiet ser som slöseri med skattemedel.

Historiskt har villkoren för modersmålsundervisning varierat. Från 1977 fanns en hemspråkläroverutbildning men den lades ner efter 11 år. I dag är det svårt att utbildas sig till modersmålslärover och kraven är högre än för andra lärover, vilket lett till att modersmålslärover undantagits från legitimerationskravet. Trots dessa hinder ligger Sverige långt fram inom modersmålsundervisning, men lagstiftningen behöver uppdateras. Elever i grundskolan och gymnasiet har, under vissa förutsättningar, rätt till modersmålsundervisning och elever som tillhör en nationell minoritet har en utökad rätt. Få elever utnyttjar dock möjligheten och andelen minskar i högre årskurser. Med tanke på de positiva effekterna bör det vara en politisk prioritering att öka deltagandet och förbättra kvaliteten på undervisningen. Den senaste statliga utredaren, Nihad Bunar, delar in anledningarna till att inte fler elever deltar i tre kategorier:

- Regleringar i skolförfattningarna.
- Strukturella faktorer.
- Uppfattningar om ämnets betydelse.

På nationell nivå har vi möjlighet att lösa några av hindren, andra behöver skolans huvudmän arbeta aktivt med.

Tusentals av de barn och ungdomar som tvingats fly från krig och förföljelse har kommit till Sverige ensamma, och utifrån dagens lagstiftning skulle skolan kunna neka dem att ta del av modersmålsundervisningen då de saknar vårdnadshavare med annat språk än svenska i Sverige. De har därmed inte alltid sitt modersmål som det dagliga umgängesspråket i hemmet. En del har dessutom, p.g.a. begränsade möjligheter till skolgång, inte grundläggande kunskaperna inom sitt modersmål. Lagstiftningen måste därför förändras så att undervisning i modersmålet garanteras alla barn med annat modersmål än svenska. Ett tillvägagångssätt är att likställa ensamkommande och adoptivbarn i lagstiftningen. Frågan har utretts två gånger under de senaste åren, (SOU 2017:54 och SOU 2019:18) och nu är det dags att gå till beslut.

Regeringen bör föreslå en ny lagstiftning som ger ensamkommande barn rätt till modersmålsundervisning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Sverige bor tusentals adopterade från andra länder som har rätt att lära sig om sitt ursprung och modersmål, vilket kräver grundläggande språkkunskaper och engagemang från föräldrar och barn. Efter att oegentligheter kring internationella adoptioner uppdagats har riksdagen, på Vänsterpartiets initiativ, beslutat att detta ska utredas. Bristen på myndighetsengagemang har gjort att ideella organisationer fått hantera

informationsspridningen. Adopterade har ofta själva bildat föreningar för att söka sitt ursprung, men språkbarriärer försvårar processen.

En utökad rätt för adopterade att studera sitt modersmål på komvux bör utredas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Skyldigheten att anordna modersmålsundervisning finns bara i de fall det finns minst fem elever hos huvudmannen som önskar läsa samma språk. De nationella minoritetsspråken är undantagna från den regeln. Det hindrar förstås inte huvudmän att anordna undervisningen även om färre elever än så önskar undervisningen men det har visat sig att många säger nej. Begränsningen om fem elevers deltagande innebär att elevers möjlighet att delta i modersmålsundervisning blir starkt beroende av elevsammansättningen hos en huvudman. Den elev som talar ett i Sverige mindre förekommande språk eller bor i en mindre kommun har alltså mycket sämre chans att få undervisning. Vi menar, precis som föreslås i SOU 2019:18, att skrivningen om minst fem elever bör tas bort.

Skrivningen om minst fem elever bör tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vi ser också att det är problematiskt att elever bara har rätt att läsa ett modersmål. I många familjer talas flera språk och det kan vara svårt att tvingas välja det ena.

Möjligheten att läsa två modersmålskurser bör införas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare vill vi se en utökad rätt till modersmålsundervisning. Den ska gälla under hela skoltiden, i stället för dagens sju år, och ha lägre krav på förkunskaper.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär en utökad rätt till modersmål under hela skoltiden med lägre krav på förkunskaper. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Svenska som andra språk (SVA)

Svenska som andraspråk finns i alla skolformer där man undervisar i ämnet svenska. Svenska som andraspråk skiljer sig från ämnet svenska genom att undervisningen utgår från ett andraspråksperspektiv. Enligt skolförordningen ska följande elever i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan få undervisning i svenska som andraspråk om de behöver det:

- elever som har ett annat språk än svenska som modersmål,

- elever som har svenska som modersmål och som har tagits in från skolor i utlandet,
- invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en vårdnadshavare.

Elever i grupperna som nämns ovan ska alltså inte läsa svenska som andraspråk automatiskt. Det är bara om de har behov av det som de ska få undervisning i svenska som andraspråk. Undervisning i svenska som andraspråk ersätter undervisning i svenska. Det är rektorn som beslutar om en elev i grundskolan eller en motsvarande skolform ska få undervisning i svenska som andraspråk. Beslutet ska grunda sig på elevens behov, men det är inte närmare reglerat hur behovsprövningen ska gå till.

Skolämnet svenska som andraspråk har många gånger kritiserats i den akademiska och politiska debatten. Det har främst handlat om brister i hur det hanteras, såsom otydliga urvalsprinciper, brist på behöriga lärare och att ämnet ofta blir stödundervisning för lågpresterande elever. I en avhandling från Uppsala universitet 2017 undersökte Anna Sahlée dessa frågor och noterade att det saknas tydliga kriterier för vilka elever som bör delta i undervisningen. Styrdokumentet ger ingen klar vägledning och bedömningen av vem som har behov av ämnet är osäker. Sahlée fokuserar särskilt på elever födda i Sverige som deltar i svenska som andraspråk, trots att de flesta rapporterar att svenska är deras starkaste språk. Genom att analysera nationella prov, både muntligt och skriftligt, fann hon att skillnaderna mellan elever som läser svenska och de som läser svenska som andraspråk är små. De senare gjorde något fler avvikelser från standardspråket, men dessa språkliga skillnader var inte tillräckliga för att motivera undervisning i svenska som andraspråk. I avhandlingen ifrågasätts om dessa elever verkligen har behov av undervisningen men det betonas att det kan finnas andra skäl till att de ändå gynnas av den.

Den högernationalistiska regeringen har 2023 tillsatt en utredning där en statlig utredare ska: ”analysera och föreslå hur behoven hos de elever som saknar grundläggande kunskaper i svenska språket kan tillgodoses, antingen genom införande av ytterligare en kursplan för ämnet svenska som andraspråk eller genom en ny del i den befintliga kursplanen för ämnet”

Vänsterpartiet anser att det behövs ett omtag avseende svenska som andra språk. Forskning och beprövad erfarenhet bör styra innehållet och fokus bör ligga på att barn som inte har svenska som modersmål ska säkras samma rätt till det svenska språket som elever med svenska som modersmål samt att lösningarna för framtida utformning av undervisning ska leda till högre kvalitet. Vi återkommer med mer konkreta förslag när

regeringens proposition har lämnats under 2024. Vi vill dock redan nu betona att vi kommer att motsätta oss alla förslag från regeringen som syftar till att försämra rätten till utbildning för vissa elevgrupper, i detta fall elever med svenska som andraspråk.

8 Svenska för invandrare (sfi)

Svenska för invandrare (sfi) är en språkutbildning inom den kommunala vuxenutbildningen. Sfi syftar till att ge vuxna personer med annat modersmål än svenska grundläggande kunskaper i svenska språket samt möjligheten att lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk. Sfi ska även ge språkliga redskap för kommunikation och ett aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv.

Flera reformer har gjorts för att stärka kvaliteten inom komvux i sfi de senaste åren. Utredningen Svenska för invandrare – valfrihet, flexibilitet och individanpassning pekade bl.a. på att utbildningen inte tillräckligt var utformad efter de vuxna individernas behov och förutsättningar och efter det har beslut fattats om en rad förbättringar. Sfi gjordes till en del av komvux 2016 och året efter fick man sammanhållna studievägar. Den senaste större förändringen var en förenklad betygsskala.

Utredningen Samverkande krafter – förstärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk konstaterade att lärarnas förutsättningar behöver stärkas än mer. Till exempel lyfter utredningen att kraven för behörighet att undervisa inom komvux i sfi är låga i förhållande till uppdraget. I sfi-klassrummet möts människor med vitt skilda språkkunskaper och förutsättningar. Många har bristande skolgång med andra kommer med långa akademiska utbildningar i bagaget. Detta är en svår utmaning för undervisande lärare. Under 2018 och 2023 gjorde Skolinspektionen riktade granskningar av sfi-utbildningar och fann att kvaliteten brast i många fall och att det saknades likvärdighet över landet. Det är vanligt att undervisningen inte individanpassas tillräckligt och att elevernas behov, förutsättningar och mål inte är en utgångspunkt vid lärarnas planering av undervisningen. Det fanns flera exempel på distansstudier där möjligheterna att träna att tala svenska var för få. Lärare som intervjuades pekade på svårighet att få tiden att räcka till den individanpassning som förväntades och i de verksamheter det brister påtalades efterlyste många lärare en starkare pedagogisk ledning från rektor.

Vänsterpartiet ser bildning, språk och kunskap som avgörande verktyg för att leva ett fungerande liv – få sina rättigheter tillgodosedda, tillägna sig ny kunskap samt arbeta

och delta i det demokratiska samtalet. Dessa ambitioner ska vägleda svenskundervisningen för alla som lever i Sverige, oavsett bakgrund. På samma sätt som den svenska skolan har ett kompensatoriskt uppdrag ska sfi fungera kompensatoriskt och utjämna skillnader mellan olika grupper i samhället. Det behövs en generell kompetenshöjning och fler lärare för att höja kvaliteten. Staten behöver också ta ansvar för att likvärdigheten stärks. Vinstintresset måste bort så att de studerandes behov sätts i centrum.

En utredning bör tillsättas för att utforma en lärarutbildning som ger rätt kompetens för att undervisa vuxna och att det ska vara möjligt att inom den läsa till sfi-lärare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.1 Svenska från dag ett för vuxna

Vid den stora flyktingvågen 2015 införde regeringen ett nytt kursutbud för asylsökande. Både studieförbund och folkhögskolor fick rätt att anordna kursen Svenska från dag ett som varvade svenskstudier med samhällsvägledning. Kursen vände sig till den som fanns på Migrationsverkets boenden och syftet var att erbjuda asylsökande en meningsfull vardag samtidigt som de fick kunskaper som kunde underlätta etableringen och korta studietiden för den som sedan fick uppehållstillstånd. Det har varit en mycket uppskattad verksamhet och visade hur snabbt folkbildningen kan ta sig an nya uppdrag och vara en viktig aktör för att lösa samhällsutmaningar. Vid nästa stora flyktingström 2022 fanns en välutbyggd infrastruktur för Svenska från dag ett som kunde välkomna de ukrainska flyktingarna. Det är mycket beklagligt att den här verksamheten fått först minskade och sedan helt borttagna bidrag sedan regeringen och Sverigedemokraterna lade sin första budget. Det visar på det stora ointresse som finns för verkliga integrationsinsatser. De ukrainska flyktingarna har numera fått rätt att läsa sfi, då de har en form av uppehållstillstånd via EU:s massflyktsdirektiv, men många asylsökande vistas i Sverige under väldigt lång tid i väntan på besked från Migrationsverket. Så länge de inte har rätt att läsa sfi bör det finnas riktade pengar till studieförbunden och folkhögskolor att bedriva kursverksamhet enligt konceptet Svenska från dag ett. Vi fortsätter finansiera Svenska från dag ett i vår budgetmotion 2024/25:V700.

9 Teckenspråk

I dag beräknas antalet teckenspråksanvändare i Sverige till ungefär 30 000.

Teckenspråkiga ses ofta som personer med hörselnedsättningar – inte en kulturbärande minoritet med ett eget språk. Men om vi använder oss av benämningen teckenspråkiga omfattar det även hörande. Det kan t.ex. handla om anhöriga till döva eller personer med hörselnedsättning eller andra som velat lära sig språket av andra anledningar. Det är viktigt att minnas att för många är teckenspråk deras förstaspråk och svenska deras andraspråk. Det var dock inte förrän på 1981, efter lång kamp från dövrörelsen som Sverige som första landet i världen gav teckenspråket status som ett erkänt språk. Innan det var det t ex inte tillåtet att använda teckenspråk inom skolväsendet. Det här skapade stora problem för tidigare generationer döva som fick svårigheter att kommunicera och utvecklas och många lider än i dag av språkdeprivation, ett tillstånd som kan ge samma konsekvenser som olika kognitiva funktionsnedsättningar. Forskare kunde redan på 60-talet påvisa att teckenspråket uppfyller samma lingvistiska komplexitet som talat och skrivet språk och i dag finns det på många sätt en väl utbyggd struktur för teckenspråket inom myndigheter och akademien. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättningar har stärkts sedan 80-talet men det saknas fortfarande kunskapen om döva i många offentliga institutioner och hälsan är sämre än hos den hörande befolkningen. Den medicinska utvecklingen som möjliggjort för döva och hörselskadade som har en fungerande hörselnerv att få ett hjälpmedel, sk cochlea-implantat för att kunna höra ljud och tal och det har förändrat förutsättningarna radikalt för de enskilda individerna och aktualiserar frågor om teckenspråkets fortlevnad.

I språklagen står det att samhället ska ”skydda och främja det svenska teckenspråket” och att ”den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket”. Språklagen är en skyldighetslag som offentliga verksamheter ska följa, t.ex. kommuner, regioner och statliga organ. Trots det upplever döva dagligen hinder i sin vardag när de inte får hjälp med teckenspråkstolkning på föräldramötet, i arbetslivet eller vid fritidsaktiviteter.

I språklagen jämställs det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken, men i praktiken är skyddet olika. De nationella minoritetsspråken har ett mer långtgående skydd i lagen om minoriteter och minoritetsspråken, exempelvis när det gäller språkliga rättigheter inom barn- och äldreomsorgen. Regelverket för modersmålsundervisningen blir inte heller tillräckligt generöst.

Det svenska teckenspråket bör erkännas som ett nationellt minoritetsspråk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det kulturella utbudet för den som är döv eller har en hörselnedsättning har ökat. Fler scenföreställningar teckentolkas och hörselslingor finns i allt fler lokaler. Inom public service utvecklas ny teknik för textning av radio och tv-program. Det är dock viktigt att inte textning helt ersätter teckenspråkiga program utan det utbudet måste också öka. Särskilt viktigt är det för barn som ännu inte lärt sig läsa att få tillgång till kultur och medier på teckenspråk under sin uppväxt. Både för sin språkliga utveckling och för känslan av inkludering i samhället. En stor brist råder det inom litteraturområdet. Forskning visar att barn som får tillgång till böcker genom högläsning och egen läsning utvecklar sitt ordförråd snabbare än andra barn. I dagsläget finns knappast något utbud av svensk teckenspråkig litteratur. Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) hade fram till 2014 ett uppdrag att ta fram böcker och det utbudet är tillgängligt via lånetjänsten Legimus som sköts av Myndigheten för tillgängliga medier och som sedan distribueras via biblioteken. De allra flesta titlar är alltså mer än tio år gamla och för att få tillgång till en teckenspråkig bok ska bibliotekarien bränna den på en DVD-skiva till låntagaren. Mycket få gör det i dag och de flesta titlar är läromedel för elever.

Sedan 2018 har Myndigheten för tillgängliga medier ansvar för att främja litteratur på teckenspråk. Man har under den tiden haft ett pilotprojekt för att bl.a. reda ut frågor kring upphovsrätt och möjliga samarbeten med förlag. Man har på prov tagit fram två titlar som finns på Youtube för streaming men de har i dag inget uppdrag att producera fler filmer. Det är viktigt att man tar fram modernare distributionssätt för ökad tillgänglighet av både det befintliga och framtida utbud och att någon aktör får långsiktig finansiering för att få upp volymerna. Även SPSM och Utbildningsradion (UR) har visat intresse, utöver Myndigheten för tillgängliga medier. Det här är en fråga som behöver lösas så snabbt som möjligt.

Regeringen bör omgående utse en myndighet eller annan offentlig aktör som ansvarar för produktionen och distribution av litteratur på teckenspråk. Detta bör riksdagens ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Rätten till tolk

För den som inte fullt ut behärskar svenska ska det vara möjligt att använda sitt modersmål och göra sig förstådd och få hjälp med förståelse via en tolk. Rätten till tolk i

mötet med offentliga aktörer regleras på flera sätt, bl.a. i förvaltningslagen, rättegångsbalken, hälso- och sjukvårdslagen och patientlagen. I den här motionen fördjupar vi oss i rätten till tolk för den som har ett annat talat modersmål än svenska. Rätten till tolk för den som är döv, dövblind eller har en hörselnedsättning skriver vi mer om i motionen En funktionsrättspolitik för trygghet och delaktighet (mot. 2024/25:V202).

Regeringen och Sverigedemokraterna vill nu luckra upp rättigheten till tolk för vissa grupper inom sjukvården och utreder möjligheten att ta betalt för tjänsten. Vi motsätter oss starkt en sådan förändring som skulle innebära ett ekonomiskt hinder för människor i behov av vård och stöd. Fackföreningar som organiserar vårdpersonal har protesterat och pekar på hur viktigt det är för dem att kunna arbeta med tolk för att kunna ge rätt vård, det kan vara en fråga om liv eller död.

I dag finns stora brister inom tolkverksamheten och såväl tolkarna som de tolkbehövande hamnar i kläm. Det kan få allvarliga konsekvenser, påverka utgången i rättegångar och möjligheten till stöd från socialtjänsten för att nämna några exempel. Den förra regering tillsatte en utredning som lämnade betänkandet Att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83) men ingen proposition har lagts utifrån dess förslag.

Kontakttolk kallas de tolkar som stat, kommuner och regioner använder sig av i sina verksamheter. Tolk är inte en skyddad titel vilket innebär att vem som helst kan kalla sig tolk trots varierande utbildning och kunskapsnivå. Den som har gått en grundutbildning som anordnats av en utbildningsanordnare som är godkänd av Myndigheten för yrkeshögskolan (Myh) eller en högskola kan registrera sig hos Kammarkollegiet. Den som vill få en skyddad titel, auktoriserad tolk, och sedan ha möjlighet att specialisera sig mot vård- eller rättstolkning kan avlägga prov hos Kammarkollegiet och finnas med i ett särskilt register. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har beskrivit hur deras medlemmar har svårt att få tag på kvalificerade tolkar och att man har svårt att konkurrera med lönerna som statliga myndigheter erbjuder tolkarna. I dag har majoriteten som arbetar som tolk ingen särskild tolkutbildning. För den som vill studera till tolk har det de senaste åren erbjudits utbildning via arbetsmarknadsutbildning, studieförbund, folkhögskola, yrkeshögskola och universitet. En del berättigar till studiemedel, andra inte. Det här riskerar att skapa osäkerhet både för blivande studerande och beställare i nästa led. För att det ska löna sig att skaffa en utbildning och bli auktoriserad behöver myndigheter och andra offentliga

aktörer se värdet i att anlita auktoriserade tolkar. Det kräver i sin tur att de yrkesgrupper som kan komma att jobba med tolk, som läkare, socialsekreterare eller lärare behöver få kunskap under sin utbildning om varför och hur man jobbar med tolk.

För de yrkesverksamma tolkarna är arbetsvillkoren oftast komplicerade. Många är egenföretagare och arbetar du på mindre orter eller tolkar till ett språk som inte är så vanligt i Sverige kan du ha svårt att klara din försörjning. Det som ytterligare komplicerar frågan är svårigheten att förutse vilka språk och vilka volymer som kommer efterfrågas. De stora flyktingströmmarna åren 2015–2016 skapade ett mycket stort behov av tolkar, bl.a. på arabiska och dari, och sedan kriget i Ukraina har myndigheterna behövt leta med ljus och lykta efter tolkar i ukrainska. Den nuvarande migrationspolitiken som syftar till att färre ska få uppehållstillstånd och att öka utvandringen ger dock dåliga incitament för att locka studerande till tolkutbildningar.

Vi ser att regeringen behöver ta ett helhetsgrepp kring strukturen för tolktjänster på talade språk för att garantera både enskilda och offentliga institutioner och myndigheter rätt tolkkompetens. Översyner har gjorts i såväl statliga utredningar, rapporter från statliga myndigheter och genom försöksverksamheter.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som innefattar hela tolkkedjan från utbildning och auktorisering, till tillsyn av tolktjänstbolag och beställarkompetens hos offentliga aktörer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Det skrivna språket och berättandet

En språkmotion behöver också röra villkoren för det skrivna ordet, för litteraturen, läsandet och medierna. Berättandet i dess olika former bär så mycket av vår historia, kultur och identitet. Litteraturen är ett arkiv för människans samlade fantasier, drömmar och begär. Genom läsandet utvecklas vårt ordförråd och med det vilka tankar som blir möjliga att tänka och vad som blir möjligt att förstå om omgivningens beskaffenhet. Genom goda villkor för översättare, författare och illustratörer öppnas hela världens berättelser för oss med allt var det innebär av vidgade vyer, nya tankar och förståelse för andras erfarenheter och åsikter.

11.1 En ny litteraturpolitisk utredning

Vi ser att det finns en mängd aktuella utmaningar inom litteratursektorn som behöver adresseras politiskt. Den senaste större litteraturpolitiska utredningen gjordes 2012 och

de propositioner och satsningar som gjort sedan dess har främst varit riktade mot läsfrämjande verksamhet och biblioteksfrågor. För en heltäckande litteraturpolitik behöver man ta ett helhetsgrepp kring alla delar i det litterära ekosystemet, dvs även skapande, förmedling och distribution.

Svenska folkets sätt att ta del av litteratur har förändrats radikalt de senaste åren. De strömmade ljudböckerna tar allt större plats och köpen av fysiska böcker minskar. Från att strömningstjänsterna hade 8,5 % av marknaden 2016 hade andelen ökat till hela 35% år 2023. Köpen av fysiska böcker sker dessutom allt oftare på nätet och bokhandlarna får en tuffare situation. Idag saknar hälften av landets kommuner en bokhandel. Nya läs- och köpbeteenden påverkar bokutgivningen och förstås i slutändan även författare och översättare. Både författare och förlag utan egna streamingtjänster beklagar den starka ställning som ett fåtal aktörer har fått på denna växande marknad. De nya affärsmodellerna har inneburit lägre ersättningar per läst bok och avtalen mellan strömningssplattformarna och förlagen är sällan transparenta för författarna. Detta kan i förlängningen ge färre utgivna böcker av svenska författare när färre har råd att försörja sig på sitt skrivande. Illustratörer går samma öde till mötes då de inte får någon ersättning alls när deras böcker strömmas och ingen ser bilderna. Vi har inget emot ljudboken i sig och ser att strömningstjänsterna tillgängliggör litteraturen på ett fantastiskt sätt, det som är problematiskt är affärsmodellen. I vår följdmotion med anledning av proposition 2021/22:278 Upphovsrätten på den digitala inre marknaden, om upphovsrättsdirektivets implementering, lyfter vi förslag för att bl.a. stärka författares rätt till information och rimlig ersättning för de strömmade böckerna.

De stora ekonomiska bekymmer som många delar av branschen upplever har väckt intresset för mer av reglering men också för en översyn av stöden hos olika myndigheter. Kulturtidskrifterna som kan fördjupa det litteraturpolitiska samtalet och hjälpa oss navigera bland all litteratur som ges ut har haft samma stödnivå i 40 år. Behöver några stöd bli mer teknikneutrala i sin utformning? Sverige var först ut bland jämförbara länder med att avskaffa de fasta bokpriserna 1970 och som på så många andra områden har vi gått väldigt långt i strävan efter avreglering. Men vi behöver bara gå till våra grannländer för att få exempel på en mer politiskt styrd kultursektor. Den norska boklagen som började gälla 2023 reglerar bland annat fast pris, rabatter, vinstmarginaler och leveransplikt för pappersböcker. Många länder har också statliga stöd för den fysiska bokhandeln.

Ett annat format för boken i den digitala eran är e-boken. Rättighetsavtalen ser annorlunda ut för en elektronisk bok som kan lånas ut i obegränsade upplagor än den fysiska boken. Biblioteken har länge flaggat vilket problem det är med de höga kostnaderna för att låna ut e-böcker, Detta är påfrestande för folkbiblioteken som redan har det tufft ekonomiskt. Författarförbundet larmar om att avsaknaden av ett nationellt grepp kring digitaliseringsfrågor som denna riskerar att privatisera biblioteken inifrån då e-böckerna tillhandahålls i appar som ägs av privata företag och som därmed kontrollerar utbudet. Nästa stora fråga att hantera knackar redan på dörren. Hur ska vi se på användningen av AI för att generera litteratur och illustrationer och imitera ljudboksuppläsare? Vänsterpartiet anser att det kan behövas politiska åtgärder för att lösa en del av dessa frågor, andra kan förhoppningsvis de olika delarna av branschen själva hantera. Vi menar dock att en utredning som tar ett helhetsgrepp behövs som stöd för alla aktörer.

Regeringen bör tillsätta en litteraturpolitisk utredning för att adressera de utmaningar som beskrivits ovan och genomlysas hela det litterära ekosystemet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11.2 Bibliotekens roll

Litteraturen lever på en huvudsakligen kommersiell marknad men når också människor tack vare samhällets stöd. De senaste decennierna har tyvärr många fått allt längre till ett bibliotek. Sedan 1995 har en fjärdedel av alla biblioteksfilialer stängt samtidigt som befolkningen har ökat. I ungefär 30 av landets kommuner finns heller inget bibliotek som har öppet efter kontorstid. Närheten till ett bibliotek är särskilt viktig för de grupper som inte är vana besökare. Det här är en mycket viktig fråga att uppmärksamma för en likvärdig tillgång till bibliotek. Biblioteken spelar också en viktig roll för utgivningen av svensk litteratur och biblioteksersättningen som författare erhåller är ett välkommet ekonomiskt tillskott. De senaste regeringarna har ägnat både tid och pengar åt läsfrämjande arbete. Under perioden 2014–2018 när Vänsterpartiet budgetförhandlade med regeringen gjordes en flerårig satsning kallad Stärkta bibliotek och runt 250 miljoner kronor per år gick till olika projekt i olika kommuner beroende på deras behov. Några köpte i bokbussar, andra utökade öppettiderna och det fanns extra medel för inköp av medier. Tyvärr trappades satsningen av när januariöverenskommelsen genomfördes och togs sedan bort helt av Tidöpartierna.

Biblioteken är en viktig del av vår demokrati och den kulturella institution som är mest utbredd i vårt land trots de senaste årens försämringar. Genom att förmedla kunskap och utgöra en plattform för tankar, idéer och åsikter har folkbiblioteken ett stort ansvar för samhällets utveckling. Biblioteken utgör också en mötesplats för medborgare och civilsamhälle och är en garant för folkbildningen. I många kommuner är biblioteket också en central kulturaktör med omfattande programverksamhet. Dit går förskolegrupperna för att ta del av teater och de lokala konstnärerna kan ställa ut. Högerblocket letar hela tiden upp nya välfärdsområden som företag kan göra vinst på. Men när vi går in på ett bibliotek ska vi inte vara kunder. Folkbiblioteken är en grundbult i vår demokrati och en garant för allas tillgång till kunskap och bildning. Privatisering av biblioteken riskerar att förändra bibliotekens kvalitetsnivå, oberoende och tillgänglighet och deras viktiga roll som mötesplatser för demokratiska samtal. Vi vill att biblioteken ska stå fria från styrning av marknadskrafterna och kommersiella intressen. Vidare är det stor risk att de ersättningssystem som kommunerna skapar när biblioteken läggs ut på entreprenad ger olyckliga incitament. Vi har sett exempel där utlåningssiffrorna utgjort grund för ersättning och lett till en prioritering av inköp av ”bestsellers” och böcker på andra språk har fått stå tillbaka. Det är mycket olyckligt om en så viktig verksamhet som våra folkbibliotek utgör ska omstöpas utifrån affärstänkande. Vi menar att det går på tvären med bibliotekslagen och de nationella målen för kulturverksamheten.

Inga folkbibliotek ska drivas av vinstdrivande företag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Redan i förslaget till nationell biblioteksstrategi 2019 föreslogs att arbetet för ett digitalt nationalbibliotek skulle påbörjas. Där skulle ansvaret för digitaliseringen av det litterära arvet kunna läggas och även en universell sökfunktion för att kunna nå bibliotekens resurser. I dag driver många olika bibliotek sina egna digitaliseringsprojekt och resultatet blir fragmentiserat och svårt att överblicka för vanliga läsare, studenter och forskare. Arbetet med ett digitalt nationalbibliotek behöver påbörjas för att detta ska kunna bli verklighet.

Regeringen bör återkomma med förslag om hur Sverige kan få ett digitalt nationalbibliotek där det litterära arvet görs tillgängligt för alla. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Tillgängliga medier på flera språk

Ett brett utbud av kvalitativa medier med olika ideologiska inriktningar är grunden för en stark demokrati med pålästa invånare som också får en arena att själva uttrycka sina åsikter. Våra förslag för ett statligt stöd för starka nyhetsmedier och magasin med samhällsbevakning finns i motionen 2023/24:20, där även frågan om medier på de nationella minoritetsspråken avhandlas och vi föreslog att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regleringen av mediestödet i förhållande till samernas och tornedalingarnas behov och situation.

Public service är ett viktigt språkpolitiskt verktyg och det har tydliggjorts i de utredningar och propositioner som legat till grund för ramarna för public service-bolagen Sveriges television, Sverige radio och Utbildningsradion de senaste åren. Teckenspråksanvändning, textning, sändningar på nationella minoritetsspråk och andra språk som talas i Sverige har reglerats. Även EU har genom AV-direktivet haft synpunkter på andelen film och tv på europeiska språk. Språkfrågorna engagerar också tittare och lyssnare i hög grad. I Sverige har vi inte traditionen att dubba program som vänder sig till en vuxen publik och det ställer höga krav på textning och duktiga översättare. Många hoppas att AI kommer lyckas tillgängliggöra programmen för fler. Vänsterpartiet beklagar att det under året gjorts stora neddragningar hos Sveriges radio och att sändningarna på ryska, kurdiska och tigrinja togs bort. Från politiskt håll ska vi inte detaljreglera vilka språk som används eller på vilket sätt, men det är viktigt att de ekonomiska resurserna finns så att man kan nå ut till hela befolkningen med nyheter. I den utredning som arbetat med den nya regleringen och budgeten för public service från 2026 har Vänsterpartiet drivit på för en positiv hållning till det flerspråkiga samhället. Svenskan som är vårt gemensamma språk ska ha en stark ställning, samtidigt som vi ser värdet av en befolkning som har goda kunskaper i flera språk. Vi vill få upp volymerna av program på minoritetsspråk och motsätter oss textbegränsningar i appen SVT-nyheter för att nämna några av de reservationer vi skrev. Vi inväntar regeringens proposition under 2025 och lägger därför inga förslag på området i år.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Isabell Mixter (V)

Daniel Riazat (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Motion till riksdagen 2024/25:1935

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Åtgärder för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken

---

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	4
4	Starkare grundlagsskydd för nationella minoriteter	6
5	Språk som diskrimineringsgrund	7
6	Permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum	8
7	Finansieringen av resursbiblioteken	9
8	Informationscentrum för samtliga nationella minoriteter	11
9	Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken	11
10	Sanningskommission för romer och resande	14
11	Förvaltningsområde för romani chib	16
12	Ett nationellt center för romska frågor	17
13	Dokumentation av romska och resande bosättningar	18
14	Nationell judisk strategi	20
15	Älvdalskan – ett nytt minoritetsspråk	22
16	Teckenspråk	23
17	En samisk språklag	23
18	Böcker på samiska språk	25

19	En nationalscen för Sápmi	26
20	Gör samernas nationaldag till allmän flaggdag.....	27
21	Sameskolan	27
22	Minoritetsspråk som modersmål.....	28
23	Sammanhängande utbildningskedjor	29
24	En minoritetspolitisk strategi	30

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över frågan om ett starkare grundlagsskydd för de nationella minoriteterna (sverigeфиннар, tornedalingar, romer och judar) och urfolket samer samt minoritetsspråken (samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch) och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över om språk ska införas som en diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att säkra permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att se över finansieringen av resursbiblioteken för de nationella minoritetsspråken i syfte att dessa ska få en permanent och stabil finansiering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta informationscentrum om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigeфиннар och tornedalingar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om ett fungerande nationellt tillsynsansvar för att säkerställa att syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk efterlevs och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och romer och resande och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att genomföra dokumentation och kartläggning av romers och resandes bosättningar i syfte att synliggöra dem som en viktig del av vårt svenska kulturarv och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten för älvdalskan att bli ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att i nära samarbete med Sametinget och det samiska samhället ta fram ett förslag till samisk språklag och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över ett möjligt samarbete mellan de nordiska biblioteken för att det ska bli möjligt att låna böcker från andra nordiska länder på olika samiska språk och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att inrätta en nationalscen för Sápmi och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att samernas nationaldag den 6 februari blir en allmän flaggdag och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en nivå på minsta garanterade undervisningstid i modersmålsämnet där minoritetsspråken ingår i grundskolan och tillkännager detta för regeringen.

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att flytta ansvaret för Sameskolstyrelsen till Sametinget och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över utbildningskedjorna för alla nationella minoriteters språk och kultur inom lärosätena i syfte att de ska vara sammanhängande och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lärosätena i uppdrag att arbeta fram och anta en minoritetspolitisk strategi och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

De nationella minoriteterna är samer, som också är ett urfolk, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De språk som omfattas är samiska (alla former), finska, meänkieli, romani chib (alla varieteter) och jiddisch. Med tornedalingar avser vi även kväner och lantalaiset. Minoritetspolitiken är sedan 2000 ett eget politikområde (prop. 1998/99:143). Den nationella minoritetspolitiken inrättades som en följd av att Sverige ratificerade två Europarådskonventioner: minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. Europarådet granskar regelbundet hur de länder som ratificerat konventionerna lever upp till sina åtaganden.

Förtryck av nationella minoriteter och en politik för tvångsassimilering är en beklagansvärd och ännu på många sätt obearbetad del av Sveriges mörka historia som lever kvar och har konsekvenser även i vår tid. Människor har både osynliggjorts och kartlagts på diskriminerande sätt enbart för att de tillhört en minoritet. Den tidigare assimileringsspolitiken medförde att människor var tvungna att förneka sitt ursprung och sluta tala sitt språk för att inte bli uteslutna från majoritetssamhället. Genom internationella avtal har Sverige sedan ratificeringen 2000 förbundit sig att skydda och stärka samers, tornedalingars, sverigefinnars, romers och judars rättigheter till identitet, språk, kulturarv och religion. Men mycket återstår att göra. Möjligheten att använda det egna språket i kontakt med myndigheter bör utökas och gälla alla talare av ett nationellt minoritetsspråk oavsett var i landet de bor. Utbildningen i, på och om de nationella minoritetsspråken samt de nationella minoriteternas kultur och kulturarv bör utvidgas, liksom möjligheten till vård och omsorg av personal som talar det egna modersmålet.

Ett demokratikrav är att alla som tillhör en nationell minoritet ska ha möjlighet att medverka i beslut och ta tillvara sina intressen inom samtliga samhällsområden. Fortfarande förekommer diskriminering, rasism och hatbrott mot människor som tillhör de nationella minoriteterna. Av denna anledning måste vi ständigt fortsätta att förbättra och utveckla rättigheterna för den nationella minoritetsbefolkningen.

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft den 1 januari 2010. Lagen ska garantera Sveriges nationella minoriteter ett grundskydd samt särskilda rättigheter för den som bor i ett förvaltningsområde för samiska, meänkieli eller finska. Minoritetslagens grundskydd ska tillämpas i hela Sverige. Grundskyddet innebär bl.a. att förvaltningsmyndigheter ska informera nationella minoriteter om deras rättigheter, skydda och främja minoritetskulturen och språken samt ge de nationella minoriteterna möjlighet att påverka i frågor som berör dem och samråda med dem. Lagens särskilda rättigheter gäller förvaltningsområdena och innebär bl.a. att de nationella minoriteterna har rätt att använda sitt språk i kontakt med myndigheter. Kommunerna ska också se till att det finns personal som behärskar språket eller språken och erbjuda barn- och äldreomsorg på minoritetsspråken. I Sverige ingår flera kommuner och regioner i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska med stärkta rättigheter att använda dessa minoritetsspråk. Inga förvaltningsområden finns för romani chib eller jiddisch, eftersom det anses svårt att begränsa romani och jiddisch till specifika områden.

Den förra regeringen har tagit fram ett handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Programmet omfattar ca 40 miljoner kronor per år under 2022–2024 och är en del av den satsning på den nationella minoritetspolitiken om 90 miljoner kronor per år som beslutades i budgeten för 2022. Vänsterpartiet är positivt till handlingsprogrammet och stod bakom budgetsatsningen.

Lennart Rhodin har i augusti 2022 på uppdrag av Sverigefinländarnas delegation presenterat en rapport med skarp kritik av Sveriges minoritetspolitik.¹ Rapporten konstaterar inledningsvis att det var 23 år sedan riksdagen beslutade att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets minoritetskonventioner och fick en nationell minoritetspolitik och 13 år sedan lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft i Sverige. Trots att lagen om nationella minoriteter skärpts konstaterar

---

¹ Lennart Rhodin. Minoritetspolitiskt bokslut 2022 – hur har Sverige lyckats ta hand om sina nationella minoriteter? 2022.

Rhodin att endast ett fåtal kommuner och regioner lever upp till lagens krav på ett grundskydd för minoritetsbefolkningen. Vidare är uppföljningen av minoritetspolitiken alldeles för svag och minoriteternas förtroende för uppföljningsmyndigheterna lågt.

Sedan Lennart Rhodins rapport 2022 har situationen dessvärre inte förbättrats. Regeringen har inte tagit några initiativ för att stärka de nationella minoriteterna. Rättigheterna för den nationella minoritetsbefolkningen måste utvecklas inte avvecklas. Vänsterpartiet avvisar därför regeringens kraftiga sänkning av anslaget för de nationella minoriteterna från och med 2025. Vi anser att de s.k. tidsbegränsade medlen bör permanentas. Vi föreslår även en särskild satsning på 20 miljoner kronor i syfte att fördjupa arbetet med åtgärder för de nationella minoriteterna. Mer om våra budgetförslag för de nationella minoriteterna finns att läsa i motion 2024/25:V65 för utgiftsområde 1.

Vi noterar särskilt att Europarådets rådgivande kommitté i sitt femte yttrande om hur Sverige lever upp till ramkonventionen (2023) lyfter fram hur den ökande rasismen i landet även drabbar nationella minoriteter. Enligt Europarådet finns lagstiftning och strategier för att bekämpa rasism, hatretorik och hatbrott finns på plats men de är inte alltid effektiva. Det långvariga toleranta klimat som har rått i det svenska samhället har under den senaste granskningscykeln försämrats, i synnerhet gentemot invandrare. Rasism riktad mot judar, romer och samer ökar också. En mer polariserad politisk diskurs verkar slå mot personer som hör till nationella minoriteter, särskilt de som hör till judiska, romska och samiska grupper. Detta klimat av ökad intolerans behöver hanteras skyndsamt enligt Europarådet. Vänsterpartiet anser att den av regeringen förda politiken snarare riskerar att förvärra problemen.

I den här motionen presenterar vi några av våra förslag för att värna minoritetsspråken och de nationella minoriteterna. Vi har tidigare lagt fram motioner till riksdagen som särskilt lyfter samernas och romers och resandes livsvillkor (mot. 2023/24:993 och mot. 2021/22:2604). I motion 2023/24:18 har vi skrivit särskilt om åtgärder mot hatbrott. I motion 2024/25:V370 presenterar vi våra förslag om att stärka samiskt näringsliv.

4 Starkare grundlagsskydd för nationella minoriteter

Sedan 2010 finns det ett grundlagsskydd i regeringsformen (RF 1 kap 2 § st 6) där det framgår att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters

möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Vänsterpartiet hade länge drivit frågan om ett grundlagsskydd för de nationella minoriteterna (mot. 2006/07:K350) och vi stod bakom regeringens förslag (prop. 2009/10:80). Några av de remissinstanser som yttrade sig om förslaget ansåg dock att inte bara samer utan även övriga nationella minoriteter borde omnämnas i 1 kap. 2 § RF. Vidare föreslog ett par remissinstanser att språk borde läggas till bland det som minoriteterna ska ha möjlighet att behålla och utveckla. Sametinget framförde att förslaget var missvisande eftersom minoriteter inte har samma rättigheter som urfolk och föreslog att det i ett nytt stycke skulle slås fast att samerna är ett urfolk. Några remissinstanser framförde även att det inte är tillfredsställande att samer har en svagare ställning i Sveriges grundlag än i grannländerna Norge och Finland. Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas kritik.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över frågan om ett starkare grundlagsskydd för de nationella minoriteterna (sverigeфинnar, tornedalingar, romer och judar) och urfolket samer samt minoritetsspråken (samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Språk som diskrimineringsgrund

Den svenska diskrimineringslagen innehåller sju olika diskrimineringsgrunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

I den proposition (prop. 2007/08:95) som låg till grund för diskrimineringslagen öppnade regeringen upp för att antalet diskrimineringsgrunder kan komma att utökas på sikt. Dock ansåg regeringen att den lämpligaste lösningen i det dåvarande läget var att diskrimineringslagstiftningen skulle utgå från de diskrimineringsgrunder som Diskrimineringskommittén arbetat med. Det fanns inte tillräckligt underlag för att bedöma om det var lämpligt att införa fler grunder eller en öppen lista, dvs. ett generellt förbud mot all diskriminering, inte bara diskriminering på de grunder som särskilt anges.

I de senaste granskningsrundorna har Europarådets expertkommitté kritiserat Sverige för att inte ha språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen. Det har bl.a. förekommit att barn förbjudits att prata sitt minoritetsspråk i skolan.

Den förra regeringen skriver i Sveriges åttonde rapport till Europarådet (2021) att språk inte explicit är en diskrimineringsgrund men att det däremot finns skydd mot diskriminering p.g.a. etnisk tillhörighet i diskrimineringslagen. Diskriminering som har samband med t.ex. språkkrav kan, enligt regeringen, omfattas av skyddet mot diskriminering p.g.a. etnisk tillhörighet. Vänsterpartiet anser inte att skyddet mot att bli diskriminerad p.g.a. sitt språk är tillräckligt starkt. Det räcker inte med att skyddet mot diskriminering p.g.a. etnisk tillhörighet kan omfatta språk. Diskrimineringsförbudet i Europakonventionen innehåller förvisso en öppen lista av diskrimineringsgrunder som även gäller som svensk rätt. Ändå är det känt att det förekommer diskriminering just p.g.a. språk. Sverigefinländarnas delegation hänvisar t.ex. i sin skuggrapport till Europarådet (2022) till fall där personer har förbjudits att prata finska på arbetsplatsen eller i skolan, och även samiskt språkcentrum har uppmärksammat liknande fall.

Även Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i sin rapport om minoritetspolitikens utveckling under 2023 rekommenderat regeringen att utreda möjligheterna att uppta språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen.² Det är positivt att riksrevisionen under våren 2024 har inlett en granskning av statens främjande av de nationella minoritetsspråken. 2022–2032 infaller FN:s språkdecennium vilket gör det ännu mer angeläget att lyfta situationen för minoritetsspråken.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över om språk ska införas som en diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum

Sedan 2022 driver Institutet för språk och folkminnen (Isof) språkcentrum för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska. Uppdraget att inrätta språkcentrum fick Isof av den förra regeringen. De nationella språkcentrumen ska ge stöd och kunskap som underlättar för språkbärare i hela landet att behålla, ta tillbaka och utveckla sitt språk. Det långsiktiga målet med åtgärderna är att öka användningen av språken både på individnivå och i samhället i stort samt att främja en fungerande överföring av de nationella minoriteternas språk och kultur till nästa

---

² Länsstyrelsen Stockholm. Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Minoritetspolitikens utveckling år 2023. Rapport 2024:9.

generation. Syftet är att de nationella minoritetsspråken ska leva vidare i Sverige. Språkcentrumens fysiska lokaler finns i Uppsala (språkcentrum finska), Kiruna och Övertorneå (språkcentrum meänkieli) samt Stockholm (språkcentrum jiddisch och språkcentrum romska). Samiskt språkcentrum etablerades 2010. Språkcentrumet är placerat på två orter, Dearn/Tärnaby och Staare/Östersund och är en del av Sametingets språkavdelning.

Vi vill ha en permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum för finska, meänkieli, romani och jiddisch samt Sametingets språkcentrum 2024. Regeringen föreslår förvisso en satsning, men den är inte tillräcklig. Vi föreslår en ökning av anslaget med 6,5 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag för 2025 (motion 2024/25:V65 för utgiftsområde 1).

Regeringen bör vidta åtgärder för att säkra permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Finansieringen av resursbiblioteken

Den förra regeringen har gett Kungliga biblioteket (KB) i uppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek. Det omfattar de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Uppdraget innebär en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för finska, jiddisch, meänkieli, romani chib respektive samiska. Biblioteken ska vara en resurs för landets kommuner och för Sveriges nationella minoriteter judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Barn och unga är särskilt prioriterade. Uppdraget är en del av regeringens nationella biblioteksstrategi 2022–2025.

Att alla bibliotek har ett utbud på de nationella minoritetsspråken är en viktig symbolfråga. Enligt bibliotekslagen ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna bl.a. genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken. För att se hur Sveriges nationella minoriteter skrivs fram i biblioteksplaner har KB under 2022–2023 genomfört en undersökning av sammanlagt 356 biblioteksplaner. Undersökningen visar att samtliga 19 analyserade regionala planer har koppling till bibliotekslagens skrivningar om nationella minoriteter. Andelen kommunala biblioteksplaner med en tydlig koppling till

desamma är ca 67 procent. Cirka 16 procent av de kommunala planerna saknar tydlig koppling till någon av lagarna.

Cirka 80 procent av de kommunala biblioteksplanerna saknar utskrivna mål och aktiviteter för nationella minoriteter specifikt riktade till barn och unga. Andelen planer som saknar utskrivna mål eller en formulering om litteratur särskilt riktad till språkbärarna av nationella minoritetsspråk uppgår till drygt 38 procent.³

Enligt KB:s remissvar på utredningen SOU 2024:3 har resursbiblioteken hittills varit i en implementerings- och etableringsfas. Att inneha ett nationellt uppdrag är en stor pågående verksamhetsomställning för de fem biblioteken och att utforma relevant verksamhet och nå målgrupperna tar tid. Resursbiblioteken vänder sig till främst kommunal biblioteksverksamhet samtidigt som de ska stödja språkbärarna i direkt individuell kontakt. Det är ett komplext uppdrag som behöver långsiktighet för att göra skillnad. Att skapa medvetenhet om att resursbiblioteken finns och kan ge stöd kräver planering och resurser där stabilitet och långsiktig finansiering är grundstenar. Resursbiblioteken signalerar oro över varaktig och tillräcklig finansiering, och de påverkas när annan finansiering vid sidan av den statliga dras ner. Det har visat sig vara utmanande för resursbiblioteken att hitta och rekrytera personer med rätt kompetens och med erfarenhet och kunskap på respektive språk. När väl rätt kompetens är på plats är personalsituationen ofta sårbar eftersom personalresurserna är begränsade. KB framhåller även att en nationell medieförsörjning genom fjärrlån på minoritetsspråken är en utmaning och inte ryms i resursbibliotekens nuvarande uppdrag.

Dessvärre är finansieringen av resursbiblioteken både otillräcklig och oklar. I dag finansieras verksamheten bara delvis av statliga medel. Vänsterpartiet anser att finansieringen behöver klarläggas och permanentas. Vi har även föreslagit en ökning av anslaget med 5 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag för 2025 (motion 2024/25:V65 för utgiftsområde 1).

Regeringen bör vidta åtgärder för att se över finansieringen av resursbiblioteken för de nationella minoritetsspråken i syfte att dessa ska få en permanent och stabil finansiering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

---

³ Kungliga biblioteket. Nationella minoriteter i planerna. En analys av kommunala och regionala Biblioteksplaner. Bibliotekssamverkan, KB 2024-127.

8 Informationscentrum för samtliga nationella minoriteter

Sametinget har sedan 2005 ett nationellt ansvar att via samiskt informationscentrum informera om samer och samisk kultur. Informationscentrumets uppdrag är att öka människors kunskaper om samer och samisk kultur. I uppdraget ingår bl.a. att svara på frågor, initiera och medverka vid arrangemang och kampanjer. Syftet är öka tillgången på information, göra den lättillgänglig och på alla sätt främja informationen om det samiska i samhället. Informationscentrumet ska även ta initiativ till samverkan mellan olika aktörer som arbetar med information om samer. En annan viktig uppgift är att bilda nätverk mellan olika informationskanaler och aktörer för att berika varandra och göra det lättare att hitta svar på frågor om samerna. Vänsterpartiet anser att liknande informationscentrum bör finnas för samtliga nationella minoriteter.

Regeringen bör inrätta informationscentrum om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken

Utredningen Högre växel i minoritetspolitiken (SOU 2020:27) konstaterar att det är en utmaning att många olika verksamheter, både på statlig nivå och på kommun- och regionnivå, förväntas bidra till uppfyllelse av minoritetspolitikens mål och förverkligandet av de nationella minoriteternas rättigheter. Dessa verksamheter har olika förutsättningar och förvaltningskultur. De sorterar även under flera olika departement, utöver Kulturdepartementet som har det huvudsakliga ansvaret för minoritetspolitiken. De många aktörerna interagerar med varandra, och med företrädare för de nationella minoriteterna på lokal, regional och nationell nivå. Detta gör systemet komplext och svårt att överblicka.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har ett uppföljningsansvar rörande minoritetspolitikens tre delområden. De två myndigheterna lämnar årligen en rapport till regeringen. Andra myndigheter med återrapporteringskyldighet på området enligt regleringsbrev, eller med särskilda minoritetspolitiska uppdrag, kan åläggas av regeringen att lämna sin redovisning även till Sametinget och länsstyrelsen. Rapporterna innehåller bl.a. förslag på åtgärder ställda till regeringen.

Utredningen SOU 2020:27 bedömer att det nuvarande uppföljningssystemet har ökat regeringens överblick över minoritetspolitikens effekter jämfört med situationen före 2010. Men samtidigt finns det tydliga utvecklingsbehov. Uppföljningsmyndigheternas uppdrag är utspritt i en rad olika styrdokument – minoritetslagen, Sametingets instruktion och uppföljningsmyndigheternas regleringsbrev. Detta leder till att uppdraget blir otydligt. Vidare konstaterar utredningen att det saknas resurser i form av personal för att kunna uppfylla regeringens ambitioner med verksamheten. Personalen är dessutom uppdelad på två myndigheter. Detta omöjliggör specialisering hos personalen, t.ex. när det gäller en uppföljning och analys respektive utåtriktade insatser. Trots att myndigheterna under flera år har påtalat resursbristen har deras resurser inte ökat sedan uppdraget inrättades. Företrädare för de nationella minoriteternas organisationer anser att uppföljningsmyndigheternas årliga rapporter inte beskriver de olika nationella minoriteternas situation eller förutsättningar i tillräcklig omfattning. Det saknas en djuplodning eller samlad bedömning av situationen för respektive minoritet. Särskilt företrädare för den judiska minoriteten anför att gruppen på många sätt fortfarande är ganska osynlig i samhället och så även inom minoritetspolitiken. Den judiska minoriteten har ännu ingen strategi⁴ som den romska minoriteten och inte heller något förvaltningsområde som t.ex. den sverigefinska minoriteten. Därmed görs ingen specifik uppföljning alls rörande frågor som rör den judiska minoriteten. Utredningen konstaterar att nuvarande system leder till att de frågor som varken rör förvaltningsområdena eller strategin för romsk inkludering inte följs upp med samma detaljeringsgrad eller inte alls. Utredningen föreslår en rad åtgärder i syfte att förbättra systemet för uppföljning. Bland annat föreslås en förtydligad målstruktur och ett förtydligt, mer strategiskt inriktat och resursmässigt förstärkt uppföljningsuppdrag. Vidare föreslås en bred löpande bevakning av genomförandet av politiken, inklusive utvecklingen inom de politikområden som minoritetspolitiken överlappar eller berör. Dessvärre har regeringen inte återkommit med några konkreta förslag till riksdagen trots att utredningen presenterades 2020.

Vänsterpartiet anser dock att den befintliga utredningen inte i tillräcklig omfattning sett över hur tillsynsansvaret över minoritetspolitiken ska utformas för att fungera på ett tillfredsställande sätt. Från de nationella minoriteternas företrädare har det bl.a. framförts att en egen myndighet för minoritetspolitiken skulle höja statusen på frågorna.

---

⁴ Utredningen Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025-2034. SOU 2024:3 presenterades i januari 2024.

Utredningen föreslår dock att uppdraget som central uppföljande och samordnande myndighet när det gäller de nationella minoriteterna samt de nationella minoritetsspråken, ska flyttas från Länsstyrelsen i Stockholms län till Institutet för språk och folkminnen. Sametingets roll föreslås renodlas till att bevaka frågor som rör samiska rättigheter och samiska språkets utveckling inom minoritetspolitiken.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i sin rapport om minoritetspolitikens utveckling under 2023 särskilt fokuserat på delområdet diskriminering och utsatthet.⁵ Enligt rapporten går utvecklingen i positiv riktning men fortsatt långsamt. Uppföljningsmyndigheterna bedömer därför att det finns behov av fortsatta satsningar för att nå bestående resultat. Regeringen rekommenderas bl.a. att utreda möjligheten att införa tillsyn av delar av minoritetslagen, i syfte att stärka att de lagstadgade rättigheterna förverkligas. Vidare anser uppföljningsmyndigheterna att förstärkningen av minoritetspolitiken 2022–2024 med tillhörande myndighetsuppdrag ska övergå till en långsiktig finansiering. Detta för att skapa förutsättningar att nå mer bestående resultat i uppdragen och på sikt uppfylla målet med minoritetspolitiken. Vänsterpartiet instämmer i uppföljningsmyndigheternas bedömning.

Europarådet har i sina granskningar av svensk minoritetspolitik påtalat problemet med att minoriteterna varken har någon instans att vända sig till eller tillgång till något rättsligt verktyg när rättigheter inte efterlevs och påtalar det som en allvarlig brist. De nationella minoriteterna bekräftar, enligt utredningen, i hög utsträckning den bilden. Utredningen menar att Institutet för mänskliga rättigheter som inrättades 1 januari 2022 kan fänga upp denna problematik. MR-institutet ska bl.a. följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Institutet ska lämna förslag till regeringen om de åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna. Dock har MR-institutet inte i uppdrag att pröva anmälningar från enskilda eller att utöva någon tillsyn över hur minoritetslagen följs.

Regeringen bör återkomma med förslag om ett fungerande nationellt tillsynsansvar för att säkerställa att syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk efterlevs. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

---

⁵ Länsstyrelsen Stockholm. Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Minoritetspolitikens utveckling år 2023. Rapport 2024:9.

10 Sanningskommission för romer och resande

Den romska minoritetsbefolkningen i Sverige är heterogen. Romer har levt i landet under ca 500 år och invandring har skett periodvis. Resande räknas som en del av den romska minoriteten och har levt i Sverige åtminstone sedan 1500-talet. Vid sekelskiftet till 1900-talet särskilde staten mellan romer som nyligen invandrat till Sverige och romer som var en del av befolkningen i Sverige sedan länge. Sverige har en mörk historia när det gäller behandlingen av romer och resande. Den första delen av 1900-talet utövade staten en ren rasideologi som i sin yttersta form gick ut på att romer inte borde leva i Sverige. Regeringens utredning *Den mörka och okända historien – Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet* beskriver hur myndigheterna systematiskt registrerade och diskriminerade romer och resande långt in i vår närtid.⁶ Vitboken är enligt regeringen en utgångspunkt för att stärka arbetet med romers mänskliga rättigheter och ett led i regeringens arbete med att förbättra levnadsförhållandena för romer. I vitboken konstaterar regeringen att det i stor utsträckning saknas kunskap om romers villkor i Sverige ur ett historiskt perspektiv även om det finns en hel del källmaterial. Vidare har alla förhållanden och särbehandlande åtgärder som materialet synliggjort inte varit möjliga att beskriva. Regeringen understryker att vitboken inte ger några slutgiltiga svar eller någon fullständig kunskap.

Områden som det saknas forskning och kunskapssammanställningar kring är bl.a. hur steriliseringslagarna användes mot romer och resande samt hur och i vilken omfattning barn tvångsomhändertogs av myndigheterna. I slutet av 1990-talet tillsattes en statlig utredning som fick i uppgift att belysa steriliseringsfrågan. En av utredningens uppgifter var att utforma ett system för ekonomisk ersättning till personer som hade steriliserats mot sin vilja eller på någon annans initiativ. En annan uppgift för utredningen var att belysa lagstiftningens utformning och tillämpning och att sätta in steriliseringsfrågan i sitt historiska sammanhang. Utredningen kom fram till att det saknades belägg för att romer skulle ha varit en särskild målgrupp för steriliseringspolitiken. Dock vittnar romer och resande själva om att sterilisering var en åtgärd som särskilt riktades mot dem. Paulina de los Reyes har i en rapport lyft fram att den forskning som bedrivits om steriliseringslagstiftningen i Sverige har bidragit till att

---

⁶ *Den mörka och okända historien - Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet* Ds 2014:8.

skapa en missvisande bild av steriliseringspolitikens omfattning och konsekvenser för romer.⁷

Kommissionen mot antiziganism har i sitt slutbetänkande, Kraftsamling mot antiziganism (SOU 2016:44), lämnat ett antal rekommendationer till regeringen. Kommissionens övergripande slutsats är att det i stor utsträckning saknas styrning och kontinuitet både i politiken och i initiativ från andra aktörer. Regeringen måste säkerställa att det fortsatta arbetet präglas av reell romsk delaktighet och inflytande. Upprättelse och ansvarsutkrävande är frågor som måste stå i förgrunden enligt kommissionen. Detta kan bidra till att kränkningar av romers mänskliga rättigheter inte upprepas. Kommissionen rekommenderar bl.a. att statsministern framför en officiell ursäkt för de övergrepp som romer har drabbats av genom historien. Ursäkten bör framföras vid en officiell ceremoni som ett led i att ge romer upprättelse och motverka nutida kränkningar av romers mänskliga rättigheter. Vidare bör regeringen ta initiativ till inrättandet av minnesmärken och minnesdagar med syftet att erkänna och synliggöra den antiziganistiska historien i Sverige.

Enligt det nordiska forskarnätverket Romers och resandes historia i Norden (RORHIN) bör vitboken kompletteras med en oberoende sanningskommission som kan ge romer och resande upprättelse och återställa förtroendet för myndigheterna. Enligt Civil Rights Defenders (CRD) remissvar på kommissionens slutbetänkande är det viktigt att en officiell ursäkt kompletteras med någon form av ekonomisk kompensation för att konkret markera ansvarstagande. Ett exempel på hur detta kan göras kommer från Norge, där romer har tillerkänts både individuell och kollektiv ersättning för de människorättsbrott som de har utsatts för.

En sanningskommission kan enligt Vänsterpartiet sammanställa och beskriva övergrepp och oförrätter som ägt rum genom att bl.a. låta enskilda som på olika sätt drabbats få berätta sin historia. Kommissionen bör utreda den svenska statens övergrepp mot romer och resandes mänskliga rättigheter samt komma med förslag på lämpliga åtgärder för att stärka romers och resandes ställning och erkänna det historiska traumat. En sanningskommission skulle enligt Vänsterpartiet även kunna ligga till grund för en offentlig ursäkt till romer och resande. Sanningskommissionen kan även se över och ta initiativ till minnesmärken, minnesdagar och andra åtgärder för att synliggöra romers och resandes historia i Sverige. Vidare kan en sanningskommission få ett bredare

---

⁷ De los Reyes, Paulina. Ett olösligt problem. Rapport om steriliseringslagarnas konsekvenser för romer och resande, 2013.

uppdrag när det gäller att se över bl.a. påtvingade steriliseringar av romer och resande samt tvångsomhändertaganden av barn. En sanningskommission är nödvändig för att den svenska roma- och resandepolitiken ska kunna utvecklas och måste kopplas till kompensatoriska och framtåsyftande åtgärder samt ha ett oberoende mandat.

Regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och romer och resande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Förvaltningsområde för romani chib

Sverige har antagit en strategi för romsk inkludering med målet att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som inte är rom. Utredningen Högre växel i minoritetspolitiken (SOU 2020:27) har uppmärksammat arbetet med strategin för romsk inkludering. Arbetet omfattar knappt två årsarbetskrafter på Länsstyrelsen i Stockholms län. En stor del av arbetet fokuserar på framtagandet av den årliga uppföljningsrapporten till regeringen. Medarbetarna hanterar också många samtal och svarar på frågor. Det stora trycket på länsstyrelsens arbete inom strategin för romsk inkludering gör att sårbarheten i arbetet är stor och i samband med arbetstoppar blir läget mycket ansträngt. Strategin skapar en massa förväntningar, men kortsiktigheten i arbetet är, enligt länsstyrelsen, ett problem. Särskilda regeringsuppdrag har lämnats med kort varsel. Kortsiktigheten gör också att det är svårt att planera och att arbeta strategiskt. Vidare har graden av styrning från regeringen varierat över tid. Länsstyrelsen anser att myndighetens uppdrag inom uppföljning av strategin för romsk inkludering behöver förtydligas då det råder diskrepans mellan målen i strategin och de faktiska förutsättningarna för att kunna nå målen.

Länsstyrelsen i Stockholm ansvarar även för att samordna och följa upp insatser inom regeringens strategi för romsk inkludering. Som en del i uppföljningen sammanställs varje år en rapport som lämnas till regeringen, för att uppmärksamma dem om utvecklingen. I rapporten för 2023 redogör Länsstyrelsen för att kommuners möjlighet att söka statsbidrag för att främja romsk inkludering har varit positiv, med ett högt söktryck. De intervjuade kommunerna påtar dock att det är nödvändigt med extern finansiering för att kunna bygga en struktur som fungerar över tid. En del kommuner vittnar dock om en rädsla för att påbörja projekt med kortvarig finansiering, eftersom det finns en risk att de då inte kan fortsätta arbetet när projektet är avslutat.

Länsstyrelsen har i flera tidigare rapporter påtalat att kortsiktiga uppdrag kan underminera arbetet med strategin och minska förtroendet mellan den romska minoriteten och majoritetssamhället. Även de tidigare utmaningarna med att följa upp strategin kvarstår för både myndigheter och kommuner. Länsstyrelsen föreslår bl.a. att regeringen ser över möjligheten att utforma statsbidraget på ett sätt som möjliggör för kommunerna att arbeta långsiktigt, likt det bidrag som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområden.⁸ För att arbetet inte ska tappa fart och kraft föreslår Vänsterpartiet en ökning av anslaget till romsk inkludering med 20 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag 2025. Istället för att tillskjuta mer pengar så gör regeringen en kraftig neddragning på de särskilda medlen för den nationella minoriteten romer. Vi avvisar denna neddragning. Regeringen tar även bort det särskilda anslaget för romer (7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer) vilket vi avvisar (motion 2024/25:V625 för utgiftsområde 1).

Utredningen SOU 2020:27 visar tydligt att det krävs mer resurser för att strategin för romsk inkludering ska kunna förverkligas. Den rasism och den diskriminering som riktas mot romer och resande fortlever dessvärre trots den förra regeringens tidigare satsningar. Regeringens strategi för inkludering och vitboken är en bra början, men för att komma till rätta med problemen behöver en rad ytterligare åtgärder vidtas. I dag har ca 25 000–50 000 personer i hela landet svensk romani som sitt modersmål. Ett förvaltningsområde för romani chib kan bidra till den kontinuitet, förutsebarhet och stabilitet som arbetet med romsk inkludering behöver för att lyckas. Vi anser att t.ex. storstadskommuner som Malmö, Göteborg och Stockholm med fördel skulle kunna vara förvaltningsområden för romani chib.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Ett nationellt center för romska frågor

Kommissionen mot antiziganism (SOU 2016:44) föreslår i sitt slutbetänkande att regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor. Regeringen tillsatte en utredning som har sett över frågan och lämnat förslag om att inrätta myndigheten för romska frågor (Ds 2019:15). Myndigheten ska enligt förslaget bl.a. initiera, främja och

---

⁸ Länsstyrelsen Stockholm, enheten för nationella minoriteter. Romsk inkludering. Årsrapport 2023. Rapport 2024:10.

stödja åtgärder för att öka minoriteten romers egenmakt och inflytande med särskilt fokus på kvinnor och barn samt bidra till den fortsatta utvecklingen av det romska civilsamhället. Utredningen föreslår vidare att myndigheten återkommande ska anordna en landsomfattande sammankomst där minoriteten romers organisationer, aktivister och andra sakkunniga från och företrädare för minoriteten kan mötas och diskutera för minoriteten viktiga frågor. Myndigheten ska även synliggöra, samla och sprida kunskap samt verka för att metoder utvecklas för att motverka antiziganism och diskriminering. Enligt utredningen ska myndigheten även skapa en kunskapsbank över minoriteten romers kultur, språk och historia samt främja högtidlighållande av centrala högtidsdagar för minoriteten romer. Vänsterpartiet anser att det vore värdefullt att samla arbetet med romska frågor vid ett nationellt center eller en myndighet. Detta skulle kunna bidra till att regeringens strategi för romsk inkludering får avsedd effekt. Vi avsätter 10 miljoner kronor för att starta upp ett nationellt center för 2025 (motion 2024/25:V65 för utgiftsområde 1).

Regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13 Dokumentation av romska och resande bosättningar

Ett exempel på dokumentation av en tidigare svensk-romsk lägerplats är den arkeologiska undersökning som genomfördes i Skarpnäck i södra Stockholm hösten 2015 och våren 2016. Det s.k. Skarpnäckslägrät iordningställdes 1959 av Stockholms stad för svenska romer i Stockholm som ännu saknade fast bostad. Lägrät var i bruk till omkring årsskiftet 1963/1964. Syftet med den arkeologiska undersökningen var att fördjupa kunskapen om Skarpnäckslägrät och att synliggöra platsen och dess historia. Arbetet skedde i samverkan mellan arkeologer, etnologer och romska företrädare, som del av projektet I stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet. Forskningsprojektet bedrevs 2015–2016 i samverkan mellan den romska kulturföreningen É romani glinda och andra romska sakkunniga, Historiska museet, Institutet för språk och folkminnen, Mångkulturellt centrum och Stiftelsen Kulturmiljövård med stöd av Riksantikvarieämbetets medel för forskning och utveckling. Spåren av romers och resandes liv är till stor del osynliga i kulturlandskapet och inte uppmärksammade av kulturmiljövården. I folkminnesarkiven, och andra arkiv, finns omfattande material om romer, men mer sällan finns romers egna röster

dokumenterade. Syftet med I stadens utkant var att i samskapande med svenska romer uppmärksamma och skapa ny kunskap om denna del av Sveriges historia med fokus på lägerplatser, livsberättelser och materiell kultur. En målsättning var att införliva denna osynliga del av kulturarvet i statliga samlingar vid Historiska museet och Institutet för språk och folkminnen, och att synliggöra platserna i kulturlandskapet.

I rapporten om Skarpnäcksläget konstateras att romers historiska platser inte tillhört den kategori platser som lyfts fram när ett områdes kulturhistoriska värden ska beskrivas.⁹ Dessutom är kunskapen om svensk-romska lägerplatser fortfarande förhållandevis låg både inom kulturarvssektorn och i samhället i stort. I dag finns dock en medvetenhet inom kulturarvssektorn om att detta är en brist. Det finns också flera exempel på projekt som arbetat för att minska denna kunskapslucka. Det var bl.a. mot denna bakgrund som projektet I stadens utkant initierades och den arkeologiska undersökningen av Skarpnäcksläget planerades och genomfördes.

Byn Snarsmon i Tanums kommun är ett annat exempel på en resandebosättning som delvis undersökts arkeologiskt. Byn var bebodd mellan ungefär 1850 och 1910 och enligt uppgift har den som mest hyst omkring 30 familjer i ett flertal enkla hus eller hyddor. Enligt berättelserna avhystes byns innevånare omkring 1910 av länsman i socknen, detta efter klagomål från boende i byns närhet. Enligt några berättelser ska husen ha rivits i samband med avhysningen. Enligt Bohusläns museum är grunderna efter ca tio av dessa hus synliga. Tre av dem uppges vara arkeologiskt utgrävda de senaste åren. Flera resandefamiljer deltog i arbetet med att gräva ut sina förfäders boplatser och i sökandet efter sin egen historia. Projekt Snarsmon påbörjades 2003 med en inventering inom området. Bohusläns museum genomförde därefter tillsammans med Resande romers riksförening och lokalhistoriskt intresserade arkeologiska undersökningar på boplatserna under 2004–2007. Snarsmon iordningställdes som besöksmål med informationsskyltar 2005 och en minnestavla har satts upp på platsen. Projektet fortsatte efterhand med bl.a. bebyggelsehistoriska undersökningar, arkivstudier, etnologiska arbeten och en studiecirkel. Detta sammanfattades 2008 i boken Snarsmon – resandebyn där vägar möts.

Vänsterpartiet anser att det är angeläget att undersöka och dokumentera fler boplatser. Romers och resandes historia måste lyftas fram och synliggöras inom det svenska kulturarvet. Att göra arkeologiska utgrävningar och iordningställa bosättningar

---

⁹ Skarpnäcksläget. Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck, Anna Arnberg (red.), Statens historiska museer. FoU rapport 17, 2017.

som minnesmärken är ett sätt att synliggöra romers och resandes historia som en viktig del av vår svenska historia. Vänsterpartiet vill ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att genomföra dokumentation och kartläggning av romers och resandes bosättningar i syfte att synliggöra dem som en viktig del av vårt svenska kulturarv. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning på 1 miljon kronor inom utgiftsområden 17 för 2025.

Regeringen bör ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att genomföra dokumentation och kartläggning av romers och resandes bosättningar i syfte att synliggöra dem som en viktig del av vårt svenska kulturarv. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

14 Nationell judisk strategi

Judisk historia i Sverige är relativt okänd utanför den egna gruppen, med undantag för svenska hjälpinsatser i slutet av andra världskriget. De svenska judarnas historia ger ett långt historiskt perspektiv på religiös etablering och mångfald i Sverige. Från slutet av 1600-talet har judar bosatt sig i Sverige. De var dock tvungna att konvertera till kristendomen. 1686 års kyrkolag krävde att de bl.a. måste döpa sig för att kunna bo i landet. På 1770-talet tillät kungen judar att komma till Sverige utan att konvertera. Enligt det s.k. judereglementet från 1782 fick judar endast bosätta sig i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Karlskrona. De fick inte gifta sig med icke-judar och inte vittna inför domstol. 1870 fick judarna liknande medborgerliga rättigheter som alla andra medborgare i Sverige. Först 1899 fick judar rätt till allmän sjuk- och fattigvård. I mitten av 1800-talet kom en våg av judisk invandring. Bakgrunden var svåra judeförföljelser i Östeuropa, särskilt i Tsarryssland. Hundratusentals judar reste västerut. Av dem stannade ca 4 000 personer i Sverige. Under tiden fram till krigsutbrottet 1939 tog Sverige emot ca 3 000 judar från bl.a. Tyskland, ett förhållandevis litet antal beroende på en restriktiv flyktingpolitik. Genom olika aktioner, bl.a. av Svenska Röda Korset under krigets slutskede 1945 och strax därefter, kunde ca 11 000–13 000 judiska koncentrationslägerfångar transporteras till Sverige. Av dessa kan en tredjedel antas ha stannat i Sverige. En viss invandring har därefter skett i samband med antisemitiska kampanjer och politiska omvälvningar i Central- och Östeuropa under 1950–1990-talet. Efter att Sverige anslutit sig till Europarådets ramkonvention om nationella minoriteter erkändes judar, samer, romer, sverigefinnar

och tornedalingar som svenska nationella minoriteter. Språket jiddisch har också blivit erkänt som ett av fem officiella minoritetsspråk i Sverige.

I dag har ca 150 000 svenskar judiska rötter. Omkring 20 000 svenskar identifierar sig själva som judar. Majoriteten av dem bor i Stockholm, Göteborg och Malmö, där det även finns självständiga församlingar. Andra städer som också har eller har haft en judisk befolkning är Borås, Västerås, Helsingborg, Lund, Norrköping och Umeå. Historiskt finns det många städer där det tidigare funnits en större andel judar, men som inte längre har ett organiserat judiskt liv. De judiska församlingarna är samlade under organisationen Judiska Centralrådet, med säte i Stockholm. I Sverige började jiddisch användas mer kontinuerligt i slutet av 1700-talet i samband med att judar fick bilda församlingar och kunde leva judiskt i Sverige. De flesta jiddischtalande har dock varit flerspråkiga och använt svenska och hebreiska vid sidan av jiddisch. För många judar i Sverige är jiddisch framför allt viktigt som ett kulturarvsspråk. Det finns dock ett ökat intresse, inte minst bland yngre, att lära sig jiddisch och återta språket som en del av en judisk identitet.

Av utredningen Högre växel i minoritetspolitiken (SOU 2020:27) framgår att den judiska minoriteten på många sätt fortfarande osynliggörs i samhället och så även inom minoritetspolitiken. Den judiska minoriteten har inget förvaltningsområde och inte heller någon strategi som den romska minoriteten. Därmed görs ingen specifik uppföljning alls rörande frågor som rör den judiska minoriteten. Vänsterpartiet anser att detta är en stor brist som måste åtgärdas om Sverige ska kunna leva upp till ambitionerna med minoritetspolitiken och regeringens handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken. Vänsterpartiet föreslog 2022 att regeringen skulle ta fram en nationell strategi för den judiska minoriteten. Därför var det glädjande att regeringen tillsatte en utredning 2023 som presenterade sitt slutbetänkande Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025-2034 (SOU 2024:3). Enligt utredningen är det största hindret för judiskt liv den utbredda antisemitismen i samhället och den bristande tryggheten och säkerheten som finns kring judiska institutioner. Hat och hot mot judiska individer och organisationer gör att många judar upplever otrygghet, oro och rädsla. Den bristande tryggheten och säkerheten begränsar många judars möjligheter att leva ett judiskt vardagsliv och att leva öppet med sin judiska identitet. Det medför svårigheter för judiska organisationer att verka och utvecklas i Sverige och gör det svårare för judisk kultur att utövas. För att stärka judiskt liv samt överföringen av judisk kultur och

jiddisch till yngre och framtida generationer i Sverige föreslår utredningen att en nationell strategi ska genomföras under 2025–2034 med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om skydd för nationella minoriteter och minoritetsspråk. En viktig utgångspunkt är att den judiska minoriteten ska involveras och vara delaktig i det arbete som genomförs. Förslaget innebär bl.a. att pilotkommuner finansierade av statsbidrag ska utses för att bedriva ett utvecklingsarbete för att stärka judiskt liv.

Regeringen föreslår en satsning för att genomföra förslaget om judisk strategi. Förslaget är dock inte tillräckligt enligt SOU 2024:3. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning på 39,5 miljoner kronor i syfte att genomföra strategin för 2025 (motion 2024/25:V625 för utgiftsområde 1).

15 Älvdalskan – ett nytt minoritetsspråk

I Sverige finns en uppsjö av dialekter och folkmål. Eftersom språket är föränderligt och beroende av sin samtid riskerar många av de gamla folkmålen att falla i glömska och med det också kulturyttringar såsom musik, sagor och litteratur som förts vidare på dessa folkmål. Att bevara detta kulturarv är ett sätt att bevara hela landets historia och kulturuttryck. Under senare år har älvdalskans ställning debatterats. Älvdalskan talas i dag av upp emot 3 000 personer, framför allt i Älvdalens socken i norra Dalarna. Denna språkliga varietet har traditionellt räknats som en svensk dialekt. I dag betraktas älvdalskan av många som ett eget nordiskt språk. Älvdalskan har fått sin egen språkkod av SIL International just för att den anses avvika så pass mycket från standardsvenska. Älvdalska och svenska skiljer sig åt ungefär lika mycket som isländska och svenska. Språken är olika på alla plan; språkljud, böjning, ordföljd, satsmelodi osv. Älvdalskan har sannolikt grenat av sig från urnordiskan för omkring 1 200 år sedan och har sedan utvecklats efter sina egna principer fram till slutet av 1800-talet. Då var älvdalska det självklara förstaspråket i hela området men när folkskolan inrättades blev svenska det enda språket som accepterades i skolan. Europarådets expertkommitté har uppmanat svenska regeringen att se över älvdalskans status. Vänsterpartiet menar att regeringen bör ta den uppmaningen på allvar.

Det arbete som görs av ideella krafter för att bevara språket är en central framgångsfaktor. Utan ett engagemang hos målgruppen kan inte ett språk överleva. 2018-2022 drev Älvdalens kommun ett projekt med medel från Allmänna arvsfonden. Syftet med projektet var att genom och tillsammans med barn och ungdomar, rädda,

bevara, revitalisera och utveckla det älvdalska språket, ett modersmål för många i målgruppen. Projektet ledde till att statusen för älvdalska språket har höjts bland barn och unga i Älvdalen. Projektet har haft en ungdomssamordnare som har arbetat tillsammans med barn och pedagoger på förskolor, skolor och fritids. Två av förskolorna använder nu älvdalskan i sin verksamhet. Pedagoger har utbildats formellt i det älvdalska språket. Barn, unga och äldre har samarbetat kring älvdalskan med bl.a. översättningar och tryckning av böcker, gjort musikvideo, digitala appar, genomfört en dubbning av film, språkkurs, etc. Undervisning har hållits på högstadiet och det finns en plan för att införa undervisning av älvdalskan i samtliga årskurser i kommunen. Med ett officiellt erkännande av älvdalskan som ett eget språk skulle dock mer kunna göras och arbetet skulle få en kontinuitet.

Regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten att älvdalskan blir ett minoritetsspråk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

16 Teckenspråk

I dag beräknas antalet teckenspråksanvändare i Sverige till ungefär 30 000. För många är teckenspråk deras förstaspråk och svenska deras andraspråk. Det var först år 1981, efter lång kamp från dövrörelsen, som Sverige som första landet i världen gav teckenspråket status som ett erkänt språk. Innan dess var det till exempel inte tillåtet att använda teckenspråk inom skolväsendet. I språklagen jämföras det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken, men i praktiken är skyddet olika. De nationella minoritetsspråken har ett mer långtgående skydd i lagen om minoriteter och minoritetsspråken, bland annat vad det gäller språkliga rättigheter inom barn- och äldreomsorgen. Vänsterpartiet anser därför att det svenska teckenspråket ska erkännas som ett nationellt minoritetsspråk. Läs mer om detta i vår motion V543 Språk och litteratur.

17 En samisk språklag

Situationen för de samiska språken i Sverige är mycket allvarlig. Trots insatser för revitalisering under de senaste decennierna är de fem samiska språken nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, umesamiska och sydsamiska fortfarande klassade som hotade

språk av FN:s organisation för utbildning, vetenskap och språk (Unesco). Århundraden av assimileringspolitik har inneburit att många samer aldrig eller endast bristfälligt har fått lära sig sitt eget språk.

Sametinget/Sámediggi har ansvar för att leda det samiska språkarbetet. Arbetet sker med utgångspunkt i ett språkpolitiskt handlingsprogram som Sametingets plenum fastställer. Språkavdelningen är den del av Sametingets kansli som har det huvudsakliga ansvaret för frågor som rör samiskan. Arbetet är organiserat i en språkavdelning för rådgivning och expertkunskap och i Giellaguovddáš (Samiskt språkcentrum) med ansvar för utåtriktade aktiviteter och språkrevitalisering. Sametingets ansvar att leda det samiska språkarbetet sträcker sig över ett stort geografiskt område, inte sällan med samarbeten över landsgränserna inom Sápmi.

Giellaguovddáš samlade bedömning i sin lägesrapport 2023 är att förutsättningarna för de samiska språkens revitalisering har förbättrats genom regeringens handlingsprogram. I Sametingets förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken fanns dock ett flertal ytterligare åtgärder som är av avgörande betydelse för att stärka och utveckla de samiska språken långsiktigt. Två avgörande förslag är en separat lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter samt ett särskilt anslag för arbetet med att leda det samiska språkarbetet och genomföra nödvändiga åtgärder. Sámediggi anser att Sámediggis föreslagna handlingsprogram behöver genomföras i sin helhet och att tillräckliga resurser bör avsättas för detta. Vidare behöver den förstärkta finansieringen 2022–2024 utifrån regeringens handlingsprogram bli permanent och på sikt stärkas. Sametinget har i en skrivelse till regeringen 2021 begärt att regeringen påbörjar ett lagstiftningsarbete i syfte att ta fram en särskild lag som säkerställer det samiska folkets språkliga rättigheter utifrån Sveriges folkrättsliga åtaganden (Ku2021/00385). Skrivelsen bereds enligt regeringen inom Regeringskansliet (bet. 2022/23:KrU8). I lägesrapporten 2022 nämns det att inget svar från regeringen har inkommit angående hemställan. Så har inte heller skett under 2023.¹⁰

Då de samiska språken under lång tid har varit, och fortfarande är, hotade och satta under stor press är behoven av olika typer av språkstödjande, stärkande, rådgivande och informationshöjande insatser enorma såväl bland samer som i samhället i stort. Detta samtidigt som Sametingets personella och ekonomiska resurser är starkt begränsade. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning på 30 miljoner kronor för 2025 i syfte att ge

---

¹⁰ Sámediggi/Giellaguovddáš. Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2023

Sametinget mer resurser för att arbeta med språkfrågorna (motion 2024/25:V65 för utgiftsområde 1). Satsningen kan även användas av Sametinget för att bygga ut det samiska biblioteket som är en resurs för hela landet (se nedan).

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk innehåller bestämmelser om förvaltningsområden och reglerar bl.a. rätten att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Samerna har dock en ställning som urfolk och detta bör avspeglats i lagstiftningen även när det gäller de samiska språken. För att synliggöra och stärka Sametingets ansvar för det samiska språkarbetet som ett led i ökat självbestämmande för det samiska folket behövs en särskild samisk språklag. Syftet är att säkerställa det samiska folkets språkliga rättigheter utifrån Sveriges folkrättsliga åtaganden.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att i nära samarbete med Sametinget och det samiska samhället ta fram ett förslag till samisk språklag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

18 Böcker på samiska språk

Samernas bibliotek är ett av resursbiblioteken för nationella minoriteter och finns i den svenska delen av Sápmi i Jokkmokk. Kungliga biblioteket (KB) har fått ett regeringsuppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek, för respektive språkgrupp och för landets kommuner.

Resursbiblioteken ska stödja de kommunala biblioteken i arbetet med de nationella minoritetsspråken och tillgång till litteratur för barn och unga ska särskilt beaktas. Från samernas bibliotek kan man låna böcker på flera samiska språk som är skrivna av samer från Sápmis fyra länder (Sverige, Norge, Finland och Ryssland) och böcker om samer och andra urfolk. Bibliotekets samlingar innehåller böcker och annat samiskt material både för barn, unga och vuxna. Utbudet av litteratur på de nationella minoritetsspråken är dock litet och kan vara svårt att komma åt för läsare och bibliotek. Sedan 2021 finns KB:s läsapp Bläddra som tillgängliggör litteratur på nationella minoritetsspråk vilket är positivt. Appen är en resurs för den som vill läsa böcker på sitt språk och ett stöd i bibliotekens läsfrämjande arbete. Tidigare statistik från KB visar att majoriteten av titlarna på minoritetsspråken är på finska. De större titelbestånden av medier finns koncentrerade till ett fåtal biblioteksorganisationer, främst specialbibliotek och forskningsbibliotek. Skolbiblioteken har i bästa fall tillgång till en handfull fysiska titlar

på något nationellt minoritetsspråk om de inte ingår i samma system som folkbiblioteket i kommunen.¹¹

Det finns även möjligheter för biblioteken att köpa in medier på nationella minoritetsspråk via andra länder. I t.ex. Norge ges det ut betydligt fler titlar på samiska, om man jämför med utgivningen i Sverige. En ytterligare möjlighet för att öka utbudet av böcker vore att fördjupa samarbetet när det gäller utlåning mellan bibliotek i olika länder.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över ett möjligt samarbete mellan de nordiska biblioteken för att det ska bli möjligt att låna böcker från andra nordiska länder på olika samiska språk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

19 En nationalscen för Sápmi

Giron Sámi Teáhter har sitt säte i Kiruna med egen scen, lokaler och administration. Förutom att Giron Sámi Teáhter är det samiska folkets teater är det även en kunskapsbank i språk och kultur för hela det samiska området. Ett pilot- och utvecklingsarbete pågick 2017–2020 med uppdrag att utreda och klarlägga hur Giron Sámi Teáhter kan utvecklas till en samisk nationalscen. En förstudie har såvitt vi förstått överlämnats till Sametinget och Kulturdepartementet. Europarådets rådgivande kommitté har i sitt femte yttrande om hur Sverige lever upp till ramkonventionen (2023) lyft fram Giron Sámi Teáhthers arbete för att bli en samisk nationalscen. Kommittén lyfter fram teaterns betydelse för både det svenska och det samiska kulturlivet och uppmanar den svenska regeringen att besluta positivt i frågan.

Vänsterpartiet instämmer i att en nationalscen för Sápmi bör inrättas. Vi satsar 30 miljoner kronor för 2025 i detta syfte (motion 2024/25:V65 för utgiftsområde 1).

Regeringen bör ta initiativ till att inrätta en nationalscen för Sápmi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

---

¹¹ Cecilia Brisander och Elisabet Rundqvist, Varför så svårt? Om nationella minoritetsspråk på kommunala bibliotek. Kungliga biblioteket 2018.

20 Gör samernas nationaldag till allmän flaggdag

Samerådets 15:e samekonferens beslutade 1992 att samernas gemensamma nationaldag ska vara den 6 februari. Nationaldagen firades för första gången 1993. Den 6 februari 2007 vajade för första gången den samiska flaggan utanför Stockholms stadshus på nationaldagen. 2014 vajade flaggan för första gången utanför Uppsala universitet. Samernas nationaldag är gemensam för alla samer oavsett om de bor i Sverige, Norge, Finland eller Ryssland. Det är en dag som vanligen uppmärksammas med aktiviteter och kulturarrangemang.

I dag finns det möjlighet att flagga när tillfälle ges vid t.ex. familjehögtidsdagar som födelsedagar, bröllop etc. Detta gäller såväl privatpersoner som kommuner. Regeringen har även i förordning 1982:270 fastställt allmänna flaggdagar. Allmänna flaggdagar är bl.a. första maj, midsommardagen, juldagen och Nobeldagen. Det finns tolv samiska flaggdagar inklusive nationaldagen den 6 februari. Redan i dag har kommunerna möjlighet att flagga under samtliga dessa dagar. Vänsterpartiet anser dock att samernas nationaldag den 6 februari ska bli en allmän flaggdag i syfte att uppmärksamma samerna som urfolk och nationell minoritet.

Regeringen bör ta initiativ till att samernas nationaldag den 6 februari blir en allmän flaggdag och att det är den samiska flaggan som ska hissas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

21 Sameskolan

Samisk förskola och skola ska bidra till att utveckla barnens och elevernas samiska identitet, kultur och språk. Undervisningen i sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet ska ge eleverna förutsättningar att bidra till att stärka urfolket samernas möjligheter att bevara och utveckla sin samiska identitet som en del i det svenska samhället. Sameskolstyrelsen är en statlig skolmyndighet under Utbildningsdepartementet och Sametinget. Sameskolstyrelsen ska arbeta för att alla samiska barn får tillgång till en likvärdig utbildning av god kvalitet med samiska undervisningsinslag. Riksrevisionens tidigare granskning visar bl.a. att flera mål med verksamheten inte nås, exempelvis när det gäller läromedelsproduktionen. Dessutom genomför Sameskolstyrelsen några av sina uppgifter bristfälligt. Bristerna innebär att samiska elever i sameskolan riskerar att inte få tillräckligt bra förutsättningar för att nå utbildningens mål och att samiska elever utanför sameskolan inte får tillgång till

utbildning med samiska undervisningsinslag. Riksrevisionen rekommenderar därför att Sameskolstyrelsens verksamhet inryms i Sametinget och att regeringen utreder vilka förutsättningar som krävs för att Sametinget ska kunna genomföra uppgifterna (RiR 2017:15). Även Utredningen om en ny myndighetsstruktur på skolområdet (SOU 2018:41) föreslår att Sametinget ska bli ny huvudman för sameskolorna samt förskoleklass och fritidshem vid en enhet med sameskola.

Vänsterpartiet anser att en överflyttning av ansvaret från Sameskolstyrelsen till Sametinget bör göras och att det skulle förbättra förutsättningarna för samisk utbildning. Ett införlivande av Sameskolstyrelsens uppgifter i Sametinget är också i linje med regeringsformen, där det framgår att samernas möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Regeringen bör utreda möjligheten att flytta ansvaret för Sameskolstyrelsen till Sametinget. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

22 Minoritetsspråk som modersmål

Goda kunskaper i modersmålet är en viktig utgångspunkt för all inlärning. Därför måste modersmålsundervisningen stärkas. Flerspråkighet bör möjliggöras tidigt i åldrarna eftersom det har betydelse för såväl den personliga identiteten som den intellektuella och emotionella utvecklingen. Lärande är starkt förknippat med modersmålet. Att befästa kunskaper i det egna språket är en väg till att lära också på svenska. Ämnet har därför det viktiga uppdraget att stödja eleverna i deras kunskapsutveckling. Det är av högsta vikt att fortsätta stärka modersmålsundervisningen. Elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna har en något starkare rätt till modersmålsundervisning än andra elever. Det finns inga krav på att språket ska vara elevens dagliga umgängesspråk eller att eleven ska ha några kunskaper i språket. Men i skolans timplan ges modersmål tyvärr inte samma status som övriga skolämnen med garanterad undervisningstid trots att ämnet har kunskapskrav och betygskriterier. Regeringens utredning SOU 2019:18 konstaterar att modersmålsämnet, trots sin undanskymda eller ”vid sidan av”-position, som Skolverket uttrycker det, är ett relativt stort och ständigt växande ämne. Andelen elever som var berättigade till modersmålsundervisning mer än fördubblades mellan 1998 (11,8 procent av samtliga elever i grundskolan) och 2017 (27,1 procent). Andelen deltagande elever rörde sig i intervaller mellan 52 procent (1999 och 2000) och 59,3 procent (2017) av de berättigade. Utredningen föreslår bl.a. att

modersmålsundervisningen ska regleras i timplanerna, vilket bl.a. innebär att undervisningen knyts närmare skolans övriga verksamhet och att ämnet får en garanterad undervisningstid. Vänsterpartiet anser att detta är positivt och i linje med vad vi tidigare föreslagit (mot. 2016/17:3669). Utredningen har varit på remiss men det är oklart hur och om regeringen arbetat vidare med förslagen.

Regeringen bör ta initiativ till att införa en nivå på minsta garanterade undervisningstid i modersmålsämnet där minoritetsspråken ingår i grundskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

23 Sammanhängande utbildningskedjor

Från och med 2022 har Skolverket fått 26,5 miljoner kronor för att öka elevers tillgång till undervisning i nationella minoritetsspråk och för att ta fram läromedel i nationella minoritetsspråk. Det är en lovvärd satsning som Vänsterpartiet står bakom. Det finns dock fler åtgärder som behöver genomföras för att garantera alla elevers tillgång till undervisning i minoritetsspråk. Den dåvarande regeringen konstaterade redan i skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) att den utbildningsväg som erbjuds i de samiska språken är otillräcklig. Sedan dess har enbart mindre åtgärder vidtagits inom utbildningsområdet. I handlingsplanen för minoritetsspråken konstaterade den förra regeringen att det krävs en obruten utbildningskedja från språkutveckling i förskolan till modersmålsundervisning i grundskola och gymnasieskola, vidare till universitetsutbildningar i språken samt möjlighet att utbilda sig till lärare i minoritetsspråken, för att bryta språkbytesprocessen och skapa möjlighet till revitalisering. Tyvärr brister utbildningskedjan i dag, vilket även Lennart Rhodin uppmärksammat i sin rapport 2022. Giellaguovddáš bedömning i lägesrapporten för 2023 är att situationen inom hela utbildningskedjan i stort sett är oförändrad och därmed ännu utgör ett av de allvarligaste hindren för att revitalisera de samiska språken. Trots att Skolverket har vidtagit åtgärder för att underlätta för elever att få tillgång till samisk undervisning är utbildningskedjan fortsatt långt ifrån sammanhållen. Därmed erbjuds inte en god utbildning i samiska. Regeringen bör enligt Giellaguovddáš stärka förutsättningarna ytterligare för att säkerställa en fungerande utbildningskedja från samisk förskoleverksamhet till högre studier.

Sveriges regering har, trots Europarådets återkommande kritik, inte levererat en obruten och sammanhållen utbildningskedja från förskola till högskola i

minoritetsspråk. Man har inte heller skapat en varaktig lärarutbildning för alla fem minoritetsspråken eller etablerat ett utökat utbud av tvåspråkig undervisning på minoritetsspråken. De åtgärder som genomförts sedan 2014 kan enligt Rhodin endast ses som komplement till det som först och främst skulle säkra de nationella minoritetsspråkens fortlevnad i Sverige.¹²

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över utbildningskedjorna för alla nationella minoriteters språk och kultur inom lärosätena i syfte att de ska vara sammanhängande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

24 En minoritetspolitisk strategi

Universitets- och högskolerådet (UHR) rekommenderade redan 2018 universitet och högskolor att anta en minoritetspolitisk strategi.¹³ Bakgrunden var att det framkommit allvarliga brister när det gäller lärosätenas förmåga såväl att tillgodose behoven hos nationella minoritetsstudenter som att motverka diskriminering. Som förslag på vad som skulle kunna ingå i en minoritetspolitisk strategi nämner UHR t.ex. rutiner för att nationella minoritetsstudenter ska kunna kombinera studier och kultur, studieinformation och specifik information på nationella minoritetsspråk samt ett proaktivt ställningstagande mot diskriminering av nationella minoriteter. I en studie som UHR gjort 2023 framkommer att deltagarna upplever färre problem kopplade till minoritetstillhörigheten än de upplevt tidigare i utbildningskedjan. Oftast bemöts de med intresse av andra på högskolan. Men även om högskolan upplevs som mer fredad än tidigare skolgång, och än övriga delar av samhället, förekommer negativa upplevelser. Det allra vanligaste problemet är andras okunskap om de nationella minoriteterna. Okunskapen yttrar sig på en rad sätt: upprepade frågor, osynliggörande, ifrågasättanden, fördomar, exotifiering m.fl. Även positivt grundad nyfikenhet kan upplevas som påfrestande; att känna sig som ”extralärare” eller att bli utpekad som annorlunda. Det bidrar till den minoritetsstress som många av studenterna ger uttryck för. I studien framkommer några fall av rasism och diskriminering, framför allt rasistiskt bemötande under praktikperioder. Det finns oro för diskriminering på arbetsmarknaden efter studierna hos vissa studenter, särskilt inom den romska

---

¹² Lennart Rhodin. Minoritetspolitiskt bokslut 2022 – hur har Sverige lyckats ta hand om sina nationella minoriteter? 2022.

¹³ Universitets- och högskolerådet. Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? UHR:s rapportserie 2018:4.

minoriteten. Det kan påverka viljan att söka högskoleutbildning. Resultaten i studien antyder att det finns geografiska skillnader i bemötandet. Det upplevs finnas större kunskap om minoriteterna vid lärosäten i områden som har högre representation av en nationell minoritet. Men samiska studenter vittnar om större risk att utsättas för rasism vid lärosäten i norr. UHR ger med anledning av studien en rad förslag till Sveriges universitet och högskolor. De gäller insatser för kunskapshöjande och synliggörande, utbildning i de nationella minoritetsspråken, breddad rekrytering och breddat deltagande och mot diskriminering. Arbetet behöver ske i dialog med studenter från de nationella minoriteterna.¹⁴

Regeringen bör ge lärosätena i uppdrag att arbeta fram och anta en minoritetspolitisk strategi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Daniel Riazat (V)

Jessica Wetterling (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

---

¹⁴ Universitets- och högskolerådet. Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv. UHR:s rapportserie 2023:4.

Motion till riksdagen
2024/25:3215

av Camilla Hansén m.fl. (MP)

Utgiftsområde 16 Utbildning och
universitetsforskning

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen anvisar anslagen för 2025 inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning enligt förslaget i tabell A i motionen.

Motivering

Tabell A. Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Statens skolverk	1 342 316	88 000
1:2	Statens skolinspektion	629 618	±0
1:3	Specialpedagogiska skolmyndigheten	894 119	±0
1:4	Sameskolstyrelsen	64 440	±0
1:5	Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	6 094 885	±0
1:6	Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	269 837	±0
1:7	Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola	4 560 000	1 000 000
1:8	Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.	204 720	±0
1:9	Bidrag till svensk undervisning i utlandet	118 582	±0
1:10	Fortbildning av lärare och förskolepersonal	1 097 526	±0
1:11	Skolforskningsinstitutet	47 007	±0
1:12	Praktiknära skolforskning	36 043	±0

1:13	Bidrag till lärarlöner	4 875 000	±0
1:14	Särskilda insatser inom skolområdet	163 418	±0
1:15	Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling	8 243 000	1 500 000
1:16	Bidrag till vissa studier	17 525	±0
1:17	Statligt stöd till vuxenutbildning	4 156 422	±0
1:18	Myndigheten för yrkeshögskolan	171 383	±0
1:19	Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	4 010 383	±0
2:1	Universitetskanslersämbetet	173 554	±0
2:2	Universitets- och högskolerådet	227 348	±0
2:3	Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 182 340	33 100
2:4	Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 535 797	38 400
2:5	Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 533 879	38 400
2:6	Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 642 263	40 000
2:7	Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 510 004	38 500
2:8	Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 882 329	19 500
2:9	Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 069 522	31 800
2:10	Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 920 621	29 200
2:11	Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 680 969	25 800
2:12	Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 329 980	20 200
2:13	Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 860 065	28 000
2:14	Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 149 738	17 500
2:15	Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	849 860	13 100
2:16	Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 888 686	29 100
2:17	Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 415 763	21 800
2:18	Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 011 242	30 600
2:19	Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	815 936	12 900
2:20	Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	467 765	7 200
2:21	Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	818 759	12 900
2:22	Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	307 884	4 400
2:23	Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 274 706	19 200
2:24	Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	420 989	6 000

2:25	Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	956 771	14 600
2:26	Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	347 661	5 600
2:27	Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	671 582	10 300
2:28	Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	309 992	4 500
2:29	Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 139 603	17 500
2:30	Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	323 684	4 500
2:31	Mälardalens universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	738 969	11 500
2:32	Mälardalens universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	304 899	4 400
2:33	Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	310 692	4 400
2:34	Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	118 379	1 500
2:35	Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	232 369	3 100
2:36	Stockholms konstnärliga högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	60 094	1 200
2:37	Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	131 673	1 600
2:38	Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	37 689	1 100
2:39	Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	605 687	8 900
2:40	Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå	114 574	1 500
2:41	Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	513 824	7 500
2:42	Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå	118 193	1 500
2:43	Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	560 129	8 700
2:44	Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå	125 498	1 600
2:45	Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	493 750	7 300
2:46	Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	111 415	1 500
2:47	Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	481 860	7 400
2:48	Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	107 351	1 500
2:49	Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	381 919	5 800
2:50	Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå	71 916	1 300
2:51	Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	454 954	7 200

2:52	Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå	101 197	1 400
2:53	Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	195 309	17 900
2:54	Konstfack: Forskning och utbildning på forskarnivå	24 000	10 100
2:55	Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	75 800	1 500
2:56	Kungl. Konsthögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	14 079	1 200
2:57	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	154 795	21 700
2:58	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Forskning och utbildning på forskarnivå	24 146	16 100
2:59	Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	505 232	7 400
2:60	Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	135 511	1 600
2:61	Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	47 430	1 200
2:62	Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	46 185	1 200
2:63	Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet	4 210 776	66 400
2:64	Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	1 332 722	60 600
2:65	Särskilda medel till universitet och högskolor	703 061	13 100
2:66	Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	2 983 963	60 100
2:67	Särskilda bidrag inom högskoleområdet	70 980	±0
3:1	Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	8 439 046	90 000
3:2	Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	420 061	±0
3:3	Vetenskapsrådet: Förvaltning	209 513	2 000
3:4	Rymdforskning och rymdverksamhet	1 345 356	±0
3:5	Rymdstyrelsen: Förvaltning	54 314	400
3:6	Institutet för rymdfysik	64 659	600
3:7	Kungl. biblioteket	464 751	4 500
3:8	Polarforskningssekretariatet	70 712	700
3:9	SUNET	49 183	±0
3:10	Överklagandenämnden för etikprövning	5 700	±0
3:11	Etikprövningsmyndigheten	57 418	±0
3:12	Nämnden för prövning av oredlighet i forskning	11 750	±0
3:13	Särskilda utgifter för forskningsändamål	80 695	±0
3:14	Gentekniknämnden	5 045	±0
4:1	Internationella program	81 589	±0
4:2	Avgift till Unesco och ICCROM	32 186	±0
4:3	Kostnader för Svenska Uneskorådet	11 684	±0
4:4	Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning	24 943	±0
99:1	Fritids för barn vars föräldrar inte arbetar	±0	290 000
99:2	Kostnadsfri frukost i skolan	±0	1 000 000
99:3	Stärkt elevhälsa	±0	350 000
Summa		103 845 141	5 272 800

Svensk skola ska vara en skola för alla och staten måste ta ett större ansvar för en likvärdig skola med stark kunskapsutveckling. Sambandet mellan skolmisslyckanden och fattigdom, utanförskap och kriminalitet är starkt och väl belagt i forskningen. Staten måste fortsätta rikta resurser för att öka likvärdigheten i skola och fritidshem över hela landet. Vi gör hela samhället en otjänst när vi sparar på skolorna. Miljöpartiet ökar därför anslaget för likvärdighet och kunskapsutveckling för 2025 med 1,5 miljarder kronor i anslag 1:15 Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling.

Miljöpartiet ser att staten behöver ta ett större ansvar för att skolor i hela landet ska ha tillräckliga resurser för att hålla en god kvalitet. Därför tillför vi 88 miljoner kronor årligen 2025–2027 i anslag 1:1 Statens skolverk för Kvalitetsdialoger. Syftet med dialogerna är att underlätta och stärka huvudmännens systematiska kvalitetsarbete. De bidrar också till ökad kvalitet och likvärdighet i skolan i förhållande till det nationella kvalitetssystemet.

Vi ser vidare att ett stopp för vinstutdelningen är helt nödvändigt eftersom den driver på segregationen och ökar ojämlikheten mellan skolor. Skolans syfte ska alltid vara utbildning – aldrig vinst. Därför hör aktiebolag med vinstsyfte inte hemma i skolan.

I regeringens budget har anslaget 1:15 Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling ändrat rubrik sedan 2024. Tidigare innehöll även anslaget stärkt likvärdighet. Regeringen signalerar därmed att man prioriterar ned vikten av stärkt likvärdighet.

En likvärdig förskola för alla barn

Förskolan har en viktig roll i att kompensera för skillnader i barns uppväxtvillkor. Vi vet också att deltagande i förskola har betydelse för barnets framtida skolresultat. I Sverige går idag nästan alla barn i förskola, men bland de barn som inte deltar kommer en större andel från familjer bosatta i socioekonomiskt utsatta områden. Samtidigt arbetar färre legitimerade förskollärare och utbildade barnsköterskor i dessa områden. Miljöpartiet tillför därför förskolemiljarden på 1 miljard kronor för 2025 till Statsbidraget för kvalitetshöjande åtgärder inom förskolan inom anslag 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola.

Vidare vill vi att alla barn som inte går i förskolan aktivt ska erbjudas en förskoleplats och att kommunerna ska följa upp de barn som inte tar del av förskolan. Kommunernas nya uppdrag att följa upp de barn mellan tre och fem år som inte tar del av förskolan behöver få tillräckliga resurser.

En bättre skola för alla

Skolan ska vara en inkluderande miljö och ge förutsättningar till alla barn att lära sig och få kunskap. Vi vill bygga ut elevhälsan samt stärka och införa bemannade skolbibliotek på alla skolor. Miljöpartiet finansierar även frukost till elever i grundskolan och gymnasiet med 1 miljard kronor årligen 2025-2027 i anslaget 99:2 Kostnadsfri frukost i skolan.

Miljöpartiet vill bygga ut elevhälsan och inleder en satsning på 350 miljoner kronor för detta med en satsning på kuratorer genom anslag 99:3 Stärkt elevhälsa.

Miljöpartiet vill även förstärka undervisningen i modersmål, inte minst nationella minoritetsspråk som vi vill ska bli ett eget skolämne.

Alla barn ska ha rätt till fritids

Fritidshemmet är ett viktigt komplement till skolan. Det ger barnet stöd i lärandet och både social och språklig träning. Fritids kan fylla en viktig roll i att stötta de barn som har tuffast förutsättningar att klara skolan. Men de barn som har störst nytta av fritids saknar ofta rätten att gå där. Ett barn med långtidsarbetslösa föräldrar eller som av andra skäl befinner sig i en utsatt miljö riskerar att gå miste om fritidshemmets stöd eftersom det idag bara är barn vars föräldrar arbetar som har rätt att gå där. Miljöpartiet vill ge alla barn rätt till fritids och samtidigt stärka kvaliteten och likvärdigheten genom 290 miljoner kronor årligen 2025–2027 i anslag 99:1 Fritids för barn vars föräldrar inte arbetar.

Satsa på lärarna

När Miljöpartiet satt i regeringen tillförde vi medel för höjda lärarlöner. Detta är en viktig fråga för att höja lärarens status. Ytterligare en viktig fråga är att ge förutsättningar för vidareutbildning. Vi lägger 50 miljoner kronor årligen 2025–2027 i höjt anslag på 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högsolor. Dessa medel avser satsningar på vidareutbildning av obehöriga lärare (VAL), stöd till

Waldorfläroarbilden, en särskild kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) inkl. Teach for Sweden samt KPU för dem med utländsk examen. Anslaget ska även gå till övningsskolor, praktisk forskning samt till Kulturskoleklivet, som avser pedagogisk utbildning för aktiva konstutövare.

Öka tillgången till kultur från förskola till gymnasium

Kulturen och konsten är fundamentala för oss människor. Kulturen sätter färg, ton och form på vår tillvaro och gör att vi förstår oss själva, livet och vår värld bättre.

Miljöpartiet vill stärka alla barns tillgång till kultur i skolan, bland annat genom att återinrätta estetiska ämnen på alla gymnasieprogram och öka tillgången till kulturupplevelser för barn och unga från förskola till gymnasium.

Kulturen, kreativitet och de estetiska uttrycken behöver vara närvarande i hela utbildningskedjan. Utbildning och bildning handlar om att nödvändig kompetens finns i välfärden och omställningen, men det handlar också om en helhetssyn på människan. Kulturen i utbildningssystemet bidrar med nödvändighet till både att vi växer som människor och att vi ser till att den kompetens som krävs för att till exempel det svenska musikundret ska leva. Den kulturella utbildningskedjan börjar redan i förskolan, och kräver konstnärlig kompetens hos lärare i alla delar av skolan och i kulturskolan. För att stödja kompetensförsörjningen inom kulturskolan finns exempelvis satsningen Kulturskoleklivet sedan 2019, som är en långsiktig satsning på pedagogisk utbildning för att arbeta i kulturskolan enligt anslag 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor.

Högre utbildning och forskning

Sverige ska vara ett land där alla har möjlighet till livslångt lärande. Vår ställning som kunskapsnation bygger på en välutbildad befolkning och på forskning av hög kvalitet. Tyvärr pågår en orimlig urholkning av lärosätenas finansiering genom produktivitetsavdraget som gör att finansieringen krymper. Det leder till färre undervisningstimmar för studenterna, och lärare och forskare som ska producera mer världsledande forskning på kortare tid. Miljöpartiet tillför därför 556,5 miljoner år 2025, 564,9 miljoner år 2026 och 579,2 miljoner år 2027 fördelat till samtliga lärosäten för ett avskaffande av produktivitetsavdraget. Utöver detta göra Miljöpartiet en förstärkning för högre studier och forskning med 368 miljoner kronor under 2025, vilket fördelas på anslag inom 2:3 till 2:67 samt 3:1 till 3:8.

Läkarutbildningen är viktig för kompetensförsörjningen av läkare och för klinisk forskning runt om i landet. För Miljöpartiet är det självklart att samtliga lärosäten och regioner där den verksamhetsförlagda utbildningen och kliniska forskningen äger rum har lika villkor. Det innebär att alla lärosäten ska få ersättning för antalet helårsstudenter på samma beräkningsgrund. För Örebro universitet beräknas ersättningen på 366

helårsstudenter för 2025, när det prognosticerade antalet är 643 helårsstudenter. Det innebär att Örebro universitet förlorar drygt 20 miljoner kronor varje år jämfört med om lärosätet skulle få ersättning enligt samma beräkningsgrund som övriga lärosäten. Miljöpartiet tillför därför 20 miljoner kronor i permanenta anslag inom 2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning.

Säkra den utbildningsvetenskapliga forskningen (ULF)

ULF står för Utbildning, Lärande, Forskning, och akronymen är en blinkning åt det så kallade ALF-avtalet, det vill säga det avtal som staten har med regionerna om samverkan inom forskning och utbildning för att främja hälso- och sjukvårdens utveckling. Syftet är att främja en långsiktig utveckling av svensk skola genom samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten kring praktikinrä forskning. Försöksverksamheten startade 2017 och övergår till permanent verksamhet från och med den 1 januari 2025. Den breda utbildningen i Sverige gynnas av ett utvecklat samverkansarbete och inte minst praktikinrä forskning. Miljöpartiet är mycket positivt inställd till satsningen och ämnar säkra en långsiktig finansiering till verksamheten genom att tillföra 90 miljoner kronor per år 2025–2027 i anslag 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation.

Camilla Hansén (MP)

Mats Berglund (MP)

Jan Riise (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Rasmus Ling (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Motion till riksdagen 2024/25:3220

av **Amanda Lind m.fl. (MP)**

Budget för en rättvis omställning – Miljöpartiets budgetmotion för 2025

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen.
2. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2025–2027 enligt förslaget i tabell E i motionen.
3. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2025 enligt förslaget i tabell C i motionen och ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med lagförslag i överensstämmelse med denna beräkning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell D i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
5. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden och övriga utgifter för 2025 enligt förslaget i tabell A i motionen.
6. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2026 och 2027 enligt förslaget i tabell B i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.

1 Inledning

Sverige är ett land med enorma möjligheter. Vi är ett av världens rikaste och mest jämställda länder, med väl utbyggda system för välfärd och trygghet. Vi är en industrination som historiskt legat i framkant av utvecklingen. Det finns mycket bra att bygga vidare på. Istället väljer den här regeringen att använda en stor del av reformutrymmet för att sänka skatten för rika. Det löser inga samhällsproblem.

För samtidigt som Sverige är starkt så står vi inför stora utmaningar. Effekterna av klimatförändringarna syns allt tydligare, Putins krig mot Ukraina fortgår, otryggheten och klyftorna växer. Det hänsynslösa våldet kryper längre ned i åldrarna.

Istället för att bygga på våra styrkor och tackla problemen lägger regeringen fram en budget med större satsningar på utsläppsökningar än utsläppsminskningar, som minskar den biologiska mångfalden, drar ned på ambitioner om fred och ökar de ekonomiska klyftorna. Regeringens budget löser inga samhällsproblem utan spär på de som redan finns.

I Miljöpartiet de grönas budgetmotion visar vi vägen till ett annat samhälle. Ett som genomför den gröna omställningen, stärker konkurrenskraften, skapar nya jobb och samhällsutveckling i hela landet. Vi föreslår stora investeringar i energieffektivisering och ren, förnybar energi. Vi vill satsa på tåg, kollektivtrafik och fler elbilar. Vi vill bevara och stärka den biologiska mångfalden, i havet såväl som i skogen. Vi vill genomföra den gröna omställning som krävs för att klara klimatmålen och bevara naturens mångfald. I regeringens budget lyser klimatpolitiken med sin frånvaro, arter tillåts dö ut och välfärden är fortsatt underfinansierad.

Istället för att sänka skatten för de som har mest och tjänar mest vill vi satsa på vår gemensamma välfärd. Som ger trygghet och stabilitet för människor. Där vi satsar på familjerna, socialtjänsten, skolan och förskolan för att barnen ska få en tryggare start, som i sig är den bästa satsningen för att få bort våldet på sikt. Ett samhälle där de som arbetar i vården orkar jobba kvar och där alla ska kunna lita på att de får vård när de behöver det. Ett samhälle där unga känner att de är med och bidrar, som skapar hopp och framtidstro.

Sedan Ulf Kristerssons regering tillträdde har Sveriges utveckling gått bakåt. Den ekonomiska politik som regeringen för är förlegad och gör att vi backar in i framtiden. Vi behöver kraftfulla investeringar för att klara klimatmålen och fortsätta ligga i framkant i industriutvecklingen. Ekonomin måste bli mer cirkulär och hållbar.

Sverige kan - och förtjänar bättre. Det finns en ekonomisk politik som tar oss till en ljusare framtid. Den presenterar vi här.

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut	1
1 Inledning	2
2 Det ekonomiska läget.....	4
2.1 Lågkonjunkturen blir utdragen.....	5
2.2 Omotiverat passiv finanspolitik	6
2.3 Delad utveckling i omvärlden	10
2.4 En komplettering av regeringens klimatredovisning	11
3 Den ekonomiska politikens inriktning	13
3.1 En effektiv, grön och rättvis politik för att bryta lågkonjunkturen	13
3.2 Det finanspolitiska ramverket måste klimatsäkras.....	14
4 Klimaträttvisa och rättvis omställning	16
4.1 En investeringsbudget för en rättvis grön omställning	16
5 Industrin och företagens omställning.....	17
6 Mer förnybar energi för att ersätta fossila bränslen i närtid.....	20
7 Hållbara transporter för alla kräver rätt lösning på rätt plats	22
7.1 Bygg ut järnvägen - fler ska komma fram fortare.....	25
8 Klimatanpassning för att rusta samhället mot klimatförändringarnas konsekvenser	28
9 Bostäder och konsumentpolitik.....	32
9.1 Bostäder.....	32
9.2 Konsumentpolitik.....	38
10 Tackla vårdkrisen och stärk välfärden	39
11 Stärkta hushåll och trygghetssystem.....	42
11.1 Stärk barnhushållen.....	42
11.2 Stärk trygghetssystemen.....	43
11.3 Särskilda satsningar för unga	45
11.4 Förebyggande folkhälsoinsatser.....	47
12 Främja rörelse, hälsa och rekreation	48

13 Stoppa mäns våld mot kvinnor, sexuellt våld och hedersrelaterat våld och förtryck	51
14 Natur och miljö	54
14.1 Omfattande satsningar på starka ekosystem	55
14.2 Vänd krisen för haven	60
14.3 Ett giftfritt samhälle	63
15 Gröna näringar: skogsbruk och jordbruk	64
16 Demokrati, utbildning och kultur.....	76
16.1 Utbildning	76
16.2 Högre utbildning och forskning	78
16.3 Stärk demokratin	81
16.4 Stärk kulturen	85
17 Satsningar på förebyggande arbete, trygghet och att motverka segregation	87
17.1 Mer trygghet och tillit	92
18 Arbetsmarknadsinsatser	95
19 En öppen och medmänsklig migrationspolitik	98
20 En grön feministisk utrikespolitik.....	104
21 Även det civila försvaret behöver stärkas.....	107
22 Skatter	107
Bilaga	114

2 Det ekonomiska läget

Sverige befinner sig i en lågkonjunktur som har blivit mer utdragen än väntat. Regeringen och SD:s ekonomiska politik har varit alltför passiv. Sveriges ekonomiska utveckling har varit svagare än jämförbara länders och arbetslösheten har ökat. Svenska löntagare har blivit av med tio års reallöneökningar. Vård och skola har underfinansierats med nedskärningar som följd.

Många barnfamiljer befinner sig fortfarande i en mycket svår ekonomisk situation. Barnbidraget och underhållsstödet har urholkats i snabb takt. Medan hushåll som äger sitt

boende kan räkna med minskade boendekostnader när räntorna sänks kommer de som bor i hyresrätter inte få någon motsvarande lättnad. Hyrorna kommer att fortsätta öka.

Samtidigt som hushållen har fått ta smällen för kostnadskrisen har det inom vissa sektorer av ekonomin gjorts rekordvinster. Bankerna har utnyttjat den bristfälliga konkurrensen på bolånemarknaden för att göra rekordvinster. Livsmedelspriserna har ökat mer än produktionskostnaderna. Bördan från den fossila kostnadskrisen har inte fördelats rättvist.

Lågkonjunkturer är normalt sett förknippade med minskade utsläpp av växthusgaser. Denna historiska trend kommer att brytas under 2024 då Tidöpartiernas havererade klimatpolitik leder till att en lågkonjunktur kombineras med kraftigt ökade utsläpp av växthusgaser. Elektrifieringen har stannat av och den gröna omställningen bromsas. Politiskt beslutade försämringar för vindkraften till havs har lett till tvärstopp i utbyggnaden. Elektrifieringen av fordonsflottan har motarbetats genom att Tidöpartierna har gjort det dyrare att köpa elbil och kraftigt subventionerat bensin och diesel.

2.1 Lågkonjunkturen blir utdragen

Konjunkturinstitutet konstaterar i sin senaste rapport att lågkonjunkturen i Sverige biter sig fast och blir mer utdragen än tidigare väntat.¹ EU-kommissionen prognosticerar att den svenska ekonomisk utvecklingen kommer vara bland de svagaste i unionen under 2024.²

Svenska hushålls köpkraft har de senaste åren eroderats av kraftiga prisuppgångar och stigande räntekostnader. Även om Riksbanken nu har börjat sänka räntan är stämningen bland hushållen fortsatt dyster. Fler hushåll än normalt anser fortfarande att deras ekonomi är sämre än vad den var för ett år sedan.³

Arbetslösheten ökar

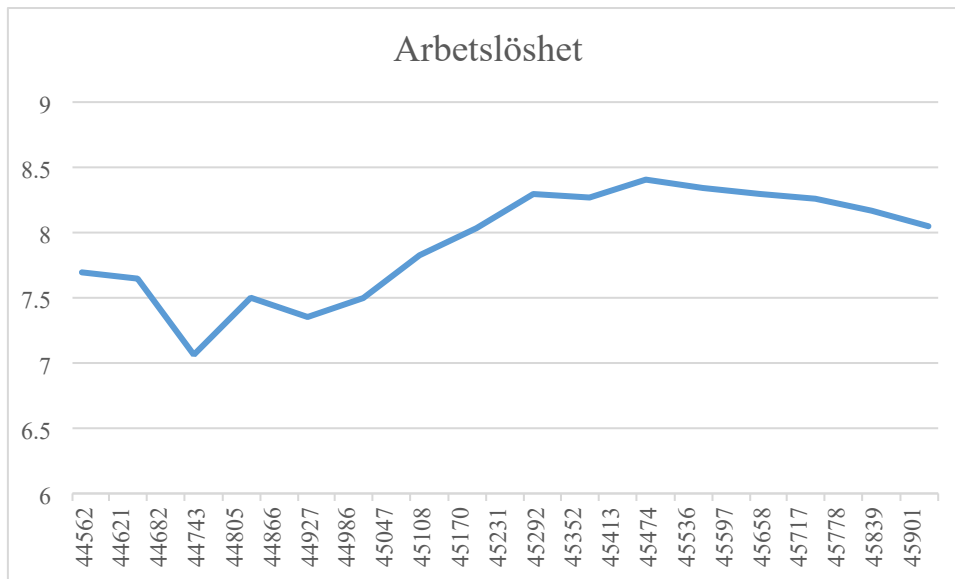
Att lågkonjunkturen blir utdragen syns även i arbetslöshetssiffrorna. Arbetslösheten väntas öka under året och biter sig fast på höga nivåer under 2025. Undantaget pandemin är arbetslösheten den högsta som den varit på tio år. En hög arbetslöshet går även ut över integrationen då personer med utrikes bakgrund också tenderar att ha en svagare anknytning till arbetsmarknaden och därmed i högre utsträckning förlorar jobbet i en lågkonjunktur.

---

¹ Konjunkturläget, september 2024

² EU-kommissionen, Spring 2024 Economic Forecast

³ Konjunkturbarometern, september 2024

Procent av arbetskraften 15–74 år, säsongrensade kvartalsvärden
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

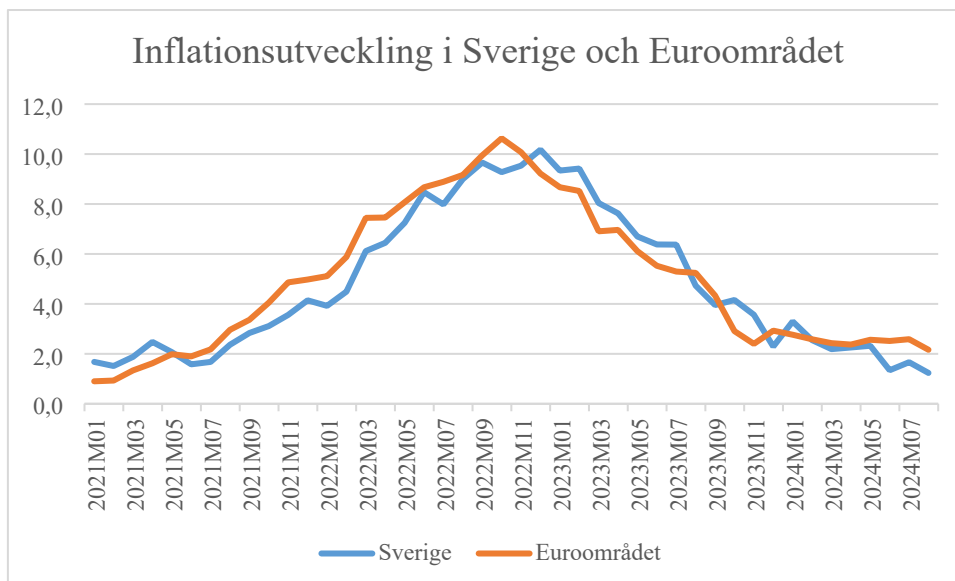
2.2 Omotiverat passiv finanspolitik

Som väntat har inflationen under året sjunkit under Riksbankens inflationsmål. Den inflationsimpuls som ökat kostnader för svenska hushåll och företag drevs fram av snabbt ökande priser på fossil energi kopplat till Rysslands invasion av Ukraina.

Att inflationen redan i juni låg en bra bit under Riksbankens målnivå visar att den finanspolitik som regeringen bedriver i år är onödigt stram. Detta intryck förstärks av att inflationen i augusti, mätt med Riksbankens målvariabel, var långt under målnivån. Det är tydligt att mer hade kunnat göras för att undvika en djup lågkonjunktur utan att inflationsnedgången hade hotats. Att regeringen och SD varit alltför passiva innebär att arbetslösheten blir högre, lågkonjunkten längre och hushållen fattigare.

Inflationen är besegrad – men inte av Tidöpartierna

Inflationsuppgången i Sverige sammanfaller med inflationsuppgången i Euroområdet. Att inflationsutvecklingen i Sverige på det stora hela liknar den i Eurozonen är inte särskilt förvånande då den fossila kostnadschock som satte fart på inflationen är densamma.

Årlig procentuell förändring, månadsvärden.

Källor: Eurostat, SCB, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Att inflationen nu sjunker undan på bred front beror på att den fossila kostnadschocken har arbetat sig igenom ekonomin. Inflationsnedgången i Sverige sticker dock ut i att inflationsnedgången fortsatt ned under målnivån. Detta är ett tecken på att den svenska finanspolitiken varit alltför åtstramande och därmed förlängt lågkonjunkturen i onödan. En mer aktiv finanspolitik i ett tidigare hade kunnat stötta hushållen under lågkonjunkturen och hindrat att lågkonjunkturen bitit sig fast.

Att regeringen och SD agerat för sent innebär att fler personer kommer bli av med jobbet och att fler barnfamiljer får kämpa för att få pengarna att räcka hela månaden.

Nedskärningar i välfärden

Det ekonomiska läget har varit mycket ansträngt även för Sveriges kommuner och regioner. Regionerna har haft den svåraste ekonomiska situationen och det har strömmat in larmrapporter från personal på Sveriges sjukhus. Trots att statsministern under våren lovade att lägga fram en budget som skulle förhindra att folk i vården sades upp ser vi nu hur vårdpersonal sägs upp. Samtliga regioner prognostiseras gå med underskott i år. De totala underskotten väntas landa på 20 miljarder kronor.⁴

Även inom skolan är läget allvarligt. Fackförbundet Sveriges lärare presenterade i september en rapport som visar att i sju av tio kommuner har skolan och förskolan en tuffare

4

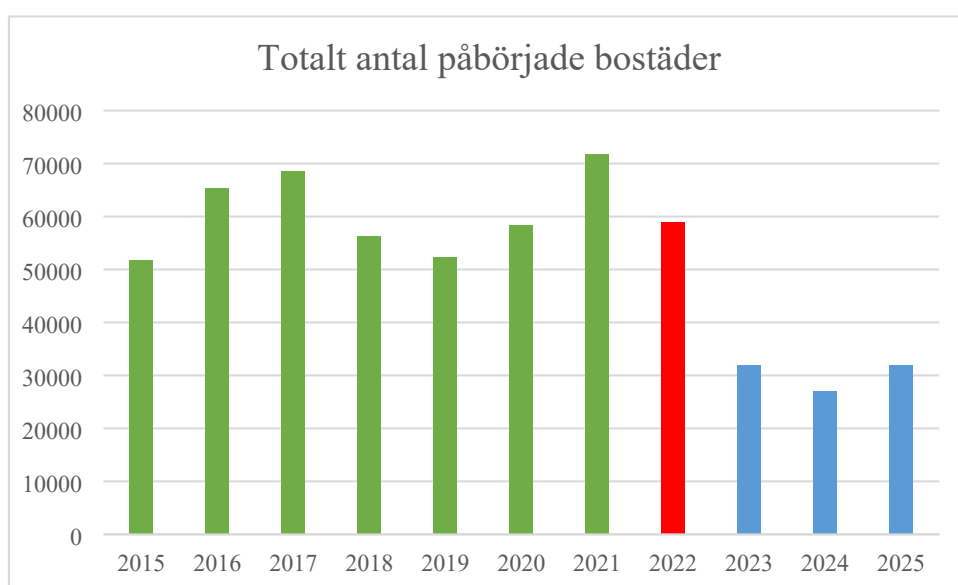
<https://skr.se/skr/tjanster/pressrum/nyheter/nyhetsarkiv/skrregeringensvardbeskedinnebarfortsattaunderskott.83279.html>

ekonomisk situation än under förra året. I tre av fyra kommuner tror man att det kommer bli ännu sämre under nästa år.⁵

Tvärnit i byggandet

Bostadsbyggandet har fallit snabbt. Investeringsstödet för hyresrätter och studentbostäder avskaffades i samband med att högerpartiernas budgetmotion gick igenom för 2022. Mellan 2017 och 2021 byggdes fler än 50 000 hyreslägenheter med hjälp av stödet.⁶

Investeringarna i bostäder har nu fallit nio kvartal i rad.⁷ Även om bostadsinvesteringarna kan antas öka något när räntorna faller kommer byggandet även framöver att vara lägre än vad som krävs. Regeringen har varit passiv och inte agerat för att stötta byggandet.

Källor: Boverket och SCB

Anm: Miljöpartiet innehade bostadsministerposten från oktober 2014 till november 2021. Socialdemokraterna innehade därefter bostadsministern fram till regeringsskiftet 2022.

En stagnerande ekonomi och ökande utsläpp

I lågkonjunkturer brukar utsläppen av koldioxidutsläpp minska. Tidöpartierna har dock brutit den historiska trenden genom att kraftigt öka utsläppen i en lågkonjunktur.

Mellan det första kvartalet 2023 och det första kvartalet 2024 har den ekonomiska utvecklingen varit mer eller mindre oförändrad. Samtidigt har utsläppen ökat med 6,7 procent – framförallt som följd av att Tidöpartierna har ökat den fossila andelen i bensin och diesel. Detta innebär att utsläppsintensiteten i svensk ekonomi har ökat kraftigt. Det innebär att det värde som produceras i svensk ekonomi nu förknippas med större utsläpp av växthusgaser.

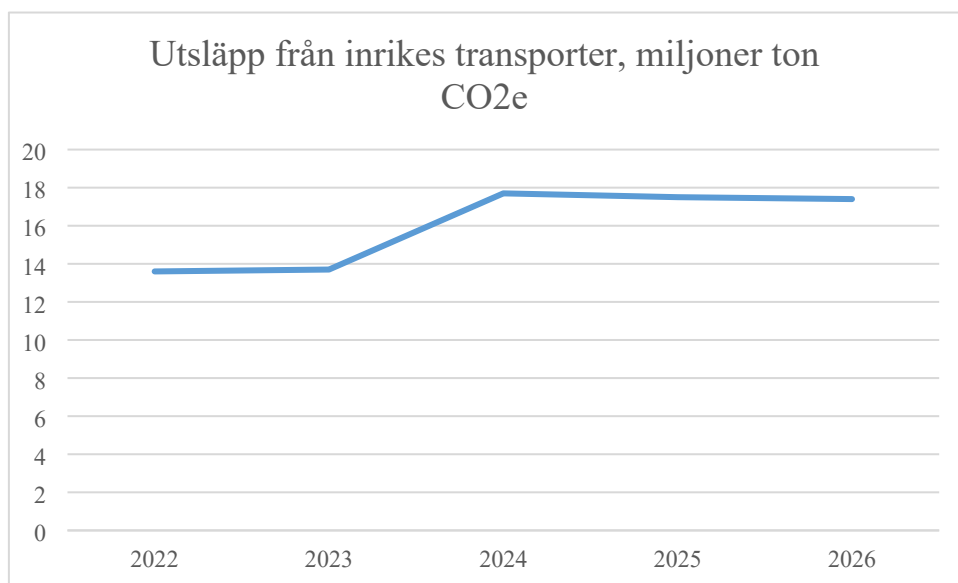
⁵ Sveriges lärare, Nedsärningarna fortsätter

⁶ Investeringsstödet effekter på byggandet av hyresbostäder, Tyréns och Hyresgästföreningen

⁷ Konjunkturläget september 2024, Konjunkturinstitutet

Regeringen ökar utsläppen och saknar en plan för omställningen

Såväl Klimatpolitiska rådet som Finanspolitiska rådet har riktat hård kritik mot att regeringens politik ökar utsläppen och bromsar klimatomställningen. Klimatpolitiska rådet har konstaterat att regeringens klimatpolitiska handlingsplan leder in på en onödigt riskfylld väg för Sveriges klimatomställning samt att regeringen skjuter över ansvaret för att nå Sveriges klimatmål och EU-åtaganden till nästa mandatperiod. Finanspolitiska rådet har pekat på att regeringen saknar en "sammanhållen och begriplig strategi" för att nå såväl de svenska som EU:s klimatmål till 2030. Vidare understryker Klimatpolitiska rådet att bristerna i regeringens handlingsplan riskerar att försvaga Sveriges position att kunna påverka andra länder, inte minst länder med väsentligt högre utsläpp. I samband med att regeringen presenterade sin budgetproposition för 2025 kommunikerade flera ministrar att det är en budget som sänker utsläppen. Det får kallas en sanning med stor modifiering. Figuren nedan visar hur utsläppen från inrikes transporter förväntas utvecklas till följd av regeringens politik.

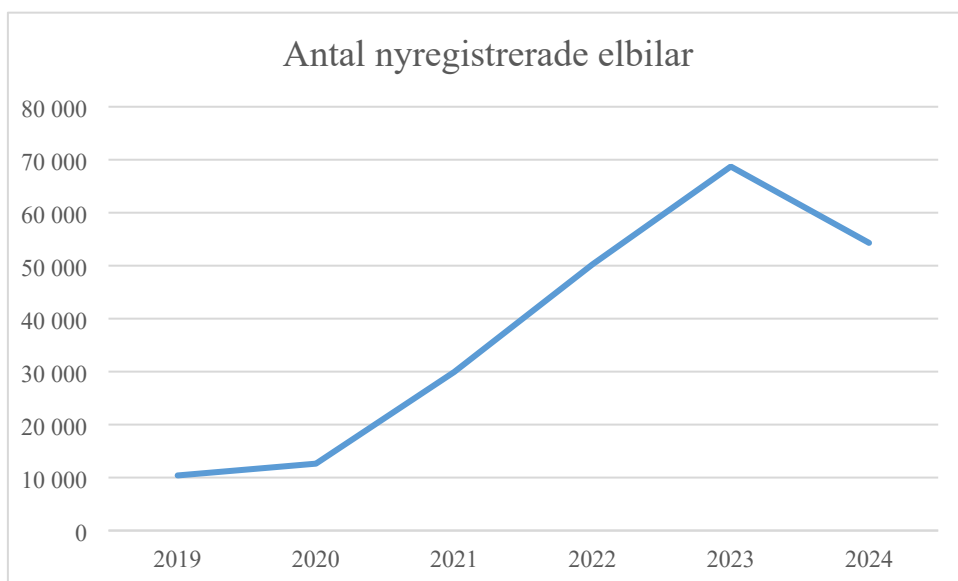
Källor: Naturvårdsverket, Riksdagens utredningstjänst samt Prop. 2024/25:1 Bilaga 4

Anm: Utsläppsstatistiken för 2023 är preliminär

Elbilsförsäljningen minskar kraftigt

Att regeringen genomfört en rad skattesänkningar på fossila bränslen och tagit bort den populära elbilsbonusen har bidragit till att elbilsförsäljningen nu minskar kraftigt. Antalet nyregistrerade elbilar januari-augusti i år är 21 procent lägre jämfört med motsvarande period för 2023. Att regeringen nu aviserat att en riktad elbilspremie eventuellt kommer att införas från år 2026 riskerar att lägga en död hand över elbilsmarknaden kommande 15 månader. Den tillfälliga skrotningspremie på 10 000 kronor som regeringen infört är ineffektivt utformad

och har hittills visat sig i det närmsta verkningslös, helt i linje med flera tunga remissinstansers varningar.

Källa: Mobility Sweden

Regeringen hämmar utbyggnaden av förnybar elproduktion

På regeringens bord ligger det nu över 20 ansökningar om havsbaserad vindkraft och väntar på beslut. Ansökningarna summerar till ny elproduktion motsvarande mer än hela Sveriges årliga elförbrukning. På två år har regeringen enbart godkänt två projekt, varav det senaste i maj år 2023. Det är över 16 månader sedan. Till följd av regeringens beslut om att stoppa Svenska kraftnäts utbyggnad av stamnät till havs har Vattenfall pausat utvecklingen av Kriegers flak, ett av de få havsbaserade vindkraftsprojekt som fått tillstånd. Vad gäller den landbaserade vindkraften fick ingen av de samtliga ansökningar som avgjordes slutgiltigt under årets första hälft tillstånd. Det kommunala vetot stoppade sex av dessa ansökningar. De elva projekten hade kunnat producera ca 16,7 TWh, vilket motsvarar två av Sveriges befintliga kärnkraftsreaktorer.

2.3 Delad utveckling i omvärlden

Utvecklingen i omvärlden är viktig för svensk ekonomi eftersom Sverige är en öppen ekonomi som handlar mycket med omvärlden. Såväl inom eurozonen som i USA öppnar den sjunkande inflationen för räntesänkningar. Den ekonomiska utvecklingen i USA har dock varit betydligt starkare än i Europa. Även om arbetsmarknaden i USA har försvagats något så

verkar det som att inflationen kommer ned i linje med inflationsmålet utan en kraftig försvagning av ekonomin.

Tyskland är ett av de länder inom eurozonen som just nu går svagast. En alltför stram finanspolitik och att fordonsindustrin halkar efter i omställningen mot elbilar bidrar till den svaga utvecklingen. Även den finländska ekonomin går svagt, delvis på grund av finanspolitiska åtstramningar. Bland de länder som har en starkare utveckling återfinns framförallt de sydeuropeiska ekonomierna. Bland de nordiska länderna sticker drar Danmark ifrån de övriga vilket framförallt beror på landets läkemedelsindustri.

Den kinesiska ekonomin fortsätter att dras med problem kopplade till fastighetssektorn och en låg efterfrågan på hemmaplan. Däremot går industrin relativt starkt.

Många av de ekonomier som Sverige handlar med går sammanfattningsvis relativt svagt – detta gäller framförallt Eurozonen och i synnerhet Tyskland.

2.4 En komplettering av regeringens klimatredovisning

Årets klimatredovisning visar att Sverige med regeringens politik bedöms missa samtliga svenska klimatmål för 2030, 2040 och 2045. Vidare anger redovisningen att Sverige beräknas klara ett (ESR) av våra två klimatåtaganden gentemot EU för 2030, och missa det andra med hela 19 miljoner ton koldioxidekvivalenter (LULUCF).

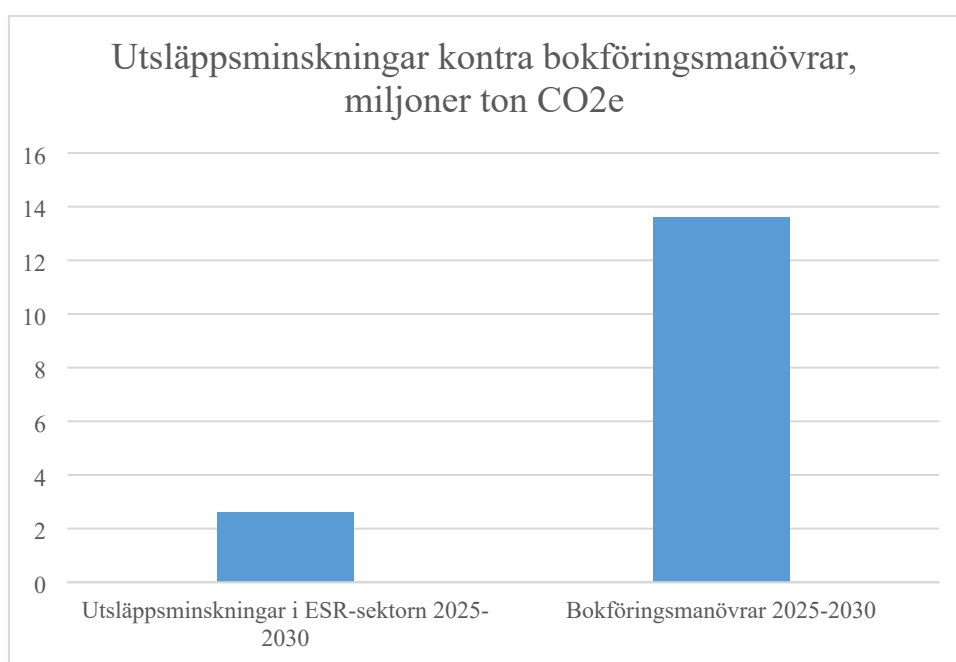
Regeringens bedömning att Sverige klarar EU-klimatmålet inom ramen för ESR-sektorn bygger på att regeringen utgår från Naturvårdsverkets mest optimistiska scenario kring utsläppsutvecklingen och att regeringen använder två olika typer av bokföringsmanövrar, så kallade flexibiliteter, i EU:s klimatlagstiftning. Den ena flexibiliteten går ut på att regeringen tar av industrins överskott av utsläppsrätter inom ramen för EU:s utsläppshandelssystem. Genom denna bokföringsmanöver kan regeringen räkna bort cirka 870 000 ton koldioxidekvivalenter per år 2025–2030, vilket summerar till ungefär fem miljoner ton totalt. Genom en andra flexibilitet kan regeringen använda sig av det överskott av utsläppsminskningar i transportsektorn på 8,6 miljoner ton som ackumulerats under 2021–2023 till följd av Miljöpartiets klimatpolitik. Inga av dessa fem respektive 8,6 miljoner ton koldioxidekvivalenter som regeringen räknar med är alltså faktiska utsläppsminskningar i transportsektorn under perioden 2025–2030.

Till detta kommer att skillnaden mellan Naturvårdsverkets låga respektive höga scenarier summerar till totalt åtta miljoner ton koldioxidekvivalenter under perioden 2025–2030. Beräkningarna i regeringens klimatredovisning bör läsas med dessa extra åtta miljoner ton i

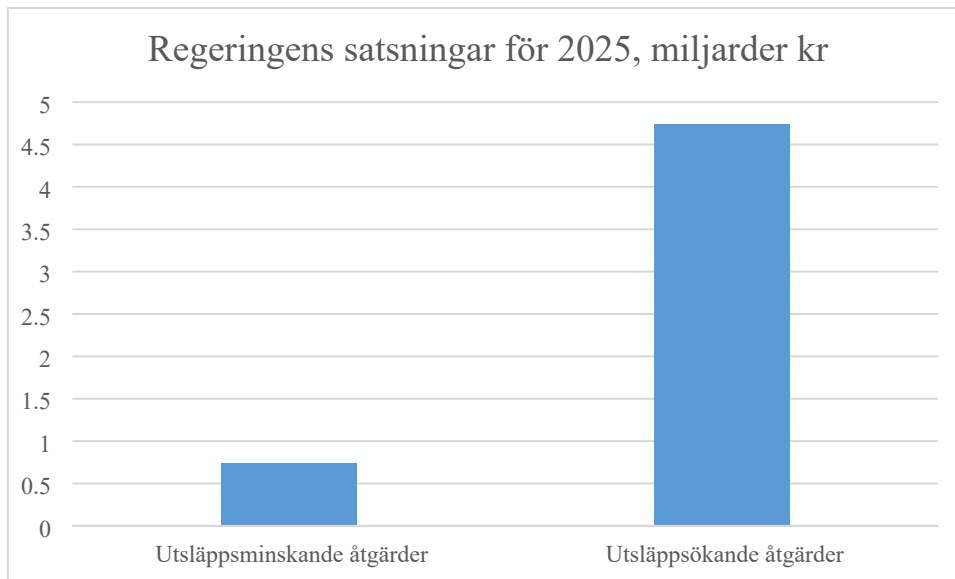
bakhuvudet. Budgetpropositionens klimatredovisning visar hur Sverige med utgångspunkt i Naturvårdsverkets låga scenario samt fullt nyttjade av båda flexibiliteter kan klara ESR-åtagandet med cirka en miljon tons marginal. Görs samma beräkning med utgångspunkt i Naturvårdsverkets höga scenario blir resultatet istället att Sverige missar målet med hela sju miljoner ton.

Figuren nedan visar fördelningen mellan faktiska uppskattade utsläppsminskningar i ESR-sektorn 2025–2030 kontra ”utsläppsminskningar” åstadkomna genom bokföringsmanövrar under perioden 2025-2030.

Källor: Prop. 2024/25:1 Bilaga 4 och Naturvårdsverkets underlag till regeringens klimatredovisning 2024

I klimatredovisningen har regeringen listat de satsningar på åtgärder som av regeringen bedöms utsläppsminskande respektive utsläppsökande. Figuren nedan anger hur många miljarder kronor som Tidöpartierna satsar för 2025 på de åtgärder som regeringen själva bedömer som utsläppsminskande kontra utsläppsökande.

Källa: Tabell 5.2 Prop. 2024/25:1 Bilaga 4

3 Den ekonomiska politikens inriktning

3.1 En effektiv, grön och rättvis politik för att bryta lågkonjunkturen

Det är väl belagt att en ekonomisk politik som stöttar hushåll med lägre inkomster är effektiv för att möta en lågkonjunktur. Även satsningar på offentliga investeringar och offentlig konsumtion är effektiva medel för att tackla en konjunkturedgång. En politik som minskar de ekonomiska klyftorna, säkrar välfärdens finansiering och stimulerar klimatinvesteringar bidrar därmed både till en rättvis omställning och till att ta Sverige ur lågkonjunkturen.

Satsningar riktade mot höginkomsttagare är däremot ineffektiv konjunkturpolitik då pengarna i hög utsträckning sparas och inte når den reala ekonomin. Regeringens förslag om stora skattesänkningar för höginkomsttagare kommer inte att ta Sverige ur den lågkonjunktur som vi befinner oss i.

Den ekonomiska politiken bör istället fokusera på att stärka hushåll med små ekonomiska marginaler, värna välfärden och investera i en rättvis grön omställning. Efter år av passivitet från Tidöpartierna krävs det en offensiv budget som tacklar Sveriges samhällsproblem. Välfärden ska tillföras resurser och stärkas. Barnbidraget ska höjas och det sociala skyddsnätet stärkas. Kraftfulla klimatinvesteringar ska kickstarta den gröna omställning som börjat hacka efter år av politikiska beslut som stälpt snarare än hjälpt.

Det krävs stora investeringar i den gröna omställningen

Klimatpolitiken behöver vila på två ben: fossila utsläpp ska prissättas och de gröna alternativen behöver byggas ut. För att bygga ut de gröna alternativen behövs det stora investeringar i framtidens koldioxidneutrala ekonomi.

Rapporter från Arena Idé⁸ och den franska tankesmedjan Institut Rousseau⁹ pekar på stora behov av offentliga investeringar för att tackla vår omfattande underhållsskuld och minska utsläppen i tillräcklig takt. Enligt den så kallade Draghi-rapporten om EU:s konkurrenskraft, där gröna industrier utgör en nyckel, behöver investeringarna inom unionen öka med motsvarande fem procent av BNP.¹⁰

I Sverige har vi alltför länge investerat för lite i vår infrastruktur. Bara att åtgärda det eftersatta underhållet av järnvägen beräknas av Trafikverket kosta ytterligare 97 miljarder fram till 2037. Utöver detta behöver Sverige nya stambanor för höghastighetståg. Att järnvägen fungerar är avgörande för att folk ska kunna resa hållbart och för effektiva transporter av varor och gods i hela Sverige. Det finns även stora investeringsbehov kopplade till de nya gröna industrier som växer fram på många orter, framförallt i norra Sverige.

Flera av dessa projekt har drabbats av bakslag den senaste tiden, bland annat på grund av hård konkurrens från USA och Kina. Regeringen och SD har dessutom fattat flera beslut som motarbetat den nödvändiga elektrifieringen genom att göra elbilar dyrare och fossila bränslen billigare. Man har även bedrivit en politik som stoppat utbyggnaden av vindkraftsparker till havs. En trovärdig och ambitiös klimatpolitik skulle förbättra investeringsklimatet för spetsföretag inom den gröna omställningen.

Sveriges konkurrenskraft och framtida välbefinnande kräver stora satsningar – både offentliga och privata – i framtidens industrier.

3.2 Det finanspolitiska ramverket måste klimatsäkras

Under hösten 2024 ska en parlamentarisk kommitté slutföra översynen av det finanspolitiska ramverket. Miljöpartiet anser att skuldankaret bör höjas till 50 procent av BNP. Detta frigör ett tillfälligt utrymme som bör användas för investeringar som bidrar till den gröna omställningen. För att nå ett skuldankare på 50 procent av BNP krävs det mellan 2025 och 2035 årliga underskott på cirka 1,5 procent av BNP.

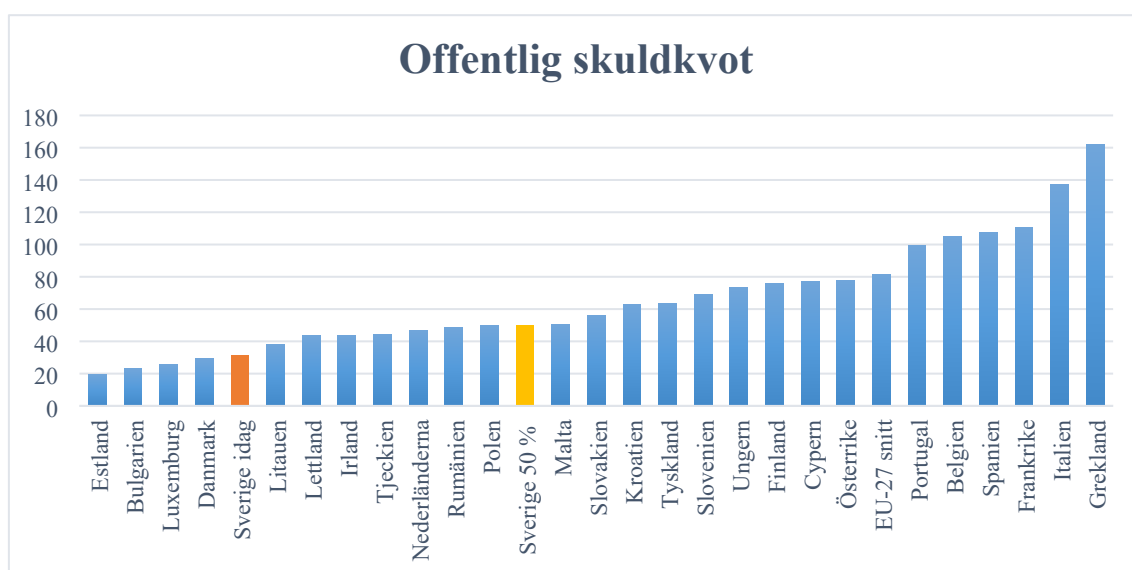
⁸ Investeringsbehoven, Arena Idé

⁹ Road to Net Zero, Institut Rousseau

¹⁰ The future of European competitiveness, Europeiska kommissionen

Omställningen till ett koldioxidneutralt samhälle innebär att vi står inför en så kallad investeringspuckel där vi under relativt kort tid måste genomföra stora men tillfälliga investeringar i en rättvis grön omställning. Dessa investeringar gynnar framtida generationer via minskade utsläpp och att nödvändig infrastruktur kommer på plats. Därför bör investeringarna inte finansieras via stora skatthöjningar eller neddragningar på välfärden utan via en ökad statlig upplåning. Löpande utgifter ska däremot inte lånefinansieras, men likt idag bör hänsyn tas till konjunkturcykeln.

Sveriges skuldkvot är idag väldigt låg. Även med en skuldkvot på 50 procent skulle Sverige ha starkare offentliga finanser än exempelvis Tyskland och ligga långt under EU-snittet på strax över 80 procent av BNP.

Konsoliderad offentlig bruttoskuld i procent av BNP för EU:s medlemsländer.
Källa: Eurostat.

Det finns utrymme att höja skuldankaret

I samband med den pågående översynen av det finanspolitiska ramverket har flera bedömare föreslagit att skuldankaret bör höjas. Långtidsutredningen skriver i sitt betänkande att tillfälliga utgiftsökningar bör lånefinansieras och att ett långsiktigt skuldankare på 40 till 50 procent skulle innebära att statsfinanserna fortsatt är starka.¹¹

I en underlagsrapport till Långtidsutredningen pekar Lars Calmfors på behovet av klimatinvesteringar som ett motiv till att höja skuldankaret och anför att ett skuldmål på 45 till 55 procent av BNP borde vara förenat med små offentligfinansiella risker.¹²

¹¹ Långtidsutredningen 2023

¹² Nytt ramverk för finanspolitiken, Lars Calmfors

I en skrivelse till den parlamentariska kommittén som ser över det finanspolitiska ramverket skriver det finanspolitiska rådet att en offentlig skuld på upp emot 50 procent av BNP innebär att det fortfarande finns marginaler för att klara en djup kris.¹³

4 Klimaträttvisa och rättvis omställning

Två för Miljöpartiets klimatpolitik helt centrala begrepp är *klimaträttvisa* och *rättvis omställning*. Kort beskrivet handlar klimaträttvisa om i vilken takt Sveriges omställning behöver ske, medan begreppet rättvis omställning beskriver hur omställningen ska utformas.

Alla världens länder behöver snabbt ställa om, men olika länder har olika förutsättningar och även olika stor skuld i att orsaka den globala uppvärmningen. Klimaträttvisa handlar om att utforma klimatpolitik som fördelar kvarvarande utsläppsutrymme rättvist och realistiskt, både globalt och nationellt. Globalt står de rikaste tio procenten i världen för ungefär hälften av alla koldioxidutsläpp. Hela 70 procent av Sveriges befolkning ingår i den gruppen. Miljöpartiets politik tar utgångspunkt i att Sverige ska göra sin rättvisa del av den globala omställningen - och därmed kunna driva på andra länder att göra detsamma.

Begreppet rättvis omställning beskriver vilken typ av omställning vi vill genomföra. En rättvis omställning innebär att alla människor ges möjlighet att vara en del av omställningen och kräver att klimatpolitiken går hand i hand med en stark omfördelningspolitik. För att den gröna omställningen ska vara just grön krävs ett genomgående fokus på resurseffektivitet, ökad cirkularitet och minskad miljöpåverkan vid sidan av styrning mot minskade växthusgasutsläpp.

4.1 En investeringsbudget för en rättvis grön omställning

Miljöpartiet föreslår för 2025 en budget som matchar regeringens ordinarie reformutrymme. Utöver detta föreslår vi en investeringsbudget för grön omställning motsvarande en procent av BNP. Investeringsbudgeten består av nya satsningar på bland annat järnväg, industriutveckling, naturliga kolsänkor, storskaliga investeringar i klimatanpassning, hållbara biobränslen och elektrifiering. Dessa investeringar fördelas enligt tabellen nedan.

Miljarder kronor, satsningar utöver regeringen

En grön investeringsbudget för en rättvis omställning	2025
--	-------------

¹³ Skrivelse till den parlamentariska kommittén som över målet för den offentliga sektorns sparande, Finanspolitiska rådet

Investeringar i grön teknik och industri	8,9
Investeringar i hållbara transporter och bränslen	31,8
Investeringar i energieffektivisering, anpassning och grönt samhällsbygge	13,9
Investeringar i grön baskraft och elektrifiering	6,1
Investeringar i naturliga kolsänkor	6,1
Totalt	66,8 (1,0 % av BNP)

5 Industrin och företagens omställning

Näringslivet spelar en avgörande roll i klimatomställningen och för möjligheterna att bygga ett samhälle inom planetens gränser. Ett tydligt politiskt ledarskap är avgörande för att potentialen i industrin och näringslivets omställning till hållbarhet ska kunna tas till vara. Politiken måste garantera tydliga och långsiktiga spelregler – det är en förutsättning för att näringslivet ska kunna planera sina verksamheter och bidra till omställningen på ett effektivt sätt. Den ryckighet och otydliga politiska styrning som präglar dagens miljö- och klimatpolitik ökar den ekonomiska risken vid investeringar.

För att accelerera industrins omställning krävs långsiktiga spelregler, tydliga ekonomiska incitament och åtgärder för att säkra kompetensförsörjningen, hållbart samhällsbyggande, effektivare tillståndsprocesser och mer grön energi till konkurrenskraftiga priser i närtid. Miljöpartiets satsningar för att tillgängliggöra mer grön energi i avsnitt 6 *Mer förnybar energi för att ersätta fossila bränslen i närtid*.

Accelerera industrin och företagens omställning

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Accelerera industrin och företagens omställning	9228	9228	9228
Klimatklivet förstärks	3000	3000	3000
Industriklivet förstärks	1500	1500	1500
Kompetenslyft för klimatet	200	200	200
Klimatstyrka för snabbare tillståndsprocesser	8	8	8
Moderna och effektiva tillståndsprocesser	20	20	20
Klimatskyddsavtal	3400	3400	3400
Cirkuleringsklivet för kritiska metall- och mineral	1000	1000	1000
Regional samordning av klimat- och energiomställningen	100	100	100

Miljöpartiets satsningar Klimatklivet och Industriklivet utökas

Klimatklivet och Industriklivet är två av de viktigaste gröna framstegen för Miljöpartiet i regeringsställning. Satsningarna leder till industriomställning, näringslivsutveckling och en hållbar samhällsutveckling som kommer hela landet till del. Industriklivet används för att finansiera forskning, förstudier och investeringar som minskar industrins utsläpp, bidrar till negativa utsläpp eller insatser som är strategiskt viktiga för industrins klimatomställning. Klimatklivet används bland annat för att finansiera utbyggnad av laddinfrastruktur, produktion av biogas och olika typer av energikonverteringar. Den vanligaste åtgärden för lantbrukare är att byta från fossila bränslen till förnybar energi i de pannor som används för att torka spannmål eller värma upp stallar och växthus.

För att möjliggöra en ökad takt och omfattning av utsläppsminskningar som genereras av båda initiativ krävs budgetförstärkningar. Miljöpartiet föreslår att lägga tre miljarder mer än regeringen per år på Klimatklivet, samt att förstärka Industriklivet med 1,5 miljarder mer än regeringen år 2025.

Klimatklivet ger i snitt 1,13 kg minskade koldioxidutsläpp per investerad krona. Över tre år satsar Miljöpartiet 9 miljarder kronor på Klimatklivet, utöver regeringens anslag. Det innebär utsläppsminskningar om ytterligare drygt tio miljoner ton.

Moderna och effektiva tillståndprocesser

För moderna och effektiva tillståndprocesser som stödjer en grön samhällsomställning krävs satsningar på myndigheterna för att understödja denna utveckling. Regeringen har i tidigare budgetar aviserat kraftiga neddragningar på Naturvårdsverket och i februari varslade myndigheten 65 anställda. Med färre anställda riskerar myndighetens kritiska arbete med miljöprövning och tillståndprocesser att bromsa in. Miljöpartiet satsar 20 miljoner för att stärka Naturvårdsverkets arbete med dessa frågor.

Inrätta en Klimatstyrka för snabbare tillståndprocesser

Miljöpartiet vill genomföra Miljöprövningsutredningens förslag om att inrätta en Klimatstyrka vid någon av länsstyrelserna bestående av erfarna handläggare. Klimatstyrkan ska stödja samtliga länsstyrelser i deras arbete med nya eller ändrade miljötillstånd för verksamheter och åtgärder som väsentligt bidrar till att uppnå klimatmålen. Miljöpartiet satsar 8 miljoner om året på att inrätta en Klimatstyrka. Vidare satsar Miljöpartiet 100 miljoner på länsstyrelsernas regionala arbete med klimatomställning som bland annat samordnar och ger stöd till näringsliv.

Kompetensförsörjning för klimatomställningen

För att möta framtida behov på arbetsmarknaden till följd av klimatomställningen behöver kompetenssatsningar genomföras. Ett statligt finansierat kompetenslyft riktat mot nyckelkompetenser på arbetsmarknaden kan underlätta näringslivets omställning och samhällets omställning till en cirkulär ekonomi och bidra till att minska arbetslösheten.

Miljöpartiet var drivande i att få till en satsning på ett kompetenslyft i budgetpropositionen för 2022. Den nuvarande regeringen har valt att ta bort denna satsning. Det är viktigt för Sveriges löntagare och den gröna omställningen att denna satsning återinförs. Miljöpartiet satsar 200 miljoner per år ett kompetenslyft för klimatomställningen.

För att klara kompetensförsörjningen till Sveriges omställningsindustrier krävs även åtgärder för att främja bostadsbyggande, hållbar samhällsutveckling samt kompetensförsörjning inom välfärdsyrken på de aktuella platserna. Flera av våra budgetsatsningar i avsnitt 9 *Bostäder* samt avsnitt 17 *Arbetsmarknadsinsatser, stöd för företag, arbetsmarknadens parter och kompetensförsörjningen* har även bäring på att möjliggöra industrin och företagens omställning.

Klimatskyddsavtal för uppskalning och innovation av nya tekniker

Klimatskyddsavtal (Carbon Contracts for Difference, CCD) är ett nytt innovationsrelaterat styrmedel som stöttar marknadsintroduktion och uppskalning av nya tekniker för produkter eller tjänster med avsevärt lägre klimatfotavtryck än befintliga tekniker. Genom att staten ska garantera ett fast pris på koldioxid under en viss tidsperiod till företag som vill göra stora klimatinvesteringar minskar den finansiella osäkerheten. I Tyskland har den gröna ekonomiministern lanserat ett CCD-program och avsatt tiotals miljarder euro för ändamålet. I Nederländerna och Portugal finns redan långt gångna diskussioner om att införa klimatskyddsavtal (CCD) på nationell nivå och även Frankrike och Storbritannien har visat intresse för instrumentet. Miljöpartiet satsar 3,4 miljarder årligen på Klimatskyddsavtal.

Inför Cirkuleringskliv för cirkulära flöden av kritiska metaller och mineral

Även med stort fokus på ökad resurseffektivitet i vårt transport- respektive energisystem kräver klimatomställningen kraftigt ökad tillgång på kritiska metaller- och mineral. En stor forskningssammanställning från Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien visar att det varken är tillräckligt eller hållbart att enbart förlita sig på traditionell gruvbrytning för att möta de ökade behoven. För att klara klimatomställningen är det helt centralt att skapa cirkulära flöden av kritiska metall- och mineral. Den nya EU-förordningen om kritiska råmaterial CRMA

(Critical Raw Material Act) anger en rad målsättningar för EU:s egna kapacitet gällande strategiska råmaterial till 2030, däribland att minst tio procent av det som konsumeras inom EU ska brytas inom EU samt att minst 25 procent ska komma från återvinning. I syfte accelerera arbetet med att skapa cirkulära flöden av för kritiska metaller och mineral satsar Miljöpartiet 1 miljarder om året på ett nytt investeringsstöd. Stödets utformning liknar Industriklivets och får användas för utgifter kopplade till åtgärder såsom forskning, förstudier och investeringar som bidrar till att öka industrins kapacitet att skapa cirkulära flöden av för klimatomställningen kritiska metall- och mineral.

6 Mer förnybar energi för att ersätta fossila bränslen i närtid

För att ersätta fossila bränslen i industriprocesser och transporter med grön el krävs både politik som kraftfullt styr bort från det fossila och politik som tillgängliggör mer el i närtid. Miljöpartiet har föreslagit planeringsmål om att tillgängliggöra 100 TWh till 2030 samt ytterligare 50 TWh till 2035 genom en kombination av ny förnybar elproduktion och energieffektiviseringar. Svensk Vindenergi bedömer att cirka 45 TWh ny vindkraft kan tillkomma mellan år 2023 och 2030, och att ytterligare 100 TWh kan tillkomma mellan år 2030–2035. Svensk solenergi bedömer att det är möjligt med 30 TWh till 2030, redan idag finns ansökningar motsvarande ca 50 TWh solenergi inlämnade. Energimyndigheten bedömer att det genom lönsamma tekniska lösningar samt ökad flexibilitet är möjligt att frigöra cirka 25 TWh till 2030.

Mer förnybar energi i närtid

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Mer förnybar energi i närtid	19415	19483	19617
Investeringsstöd för grön baskraft	6000	6000	6000
Energieffektivisering för företag	3000	3388	3392
Energieffektivisering för bostäder, flerbostadshus och lokaler	5600	5600	5600
Ersättning till kommuner för vindkraft	490	670	800
Ersättning till regioner för vattenkraft	670	670	670
Nytt produktionsstöd för elektrobränslen och avancerade biodrivmedel	3000	3000	3000
Produktionsstöd för biogas förstärks	500		
Kommunal energirådgivning	155	155	155

Omfattande satsningar på energieffektivisering

Det enskilt billigaste och snabbaste sättet att få fram mer tillgänglig el är genom energieffektiviseringar. För att realisera potentialen i energieffektiviseringar föreslår Miljöpartiet att återinföra och bredda de stöd till energieffektivisering av industriföretag (Energisteget) och flerbostadshus som regeringen avvecklat. Totalt satsar vi 8,6 miljarder mer än Tidöpartierna på energieffektivisering varav 3 miljarder går till att återinföra och bredda Energistiget så att även mindre företag omfattas och stöd kan erhållas för upp till 60 procent av kostnaden för åtgärden. Resterande 5,6 miljarder används för att täcka 60 procent av kostnaderna för energieffektiviseringsåtgärder för flerbostadshus, bostäder och lokaler. Våra energieffektivisering åtgärder för bostäder och lokaler finns beskrivna i avsnitt 9 *Bostäder*.

Ersättning till kommuner och regioner för förnybar elproduktion

En central åtgärd för att öka utbyggnaden av vindkraft på land är att kommuner ges ersättning för den nytta de skapar genom att producera förnybar el. Miljöpartiet är djupt kritiska till att regeringen initialt hindrade incitamentsutredningen *Värdet av vinden* (tillsatt av tidigare regering) från att lägga fram förslag om statligt finansierad ersättning. Det förslag som regeringen nu trots allt lagt fram är inte på tillräckliga nivåer. Vi avvisar regeringens förslag om ersättning till kommunerna till förmån för vårt eget förslag. Med vårt förslag får kommunerna 1 öre per kWh för befintlig vindkraftsproduktion och 3 öre per kWh för tillkommande produktion kommande 10 år. Regionerna får 1 öre per kWh för befintlig vattenkraft. För vindkraftskommunerna innebär detta uppskattningsvis 490 miljoner 2025, 670 miljoner samt 800 miljoner att dela på. För regionerna handlar det om en konstant summa på 670 miljoner om året.

Undanröj hinder för solrevolutionen

Solenergin har en stor potential i Sverige. För att underlätta för solceller på villatak och lägenhetshus föreslår Miljöpartiet att skatten för andelsägande av solenergi för boende i flerbostadshus slopas. Vi föreslår även att slopa 500 kW-gränsen för skattebefrielse för egenanvänd el. Idag utgör 500 kW-gränsen ett hinder för utbyggnaden av större solanläggningar. Genom att ta bort gränsen skulle fler tak kunna användas för att producera förnybar el. Större solparker kan producera stora volymer el som kommer alla till nytta. För att snabba på utvecklingen behöver länsstyrelsernas roll i tillståndsprcessen förtydligas och samproduktion av livsmedelsproduktion och solkraft främjas.

Investeringsstöd för grön baskraft

Vid sidan om ett planeringsmål för elproduktion ser Miljöpartiet även att Sverige bör införa ett mål och kompletterande investeringsstöd med fokus på effekt. Vi har föreslagit ett mål om 10 GW grön baskraft till 2030. I begreppet grön baskraft inrymmer vi alla kraftkällor och tekniker som kan lagra energi och snabbt reglera effekten. Redan idag är det grön baskraft i form av lagrad energi i våra vattenmagasin som i stor utsträckning reglerar elsystemet. I målet om 10 GW grön baskraft till 2030 ingår höjd effekt i vattenkraften, mer flexibilitet i och effekt från kraftvärmen och gasturbiner drivna av förnybara bränslen. Även energilagring i form av vätgas, pumpkraft och värmelagring ingår, samt flexibilitet exempelvis i form av smart styrning av elbilsladdning, tvåvägsladdning, och smart styrning av värmepumpar. Miljöpartiet satsar 6 miljarder på ett investeringsstöd för dessa kraftkällor och tekniker.

Produktionsstöd för biogas

Miljöpartiet har föreslagit ett produktionsmål om 10 TWh biogas till 2030 i syfte att möjliggöra industrins omställning och stärka Sveriges energiberedskap. För att styra mot målet förstärker vi produktionsstödet för biogas med 500 miljoner om året.

Produktionsstöd för elektrobränslen och avancerade biodrivmedel

Avancerade biodrivmedel och elektrobränslen som tillverkas av vätgas och infångad biogen koldioxid kommer båda att fylla viktiga funktioner i framtidens transportsystem- och energisystem. Miljöpartiet föreslår ett nytt produktionsstöd för elektrobränslen och avancerade biodrivmedel och satsar 3 miljarder per kommande tre år för detta.

7 Hållbara transporter för alla kräver rätt lösning på rätt plats

Miljöpartiets vision är att alla ska kunna resa hållbart till en låg kostnad i hela landet. Givet att vitt skilda förutsättningar råder i olika typer av storstäder, tätorter samt lands- och glesbygder behöver politiken utformas efter devisen 'rätt lösning på rätt plats'. I städer och tätorter behöver biltrafiken minska och alternativ som kollektivtrafik, cykel och gång främjas. I lands- och glesbygder med långa avstånd där bilen är en förutsättning för att få ihop vardagen behöver fler ges möjlighet att byta eller konvertera till elbil eller biogasbil.

Miljöpartiet vill genomföra stora investeringar i infrastruktur för framtidens hållbara transporter. Vägtransporterna orsakar idag omkring en tredjedel av utsläppen av koldioxid

inom Sverige och försämrar luftkvaliteten i städer och längs trafikleder. Barn och vuxna blir allvarligt sjuka av dålig luft och detta orsakar för tidig död för många människor. För att minska utsläppen från transporterna behöver vi arbeta med tre områden. Det handlar om att byta drivmedel från fossilt till i första hand el och fossilfria bränslen. Vi behöver effektivisera transporterna och minska behovet av vägtransporter samt stimulera övergången till andra effektiva färdmedel. Vi kan minska behovet av transporter och förändra valet av färdmedel genom att planera samhället smartare.

Styrmedel och politiska beslut ska driva på för mer energieffektiva lösningar och för att hållbar energi används för godstransporter och personresor. Vi välkomnar nya tekniska innovationer som kan minska utsläppen och förändra beteendemönster och vi vill att lagstiftningen ska ligga i framkant och anpassas till morgondagens transportsystem.

Hållbara transporter för alla

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Hållbara transporter för alla	43 500	43 950	44 250
Rättvis elbilsbonus	1400	1500	1800
Elbilstöd riktat mot medel- och låginkomsttagare i landsbygd	1500	1500	1500
Klimatpremier förstärks	800	800	800
Bonus för konvertering av fossilbil	100	50	50
Sverigekortet – billigare och enklare kollektivtrafik	11 000	11 06	ö 60
Investeringsstöd ölektivtrafik	5000	5000	5000
Utveckla Stadsmiljöavtal och Landsbygdsavtal	600	1000	1000
Laddinfrastruktur stärkning	100	100	100
Investeringar i järnväg	18 000	18 000	18 000
Underhåll av järnväg	5 000	5 000	5 000

Rädda hotade tåglinjer

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Rädda hotade tåglinjer och busstrafik	247	377	367
Nationella linjer samt vissa bussträckor	194	294	219
Nattåg Hamburg		30	95
Göteborg - Trondheim	13	13	13
Göteborg – Norrland	40	40	40

Fler ges möjlighet att byta till elbil

För att reparera den skada som Tidöpartiernas elektrifieringsfientliga politik orsakat krävs flera omfattande satsningar för att snabbt öka takten i elektrifieringen av fordonsflottan.

Miljöpartiet föreslår sedan flera år tillbaka en differentierad klimatbilsbonus och ett inkomstprövat stöd för leasing av elbilar riktat till boende i lands- och glesbygd. Vad gäller ebilsbonusen föreslår vi ett pristak på 550 000 kronor samt olika bonusnivå beroende på bilens pris. En klimatbonusbil med inköpskostnad upp till 400 000 kronor ska ge en bonus på 50 000 kronor och en klimatbonusbil med inköpskostnad över 400 000 upp till 550 000 kronor ska ge 30 000 kronor i bonus. Det innebär att stödet mer träffsäkert når inkomstgrupper med större behov av bonus och inte går till dyra lyxbilar. För de 1,7 miljoner vuxna individer som bor i tätortsnära landsbygdskommuner, glesa landsbygdskommuner samt mycket glesa landsbygdskommuner föreslår vi en extra bonus på 10 000 kronor utöver de generella bonusnivåerna beskrivna ovan. För den som bor i någon av dessa kommuntyper och köper en elbil till ett pris under 400 000 ges en bonus på 60 000 kronor. Bonusen gäller enbart för rena elbilar. Förslaget beräknas kosta 1,4 miljarder 2025.

Utöver elbilsbonusen föreslår vi även ett inkomstprövat stöd för leasing av elbil riktat till boende i lands- och glesbygd, inspirerat av den franska leasingchecken som riktar sig till personer med lägre inkomster och som har långt till jobbet. Intresset för det franska stödet har varit stort. Vi föreslår ett stöd på upp till 2500 kronor i månaden som riktas främst till personer på landsbygd som tjänar under medianinkomsten (cirka 35 000 kronor i månaden). Både begagnade och nya elbilar som kostar under 500 000 ska vara berättigade till stöd. Krav ska ställas på klimatpåverkan under produktionen av bilen. Förslaget beräknas kosta 1,5 miljarder kronor om året.

Utöver dessa satsningar återinför vi i vår budget den elbusspremie på 300 miljoner som regeringen avvecklat. Vi reformerar även regeringens skrotningspremie så att premien höjs till 20 000 och kan erhållas av den fordonsägare som skrotar en äldre bil med förbränningsmotor och köper eller leasar en elbil, alternativt som ersättning för köp av periodkort i kollektivtrafiken eller vid köp av elcykel.

Bonus för att konvertera en fossilbil till eldrift eller biogasdrift

För att minska utsläppen från den befintliga fordonsflottan och samtidigt minska behovet av inblandning av biodrivmedel i bensin och diesel vill Miljöpartiet införa ett marknadsintroduktionsstöd för konvertering av fossilbilar till eldrift. Ett sådant stöd finns i Frankrike och uppgår till 6 000 euro. Vårt förslag är ett stöd som uppgår till 60 000 kronor för konvertering av elbilar. Stödet för elkonvertering får maximalt uppgå till 80 procent av konverteringskostnaden. Vi föreslår även ett stöd för konvertering av fossilbilar till

biodrivmedel och biogasdrift, där stödet maximalt får uppgå till halva konverteringskostnaden. Förslaget beräknas kosta 100 miljoner kronor under 2025.

Satsning på fortsatt utbyggnad av laddinfrastruktur

Vi vill se nationella planer för utbyggnad av laddinfrastruktur, biogas och vätgas. Vi vill även se förbättrad tillgång till laddinfrastruktur längs med de större vägarna samt för att boende ska kunna ladda hemma i såväl villa som bostadsrätt och hyresrätt. Vi satsar 100 miljoner mer än regeringen på fortsatt utbyggnad av laddinfrastruktur.

Regeringen har aviserat att man kommer lägga fram ett förslag om en förändrad reduktionsplikt och förslaget är nu på remiss. Reduktionsplikten är ett viktigt verktyg för att minska utsläppen från transportsektorn på kort sikt, och det är tydligt att de förändringar som aviserats av regeringen är långt ifrån tillräckliga. Det kommer krävas skarpare åtgärder för att minska andelen fossilt i bensin och diesel.

7.1 Bygg ut järnvägen - fler ska komma fram fortare

Vi behöver rusta och bygga ut järnvägen i hela landet. Mer transporter behöver ske på tåg och till sjöss istället för på väg. Miljöpartiet vill se en historisk satsning på järnvägen i Sverige. För att finansiera satsningar på framtidens järnvägsinfrastruktur som nya stambanor i södra Sverige, dubbelspår på nya Ostkustbanan, utbyggnad av Norrbottenbanan, Malmbanan samt Oslo–Stockholm behöver investeringarna i järnvägen höjas med 18 miljarder kronor per år under 2025, 2026 respektive 2027. Mer pengar behövs till underhåll av järnväg genom en satsning på 5 miljarder kronor per år under 2025, 2026 respektive 2027. Medel behövs både i närtid och långsiktigt för att komma ikapp järnvägsunderhållet och öka tillförlitligheten för järnvägen. För att järnvägsunderhållet ska bli effektivt och avsatta medel ska nå ut till underhållet av järnvägen behöver järnvägsunderhållet tas tillbaka i egen regi.

Idag ligger järnvägstransporterna betydligt närmare att stå för sina externa kostnader än vägtransporterna, framförallt inom godsleveranser. Exempel på externa effekter är avgasutsläpp, slitage, partiklar, trafikolyckor, buller och trängsel som påverkar andra negativt både i och utanför trafiksystemet. Miljöpartiet anser att alla trafikslag ska stå för sina externa kostnader och att styrmedel för detta behöver utvecklas. Sjöfarten och våra hamnar behöver snabba på resan mot fossilfrihet. En grön hamnstrategi ska tas fram.

Utveckla Stadsmiljöavtal och Landsbygdsavtal

Stadsmiljöavtalen ska behållas och utökas kraftigt för mer och bättre infrastruktur för cykel och kollektivtrafik samt effektiva varutransporter. Miljöpartiet satsar 300 miljoner kronor år 2025 samt 600 miljoner kronor för 2026 respektive 2027 inom Stadsmiljöavtalen. Vi vill utveckla ett Landsbygdsavtal för att fler kommuner ska kunna ansöka och ta del av nationella pengar. Landsbygdsavtal innebär kontrakt mellan staten, landsbygdskommuner, regioner och privata aktörer för att skapa bättre alternativ för hållbart resande och minska transportbehovet på landsbygden. Landsbygdsavtal kan bland annat innebära satsningar på kollektivtrafik i glesbygd, grannskapskontor, förstärkt digital tillgänglighet, bibehållen eller förbättrad lokal service, bättre förutsättningar för cykelpendling och smarta mobilitetslösningar inklusive anropsstyrd kollektivtrafik. Miljöpartiet satsar 300 miljoner kronor år 2025 samt 400 miljoner kronor för 2026 respektive 2027 inom Landsbygdsavtalen.

Sverigekortet – billigare och enklare att resa med kollektivtrafiken

Det ska vara billigare att ta sig till jobbet med kollektivtrafik än bil och de senaste åren har priserna i kollektivtrafiken ökat mer än bränslepriserna. Vi föreslår att ett Sverigekort införs som ger möjlighet till resor med lokal och regional kollektivtrafik i hela landet för 499 kronor per månad för vuxna och 250 kronor per månad för ungdomar, studenter och pensionärer. Sverigekortet beräknas kosta 11 miljarder kronor om året.

Stärk kollektivtrafiken

Ett investeringsstöd för utveckling av kollektivtrafik införs för att bidra till att kollektivtrafikhuvudmännen runt om i landet kan investera för att utveckla sin regionala kollektivtrafik. Satsningen är på 5 miljarder kronor för 2025, 2026 respektive 2027. Finansieringen av ett nationellt biljettsystem för kollektivtrafiken behöver återställas i syfte att få till ett flexibelt robust system som inte stannar vid länsgränsen. Vi vill införa en kollektivtrafikmyndighet för att mer effektivt än idag kunna arbeta med dessa frågor.

Nattågen och tågavgångar ut mot Europa behöver finnas kvar. I vissa fall finns viktiga regionala tåglinjer som är i behov av nationellt stöd. Vi gör ett tillskott på 194 mnkr för år 2025 till upphandlade trafikavtal för att upprätthålla dagens tillgänglighet. För åren 2026 tillförs 294 miljoner kronor respektive 219 miljoner kronor. Regeringen är på väg att ta bort medel för tågtrafik ut i Europa och Miljöpartiet tillför 30 miljoner kronor för 2026 och 95 miljoner kronor till 2027 för att tågen ska fortsätta rulla. Det är viktigt att det finns goda förutsättningar för tåg ut mot Europa.

Lättare att cykla och åka kollektivt

För att vi ska nå våra klimat- och miljömål måste samhället bli mer transporteffektivt. Elbilar är ett bättre val än fossildrivna bilar, men för många är det bästa alternativet att gå, cykla eller åka kollektivt när en resa väl behöver ske. Vi vill sänka taxorna och bygga ut kollektivtrafik med hög kvalitet och stor kapacitet, bland annat genom spårtrafik och bussfiler i fler städer. Med tät och pålitlig kollektivtrafik och med moderna och säkra cykelbanor ger vi fler möjligheten att i vardagen välja smidiga och effektiva alternativ framför bilen.

Det kommer behövas statlig medfinansiering för regionala investeringar. De statliga investeringarna i cykelinfrastruktur behöver öka och servicenära cykelinfrastruktur på landsbygden behöver tillskapas. Miljöpartiet höjer anslaget för utveckling av transportinfrastrukturen med 18 miljarder per år för att möjliggöra fler nationella åtgärder som kommer regioner och kommuner till del inom, järnväg, kollektivtrafik och cykel. En viktig del i detta är även att höja anslagen för länsplanerna.

Planera samhället hållbart

Många aspekter av vårt transportsystem grundläggs när vi bygger transportinfrastrukturen och planerar bostäder och samhällsservice. Vi vill ge ett särskilt uppdrag till Trafikverket, Boverket och andra berörda myndigheter att arbeta för ett mer transportsnålt samhälle samt att ta fram en plan för ökad transporteffektivitet. Det behövs ett vägtrafikminskningsmål samt ett paket av åtgärder för att ge kommunerna fler verktyg för att kunna arbeta med detta mål. Ett vägtrafikminskningsmål behöver differentieras med olika målbilder beroende på storstad, större städer, tätort och landsbygd. En minskad vägtrafik i storstäder och tätorter innebär som bärande grundprincip att det inte behövs en fortsatt utbyggnad av vägnätet. Ny väginfrastruktur som är nödvändig utifrån nyetableringar av olika verksamheter kommer fortsatt behöva byggas men det behövs inte kapacitetshöjande väginvesteringar. Regeringens anslag för väginvesteringar bör i ökad grad flyttas över till åtgärder för ökad trafiksäkerhet samt till drift och underhåll av för statliga väg och spår. I ett transporteffektivt samhälle är det av största vikt att befintlig infrastruktur för såväl väg som spår håller en hög standard och god trafiksäkerhet i hela landet. Även statlig medfinansiering av fyrstegsprincipens steg 1- och steg 2-åtgärder ska kunna ske via nationell plan.

Sammanläggningen av Banverket och Vägverket till Trafikverket har inte skapat den effektiva myndigheten som var avsikten. Vi vill utreda hur en ny myndighetsstruktur ska utformas där Trafikverket delas upp i två myndigheter utifrån järnväg- respektive vägansvar.

Stärk tillgången till grundläggande betaltjänster

Tillgången till grundläggande betaltjänster på orter och landsbygd där behovet inte tillgodoses av marknaden har försämrats enligt 15 av 21 länsstyrelser. Vi ser ett starkt behov av att stärka arbetet för att förbättra situationen på framförallt landsbygden och stärker detta med 5 miljoner kronor för 2025, 2026 och 2027.

Ett reformerat och rättvist reseavdrag

Det reseavdrag som regeringen återinfört dras med omfattande fusk på flera miljarder kronor, gynnar främst höginkomsttagare i storstadsområden och riskerar att öka utsläppen från vägtrafiken och cementera orättvisorna mellan trafikslagen. Miljöpartiet vill införa den skattereduktion för arbetsresor som riksdagen beslutat om och som regeringen valt att inte införa. Detta skulle innebära ett färdmedelsneutralt och mer rättvist system, där också de som pendlar på annat sätt såsom med kollektivtrafik omfattas. Vi anser att det krävs en kostnadsneutral reform av reseavdraget.

Flygets utsläpp ska minska

För att minska flygets klimatpåverkan krävs en kombination av minskat resande och omställning till förnybara bränslen och på sikt elflyg och elektrobränslen för de flygresor som inte kan ersättas på annat sätt. Utbudet på förnyelsebara bränslen kommer sannolikt vara begränsat och tekniker kommer ta lång tid att utveckla och introducera brett på marknaden. Vi behöver därför även minska flygresorna, samt avveckla flyget på de sträckor där det finns hållbara alternativ som järnväg. Flygskatten behöver fördubblas och inte tas bort. Flyget ska betala för sina utsläpp enligt den princip som är väl etablerad om att förorenaren betalar. Bromma flygplats ska läggas ned. Driftsbidraget för regionala flygplatser sänks med 175 miljoner kronor för 2025. Anslagen för flygtrafiktjänst och ersättning för beredskap för flygplatser behålls.

8 Klimatanpassning för att rusta samhället mot klimatförändringarnas konsekvenser

Klimatanpassning handlar om att rusta hela landet för de nya förutsättningar som den globala uppvärmningen medför. Ytterst handlar det om att skydda människor, miljö, företag och samhällsverksamheter från klimatrelaterade risker.

Hittills har arbetet med klimatanpassning stort riktats mot att ta fram kunskaps- och planeringsunderlag. Detta arbete är centralt och måste fortsätta, men utöver det måste konkreta insatser möjliggöras och stimuleras. Det handlar bland annat om att stötta specifika sektorer som skogs-, jordbruk och rennäring som är särskilt påverkade av extremväder och ökande medeltemperatur. Arbetet med samhällsskydd och beredskap kopplat till klimatrelaterade risker behöver utvecklas och förstärkas. Det behövs även fortsatt kunskapshöjande insatser, kartläggningar, karteringar och planeringsunderlag.

Arbetet med att rusta Sverige mot uppvärmningens effekter kräver stora investeringar över lång tid framåt. Klimatanpassningsutredningen räknar med att kostnaden för att klimatanpassa Sverige kan uppgå till ca 205 miljarder kronor fram till 2100. Samtidigt som arbetet med klimatanpassning innebär stora kostnader, är det betydligt mer kostnadseffektivt än att låta bli. Studier har uppskattat att det blir upp till tio gånger dyrare att betala kostnaderna för konsekvenserna av klimatförändringar och utebliven anpassning än att investera i att förebygga klimatrelaterade skador.

Satsningar på klimatanpassning

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Satsningar på klimatanpassning	4 845	5 059	5 068
Inför Klimatanpassningsklivet	300	300	300
Storskaliga klimatanpassningsprojekt	3 000	3 000	3 000
Återför klimatanpassningsmedel till MSB och länsstyrelserna	51	51	51
Klimatanpassning, bebyggd miljö	523	523	523
Klimatanpassning skogsbruk	313	314	317
Klimatanpassning jordbruk	100	100	100
Återvätning av utdikade våtmarker	365	500	500
Klimatanpassning rennäring	72	72	72
SMHI förstärkning	121	134	140
Ras- och skredsäkring längs med Göta älv		65	65

Storskaliga klimatanpassningsåtgärder där statlig finansiering är särskilt lämplig

Miljöpartiet avsätter 3 miljarder om året för storskaliga klimatanpassningsåtgärder. Vidare anser vi att det behöver tas fram en nationell plan för riktad statlig finansiering till ett antal storskaliga projekt på lokal och regional nivå, där statligt finansieringsstöd är särskilt motiverat.

Klimatanpassningskliv för innovativa investeringar

Vi vill införa ett Klimatanpassningskliv, ett stöd som ska delfinansiera innovativa investeringar med stor klimatanpassningsnytta, i likhet med satsningen Klimatklivet som Miljöpartiet infört, som finansierar utsläppsminskande åtgärder. Vi avsätter 300 miljoner om året.

Klimatanpassningsmedel till MSB och länsstyrelserna avvecklas inte

För att säkra det viktiga arbetet med att begränsa samhällets sårbarhet till följd av klimatförändringarna lägger Miljöpartiet tillbaka de 50,5 miljoner till MSB och länsstyrelserna som regeringen avvecklade i budgetpropositionen för 2024.

Stärk SMHI:s arbete med klimatanpassning och nationell beredskap

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut för år 2025 behöver förstärkas med 121 miljoner utöver regeringens anslag, i syfte att finansiera bland annat expertrådet för klimatanpassning samt åtgärder som leder till ökad nationell beredskap och ett robust observationsnät.

Klimatanpassning av bebyggd miljö

En rad olika åtgärder behöver genomföras för att klimatanpassa den bebyggda miljön. Det handlar bland annat om förstärkt grönstruktur, hållbar dagvattenhantering, höjdsättning av mark och byggnader samt skydd mot översvämningar. Miljöpartiet vill möjliggöra för olika offentliga, privata och ideella aktörer att klimatanpassa redan bebyggd miljö mot skyfall och värmeböljor. Sveriges kommuner behöver kartlägga klimatrelaterade risker för människor och infrastruktur för att kunna prioritera var åtgärder behövs och därefter utföra prioriterade åtgärder. För detta behövs både expertstöd och långsiktig finansiering. Vi föreslår en långsiktig satsning på 523 miljoner kronor per år under 2025, 2026 och 2027 för klimatanpassning av bebyggd miljö.

Ökade satsningar på klimatanpassningsåtgärder inom jord- och skogsbruk

Jordbruket är särskilt sårbart för förändringar i nederbörd som långvarig torka och skyfall. Vattenförsörjning är helt central för att upprätthålla produktionen. Miljöpartiet vill öka stödet till jordbruket för förebyggande klimatanpassningsåtgärder. Förebyggande åtgärder mot nya väderextremer kan exempelvis handla om möjligheter till bevattning av grödor och vatten till betande djur, eller fungerande dränering. Klimatanpassningsåtgärder kan vara mycket kostsamma för en liten lantbrukare och processen att genomföra dem upplevs av många som

komplexerad och tidskrävande. Vi föreslår en höjd nivå i investeringsstöden för förebyggande åtgärder, som anläggande av våtmarker, täckdikning och bevattningsdammar, och vi vill säkra att lokala vattenrådgivare finns tillgängliga för att hjälpa lantbrukare genom hela processen med att stärka vattenförsörjningen. Miljöpartiet avsätter 50 miljoner inom ramen för ökade nivåer i investeringsstödet och 50 miljoner på samma anslag för rådgivning om klimatanpassningsåtgärder.

Miljöpartiets satsningar på åtgärder för att klimatanpassa skogsbruket går hand i hand med åtgärder för att stärka biologisk mångfald och ställa om skogsbruket till naturnära och hyggesfria metoder. Våra satsningar inkluderar 100 miljoner för en nationell rådgivningskampanj om klimatanpassning, ökad miljöhänsyn och hyggesfria metoder riktad till enskilda skogsägare samt ett omställningsstöd för skogsägare som vill gå över till naturnära skogsbruk. Även Återvätning av utdikade våtmarker bidrar klimatanpassning genom att den vattenhållande förmågan i landskapet stärks, vilket ökar motståndskraften mot såväl torka som skyfall. I avsnitt *14 Gröna näringar: skogsbruk och jordbruk* beskrivs våra åtgärder för ett mer naturnära och klimatanpassat skogsbruk samt för återvätning av utdikade våtmarker.

Klimatanpassning inom rennäringen

Sametinget behöver förstärkta medel för att möjliggöra framtagande av handlingsplaner för klimatanpassning av rennäringen. Miljöpartiet avsätter totalt 72 miljoner om året för främjande av rennäringen och detta inkluderar en satsning på klimatanpassning av rennäringen.

Ras- och skredsäkring längs med Göta älv

Miljöpartiet avsätter 65 miljoner mer år 2026 och 2027 för arbetet med ras- och skredsäkring längs Göta älv. Vår satsning är i nivå med vad SGI äskat. Det är mycket viktigt att myndigheten får de resurser som äskas eftersom situationen runt Göta älv är mycket allvarlig, vilket visas av inte minst skredet på E6.

9 Bostäder och konsumentpolitik

9.1 Bostäder

Alla har rätt till en bostad, ett tryggt hem. Miljöpartiets bostadspolitik syftar till att alla ska kunna bo bra, att motverka segregation och hemlöshet och samtidigt minska negativ påverkan på miljö och klimat. Dagens bostadsbrist i stora delar av landet är ett allvarligt problem för både individer och för samhället i stort. Det befintliga bostadsutbudet behöver bättre motsvara befolkningens behov och de tillkommande bostäderna behöver byggas utifrån det som efterfrågas till en rimlig ekonomisk nivå som vanligt folk kan betala. Många familjer är idag trångbodda samtidigt som många äldre personer efterfrågar ett boende som bättre motsvarar deras behov.

Konsekvenserna av återindustrialiseringen och den gröna industriomställningen gör att bostadsbristen är, och riskerar att bli, mycket stor i vissa specifika orter runt om i Sverige.

Ökat Bostadsbyggande

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Ökat Bostadsbyggande	3 360	3 120	3 195
Investeringsstöd, hyresrätter och studentlägenheter	1 000	1 000	1 000
Investeringsstöd grönt samhällsbygge	2 000	2 000	2 000
Norrlandsfonden, stöd till expansiva norrlandskommuner	110	120	195
Statens bostadsomvandling, bostäder för äldre	250		

Bygg blandat och varierat

För att skapa trygga och trevliga områden och minska boendesegregationen vill vi att det byggs blandade och varierande bostadsmiljöer med möjligheten att flytta mellan olika boendeformer genom livets olika faser utan att behöva lämna det område man vill bo i. Vi vill att det byggs bostäder som kan efterfrågas av fler och göra det enklare för förstagångsköpare att få tillgång till boende. Den som har för låga inkomster för att efterfråga bostad på marknadens villkor ska få möjlighet till det genom systemet för bostadsbidrag, som behöver utvecklas. Det befintliga beståndet av bostäder skulle kunna utnyttjas mer effektivt genom att vi gör det lättare för människor att flytta till en bostad som passar just dem. Boverkets bedömningar av hur många bostäder som behöver tillskapas varierar mellan olika år, men det är tydligt att tillskottet av nya bostäder inte motsvarar behoven. Både konjunkturen och den förda bostadspolitikens påverkar bostadsbyggandet och skillnaderna är stora. Under rekordåret 2021 påbörjades 71 000 bostäder jämfört med under 30 000 påbörjade bostäder år 2023. Parallellt finns utmaningen att tillskapa bostäder som bostadssökande har råd att bo i.

Mål för bostadsförsörjningen

Stat och kommun behöver bättre samarbete för att rätt bostäder ska kunna byggas på rätt plats. Vi vill se ett nytt mål för bostadsförsörjning som syftar till att skapa förutsättningar för alla att leva i goda bostäder, främja jämlika uppväxtvillkor samt motverka boendesegregation och hemlöshet samtidigt som bostadsmarknaden ska möta hushållens efterfrågan och behov. Stat och kommun ska ta fram handlingsplaner för bostadsförsörjning både på kommunal och nationell nivå baserat på de lokala behoven av bostadsförsörjning. Bättre underlag för befolkningsutveckling och bostadsbehov behövs för att kommunerna ska kunna planera långsiktigt och utforma konkreta och träffsäkra handlingsplaner.

När bostadsbyggandet stagnerar byggs en bostadsskuld upp samtidigt som många som idag arbetar inom byggsektorn behöver söka sig arbete i någon annan bransch. Det gör att det kan bli svårt att växla upp igen när byggsektorn återhämtar sig. Det krävs en politik både för att skapa fler hållbara bostäder och boendemiljöer, där fler har råd att bo samt att skapa möjligheter för byggsektorn att bidra till en nödvändig upprustning av våra befintliga miljöer. Vi ser att det behövs långsiktiga projekt som gynnar oss alla, inte minst när det gäller klimatanpassning, energieffektivisering, ombyggnation och smartare energilösningar. Dessa satsningar behöver komma till nu.

Återinför investeringsstödet – bygg mer bostäder för fler människor

Vi vill att det byggs bostäder som kan efterfrågas av fler, inte minst av unga, studenter, äldre och stora familjer. Möjligheten att söka investeringsstöd för hyresbostäder och bostäder för studerande infördes med Miljöpartiet i regeringen 2016 men har avvecklats av Tidöpartierna. Fram till 2022 beviljades investeringsstöd till mer än 1 300 projekt, motsvarande sammanlagt närmare 58 800 bostäder, varav 88 procent avsåg hyresbostäder och resten bostäder för studerande.

I en tid då byggtakten kraftigt avstannar, behövs ett fortsatt statligt stöd för att bygga bostäder till fler med särskilt fokus på bra klimatsmarta hyresrätter med rimliga hyror. Vi vill därför återinföra och vidareutveckla investeringsstödet för hyresbostäder och studentbostäder med minimikrav utifrån byggnadernas livscykelperspektiv och en hållbar bostadsplanering. Miljöpartiet tillför en miljard kronor årligen under 2025, 2026 och 2027 för investeringsstöd.

Vi vill införa ett startlån för förstagångsköpare och utreda möjligheterna till ett grönt bosparkonto där ett långsiktigt bosparande gynnas. Vi vill stimulera olika boendelösningar och hållbara renoveringar där nya bostäder kan tillskapas i till exempel kontorsfastigheter. Vi satsar årligen under 2025-2027 40 miljoner kronor på detta.

Målet för den regionala utvecklingspolitiken är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet. Service, kommunikationer, kultur och mötesplatser är en förutsättning för att landsbygden ska fungera. Miljöpartiet anser att fokus inom den regionala utvecklingspolitiken bör ligga på att ge Sveriges landsbygder goda förutsättningar som bidrar till en hållbar samhällsutveckling och uppfyllandet av Sveriges miljö- och klimatmål.

Industriomställningen kräver stora samhällsinvesteringar

I flera kommuner i Sverige, framförallt i norra Sverige, pågår idag en kraftig expansion av hela samhällen som en direkt effekt av flera olika industrisatsningar för att ställa om till ett hållbart samhälle. Berörda kommuner och regioner genomgår en strukturomvandling som kommer att påverka samhällen för lång tid framöver. Dessa gröna industrisatsningar medför ett behov av stora samhällsinvesteringar i skolor, bostäder och annan samhällsservice. Tvärniten i bostadsbyggandet som följt regeringens avskaffande av investeringsstödet och det högre ränteläget hotar nu att dra ned på tempot i den gröna industriomställningen. Hela Sverige har ett intresse av dessa industrisatsningar.

Miljöpartiet anser att regeringens åtgärder på området är otillräckliga och förstärker medel för den gröna omställningen och bostadspolitisk utveckling i norra Sverige med ytterligare 110 miljoner kronor 2025, 120 miljoner kronor 2026 samt 195 miljoner kronor för 2027.

Vi ser även att det finns flera sätt att möta stadsutvecklingen i expansiva regioner. Vi avsätter även ett riktat investeringsstöd på 2 miljarder kronor årligen under 2025, 2026 och 2027 för byggande av bostäder och andra samhällsnyttiga byggnader och infrastruktur i expansiva regioner kopplat till större industrisatsningar. Boverket får i uppdrag att ta fram kriterier för stödet.

Vi vill även utreda förutsättningarna för typgodkännande av hus där till exempel färdiga konstruktionslösningar skulle kunna förenkla bygglovsprocessen.

Många äldre är i behov av ändamålsenligt boende

Många äldre tillhör en växande grupp som i hög grad äger sitt boende, och som har höga krav på sitt boende men av olika skäl har en bostad som inte är ändamålsenlig för deras behov idag. Genom att bygga bostäder som äldre efterfrågar kan denna grupp få ett bättre boende samtidigt som det frigörs bostäder i det befintliga beståndet för till exempel unga och barnfamiljer. Äldrekollektiv och kooperativa hyresrätter efterfrågas idag i allt högre grad och från statligt håll behöver vi se vilka åtgärder som kan vidtas för att stödja ett bostadsbyggande

riktat mot äldre. Med en allt större åldrande befolkning är detta en fråga som branschen och det offentliga behöver ta ett större grepp kring.

Statens bostadsomvandling (SBO) bygger idag om befintliga fastigheter, i samarbete med kommuner, för att skapa fler bostäder för äldre på svaga bostadsmarknader som idag inte ses som marknadsmässigt lönsamma att bygga på. Bolaget står för risken men skapar samtidigt möjlighet för att fler kommuner ska kunna erbjuda goda bostäder till sina äldre och klara sitt bostadsförsörjningsansvar. För att SBO ska kunna fortsätta sitt viktiga uppdrag och kunna tillskapa fler bostäder på nya platser i landet tillskjuter vi 250 miljoner kronor som en engångssatsning för 2025. Vi ger samtidigt SBO ett nytt uppdrag i att starta arbetet med en statlig nationell bostadsstiftelse för att motverka hemlöshet.

Ett tryggt och bra hem

Hemlösheten i Sverige måste bort. Vi behöver sänka tröskeln till en god bostad så att fler utifrån egen förmåga klarar av att efterfråga en bostad. Vi behöver också se till att där den enskilde inte har förutsättningarna behöver samhället kliva fram och finnas där. I båda fallen behövs ett nationellt ansvar, det räcker inte med att olika aktörer jobbar vidare på sitt håll. Vi behöver se till att fler kommuner tar sitt bostadsförsörjningsansvar. Miljöpartiet vill att boendemodellen ”Bostad först” införs i fler av landets olika kommuner och vill utreda möjligheterna att tillskapa en nationell bostadsstiftelse som förvaltar ett bostadsbestånd i hela landet för dem som idag saknar ett tryggt boende. Vi behöver också tillförlitlig statistik som tydligt visar på hur situationen för hemlösa utvecklas över tid. Vi vill gå vidare med förslagen i SOU 2022:14 Sänk tröskeln till en god bostad. Vi vill också prioritera att barn och barnfamiljer aldrig ska vräkas till hemlöshet. Vi vill utreda hur kommunernas ansvar för att tillhandahålla långsiktiga boendelösningar för barnfamiljer kan stärkas lagstiftningsmässigt och att nationell statistik kring barns boendesituation kontinuerligt ska tas fram.

Vi vill utreda systemet för boplikt för att människor ska kunna bo kvar på platser med hög turism där boendet annars kan bli alltför dyrt. Vi vill också att alla kommuner ska erbjuda tillgång till en offentlig bostadsförmedling för att öka möjligheterna för alla att hitta en bostad, och se en större flexibilitet för att jobba med förtur för särskilt utsatta grupper, till exempel barnfamiljer och våldsutsatta.

För Miljöpartiet är det viktigt att människor ska känna sig trygga i sina hem och bostadsområden. Vi vill se trygghetspengar som fastighetsägare i brottsutsatta områden kan söka för trygghetshöjande insatser. För detta tillförs 50 miljoner kronor för 2025 respektive

2026 och 2027. Trygghet ska inte bekostas av redan ekonomiskt utsatta människor genom höjd hyra.

Miljöpartiet föreslår även ett sökbart stöd för att kunna kartlägga och använda den stora potentialen för ökat boende i befintliga fastigheter såsom tomställda byggnader och ödehus. Stödet ska utformas för inventeringar, identifiering av ägare, samordning och boendematchning, med utgångspunkt i tomställda byggnader och ödehus. Vi vill samtidigt utreda om fastighetsbildningslagen behöver ändras i syfte att skapa ökade möjligheter för att stycka av tomter med byggnader från en skogs- eller jordbruksfastighet för att frigöra fler bostäder. Vi föreslår samtidigt ett stöd för åtgärder för upprustning till god boendestandard, exempelvis tak- och fasadåtgärder i kommuner där fastighetsvärdet idag är lågt. Idag ger banker i många fall inte lån när värdet på fastigheten är för lågt för att en renovering anses ska kunna löna sig. Totalt avsätter vi 400 miljoner för arbetet med övergivna eller tomställda hus. Utöver finansiellt stöd ska det finnas möjlighet till statliga kreditgarantier, både för nybyggnation och för upprustning av befintliga fastigheter. Permanentboende ska vara en förutsättning för att kunna ta del av såväl stöd som lån.

Vi förstärker Boverket med 5 miljoner kronor under 2025 och 2026 samt 2027 för ett uppdrag att informera fastighetsägare om förändringar i och med fastighetsnära insamling av material samt med exempel på hur detta kan iordningställas inom fastigheten.

Minska klimatpåverkan från byggsektorn

Byggsektorn står för lite mer än en femtedel av utsläppen av växthusgaser inom Sverige. Vi ser idag att allt fler aktörer inom byggsektorn går mot ett cirkulärt arbete kring deras fastigheter. Vi vill göra det enklare att bygga med återbrukat material och Miljöpartiet vill se fler byggnader i trä. För att kraftigt minska klimatpåverkan och användningen av nya naturresurser från byggsektorn vill vi sätta bindande krav på minskade utsläpp från byggnadens hela livstid, det vill säga under byggtid, användning och rivning. Klimatdeklarationer är bra men gränsvärden måste införas omgående, skärpas och utökas. Rivningar av hela fastigheter behöver minimeras, men när det sker behöver materialet tas till vara. Vi vill att klimatdeklarationer för fastigheter ska utvecklas för att även omfatta rivning och ombyggnation och att material som går att återanvända inte ska få slängas. Vi vill stimulera såväl småskaligt som storskaligt återbruk i byggsektorn och därmed också minska resursslöseriet. För att gynna cirkularitet och återbruk av överblivet byggmaterial och rivningsmaterial vill vi bland annat utreda momsfrihet på återbrukade material. Vi vill att Boverket får ett utökat uppdrag för att stötta aktörer i att minska resursförbrukning och

klimatutsläpp genom ett ökat cirkulärt byggande. Vi lägger 5 miljoner kronor årligen under 2025, 2026 respektive 2027 på detta uppdrag.

Energieffektivisering av flerbostadshus

För att skydda medborgarna mot höga elkostnader, samtidigt som vi frigör energi till annan användning och sparar på råmaterial och klimatutsläpp, är det avgörande med ett långsiktigt arbete för energieffektivisering inom bostads- och fastighetssektorn. Detta behöver prioriteras då ett arbete med att minska energianvändningen även ger ett mer långsiktigt skydd mot internationella prisförändringar samtidigt som pengar och energi sparas kontinuerligt när åtgärden är genomförd. Regeringen har trots ökat behov av energieffektivisering valt att ta bort stödet för energieffektivisering av flerbostadshus. Energieffektivisering av byggnader är en högt prioriterad fråga inom EU och Sverige behöver nu leva upp till kraven i EU:s direktiv för byggnaders energiprestanda vilket innebär att takten för energieffektivisering över hela landet behöver öka kraftigt. För att underlätta detta vill vi återinföra ett energieffektiviseringsstöd. Detta nya stöd ska gå till energieffektivisering av lokaler- och bostadsfastigheter genom en större satsning på 5,6 miljarder kronor årligen för 2025, respektive 2026 och 2027. Staten ska betala 60 procent av kostnaden för effektiva åtgärder som genomförs för att minska energianvändningen. Boverket får i uppdrag att utreda formerna för stödet.

I flera fall har det blivit tydligt att Sveriges miljonprogramsområden både är särskilt energislukande och särskilt känsliga för extremväder som skyfall och värmeböljor, något som bland annat beror på en stor andel hårdgjord mark. Möjligheten att klara av ett förändrat klimat ska inte vara beroende av postnummer. Vi vill därför särskilt prioritera att göra miljonprogram till miljöprogram, där vi både satsar på energieffektivisering av befintliga byggnader och klimatanpassning för att klara extremväder. Många fastigheter i Sveriges ekonomiskt utsatta områden är eftersatta när det gäller både energieffektivisering och renovering samtidigt som hyresgästerna i dessa områden kan ha extra svårt att klara av en höjd hyra efter en renovering. När energieffektivisering ska genomföras i en högre takt än tidigare vill vi införa ett renoveringsstöd på 250 miljoner kronor årligen för 2025, 2026 och 2027, riktat till ekonomiskt utsatta områden som ska stötta renoveringsåtgärder som inte i sig sänker energianvändning men som utförs i samband med energieffektiviseringsåtgärder. Stödet ska motverka höjda hyror och renovräkningar i områden med socioekonomiska utmaningar.

Vi behöver tillföra grönska i de stadsmiljöer som idag har en hög andel hårdgjord yta. Vi vill införa en obligatorisk grönytefaktor för den bebyggda miljön. Av samma skäl vill vi återinrätta stödet för gröna och trygga samhällen för att främja stadsgrönska, biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Miljöpartiet satsar 300 miljoner kronor under 2025 med syftet att utveckla gröna, trygga och hälsosamma miljöer samt styra mot målen i naturrestaureringslagen. Vi vill stödja skapandet av gröna och trygga samhällen, särskilt i tätbebyggda eller politiskt eftersatta områden. För oss är det samtidigt viktigt att ge medborgarna större inflytande över vad som kan skapa trygghet i deras bostadsområden. Vi återför 10 miljoner kronor årligen under 2025, 2026 och 2027 till medel för riksarkitekt.

9.2 Konsumentpolitik

En långsiktig grön konsumentpolitik

Miljöpartiet ser att det är viktigt med en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar konsumtion. Flera konsumentmarknader är under snabb omvandling, vilket både ger nya möjligheter för konsumenterna och förändrar konsumenternas förutsättningar. Målet för konsumentpolitiken är en trygg och väl fungerande konsumentmarknad och en ekonomiskt och ekologiskt hållbar konsumtion inom planetens gränser. Det ska vara lätt att göra rätt.

Främja produkter som håller över tid

En mer hållbar konsumtion ska främjas där miljömässigt bättre produkter och deras leveranser blir enklare att välja och planerat åldrande, där produkten är gjord för att bli oanvändbar i framtid, motverkas. Vi vill därför utreda möjligheten att införa en standard där tillverkare/återförsäljare redovisar förväntad livslängd och förväntad servicekostnad på konsumentprodukter.

Vi anser att fler produkter behöver en tydligare klimatmärkning för att underlätta för konsumenter och ett tydligt regelverk för vad som ska få kallas klimatkompenserat. Kända certifierade miljömärkningar som den nordiska miljömärkningen Svanen har en viktig roll att spela för att underlätta för konsumenter och vi anslår en miljon kronor årligen 2025, 2026 respektive 2027.

Vi anser att reklamationsrätten ska följa varan istället för att stanna hos den ursprungliga köparen, samt att det ska vara enklare och lönsamt att reparera. Vi vill återigen sänka momsen på vissa reparationer från 12 till 6 procent.

Stärk skyddet för enskilda individer

I en lågkonjunktur, kombinerad med höga priser och räntor, ökar risken för hög belåning och överskuldsättning. Skuldproblem har inte bara stora konsekvenser för den skuldsatte och dennes närstående utan även samhällsekonomiska konsekvenser. Vi vill att skyddet för enskilda individer på kreditmarknaden ska stärkas.

Allt mer komplexa marknader riskerar dessutom att ytterligare öka konsumenternas informationsunderläge, vilket inte minst kan skada mer utsatta grupper. När marknaden för konsumenter breddas och blir mer individuell och global genom ökade möjligheter att handla digitalt från alla delar av jorden blir valfriheten större, men det kan samtidigt bli svårare att välja rätt. Det är också tydligt att tillräckliga resurser saknas hos Konsumentverket för att följa upp konsumentproblem på den digitala marknaden. Det kan röra sig om allt ifrån rena bedrägerier till marknadsföring mot barn eller svårigheter att komma i kontakt med en ansvarig när något gått fel. Miljöpartiet förstärker detta arbete med 5 miljoner kronor årligen under 2025, 2026 och 2027.

Vi behåller tjänsten Money from Sweden och tillför 3 miljoner kronor årligen för 2025, 2026 och 2027.

Vi motsätter oss regeringens nedskärningar på konsumentområdet. Det är angeläget att det civila samhällets organisationer fortsatt ges möjlighet att främja konsumenternas intressen samt bidra till standardiseringsarbeten. Miljöpartiet återför därför 12 miljoner för 2025, 14 miljoner för 2026 och 14 miljoner för 2027. Vi genomför även en förstärkning till kommunernas skuldrådgivning genom ett tillskott på 15 miljoner kronor årligen 2025, 2026 och 2027.

För att ge människor möjlighet att välja ett mer klimatsmart resande behöver kollektiva resesätt som exempelvis tåg bli enklare att välja. Vi anser att man behöver införa krav på anslutning till en gemensam konkurrensneutral plattform för biljettförsäljning för kollektivtrafikresenärer för en ökad tillgång till biljetter från alla olika utförare.

10 Tackla vårdkrisen och stärk välfärden

Vi satsar på den gemensamma välfärden, istället för att sänka skatterna för dem som har mest och tjänar mest. Välfärden ger trygghet och stabilitet för människor. Vi satsar på familjerna, socialtjänsten, skolan och förskolan. Barnen ska få en tryggare start. Och samhället ska byggas för att få bort våldet på sikt. De som arbetar i vården ska orka och vilja jobba kvar,

och alla ska lita på att kunna få vård när de behöver det. Idag är vården i kris och vårdpersonal sägs upp. Så behöver det inte vara.

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025
Tackla vårdkrisen och stärk välfärden	13 500
Höjda generella statsbidrag till kommuner och regioner	4500
Förstärkt sektorsbidrag till vården	4000
Omställningslyft för primärvårdsreformen	3000
Återinför förstärkt återhämtningbonus – möjlighet att testa nya arbetstidsmodeller	2000

Förstärkt sektorsbidrag

Sveriges kommuner och regioner har drabbats hårt av kostnadsökningar till följd av inflationen. För att kunna klara verksamhet och bibehålla en rimlig arbetsmiljö för de anställda krävs att de generella statsbidragen till kommuner och regioner skrivs upp i takt med kostnadsökningarna. Vi gör en uppskrivning som medför ett tillskott på 4,5 miljarder för kommuner och regioner sammantaget. Det motsvarar ca 1,5 miljarder kronor för regionernas del.

Miljöpartiet anser också att ett förstärkt sektorsbidrag är angeläget. Regeringen avsätter 2 miljarder i riktat sektorsbidrag till hälso- o sjukvården för 2025. Det är lite i jämförelse med behoven, men också lite i förhållande till regeringens budget 2024, då man avsatte totalt 9 miljarder (3 miljarder i sektorsbidrag plus ytterligare sex miljarder i vårbudgeten). Att sektorn nu bara får 2 miljarder i tillskott innebär en minskning med 7 miljarder, vilket bland andra SKR pekar på. Den ryckighet som regeringen visar prov på skapar också andra bekymmer för verksamheterna. Det blir svårt med framförhållning och att anställa på tillfälliga premisser. Miljöpartiet anser att regeringen bör återkomma med ett förstärkt sektorsbidrag på längre sikt. I Miljöpartiets budget finns 4 miljarder för nästa år.

Att fortsätta att göra satsningar på prestationsbaserad ersättning för att korta vårdköer anser vi är feltänkt och vi avvisar förslaget på ny satsning på 1 miljard. Den gör bättre nytta när regionerna själva kan prioritera resurserna.

Långsiktigt förebyggande lyft med primärvård som nav

Utöver förstärkt sektorsbidrag och uppskrivning av de generella statsbidragen vill vi även göra en specifik satsning på ett förebyggande lyft med primärvård som nav. Det finns en enighet om att primärvårdsreformen behöver bli verklighet. Det handlar om att tidigt kunna förebygga respektive upptäcka sjukdomstillstånd som gör att behovet av såväl akutvård som

mer avancerad vård ska bli mindre. Detta både för patienten och för att minska kostnaderna. För att minska trycket på inläggningar på sjukhus och specialistsjukvård krävs att det finns möjlighet till ett strukturerat och långsiktigt arbete. Ett flertal utredningar och även propositioner visar på den nya önskade inriktningen som riksdagen också har fattat principbeslut om. Det krävs dock resurser under en längre övergångsperiod för att utveckla nya arbetssätt. Det regeringen hittills satsat är långt ifrån tillräckligt, det har varit i ryckiga mindre satsningar. Regionerna har också mycket svårt att med begränsade resurser göra denna omstrukturering utan tillskott. Vi avsätter därför tre miljarder nästa år för att kunna göra förstärkta analyser och för att kunna ta tydligare steg i önskad riktning. Hur detta görs bäst vet varje region.

Återinför återhämtningsbonusen

Miljöpartiet vill också återinföra och förstärka den så kallade återhämtningsbonusen. Personal som jobbar i verksamheterna i hälso- och sjukvård och äldreomsorg har länge haft hårda arbetsvillkor och en utsatt arbetsmiljö. Miljöpartiet drev igenom den så kallade Återhämtningsbonusen som inrättades 2021. Arbetsgrupper inom vården och äldreomsorgen har kunnat söka medel för att pröva att utveckla nya arbetssätt för förbättrad arbetsmiljö, arbetstidsmodeller inkluderat. Syftet har varit att ta till vara personalgruppens egna utvecklingsidéer och ge dem möjlighet att pröva dessa. Från och med 2021 avsattes 1 miljard årligen. Till detta tillkom 2023 ytterligare 300 miljoner kronor för att minska eller ta bort delade turer, vilket också var värdefullt. Återhämtningsbonusen har inneburit viktiga förändringsprocesser över hela landet och medverkat till att förebygga ohälsa. Ett exempel på lyckat resultat är Mörbylånga där man mycket effektivt prövat nya arbetstidsmodeller med oerhört gott resultat och infört ”Mörbylångamodellen” som många andra velat ta efter. Ansvariga uttrycker att det aldrig hade kunnat göras utan dessa medel. Det är högst olyckligt att regeringen har avbrutit denna viktiga utveckling genom att avskaffa återhämtningsbonusen från och med i år.

Det är angeläget att medlen återinrättas och att kunskap från den uppföljning av reformen som gjorts av MYNAK, Myndigheten för arbetsmiljökunskap tas tillvara i ny utformning. Vi avsätter 2 miljarder nästa år, varav 700 mk går till regioner och 1300 till kommuner för stimulansmedel och åtgärder inom äldreområdet.

Vi vill inrätta ett treårigt riktat anslag för att stärka kompetensen inom försäkringsmedicin i primärvården. Detta för att säkerställa bättre underlag till Försäkringskassan och därmed mer

rättssäker och snabbare handläggning av sjukpenningärenden. Vi avsätter 50 miljoner kronor årligen.

Vårdkompetensrådet fyller en viktig funktion vad gäller den långsiktiga bemanningen i Sverige, utbildningsbehov m.m. De har fått förstärkning, vilket är bra, men vi anser att mer krävs för att jobba närmare och utveckla arbetet tillsammans med de regionala vårdkompetensråden och avsätter 10 mk för syftet.

11 Stärkta hushåll och trygghetssystem

11.1 Stärk barnhushållen

Den ekonomiska familjepolitiken är en viktig del av den svenska välfärdsstaten. Målet med den är en god levnadsstandard för barnfamiljer och i slutändan de barn som växer upp i Sverige. Men under kostnadskrisen har den tillåtits urholkas och Sveriges barnfamiljer har lämnats att tackla det. Priserna har ökat, men inte barnbidraget. Man får betydligt färre vinterjackor och falukorvar för barnbidraget idag jämfört med innan den fossila kostnadskrisen.

Under nästa år sänks dessutom bostadsbidraget för barnfamiljer i ekonomisk utsatthet med upp till 2 100 kronor i månaden. Det motiveras med att det höjda bostadsbidraget var en tillfällig åtgärd under kostnadskrisen, men priserna har inte gått ned utan ökar bara i en långsammare takt. Vi prioriterar att stärka barnhushållen framför skattesänkningar för höginkomsttagare på tiotusentals kronor om året.

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Stötta barnfamiljer	7400	8400	9100
Höjt barnbidrag och studiehjälp	6100	6600	7200
inflationssäkra underhållsstödet	100	100	100
Permanent ett förbättrat och värdesäkrat bostadsbidrag	1200	1700	1800

Höjt barnbidrag med 230 kronor i månaden

Miljöpartiet föreslår att barnbidraget höjs med 230 kronor i månaden under 2025. Det innebär att en familj med tre barn får nästan 700 kronor extra i månaden. Med den här höjningen höjer vi barnbidragets reala värde till samma nivå som det hade innan kostnadskrisen. Denna höjning gynnar många familjer som har små ekonomiska marginaler. Höjningen är större än

den genomsnittliga skattesänkningen på cirka 160 kronor per månad för de som berörs av jobbskatteavdraget.

Permanent höjningen av bostadsbidraget

Bostadsbidraget för barnfamiljer är ett behovsprövat stöd som riktar sig till barnfamiljer med små ekonomiska marginaler. Sedan mitten av 2023 har bostadsbidraget varit höjt med 40 procent av det ordinarie beloppet. Regeringen och SD föreslår nu en sänkning till 25 procent av det ordinarie beloppet under första halvåret 2025 för att därefter återgå till det ordinarie beloppet.

Miljöpartiet anser att bostadsbidraget inte ska sänkas med upp till 2100 kronor i månaden. Höjningen på 40 procent bör permanentas.

Värdesäkra ersättningarna till barnfamiljer

Kostnadskrisen har tydligt illustrerat att viktiga ersättningar snabbt kan urholkas vid en kostnadskris. Även vid en mer normal prisutveckling så urholkas ersättningarna med betydande belopp över tid. Därför bör barnbidraget, bostadsbidraget och underhållsstödet inflationssäkras. Detta innebär att dessa stöd föreslås höjas även 2026 och 2027.

11.2 Stärk trygghetssystemen

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Stärkta trygghetssystem	1790	5210	5850
Höj nivån på sjukersättningen och aktivitetsersättningen	2000	2000	2100
Höj schablonen på assistansersättningen med 6% 2025	920	920	920
Nej till försämrat högkostnadsskyddet för läkemedel	540	2160	2700
Stopp för att nekas sjukpenning retroaktivt	130	130	130

Höjd schablon för personlig assistans

För personer som är beroende av assistans är nivån på schablonen för personlig assistans avgörande. Det handlar om vilka arbetsvillkor som kan erbjudas för personliga assistenter. Regeringen har i flera års tid gjort uppskrivning på mycket låga nivåer. När nivån är på 1,5 procent innebär det att man legat under de kollektivavtalade lönehöjningarna och nivån utarmas från år till år. Regeringen aviserar nu en tillfällig uppskrivning med 3 procent. Det är bättre, men i sammanhanget för lågt, inte minst eftersom uppskrivningen länge släpat efter. Vi anser istället att nivån bör skrivas upp med 6 procent under nästa år. Vi anser också att

regeringen snarast bör återkomma med förslag på en långsiktig, stabil och förutsägbar modell för uppskrivning av assistansersättningen framöver. Vi avsätter 920 miljoner kronor nästa år och tillsvidare för en nivåhöjning för kommande år.

Nej till att göra högkostnadsskyddet för läkemedel dyrare

Regeringen skriver att man vill justera högkostnadstrappan för läkemedel och sparar därmed in på 540 miljoner kronor nästa år. För de två kommande sparar man in ännu mer, 2 160 miljoner kronor för 2026 och från och med 2027 beräknas minskningen till 2 700 miljoner kronor per år. Vad detta i klartext betyder är att människor med olika sjukdomstillstånd, svåra, komplexa eller både och kommer att få betala mer för nödvändig medicin. Många kan även antas vara sjukskrivna, ha sjukpenning, sjuk- eller aktivitetsersättning. Vi har inte sett någon analys hur de förändrade reglerna ska göras eller hur de kommer drabba, men säger nej till att försämra högkostnadsskyddet och därmed ekonomin för personer som är beroende av många läkemedel. Vi avvisar samtliga föreslagna neddragningar i detta syfte.

Stopp för att nekas sjukpenning retroaktivt

Vi anser inte att det är rimligt att en person som blivit sjukskriven av en läkare, senare när Försäkringskassan gör sin bedömning, kan få avslag retroaktivt för samma period. Vi anser inte heller att en person som fått ett positivt beslut ska kunna riskera att retroaktivt få sin ersättning indragen, i de fall när Försäkringskassan väljer att överklaga ett positivt beslut från förvaltningsdomstol. Vi vill därför att en regel införs om att en person inte ska kunna få avslag på sjukpenning retroaktivt. Enligt en uppskattning av riksdagens utredningstjänst uppgår den beräknade kostnaden till 130 mk per år de kommande tre åren.

Nya ekonomiska stödsystem – inför preventionersättning och graviditetspenning

Ett av förslagen i utredningen ”En sjukförsäkring med prevention, rehabilitering och trygghet” (SOU 2021:69) är att införa så kallad preventionersättning. Tanken är att ersätta det som i dag kallas förebyggande sjuk-penning och som används i mycket låg grad. I stället är förslaget en ny förmån som kallas preventionersättning. Begreppet är tydligare och denna ersättning ska omfatta fler typer av insatser än dagens förmån. Syftet är att fler ska kunna få förebyggande insatser för att förhindra sjukskrivning. Vi ser det här som väldigt viktigt, det innebär ett bättre helhetstänkande och kan förebygga sjukdom. Kostnaden beräknas uppgå till 89 mk för 2025, 90 mk för år 2026 och 92 mk för år 2027.

Vi ser att detta på sikt kommer kunna leda till besparing för minskad sjukpenning när personer med rätt åtgärder kan undvika att bli sjuka.

En utredning (SOU 2023:23) har också föreslagit ett modernare skydd för gravida genom att en graviditetspenning ska införas. Situationen ser väldigt olika ut i dagsläget för kvinnor som behöver bli sjukskrivna under slutet av sin graviditet. Utredningen har finansierat förslagen med ett slopande av flerbarnstillägget för andra barnet, vilket vi inte tycker är en bra idé. Däremot vill vi införa en graviditetspenning i övrigt på det sätt som utredningen föreslår. Kostnaden är beräknad till 434 mk för 2025, baserat på ett införande 1 juli 2025.

11.3 Särskilda satsningar för unga

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Särskilda satsningar för unga	4310	4320	4070
Kostnadsfria preventivmedel för alla upp till 26 år	100	100	100
Nej till att göra tandvården dyrare för unga	450	450	450
Snabbspår till psykiatrisk utredning och vård för barn och unga i riskzon	10	10	10
Stärk skuggsyskons möjlighet att få egna behov tillgodosedda	10	10	10
Stöd till ungdomsorganisationer	100	100	50
Studiehjälp	800	800	800
Studiemedel	1 490	1 500	1 300
Frukost i grundskolan och gymnasiet	1000	1000	1000
Satsning på kuratorer i skolan	350	350	350

Kostnadsfria preventivmedel för alla upp till 26 år

Det ser olika ut i landet när det gäller om regioner erbjuder kostnadsfria preventivmedel för unga eller inte. För unga är det högst angeläget att enkelt och självklart kunna ha säkert sex och att inte kostnaden ska stå i vägen. Vi vill därför införa ett system där staten fullt ut subventionerar preventivmedel. För det syftet avsätts 100 miljoner årligen.

Nej till att göra tandvård dyrare för unga

I dagsläget kan unga personer upp till 23 år få tandvård utan kostnad. Regeringen vill ändra på detta och anser att tandvård ska vara utan kostnad enbart upp till 19 år. Detta aviserades förra

året och nyligen har detta också presenterats i en proposition. Vi tycker inte att det är bra och avvisade redan förra året denna förändring. Tandhälsan påverkar människors hälsa hela livet och det är därför särskilt viktigt att unga människor får in en vana att ta hand om sina tänder och att regelbundet gå till tandläkaren. Än så länge finns inte någon annan reform på plats som minskar behovet, och därför säger vi nej till förändringen. Vi tillför därmed de medel på 450 mk årligen som regeringen planerar spara in på att ta bort denna reform. Vi utvecklar våra ståndpunkter i frågan i följdmotion 2024/25:141 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP).

Öka vårdens roll i det förebyggande arbetet med barn och unga i riskzon

Vården behöver få en större roll i det strukturerade förebyggande arbetet för barn och unga som riskerar att hamna snett. Normbrytande beteende hänger ofta samman med odiagnostiserade tillstånd, många gånger med neuropsykiatrisk problematik. Rätt behandlade kan människor få verktyg att själva vända utvecklingen. Vi vill möjliggöra ett snabbspår till psykiatrisk utredning och vård för barn och unga i riskzon. Vid en kris finns ofta en större mottaglighet för behandling, som kan försvinna om barnet får vänta. Detta bör vara en del i ett skraddarsytt förebyggande arbete med barn i riskzon och en metod för detta behöver utarbetas. Vi satsar 10 miljoner årligen för detta syfte.

Stärk skuggsyskons möjlighet att få egna behov tillgodosedda

Att ha ett syskon som har en svår funktionsnedsättning kan vara svårt. Förälder har mindre tid och det är svårt att ställa krav på uppmärksamhet när syskonet har så stora behov. Vi anser att föräldratid med syskon behöver vägas in i beslut enligt LSS och Socialtjänstlagen. Lagen behöver stärkas upp i detta syfte och vi vill även avsätta medel för att bidra till att det ska bli möjligt. Detta bör bidra till utjämningssystemet enligt LSS. Vi avsätter 10 mkr årligen.

Förbättringar för elever och studerande

Miljöpartiet vill bygga ut elevhälsan, det ska bli enklare att snabbt få träffa en kurator inom en viss tid. Frukost i grundskolan och gymnasiet ska vara kostnadsfri. Vi vill att nivån på studiebidraget för elever på gymnasiet ska skyddas genom att indexeras och därmed värdesäkras. Vi vill även höja bidraget i studiemedlen med ytterligare 300 kronor i månaden. Se vidare avsnitt 16.1 Utbildning under Förstärkt förskola och skola samt under avsnitt Bättre möjligheter för att studera.

Vi tillför också 100 miljoner till ungdomsorganisationer, stärker kulturskolan och den öppna fritidsverksamheten. Dessa satsningar beskrivs i kap. 15.2, 15.3 och 16.

11.4 Förebyggande folkhälsoinsatser

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

Förebyggande folkhälsoinsatser	2025
Utökade vaccinationsprogram, subvention TBE	600
Utökade vaccinationsprogram, catchup HPV för ovaccinerade pojkar och män	1170
Värna anslaget för insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar	46
Fler kvalitetsregister för stöd vid könsdysfori, endometriosis och abort	10
Utökad satsning på ANDTS	20

Utökade vaccinationsprogram, subvention TBE

Det är angeläget att TBE vaccinationer ska kunna ges utan kostnad till barn som löper stor risk att få TBE. I dagsläget är kostnaden hög och en familj med dålig ekonomi och flera barn har mycket svårt att ha råd med dessa, beroende på kostnadsläget i regionen. Det är en allvarlig och ojämlik situation. Även vuxna som befinner sig i de särskild drabbade områdena behöver ha tillgång till vaccin till en lägre kostnad än i dag. Vi vill avsätta 600 mkr för 2025 för att göra vaccinationerna till barn gratis i de län som har högst risk och att vuxna i samma län ska kunna vaccinera sig för 200 kronor. Vi förutsätter att regeringen kommer återkomma för att hitta en rimlig lösning på behovet av finansiellt stöd.

Utökade vaccinationsprogram, catch-up HPV för ovaccinerade pojkar och män

Genom att erbjuda catch-up-vaccination till pojkar och män (inklusive MSM) till och med 26 år, och transpersoner och personer som lever med hiv i samma åldersgrupp, beräknas minst 1 300 cancerfall, bland både kvinnor och män, kunna förebyggas över 100 år. De hälsoekonomiska beräkningar som gjorts inom utredningen visar också att sådan vaccination sannolikt kommer att ha en rimlig kostnad i förhållande till hälsovinster.

Miljöpartiet anser att det finns starka skäl för staten att bidra till denna kostnad inklusive kostnad för informationsinsatser för att nå personer i målgruppen. Det är också angeläget att catch-up för unga kvinnor måste nå ut bättre än i dag, något som behöver ingå i satsningen. Vi avsätter för ändamålet 1170 mk, den summa som Folkhälsomyndigheten har kostnadsberäknat.

Minska inte insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar

Regeringen har föreslagit att anslaget för insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar ska minska med 23 mkr för att skapa utrymme för nya satsningar. Anslaget är mycket betydelsefullt för många organisationer och vi anser inte att det ska sänkas.

Kvalitetsregister i vården

Kvalitetsregistren kan fylla en viktig roll för en utökad möjlighet till jämlik vård. I dagsläget saknar Könsdysforiregistret medel trots att Socialstyrelsen poängterat vikten av uppföljning av den vård som ges. Vi anser att det behövs kvalitetsregister för könsdysfori, endometriosis och även vissa SRHR-frågor, det finns behov av ett kvalitetsregister för abortvård. För utvecklingen och inrättandet av dessa tre kvalitetsregister vill vi öka anslaget till Socialstyrelsen med 10 miljoner kronor per år.

Utökad satsning på ANDTS

Förra året gjorde regeringen en extra satsning vad gäller ANDTS-frågor, det vill säga alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel. För nästa år väljer regeringen däremot att minska anslaget. Vi tycker att det är olyckligt. ANDTS-frågor är viktiga, inte minst med tanke på behov av upplysning vad gäller nya produkter som snabbt blir populära trots hälsorisker som är mindre kända. Såväl stöd som informationsinsatser är angelägna. Vi vill tillsätta 20 mkr extra till anslag 2:5.

12 Främja rörelse, hälsa och rekreation

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Främja rörelse, hälsa och rekreation	864	714	614
Fond för idrottsanläggningar	130	80	80
Stöd till idrotten	340	240	190
Cykelstöd för personer med funktionsnedsättning	100	100	100
Stöd till friluftorganisationer	132	132	132
Kartlägg och bevara tätortsnära natur	30	30	30
Öka antalet nationalparker	132	132	132

Enligt det nationella ungdomspolitiska målet ska alla unga i åldrarna 13 till 25 år ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Men vi ser att både stillasittande och psykisk ohälsa är växande problem bland barn och unga idag. Bara

fem av tio barn vars vårdnadshavare har en låg inkomst går på en aktivitet på fritiden, medan åtta av tio barn till vårdnadshavare med hög inkomst gör detsamma.

Idrott och föreningsliv stärker folkhälsan, främjar demokrati och ger människor ett socialt sammanhang. Det är särskilt viktigt att barn och unga har rättvisa möjligheter att utöva idrott, oavsett inkomst, funktionalitet eller bostadsort. Att ge barn tillgång till idrotts- och kulturaktiviteter är även en brottsförebyggande åtgärd, genom att erbjuda ett sammanhang, positiva förebilder och en meningsfull fritid. En långsiktig satsning på folkhälsa med fokus på människors livsvillkor är lika viktig som sjukvården för att främja god hälsa. En satsning på verksamheter som är viktiga för barn och unga innebär stora mänskliga och långsiktiga ekonomiska vinster.

Stärk idrottsrörelsen

Även om tanken bakom regeringens satsning på det så kallade fritidskortet är god tror vi att fler barns fritid kan gynnas genom en annan och mer effektiv och ändamålsenlig fördelning av medlen, där inriktningen ligger på att stärka verksamheterna snarare än ett tillskott till hushållsekonomin. De indirekta kostnaderna för satsningen väntas bli höga och den administrativa pålagan för såväl föräldrar som föreningarna riskerar att skapa hinder för utnyttjande av kortet. Enligt förslaget som gått på remiss (Ds 2024:16) uppgår de samlade kostnaderna för administration hos E-hälsomyndigheten, Försäkringskassan och Folkhälsomyndigheten till runt 260 miljoner kronor. När man utvärderat försök med liknande kort har de främst använts av barn från familjer med redan god ekonomi. Även om fritidskortet ger en rabatt på 500 kr respektive 2000 kr per barn, finns en risk att barn från hushåll med skral ekonomi ändå får stå utan fritidsaktivitet då resterande summa är för betungande för hushållskassan.

Miljöpartiet vill istället att pengarna ska gå till centralorganisationerna för att de i sin tur ska kunna arbeta med att sänka trösklarna till idrotts- och kulturaktiviteter för fler barn, med särskilt fokus på områden vi vet behöver stärkas upp. Vi avsätter 200 miljoner till kulturskolan och gör en stor satsning på civilsamhället – mer om detta i kap. 16.2 och 16.3.

Vi avsätter totalt 340 miljoner till Riksidrottsförbundet och SISU idrottsutbildarna. 100 miljoner av dessa är tänkta för att stärka satsningen på att få fler att idrotta i områden med lägre socioekonomisk status. 30 miljoner avsätts för att stärka parasporten och 100 miljoner för att stärka elitidrotten särskilt inom mindre sporter. Slutligen avsätts 50 miljoner för att utbilda fler ledare över hela landet. Utan tillräckligt många ledare kan inte fler barn tas emot.

I samma anda vill Miljöpartiet starta en anläggningsfond inspirerad av den danska motsvarigheten. Bristen på tider i hallar och anläggningar begränsar idrottsrörelsens möjlighet att växa och ta emot fler barn och unga, men även äldre, som vill börja idrotta. För detta avsätts 130 miljoner 2025.

Friluftsliv för alla

Friluftstrenden är stark i Sverige. Den ger jobb i hela landet och ser till att fler människor får komma ut och njuta av vår fantastiska natur. Det är bra för hälsan att komma ut och röra på sig, en motvikt till dagens stillasittande. Vi tycker att det är oerhört viktigt att fler får möjlighet att komma ut i naturen. Kunskaper om naturen och möjligheten att vistas i den ger förutsättningar för ett livslångt positivt välbefinnande. Naturens starkaste skydd är också människorna som älskar den. Friluftsorganisationerna får ett tillskott på 132 miljoner utöver regeringens satsning för att fler ska kunna ta del av vår natur.

Friluftsfrämjandet tvingades under 2023 att tacka nej till över 2 000 personer som önskade bli ideella ledare inom verksamheten och det är enligt förbundet långa köer till framför allt barn- och ungdomsverksamhet. Eftersom Friluftsfrämjandet inte tävlar kan man inte ta del av statens stöd till idrott och motion. Därmed sätter dagens finansieringslösning stopp för att realisera denna folkhälsopotential. Friluftsfrämjandet anser att kriterierna för vilka som kan inkluderas i riksidrottsförbundets statsstödspott behöver ändras ur detta perspektiv.

Miljöpartiet instämmer i det och anser att regeringen bör återkomma i frågan.

Vi vill också jämna ut skillnaderna mellan friluftsliv och idrott när det gäller sociala avgifter. Idag finns ett undantag i socialavgiftslagen som innebär att organisationer som är medlemmar i Riksidrottsförbundet kan engagera ledare upp till ett halvt basbelopp utan att behöva betala sociala avgifter för ledarens ersättning. Detta undantag gäller inte för de friluftsorganisationer som inte är medlemmar i Riksidrottsförbundet. Här menar vi att friluftslivsorganisationerna, som genomför likvärdiga ledarledda aktiviteter och som tydligt bidrar till folkhälsan, bör åtnjuta samma undantag som medlemmarna i Riksidrottsförbundet.

En förutsättning för ett stärkt friluftsliv är självklart tillgången till naturen. Miljöpartiet vill även genomföra en särskild satsning på att kartlägga och bevara tätortsnära natur, inom ramen för de satsningar vi gör på Skogsstyrelsen. Vi vill också fortsätta den satsning på att öka antalet nationalparker som inleddes av Miljöpartiet i regeringsställning, och förstärker detta arbete inklusive arbete med friluftsliv och allemansrätt med 123 miljoner kronor inom ramen för anslag 1:3. Mer om våra satsningar på naturen finns att läsa i kap. 14 och 15.

Cykelstöd för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning har små möjligheter att få tillgång till cykel, även om det numer finns specialutformade sådana på marknaden. Cykel räknas som ett hjälpmedel vad gäller barn och är därmed något du kan få som hjälpmedel via regionen. Detsamma gäller ej för vuxna. Du är i dagsläget hänvisad till att beställa själv till stor kostnad, för de som känner till möjligheten. Hjälpmedel ges i form av permobil och andra sätt att ta sig fram, och dit räknas inte specialutformade cyklar. Cyklar innebär förutom möjlighet till mobilitet även ökad fysisk hälsa. Det finns i dagöäget tillöxöpel myöeöbra så kölade elarmcyklar soödu kan öö på dööullstoö De kan erbjuo möjlöhet tö traöportörörelse, frihet och ökad hälsa. De är dock dyra och det är få förunnat att kunna köpa dem. Detöehööröönö eö saöäöeögt stöd för deööökelförbundet stöder i hög grad tanken. Det finns även andra specialutformade cyklar för andra typer av funktionsnedöning, t ex tandemcyklar för personer som är synskadade och trike med tre hjul för exempelvis personer med neurologisk problematik. Vi vill därför införa ett system med cykelstöd i likhet med och vid sidan av det system som finns för bilstöd. För att ge människor med funktionsnedsättningar möjlighet att få tillgång till specialutformad cykel, till exempel så kallad elarmcykel, avsätts 100 mkr per år för ändamålet.

13 Stoppa mäns våld mot kvinnor, sexuellt våld och hedersrelaterat våld och förtryck

Mäns våld mot kvinnor måste bekämpas med samma kraft som vi bekämpar mäns våld mot män. Det är framför allt män som utövar våld, både mot andra män och mot kvinnor. Våldet kan ta sig olika uttryck – till exempel fysiska, psykiska, sexuella och ekonomiska.

Hedersrelaterat våld och förtryck handlar om kontroll och begränsningar av en persons handlingsutrymme, rätt till sin kropp eller rätt att själv välja partner.

Det är därför viktigt att jobba med en rad olika insatser och metoder för att bekämpa våldet, till exempel mot människohandel och sexköp, mot trakasserier på arbetsplatsen, förebyggande i skolor, samt inom socialtjänst och rättsvårdande myndigheter.

Miljöpartiets budget innehåller flera satsningar som stärker brottsoffers tillgång till vård, säkrar tillgång till trygga boenden, och stärker barnens rättigheter i mål som rör vårdnad, boende och umgänge.

Åtgärder mot mäns våld mot kvinnor *Miljoner kronor - avvikelse från regeringen*

	2025	2026	2027
--	------	------	------

Stoppa mäns våld mot kvinnor, sexuellt våld och hedersrelaterat våld och förtryck	1776	1776	1776
Gratis vård för personer som utsatts för sexuella övergrepp	18	18	18
Pott till regioner för att etablera stödmottagningar	250	250	250
Placeringspeng för skyddade boenden	1000	1000	1000
Flyttpeng vid våld	100	100	100
Stöd till kvinno- och tjejjourer	50	50	50
Stöd till organisationer som motarbetar psykiskt, fysiskt, sexuellt eller digitalt våld	20	20	20
Juridiskt biträde till barn	338	338	338

Gör det enklare att söka vård

Den som har utsatts för sexuella övergrepp och vänder sig till vården för undersökning och vård ska inte behöva betala för det. Det ska inte finnas minsta risk att någon inte har råd med en sådan vårdkontakt och samhället behöver göra allt för att underlätta för en våldsutsatt.

Motsvarande har region Skåne fattat beslut om och vi anser att det ska gälla i hela landet.

Staten bör bidra till kostnaden som vi uppskattar till 18 miljoner årligen.

Vården måste också vara likvärdig i hela landet. I flera regioner finns specialistmottagningar, antingen med fokus på vård efter sexuellt våld eller s.k. MIKA-mottagningar som arbetar med sexuell exploatering – till exempel vid sex mot ersättning, sexuellt självskadebeteende eller att ha varit utsatt för människohandel för sexuella ändamål. Vi avsätter en pott om 250 miljoner för att alla regioner ska kunna etablera motsvarande mottagningar.

Placeringspeng för skyddade boenden

I april 2024 trädde en ny lagstiftning i kraft som bland annat innehåller tillståndsplikt för skyddat boende. Lagstiftningen är i stort bra: den stoppar oseriösa aktörer från att bedriva skyddat boende som är en livsviktig insats för kvinnor som utsatts för våld.

Samtidigt införs lagändringen i en tid med ekonomisk kris. Kommuner och regioner larmar om besparingar som får direkta konsekvenser för arbetet med att säkra välfärden. En rapport från SKR visar att enbart var femte våldsutsatt kvinna i dagsläget erbjuds skyddat boende av socialtjänsten. Vidare har Unizon har noterat en oroväckande trend i Sverige där antalet dygn och antalet kvinnor som beviljas skyddat boende sjunker dramatiskt, samtidigt som fler söker hjälp och stöd. Polisanmälningar om våld mot kvinnor ökar. Kvinnofridsbarometern som undersöker kommunernas arbete visar omfattande brister i stödet för våldsutsatta kvinnor och barn. Sju av tio kommuner uppger att de indragna statliga utvecklingsmedlen för arbetet mot våld i nära relationer kommer att få mycket eller ganska stor påverkan på deras arbete.

Om den nya lagen om tillståndsplikt ska göra skillnad måste den leda till att fler kvinnor och barn beviljas placeringar på boenden av hög kvalitet. Men att placera personer i skyddade boenden är dyrt för kommunerna. Tillgången till skyddat boende för våldsutsatta riskerar att styras av budget - inte behov. Så kan vi inte ha det. Miljöpartiet föreslår därför att staten står för halva kostnaden för placeringar på skyddade boenden. Systöet finns sedan innan i Danörk med goda resultat. Vi aöätter 1 miljard kronor för detta.

Flyttpeng för att underlätta en väg ut ur eftervåldet

Personer som försöker lämna en våldsam relation eller hedersrelaterad kontext, eller bor på skyddade boenden, kan ofta ha en mycket anströgd ekonomisk situation. Vövillönföra ett nytt stödöen söskild ”flyttpeng” i sociöförsäkringssystemet, för att inte brottsoffer ska behöva drabbas ekonomiskt när till exempel seöetessen brustitöller åörkommande flyöö krävsöå grund av skööde personuppgifter. örutom de uppenbaröinkomstbortfall som öljör av atötvingas öyta upp frö sitt hem, sitt arböe och sin omgivning så drabbas många våldsutsattaövinnor av stora köönadeönär uppgifteöröjsöh de tvingas läöbostaden på mycö kort varsel. Vömenar att staten måste hjälpa familjerna som reön är i en myckö utsatt situatön så att de inte också ska gå på knäna ekonomiskt. Vi avsätter 100 mkr för detta.

Barn ska hörätt till öeöjuridiskt ötöde

Iöleraöppmökömmade faö,önklusiveöet mycket tögiska Tinönfallet, ör behovet av mer kunskap om barns rättigheter och riskbedömningar i mål om våröad och uöänge bliöt tydligtöDet är öenbartöt meööhöveögörööör öt säörställa att barö rööer örs i rättsprocesser och för att döstöarö ska få mö önöap om våld mot kvinöööh barns rättigheter.

Under de söte tjugo åren har frågan om att skydda barn i rättsprocesser diskuterats återkommande och så sent som 2023 bedömde en statlig utredning att barn bör tilldelas ett eget juridiskt biträde. Därefter har det tagits flera steg i rätt riktning. I lagändringen om skyddat boende som trädde i kraft i juni 2024 framgår att ett offentligt biträde ska tillförordnas både barnet och vårdnadshavaren i ärenden om skyddat boende. Även i proposition 2024/25:10 föreslår regeringen att barn ska ges rätt till eget biträde i frågor om vårdnadsöverflyttning. Miljöpartiet menar dock att rätten till ett eget biträde för barn måste utökas till alla mål som rör vårdnad, boende och umgänge. Det handlar om att skydda barns intressen och säkerställa barns rätt till information. Utan en sådan justering bedöms barn sakna fullgoda möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. För ändamål gör vi satsning om 338 miljoner kronor årligen mellan 2025–2027.

Stärk stödorganisationerna

Under lång tid fick kvinnojourernas ideella krafter bära hela ansvaret för våldsutsatta kvinnors situation medan samhället såg åt ett annat håll. Idag finns, tack vare det arbete som gjorts av jourerna, en annan kunskap om våld, hedersrelaterat våld och vad som krävs för att förbättra kvinnornas situation.

Miljöpartiet vill utveckla lagstiftningen för att ge kvinnor som utsätts för våld, även det så kallade eftervåldets alla dimensioner, bättre skydd. Men vi ser också att kvinno- och tjejjourernas arbete är helt centralt för den samhällsförändring som krävs för att bryta våldsamma normer. Trots att statsbidraget sedan förra året både permanentats och ökats till kvinno- och tjejjourerna, ser vi fortfarande att tillräckliga resurser saknas för att ge kvinnor det stöd de faktiskt behöver. Både den öppna verksamheten och de skyddade boenden som drivs med jourernas kompetens behövs. Vi satsar därför ytterligare 50 miljoner på kvinno- och tjejjourernas verksamhet.

Flera civilsamhällesorganisationer gör ett oerhört viktigt arbete för att stötta barn i deras relationer och för att motarbeta till exempel psykiskt, fysiskt, sexuellt eller digitalt våld. Organisationernas stödlinjer erbjuder ett bra stöd. Därför vill Miljöpartiet göra en särskild satsning för att stärka finansieringen till dessa stödverksamheter för barn och unga, både för att de ska kunna fortsätta och för att de ska kunna skala upp sin verksamhet. Vi skjuter vi till 20 miljoner till dessa organisationer.

14 Natur och miljö

Omfattande satsningar på starka ekosystem

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Skydd av värdefulla skogar ¹⁴	4960	4838	5281
Omställning till klimatanpassat och hyggesfritt skogsbruk	313	315	317
Återställ våtmarker för ökad klimat- och miljönytta ¹⁵	365	500	600
Åtgärder för värdefull natur och hotade arter	1648	1798	2038
Rädda naturbetesmarkerna och stärkt biologisk mångfald i jordbrukslandskapet ¹⁶	426	426	426
Stärkt miljöövervakning – ryggraden i svenskt miljöarbete	221	241	241
Satsning mot invasiva arter	65	70	70

¹⁴ Innefattar anslag på både UO20 och UO23

¹⁵ Ingår i anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur, UO20

¹⁶ Innefattar anslag på både UO20 och UO23

Stärkt miljöforskning	106	106	106
Havsmiljömiljard	1089	1344	1000
Lokala åtgärdssamordnare för havs- och vattenmiljö	80	80	80
Omställningsstöd för hållbart fiske	60	60	60
Rädda ålen	77	77	77
Ökad fiskerikontroll	30	30	30
Sanering av PFAS och andra miljögifter i mark	420	834	845
Stärkt rovdjursförvaltning – bättre samexistens och ökade ersättningsnivåer	55	53	43
Satsning på nationalparker, friluftsliv och tätortsnära natur	153	153	153

14.1 Omfattande satsningar på starka ekosystem

De nationella miljömålen, Agenda 2030 och miljölagstiftningen är centrala utgångspunkter i arbetet med att säkra en god miljö som kan fortsätta att förse oss med livsviktiga ekosystemtjänster. EU:s gemensamma politik för klimat och miljö är nödvändig för att stärka arbetet med ren luft, rent vatten, biologisk mångfald och klimatomställning i hela EU. Klimat- och miljölagstiftningen behöver på många sätt skärpas och anpassas efter den kunskap vi har idag om klimat- och miljökrisens allvar. Svensk lagstiftning behöver i flera avseenden anpassas efter EU:s miljölagstiftning för att vi ska nå upp till gemensamma miljö- och klimatmål. Existerande globala och regionala miljörelaterade avtal och direktiv behöver fullt ut implementeras, exempelvis konventionen för biologisk mångfald och EU:s direktiv för arter, habitat och havsmiljö. Miljö- och klimatskadliga subventioner behöver tas bort och de ekonomiska incitamenten för beteenden med positiv inverkan på klimat och miljö behöver öka.

Omkring en halv till en miljon av planetens drygt åtta miljoner arter riskerar att utrotas inom några årtionden om inte kraftfulla åtgärder vidtas för att hejda den katastrofala utvecklingen. Forskare talar om att vi är inne i den sjätte massutrotningen. Utvecklingen är global men är tydlig också i Sverige. Orsakerna är förstörda livsmiljöer, exploatering av arter genom fiske, jord- och skogsbruk, klimatförändringar, invasiva arter och miljöföroreningar.

Sverige har genom FN:s Montrealavtal för naturen skrivit under på att vända förlusten av biologisk mångfald till år 2030. Miljöpartiet vill göra omfattande satsningar för att skapa mer motståndskraftiga ekosystem, stärka den biologiska mångfalden, säkra att Sverige når de nationella målen och bidra till målen internationellt.

Förstärkning av myndigheterna för att möjliggöra klimatomställningen

Det är fortsatt mycket viktigt att grundfinansieringen av våra miljövårdande myndigheter säkras och att denna också tillåts att öka för att finansiera nödvändiga satsningar. I den förstärkning av hela den så kallade miljöbudgeten, utgiftsområde 20, som Miljöpartiet vill göra ingår nivåhöjningar på samtliga myndigheter. Miljöpartiet avsätter 128 miljoner mer än regeringen på anslag 1:1 Naturvårdsverket för 2025, och totalt 406 miljoner mer än regeringen för de kommande tre åren, för att möjliggöra en generell ambitionshöjning av myndighetens arbete, varav ett antal satsningar särskilt öronmärks under respektive avsnitt nedan.

Inom ramen för anslag 1:1 Naturvårdsverket öronmärks 23 miljoner för nya uppgifter på klimatområdet: förtydligat och utökad uppdag att analysera klimateffekter, effektivisering av styrmedel, klimatpolitiska analyser och förbättrad klimatstatistik. Även samordning av det finansiella systemets bidrag till klimatomställningen och hållbar utveckling ryms inom denna satsning.

Miljöpartiet tillmötesgår även Naturvårdsverkets samtliga äskanden i budgetunderlaget till regeringen, om bland annat utökade satsningar för omställning till en cirkulär och resurseffektiv ekonomi, med ökad tillsyn och tillståndsprövning av producentansvaren, implementering av utökade producentansvar samt gränsöverskridande avfallstransporter och resurseffektiva och hållbara värdekedjor. Övriga förstärkningar av myndigheterna inom utgiftsområdet redogörs för under respektive avsnitt nedan.

Skydd av djur och natur

Läget för den biologiska mångfalden i Sverige är på många sätt akut. Runt tusen skogslevande arter är hotade. Ett omfattande problem är bristen på större sammanhängande områden med höga naturvärden, som är ett krav för många arter. Östersjöns ekosystem står inför en akut kris, och läget i Västerhavet är mycket allvarligt.

För att vända artkrisen i skogen, säkra fungerande och motståndskraftiga ekosystem och nå miljömålen krävs därför omfattande satsningar på att bevara och återskapa värdefulla naturområden för framtiden. Avverkningstakten för värdefulla naturskogar är redan mycket hög, enligt myndigheternas utvärderingar. Det handlar nu om att säkra bevarandet av det sammanhängande bälte av fjällnaturskogar som pekats ut i propositionen *Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen* (prop. 2021/22:58) och som Sverige har ett internationellt ansvar för att bevara. Det handlar också om annan värdefull natur över hela landet, som att bevara de sista resterna av kontinuitetsskogarna.

På anslag 1:14 vill Miljöpartiet därför satsa 3,8 miljarder mer än regeringen 2025, för att nå upp till en total anslagsnivå på 5 miljarder per år. Av dessa avsätts totalt 2,5 miljarder per år till fjällnära skogar, och 2,5 miljarder per år till skyddsvärda skogar i hela landet. Totalt över tre år satsar vi ca 12 miljarder mer än regeringen.

Åtgärder för värdefull natur, hotade arter och naturtyper

Även pengarna för finansiering av arbetet med skötsel, stärkt biologisk mångfald och olika åtgärder för värdefull natur behöver öka. Efter att regeringen skurit ned på anslaget under 2023 och 2024 finns även en omfattande åtgärdsskuld som måste åtgärdas. Det behövs exempelvis ett förstärkt arbete med kunskapsuppbyggnad kring statusen för den biologiska mångfalden och kunskapsuppbyggnad om hot och status för arter och habitat, planering av grön infrastruktur och riskanalyser. Det behövs också omfattande insatser för skötsel av redan skyddade områden. I många områden hotas exempelvis naturvärdena av igenväxning och av att hävden upphört. Det gäller exempelvis många gräsmarker. Det handlar också om fortsatta insatser mot invasiva arter och för hotade arter, som pollinatörer, och andra satsningar på att stärka den biologiska mångfalden.

På anslag 1:3 vill Miljöpartiet därför satsa 1,6 miljarder mer än regeringen 2025, och totalt 5,5 miljarder mer än regeringen över kommande tre år. Miljöpartiet vill tillmötesgå Naturvårdsverkets samtliga budgetäskanden både avseende ett permanent tillskott till Naturvårdsverkets arbete med förstärkt biologisk mångfald och skötsel av skyddad natur och ett antal särskilda satsningar på naturbaserade lösningar för klimatresiliens samt åtaganden enligt EU:s restaureringsförordning. Tillskottet av budgetmedel innebär även förstärkningar i arbetet med hotade arter, pollinatörer i skogslandskapet, kunskapsuppbyggnad av biologisk mångfald och planering av grön infrastruktur, samt förstärkt arbete med att stävja illegal handel med hotade arter.

Återvätning av dikade torvmarker – en nyckelåtgärd för både klimat och miljö

Våtmarker som dikats ut läcker stora mängder växthusgaser, men dessa läckage kan stoppas genom att marken återvätas. Återvätning har också många positiva effekter för djur och växter. Den biologiska mångfalden stärks, näringstillförseln och övergödningen i sjöar, vattendrag och hav kan minska och den vattenhållande förmågan i landskapet stärks, vilket bidrar till ökad klimatanpassning.

Miljöpartiet föreslår en omfattande satsning på återvätning av utdikade våtmarker. Det är viktigt att denna satsning består och sträcker sig långt fram i tiden, eftersom ryckighet i

finansieringen har identifierats som både en knäckfråga och ett hot mot att uppnå högre kolinlagring och klimatnytta. Under kommande mandatperioder måste Sverige öka kolinlagringen i landskapet markant, bland annat till följd av kraven i EU:s klimatlag. Inom ramen för anslag 1:3 öronmärks 365 miljoner för återvätning av våtmarker 2025, och totalt över de kommande tre åren vill Miljöpartiet satsa ca 1,5 miljarder mer än regeringen på återvätning av dikade torvmarker.

Biologisk mångfald i odlingslandskapet

Naturbetesmarkerna är oerhört artrika, och skötseln av ängs- och betesmarker och slåtterängar har en nyckelroll för att nå miljömålen för kulturlandskapet.

Miljöpartiet föreslår en särskild satsning riktad till markägare och brukare för att gynna arter i odlingslandskapet om 30 miljoner inom ramen för anslag 1:3. Inom ramen för anslag 1:3 öronmärks även en satsning på restaurering och skötsel av ängs- och betesmarker, inklusive mosaikmarker, om 166 miljoner för 2025.

Förstärkt viltförvaltning

Inom ramen för anslag 1:3 vill vi även anslå 40 miljoner för att förstärka viltförvaltningen, med fokus på arbete för en förbättrad samexistens mellan lokalbefolkning och rovdjur på lokal och regional nivå, förbättrad myndighetsrådgivning, inventeringssystem och genetiskt viktiga vargindivider, samt DNA-baserade förvaltningsverktyg. Även ersättningsnivåerna till markägare för kostnader i samband med rovdjursangrepp på tamdjur, höjs med 15 miljoner per år, inom ramen för utgiftsområde 23, anslag 1:7.

Satsning mot invasiva arter

Invasiva arter blir ett allt mer påtagligt problem. Arbetet har dessutom tyvärr tappat fart sedan regeringen skar ned på budgeten för 2023. Om inte omfattande satsningar görs riskerar det arbete som gjorts under tidigare år att raseras.

Miljöpartiet vill förstärka arbetet med invasiva arter inom ramen för anslag 1:3, där vi vill införa en permanent satsning, om 65 miljoner för 2025. Över tre år satsar vi 205 miljoner mer än regeringen för detta ändamål, och tillmötesgår därmed Naturvårdsverkets bedömning av budgetbehoven de närmaste åren, vilket regeringen inte gör.

Förstärkt arbete med nationalparker och friluftsliv

Nationalparker utgör ett mycket starkt naturskydd för framtida generationer och har även positiva effekter på landsbygdsutveckling och arbetstillfällen.

Vi vill fortsätta den satsning på att öka antalet nationalparker som inleddes av Miljöpartiet i regeringsställning, och förstärker detta arbete inklusive arbete med friluftsliv och allemansrätt med 123 miljoner kronor per år, inom ramen för anslag 1:3. Vi genomför även en satsning om 30 miljoner på tätortsnära natur, som är särskilt viktig för människors möjlighet till vardagsnära friluftsliv, inom ramen för anslag 1:2, utgiftsområde 23. Denna satsning beskrivs under avsnitt 15.

Stärkt miljöövervakning – ryggraden i svenskt miljöarbete

Miljöövervakningen är ryggraden i svenskt miljöarbete och behöver få tillräckliga resurser. Arbetet med långa tidsserier är centralt för att kunna förstå och följa tillståndet för exempelvis våra dricksvattentäkter, fisken i hav och sjöar, skogarna och andra ekosystem över hela landet. Det finns ett stort behov av förstärkning av anslaget för att möjliggöra exempelvis utökade satsningar på PFAS-screeningar och andra farliga ämnen, förbättrad klimatstatistik, förbättrad fågelövervakning och hälsorelaterad miljöövervakning. Övervakning av mark- och jordhälsa i skogsmark behöver initieras, liksom övervakning av miljögifter i akvatiska miljöer, enligt myndigheternas gemensamma förslag i den fördjupade utvärderingen av miljömålen. Överlag finns ett även ett behov av utveckling av nya metoder och AI-teknik, och utveckling samt bättre förvaltning av miljödatasystemen, i enlighet med Miljömålsberedningens förslag i betänkandet Havet och människan (2020:83).

Tyvärr har regeringen drastiskt skurit ned på miljöövervakningen, och verkar inte ha några planer på att höja budgetnivån.

Miljöpartiet satsar 221 miljoner mer än regeringen 2025, och totalt 703 miljoner mer än regeringen under de kommande tre åren. Inom ramen för anslaget öronmärks även 13 miljoner för miljöövervakning av genetisk mångfald, vilket krävs enligt FN:s Montrealavtal, och 10 miljoner för miljöövervakning av pollinatörer.

Stärkt miljöforskning i takt med tiden

Även anslagen till miljöforskning bör ökas för att vi ska kunna upprätthålla den höga nivån och fortsätta arbetet med att täcka kunskapsluckor som kan ligga till grund för ett stärkt åtgärdsarbete.

Miljöpartiet anser att anslag 1:5 Miljöforskning behöver en avsevärd höjning. Den nuvarande nivån har legat relativt stilla de senaste tio åren och räcker till 6 parallella forskningsprojekt som löper över tre år. En nivåhöjning skulle möjliggöra fler parallella projekt, och exempelvis kunna täcka viktiga områden som cirkulär ekonomi, spridning av

miljögifter och miljöeffekter av havsbaserad vindkraft, där myndigheterna identifierat behov av mer forskning.

Miljöpartiet lägger därför 56 miljoner mer än regeringen på anslag 1:5 för 2025. Totalt över kommande tre år lägger Miljöpartiet 168 miljoner mer än regeringen.

Växla upp arbetet med att miljöanpassa vattenkraften

För att Sverige ska kunna uppnå EU:s direktiv för god vattenstatus så behöver arbetet med vattenåtgärder öka och skalas upp. Många åtgärder behöver genomföras varav miljöanpassningen av Sveriges befintliga vattenkraft är en viktig åtgärd. Det är därför av vikt att arbetet med Nationell plan för omprövning av vattenkraft som antogs av regeringen 2020 fortsätter. Planen är utformad för att ge en nationell helhetssyn i frågan om att verksamheterna ska förses med moderna miljövillkor på ett samordnat sätt med största möjliga nytta för vattenmiljön och för nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel.

Miljöpartiet avsätter 50 miljoner för ändamålet inom ramen för utgiftsområde 20, anslag 1:11, som vi kraftigt skalar upp för att möjliggöra en utökad åtgärdstakt.

Internationellt miljö- och klimatsamarbete

Sverige har en oerhört viktig roll att spela i att driva på det internationella miljö- och klimatarbetet. Därför är också våra bilaterala miljösamarbeten viktiga. Det handlar delvis om samarbeten med andra länders regeringar, men även om att stärka individer, organisationer och företag som arbetar i sina nationella kontexter med att stärka sina länders klimatarbete. Många av dessa individer och organisationer lever under hot och får betala ett högt pris för sitt arbete; det är viktigt att Sverige fortsätter att stötta deras viktiga arbete.

För att både upprätthålla nuvarande nivå på arbetet (vilket regeringens tilldelning på anslaget inte medger), samt utöka samarbeten med ytterligare länder anser Miljöpartiet därför att anslag 1:13 Internationellt miljösamarbete ska höjas, och lägger 24 miljoner mer än regeringen på anslaget för 2025.

14.2 Vänd krisen för haven

Utvecklingen i våra hav är oerhört allvarlig, och tillståndet för ekosystemen i både Östersjön och Västerhavet är på många sätt akut. Kommande mandatperiod är kritisk för att vända utvecklingen och återuppbygga ekosystemen, och därför behövs omfattande satsningar och en bestående ökning av finansieringen. Även miljöarbetet för vattendrag och sjöar behöver förstärkas, bland annat för att finansiera arbetet med moderna miljövillkor för vattenkraften.

Hav och klimat är två sidor av samma mynt. Ett friskt, levande hav är en förutsättning för kolinlagring och motståndskraft mot klimatförändringarna. Kopplingen mellan hav, klimatförändringar och havsförurning behöver inkluderas i havsmiljöarbetet, och havsmiljöförvaltningen behöver få en större och tydligare roll i klimatarbetet. En ekosystembaserad förvaltningsmodell ska genomsyra allt havsmiljöarbete och hela havspolitikerna, inklusive fisket.

Regeringen lämnade i somras över propositionen 2023/24:156 Ett levande hav – ökat skydd, minskad övergödning och ett hållbart fiske, till riksdagen. Tyvärr innehöll propositionen endast en bråkdel av de förslag Miljömålsberedningen hade lagt fram inom ramen för betänkandet SOU 202:83 Havet och människan. Regeringen valde exempelvis att inte gå vidare med förslaget om en havsmiljölag. Miljöpartiet anser att de förslag från Miljömålsberedningen som inte redan tagits vidare på annat sätt bör läggas fram av regeringen. Exempelvis bör en havsmiljölag införas och vara utgångspunkt för havsmiljöarbetet. Likaså brådskar det att införa nya etappmål om skyddade områden. Sverige behöver snarast nå det nya målet om 30 procent skydd av både marina miljöer och sötvattensmiljöer, som Sverige förbundit sig att leva upp till genom FN:s nya globala naturavtal, som undertecknades i Montreal i december 2022.

Åtgärdstakten i vattenmiljöarbetet behöver öka, också för att Sverige ska nå vatten-direktivets mål om god ekologisk och kemisk status. Att minska övergödningen är oerhört centralt, inte minst i havsmiljöarbetet. Det behövs också ett helhetsgrepp om sjöfartens påverkan på havsmiljön. Det saknas forskning och kunskap inom flera områden som är väsentliga för att vidta rätt åtgärder för att kunna nå miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård. Därför anser vi även, i likhet med Miljömålsberedningen, att ett nytt anslag för Havsmiljöforskning bör införas i budgeten.

I denna budgetmotion har Miljöpartiet tagit höjd för ett genomförande av Miljömålsberedningens betänkande, samt en rad andra förslag till åtgärder som förts fram av forskare och myndigheter, för att öka åtgärdstakten i havsmiljöarbetet, påbörja och skala upp arbetet med restaurering, och vända krisen för de marina ekosystemen. Dessa förslag redogör vi för i partimotionen 2024/25 Kraftsamling för levande hav och vatten.

En havsmiljömiljard - långsiktig nivåhöjning av Havs- och vattenmyndighetens anslag

På anslag 1:11 vill Miljöpartiet därför genomföra en omfattande och långsiktig höjning av Havs- och vattenmyndighetens anslag för havsmiljöarbetet för ett förstärkt arbete med bland

annat ovanstående områden. År 2025 vill vi tillföra drygt 1 miljard mer än regeringen, och över tre år vill vi satsa ca 3,4 miljarder mer än regeringen. De medel som regeringen tillför anslaget räcker inte för att upprätthålla nuvarande nivå på havs- och vattenmiljöarbetet, och de räcker definitivt inte till de förslag till nya satsningar för att stärka havsmiljön, som myndigheten föreslår. Istället planerar regeringen att ytterligare minska anslagen till åtgärder för havs- och vattenmiljön (anslag 1:11) med drygt 460 miljoner inom de närmaste tre åren.

Budgetmässigt har havsmiljöarbetet länge varit nedprioriterat. Miljöpartiet anser att en högre ambitionsnivå i havsmiljöarbetet är nödvändig för att vända det kritiska tillståndet för våra havsmiljöer, och därmed är även en markant högre budgetnivå nödvändig.

Även anslag 1:15 behöver förstärkas, för att möjliggöra en expansion av myndigheten som kan understödja satsningarna inom ramen för anslag 1:11. Miljöpartiet vill förstärka anslaget med 162 miljoner mer än regeringen 2025, och totalt 486 miljoner över de kommande tre åren.

Återinför förbudet mot industriellt fiske och stimulera hållbara fiskemetoder

Fisket måste bli ekosystembaserat. Trålgränsen för fisket måste omgående flyttas ut till 12 nautiska mil längs hela kusten, inga dispenser ska ges, och ett generellt förbud mot bottentrålning bör införas. Sverige bör verka för att EU tar fram en avvecklingsplan för industriell trålning, och det småskaliga kustnära fisket ska samtidigt stöttas. Det behövs fortsatta satsningar på övergång till hållbara, skonsamma fiskemetoder.

Flytta ut trålgränsen och inför ett omställningsstöd till hållbart fiske

Inom ramen för anslag 1:11 vill vi öronmärka en satsning på 60 miljoner för ett omställningsstöd till hållbart fiske. Miljöpartiet vill flytta ut trålgränsen maximalt och stoppa allt industriellt fiske på svenska vatten. Stödet riktas till de fiskare som berörs av ett trålstopp för att mildra konsekvenserna, bidra till att ersätta förlorad inkomst och användas för redskapsutveckling eller redskapsbyten.

Rädda ålen

Ålen är utrotningshotad. Av det ålbestånd som en gång fanns återstår bara en liten spillra. Hela 99 procent av den europeiska ålen har försvunnit sedan 1950-talet. Ålens överlevnad hänger nu på en mycket skör tråd. Det kan räcka med en ny parasit, en sjukdom eller ett varmare hav till följd av klimatförändringar för att beståndet ska försvagas under alla gränser

för återhämtning. Därför behöver vi tillämpa försiktig hetsprincipen fullt ut och stoppa allt ålfiske.

Miljöpartiet vill därför avsätta 77 miljoner kronor inom ramen för anslag 1:11 under 2025 för att ersätta de fiskare som innehar ålfiskerätter genom ett frivilligt program för återköp av dessa fiskerätter.

Ökad fiskerikontroll

Fusket inom fisket beräknas vara mycket omfattande; detta har konstaterats i en mängd rapporter från bl.a. myndigheter och organisationer. Oriktiga uppgifter om mängd och artsammansättning av landade fångster samt olagliga utkast bidrar till att utarma fiskbestånden och undergräver både den gemensamma fiskepolitiken inom EU och det nationella handlingsutrymmet.

Miljöpartiet vill öronmärka 30 miljoner inom ramen för anslag 1:11 för en ökad fiskerikontroll.

14.3 Ett giftfritt samhälle

Spridningen av olika gifter i miljön är allt mer omfattande, vilket är ett hot mot både människors hälsa och fungerande ekosystem, djur och växter och alla de tjänster som ekosystemen producerar. Barn är särskilt utsatta för den ökande mängden gifter. De är extra känsliga och på många sätt skyddslösa. Förstärkta insatser krävs för arbetet mot en mängd gifter i miljön. Det handlar bland annat om att förstärka arbetet mot PFAS, läkemedelsrester i dricksvatten och en mängd andra farliga miljögifter. Det behövs kunskapsspridande arbete och olika informationsinsatser för hur farliga ämnen kan bytas ut mot mindre farliga, spridningsvägar i miljön behöver kartläggas och arbetet med att sanera förorenade områden behöver en kraftfull förstärkning. Sverige har en oerhört viktig roll i att driva dessa frågor internationellt och inom EU, och resurser behövs också för att skala upp detta arbete. Ett förstärkt arbete med giftfritt från början är en central del i arbetet för en cirkulär ekonomi.

Miljöpartiet anser att Kemikalieinspektionens arbete är i behov av en permanent budgethöjning, för att fortsätta det viktiga arbetet, inom bland annat EU, som myndigheten bedriver. Regeringen tillför konsekvent mindre resurser till Kemikalieinspektionen än vad myndigheten säger sig behöva, vilket enligt myndigheten riskerar att försvaga detta arbete, liksom exempelvis det arbete som bedrivs gentemot företag för att hjälpa dem att implementera gällande lagstiftning och byta ut farliga kemikalier mot mindre farliga. Om inte

myndigheten får den förstärkning som man ber om kommer man behöva så göra en neddragning med cirka 25–30 årsarbetskrafter från nuvarande bemanning.

Miljöpartiet vill därför tillföra anslag 1:6 en förstärkning om 18 miljoner 2025, vilket är i linje med myndighetens äskande, och tillmötesgå myndighetens äskande under alla år i budgetperioden, vilket innebär en satsning på 40 miljoner mer än regeringen.

Sanering och återställning av förorenade områden

Förorenade områden utgör en mycket allvarlig risk för både människor och ekosystem. Farliga miljögifter som PFAS läcker ut i dricksvattentäkter och förorenar grundvatten och jordbruksmark. Det handlar bland annat om Försvarmaktens förorenade områden och områden runt Sveriges flygplatser som är förorenade med PFAS, och ett mycket stort antal andra områden där mycket farliga miljögifter finns i marken.

Miljöpartiet vill se en kraftfull förstärkning av arbetet inom anslag 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden. Vi vill satsa 420 miljoner mer än regeringen 2025, för att sedan genomföra en omfattande upptrappning kommande år. Totalt vill vi satsa 2,1 miljarder mer än regeringen över de kommande tre åren. Förstärkningen möjliggör utökad kartläggning, samordning, sanering och återställning av förorenade områden. Nivåhöjningen möjliggör även en ökning av forskningsmedel till SGI, SGU och andra berörda myndigheter för forskning och utveckling av reningstekniker för PFAS och andra miljögifter, och stärkt samordning under Naturvårdsverket.

Substitutionscentrum på europeisk nivå

Substitutionscentrum bedriver ett viktigt arbete med att hjälpa aktörer att byta ut farliga kemikalier inom sina verksamheter. Det finns stor potential att utöka arbetet till en europeisk nivå. På anslag 1:6 tillförs 10 miljoner årligen för att utvidga Substitutionscentrum på europeisk nivå.

15 Gröna näringar: skogsbruk och jordbruk

Satsningar på hållbart skogsbruk, livskraftigt jordbruk och stärkt djurvälstånd

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Skydd av värdefulla skogar ¹⁷	4960	4838	5281

¹⁷ Innefattar anslag på både UO20 och UO23

Omställning till klimatanpassat och hyggesfritt skogsbruk	313	315	317
Rädda naturbetesmarkerna och stärkt biologisk mångfald i jordbrukslandskapet ¹⁸	426	426	426
En miljard för livskraftigt och hållbart jordbruk	1000	1000	1000
Ökade stödnivåer ekologisk produktion	200	200	200
Återinför miljöersättningen till vallodling	240	240	240
Stärkt självförsörjning: satsning på proteingrödor och grönsaksodling	80	80	80
Djurvelfärdsersättning för ökat bete	100	100	100
Stärkt klimatanpassning i jordbruket: ökade investeringsstöd och rådgivning	100	100	100
Satsning på utbildning, kompetensutveckling och stöd till unga jordbrukare	60	60	60
Minskat regelkrångel och samlad byråkratrådgivning för jordbruket	5	5	5
Stärkt rovdjursförvaltning - bättre samexistens och ökade ersättningsnivåer	55	53	43
Satsning på livsmedelsberedskap, civilt försvar och hållbar konsumtion	80	28	51
Distriktsveterinärer och djurskyddsfrämjande åtgärder	145	180	173

Jordbruket, skogsbruket, vattenbruket och fisket behövs för en hållbar försörjning av livsmedel, material och energi och för omställningen till en fossilfri ekonomi. De gröna näringarna är en central del av samhällsekonomin och är avgörande för en levande landsbygd. Samtidigt brådskar omställningen mot ekologisk, långsiktig hållbarhet och en samhällsekonomi som ryms inom planetens gränser, också inom de gröna näringarna. Havens och skogarnas ekosystem är på många sätt i kris, det sker ett över utnyttjande av naturresurserna och bristerna i miljöhänsyn är mycket omfattande och snarare regel än undantag. Det behövs en genomgripande omställning mot hållbara, naturnära brukningsmetoder inom skogsbruket och småskalighet och skonsamma metoder inom fisket. Ekosystemens livskraft måste få sätta ramarna.

Miljöpartiet vill öka självförsörjningen av svenskproducerade livsmedel, av baslivsmedel och av grönsaker, frukt och andra vegetabilier. Samtidigt behövs omfattande satsningar på miljöåtgärder inom jordbruket, stärkt biologisk mångfald i hela landet och åtgärder för att öka kolinlagringen och markens bördighet. Det behövs ett utvidgat synsätt på vad marken ska producera per hektar utöver livsmedel, där olika ekosystemtjänster som rent vatten, bördiga jordar och artmångfald måste räknas in.

---

¹⁸ Innefattar anslag på både UO20 och UO23

Omställning till naturnära och hyggesfritt skogsbruk

Ekosystemet i skogen har utarmats och den biologiska mångfalden är i kris. Runt tusen rödlistade arter som lever i skogen är hotade. Skogsvårdslagen behöver revideras för att skogsbruket som helhet ska kunna uppfylla miljömålen. Den behöver också arbetas in i miljöbalken. Myndigheternas arbete med landskapsplanering i samverkan med markägarna behöver fördjupas, för att säkra statens ansvar för ekologisk funktionalitet och för att kunna verka för att identifierade områden med värdefull natur skyddas från negativ påverkan. Ett sådant arbete är nödvändigt för att klara kraven i bland annat EU:s naturvårdsdirektiv, rättsutvecklingen på miljöområdet samt det övergripande målet att vända förlusten av biologisk mångfald till 2030, enligt FN:s globala naturavtal som Sverige undertecknade i Montreal 2022.

Omställningsstöd för hyggesfria skogsbruksmetoder

Ett skogsbruk i samklang med ekosystemen kräver en bred övergång till naturnära och hyggesfria skogsbruksmetoder, vilket kräver utveckling av nya affärsmodeller, ökad rådgivning och stöd till skogsbrukarna.

Miljöpartiet vill införa ett omställningsstöd riktat till enskilda skogsägare för övergång till hyggesfria bruksmetoder, och satsar 200 miljoner för ändamålet på anslag 1:2 för 2025.

Skogslån

Det behövs ett förmånligt, statligt skogslån för att underlätta övergången till hyggesfria skogsbruksmetoder. Lånet ska erbjudas markägare som vill ställa om till naturnära skogsbruk, men som av ekonomiska skäl inte kan avstå från en slutavverkning. Det kan handla om en skogsägare som behöver lösa ut en släkting i samband med ett arvskifte eller som har investerat i dyra åtgärder som markbearbetning och plantering och därför inte kan avstå intäkten från en slutavverkning.

Miljöpartiet vill satsa 10 miljoner kronor på anslag 1:2 för införandet av statliga skogslån.

Kompetensutvecklingscheck till skogsentreprenörer

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket föreslår att regeringen erbjuder ett temporärt ekonomiskt bidrag, en ”kompetensutvecklingscheck”, till enskilda skogsentreprenörer för att de ska kunna utveckla sin kompetens inom hyggesfritt skogsbruk.

Kompetensutvecklingschecken ska kunna sökas under en femårsperiod. Skogsstyrelsen föreslås få i uppdrag att i samverkan med andra aktörer ta fram ett kurspaket och kursmaterial

för hyggesfritt skogsbruk, som olika utbildare kan använda fritt. Ersättningen som kompetensutvecklingschecken erbjuder ska motsvara kostnaden för att kursdeltagarens arbete står stilla under utbildningsperioden.

Miljöpartiet anser att myndigheternas förslag är en viktig pusselbit i övergången till skonsamma och hyggesfria skogsbruksmetoder, och bör införas. Vi vill därför satsa 15 miljoner över en treårsperiod på anslag 1:2, och som start tillföra 3 miljoner på anslaget 2025.

Oberoende rådgivning för klimatanpassning och hyggesfria skogsbruksmetoder

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket har upprepade gånger kritiserat vad de konstaterar är ett marknadsmisslyckande i skogen. Myndigheterna pekar på bristen på oberoende rådgivning för skogsägare, behovet av incitament för att ställa om till hyggesfritt, och understryker vikten av nya affärsmodeller där skogens olika nyttor prissätts. Aktörer som anlitas för skogsrådgivning är nästan alltid organisationer som också jobbar med att köpa in virke till skogsindustrin. Råden från dessa virkesköpare utgår främst från vad som snabbast och billigast ger virke till industrin, vilket inte alltid överensstämmer med samhällets behov av klimatanpassning, ökad kolinlagring och stärkt biologisk mångfald. Klimatanpassning av skogsbruket är centralt för att förebygga exempelvis torka, skogsbränder och översvämningar men också för att bättre kunna hantera klimatförändringarnas effekter och förbättra återväxten. Hyggesfria metoder har stora fördelar både ur ett klimatanpassningsperspektiv, och för stärkt kolinlagring och främjad biologisk mångfald.

Miljöpartiet vill satsa på en nationell rådgivningskampanj riktad till enskilda skogsägare för att arbeta med klimatanpassning, ökad miljöhänsyn och hyggesfria metoder. Vi vill satsa 100 miljoner kronor 2025 inom ramen för anslag 1:1 för ändamålet.

Systematisk kunskapsuppbyggnad om biologisk mångfald i hela skogslandskapet, inventering och utökad tillsyn

Det är nödvändigt att en satsning på en systematisk, nationell skogsinventering genomförs, som ett kunskapsstöd till skogsägarna och ett viktigt verktyg för landskapsplanering. Både fysisk inventering och fjärranalysmetoder kommer att krävas. Befintliga naturvärden i en mängd skyddade områden behöver bevaras och stärkas genom utökad skötsel, annars riskerar dessa att gå förlorade. Även Skogsstyrelsens tillsynsarbete behöver utökas för att säkra att värdefulla skogar bevaras, och inte avverkas.

Miljöpartiet vill satsa totalt 125 miljoner för dessa områden under 2024, fördelat på 40 miljoner inom ramen för anslag 1:1, och 85 miljoner på anslag 1:2. Under kommande tre år

vill Miljöpartiet totalt satsa 610 miljoner för dessa arbetsområden, fördelat på både anslag 1:1 och 1:2.

Skogsstyrelsen måste ha tillräckliga resurser för ersättning till skogsägare

De kvarvarande resterna naturskogar med höga naturvärden i hela landet måste bevaras och skyddas. Naturen måste sätta ramarna för nyttjandet av skogen. Skogsstyrelsen måste ha tillräckliga resurser för att betala ut ersättningar till skogsägare för skydd av den fjällnära skogen, men även för andra värdefulla skogar i hela landet. Skogsägare ska inte behöva vänta i årtal på besked och utbetalning av pengar; det måste finnas tillräckligt mycket pengar i budgeten för skydd av värdefulla skogar. Därför måste anslagen till Skogsstyrelsen öka. Även skötselåtgärder är mycket eftersatta, och behovet mycket stort. Resurserna för skötsel behöver öka.

Miljöpartiet vill därför satsa 100 miljoner inom anslag 1:1 för arbete med områdesskydd och 1046 miljoner på anslag 1:2 för ersättningar till markägare och skydd av skog. Totalt på anslaget 1:2 Insatser för skogsbruket anser vi att det behövs 2 miljarder per år, för att kunna finansiera bland annat ersättningar till skogsägare för skydd av skog. Vår sammanlagda satsning på anslaget utöver regeringens nivå, över tre år, blir därmed ca 4,2 miljarder kronor.

Skogens sociala värden och bevarande av tätortsnära skog

Skogsområden kan ha många olika värden utöver höga naturvärden. I närheten av tätorter är naturområden extra viktiga för många människor, på grund av läget och att det är snabbt och enkelt att ta sig ut. Inte minst ur ett barnperspektiv är det viktigt att tätortsnära skogar med flera bevarandevärden än naturvärden, kartläggs, skyddas eller undantas traditionella kalhyggesmetoder.

Miljöpartiet vill att alla barn ska ha nära till ett naturområde. Skonsamma, hyggesfria skogsbruksmetoder med hög naturhänsyn kan i vissa fall vara ett alternativ i sådana här områden. Miljöpartiet vill öronmärka 30 miljoner kronor under 2025 inom ramen för befintliga satsningar vi vill göra på områdesskydd och kunskapsuppbyggnad om biologisk mångfald, inom ramen för anslag 1:2, för att kartlägga och bevara tätortsnära skogar med höga sociala och kulturella värden.

Rättsutvecklingen på miljöområdet

Resurser behöver avsättas för att analysera rättsutvecklingen på miljöområdet samt analysera och anpassa svensk lagstiftning efter den rättsutveckling som sker på EU-nivå inom klimat, natur och miljö. Miljöpartiet vill satsa 21 miljoner för ändamålet 2024 på anslag 1:1.

Naturnära jobb

Tidigare års satsningar på gröna jobb i skogen har varit framgångsrika både för den nytta som uppnåtts i skogen och för att skapa jobb i landsbygd och sänka tröskeln för ett nytt jobb för exempelvis nyanlända.

Miljöpartiet vill lägga tillbaka de budgetmedel som regeringen tagit bort, och satsa totalt 126 miljoner på naturnära jobb under 2025, fördelat på 14 miljoner inom ramen för anslag 1:1 och 62 miljoner på anslag 1:2.

Ett levande lantbruk i hela landet

Det höga kostnads- och ränteläget inom lantbruket har – i en redan ansträngd situation – lett till ett än mer allvarligt läge för svenskt lantbruk. Det är viktigt att både stötta lantbruket och samtidigt fortsätta omställningen till ett fossilfritt lantbruk, med ökad miljö- och klimatnytta. Miljöpartiet vill se ett levande lantbruk i hela Sverige, som säkrar en hög självförsörjning av livsmedel, foder, energi och råvaror. Ett lantbruk där råvaror, energi och tjänster produceras nära konsumenten, där förädlingen i ökad utsträckning sker lokalt och där efterfrågan på svenskproducerade ekologiska livsmedel stadigt ökar. Vi vill att såväl stora som små företag inom de gröna näringarna stimuleras att använda hållbara metoder som stärker biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster.

Jordbrukspolitiken har under lång tid varit inriktad på storleksrationalisering. För att kunna ha ett levande lantbruk i hela landet som bidrar till landsbygdsutveckling ur ett bredare perspektiv, ett mer regenerativt jordbruk, ökad självförsörjningsgrad och mindre sårbarhet måste stödet också riktas till små och mellanstora jordbruk. Sammanlagt vill Miljöpartiet öka satsningarna på jordbruket med drygt 1 miljard mer än regeringen 2025. Den nationella medfinansieringen till jordbruket stärks med 965 miljoner på anslag 1:12, och 35 miljoner avsätts på anslag 1:8 för ökad rådgivning riktad mot lantbrukare. Vi vill även öronmärka 400 miljoner för det nationella stödet till norrländska jordbrukare inom ramen för anslag 1:17.

Ökade satsningar på ekologiska jordbruksmetoder

Ekologiskt jordbruk är på många sätt en spjutspets för ökad hållbarhet inom jordbruket och bidrar till en mängd ekosystemtjänster, använder inga naturfrämmande bekämpningsmedel och minskar därmed belastningen av gifter i mark och dricksvattenresurser.

Miljöpartiet vill öka stödnivåerna till ekologiskt jordbruk med 200 miljoner per år inom ramen för anslag 1:12. Vi vill också öka satsningarna för att främja ekologiska brukningsmetoder med ytterligare 15 miljoner för ändamålet inom ramen för anslag 1:15.

Framtidssäkra jordbruket genom kompetensutveckling, rådgivning och satsning på unga

Det svenska lantbruket måste framtidssäkras. Motståndskraften och beredskapen mot kriser i omvärlden och behovet av klimatanpassning måste öka på gårdsnivå, samtidigt som vi måste säkra att en ny generation lantbrukare kliver in och utvecklar den svenska livsmedelproduktionen. Utökad rådgivning och utbildningsprogram behövs för att fler lantbrukare ska få de kunskaper som krävs om hur beredskapen kan stärkas, och hur jordbruket ska förhålla sig till ett förändrat klimat. Likaså behövs kunskapsatsningar på integreringen av regenerativa jordbruksmetoder och ökade kunskaper om klimatvinsterna med ekologisk produktion, sett till den lägre kvävetillförseln och avsaknaden av nyproducerat reaktivt kväve som insatsmedel. Det är också viktigt att tillgång till rådgivning och kompetensutveckling finns tillgänglig i hela Sverige och att det finns sakkunskap inom alla geografiska områden, då jordbrukets förutsättningar skiljer sig från plats till plats. Miljöpartiet vill därför genomföra en satsning på kompetensutveckling och rådgivning.

Rådgivningscheck till lantbrukare

En del i en sådan satsning är att införa en rådgivningscheck som lantbrukare kan använda för rådgivning och/eller konsulttjänster för att ställa om och utveckla sin verksamhet. Miljöpartiet vill därför satsa 30 miljoner kronor på en rådgivningscheck, på anslag 1:8.

Satsning på unga lantbrukare

Det behövs också riktade åtgärder till unga, både för att underlätta ägarskifte och uppstart, men också för att fler ungdomar ska välja ett yrke inom lantbruket. Relevanta myndigheter bör också ges i uppdrag att ta fram ett kompetensutvecklings- och rådgivningspaket riktat till unga och/ eller nya lantbrukare.

Miljöpartiet vill genomföra en satsning på kompetensutveckling, rådgivning och utbildning riktade till unga med 30 miljoner kronor under 2024, på anslag 1:12.

Minska byråkratin för lantbrukare – regelstöd och samlad service

Ett problem som följer med ökande storlekrationaliseringen är att den byråkratiska bördan är tung för små och mellanstora gårdar medan större enheter har bättre ekonomiska förutsättningar att köpa in administrativa resurser. Miljöpartiet vill främja småskaligt jordbruk och livsmedelsförädling genom minskat regelkrångel och rimliga avgifter. Hinder måste undanröjas för småskaliga livsmedelsföretag inom exempelvis mejeri, chark och slakt, som ständigt stängas mot regler anpassade för storskalig industri. Enligt LRF har lantbrukare i sitt arbete koppling till uppåt 15 myndigheter, där bristfällig samordning mellan myndigheter lätt går ut över servicen och lantbrukarens förutsättningar för att följa regler på rätt sätt. Bonden ska kunna ägna sig åt att vara bonde, inte administratör, jurist eller företagsekonom.

Miljöpartiet vill därför ge relevanta myndigheter i uppgift att samordna administrativt och juridiskt rådgivande service gentemot den enskilde lantbrukaren i en så kallad ”One stop shop”, för att underlätta den enskilde lantbrukarens kontakt med myndigheter. Vi vill tillföra 5 miljoner på Jordbruksverkets anslag 1:8 för att samordna och inrätta en sådan funktion.

Ökade satsningar på odling av proteingrödor och frukt och grönsaker

Självförsörjningen av livsmedel behöver öka. Det behövs ökade stöd till grönsaks- och trädgårdsodlingen och ökade stöd till odling av baljväxter. LRF konstaterar att det finns en stor potential för ökad odling av proteingrödor i Sverige. För att möta den ökade efterfrågan på livsmedel av växtbaserat protein kan det behövas ytterligare 8 000 till 12 000 hektar år 2030. Enligt Jordbruksverket finns den arealen tillgänglig. Samtidigt finns det mycket som står i vägen för att bönder ska kunna satsa på produktion av proteingrödor. Exempelvis är avsaknaden av svenska förädlingsanläggningar ett problem. Så länge det inte finns förädlingsanläggningar är det svårt att få upp odlingsvolymerna, och utan att det tillhandahålls stora odlingsvolymerna är det inte lönsamt att investera i inhemska anläggningar. Miljöpartiet vill därför öka satsningarna på grönsaks- och trädgårdsodling med 30 miljoner per år, inom ramen för anslag 1:12, och med 50 miljoner för proteingrödor inom ramen för anslag 1:12.

Småskalig, lokal livsmedelsförädling

Nationellt resurscentrum för småskalig livsmedelsförädling, Eldrimner, utgör en viktig motor och pusselbit i arbetet för en levande landsbygd, stärkt lokal förädling och livskraftiga jordbruks- och livsmedelsföretag i hela landet. Det är viktigt att Eldrimner får ett varaktigt och långsiktigt stöd för sin verksamhet, och bör tilldelas 30 miljoner kronor per år inom ramen för anslag 1:15.

Biologisk mångfald, ökad kolinlagring och stärkta miljöåtgärder

Omställningen i enlighet med EU:s strategi för jordbruket, Farm to Fork, samt strategin för biologisk mångfald och den kommande växtskyddslagen förutsätter ökade satsningar på ekologiskt lantbruk. Finansieringen av olika miljöåtgärder och ökad biologisk mångfald inom jordbruket, samt utveckling och innovation av ekologiska odlingsmetoder, behöver stärkas. Miljöpartiet vill därför öka stödet till olika typer av miljöåtgärder för stärkt biologisk mångfald. För att garantera en långsiktig finansiering av Artdatabanken vid SLU vill vi se ett nytt anslagsvillkor som garanterar en tillräcklig finansiering av Artdatabanken inom anslag 1:23, med drygt 100 miljoner kr per år.

Ett särskilt stöd för vallodling bör införas. Vallodling genererar många ekosystemtjänster, ökad kolinlagring och bättre markhälsa, för att nämna några. Miljöpartiet vill satsa 240 miljoner per år inom ramen för anslag 1:12.

Stödet till blommande fältkanter vill vi öka med 15 miljoner per år, inom ramen för anslag 1:12.

Vi vill även öka stödet till miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, genom att satsa 15 miljoner kronor utöver regeringens nivå, på anslag 1:19, för att stärka försöks och utvecklingsverksamheten inom ramen för miljömålen.

Full kostnadstäckning för naturbetesmarker och ökad rådgivning

Naturbetesmarkerna har en avgörande roll för att nå miljömålen för kulturlandskapet. Hävden av naturbetesmarker behöver stöttas, och för att bibehålla och öka i omfattning behöver stödnivåerna öka till full kostnadstäckning, och rådgivning och hjälp till markägare i fråga om naturbetesmarkerna behöver öka. Även fäbodbruken har en otroligt viktig roll för att bevara den genetiska mångfalden hos lantraser, för bevarad hävd, och för den starka kulturella traditionen.

Miljöpartiet vill satsa totalt 200 miljoner för ökade stödnivåer samt stärkt rådgivning till markägare, inom ramen för anslag 1:12.

Främja vattenbruket

Vattenbruk, det vill säga odling av djur och växter i vatten, har stor potential som framtida livsmedelskälla och kan bidra till en stärkt nationell försörjningsförmåga. Sverige har också goda förutsättningar för ett ökat vattenbruk, då vattenbruk i ökande utsträckning skulle kunna vara en näringsgren som diversifierar verksamheten i lantbruksföretag, och därmed öka motståndskraften.

Utöver de medel som finns inom utgiftsområde 23 för stöd till fiske och vattenbruk, vill Miljöpartiet att vattenbruket främjas av Havs- och vattenmyndigheten, inom ramen för den satsning Miljöpartiet vill göra på myndigheten inom utgiftsområde 20.

Säkra ekomålet inom offentlig upphandling av livsmedel

Offentliga upphandlare står för en stor del av konsumtionen av ekologiska och krav märkta svenska livsmedel, och utgör därför en viktig källa till stabila inkomster för Sveriges ekologiska producenter. Tyvärr ser vi att ett ökande antal kommuner överger sina mål om inköp av ekologiska produkter inom den offentliga upphandlingen, och många är oroad över att behöva göra det framöver, till följd av det höjda kostnadsläget och den ansträngda ekonomin. Därmed är även det nationella målet om 60 procent ekologisk upphandling till 2030 i fara. För att möjliggöra för kommuner och regioner att hålla fast vid sina ekomål och fortsätta att stödja svensk ekologisk produktion bör kommunerna ges möjlighet till ökade ekonomiska resurser. Vi vill avsätta 50 miljoner för detta under 2024, och inför ett nytt anslag inom utgiftsområdet för detta ändamål.

Ökad satsning mot matsvinn

Matsvinn utgör en betydande källa till utsläpp av växthusgaser, negativ miljöbelastning och slöseri med resurser. Globalt räknar man att 8–10 procent av alla utsläpp kan härledas till matsvinn. Livsmedelsverket ansvarar för arbetet mot matsvinn, men anslaget har legat stilla på 6 miljoner per år under många år.

Miljöpartiet vill tredubbla anslaget och satsar 12 miljoner mer än regeringen inom ramen för anslag 1:14.

En långsiktig strategi för hantering av vattenresursen

Skyddet av dricksvattenresurserna måste stärkas. Det behövs en långsiktig, nationell strategi för hantering av vattenresursen, och den politiska styrningen av vattenförsörjningen måste stärkas. Klimatanpassning måste vara en utgångspunkt. Samverkan och katastrofberedskapen på lokal nivå måste öka. Det behövs satsningar på att komma åt den samlade och ökande miljöpåverkan på dricksvattnet från en mängd olika föroreningskällor. Arbetet med att reglera blandningar av gifter i miljön, den så kallade cocktaileffekten, måste skyndas på, likaså arbetet med att byta ut farliga kemikalier mot bra alternativ.

Satsning på stärkt beredskap för dricksvatten och livsmedel

Miljöpartiet vill genomföra en satsning för ökad beredskap för olika typer av samhällskriser med inriktning på livsmedels- och dricksvattenförsörjning. Satsningen inbegriper investeringsprogram för stärkt dricksvattenförsörjning där medel kan sökas för ökad lagerhållning och andra robustgörande åtgärder för ökad kommunal och regional försörjningsförmåga, samt nya uppgifter på dricksvattenområdet som en råvattendatabas och kontinuerliga analyser av skadliga ämnen som PFAS i livsmedel.

Därför vill vi satsa 70 miljoner för att stärka Livsmedelsverkets anslag 1:14.

I satsningen ingår en förstärkning av arbetet mot matsvinn och hållbar livsmedelskonsumtion.

Vi vill även stärka anslag 1:8 Statens jordbruksverk med 10 miljoner mer än regeringen för 2025, för att möjliggöra utökat arbete med civilt försvar och beredskap.

Satsning på PFAS-rening av dricksvatten och VA-investeringar

Det behövs en omfattande satsning för att stärka vattenarbetet i hela landet. Behoven av ökade investeringar och reinvesteringar i va-nätet är mycket omfattande. Det krävs satsningar på avancerad rening som fångar upp miljögifter och läkemedelsrester och på många håll är problemen med PFAS-föroreningar mycket omfattande. Många kommuner kan inte på egen hand förväntas klara av de investeringar och reinvesteringar i gamla ledningsnät som krävs för att klara utmaningarna, utan statligt stöd kommer att vara nödvändigt. Utmaningarna är särskilt stora i många landsbygdskommuner. Miljöpartiet vill därför genomföra en särskild satsning för olika typer av vattenåtgärder. Vi vill avsätta 350 miljoner per år för statlig medfinansiering för investeringar i rent dricksvatten samt investeringar och reinvesteringar i va-nätet.

Högre ersättningsnivåer till djurhållare som drabbas av rovdjursangrepp

Ersättningsnivåerna till lantbrukare och djurhållare som drabbas av rovdjursangrepp behöver öka. Miljöpartiet vill satsa 15 miljoner mer än regeringen på anslag 1:7 för 2025.

En bättre djurvelfärd

Svensk djurhållning av livsmedelsproducerande djur är ofta en kompromiss mellan ekonomiska intressen och djurens behov. Ofta blir priset för djuren alltför högt. Miljöpartiet anser att de djur som vi människor har ansvar för och föder upp ska få leva ett gott liv. Vi har länge drivit frågan om att förbjuda minkfarmer och införa ett omställningsstöd för

minkfarmare. Vi vill att burhållning av höns får ett slut och att kycklinguppfödningen går över till mer långsamväxande raser. Bedövning av alla djur före slakt ska vara snabb och smärtfri. Metoder som inte lever upp till detta, till exempel nu varande elbedövning av slaktkyckling och koldioxidbedövning av grisar och fiskar, ska fasas ut.

Inför en djurvälståndersättning för ökat bete

Vi vill öka antalet djur som får gå ute på bete, utöver minimikraven för bete. Därför vill vi också införa en särskild djurvälståndersättning för ökat bete, som stöttar lantbrukare som ökar betet utöver lagstiftningens krav, som låter djuren gå på gräsmark, inte enbart utevistelse, och röra sig fritt i sina naturliga gångarter.

Miljöpartiet vill satsa 100 miljoner inom ramen för anslag 1:12 för en djurvälståndersättning för ökat bete.

Hälsorisker med dålig djurhållning – antibiotikskatt och bättre djurskydd

Dålig djurhållning skapar allvarliga hälsorisker, i första hand för djur men även för människor. Varje år dör hundratusentals människor av sjukdomar orsakade av bakterier som blivit resistenta mot antibiotika. Missbruk av antibiotika, såsom att antibiotika rutinmässigt används i djuruppfödning i många länder, måste stoppas för att minska utvecklingen av antibiotikaresistens. Miljöpartiet vill införa en skatt på kött där antibiotika överanvänds i djurhållningen. Svenska djurhållare använder överlag lite antibiotika i djurhållningen och kommer därför inte att träffas av skatten, men de missgynnas starkt av konkurrens från importerade produkter från producenter med lägre produktionskostnader, sämre djurhållning och högre antibiotikaanvändning. God djurhållning och låg antibiotikaanvändning bör premieras.

Miljöpartiet vill även satsa 4 miljoner mer än regeringen på anslag 1:5 Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder.

Satsning på veterinärer och förbättrad djurhälsa

Sverige har idag ett skriande behov av veterinärer. Miljöpartiet vill därför satsa 82 miljoner mer än regeringen på anslag 1:4 Bidrag till veterinär fältverksamhet för att satsa på distriktsveterinärerna. Utan tillräckligt många veterinärer är det i praktiken omöjligt att upprätthålla ett starkt djurskydd. Satsningen är i linje med det behov Jordbruksverket ser och myndighetens äskande för en utökad satsning.

Vi ser också ett behov av en utökad satsning på att bekämpa smittsamma djursjukdomar, som utöver att orsaka stort lidande för djuren även orsakar mycket höga kostnader för samhället, som afrikansk svinpest. Miljöpartiet vill satsa 59 miljoner mer än regeringen på anslag 1:6 Bekämpning av smittsamma djursjukdomar, och därmed tillmötesgå den budgetnivå som Jordbruksverket äskar om till regeringen.

Satsning på djurfri forskning

Miljöpartiet anser att Sverige behöver utarbeta en nationell plan för övergång till djurförsöksfri forskning och för att leva upp till EU-direktivets mål om att ersätta djurförsök. Det är angeläget att kompetenscentret för att ersätta, minska och förfina djurförsök på Jordbruksverket, 3R-centret (reduce, replace, refine), får fortsatt och stärkt finansiering via Jordbruksverkets ramanslag 1:8, vi vill därför avsätta 20 miljoner per år till centret.

16 Demokrati, utbildning och kultur

16.1 Utbildning

Svensk skola ska vara en skola för alla och staten måste ta ett större ansvar för en likvärdig skola med stark kunskapsutveckling. Sambandet mellan skolmisslyckanden och fattigdom, utanförskap och kriminalitet är starkt och väl belagt i forskningen. Ett stopp för vinstutdelningen är helt nödvändigt eftersom det ökar segregationen och ojämlikheten mellan skolor. Skolans syfte ska alltid vara utbildning – aldrig vinst. Därför hör aktiebolag med vinstsyfte inte hemma i skolan.

Förstärkt förskola och skola

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025
Förstärkt förskola och skola	3988
Kvalitetsdialoger	88
Förskolemiljarden	1 000
Likvärdighetsbidraget	1 500
Satsning på lärare	50
Kostnadsfri frukost i skolan	1000
Satsning på kuratorer	350

Miljöpartiet har flera satsningar som går till förskola och skola under 2025.

Staten måste fortsätta rikta resurser för att öka likvärdigheten i skola och fritidshem över hela landet. Vi gör hela samhället en otjänst när vi sparar på skolorna. Miljöpartiet ökar därför anslaget för likvärdighet och kunskapsutveckling med 1,5 miljarder kronor under 2025.

Miljöpartiet ser att staten behöver ta ett större ansvar för att skolor i hela landet ska ha tillräckliga resurser för att hålla en god kvalitet. Därför tillför vi 88 miljoner kronor årligen 2025–2027 för Kvalitetsdialoger. Syftet med dialogerna är att underlätta och stärka det systematiska kvalitetsarbetet. De bidrar också till ökad kvalitet och likvärdighet i skolan.

En likvärdig förskola för alla barn

Förskolan har en viktig roll i att kompensera för skillnader i barns uppväxtvillkor. Vi vet också att deltagande i förskola har betydelse för barnets framtida skolresultat. I Sverige går nästan alla barn i förskola, men bland de barn som inte deltar kommer en större andel från familjer bosatta i socioekonomiskt utsatta områden. Samtidigt arbetar färre legitimerade förskollärare och utbildade barnsköterskor i dessa områden. Miljöpartiet tillför därför förskolemiljarden med en miljard kronor för 2025 för kvalitetshöjande åtgärder inom förskolan. Ambitionen är att detta successivt ska kunna öka.

Vi vill även att alla barn som inte går i förskolan aktivt ska erbjudas en förskoleplats från två års ålder och att kommunerna ska följa upp de barn som inte tar del av förskolan.

En bättre skola för alla

Skolan ska vara en inkluderande miljö och ge förutsättningar till alla barn att lära sig och få kunskap. Vi vill bygga ut elevhälsan och inleder en satsning på 350 miljoner kronor för detta. Vi vill även stärka tillgången till böcker och har länge förespråkat att införa bemannade skolbibliotek på alla skolor. Miljöpartiet finansierar även frukost till elever i grundskolan och gymnasiet med en miljard kronor årligen 2025–2027. Miljöpartiet vill även förstärka undervisningen i modersmål, inte minst nationella minoritetsspråk som vi vill ska bli ett eget skolämne.

Alla barn ska ha rätt till fritids

Fritidshemmet är ett viktigt komplement till skolan. Det ger barnet stöd i lärandet och både social och språklig träning. Fritids kan fylla en viktig roll i att stötta de barn som har tuffast förutsättningar att klara skolan. Men de som har störst nytta av fritids saknar ofta rätten att gå där. Ett barn med långtidsarbetslösa föräldrar eller som av andra skäl befinner sig i en utsatt miljö riskerar att gå miste om fritidshemmets stöd eftersom det idag bara är barn vars

föräldrar arbetar som har rätt till fritids. Miljöpartiet vill ge alla barn rätt till fritids och tillför 290 miljoner kronor årligen 2025–2027.

Satsa på lärarna

När Miljöpartiet satt i regeringen tillförde vi medel för höjda lärarlöner. Detta är en viktig fråga för att höja lärarnas status. Ytterligare en viktig fråga är att ge förutsättningar för vidareutbildning. Vi lägger 50 miljoner kronor årligen 2025–2027 för satsningar på vidareutbildning av obehöriga lärare (VAL), stöd till Waldorfläroarutbildningen, en särskild kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) inkl. Teach for Sweden samt KPU för dem med utländsk examen. Anslaget ska även gå till övningsskolor, praktiknära forskning samt till Kulturskoleklivet, som avser pedagogisk utbildning för aktiva konstutövare.

Öka tillgången till kultur från förskola till gymnasium

Kulturen och konsten är fundamentala för oss människor. Kulturen sätter färg, ton och form på vår tillvaro och gör att vi förstår oss själva, livet och vår värld bättre. Miljöpartiet vill stärka alla barns tillgång till kultur i skolan, bland annat genom att återinrätta estetiska ämnen på alla gymnasieprogram och öka tillgången till kulturupplevelser för barn och unga från förskola till gymnasium.

Kulturen, kreativitet och de estetiska uttrycken behöver vara närvarande i hela utbildningskedjan. Utbildning och bildning handlar om att nödvändig kompetens finns i välfärden och omställningen, men det handlar också om en helhetssyn på människan. Kulturen i utbildningssystemet bidrar med nödvändighet till både att vi växer som människor och att vi ser till att den kompetens som krävs för att till exempel det svenska musikundret ska leva. Den kulturella utbildningskedjan börjar redan i förskolan, och kräver konstnärlig kompetens hos lärare i alla delar av skolan och i kulturskolan. För att stödja kompetensförsörjningen inom kulturskolan finns exempelvis satsningen Kulturskoleklivet sedan 2019, som är en långsiktig satsning på pedagogisk utbildning för att arbeta i kulturskolan.

16.2 Högre utbildning och forskning

Sverige ska vara ett land där alla har möjlighet till livslångt lärande. Vår ställning som kunskapsnation bygger på en välutbildad befolkning och på forskning av hög kvalitet. Idag pågår en orimlig urholkning av lärosätenas finansiering genom produktivitetsavdraget som gör att finansieringen krymper. Det leder till färre undervisningstimmar för studenterna, och

lärare och forskare som ska producera mer världsledande forskning på kortare tid. Miljöpartiet avskaffar produktivitetsavdraget och tillför lärosätena 556,5 miljoner år 2025, 564,9 miljoner år 2026 och 579,2 miljoner år 2027 utöver regeringens budget. Utöver detta göra Miljöpartiet en förstärkning för högre studier och forskning med 368 miljoner kronor under 2025.

Satsa på högre utbildning

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025
Satsa på högre utbildning	1 015
Produktivitetsavdraget avskaffas	557
Förstärkning högre studier och forskning	368
Stöd till utbildningsvetenskaplig forskning	90

Miljöpartiets åtgärder för mer resurser till högre utbildning och forskning

Läkarutbildningen är viktig för kompetensförsörjningen av läkare och för klinisk forskning runt om i landet. För Miljöpartiet är det självklart att samtliga lärosäten och regioner där den verksamhetsförlagda utbildningen och kliniska forskningen äger rum har lika villkor. Det innebär att alla lärosäten ska få ersättning för antalet helårsstudenter på samma beräkningsgrund. För Örebro universitet beräknas ersättningen på 366 helårsstudenter för 2025, när det prognosticerade antalet är 643 helårsstudenter. Det innebär att Örebro universitet förlorar drygt 20 miljoner kronor varje år jämfört med om lärosätet skulle få ersättning enligt samma beräkningsgrund som övriga lärosäten. Miljöpartiet rättar till detta och tillför 20 miljoner kronor i permanent anslag.

Säkra den utbildningsvetenskapliga forskningen (ULF)

ULF står för Utbildning, Lärande, Forskning, och akronymen är en blinkning åt det så kallade ALF-avtalet, det vill säga det avtal som staten har med regionerna om samverkan inom forskning och utbildning för att främja hälso- och sjukvårdens utveckling. Syftet är att främja en långsiktig utveckling av svensk skola genom samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten kring praktisknära forskning. Den breda utbildningen i Sverige gynnas av ett utvecklat samverkansarbete och inte minst praktisknära forskning. Verksamheten blir permanent från och med nästa år. Miljöpartiet är mycket positivt inställd till satsningen och vill säkra en långsiktig finansiering genom att tillföra 90 miljoner kronor per år 2025–2027.

Alla ska kunna studera och vidareutbilda sig

Alla ska kunna studera på högskola eller universitet oavsett var man kommer ifrån i samhället och i landet. Miljöpartiet vill göra det enklare att ta steget att studera vidare genom att

förbättra studenters bostadssituation och ekonomiska trygghet. Den som väljer att studera vidare ska kunna klara sig ekonomiskt. Att få ekonomiskt stöd från föräldrar är inte en möjlighet för alla och ska inte heller vara en förutsättning för att våga ta steget till vidareutbildning. För Miljöpartiet är det viktigt att understryka att studiestödet även ska utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och bidra till ökad social rättvisa.

Bättre möjligheter för att studera

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Bättre möjligheter för att studera	2 440	2 730	2 640
Studiehjälp (Studiestödet)	800	800	800
Studiemedel	1 490	1 500	1 300
Studiestartsstöd	100	400	540
CSN för hantering av studieomställningsstödet	50	30	

Miljöpartiet gör flera satsningar som underlättar för att kunna studera.

När Miljöpartiet satt i regering drev vi igenom en höjning av studiebidraget med 300 kronor i månaden och såg till att studenter med särskilda skäl får sjukskriva sig på deltid. Vi vill jobba vidare för att alla studenter ska omfattas av a-kassa och sjukförsäkring på samma villkor som de som yrkesarbetar har. Vi vill höja bidraget i studiemedlen med ytterligare 300 kronor i månaden.

Studenter är en grupp med mycket små ekonomiska marginaler och den ekonomiska stressen påverkar många studenter negativt. En höjning av studiemedlet (studiehjälp) skapar bättre förutsättningar för att fler ska välja att vidareutbilda sig och för att klara sig ekonomiskt. Därför satsar Miljöpartiet ytterligare 1,3 miljarder kronor årligen på studenterna. Bidragsdelen i studiemedlet har länge släpat efter prisutvecklingen och ensamboende studenthushåll tillhör den grupp som har drabbats värst av den höga inflationen. Miljöpartiet anser även att nivån på studiebidraget för elever på gymnasiet ska skyddas genom att indexeras, på samma sätt som vi föreslår att barnbidraget ska värdesäkras. Därför anslår Miljöpartiet 800 miljoner mer till Studiehjälp årligen 2025–2027.

Studieomställningsstödet är en viktig reform som Miljöpartiet införde när vi satt i regering. Vi tillför nödvändiga medel för att CSN ska hinna hantera ansökningar för studieomställningsstödet.

Behåll Studiestartsstödet

Studiestartsstödet är ett bidrag som vissa arbetslösa kan få för att läsa på komvux eller folkhögskola. Regeringen avvecklar detta, men Miljöpartiet tycker att det är viktigt att ge arbetslösa möjligheter till vidareutbildning. Vi behåller stödet och tillför 300 miljoner kronor för 2026 och 2027.

Ukrainska flyktingars tillgång till CSN

Flyktingar från Ukraina som har uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet har inte rätt att få studiestöd (studiebidrag och studielån) från CSN. Vi vill ge ukrainska flyktingar tillgång till CSN och anslås 190 miljoner kronor ytterligare 2025 och 200 miljoner kronor 2026 för detta ändamål.

Stärkt stöd till utbildning för föräldrar med döva barn

Vi vill erbjuda fler anhöriga ytterligare timmar för teckenspråksutbildning genom en riktad satsning på 5 miljoner kronor årligen 2025–2027 för att påbörja en utbyggnad av utbildningen i teckenspråk för hörande föräldrar som får döva barn.

16.3 Stärk demokratin

Åtgärder för att stärka demokratin

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Stärk demokratin	1247,4	1195,9	1145,9
Folkbildning	550	550	550
Civilsamhälle	344	294	244
Demokratistärkande insatser	71,4	71,4	71,4
Stödlinje för hatbrott	5	5	5
Arbete mot rasism och annan främlingsfientlighet samt diskriminering	10	10	10
Nationella minoriteter och urfolket samerna	265,47	263,97	253,97
Mediestöd	50	50	50
Stärkt motståndskraft mot desinformation och propaganda och högre medie- och informationskunnighet i befolkningen	12,5	12,5	12,5

Den svenska demokratin är fortsatt stark och livskraftig. Samtidigt ser vi hur demokratin är på tillbakagång i världen och hur Tidöregeringens politik urholkar rättsstaten och grundläggande fri- och rättigheter. Vi ser också att Tidöpartiernas neddragningar inom civilsamhället och ett retoriskt misstänkliggörande av folkrörelsesverige utarmar demokratins infrastruktur. Vidare

vittnar journalister, forskare, och opinionsbildare om att utsattheten för hat och hot leder till rädsla och en tystnadskultur.

Sverige befinner sig i ett försämrat säkerhetspolitiskt läge som kräver att vi höjer vår beredskap. Försvarsberedningen konstaterar i sitt betänkande Kraftsamling att försvarsviljan hos allmänheten bygger på samhörighet och delaktighet i samhället. Förutsättningarna för försvarsviljan och det psykologiska försvaret går hand i hand, och bygger på att vi som samhälle har fria, oberoende medier, en välinformerad och välutbildad befolkning samt tillit mellan människor, till offentliga institutioner och till vår demokratiska rättsstat (s. 240). Då krävs satsningar på demokratistärkande insatser, bland annat högre medie- och informationskunnighet (MIK) i befolkningen, fri, granskande journalistik, ett tillgängligt kultur- och folkbildningsväsende i hela landet där fri åsiktsbildning kan formas, samt antirasistiska satsningar.

Civilsamhället

Nedskärningarna i civilsamhället är ett hårt slag mot bildningen, integrationen, det fria tänkandet och ytterst demokratin. I civilsamhället och inom folkbildningen möts människor med vitt skilda bakgrunder och förutsättningar och får möjlighet att växa och förbättra sitt lokalsamhälle samtidigt som man övar på demokratiskt beslutsfattande. Politiken har ett ansvar att göra det så lätt som möjligt för människor att ge av sin tid och energi till det gemensamma – det ansvaret är Miljöpartiet beredd att axla. Vi återställer därför de neddragningar Tidöregeringen gjort inom studieförbunden och skjuter till ytterligare 100 miljoner vardera till studieförbunden och folkhögskolorna. Vi återinför bidraget till organisationer som är bildade på etnisk grund om 19 miljoner. Vidare förstärker vi ungdomsrörelsen med totalt 100 miljoner, avsätter 100 miljoner till civilsamhället, 20 miljoner till trossamfund, 5 miljoner till funktionsrättsorganisationerna och ytterligare 100 miljoner till allmänna samlingslokaler för att möjliggöra fler mötesplatser i hela landet.

Demokratistärkande insatser

Miljöpartiet vill genomföra flera av de förslag som Kommittén demokratin 100 år föreslog, inklusive att inrätta en nationell demokratifunktion och ge länsstyrelserna ett demokratifrämjande uppdrag. För inrättandet av den nationella demokratifunktionen anslår vi 7,9 miljoner kronor. Vi tillför även 6 miljoner kronor till Länsstyrelserna för det demokratifrämjande uppdraget.

Samtidigt som vi arbetar för att stärka demokratin, måste vi också skydda demokratin. Hot och hat är ett stort hinder för journalister, forskare, föreningslivet och enskilda opinionsbildare som undviker att göra sin röst hörd på grund av risken att utsättas. Fristadssystemet för att fler hotade journalister, konstnärer och författare ska kunna verka fritt i Sverige stärks med 30 miljoner. Det behövs ett samlat strategiskt arbete som kombinerar ett stärkt rättsväsende och stöd till det civila samhället med satsningar på medie- och informationskunnighet, insatser mot desinformation samt krav på de globala plattformsföretagen. Vi vill att handlingsplanen Till det fria ordets försvar uppdateras så att den i högre utsträckning omfattar civilsamhället. För det ändamålet ger vi Länsstyrelserna 2,5 miljoner kronor.

En grundläggande del i demokratin är skyddet och respekten för de mänskliga rättigheterna. I tider där skyddet och respekten för grundläggande fri- och rättigheter allt oftare inskränks och ifrågasätts, är det allt viktigare att det finns strukturer som främjar och skyddar de mänskliga rättigheterna. Ett institut för mänskliga rättigheter är central i en sådan struktur. Miljöpartiet var drivande i att inrätta Institutet för mänskliga rättigheter, men för att säkerställa institutets långsiktiga existens och oberoende vill vi grundlagsskydda institutets uppgifter och ledningsform. För att ytterligare stärka arbetet med att främja, skydda och övervaka efterlevnaden av mänskliga rättigheter i Sverige tillför vi institutet 25 miljoner kronor årligen.

Antirasism, hot och hat

Vidare ser vi hur misstänkliggörandet mot individer och grupper ökar i vårt samhälle och olika typer av rasism blommar upp, bland annat till följd av kriget mellan Israel och Palestina. Judar, muslimer och transpersoner är några av de grupper som fått utstå ökat hat och hot under året.

Miljöpartiet anser att det är angeläget att inrätta en nationell stömlinje för hatbrott. I dagsläget är det många som utsätts för hatbrott som inte vågar göra en polisanmälan. Såväl stöd som vägledning är angeläget för alla typer av hatbrott. Stömlinjen bedöms kosta en miljon kronor om året i ett inledande stadium. Tills vidare avsätter vi 5 miljoner årligen i syftet.

Vi förstärker också anslaget ”Tillskott till arbetet mot rasism och annan främlingsfientlighet samt diskriminering” med 10 miljoner de kommande tre åren.

Regeringen har nu gjort ett särskilt tillskott för att bekämpa antisemitism, vilket är ett bra och viktigt steg. Samtidigt måste vi också fokusera på andra former av rasism och

diskriminering. Med tanke på den aktuella situationen i omvärlden, är insatser mot islamofobi särskilt angelägna.

I samma anda gör regeringen en satsning på ökad kunskap om förintelsen genom utökade stöd till Form för levande historia – något vi välkomnar. Men vi ser också att Forum för levande historia bör få ett utökat uppdrag att bidra till att öka medie- och informationskunnigheten och motverka ökad rasism och hatbrott. Vi avsätter 50 miljoner för detta ändamål.

Långsiktiga satsningar för nationella minoriteter

I Sverige har samer, judar, romer, tornedalingar och sverigefinnar status som nationella minoriteter, samerna är dessutom erkänt som urfolk. Det innebär att samhället måste vidta särskilda åtgärder i syfte att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som tillhör de nationella minoriteterna. Att ha tillgång till sitt språk och sin kultur är en mänsklig rättighet.

I årets budgetproposition gör regeringens stora nedskärningar på minoritetsområdet, vilket är mycket oroande. Miljöpartiet vill göra finansieringen till de nationella minoriteterna permanent. Vi vill bland annat se utökad möjlighet till minoritetsspråk i skolan och säkra ett starkt och långsiktigt stöd till språkcentrumen och resursbiblioteken. Vi lägger totalt 182,97 miljoner kronor till insatser för de nationella minoriteterna. Av detta avsätter vi 59,5 miljoner kronor till insatser för judisö liö 20öiljoner kronor för till insatser för romsk inkludering och 2,5 miljoneröroör öll återbördande av kvarlevor från tornedalingar, kväner och lantalaiset. Extra medel bör även gå till Finlandsinstitutets arbete med att synliggöra finländsk kultur, och TV Finland får tillskott om 97 000 kr.

Stärkta insatser för urfolket samerna

Miljöpartiet tillför ytterligöeöeöl till stärktöötser för urfolket samerna. ötinget behöver kraftigt stärkt anslag för att klara av alla sina arbetsuppgifter, bland annat på grund av de ytterligare åtaganden som konsultationsordningen innebär. Miljöpartiet avsätter ytterligare 52,5 miljoner kronor till Sametinget årligen 2025–2027, varav 2,5 miljoner kronor går till att inrätta en samordnade funktion som kan hantera processerna med återbegravning och repatriering av samiska kvarlevor och föremål. Vi tillför även 30 miljoner kronor till nationella minoriteter inom utgiftsområde 17, varav 8 miljoner går till Giron Sámi Teáhter och 5 miljoner kronor till att permanenta stödet till språksamarbetet Sámi Giellagáldu – som på grund av regeringens nedskärningar riskerar nedläggning.

Samers hälsosituation måste hanteras skyndsamt. Det gäller specifikt den psykiska ohälsan. En av tre unga renskötande samer funderar idag på att ta sitt liv. Det är helt oacceptabelt. Mycket kan förändras genom bättre villkor för rennäringen, men även insatser inom regionerna inriktade på samisk hälsa bör förstärkas och fördjupas. Det pågår flera viktiga projekt som tar sikte på att inhämta kunskap och stärka insatserna mot psykisk ohälsa; bland annat pågår arbetet med en kommande nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention. Strategin bör innehålla ett uttryckligt mål om att stärka samers psykiska hälsa och förhindra suicid bland samer. Det behöver finnas sökbara medel för insatser för de regioner det geografiskt handlar om. Vi anser att ett specifikt tillskott om 4 miljoner per år bör avsättas från och med 2025 för specifika insatser för samers hälsa.

Medier och medie- och informationskunnighet

Alla i Sverige ska ha tillgång till allsidig nyhetsförmedling av hög kvalitet, oavsett var man bor. Vi vill ytterligare stärka förutsättningarna för oberoende, granskande journalistik och fortsätta bygga bort så kallade vita fläckar; områden med svag journalistisk bevakning. Vi skjuter till ytterligare 50 miljoner kronor i mediestöd.

I en tid där de flesta människor, inte minst unga, tillbringar mycket tid i den digitala miljön och exponeras för en mängd olika budskap är förmågan att kritiskt analysera information och olika källor viktigare än någonsin tidigare. Det innebär bland annat att höja förmågan hos befolkningen att skilja på pålitliga källor och källor som inte är pålitliga. För att bemöta det komplexa nät av desinformation och påverkanskampanjer som befolkningen möts av idag krävs ett stort samverkansnät mellan relevanta myndigheter, utan att vi tummar på den personliga integriteten. Vi behöver också stärka medie- och informationskunnigheten i befolkningen, vilket inkluderar både text- och bildanalys. Som ett naturligt nästa steg anser Miljöpartiet att en nationell strategi för stärkt motståndskraft mot desinformation och propaganda ska tas fram så att medie- och informationskunnigheten kan stärkas. Strategin kommer kräva samverkan mellan en stor rad myndigheter, men vi avsätter 5 miljoner vardera till MSB och Myndigheten för psykologiskt försvar samt 2,5 miljoner kronor till Mediemyndigheten för att starta upp och koordinera arbetet.

16.4 Stärk kulturen

Åtgärder för att stärka kulturen

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

2025

Stärk kulturen	1210,1
Permanent återstartsstöd	97
Kulturskolan	200
Amatörkultur och lokalhållande organisationer	100
Konstnäsallianserna	30
Läsfrämjandelyft	30
Stärkta bibliotek	150
Stöd till den regionala kulturen	130
Bidrag till scenkonstinstitutioner	60
Bidrag till teater- dans- och musikändamål	50
Statens konstråd	5
Icke-statliga lokaler	0,099
Konstnärsnämnden	0,0245
Ersättningar och bidrag till konstnärer	30
Bidrag till centrala museer	60
Filmstöd	55
Höjt produktionsincitament till filmindustrin	100
Digitaliseringssatsning	88
Kyrkoantikvarisk ersättning	20
Kulturmiljövård	5

I en tid när demokratin hotas fyller kulturfrågorna en allt större roll. Här blir vikten av kultur det som får individen och samhället att växa i stället för att krympa. Kultursverige just nu står vid en kritisk punkt. Ett trefaldigt slag mot kulturen har lett till att situationen nu hotar ett utarma ett redan skakat Kultursverige. Det första slaget kom med spridningen av Covid-19 och utbredningen av pandemin som innebar en kraftig och oväntad inbromsning. Nästa slag kom med lågkonjunkturen och den höga inflationen som fick verksamhetskostnaderna att rusa. Det tredje slaget kom med Tidöregeringens kraftiga åtstramningar som på bred front har drabbat hela kultursektorn. Vissa verksamheter måste nu kraftigt dra ned och vissa hotas av nedläggning. Det är djupt beklagligt att regeringen låtit kulturen fastna i den långa kurvan som inleddes med pandemins restriktioner. I Miljöpartiets skuggbudget resonerar vi på annat sätt, och istället för att stå på bromsen vill vi låta kulturlivet gasa ut ur kurvan för att skapa goda förutsättningar för ett starkt och oberoende kulturliv i hela Sverige, med hållbara förutsättningar för kulturarbetare. Vi vill därför permanenta återhämtningsstöden till arrangörsledet och bild- och formområdet, återinföra PLO till regional kultur och statliga scenkonstinstitutioner, samt stödja kulturen genom breda satsningar som syns i tabellen ovan. Vi stärker exempelvis kultursamverkansmodellen, kulturskolan, det fria och ideella kulturlivet och filmsektorn.

Digitalisering och kulturarv

Vårt kulturarv är en resurs som behöver tillvaratas, utvecklas och värnas. Beredskapen för skydd av vårt kulturarv har aktualiserats inte minst med Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Kulturlivet har på ett mycket tydligt sätt visat sig vara en motståndskraft i sig. Ett livaktigt och fritt kulturliv är en kraft för sammanhållning och därmed viktigt för försvarsviljan. Det är centralt att värna kulturen och kulturarvet. Detta gäller både det historiska kulturarvet som den samtida kulturen, inklusive digital information. Kulturen bidrar till också att skapa normalitet i vardagen, hantering av traumatiska händelser men också till underhållning och förströelse vid sidan av kris eller krig. Regeringen satsar en hel del som vi behåller, men vi går längre. Vi går vidare med återstartsutredningens förslag om en storskalig digitalisering. Museerna är en central verksamhet och vi avsätter därför 5 mkr vardera på 8:2 och 8:3, medan de statliga museerna (8:1) får 20 mkr. Vi avsätter även 3 mkr till Musikverket, 25 mkr till Riksarkivet och 30 mkr till Riksantikvarieämbetet.

Vi måste också höja den kyrkoantikvariska ersättningen för att bevara kulturarvet. Regeringen har aviserat ett tillskott på 30 miljoner per år, men det motsvarar långtifrån det Svenska kyrkan har bedömt vara rimligt och nödvändigt. Vi skjuter därför till ytterligare 20 miljoner som sedan ökar till 40 mkr extra för 2026 och 60 mkr extra för 2027.

17 Satsningar på förebyggande arbete, trygghet och att motverka segregation

Förebygg utsatthet och sociala problem istället för att skapa nya

Åtgärder för att förebygga utsatthet

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025
Summa	4340
Idrottssatsning i områden med lägre socioekonomisk status	100
Öppen fritidsverksamhet	100
Ge socialtjänsten kraftigt bättre möjlighet att göra insatser	1000
Medel för sociala innovationer på Vinnova	70
Utökade hembesöksprogram	100
Ny myndighet mot segregation	70
Medel mot segregation	1000
Medborgarkontor, hubbar och studiecirklar	100
Möjliggör bättre stöd hos Försäkringskassan gentemot enskilda	250
Samordnande uppdrag för Försäkringskassan med vård, arbetsgivare och socialtjänst	100

Initiera forskning för insatser vid långvarig sjukskrivning för stress	50
Individanpassa etableringsprogrammet mer	50
Fler personliga ombud	150
Socialt frikort, försöksverksamhet	25
Hemlösa behöver kunna bo - bostad först	100
Brottsförebyggande storsatsning	1000
Stärkta bidragen till avhopparverksamhet	75

Det viktigaste för att förebygga utsatthet och sociala problem är att ha en fungerande välfärd som omfattar alla och som särskilt fångar upp individer med särskilda behov. Grundläggande är också att vi har en arbetsmarknadspolitik som medverkar till att alla har möjlighet till att kunna jobba efter förmåga samt företagens och olika verksamheters möjlighet till att få behövlig kompetens.

Utöver en fungerande skola med tillräckliga resurser för att se barn med särskild problematik behövs en socialtjänst med det utrymme som krävs för att arbeta förebyggande och möta de behov som finns. Att fara illa på olika sätt, eller befinna sig i särskilt utsatta livssituationer går att förebygga med rätt insatser.

Samtidigt ska hela samhället involveras i det som betecknas som ett brottsförebyggande arbetet, där krävs långsiktiga insatser för att bekämpa fattigdom, arbetslöshet, segregation och socialt utanförskap. Vi satsar särskilt på att stoppa nyrekryteringen genom riktade insatser till barn och föräldrar samt inrätta ett nationellt avhopparprogram, så att möjligheten att lämna kriminaliteten är likvärdig och stark i hela Sverige.

För den som av olika skäl befinner sig i en svår eller utsatt livssituation är det viktigt att det finns vägar ut ur den. Det skapar trygghet och tillit till samhället när det finns vetskap om att det finns stöd för den som är i behov.

Meningsfull fritid

Idrott- kultur- och föreningsliv stärker folkhälsan, främjar demokrati och ger människor ett socialt sammanhang. Idag vet vi dock att tillgången till meningsfulla fritidsaktiviteter skiljer sig åt beroende på inkomst och bostadsort. Att ge barn tillgång till idrotts- och kulturaktiviteter är även en brottsförebyggande åtgärd, genom att erbjuda ett sammanhang, positiva förebilder och en meningsfull fritid.

Vi gör stora satsningar på att stärka tillgången till meningsfulla fritidsaktiviteter för alla oavsett bakgrund, bland annat genom att stärka kulturskolan, friluftorganisationer, civilsamhället och studieförbunden (se kap. 12, 16.2 och 16.3). Vi skjuter till 100 mkr

öronmärkta för en satsning på idrott i områden med lägre socioekonomisk status. En viktig arena för meningsfull fritid och rekreation för barn som regeringen missar är den öppna fritidsverksamheten. Vi vill skjuta till ytterligare 100 mkr för att utöka den öppna fritidsverksamheten i form av fritidsgårdar, ungdomens hus och aktivitetshus, och göra verksamheten mer tillgänglig och jämlik i hela landet.

Förbättrade möjligheter för socialtjänsten att verka

Höga krav ställs på socialtjänsten att jobba uppsökande, förebyggande och med hög kvalitet i det sociala arbetet. Behoven är stora och arbetsvillkoren inte tillräckligt bra. Stressnivån ofta hög, och många socionomer söker sig vidare från socialtjänsten. En ny socialtjänstlag kommer inrättas som bland annat ställer större krav på förebyggande insatser och att det arbete som sker ska vara evidensbaserat och i enlighet med forskningen. För att detta ska kunna bli en realitet och en nystart krävs förstärkningar av sektorn. Vi avsätter en miljard utöver det regeringen aviserat som tillskott till socialtjänsten för nästa år. Utöver det avsätter vi även 1 miljard till brottsförebyggande insatser vilket kommer innefatta socialtjänst, men också polis och andra aktörer.

I anslutning till att nya socialtjänstlagen träder i kraft finns en önskan om att utveckla nya arbetssätt baserat på rådande evidens. För att bidra till stärkt kunskapsutveckling avsätter vi 70 mkr de kommande två åren till Vinnova för medel till sociala innovationer.

Vi vill också se utökade hembesöksprogram från barnavårdscentraler (BVC), i samverkan med förskola och socialtjänst för att tidigt upptäcka behov och sätta in insatser. De satsningar regeringen gör välkomnar vi, men vi anser att de behöver utökas ytterligare. Vi avsätter 100 miljoner kronor årligen till detta.

Krafttag mot segregation, en ny förstärkt myndighet och 1 miljard för åtgärder

Segregation är ett stort samhällsproblem som kräver prioritering och ett samlat grepp från staten. Det skapar onödig utsatthet och problem för både samhället och individen. Minskad segregation kan samtidigt minska behovet av vissa integrationsinsatser, och det är smartare och mer effektivt att bygga ett samhälle som fungerar för alla från början. Miljöpartiet anser att en förstärkt myndighet mot segregation behöver inrättas. Vi anser dessutom att 1 miljard ska avsättas i medel för kraftfulla åtgärder som myndigheten ska handha.

Med dessa resurser ska den nya myndigheten för segregation ha kapaciteten att driva både strategiska och operativa projekt, samt utveckla innovativa lösningar för att minska klyftorna mellan olika grupper i samhället. Detta innebär att myndigheten får möjlighet att genomföra

omfattande analyser, stödja lokala initiativ och utveckla långsiktiga handlingsplaner i samarbete med kommuner och andra samhällsaktörer. Genom att ge myndigheten denna ekonomiska och politiska uppbackning ser vi till att arbetet mot segregation blir mer genomgripande, målmedvetet och effektivt.

Medborgarkontor, hubbar och studiecirklar

Kunskapen om det svenska samhället, särskilt för nyanlända, är ofta fragmenterad. Många saknar tillgång till medborgarkontor, vilket försvårar tillgången till hjälp och vidare samhällsorientering. Miljöpartiet vill satsa på att etablera medborgarkontor i kommuner som saknar dessa och utveckla studiecirklar och hubbar där medborgarkontoren kan vara ett nav. Vi avsätter 100 miljoner kronor årligen för denna satsning.

Utöka reformen med personligt ombud

Vi vill utöka reformen personligt ombud. Det är en välriktad reform eftersom den kommer personer med psykiska funktionshinder direkt till del. Ombuden hjälper den enskilde att få tillgång till den hjälp de har rätt att få, från kommunen, regionen och olika stödenheter. Fler behöver få tillgång till ett ombud, staten behöver finansiera reformen fullt ut och vi anser också att målgruppen behöver ses över. Vi avsätter 150 miljoner kronor 2025 och 200 miljoner kronor de kommande åren.

Inför socialt frikort enligt dansk modell för utsatta långt ifrån arbetsmarknaden - för större självständighet och möjlighet till hälsa

Miljöpartiet vill införa den danska modellen med så kallade socialt frikort i Sverige. Utsatta människor med missbruksproblem och psykisk ohälsa som står långt från arbetsmarknaden ges möjlighet att ansöka om så kallat socialt frikort hos kommunen.

Det möjliggör att ta mindre jobb hos olika verksamheter som tar emot personer med socialt frikort. Den enskilde söker själv upp verksamheten utan mellanhänder, krav på godkännande eller inblandning av myndighet, får kontant lön och kan i Danmark tjäna upp till 40 000 kronor per år, utan att behöva betala skatt eller att avdrag görs på försörjningsstöd eller andra ersättningar. Utvärderingar i Danmark lovordar reformen som permanentats med samtliga partier bakom sig från att ha varit på försök. Miljöpartiet vill att Sverige utvecklar motsvarande modell i Sverige. Vi anser att en försöksverksamhet bör startas upp snarast och avsätter 25 mk i två år i syftet.

En bostad är en grundförutsättning – förstärk Bostad först

För att minska och förebygga att människor hamnar i hemlöshet har regeringen antagit en nationell hemlöshetsstrategi som bland annat inkluderat att modellen Bostad först bör införas i alla kommuner i Sverige. Då många fler kommuner än tidigare sökt medel till Bostad först har mindre pengar kunnat betalas ut till varje kommun än tidigare. Det är också många kommuner hittills som inte har fått något stöd. Då Bostad först har visat sig vara en av de bättre metoderna för att bryta ett liv i hemlöshet vill vi därför tillskjuta ytterligare 100 miljoner årligen de kommande tre åren.

Brottsförebyggande insatser för att bryta nyrekryteringen till gängen

Det brottsförebyggande arbetet måste stärkas betydligt. Bland annat måste vi agera mycket tidigare än idag för att fånga upp barn och unga som befinner sig i riskzonen för att dras in i kriminalitet. Det finns framgångsrika insatser såväl i Sverige som utomlands som vi behöver sprida och utveckla, där staten ska vara med och delfinansiera. I till exempel Danmark har antalet gängkriminella minskad med en tredjedel på tio år. Det är däremot inte hårdare straff, visitationszoner eller militärer i förorten som gett den effekten. Forskare lyfter istället upp sociala insatser i tidiga år som de starkast bidragande faktorerna. I Danmark använts modellen ”De aktive drenge” för att fånga upp unga som riskerar att hamna i gängkriminalitet. De unga pojkar som ingår i modellen punktmärkas under en längre tid av socialarbetare, lärare och kontaktpersoner, för att sedan få uppföljande stöd och vägledning under flera år. Modellen inkluderar även familjebehandling, främst riktad till mammor.

Även i Sverige finns flera framgångsrika initiativ som vi kan bygga vidare på. Sedan 2023 pågår det myndighetsgemensamma uppdraget Bob (Barn och unga i organiserad brottslighet) som handlar om att skapa lokala samverkansråd mellan polis, socialtjänst, skola, kriminalvård samt hälso- och sjukvård. Det är viktigt att insatser som denna inte stannar vid tillfälliga projekt, utan ges tillräckliga och långsiktiga resurser. Miljöpartiet gör därför en storsatsning om 1 miljard kronor, för att nå resultat i det brottsförebyggande arbetet och komma till bukt med nyrekryteringen. Det kan handla om insatser i skolan, socialtjänsten, på särskilda ungdomshem och andra offentliga institutioner.

En stark och likvärdig avhopparverksamhet

Stöd till avhoppare är en viktig del i det brottsförebyggande arbetet. När vi satt i regeringen gav vi Kriminalvården, Polismyndigheten, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram. I slutredovisningen av uppdraget

konstaterar myndigheterna att det idag finns befintliga strukturer som bör utnyttjas i arbetet med stöd till avhoppare, men att arbetet behöver utvecklas och samordnas lokalt, regionalt och nationellt för att bli mer likvärdigt över hela landet.

Miljöpartiet noterar att regeringen skjuter till pengar till regional samordning av arbetet med stöd till avhoppare. Detta är dock inte tillräckligt för att inrätta en nationell avhopparverksamhet och följer dessutom inte myndigheternas rekommendationer med att inrätta en samordnande part på även nationell och lokal nivå. Miljöpartiet föreslår därför att en del av satsningen om 1 miljard kronor till brottsförebyggande arbete avsätts till att fullfölja förslagen om att inrätta en nationell avhopparverksamhet.

Idag fördelas medel till stödinsatser för avhoppare av Polismyndighetens. Under de senaste åren har både andelen avhoppare och andelen kommuner som söker statliga medel för stöd till avhoppare ökat kraftigt. Trots detta har anslaget till avhopparverksamheten inte utökats sedan 2022. Vi vill se kraftigt utökade insatser för att fler ska våga och kunna lämna det kriminella livet, det är borde ses som en självklar del i det brottsförebyggande arbetet. För att stärka bidragen till avhopparorganisationerna tillför Miljöpartiet 75 miljoner kronor till Polismyndigheten.

Stabila myndigheter för stöd

Att försäkringskassan fungerar och ger bra stöd är centralt för den som är i behov av insatser. Det är därför angeläget att Försäkringskassan ska kunna korta handläggningstider så att inte människor måste ta dyra lån för att klara hyran i väntan på sjukpenning eller sjukersättning. Vi anser också att mer fokus ska kunna läggas på rehabilitering vid sidan av de anpassningar som görs på arbetsplatsen. 2023 gick ca 17 miljarder enligt Försäkringskassan till sjukskrivningar som är stressrelaterade. Vi avsätter 250 miljoner kronor extra de kommande två åren för utvecklat och bättre stöd hos Försäkringskassan gentemot enskilda. Vi vill också se ett stärkt samordnande uppdrag med vård, arbetsgivare och socialtjänst av samma skäl med 100 mk i två år. Vi anser även att Försäkringskassan i samverkan med Forte bör initiera forskning för fungerande insatser vid långvarig sjukskrivning för stress och avsätter i det syftet 50 mk för motsvarande tidsperiod.

17.1 Mer trygghet och tillit

Åtgärder för mer trygghet och tillit

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
--	------	------	------

Summa	214	223	223
Inrätta en Polisinspektion	48	75	75
Stoppa gängens finansiering	18		
Förstärkt stöd till brottsoffer	138	138	138
Stödlinje för anhöriga till gängkriminella	10	10	10

Alla ska kunna känna sig trygga och säkra i Sverige. För det krävs en stark välfärd, förstärkt rättskedja och ett omfattande förebyggande arbete. Tryggheten ska öka, brottsbekämpningen skärpas och kriminella ställas till svars för sina brott. Vi vill se till att den pågående utbyggnaden av rättsväsendet fortsätter. Vi vill utbilda och anställa fler poliser och förbättra tillsynen av Polismyndigheten. För att skapa trygghet måste vi också stoppa gängens framfart samt stärka stödet till brottsoffer och anhöriga.

Fler poliser

Polismyndighetens kompetens och resurser ska användas på ett effektivt sätt för att förhindra och utreda brott. Vill vi utbilda och anställa fler områdespoliser och mer administrativ personal, så att uppgifter som kan utföras av civila handläggare inte belastar polisutbildad personal. Det frigör resurser så att fler områdespoliser kan ingripa mot brott och ordningsstörningar samt bygga relationer och öka människors förtroende för polis och rättsväsende. Vi anser att 500 miljoner kronor av de ökade anslaget till polisens tillväxt ska gå till att fler lokalområdespoliser och administrativ personal.

Förbättrad tillsyn genom att inrätta en Polisinspektion

Det förekommer idag ingen regelbunden och systematisk extern granskning av Polismyndigheten på samma vis som Inspektionen för vård och omsorg eller Skolinspektionen fungerar. En polisinspektion skulle inte bara kunna utvärdera enskilda skeenden som hur påsk- eller Husbykravallerna startade och hanterades, utan även på strukturell nivå se över hantering av skjutningar i gängmiljö, butiksstölder, sexualbrott eller profilering och visitationer. Vi vill därför inrätta en ny polisinspektion, som i ett inledande skede ska bedriva tillsyn över ett begränsat antal ärenden, för att sedan utvärdera den nya verksamheten. För detta ändamål avsätter vi 48 miljoner kronor för 2025, 75 miljoner kronor för 2026 och 75 miljoner kronor för 2027 som ska belasta en ny anslagspost.

Förbättrad lärandekultur genom en ”Lex Maria” för polisen

Det behövs bättre strukturer för att lära av misstag inom polisen. Polisen behöver en ”Lex Maria”-funktion och en skyldighet att rapportera missförhållanden. Genom en sådan funktion kan allvarliga fall uppmärksammas och åtgärdas, samtidigt som det långsiktiga lärandet förbättras. Funktionen ska belasta befintliga anslag för Polismyndigheten.

Stoppa finansieringen till de kriminella gängen

För att besegra den organiserade brottsligheten måste vi stoppa den finansieringen som gör att de kriminella gängen kan bedriva sin verksamhet. Det myndighetsgemensamma arbetet mot organiserad brottslighet, där tolv svenska myndigheter samverkar sedan 2009, har visat på goda resultat. Miljöpartiet vill fortsätta stärka myndigheternas möjlighet att komma åt pengarna. Vi skjuter därför till 18 miljoner kronor till Ekobrottsmyndigheten.

Mer stöd till brottsoffer och anhöriga till gängkriminella

Att brottsoffer får upprättelse är en av rättssystemets allra viktigaste uppgifter. Samhället behöver säkerställa att brottsoffer och deras anhöriga får tillgång till stöd och tydlig information. Som ett led i detta vill Miljöpartiet se över systemet för ersättning och stöd till brottsoffer för att stärka offrets ställning. Detta gäller inte minst unga och de som utsatts för våld i nära relation, sexualbrott och hedersbrott. Vi vill också att staten ska ta ett större ansvar för att driva in skadestånd och brottsskadeersättning, så att brottsoffret kan fokusera på sin rehabilitering. För detta ändamål anslår vi en förstärkning med 138 miljoner kronor årligen mellan 2025–2027.

Vi vill också stärka stödet till anhöriga till kriminella. Statistik från Brottsofferjouren visar att allt fler anhöriga till kriminella söker stöd, under förra året hanterade jouren dubbelt så många ärenden jämfört med året innan. När det gäller anhöriga till gängkriminella, visar studier att dem ofta har en annan oro än andra anhöriga som söker hjälp. Bland annat kan de leva med en hotbild och därför vara i behov av stöd i form av skyddat boende och skyddade personuppgifter.

Idag finns verksamheter till exempel inom vissa kommuner som riktar sig till anhöriga till personer som begår brott eller är i riskzonen för att hamna i gängkriminalitet. Det finns däremot ingen nationell stöddlinje som riktar sig särskilt till den här målgruppen. Det tycker vi behövs för att erbjuda ett likvärdigt stöd över hela landet. Stöddinjen bör ha personal som kan flera språk och möjligheter att ge psykologiskt och praktiskt stöd av olika slag. För detta ändamål tillskjuter vi 10 miljoner kronor årligen 2025–2027 som belastar en ny anslagspost.

18 Arbetsmarknadsinsatser

Åtgärder för arbetsmarknaden

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025
Summa	
Utökade arbetsmarknadspolitiska program och insatser.	1000
Riktade arbetsmarknadsutbildningar för kvinnor långt ifrån arbetsmarknaden	135
Utveckling av lokala jobbspår för vuxna och evidensbaserade modeller	475
Ersättning för höga sjuklönekostnader	1 230
Arbetsmarknadens parter kan fylla en viktig funktion för nyanlända	10
Behåll statsbidraget för samråd med arbetstagarorganisationer	500
Inför en Nationell samordnare för kompetensförsörjning	18
Medel till åtgärder för kompetensförsörjning	150
Kostnad för medicinsk service i företagshälsovården	55

Arbetsmarknadsinsatser – bättre möjligheter till arbete

För de som av olika skäl befinner sig långt från arbetsmarknaden, som vid arbetslöshet, funktionsnedsättning, bristande utbildning, social utsatthet eller svårigheter som nyanländ, måste det finnas tydliga vägar in på arbetsmarknaden. Integration är en central del av detta, där nyanlända och personer med utländsk bakgrund får stöd för att komma in i arbetslivet. Samhället behöver erbjuda både stöd och möjligheter, så att alla individer kan bidra med sin kompetens. Arbetsmarknadens dörrar måste vara öppna, och insatserna anpassas efter individens behov.

Förbättrade insatser från Arbetsförmedlingen

Under de senaste åren har vi sett en försämring inom Arbetsförmedlingens insatser, vilket skapat stor oro. De personalintensiva insatserna, som riktar sig till personer långt ifrån arbetsmarknaden, har minskat, och stödet till personer med funktionsnedsättning har försämrats. Vi har konsekvent motsatt oss tidigare neddragningar och anser att det behövs en förstärkning med 1 miljard kronor för att utöka arbetsmarknadspolitiska program och insatser.

Riktade arbetsmarknadsutbildningar har en stor potential och bör utökas med 135 miljoner kronor årligen. Detta är särskilt viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv, för att hjälpa kvinnor som står långt ifrån arbetsmarknaden, och för att skapa varaktiga förändringar. Vi vill satsa på

korta yrkesutbildningar i kombination med språkstudier, särskilt riktade mot kvinnor och bristyrken.

Miljöpartiet föreslår även en satsning på att utveckla lokala jobbspår för vuxna, enligt en modell som har fungerat väl för unga, där arbetsgivare, Arbetsförmedlingen och kommuner samverkar. Vi vill även att evidensbaserade modeller som prövats med goda resultat ska kunna erbjudas. För detta avsätter vi 475 miljoner för 2025.

Det är också viktigt att personer som har aktivitets- eller sjukersättning enklare ska kunna pröva att arbeta eller studera utan att riskera att förlora sin ersättning. En utredning (2021:69) har föreslagit en mer flexibel ersättningsmodell som möjliggör vilande ersättning vid arbete eller studier för personer med aktivitets- eller sjukersättning. Detta beräknas både möjliggöra arbete och studier för fler, och minska kostnaderna för staten. Vi anser att detta förslag bör införas snarast.

Etableringsprogrammet

Etableringsprogrammet behöver erbjuda större individanpassning. Asylsökande är ingen homogen grupp, utan kommer med olika förutsättningar och erfarenheter.

Etableringsprocessen måste därför i högre grad anpassas till individens behov och förmågor. Programmet ska kunna vara både kortare och längre beroende på individuella omständigheter, och statens ekonomiska ansvar bör kunna förlängas i särskilda fall där det behövs. För detta avsätter vi 50 miljoner kronor årligen.

Ersättning till arbetsgivare för höga sjuklönekostnader

Regeringen skriver i budgeten att man vill avskaffa ersättningen för höga sjuklöne-kostnader och en utfasning påbörjas från och med 2025. I dagsläget ersätts ca 60 000 arbetsgivare på årsbasis, de flesta små arbetsgivare. Regeringen menar att ersättningen är en dålig idé eftersom det kan riskera att minska drivkrafterna att förebygga sjukfrån-varo på arbetsplatsen. De skriver också att ersättningen bara motsvarar en marginell del, ca 5 % av arbetsgivarnas samlade sjuklönekostnader och att det därför inte lär påverka företagen nämnvärt.

Vi tycker att denna analys är klart förhastad. Det är väldigt viktigt att mindre arbets-givare ska kunna våga anställa personer även om de kan ha vissa sjukdomar som t ex innebär en ökad risk för sjukperioder. Och det är troligt att sjuklönekostnaderna just för små arbetsgivare kan vara mycket högre än för stora om man slår ut kostnaden. Därför säger vi nej till förslaget. Vi avsätter 1 230 miljoner kronor för 2025, vilket utökas till 2 640 miljoner kronor per år för 2026 och 2027.

Vi anser också att det kostnadsbidrag som finns för medicinsk service som beskrivs i förordning (2017:117) och som handlar om att en anordnare av företagshälsovård kan få bidrag för kostnader för köp av medicinsk service från offentliga eller privata vårdgivare ska fortsätta att gälla. Bidraget är högst 100 kronor per anställd och regeringen vill avveckla stödet. Vi anser att företagshälsovården är en väldigt viktig funktion som behöver värnas. I stället för att avveckla stödet anser vi därför att stödet bör utvärderas tillsammans med frågeställningen om huruvida en annan utformning av stöd vore bättre. Vi avsätter 55 mk årligen för att behålla bidraget de närmaste tre åren.

Arbetsmarknadens parter kan fylla en viktig funktion för nyanlända

Arbetsgivarorganisationer och fackföreningar kan spela en större roll i att underlätta en bra etablering för nyanlända. Att tidigt få kontakt med fackliga organisationer och yrkesförbund kan vara ovärderligt för dem som har erfarenhet inom ett visst yrkesområde. Möjligheten att knyta kontakter, få yrkesvägledning och praktik inom sitt område kan bidra till en snabbare etablering på arbetsmarknaden.

Även om vissa projekt redan genomförts, menar vi att det finns en stor outnyttjad potential. Fackföreningar har visserligen ett uppdrag gentemot sina medlemmar, men det finns sannolikt ett intresse för att bidra till en bredare samhällsinsats. Därför ser vi starka skäl för att utforma ett statligt stöd för att dessa organisationer i större utsträckning ska kunna samverka med arbetsgivarorganisationer och bidra till integrationen. Vi föreslår att avsätta 10 miljoner kronor årligen för detta ändamål.

Behåll statsbidraget för samråd med arbetstagarorganisationerna

Regeringen har tidigare aviserat att man ska avskaffa statsbidraget till arbetstagarorganisationer för samråd. Det handlar om medel för att ge yttranden till Arbetsförmedlingen inför arbetsplatsförlagda program och insatser. Regeringen skrev i förra årets budget att de anser att det inte ska vara kopplat till en statlig ersättning att lämna in yttranden till myndigheten. Vi anser att bidraget tvärtom är ett värdefullt bidrag. Arbetstagarorganisationer har djup kunskap om respektive område och kan därför i hög grad bidra så att program hos Arbetsförmedlingen blir så väl utformade som möjligt. Att ha tillräckligt med handläggarresurser är viktigt för hög kvalitet. Det är snåldumt att avskaffa bidraget om man är mån om så väl riktade resurser som möjligt hos Arbetsförmedlingen. Vi återinför därmed detta på anslaget 1:3 med 25 mk för 2025, 2026 och 2027.

Inrätta en nationell samordnare för kompetensförsörjning

Att inrätta en nationell samordnare för kompetensförsörjning är en strategisk åtgärd för en mer effektiv arbetsmarknad. Samordnaren ska identifiera behov, samordna utbildningsinsatser och främja samarbeten mellan myndigheter, utbildningsinstitutioner, kommuner och näringsliv.

Genom att arbeta långsiktigt och med helhetssyn kan vi anpassa utbildningssystemet för att bättre möta arbetsmarknadens förändringar och framtida krav. Samordnaren kan utveckla skräddarsydda utbildningsprogram, rikta yrkesutbildningar mot bristyrken och främja arbetskraftsmobilitet.

Samordnaren ska också kunna utvärdera och bredda omställningsstödet för att inkludera mer utbildning, vilket särskilt skulle gynna personer med svag förankring på arbetsmarknaden. Vi avsätter 18 miljoner kronor de kommande två åren för detta syfte.

Samordnaren ska ha 150 miljoner kronor till sitt förfogande för satsningar på kompetensförsörjning.

Nej till att slå ihop MYNAK med Arbetsmiljöverket

Vi motsätter oss regeringens förslag att slå samman MYNAK med Arbetsmiljöverket. Regeringen har inte presenterat tillräckligt starka argument för denna sammanslagning. Statskontoret har påpekat att omställningar av detta slag ofta underskattar det omfattande arbete som krävs. Vi anser att båda myndigheternas resurser kan användas mer effektivt var för sig, särskilt med tanke på de allvarliga arbetsmiljöproblem och dödsolyckor som förekommer på arbetsmarknaden.

Det är avgörande att ha en självständig kunskapsmyndighet inom arbetsmiljöområdet. Arbetsmiljöverket har redan idag ett brett och krävande uppdrag, och vi ser inte att en sammanslagning skulle förbättra arbetsmiljöarbetet. Att bevara en fristående kunskapsmyndighet som MYNAK är därför av stor vikt för att kunna bedriva ett långsiktigt och evidensbaserat arbete för en säkrare arbetsmiljö.

19 En öppen och medmänsklig migrationspolitik

Åtgärder för en öppen och medmänsklig migrationspolitik

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Summa	1696	2753	3363

Korta ned handläggningstiderna	150	150	150
Stärkta insatser för ett tryggt och rättssäkert mottagande	175	125	125
Höj dagersättningen	230	220	250
Ge asylsökande rätt till SFI	190	200	200
Inrätta nationellt center för samhällsorientering	15	15	15
Återställ schablonersättningen för ensamkommande barn	150	130	110
Återställ indexeringen för schablonersättningen för mottagande av nyanlända	126	113	113
Återställ antalet kvotflyktingar	500	1500	2200
Ge alla ukrainska flyktingar rätt till bosättningsbaserade förmåner	160	250	250

Aldrig förr har så många människor varit på flykt i världen som nu. Samtidigt finns det rörelser i Europa och i Sverige som vill göra det mycket svårare för utsatta människor att söka skydd i EU. Alltför många människor väljer den livsfarliga vägen över Medelhavet, i brist på lagliga vägar in i EU, för att sedan mötas av ett ovärdigt mottagande, eller till och med nekas rätten att söka asyl. Det vill vi ändra på. Vi står upp för en öppen och human migrationspolitik – och för fred, rättvisa och klimat i världen. Det är en mänsklig rättighet att få sin asylansökan individuellt prövad. Alla EU-länder måste solidariskt dela på ansvaret för ett humant och rättssäkert mottagande.

Korta ned handläggningstiderna

Handläggningstiderna hos både Migrationsverket och migrationsdomstolarna har länge varit alldeles för långa, vilket också kritiserats av till exempel Justitieombudsmannen och Riksrevisionen. Två orsaker som lyft till de långa väntetiderna är brist på såväl personalresurser som ekonomiska medel. Detta är inte acceptabelt. Utöver ökade ekonomiska kostnader kan för långa handläggningstider leda till psykiskt lidande och brister i rättssäkerheten. Det riskerar även att försämra integrationen när människor får vänta på besked om huruvida de får stanna i Sverige eller inte. Miljöpartiet skjuter därför till 50 miljoner kronor till Migrationsverket och 100 miljoner kronor till migrationsdomstolarna, i syfte att korta ned handläggningstiderna. Det är viktigt att personalens kompetens säkerställs och att handläggningstiderna inte kortas på bekostnad av rättssäkerheten.

Ett tryggt och säkert mottagande

Alla som söker asyl i Sverige ska vara säkra på att deras individuella asylskäl prövas och beaktas i enlighet med gällande rätt. Trots detta har rättsosäkerheten vid Migrationsverkets asythanteringar uppmärksamrats flertalet gånger av bland annat UNHCR, FN:s kommitté för

mänskliga rättigheter och RFSL. Förutom de långa handläggningstiderna handlar det om bristande kompetens hos handläggare, tolkar och juridiska ombud, orimliga krav på den asylsökandes berättelser, bristande efterlevnad av barnkonventionen samt undermålig hanteringen av traumatiserade personer.

Vi vill att Migrationsverkets operativa personal utbildas i utredning, prövning och bedömning av asylärenden, bland annat med fokus på hur traumatiserade personer, hbtqi-personer och konvertiter kan framställa sina skyddsbehov. Vi föreslår att finansieringen ska ske genom befintliga medel till Migrationsverket. Miljöpartiet vill också stärka rätten till behandling för traumatiserade och torterade personer och tillför därför 75 miljoner kronor till detta syfte. Slutligen behövs kunskapshöjande insatser för rättsliga biträden och bättre förutsättningar att avsätta tillräckligt med tid till sina ärenden, detta gäller inte minst asylärenden som rör barn. För detta ändamål avsätter vi 100 miljoner kronor årligen mellan 2025–2027.

Höj dagersättningen för asylsökande

Dagersättningen har inte ändrats sedan 1994, utan ligger fortfarande på 71 kronor per dag för en ensamstående vuxen. Det är orimligt. Vi vill höja dagersättningen så att alla asylsökande får en mer dräglig vardag under väntetiden.

Miljöpartiet vill höja dagersättningen till motsvarande nivå som riksnormen för försörjningsstöd, det vill säga ungefär 126 kronor per dag för en ensamstående vuxen. För år 2025 avsätter vi därför 230 miljoner kronor, för år 2026 220 miljoner kronor och för år 2027 250 miljoner kronor.

Ge asylsökande rätt till SFI

För den som kommer ny till Sverige ska det finnas snabba vägar in i det svenska samhället. Att kunna det svenska språket spelar en stor roll för möjligheten att få ett arbete, ägna sig åt andra studier eller i övrigt delta i samhällslivet. Miljöpartiet välkomnar att regeringen i årets budgetproposition föreslår flera satsningar för att fler ska lära sig svenska, men insatserna är otillräckliga. Miljöpartiet vill se kraftfullare åtgärder och föreslår därför att svenska för invandrare (SFI) utökas så att även asylsökande ska få rätt att snabbt och effektivt lära sig svenska. Vi det hade varit till fördel för asylsökandes språkinläring och integration om även dem gavs rätt till SFI. SFI har bättre förutsättningar att erbjuda såväl språkutbildning som relevant samhällsinformation, studierna utgår från en tydlig kursplan och kan anpassas efter deltagarnas olika förutsättningar och utbildningsbakgrund. Det erbjuds dessutom i alla

Sveriges kommuner. Vi vill också säkerställa att det finns tillräckligt med utbildningsplatser och att SFI-lärarna har god kompetens. Det ska även finnas goda möjligheter att kombinera SFI med arbete och yrkesstudier. För detta ändamål avsätter vi 190 miljoner kronor för år 2025 och 200 miljoner kronor för år 2026 och 2027.

Inrätta ett nationellt center för samhällsorienteringen

Låt introduktionen av samhället få ta betydligt större plats i ett tidigt skede. Även om en del inte kommer få uppehållstillstånd senare är kunskap aldrig bortkastad. Att använda tid till något meningsfullt, att ha hopp inför framtiden är viktigt för alla. För de som senare får uppehållstillstånd och kommer stanna i Sverige kortare eller längre tid är tidig kunskap om samhället en enormt viktig investering. Vi vill att berörda myndigheter får i uppdrag att ta fram ett förslag på helhetskoncept för kunskap om samhället, det som i dag är splittrat mellan det som kallas samhällsintroduktion och samhällsorientering. Ett jämställdhetsperspektiv, mänskliga rättigheter och möjligheten att på ett fördjupat sätt förstå dessa ska inbegripas. Vi anser att ett nationellt center för samhällsorienteringen behöver inrättas, något som även länsstyrelserna föreslagit. Nivån behöver öka och pedagogiken bli bättre. Länsstyrelserna föreslog även att en uppdragsutbildning för samhälls- och hälsoinformatörer behöver tas fram. Vi anser att det nationella centret bör få detta uppdrag. I dagsläget är nivån och kvaliteten på samhällsorienteringen mycket ojämn i landet. Behovet av att en nationell kursplan för samhällsorientering tas fram har också lyfts. Det senare har regeringen aviserat att man är inne på, och det är välkommet, förutsatt att innehållet är bra. Vi avsätter sammantaget 15 miljoner kronor för nationellt center och uppdragsutbildning.

Återställ schablonersättningen för ensamkommande barn

Kostnaderna för kommuner och regioner per person har inte gått ner, snarare tvärtom. I förra årets budget aviserade regeringen en sänkning av ersättningen per dygn och person för mottagande av ensamkommande barn, något som Miljöpartiet avvisade mot bakgrund av att kommunerna redan befinner sig i ett mycket ansträngt ekonomiskt läge. Trots detta, gör regeringen i år bedömningen att kommunerna får tillräcklig utsträckning fått ersättning för sina kostnader. För att kompensera kommunernas kostnader tillför Miljöpartiet totalt 150 miljoner kronor år 2025, 130 miljoner kronor år 2026 och 110 miljoner kronor år 2027.

Återställ indexering för schablonersättning för mottagande av nyanlända

Vi anser att det är ett feltänkande att så som regeringen föreslår strypa den indexering av schablonersättning för mottagande av nyanlända som nu finns. Indexeringen har tidigare justerats upp med koppling till förändring i prisbasbeloppet. I takt med ökade kostnader, inte minst på grund av inflation och ett tufft läge för kommunerna, är det allt annat än ansvarstagande att dra ner på denna post.

För att återställa indexeringen av schablonersättningen för mottagande av nyanlända avsätter vi 126 miljoner kronor för 2025, 113 miljoner kronor för 2026 och 113 miljoner kronor för 2027.

Återställ antalet kvotflyktingar

Fler länder behöver ta ett större ansvar för att ta emot flyktingar och vi vill att Sverige tillsammans med andra EU-länder förbinder sig att öka antalet kvotflyktingar. I en tid då antalet människor på flykt i världen ständigt ökar har antalet länder i EU som tar emot kvotflyktingar minskat. UNHCR har upprepade gånger vädjat till EU-länderna om att uppfylla målet att vidarebosätta 40 000 kvotflyktingar, utan resultat.

Sverige bör vara en förebild global solidaritet. Regeringen har kraftigt minskat antalet kvotflyktingar - något vi djupt beklagar. Fler länder behöver ta ett större ansvar för att ta emot flyktingar och vi vill att Sverige tillsammans med andra EU-länder förbinder sig att öka antalet kvotflyktingar. Vi vill att Sverige omedelbart ska återgå till att ta emot 5000 kvotflyktingar per år. Vi avsätter 500 miljoner kronor för år 2025, 1 500 miljoner kronor för år 2026 och 2 200 miljoner kronor för år 2027.

Ge alla ukrainska flyktingar rätt till bosättningsbaserade förmåner

I somras förlängdes massflyktsdirektivet till den 4 mars 2026. Detta är ett mycket efterlängt besked som innebär att de personer som haft tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet i minst två år nu kan folkbokföra sig och därmed omfattas av socialförsäkringssystemet och få samma rättigheter och skyldigheter som andra folkbokförda. Detta besked sammanföll dock med ett nytt lagförslag från regeringen, som innebär att personer som haft tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet i minst ett år får folkbokföra sig. Dessvärre undantas denna grupp från bosättningsbaserade förmåner, såsom rätt till barnbidrag, bostadsbidrag, äldreförsörjning, assistansersättning och studiestöd. Miljöpartiet är mycket kritisk till regeringens orättvisa reglering. Vi vill att alla ukrainare ges möjlighet att få bosättningsbaserade förmåner. För

detta ändamål tillför vi 160 miljoner kronor år 2025 och 250 miljoner kronor år 2026 och 2027.

Slopa förslagen om återvändandebidrag och fler förvarsplatser m.m.

Miljöpartiet anser att inriktningen med regeringens migrationspolitik är helt fel väg att gå. Förslagen om att intensifiera återvändandearbetet, fler förvarsplatser, återkalla uppehållstillstånd och kunskapskrav för medborgarskap tilldelas alltför stort fokus. Vi menar att regeringens förslag riskerar att öka stigmatiseringen, ge sämre förutsättningar för integration och försvaga tilliten till svenska myndigheter.

Det ökade fokuset på att utöka antalet förvarsplatser är helt fel prioritering av statens utgifter. Enligt budgetpropositionen var beläggningen på förvaren i genomsnitt 65 procent förra året och 59 procent året innan, det kan därmed inte anses finnas någon brist på förvarsplatser. Vidare är det anmärkningsvärt att regeringen går fram med förslaget om att kraftigt höja bidraget för återvandring. Regeringens egen utredare visar att storleken på bidraget inte påverkar människors vilja eller förmåga att återvända. Tvärtom riskerar kraftigt höjda bidrag att skada integrationen och tiöiten till vöfärdssystemö. Vi vill iställö satsa penör ö skolaö bötadsbyggaöet, välfärden, arbetsmarködsinsatsö så attöer kanö från önförskö tillött blöen deöav och bidra till samhällö. Föött ötagödet ska bli så bra som möjligt kövsöttölla kommuner tar sitt ansvar. Göööäö fördela mottagandet jämt kan vi minska segregationen, förbättra integrationen och underlägga etableringen.

Vi avvisar föööön om effektivare återvändandearbö fler förvarsplatser, återkallelse av uppehållstillstånd och kunskapskrav för medborgarskap. Därmed minskas anslaget till Migrationsverket med 143 miljoner kronor år 2025, 845 miljoner kronor år 2026 och 350 miljoner kronor 2027. Vi avvisar också förslaget om ökad frivillig återvandring varför anslaget till Migrationspolitiska åtgärder minskas med 105 miljoner kr år 2025, 1 425 miljoner kr år 2026 och 320 miljoner kr år 2027.

Nej till nytt migrationspolitiskt mål

Miljöpartiet motsätter sig det nya verksamhetsmål för utgiftsområde 8 som regeringens har antagit. Vill återgå till det tidigare målet för utgiftsområdet som gällt sedan 2009. Det tidigare målet var att säkerställa en långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten och som inom ramen för den reglerad invandringen underlättar rörligheten över gränser, främjar behovsstyrd arbetskraftsinvandring och tillvaratar och beaktar migrationens utvecklingseffekter samt fördjupar det europeiska och internationella samarbetet.

20 En grön feministisk utrikespolitik

Vår värld präglas av mångfacetterade kriser. Hybridkrigsföring, terrorism och extremism och naturkatastrofer till följd av klimatförändringar är några av de kriser som vi tvingas hantera parallellt. När regeringar tvingas att prioritera och fokusera på inrikespolitiken, så finns det en risk att det samarbete som byggs upp regionalt och internationellt läggs åt sidan och att vi dels ser minskat samförstånd och förståelse, samt att risken för konflikter ökar när resursbrist, hot och andra kriser behöver hanteras.

För Miljöpartiet är det oerhört viktigt att Sverige är en global röst för demokrati och mänskliga rättigheter, för en regelbaserad världsordning och för en fredlig värld där vi kan ta oss an globala utmaningar såsom klimatkrisen, extrem fattigdom och ojämlikhet tillsammans. För att detta ska bli verklighet behöver Sverige återinföra en feministisk utrikes- och utvecklingspolitik.

Åtgärder för en grön feministisk utrikespolitik

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Utveckling, fred och rättvisa			
Återställ biståndsramen till 1 % av BNI	12744.5	18744.5	18744.5
Stöd till FN-organ	200	200	200
Återinför och dubblera stödet till fredsorganisationer	40	40	40
Stärk Svenska institutets civilsamhällesarbete	36	36	36
Stöd till forskning om nedrustning och icke-spridning	30	30	30
Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	6,8	6,8	6,8
Etablera nya utlandsmyndigheter	75	75	75

Biståndet

Att regeringen i budgeten sänker sina ambitioner om att vara med och skapa en bättre värld är inte oväntat, men djupt beklagligt. Regeringens besked är dåliga nyheter för arbetet för demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter runt om i världen.

I slutet av förra året antog regeringen en ny reformagenda för biståndspolitiken. Den togs fram i slutna förhandlingar mellan Tidöpartierna utan tillräckliga möjligheter för oppositionen, myndigheter och berörda civilsamhällesorganisationer att yttra sig. Kontrasten jämfört med den breda uppslutningen som präglade PGU är slående, och listan på vad som är problematiskt med reformagendan kan göras lång. Reformagendan tappas fokuset på global hållbar utveckling och de mest utsattas behov, istället har fokus skiftat till att se bistånd som ett verktyg för att främja svenska intressen. Miljöpartiet är mycket kritiska till utvecklingen och avvisar därför ökade anslag till (1:1) Regeringskansliet för genomförandet av reformagendan.

Vi motsätter oss också starkt att regeringen använder biståndsmedel för att täcka kostnader för asylmottagande. Migrationsverket kommer bli en av de största mottagarna av svenskt bistånd 2025, då 2,6 miljarder kronor ska gå till att bland annat täcka kostnader för boenden, trots att många flyktingboenden står tomma. Det kan jämföras med Sveriges stöd för främjandet av demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer i världen, vilket under 2024 uppgick till 1 miljard kronor.

Regeringens aviserade sänkning av biståndsramen innebär att vi kommer gå under FN:s mål om 0,7 procent av BNI i bistånd till 2028, enligt nuvarande prognoser. Det är inget annat än en skandal. Vi avvisar regeringens sänkning och återställer istället biståndet till en procent. Vi vill:

- Använda biståndet till att påskynda utfasningen av fossil energi och möjliggöra att investeringar i förnybart också når de allra fattigaste.
- Fortsätta driva en feministisk utvecklings- och utrikespolitik som sätter fokus på kvinnors rättigheter, politiskt deltagande, ekonomisk egenmakt, inflytande över fredsarbete, frihet från våld samt rätten till reproduktiv hälsa.
- Att Sverige ska vara en ledande kraft för klimaträttvisa i den globala klimatomställningen och investera i klimat- och miljöarbete i fattiga länder.
- Att Sverige ska fortsätta vara en ledande givare och partner för människor på flykt och som riskerar svält.
- Stoppa skatteparadis och kapital- och skatteflykt från fattiga länder.

Öka stödet till FN-organ

Kärnstöd till FN-organisationer är viktigt och behövs för att snabbt sätta in åtgärder mot akuta kriser. Trots detta har regeringen istället dragit ner stödet till flera viktiga FN-organ de senaste åren. Regeringen stryker allt stöd till UNAIDS och har också minskat finansieringen av UN Women, UN Peace Building Fund, Joint Fund for Agenda 2030, UNFPA och UNDP under 2023–2024.

Samarbete är avgörande i en svår tid med svåra utmaningar som vi står inför just nu, och FN-organens arbete är centralt. Vi avvisar regeringens neddragning till internationella organisationer och satsar ytterligare 200 miljoner kronor för att öka stödet till FN-organ.

Främja dialog om fred och nedrustning

I en tid med ett försämrat säkerhetspolitiskt läge är det fredsfrämjande arbetet än viktigare. Inför 2024 kapade regeringen det statliga ekonomiska stöd som i hundra år getts till svenska

organisationer inom civilsamhället som arbetar för fred och nedrustning. Vi återställer och dubblar stödet till fredsorganisationerna, en satsning på totalt 40 miljoner. Vi satsar också 6,8 miljoner på freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet inom ramen för utrikespolitiken, samt 30 miljoner i anslag till bl.a. Alva Myrdal-centrum för kärnvapennedrustning, FOI:s CBRN-verksamhet och andra projekt, både i Sverige och utomlands, som forskar på nedrustning och icke-spridning.

Regeringen har aviserat att de vill stänga fler utlandsmyndigheter, och under 2024 har ambassaden i Mali och Afghanistan stängt. Vi tror att det är helt fel väg att gå i rådande säkerhetspolitiskt läge. För att öka samförstånd och förståelse med andra länder och utveckla dialogen satsar vi 75 miljoner för etablerandet av nya utlandsmyndigheter.

Stärk Svenska institutets civilsamhällesarbete

Det är avgörande att Svenska institutet kan arbeta kraftfullt med stödet till civilsamhället, också i en svår kontext. Ett exempel på det är stödet till civilsamhällesorganisationer och organisationer som arbetar med att stärka den belarusiska kulturen. Att avsluta sådant stöd får effekten att Lukasjenkos strävan att låta Belarus bli en del av Ryssland förstärks. Vi avvisar därför regeringens förflyttning av medel från Svenska Institutet till Visit Sweden, och skjuter till ytterligare 36 miljoner till svenska institutets arbete för att upprätthålla kultur och fria medier i Belarus. Vi menar att det är ansvarslöst att i rådande säkerhetspolitiska läge i Europa flytta pengarna från en organisation som bland annat fokuserar på Östersjösamarbete och istället ge dem till ett statligt bolag under Näringsdepartementet vars huvudsakliga uppgift är att gynna besöksnäringen inom Sverige. Det är ytterligare ett exempel där regeringen flyttar pengar som behövs på den internationella arenan till att enbart gynna inhemskt företagande.

Svensk vapenexport

I budgetpropositionen ber regeringen riksdagen bemyndiga dem att ingå avtal med Thailand om försäljning av upp till 12 stycken JAS 39 E/F samt därtill hörande luftförsvarssystem (UO6 avsnitt 4.6.3). Detta vänder vi oss starkt emot. Den skakiga demokratiutvecklingen i landet och de upprepade bristerna att leva upp till mänskliga fri- och rättigheter är omfattande och långtgående. I flera decennier har landet präglats av politisk instabilitet, militärkupper och väpnad konflikt. Vi menar att det inte bör vara förenligt med svensk lagstiftning att godkänna en sådan affär.

21 Även det civila försvaret behöver stärkas

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025
Stärkt beredskap och ett robustare samhälle	864
Förebyggande åtgärder mot jordskred och naturolyckor	500
Höjd livsmedelsberedskap och forskning	100
Forskning om livsmedelsberedskap	4
Cybersäkerhet	100
Stöd till kommuner och regioner för ökad krisberedskap	90
Frivilliga försvarsorganisationer	12
Räddningstjänsten	50
Koordineringsuppdrag till MSB	8

Vi befinner oss i ett allvarligt säkerhetspolitiskt läge med ett fullskaligt krig i Europa, och Sverige har behövt anpassa säkerhets- och försvarspolitiken därefter. Det är också av yttersta vikt att vi fortsätter långsiktigt stötta Ukraina. Miljöpartiet har sedan flera år stått bakom en snabbare och mer omfattande uppbyggnad av totalförsvaret - såväl det militära som det civila försvaret. Vi vill att Sverige ska stärka sin försvarsförmåga och samtidigt fortsätta att vara en stark röst för demokrati, fred och mänskliga rättigheter.

Dock är den satsning på civilt försvar som regeringen föreslår otillräcklig. Baserat på försvarsberedningens förslag gör regeringen i år en stor satsning på det civila försvaret. Detta är nödvändigt och välkommet, men som vi tidigare påpekat räcker inte satsningen för att nå upp till de behov som MSB kartlagt. Vi gör därför några ytterligare satsningar utöver regeringens budget för året, inom områden vi ser som extra viktiga att stärka upp här och nu inom civilt försvar och krisberedskap.

22 Skatter

Regeringen och SD prioriterar i sitt budgetförslag skattesänkningar för höginkomsttagare och att göra det billigare att släppa ut. Tidöpartiernas skattepolitik ökar de ekonomiska klyftorna, bromsar elektrifieringen och leder till nedskärningar i vård och skola. Det är inte rättvist och bygger inte Sverige starkare för framtiden.

Miljöpartiet föreslår istället en skattepolitik som minskar inkomstklyftorna och ökar incitamenten till omställningen. Med en mer progressiv skattepolitik kan vi öka resurserna till välfärden och tillföra medel för att tackla vårdkrisen och nedskärningarna i skolan.

Avvisade skatteförslag

Miljarder kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Nej till riktad skattesänkning för höginkomsttagare	4,7	4,7	4,7
Nej till ytterligare jobbskatteavdrag och följdändringar av det förhöjda grundavdraget	13,5	13,5	13,5
Nej till regeringens ISK-förslag till förmån för egen kapitalskattereform	4,4	7	7
Nej till avskaffad flygskatt	0,9	1,8	1,8
Nej till sänkt skatt på bensin och diesel	3,2	5,5	5,7
Nej till sänkt skatt på jordbruksdiesel till förmån för grön skatteväxling för jordbruket	0,6	-	-
Nej till avskaffat ränteavdrag för lån utan säkerhet	-4,3	-8,7	-8,7
Nej till sämre villkor för egenproducerad el	-0,1	-0,9	-0,9
Nej till borttagen malus för husbilar	0,08	0,09	0,09

Miljöpartiets skatteförslag*Miljarder kronor - avvikelse från regeringen*

	2025	2026	2027
Värnskatt för att finansiera utbyggnaden av försvaret	9,0	9,0	9,0
Höjd och mer progressiv kapitalbeskattnings	32,9	34,7	36,6
Sänkt moms på vissa reparationer	-0,08	-0,08	-0,08
Dubblad flygskatt	1,3	1,3	1,3
Höjd malus på nya bilar med höga utsläpp	0,1	0,3	0,5
Avskaffa den orättvisa funkisskatten	-0,6	-0,6	-0,6
Gränsen för statlig skatt höjs inte	6,2	6,2	6,2
Antibiotikaskatt	0,8	0,8	0,8
Skatt på bankers övervinster	16,0	-	-
Jordbruksavdrag	-1,9	-1,9	-1,9
Förstärkt skattesänkning i glesbygd	-2,0	-2,0	-2,0
Slopas 500 kw-gräns för egenproducerad el	-0,01	-0,01	-0,01
Sänkt skatt på el från fjärrvärme	-0,3	-0,3	-0,3
Höjd skatt på snus	1,0	1,0	1,0

Avskaffa den orättvisa funkisskatten

Idag betalar personer med sjuk- och aktivitetsersättning mer i skatt än någon som jobbar och har samma bruttoinkomst. Detta innebär i praktiken att personer med en funktionsnedsättning som gör att man inte kan jobba betalar mer i skatt. Det är djupt orättvist. Miljöpartiet lade i regeringsställning fram förslag som skulle tagit bort denna så kallade funkisskatt, men den har återinförts och utökats i flera steg av Tidöpartierna.

Vi föreslår att funkisskatten helt ska tas bort genom att skatten på sjuk- och aktivitetsersättning likställs med skatten på arbetsinkomster. Utöver det föreslår vi att garantinivån i sjuk- och aktivitetsersättning höjs med 1000 kronor i månaden.

Nej till ytterligare skattesänkningar på bensin och diesel

Regeringen och SD ökar även i budgetpropositionen för 2025 utsläppen genom att fortsätta sänka skatten på bensin och diesel. Förslaget beräknas öka utsläppen med cirka 900 000 ton till 2030 och kommer även bidra till att ytterligare sakta ned elektrifieringen av fordonsflottan. Skattesänkningen kommer framförallt träffa personer som bor i Sveriges storstäder. Detta förslag innebär att regeringen år 2026 kommer ha sänkt skatten på bensin och diesel med 20 miljarder per år. Dessa skattesänkningar är ungefär 4 miljarder större än den hela den beräknade miljöbudgeten för 2026.

Vi avvisar förslaget vilket ökar skatteintäkterna med 3,2 miljarder 2025. 2026 och 2027 stärks intäkterna med 5,5 respektive 5,7 miljarder. Genom att avvisa förslaget beräknas också utsläppen av koldioxid minska med knappt en miljon ton till 2030 jämfört med Tidöpartiernas förslag.

Nej till riktad skattesänkning för höginkomsttagare och ytterligare ett jobbskatteavdrag

Regeringen och SD har föreslagit en skattesänkning på 4,7 miljarder specifikt riktad mot höginkomsttagare genom att ta bort avtrappningen av jobbskatteavdraget. Skattesänkningen berör enbart personer som tjänar mer än 66 300 kronor i månaden. En person som tjänar knappt 210 000 kronor per månad får till följd av enbart detta förslag en skattesänkning på cirka 4 000 kronor i månaden. Förslaget försämrar även jämställdheten mellan kvinnor och män. Mer än dubbelt så många män som kvinnor gynnas av förslaget. Vi anser att det är en felaktig prioritering som ökar de ekonomiska klyftorna och avvisar därför förslaget. Vi anser även att brytpunkten för statlig inkomstskatt inte bör räknas upp då gränsen höjdes kraftigt år 2023. Detta ökar skatteintäkterna med 6 miljarder kronor.

Vi avvisar även Tidöpartiernas jobbskatteavdrag och den motsvarande skattesänkningen för personer som är 66 år gamla och äldre. Regeringen och SD hävdar att jobbskatteavdraget har en tyngdpunkt mot låg- och medelinkomsttagare – detta stämmer inte. I kronor och ören får en höginkomsttagare betydligt mer än en låginkomsttagare, men även räknat i andel av ekonomisk standard får personer som tjänar mer än genomsnittet en större skattesänkning.

Sammantaget innebär dessa skatteförändringar att en person som tjänar 17 000 i månaden kommer få en skattesänkning på 60 kronor medan en höginkomsttagare med en inkomst på 150 000 i månaden får en skattesänkning på runt 4 000 kronor i månaden. Detta är en orimlig prioritering när många hushåll fortfarande kämpar med att få ihop sin ekonomi och välfärden går på knäna.

Värnskatt för att finansiera utbyggnaden av totalförsvaret

Miljöpartiet står bakom att bygga ut totalförsvaret. Vi anser dock att det är viktigt att satsningarna på totalförsvaret inte går ut över andra områden som välfärd, klimat och miljö. Vi föreslår därför en värnskatt på 5 procentenheter på inkomster som överskjuter 68 500 kronor i månaden. Förslaget väntas inbringa 9 miljarder om året i skatteintäkter.

En höjd och mer progressiv kapitalbeskattning

Vi avvisar ögeringens och SDö förslag om sänköskatt på investeringssörkonton (ISK) tö förmån för enöen ISK-reform.öSK är en skattegynnad sparform som framförallt gynnar personer med stora kapöaltillgångar öh höa inkomSOR. örslaget hö ött kritiköv tunga insönsers som Lagrådet, Konjunkturinstitutet och Eköomistyrninöverket. Enööket stor dö av skatteönkningen kommer träffa persöer med höö inkoöteösom röan har söra innehav på sina ISK.

Miljöpartiet anser aö sparaö ska uöuntrasömen anser att regeringens förslag att skattebefria kapitalunderlag upp till 300 000 kronor (150 000 kronor under 2025) öppnar för omfattande sköteplanerög. Förslöet kommer även bidra till ökade inkomstklyftor då stora kapitalinkomster helt kommer undgå beskattning och dessa är koncentrerade till toppen av inkomstfördelningen.

Miljöpartiet föreslår därför att ISK ska vara skattebefriat på ett kapitalunderlag upp till 50 000 kronor. För att åstadkomma en mer rättvis och progressiv kapitalbeskattning bör skattesatsen öka på större kapitalunderlag. Mellan 50 000 kronor och en miljon kronor beräknas schablioniökten enögt idag öllande regler. För innehav över en miljon kronorökar påsöget på ööbloninökten mö tvötredjöelar ö en procentenhet för varje miljon upp till ett kapitalunderlag på tio miljoner.

Kapitalinkomster är väldigt ojämnt fördelade i befolkningen. Den ökade ekonomiska ojämlikheten beror framförallt på kapitalinkomsternas fördelningöFör öt fiönsiera prioriterade satsningar på ett sätt som ökar den ekonomiska jämligheten föreslår vi därför att kapitalskatten höjs från 30 procent till 35 procent.

Förslagen beräknas öka skatteintäkterna med 32,9 miljarder kronor 2025.

Grön skatteväxling inom jordbruket

Jordbruket är viktigt för Sverige och för omställningen till en hållbar ekonomi. Att svenskt jordbruk är beroende av fossila bränslen är en risk för branschen och för Sverige i stort då höga oljepriser riskerar att slå mot matproduktionen. Politiken måste stötta jordöukeöutaöatt

öka beroendet av fossila bränslen. Vi avvisar därför regeringens förslag om sänkt skatt på diesel inom jord- och skogsbruk till förmån för ett jordböksödrö. Jordbruksavdraget väntas minska skatteintäkterna med 2 miljarder kronor 2025 och övisade skattesänkningen på så kallad jordbruksdiesel ökar öteintäkterna med 690 miljoner kronor 2025.

Miljöpartiet vill även införa en antibiotikaskatt på kött för att motverka ohållbar och hälsofarlig överanvändning av antibiotika. Svenska jordbrukare använder sig av låga nivåer antibiotika vilket inte bör vara en konkurrensnackdel. Skatten förväntas inbringa cirka 760 miljoner kronor om året.

Halverad moms på reparationer

SD och regeringen valde i budgeten för 2023 att dubblera momsen på vissa reparationer. Miljöpartiet anser att vi måste bort från slit-och-släng-samhället varför reparationer bör uppmuntras. En övergång till ett mer hållbart samhälle och en hållbar ekonomi kräver att resurser används mer effektivt. Att gynna reparationstjänster är en viktig del i det arbetet eftersom det är mer resurseffektivt att laga och reparera varor än att köpa nytt. Att halvera momsen på reparationer av cyklar, hushållsapparater, skor, lädervaror, kläder och hushållslinne beräknas minska skatteintäkterna med 80 miljoner om året.

Tillfällig skatt på bankernas övervinster

Den ekonomiska utvecklingen har varit tufft och många har kämpat med höga räntekostnad. Bankerna har däremot gjort storvinster på de höga räntorna. Sparräntorna höjdes inte i takt med boräntorna – och på vägen ned sänks sparräntorna snabbare än boräntorna. Detta reflekterar en bristande konkurrens mellan bankerna – något som Miljöpartiet vill tackla genom att ge den statliga banken SBAB i uppdrag att främja konkurrensen genom att pressa de andra bankerna att sätta lägre räntor. När bankerna gör storvinster samtidigt som välfärd och hushåll har det knapert anser vi att bankerna bör bidra. Vi vill därför se en tillfällig skatt på bankernas övervinster. Skatten ska tas ut på räntenettet och väntas inbringa 16 miljarder kronor under 2025.

Flygskatten ska höjas – inte avskaffas

Trots att flygande innebär stora klimatutsläpp är flyget idag befriat från såväl koldioxidskatt som energiskatt. Att flyget inte betalar för sina klimatkostnader innebär dessutom att flyg gynnas framför mer hållbara transportslag, exempelvis tåg. År 2025 har 11 europeiska länder flygskatt, inklusive Norge och Danmark. Även EU:s tre största ekonomier har flygskatt.

Förslaget om att avskaffa flygskatten beräknas öka utsläppen från svenska flygplatser med knappt 90 000 ton koldioxidekvivalenter. Vi avvisar av dessa skäl förslaget om att avskaffa flygskatten.

Klimatutsläppen från flyget måste minska framöver. Vi föreslår därför att de nuvarande skattesatserna fördubblas. Det innebär att en inrikesresa beskattas med 155 kronor. Förslaget beräknas öka intäkterna med 1,3 miljarder per år.

Nej till sämre villkor för egenproducerad solel

Tidöpartierna har i sin budget föreslagit en försämring för solceller inom avdraget för grön teknik under nästa år och att skattereduktion för mikroproduktion av förnybar el tas bort under 2026. Vi avvisar dessa förslag vilket minskar skatteintäkterna med 100 miljoner kronor under 2025 och 880 miljoner kronor därefter.

Slopad 500 kW-gräns för egenanvänd el

500 kW-gränsen för skattebefrielse för egenanvänd el utgör idag ett hinder för utbyggnaden av större solanläggningar. Genom att ta bort 500 kW-gränsen skulle fler tak kunna användas för att producera förnybar el. Miljöpartiet vill därför att 500 kW-gränsen slopas. Detta bedöms minska skatteintäkterna med 10 miljoner kronor årligen.

Höjd malus för nya fossilbilar med höga utsläpp

För att snabba på elektrifieringen och minska utsläppen föreslår Miljöpartiet att den så kallade malusen – den del av fordonsskatten som baseras på koldioxidutsläppen – höjs för nya bilar. Miljöpartiet föreslår att den lägre gränsen för att betala malus sänks i tre steg från 65 gram koldioxid per kilometer till 60 gram och därefter 55 gram. Den övre gränsen sänks i tre steg från 115 gram till 110 gram och därefter 105 gram.

Förslaget beräknas öka skatteintäkterna med 100 miljoner kronor 2025, 300 miljoner kronor 2026 och 500 miljoner kronor 2027.

Skattesänkning för boende i glesbygd

I många glesbygdskommuner är kommunalskatten högre än rikssnittet. Istället för att elda på klimatkrisen genom att sänka skatten på fossila drivmedel, en skattesänkning som framförallt landar i storstäderna, vill vi utöka skattesänkningen för boende i glesbygd. Det är ett betydligt mer träffsäkert sätt att stötta de som är beroende av bilen och ger folk chansen att själva bestämma ifall man vill använda pengarna för att täcka bränslekostnader eller något annat. Skattesänkningen utökas med 2325 kronor om året till totalt 4000 kronor om året.

Förslaget beräknas minska skatteintäkterna med 2 miljarder kronor om året.

Nej till avskaffat ränteavdrag för lån utan säkerhet

Regeringen och SD föreslår att ränteavdraget ska trappas av och avskaffas för lån utan säkerhet. Förslaget kommer försämra ekonomin för personer som redan står inför en svår ekonomisk situation och dras med stora skulder. Flertalet remissinstanser pekar på att förslaget kommer leda till ökade betalningssvårigheter och att fler får svårt att betala sina lån. Kronofogden bedömer att förslaget kommer leda till 15 000 fler ansökningar om betalningsföreläggande under 2026. Det är särskilt stötande att regeringen undantar konsumtionslån som syftar till att köpa privata flygplan och andra fossildrivna fordon, även exempelvis lyxyachter. Vi förordar att regeringen återkommer med ett omarbetat förslag som dels avskaffar skattereduktionen för lån som är kopplade till konsumtion av fossilfordon, dels till nya lån. Det skulle stävja överskuldsättning framåt utan att drabba människor som redan är i en extremt svår ekonomisk situation.

Miljöpartiet avvisar därför förslaget vilket förväntas minska skatteintäkterna med 4,34 miljarder 2025 och 8,68 miljarder därefter.

Nej till avskaffad malus för husbilar

Malus är en del av fordonsskatten som betalas för nya fordon baserat på koldioxidutsläpp. Det har sedan tidigare införts en möjlighet för husbilsägare att ställa av sina husbilar för att se till att fordonsskatten inte blir orimligt hög. Likt flera remissinstanser anser vi att det är fel att ta bort malusen i ett läge när eldrivna husbilar är på väg ut på marknaden.

Miljöpartiet avvisar därför förslaget vilket väntas öka inkomsterna med 80 miljoner kronor 2025 och 90 miljoner kronor per år för 2026 och 2027.

Sänkt skatt på el från fjärrvärme

En sänkning av skatten på el från fjärrvärme till EU:s miniminivå möjliggör för värmeverk och kraftvärmeverk att använda elöverskott, vid låga eller negativa priser, för framställning av fjärrvärme. Det bidrar till att på ett snabbt och billigt sätt bättre balansera ett elsystem med mer förnybar el samtidigt som det sänker fjärrvärmepriserna och gynnar viktig lokal effekt. Vidare frigörs biomassa för andra ändamål, till exempel produktion av förnybara bränslen.

Förslaget minskar skatteintäkterna med 275 miljoner kronor om året.

Sänkt skatt på snus

Regeringen har valt att gå fram med en skattesänkning på snus med 20 procent från och med den 1 november 2024. Vi anser att det är en felaktig prioritering och ett förslag med negativa hälsoeffekter. Miljöpartiet anser att skattesatsen för 2025 bör återställas.

Förslaget ökar skatteintäkterna med 970 miljoner kronor om året.

Bilaga

Tabell A: Förslag till utgiftsramar 2025

Tusental kronor

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1 Rikets styrelse	20 130 981	211 400
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	21 734 078	50 000
3 Skatt, tull och exekution	14 812 398	±0
4 Rättsväsendet	86 791 679	1 627 000
5 Internationell samverkan	2 278 371	77 800
6 Försvar och samhällets krisberedskap	169 680 344	874 000
7 Internationellt bistånd	44 499 844	12 509 000
8 Migration	11 937 532	547 000
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	120 254 872	12 871 000
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	123 058 927	3 804 000
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	62 890 360	±0
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	104 531 449	7 294 000
13 Integration och jämställdhet	6 265 767	3 024 900
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	93 539 399	1 982 000
15 Studiestöd	33 793 466	2 345 000
16 Utbildning och universitetsforskning	103 845 141	5 272 800
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 861 894	2 892 902
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	3 240 094	10 539 200
19 Regional utveckling	4 294 201	100 000
20 Klimat, miljö och natur	16 438 897	24 160 500
21 Energi	6 631 297	13 349 000
22 Kommunikationer	94 447 432	39 377 000
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	21 697 804	3 732 880
24 Näringsliv	8 315 298	353 000
25 Allmänna bidrag till kommuner	173 107 254	390 000
26 Statsskuldsräntor m.m.	28 755 200	±0
27 Avgiften till Europeiska unionen	47 761 911	±0
Summa utgiftsområden	1 441 595 890	147 384 382
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	-10 567 382	±0
Summa utgifter	1 431 028 508	147 384 382

Riksgäldskontorets nettoutlåning	-2 984 969	±0
Kassamässig korrigering	370 837	±0
Summa	1 428 414 376	147 384 382

Tabell B: Förslag till utgiftsramar 2026-2027

Miljoner kronor

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1 Rikets styrelse	210	100
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	100	150
3 Skatt, tull och exekution	±0	±0
4 Rättsväsendet	1 136	1 136
5 Internationell samverkan	78	78
6 Försvar och samhällets krisberedskap	374	14
7 Internationellt bistånd	19 444	22 367
8 Migration	-1 525	-525
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	4 728	5 270
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	5 215	4 917
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	±0	±0
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	8 797	9 599
13 Integration och jämställdhet	2 992	3 572
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	762	769
15 Studiestöd	2 635	2 405
16 Utbildning och universitetsforskning	2 434	2 447
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	2 563	2 463
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	10 101	10 176
19 Regional utveckling	165	165
20 Klimat, miljö och natur	25 129	25 837
21 Energi	13 381	13 295
22 Kommunikationer	39 807	39 797
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	3 919	4 048
24 Näringsliv	424	334
25 Allmänna bidrag till kommuner	2 890	5 790
26 Statsskuldsräntor m.m.	±0	±0
27 Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden	145 758	154 204
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	±0	±0
Summa utgifter	145 758	154 204
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0
Kassamässig korrigering	±0	±0
Summa	145 758	154 204

Tabell C: Inkomster

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	786 951 393	31 350 000
1111 Statlig inkomstskatt	64 165 361	15 450 000
1115 Kommunal inkomstskatt	969 640 894	3 350 000
1120 Allmän pensionsavgift	166 628 512	±0
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	-413 483 374	12 550 000
1200 Indirekta skatter på arbete	790 968 382	±0
1210 Arbetsgivaravgifter	771 132 212	±0
1240 Egenavgifter	11 730 609	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-53 234 021	±0
1270 Särskild löneskatt	67 582 104	±0
1280 Nedsättningar	-6 800 714	±0
1290 Tjänstegrupppliv	558 192	±0
1300 Skatt på kapital	418 599 452	46 380 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	92 143 300	32 060 000
1320 Skatt på företagsvinster	225 163 204	14 320 000
1330 Kupongskatt	9 283 504	±0
1340 Avkastningsskatt	29 994 197	±0
1350 Fastighetsskatt	43 127 567	±0
1360 Stämpelskatt	12 906 739	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	5 980 941	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	728 287 523	7 550 000
1410 Mervärdesskatt	589 617 623	-80 000
1420 Skatt på alkohol och tobak	31 797 224	970 000
1430 Energiskatt	44 545 424	2 820 000
1440 Koldioxidskatt	24 533 370	610 000
1450 Övriga skatter på energi och miljö	7 469 767	3 050 000
1470 Skatt på vägtrafik	22 472 719	180 000
1480 Övriga skatter	7 851 396	±0
1500 Skatt på import	7 933 347	±0
1600 Restförda och övriga skatter	10 709 603	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	-7 933 347	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	2 735 516 353	85 280 000
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-1 336 433 318	-3 350 000
Statens skatteintäkter	1 399 083 035	81 930 000

1900 Periodiseringar	3 062 709	±0
1000 Statens skatteinkomster	1 402 145 744	81 930 000
Övriga inkomster	-28 283 293	±0
2000 Inkomster av statens verksamhet	47 836 598	±0
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	562 931	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	23 921 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	48 770 245	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-154 374 067	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	1 373 862 451	81 930 000

Tabell D: Inkomster 2026-2027

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2026	2027
1100 Direkta skatter på arbete	30 570	30 570
1111 Statlig inkomstskatt	15 450	15 450
1115 Kommunal inkomstskatt	3 350	3 350
1120 Allmän pensionsavgift	±0	±0
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	11 770	11 770
1200 Indirekta skatter på arbete	±0	±0
1210 Arbetsgivaravgifter	±0	±0
1240 Egenavgifter	±0	±0
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	±0	±0
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	±0	±0
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	32 220	34 120
1310 Skatt på kapital, hushåll	31 720	33 620
1320 Skatt på företagsvinster	500	500
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetsskatt	±0	±0
1360 Stämpelskatt	±0	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	±0	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	10 420	10 840
1410 Mervärdesskatt	-80	-80
1420 Skatt på alkohol och tobak	970	970

1430 Energiskatt	5 140	5 300
1440 Koldioxidskatt	±0	±0
1450 Övriga skatter på energi och miljö	4 000	4 060
1470 Skatt på vägtrafik	390	590
1480 Övriga skatter	±0	±0
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	±0	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	73 210	75 530
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-3 350	-3 350
Statens skatteintäkter	69 860	72 180
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster	69 860	72 180
Övriga inkomster	±0	±0
2000 Inkomster av statens verksamhet	±0	±0
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	69 860	72 180

Tabell E: Utgiftstak för staten

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Takbegränsade utgifter	147 384	145 758	154 204
Budgeteringsmarginal	-0	0	0
Utgiftstak för staten	147 384	145 758	154 204

Tabell F: Kommunsektorns finanser

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Kommunernas inkomster	13 991	8 158	11 148
Kommunal inkomstskatt	3 350	3 350	3 350

Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	±0
Statsbidrag under utgiftsområde 25	390	2 890	5 790
därav ekonomiska regleringar	-4 110	-4 110	-4 110
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	10 251	1 918	2 008
Utgifter	13 991	8 158	11 148
Finansiellt sparande i kommunsektorn	±0	±0	±0

Tabell G: Den offentliga sektorns finanser

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Offentlig sektors inkomster	85 280	73 210	75 530
Offentlig sektors utgifter	150 734	149 108	157 554
Finansiellt sparande i offentlig sektor	-65 454	-75 898	-82 024
Staten	-65 454	-75 898	-82 024
Ålderspensionssystemet	±0	±0	±0
Kommunsektorn	±0	±0	±0
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	-2,31 %	-1,71 %	-0,70 %

Tabell H: Statens budgetsaldo och statsskulden

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Inkomster i statens budget	81 930	69 860	72 180
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	147 384	145 758	154 204
därav statsskuldsräntor	±0	±0	±0
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0	±0
Kassamässig korrigering	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	-65 454	-75 898	-82 024

Tabell I: Inkomster i statens budget

Miljoner kronor - avvikelse från regeringen

	2025	2026	2027
Direkta skatter på arbete	31 350	30 570	30 570
Indirekta skatter på arbete	±0	±0	±0
Skatt på kapital	46 380	32 220	34 120
Skatt på konsumtion och insatsvaror	7 550	10 420	10 840
Offentliga sektorns skatteintäkter	85 280	73 210	75 530
avgår skatter till andra sektorer	-3 350	-3 350	-3 350
Statens skatteintäkter	81 930	69 860	72 180
Periodiseringar	±0	±0	±0
Statens skatteinkomster	81 930	69 860	72 180
Övriga inkomster	±0	±0	±0
Inkomster i statens budget	81 930	69 860	72 180

Amanda Lind (MP)

Daniel Helldén (MP)

Leila Ali Elmi (MP)

Mats Berglund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Katarina Luhr (MP)

Jan Riise (MP)

Märta Stenevi (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Emma Berginger (MP)

Camilla Hansén (MP)

Linus Lakso (MP)

Rasmus Ling (MP)

Emma Nohrén (MP)

Jacob Risberg (MP)

Elin Söderberg (MP)

Motion till riksdagen 2024/25:1774

av **Mats Berglund m.fl. (MP)**

Stärkt kulturpolitik – stärkt demokrati

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	2
Motivering.....	6
Inledning.....	6
Gasa ut ur kurvan – en stärkt och breddad finansiering av kulturen	7
Kulturen vi upplever tillsammans.....	8
Den fria kosten och armlängds avstånd	9
Kultur i skolan	9
Kulturskolan	11
Kultursamverkansmodellen och kulturrådet.....	11
Strategi för kulturella och kreativa branscher.....	12
Konstnärers och kulturskapares villkor behöver förbättras	12
Stärk och värna det fria och ideella kulturlivet.....	13
Upphovsrätt och AI.....	14
Kulturarvet.....	15
Film.....	16
En ny gamingpolitik för Sverige.....	18
Spel och allmännyttiga lotterier.....	19
Demokrati	19

Mediepolitik, MIK och public service.....	20
Läsfrämjande, språk och litteratur	22
Folkbildningen.....	23
Civilsamhället.....	24

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om goda förutsättningar för ett starkt, hållbart och oberoende kulturliv i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att permanenta återhämtningsstöden efter pandemin och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra den automatiska pris- och löneomräkningen (PLO) av det statliga anslaget till regionala kulturverksamheter (1:6 utg.omr. 17) samt av 2:1 (utg.omr. 17), Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för breddad finansiering till kulturen, exempelvis stärkt avdragsrätt och bättre möjlighet till sponsring av kultur, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast tillsätta en utredning för att stärka livemusikens och den fria kulturens förutsättningar över hela landet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om finansiering till de statliga scenkonst- och museibyggnaderna och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna och stärka principen om armlängds avstånd och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Kulturrådet i uppdrag att bidra med kunskapshöjande insatser om principen om armlängds avstånd och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en skolkulturutredning och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en statlig kulturgaranti för varje barn på skoltid i grundskolan och gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av Skapande skola och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att noga följa upp den uppdaterade lagen om stärkta skolbibliotek och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en likvärdig kulturskola för alla barn och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstadga kulturskolan och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka och permanenta kulturskolebidraget och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökade statliga anslag till kultursamverkansmodellen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Kulturrådet i uppdrag att se över infrastrukturen för bild- och formkonsten och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med en uppdaterad strategi för kulturella och kreativa branscher som tydligt stärker näringarnas och kulturskaparnas utveckling, exportfrämjande och trygghet på arbetsmarknaden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att inrätta ett institut för kulturella och kreativa näringar, för främjande av spel, musik, film samt andra kulturella och kreativa branscher, och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stipendier för konstnärliga utövare ska räknas som överhoppningsbar tid och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gå vidare med förslagen om att statliga konstnärspolitiska stipendier ska få räknas som sjukpenninggrundande inkomst och tillkännager detta för regeringen.

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gå vidare med förslagen om beräkning av SGI baserat på historiska inkomster och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av insatser för att stärka och värna den ideella kulturen och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att se över vilka effekter neddragningarna till studieförbunden fått för den ideella kulturen och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Myndigheten för kulturanalys ett utökat uppdrag att även kartlägga den ideella kulturens effekter utifrån kulturpolitikens mål och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att omgående tillsätta en utredning i syfte att säkra upphovspersonernas och de utövande konstnärernas rättigheter och villkor i ljuset av AI-utvecklingen och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det aktiva kulturlivet bör inkluderas i det lokala och nationella beredskapsarbetet för att det ska kunna verka även i kris och ytterst under krig och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör initiera ett långsiktigt projekt kring digitalisering av kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska finnas läns museer i varje län och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet för det rörliga kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i övrigt stärka kulturarvets infrastruktur och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa krav på internationella strömningstjänster att bidra till svensk film- och tv-produktion och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att revidera systemet för produktionsincitament och tillkännager detta för regeringen.

35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av hur biografernas förutsättningar kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gaming och dataspel som kulturyttring och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell samordning kring en nationell strategi för dataspel och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att värna de små allmännyttiga lotterierna och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en nationell demokratifunktion och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge länsstyrelserna ett demokratifrämjande uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdatera handlingsplanen för skydd av det fria ordet och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för att stärka medie- och informationskunnigheten inklusive bildförståelse och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en mångfald av nyhetsmedier ska finnas över hela landet och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett brett och oberoende public services betydelse för demokratin och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att grundlagsskydda public service och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att utveckla litteraturpolitiken och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra ett läsfrämjandelyft med konkreta reformer och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om folkbildningens roll för den demokratiska infrastrukturen och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna folkbildningen och genomföra förslagen i Folkbildningsutredningen och tillkännager detta för regeringen.

50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör utreda och analysera konsekvenserna av nedskärningarna för folkbildningen och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om civilsamhället som bärande samhällskraft som stärker både demokratin och försvarsviljan och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det långsiktiga stödet till civilsamhället och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten till fler fleråriga verksamhetsbidrag till civilsamhället och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bredda skatteavdraget för ledare till att även omfatta friluftslivet och ungdomsorganisationerna och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Inledning

Den gröna kulturpolitiken syftar till att ge alla människor förutsättningar att utveckla sin kreativa, skapande och estetiska kraft. Den vårdar kulturarvet samtidigt som nya kulturyttringar välkomnas. Den skapar möjlighet för konstnärer att leva på sitt arbete. Den ger kulturen förutsättningar, värde och kraft utan att styra dess innehåll.

Sveriges folkrörelser bidrar till demokratin, folkhälsan, integrationen, lokaler att träffas i, ett rikt kulturliv och en meningsfull fritid för barn och unga – för att nämna några exempel. I civilsamhället och inom folkbildningen möts människor med vitt skilda bakgrunder och förutsättningar och får möjlighet att växa och förbättra sitt lokalsamhälle samtidigt som man övar på demokratiskt beslutsfattande.

Just nu står både kultursektorn och civilsamhället inför stora utmaningar. Efterverkningarna av pandemin är fortfarande kännbara när tillfälliga återstartsstöd dragits in och inflationen och lågkonjunkturen får verksamhetskostnaderna att rusa. Samtidigt levererar Tidöregeringen en helt medveten neddragningspolitik som går tvärs emot behoven. Kultursektorn och civilsamhället i Sverige drabbas hårt när regeringen kraftigt reducerar statliga resurser till studieförbund, folkhögskolor, kulturverksamhet

och folkrörelsebestånd. Från regeringsunderlaget förs samtidigt en svepande retorik som göder misstänkliggörande mot kultursektorn och civilsamhället.

Politiken har ett ansvar att göra det så lätt som möjligt för människor att ge av sin tid och energi till det gemensamma – just nu gör regeringen tvärtom.

Miljöpartiet ser allvarligt på situationen. I en tid när demokratin hotas fyller kulturfrågorna en allt större roll. Här blir vikten av kultur det som får individen och samhället att växa i stället för att krympa. Kultur- och civilsamhällessektorn står också för en stor del av den demokratiska infrastrukturen vi har i landet där människor kan mötas och utvecklas tillsammans, samtidigt som starka fria medier och journalister som vågar utföra sitt arbete säkrar en allsidig nyhetsförmedling i hela landet. Allt detta riskerar nu regeringen med sin politik.

För att värna kulturen och demokratin är det därför dags att politiken växlar upp och gasar ut ur kurvan. För vissa verksamheter är 2025 ett avgörande år för om de ens ska finnas kvar. Nedan redogör vi för de områden där vi ser att regeringen måste göra extra prioriteringar under kommande år för att skydda det fria kulturlivet, folkrörelserna och de fria medierna.

Gasa ut ur kurvan – en stärkt och breddad finansiering av kulturen

Att Sveriges kulturliv upplever en svår tid just nu är tydligt. Över hela landet och tvärs igenom hela sektorn står kulturarbetare, institutioner, fria grupper och kulturföreningar inför hårda ekonomiska utmaningar. Inte sällan står valet mellan att drastiskt minska och dra ner på verksamheten eller helt lägga ner. Ett trefaldigt slag mot kulturen har lett till att situationen nu hotar ett utarma ett redan skakat Kultursverige. Det första slaget kom med spridningen av Covid-19 och utbredningen av pandemin som innebar en kraftig och oväntad inbromsning. Nästa slag kom med lågkonjunkturen och den höga inflationen. Kostnaderna ökade medan intäkterna fortsatt var låga. Det tredje slaget kom med Tidöregeringens kraftiga åtstramningar som på bred front har drabbat hela kultursektorn.

Med Miljöpartiet i regering tillsattes och presenterades återstartsutredningen (SOU 2021:77) som lämnade en lång rad förslag för en trygg återhämtning i hela sektorn. Trots att utredningen pekade på vikten av långsiktiga stöd valde Tidöregeringen efter valet att knappt förlänga några av de åtgärder som tidigare vidtagits. Att regeringen i sin budget för 2024 dessutom avskaffade den automatiska pris- och löneuppräkningsmodellen (PLO) av anslaget till kultursamverkansmodellen som stödjer regional kultur i hela

landet, är anmärkningsvärt. Det skapar ännu sämre förutsägbarhet för regionerna och den regionala kulturen och gör det också svårare i budgetarbetet.

Det är djupt beklagligt att regeringen låtit kulturen fastna i den långa kurvan som inleddes med pandemins restriktioner. I Miljöpartiets skuggbudget resonerar vi på annat sätt, och istället för att stå på bromsen vill vi låta kulturlivet gasa ut ur kurvan för att skapa goda förutsättningar för ett starkt, hållbart och oberoende kulturliv i alla delar av Sverige. Vi vill därför permanenta återhämtningsstöden och stödja kulturen genom breda satsningar.

De hårda slagen mot kulturen efter pandemin, lågkonjunkturen och Tidöregeringens åtstramningar visar också på behovet av en breddad finansiering för att öka hållbarheten på sikt. Förutsättningarna för att minska hindren och öka stimulansen och öppna för privat finansiering behöver ses över. Även återstartsutredningen har förslag som går i denna riktning. Miljöpartiet vill att det tillsätts en utredning som tittar på detta, däribland möjligheten till avdrag för investeringar i och sponsring av kultur och avdragsrätt för inköp av konst. Men det är samtidigt avgörande att detta arbete inte tas till intäkt för att det offentliga ska dra sig undan sitt ansvar. Ökade möjligheter till nya intäktskällor får inte ske på bekostnad av en stark offentlig finansiering.

Kulturen vi upplever tillsammans

Kulturen ska finnas för alla – i hela landet. För att uppnå det nationella kulturpolitiska målet att främja allas möjlighet till kulturupplevelser och bildning och till att utveckla sina skapande förmågor, måste vi stödja den viktiga infrastrukturen. Det handlar om föreningslivet, amatörkulturen, den ideella kulturen och studieförbunden. Precis där regeringen drar ner behöver vi istället öka.

Det ekonomiska läget med ökande kostnader har fört lokalfrågan allt högre upp på agendan. Det är inte rimligt att den fria kulturen och live-kulturen trycks allt längre bort från städernas centrum, eller inte har några spelplatser alls i mindre orter. För att stärka den lokala infrastrukturen bör regeringen snarast tillsätta en utredning för att stärka livemusikens och den fria kulturens förutsättningar över hela landet.

Miljöpartiet vill även se en satsning för att stödja de statliga scenkonst- och museibyggnaderna för att hantera de ökade kostnaderna kopplade till hyror och lokaler. Även modellen med kostnadshyra behöver ses över och justeras för att hålla verksamheten i de stora statliga kulturinstitutionerna på hög nivå samtidigt som medlen ska kunna användas så effektivt som möjligt.

Vi ställer oss positiva till att regeringen aviserat en plan för renovering och ombyggnad av Operan. I regeringens budget för 2024 drog man dock ner stödet inte bara till Operan utan även till Dramaten och Riksteatern som en generell besparing i statsförvaltningen. Det är beklagligt – i det tuffa ekonomiska läget behövs mer medel snarare än mindre. De stora institutionerna är livsviktiga för hela det samlade kulturlivet, såväl det professionella som det ideella, och måste värnas för att bibehålla den höga kvaliteten.

Även Naturhistoriska riksmuseet, Statens historiska museum och Nationalmuseum tillhör de stora statliga institutionerna som behöver värnas mot regeringens sparsamma politik. Miljöpartiet vill istället för besparingar se levande museer som har möjlighet att bevara kulturarvet, skapa egna utställningar och anpassa sina lokaler för ändamålen. Men också museer som inte behöver dra ner på tillgängligheten, öppettiderna eller sina lokaler för att ansvariga politiker inte ger dem tillräckliga förutsättningar.

Den fria kosten och armlängds avstånd

Kulturpolitiken ska ha utgångspunkt i den konstnärliga friheten och yttrandefriheten och stimulera en mångfald av kulturella uttryck. Kulturen ska ges förutsättningar, värde och kraft utan att politiken försöker styra dess innehåll eller form, och utan att misstänkliggöra dess avsikter. Den fria konsten bryter ny mark och utmanar invanda mönster och föreställningar. För Miljöpartiet är principen om armlängds avstånd grundläggande och ska värnas och stärkas. Kulturrådet bör ges i uppdrag att bidra med kunskapshöjande insatser och stöd till landets kulturaktörer, kommuner och regioner om principen om armlängds avstånd och hur den kan tillämpas i praktiken. Principen om armlängds avstånd bör även stärkas i bibliotekslagen och i den pågående översynen av kultursamverkansmodellen.

Kultur i skolan

Det finns en klyfta i ungas tillgång till kultur idag. En del barn har ett rikt kulturliv, med gott om estetiska verksamheter i skolan med tillgång till skolbibliotek och kulturskola, medan andra har det betydligt sämre. Vi vet sedan tidigare att barn och ungas kulturupplevelser i hög utsträckning påverkas av socioekonomisk bakgrund. Denna klyfta har förvärrats efter pandemin och med regeringens neddragna anslag.

Miljöpartiet vill att regeringen tillsätter en skolkulturutredning med målet att säkra alla barns rättvisa tillgång till kulturupplevelser och eget skapande. Alla barn har rätt till en jämlik tillgång till kultur- och konstupplevelser och kontakt med professionella kulturskapare, oavsett var i landet du bor och vilken skola du går på. En skolkulturutredning bör ha till syfte att säkra denna rätt. En sådan utredning kan även kartlägga nuläget vad gäller barn och ungas tillgång till kulturupplevelser såsom scenkonst och besök på museer. Skapande skola når idag enbart fram till ungefär hälften av landets elever. Vi anser att Skolkulturutredningen bör se över Skapande skola och undersöka möjligheten att införa en statlig kulturgaranti för varje barn på skoltid i grundskolan och gymnasieskolan, inklusive anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan och anpassade gymnasieskolan.

Skolbibliotek främjar barns deltagande i kulturen och kreativa tänkande och spelar en viktig roll för elevers läsförmåga och lärande i skolans alla ämnen. Trots att det i skollagen anges att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek är situationen fortfarande så att många skolor saknar tillgång till bemannade bibliotek. Det är allvarligt inte minst mot bakgrund av att svenska elevers läsförmåga har försämrats i internationella jämförelser, exempelvis PIRLS (2016, 2021). Det finns otydligheter i lagen och många kommuner saknar fortfarande biblioteksplaner för skolorna. På flera håll råder osäkerhet kring vilket bibliotek som ska anses fungera som skolbibliotek och i vilken utsträckning det kan användas. I synnerhet gäller det där flera skolhuvudmän samverkar eller där eleverna hänvisas till folkbibliotek som är öppna för alla. Med MP i regering 2019 tillsattes därför en utredning med uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka skolbiblioteken i syfte att ge alla elever likvärdig tillgång till skolbibliotek. Under hösten 2024 har riksdagen behandlat en proposition om stärkta skolbibliotek som till stora delar har följt utredningens förslag. Med ny lagstiftning har det nu kommit en tydligare definition och ändamålsformulering. Varje skolhuvudman ska precisera hur ändamålet ska uppnås. Vidare tydliggörs att alla elever ska ha tillgång till bemannade skolbibliotek med personal med relevant högskoleutbildning på den egna skolenheten om det inte finns särskilda skäl till annat.

Det är nu viktigt att regeringen noga följer utvecklingen så att den nya lagstiftningen får effekt och leder till att alla elever över hela landet också i praktiken får tillgång till väl fungerande och bemannade skolbibliotek.

Kulturskolan

Kulturskolan har en central roll för att säkra alla barns tillgång till kulturutövning. Att möjliggöra en tillgänglig kulturskola för barn i alla Sveriges kommuner är en fråga om jämlikhet och demokrati. Den ökade kulturella och konstnärliga bildning som kulturskolan bidrar till är en tillgång för samhället som helhet och varje enskild elev som får upptäcka och utveckla sina skapande förmågor. Sedan FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) blev svensk lag, kan det också argumenteras för att Sverige är skyldiga att främja, uppmuntra och tillhandahålla kulturell verksamhet i enlighet med artikel 31 i konventionen. Miljöpartiet vill därför inrätta en kulturskolelag för att säkra ökad kvalitet och breddat utbud i kulturskolan i alla landets kommuner.

För Miljöpartiet är det självklart att den nationella politiken ska bidra till att främja kulturskolans verksamhet. Kulturskolan, som i många kommuner bär upp det lokala kulturlivet genom sin verksamhet, måste få stöd för att fortsatt kunna lägga grunden för hela Sveriges kulturliv. Inte sällan tillskrivs kulturskolan en avgörande roll för att det framgångsrika svenska musikundret och dansspelsundret har kunnat växa fram. Om vi på allvar värnar detta och dess betydelse för såväl enskilda som samhället i stort, är det dags att vi på allvar ger den kommunala kulturskolan mer stöd. Det är extra angeläget i dessa tider av inflation, lågkonjunktur och otillräcklig uppräknings av statsbidrag från regeringens sida. Vi vill istället permanenta och förstärka kulturskolebidraget.

Kultursamverkansmodellen och kulturrådet

Kultursamverkansmodellen infördes för runt 15 år sedan som ett sätt att decentralisera fördelningen av de statliga stöden till den fria kulturen för att underlätta regionala prioriteringar och variationer inom kulturlivet så att de nationella kulturpolitiska målen bättre kan uppnås på ett tryggt sätt. Medan flera delar av modellen har varit lyckosam har en kontinuerlig kritik varit att medelstillelningen varit för sparsam. Över tid har därför tillförseln av medel delvis urholkats samtidigt som kostnaderna har ökat. I regeringens budget för 2025 fortsätter tyvärr urholkningen då man minskat på bidraget till regional kultur. Vi vill istället stärka den regionala kulturen samt kultursamverkansmodellen genom att tillföra mer medel att fördela.

Modellen har utvärderats vid ett flertal tillfällen, nu senast i utredningen Kultursamhället (SOU 2023:58) som har gått på remiss. Flera remissinstanser lyfter att det inte borde vara aktuellt att utveckla modellen genom att inkludera fler aktörer eller kulturområden innan en stärkt finansiering kan säkras. Remissrundan ger också vid

handen att det är tydligt att vissa delar behöver utredas vidare och att konsekvensanalysen är för rudimentär.

Miljöpartiet anser att regeringen bör ta utredningen vidare med syfte att stärka kultursamverkansmodellen så att syftena med modellen kan uppnås på ett bättre sätt. Utredningen visar exempelvis att bild- och formkonsten är eftersatt och missgynnas i nuvarande modell. Ett sätt att hantera detta missförhållande vore att ge kulturrådet i uppdrag att se över infrastrukturen, exempelvis genom att skapa noder med regionalt ansvar för bild- och formkonsten, och föreslå hur den kan stärkas.

Strategi för kulturella och kreativa branscher

Med Miljöpartiet tillsatte den tidigare regeringen utredningen Kreativa Sverige! (SOU 2022:44) som skulle lämna förslag till en samlad nationell strategi med syftet att främja långsiktig och hållbar utveckling av de kulturella och kreativa näringarna i hela landet. Våren 2024 lämnade regeringen över skrivelsen Strategi för företag i kulturella och kreativa branscher (skr. 2023/24:111) till riksdagen, som tyvärr lämnar mycket att önska. Framförallt saknar skrivelsen skarpa förslag. Miljöpartiet hade velat se en strategi med konkreta steg för att stärka villkoren och samordningen för de kulturella och kreativa branscherna, något vi utvecklar i vår kommittémotion 2024/25:2509 Främjande av kulturella och kreativa branscher.

Regeringens strategi säger vidare ytterst lite om hur man avser att adressera de hinder som identifierats, eller om åtgärder för att nå de prioriteringar och mål som sätts upp.

Det saknas också nya medel för genomförandet av strategin. Vi ser en stor risk i att omprioriteringar för att genomföra strategin tas från den redan ansträngda kulturbudgeten. Vi vill därför att regeringen ska återkomma till riksdagen med en uppdaterad strategi som tydligt stärker näringarnas och kulturskaparnas utveckling, exportfrämjande och trygghet på arbetsmarknaden.

Konstnärers och kulturskapares villkor behöver förbättras

Den konstnärliga utvecklingen är beroende av att professionella konstnärer och kulturskapare har möjlighet att arbeta under rimliga villkor i hela landet. Kulturlivet måste i högre utsträckning fungera som en trygg arbetsmarknad. Det offentliga ska arbeta för trygga anställningar och goda arbetsvillkor inom kultursektorn i stort. Kulturarbetarnas villkor har setts över i flera utredningar. Det är nu hög tid att

utredningarna om trygghetssystemen omvandlas till propositioner med syfte att stärka kulturarbetarnas och andras arbetslivstrygghet.

Konstnärers villkor är speciella, och ofta är de ekonomiska villkoren tuffa. Att vara tveksam till att våga söka stipendium som ger möjlighet att arbeta friare under en viss tid skulle vara illa för konstnärliga yrken. För att fånga in de konstnärliga yrkenas villkor är det därför angeläget att tid med konstnärsstipendier ska anses som överhoppningsbar tid vid beräkning av SGI för A-kassa och sjukförsäkring. Frågan om kopplingen till socialförsäkringssystemet vad gäller stipendier är också något som måste förbättras framöver. Behovet av förändring av regelverk när det gäller längre stipendier lyftes i den konstnärspolitiska utredningen (SOU 2018:23). Det finns också ett fördjupat resonemang i utredningen om ett trygghetssystem för alla (SOU 2023:30) om att statliga konstnärspolitiska stipendier ska få räknas som sjukpenninggrundande inkomst. Båda dessa utredningar tillsattes under Miljöpartiets tid i regering för att stärka bland andra kulturarbetares villkor på arbetsmarknaden.

Vidare bör sjukförsäkringen anpassas bättre till kulturarbetare, studenter och företagare, men också till behovsanställda, alltså de som jobbar inom den så kallade gig-ekonomin.

I utredningen om ett trygghetssystem för alla föreslås att SGI som huvudregel ska beräknas på historiska inkomster för både anställda och företagare. Detta skulle göra att nämnda grupper kan få en SGI som motsvarar vad de faktiskt betalat in till försäkringssystemen. Om det är mer fördelaktigt ska fortsatt en möjlighet finnas att få sin SGI beräknad på förväntade inkomster. Miljöpartiet anser att regeringen skyndsamt bör gå vidare med förslagen i de nämnda utredningarna.

Stärk och värna det fria och ideella kulturlivet

Den ideella kulturen är central för kulturell utveckling för alla – oavsett bakgrund, hemvist eller ekonomiska förutsättningar – i hela landet. Den ideella kulturen skapar samhörighet och mötesplatser och bidrar med infrastruktur som scener, lokaler och teknisk utrustning. Men den ideella kulturen är också hårt ansatt på grund av det ekonomiska läget och regeringens neddragningar. Det misstänkliggörande civilsamhället möter av regeringen hjälper inte till. Flera organisationer larmar om risk för stora nedskärningar av personal, organisation och verksamhet. Vissa organisationers hela överlevnad är hotad. Detta kommer påverka hela landets kulturella ekosystem på

såväl kort som lång sikt, och kräver krafttag. Vid årsskiftet kan det vara för sent för flera aktörer – regeringen har inte tid att vänta.

Studieförbunden är och har varit det lokala smörjmedlet för ideell kultur. Effekterna av regeringens neddragningar på stöd till studieförbunden har varit stora, men de faktiska effekterna behöver kartläggas så att åtgärder skyndsamt kan vidtas. Detta bör riksdagen tillkännage regeringen.

Vi vill också se en utredning med målet att föreslå en långsiktig utvecklingsstrategi för att säkra och stärka landets infrastrukturer inom det fria och ideellt organiserade kulturlivet på såväl nationell, regional som lokal nivå. Kommuner och regioner behöver tydligare vägledning kring hur de kan stärka infrastrukturen och ekosystemen nu efter pandemin, lågkonjunkturen och Tidö-neddragningarna. För att få en övergripande bild över de värden som ideell kultur skapar behövs det också ordentlig statistik. Myndigheten för kulturanalys har som uppgift analysera arbetet för att nå de kulturpolitiska målen, men uppdraget omfattar bara insatser i offentlig regi. För att stärka den ideella kulturen på längre sikt bör Myndigheten för kulturanalys få i utökad uppdrag att även kartlägga den ideella kulturens effekter utifrån kulturpolitikens mål.

Upphovsrätt och AI

AI, artificiell intelligens, har utvecklats snabbt de senaste åren. En mångfald nya webbtjänster har tillkommit som tillgängliggör AI-tekniken för var och en. Detta innebär och kommer att innebära enorma förändringar och utmaningar, inte minst för kultursektorn. Texter, bilder och musik skapade av AI går ofta inte att skilja från mänskligt skapade verk, och utvecklingen lär fortsätta. Dessutom finns det stora pengar i detta område.

Förutom olika slags frågor kring kulturens värde och funktion, konstnärlig kvalitet, etik och autenticitet, är frågor kring upphovsrättslagstiftningen helt centrala. AI tränas idag på stora mängder befintligt material och det är svårt, för att inte säga omöjligt, för upphovsrättsinnehavare att hävda sina rättigheter till materialet. Det handlar om författare, bildkonstnärer, kompositörer, musiker, skådespelare och filmskapare vars verk och prestationer utnyttjas utan att de gett sitt medgivande, och utan att de eventuella ekonomiska värden som skapas av de AI-genererade verken tillfaller dem. Vi måste uppmärksamma och skydda det fundamentala värdet av det mänskliga skapandet och säkra förutsättningarna för det i Sverige och världen över.

Lagstiftning behöver ske på såväl nationell som internationell nivå. AI innebär många möjligheter, men utmaningarna måste tas på allvar. Sverige har inte råd att vänta och se, utan bör vara aktivt i att söka lösningar i en ny tid med utgångspunkt i upphovsrätten och värnandet av det kulturella skapandet. Miljöpartiet anser därför att regeringen omgående bör tillsätta en utredning i syfte att säkra upphovspersonernas och de utövande konstnärernas rättigheter och villkor i ljuset av AI-utvecklingen.

Kulturarvet

Vårt kulturarv är en resurs som behöver tillvaratas, utvecklas och värnas. Beredskapen för skydd av vårt kulturarv har aktualiserats inte minst med Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Kulturlivet har på ett mycket tydligt sätt visat sig vara en motståndskraft i sig. Ett livaktigt och fritt kulturliv är en kraft för sammanhållning och därmed viktigt för försvarsviljan. Det är centralt att värna kulturen och kulturarvet. Detta gäller både det historiska kulturarvet som den samtida kulturen, inklusive digital information. Kulturen bidrar till också att skapa normalitet i vardagen, hantering av traumatiska händelser men också till underhållning och förströelse vid sidan av kris eller krig.

Det aktiva kulturlivet bör därför inkluderas i det lokala och nationella beredskapsarbetet för att det ska kunna verka även i kris och ytterst under krig. Centralmuseerna och andra av landets kulturarvsmyndigheter och aktörer behöver ges förutsättningar i budget att kunna fördjupa arbetet med beredskapsplaner, evakueringslokaler och andra säkerhetsfrågor. Ett kulturskyddsråd har inrättats vilket vi välkomnar. Tillräcklig kraft måste nu läggas i rådets mandat och Riksantikvarieämbetet måste ges ett tydligt uppdrag att samordna arbetet. Det är även viktigt att de minnesvårdande institutionerna såsom lokala museer och enskilda arkivinstitutioner inkluderas i arbetet.

Liksom stora delar av kulturlivet har även kulturarvet och kulturarvets institutioner drabbats av pandemin, lågkonjunkturen och Tidöregeringens åtstramningar. Miljöpartiet ser därför flera områden inom kulturarvspolitik som behöver stärkas. Den möjlighet som digitaliseringen öppnar skapar förutsättningar för fler att ta del av våra museers och arkivinstitutioners samlingar utan fysiskt besök. Samtidigt innebär digitalisering nya möjligheter för forskningen på ett ofta svårtillgängligt material och samtidigt ett stärkt skydd för bevarandet av kulturarvet. Även om digitaliseringen av kulturarvet idag går framåt så är takten i internationell jämförelse långsam. Vi behöver en tydlig samordning och en långsiktig, offensiv planering och finansiering för att kunna bli framgångsrika.

Regeringen bör därför starta upp ett långsiktigt brett projekt kring digitalisering av vårt kulturarv.

Även om digitalisering innebär stora fördelar för tillgängligheten bör de fysiska museerna finnas nära varje medborgare över hela landet. Miljöpartiet vill därför att det ska finnas läns museer i varje län, och att regeringen ska verka för att detta skrivs in i museilagen. Den statliga finansieringen av läns museerna sker huvudsakligen inom ramen för kultursamverkansmodellen. Regeringens neddragningar genom slopandet av indexeringen har därför slagit hårt mot museisektorn över hela landet. Museernas samlingar och verksamhet, exempelvis magasin och produktion av egna utställningar är centrala för att bevara och hålla kulturarvet levande. Många museer, hembygds- och bygdegårdar har äldre hus och byggnader inom samlingarna som kräver kontinuerligt underhåll. De statliga bidraget till kulturmiljövård via Riksantikvarieämbetet och Boverket behöver därför värnas.

Kulturarvet brukar definieras utifrån det som tidigare generationer skapat och hur vi i dag uppfattar, tolkar och för det vidare. Men det gäller även arvet från vår egen och våra närmast äldre släktingars generationer. Det moderna kulturarvet, med industriminnen, motor- eller segeldrivna fordon och farkoster eller storstadens arkitektur och mycket annat behöver också värnas, vårdas och tillgängliggöras. Det rörliga kulturarvet är till stora delar ett levande arv som hålls rullande, flytande eller flygande genom ideella krafter men som saknar idag lagskydd. Miljöpartiet anser att vi behöver gå vidare med förslagen i Riksantikvarieämbetets utredning (2018) om bland annat en hänsynsregel i kulturmiljölagen.

Film

Sverige har en lång tradition som framstående filmnation. Historien kan visa upp en mängd namnkunniga svenska regissörer, manusförfattare, skådespelare men också banbrytande filmer. Under de senaste regeringarna där Miljöpartiet har ingått har flera steg tagits för att stärka svensk films förutsättningar. Övergången till en ny, statlig filmpolitik, de omfattande kris- och återstartsstöden under och efter pandemin samt det efterlängtnade införandet av produktionsincitament för film, är några av de åtgärder som vidtagits. Men omvärlden är stadd i snabb förändring och mer behöver göras för att svensk film ska stå stark i en tid med delvis nya förutsättningar. Det gäller såväl finansiering, produktion och distribution. Det är därför välkommet att regeringen tillsatt en utredning som väntas lämna slutbetänkande under våren 2025.

Tittarandelen för svensk film på bio är lägre jämfört med motsvarande andel i våra grannländer. Samtidigt har Sverige ett betydligt lägre statligt stöd för film än resten av Norden. Den statliga finansieringen av filmproduktion och distribution behöver stärkas samtidigt som finansieringskällorna behöver breddas.

2018 beslutade EU om en lagstiftning för audiovisuella tjänster, som bland annat innehåller kvoter för strömningstjänster som Netflix för andelen europeiskt innehåll. Lagen möjliggör även för EU:s medlemsländer att införa krav på strömningstjänsterna att bidra till nationell film- och tv-produktion. Allt fler länder i Europa har infört eller kommer att införa en sådan avgift, exempelvis Frankrike, Danmark och Belgien. Länderna har lagt sig på olika nivåer för avgiften och exakt hur den är utformad, men gemensamt är att man ser det som rimligt att dessa tjänster – på samma sätt som inhemska aktörer via skattsedeln – är med och bidrar till svensk filmproduktion.

Tillskottet i svenskspråkig film- och tv-dramaproduktion från strömningsaktörer är viktig – men vi vet inte hur affärsmodellerna ser ut framåt. Redan nu har flera aktörer backat i sin svenska produktion. Sverige är ett litet språkområde och vi behöver vidta åtgärder för att främja en stark inhemsk film- och produktionsmarknad och de berättelser som kommer från det svenska filmskapandet. Miljöpartiet vill därför att även Sverige inför detta system. En utredning som drar lärdomar från de länder som redan infört systemet bör genast tillsättas.

Att produktionsincitamenten nu finns på plats är viktigt för att jämna ut konkurrensförutsättningarna för svensk film gentemot andra länder i Europa. Men det finns flera skäl att reflektera över införandet och tillämpningen, då medlen tar slut inom några minuter. Regeringen bör skyndsamt utvärdera lärdomarna och även se över hur mer resurser kan tillföras systemet.

I den digitala omställningen har det skett en snabb framväxt av strömningstjänster för rörlig bild. Biografens roll i tittamönstret har minskat men utgör fortsatt ändå en betydelsefull del av den kulturella infrastrukturen som möjliggör möten och gemenskap i hela landet. Att uppleva en film på stor duk på en biograf är en annan kulturupplevelse än framför en TV eller skärm. Men när publiken avtar riskerar biografer runt om i landet att behöva stänga. Miljöpartiet menar därför att biografernas förutsättningar behöver ses över och stärkas. Regeringen bör adressera frågan i en kommande proposition i samband med filmutredningens slutbetänkande.

En ny gamingpolitik för Sverige

Den svenska spelbranschen är internationellt erkänd och har vuxit snabbt på kort tid.

Orsaker bakom “det svenska spelundret” har antagits vara ett gynnsamt näringslivsklimat med lågt skattetryck för snabbt växande företag, en tidigt utbyggd digital infrastruktur med bredband och hemdatorer men också en tradition av stark kulturell infrastruktur med tidig introduktion till kultur och kreativitet, en stark kulturskola och ett utbrett finmaskigt nät av studieförbund.

Någon uttalad nationell strategi för dataspelsbranschen har dock inte funnits. I våra grannländer har gamingpolitiken ridit på en framgångsrik filmpolitik, men både Norge och Danmark har nyligen separerat kulturområdena och har uttalad politik för gaming och dataspel. I ett större internationellt perspektiv framgår också att många länder har en strategi för statliga stöd till den växande spelbranschen.

För att Sverige ska behålla sin ställning och stärka branschen, spelkulturen och innovation och kreativitet kring spelutveckling krävs en nationell samling och strategi. I en rapport från forskningsinstitutet RISE (2023) identifieras fem utmaningar för branschen: kompetensbrist, forskningsluckor, resurser för utveckling, systematiska utmaningar såsom hinder för arbetskraftsinvandring och investerings- och exportstöd, samt bristande förståelse och acceptans för dataspelsbranschen.

Flera av utmaningarna har börjat mötas med åtgärder medan andra behöver offensiva politiska beslut. RISE har själva initierat ett arbete med en nationell strategi som väntas presenteras under hösten 2024. Forskningen har stor potential att växa, det är glädjande att kulturutskottet sjösatt ett projekt med RUFSS kring dataspel. Resurstilldelning bör kunna underlättas genom lokal samverkan men också genom mer riktade utlysningar där små utvecklare idag har svårt att hitta ingångar. Kompetensbristen kan möjligen mötas med utökade utbildningsplatser, men viktigare enligt såväl RISE som Dataspelsbranschen är att öppna för generösare regler för arbetskraftsinvandring. Idag har mellan en tredjedel och hälften av de anställda i den svenska dataspelsbranschen valt att flytta till Sverige för att arbeta med spelutveckling. En stor del av dessa kommer från länder utanför EU. Det finns en stor potential i en fortsatt utveckling, men det sträma svenska regelverket kring migration utgör idag det sannolikt största hindret för branschen att växa. Slutligen finns ett behov hos såväl branschen som dess utövare att få acceptans och stärka sin ställning som en kulturyttring. Här kan den nationella kulturpolitiken bidra med kunskapsspridning bland annat till kommuner och regioner.

Miljöpartiet menar att regeringen borde ta initiativ för samordning kring framtagandet av en nationell strategi för dataspel för en växande bransch och ett levande kulturliv kring gaming och datorspel. Förslagsvis kan en sådan strategi tas fram i samråd med dataspelsbranschen och utgå från den rapport som RISE väntas lämna under hösten. Den bör innefatta de delar kring kompetensförsörjning, en liberalare migrationspolitik, resursfördelning och ett stärkande av spelutvecklingens ställning som kulturyttring som nämnts ovan.

Spel och allmännyttiga lotterier

Den 1 januari infördes en ny spelreglering med syfte att minska de oegentligheter som rådde inom den svenska spelmarknaden. En allt större del av spelandet sker över internet och därmed genom spelföretag som saknar tillstånd i Sverige. Regleringen bygger därför på ett licenssystem där alla aktörer som bedriver spel i Sverige ska ha en licens som kan ges efter ansökan hos Spelinspektionen. Spelmarknaden är sedan omregleringen uppdelad i en konkurrensutsatt del som är öppen för alla spelföretag med licens och en del för allmännyttiga organisationer som främst bedriver lotterier och olika former av bingo. För den konkurrensutsatta delen har omregleringen i stort sett fungerat bra. Men vissa problem har uppstått för den allmännyttiga sektorn som behöver ses över och åtgärdas.

Spel är en viktig inkomstkälla för föreningslivet med idrotten och kulturen. Men licenssystemet där ansökan ska göras hos Spelinspektionen har inneburit både en ökad administrativ pålaga, en större osäkerhet kring beviljandet av licenser och även höjda kostnader. Miljöpartiet anser att regeringen bör göra ett omtag i spelregleringen för de allmännyttiga spelen och lotterierna. Utredningen bör titta på hur spel kan bli en mer lönsam inkomstkälla för kulturen och föreningslivet, tex genom möjligheten att överföra licenshanteringen från Spelinspektionen tillbaka till kommunerna för spel med en omsättning under 5 miljoner kronor.

Demokrati

Situationen för den globala demokratin är starkt oroväckande. Antalet demokratier i världen - och Europa - har minskat, och antalet människor som lever i autokratier ökar. Medan mycket få länder stärker sin demokratiska position är det desto fler länder som långsamt avdemokratiseras. Sverige är sedan det senaste valet inte ett undantag. Med

påhopp på fria medier, attacker mot myndigheter, misstänkliggörande av kulturen och strypta stöd till civilsamhället, föreningslivet och bildningen, har regeringsunderlagets partier och politik med precision riktat in sig mot demokratins kärna. Det är också ett mönster vi känner igen från andra länder som gått i auktoritär riktning: media och civilsamhället är oftast först i skottgluggen. Ännu är den svenska demokratin stark och livskraftig, men vi har nu lärt oss att aldrig ta den för given.

Det fria kulturlivet och civilsamhället är demokratins grundplatta ute i landet. Föreningslivet är en demokratisk skola som samlar människor och skapar gemenskap, inkludering och delaktighet. Kulturen och den fria konsten fungerar som en demokratisk vakthund, genom att den ifrågasätter makten och stimulerar det kritiska tänkandet.

Allt det här behöver värnas och stärkas. Miljöpartiet är positiva till flera av förslagen från Kommittén demokratin 100 år. Vi vill inrätta en nationell demokratifunktion och ge länsstyrelserna ett demokratifrämjande uppdrag.

Hot och hat är också ett stort hinder för journalister, föreningslivet och enskilda opinionsbildare som undviker att göra sin röst hörd på grund av risken att utsättas. Här behövs ett samlat strategiskt arbete som kombinerar ett stärkt rättsväsende och stöd till det civila samhället med satsningar på medie- och informationskunnighet, insatser mot desinformation samt krav på de globala plattformsföretagen. En ny samlad strategi för ökad motståndskraft mot desinformation och näthat behövs. Handlingsplanen Till det fria ordets försvar bör i större utsträckning omfatta civilsamhället.

Mediepolitik, MIK och public service

I en tid där de flesta människor, inte minst unga, tillbringar mycket tid i den digitala miljön och exponeras för en flod av olika budskap är förmågan att kritiskt analysera information och olika källor viktigare än någonsin tidigare. Vi vill också att samordningen av medie- och informationskunnighetsfrågor (MIK), inklusive bildförståelse, ska förbättras mellan samhällets olika sektorer. Som ett naturligt nästa steg anser Miljöpartiet att en nationell strategi för stärkt motståndskraft mot desinformation och propaganda ska tas fram så att medie- och informationskunnigheten kan stärkas. Ett sådant arbete bör ske i nära samarbete med de aktörer som påverkas i största mån.

Alla människor, oavsett var i landet man bor, ska ha tillgång till allsidig nyhetsförmedling av hög kvalitet. Miljöpartiet vill ytterligare stärka förutsättningarna för oberoende, granskande journalistik och fortsätta bygga bort så kallade vita fläckar,

områden med svag journalistisk bevakning. Det nya mediestödet som beslutades i november 2023 har – precis som Miljöpartiet varnade för – medfört en försvagad mediamångfald.

För att säkerställa att det ska finnas en mångfald av nyhetsmedier över hela landet behöver det nya stödet utvärderas och uppdateras samt tillförs mer resurser så att målen uppnås.

Även tidskrifter som bedriver fördjupande samhälls- och nyhetsjournalistik, idéburna tidskrifter och facktidskrifter har ett stort värde för bildningen och upprätthållandet av demokratin. Tidskriftsbranschen har liksom övriga samhället genomgått en grundläggande omställning till ökad digital distribution. För att möta de digitala utmaningarna har en utredning tillsatts som lämnat slutbetänkande (Ds. 2024:4). Regeringen bör gå vidare med utredningen och lämna en proposition som säkrar tillgången till och distributionen av dessa tidskrifter på ett sätt som främjar en bred mångfald där exempelvis även mindre nischade tidskrifter ingår. Sverige är ett litet språkområde och kräver offentliga stöd för exempelvis kulturtidskrifter, idéburna tidskrifter och tidskrifter med fördjupande samhälls- och nyhetsjournalistik.

Miljöpartiet vill understryka vikten av brett och oberoende public service och dess demokratiska betydelse. För att public service ska fortsatt ska kunna bidra till demokratiutvecklingen är ett brett utbud för hela befolkningen, hög tillgänglighet och ett fortsatt högt förtroende centralt.

I tider av globalisering av det svenska medielandskapet, där stora internationella plattformsföretag har haft stor inverkan på såväl reklammarknaden som publiken, och med långtgående digitalisering och förändrade medievanor, är public service roll central för saklig och opartisk information, professionell journalistik och faktagranskning, för att värna det svenska språket och den svenska produktionsmarknaden, för de nationella minoritetsspråken, för ett mångsidigt och brett programutbud och även för att bidra till gemensamma referensramar och kunna fungera som lägereld för den svenska befolkningen. Public service har också en särställning i totalförsvaret genom sitt höga förtroende hos befolkningen, sina breda och allsidiga uppdrag i allmänhetens tjänst och kraven på oberoende.

Under våren 2024 lämnade Public service-kommittén sitt slutbetänkande. Kommittén kunde tyvärr inte enas kring flera av förslagen vilket är beklagligt. Vi är, i likhet med många av remissinstanserna till utredningen, mycket bekymrade bland annat över den nivå Public Service-kommittén landade i avseende medelstillsdelning för sändnings-

perioden. Vi delar inte Tidöpartiernas bild av att det finns stora möjligheter till effektivisering och samverkan som kan spara pengar samtidigt som kraven kvarstår på att ha ett brett nyskapande utbud med hög kvalitet, folkbildande ambitioner och lokal närvaro. Den ekvationen går inte ihop.

I den nya digitala samtiden är det avgörande att public serviceföretagen är trovärdiga och finns där publiken är. Det är därför viktigt att uppdragen, exempelvis kring informationssäkerhet och digital närvaro, kan uppfyllas och att text, ljud och rörlig bild fortsatt kan publiceras på externa plattformar. Lika viktigt är det att public service speglar hela Sverige och variationen i befolkningen.

Under förra mandatperioden stärktes strukturerna för att öka public service oberoende, bland annat med längre sändningsperioder och utökade begränsningar avseende vilka som får sitta i förvaltningsstiftelsen. Miljöpartiet vill stärka oberoendet ytterligare, bland annat genom ett grundlagsskydd av public service.

Läsfrämjande, språk och litteratur

I PISA-studien från 2023 var de svenska resultaten i läsförståelse tillbaka på samma nivåer som 2012, vilket var då var sämsta resultaten som uppmätts. Den sjunkande läsförmågan bland barn är ett resultat av den bristande likvärdigheten i skolan. Elevers socioekonomiska bakgrund har en allt större påverkan på deras resultat. Satsningar på läsundervisning, inköp av böcker och läsfrämjande åtgärder i skolan är därmed avgörande för att främja läsningen. Det är av mycket stor betydelse att regeringen följer utvecklingen efter propositionen om skolbibliotek som lades under hösten, så att den får den avsedda effekten att alla elever i hela landet får tillgång till väl fungerande och bemannade skolbibliotek.

Men det behövs också ett fungerande ekosystem för litteraturen med bra villkor för författare, förlag, bokhandlare, folkbibliotek med flera. Barn behöver läsande förebilder, då behöver hela samhället präglas av att böcker och läsning blir ett naturligt inslag i vardagen.

Sverige behöver en utvecklad litteraturpolitik. En utredning är ett första steg. Vi vill även ta vidare det framgångsrika arbete som gjorts efter Läsdelegationens förslag. Bemannade skolbibliotek, ett långsiktigt förstärkt läsfrämjandearbete inklusive satsning på Läsfrämjandeinstitutets modell och mer läsning i skolan. Vi behöver inte symboliska åtgärder utan ett läsfrämjande lyft med reformer som gör skillnad.

Samtidigt bör situationen för författare ses över. Ersättningarna är ofta låga och ljudbokens inträde medför utmaningar. En översyn av hela litteraturpolitiken behöver göras med inriktningen att författares villkor behöver förbättras i ett fungerande ekosystem för boken. I Norge har man nyligen infört en boklag, och den kommer att vara viktig att följa. En viktig men ofta osynlig länk i litteraturens kedja står översättarna för. Det är därför viktigt att i en översyn av litteraturpolitiken uppmärksamma även den yrkesgruppen och stärka dess status.

Folkbildningen

Folkbildningen genom studieförbund och folkhögskolor har stor betydelse för bildningen, kulturen och demokratin i vårt land. Den ideella och den professionella folkbildningen når en miljon människor i Sverige årligen och finns i varje svensk kommun. På en del platser i vårt land är studieförbundens lokaler den enda samlingsplats för kommunens invånare som finns. Folkbildningen är en grundpelare i den demokratiska kulturpolitiken där människans fria och frivilliga organisering och bildning tar plats och ges utrymme. Genom studieförbunden får den ideella sektorn tillgång till lokaler, erfarenhet, kunskap och stöd i hela landet. Studieförbunden har på det sättet varit det lokala smörjmedlet för amatörkulturen. Det svenska musikundret hade omöjligt kunnat uppstå utan de över 260 musikhus, 4 000 replokaler och fem miljoner studietimmar som årligen ägnas åt repetitioner, spelningar och inspelningar av populärmusik inom ramen för studieförbunden.

Regeringens nedskärningar på anslagen till studieförbunden är ett hårt slag mot kulturlivet, bildningen, integrationen, de kreativa näringarna och ytterst demokratin och allt det som är vårt gemensamma. Med Tidö-regeringens politik blir Sverige ett fattigare land.

För att utveckla systemet med medelstilldelning, uppföljning och kontroll av folkbildningens aktörer tillsatte den förra regeringen en folkbildningsutredning. I maj presenterades slutbetänkandet Bildning, utbildning, delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42) med en rad förslag. Miljöpartiet sympatiserar med utredningen och dess förslag och vill därför att självförvaltningsmodellen bibehålls genom att Folkbildningsrådet finns kvar och fördelar medel till folkbildningens aktörer. I enlighet med utredningen, vill vi vidare införa en ny målbild och nya mål och indikatorer, samt införa en ny modell för uppföljning, revision och kontroll, samt eventuellt återtagande av utbetalade medel.

Regeringens kraftiga nedskärningar i medlen till studieförbunden har fått stora negativa konsekvenser över hela landet. Studieförbunden i samverkan har genom webbsidan Nedskärningskartan listat konkreta effekter av neddragningarna i form av nedlagda kontor, verksamhetslokaler och stängda verksamheter. När musikhus, lokaler och mötesplatser försvinner drabbas inte bara studieförbundens verksamhet utan hela kultur- och föreningslivet på orten är ofta beroende av dessa lokaler. Att effekterna är och väntas bli omfattande för kulturlivet, inte minst på små orter och i glesbygd, vet vi men hur stora och vilka vidare konsekvenser det får behöver fortsatt undersökas. Regeringen bör därför omgående utreda och analysera konsekvenserna av nedskärningarna för folkbildningen.

Civilsamhället

Föreningslivet är en bärande samhällskraft. Inom föreningslivet träffas människor från olika bakgrunder vilket bygger samhörighet och stärker både demokratin och försvarsviljan. Vi vill förenkla för ideella organisationer så att det blir lätt för människor att ge av sin fritid till det gemensamma. Stöd och villkor för det demokratiska föreningslivet måste vara långsiktiga och tydliga.

Tyvärr ser vi att regeringens politik även på det här området går i motsatt riktning. Efter de hårda slagen med pandemin, lågkonjunkturen och de indragna återstartsstöden vittnar civilsamhällesorganisationer nu om att regeringen genomför stora förändringar i snabb takt utan ordentlig dialog och med otydliga mål. Det gäller inte minst biståndsorganisationerna. I linje med detta fick Sverige en varning av EU-kommissionen under sommaren 2024 i deras årliga granskning av hur väl medlemsländerna efterföljer rättsstatens principer. Kommissionen konstaterar att nedskärningar i finansiering och snabbare remisstider påverkar vissa delar av civilsamhället, och varnar för att inte låta reformer av civilsamhället påverka det i orimlig utsträckning.

Miljöpartiet vill genomföra ett civilsamhälleslyft med 1 miljard i en permanent satsning på föreningslivet och civilsamhället. Syftet med vår satsning är att underlätta långsiktig planering och verksamhet, stötta föreningslivets infrastruktur, underlätta för landets alla eldsjälar att nå ut med kulturarrangemang och föreningsverksamhet i hela landet samt att möjliggöra insatser som främjar integration, hälsa och barn- och ungas fritid.

Vi behöver förenkla byråkratin och satsa långsiktigt. För civilsamhället innebär en tungrodd administration att många drar sig för att axla viktiga förtroendeuppdrag och att resurser läggs på en ineffektiv organisation. Vi behöver därför övergå till mer långsiktiga verksamhetsstöd istället för korta projektstöd som kräver årliga eller upprepade ansökningar för att få medel till verksamheten. En omläggning av stödsystemen mot fleråriga stöd måste dock ske utan att tumma på kontroll och uppföljning. Frågan kring stöd till föreningsliv och civilsamhället bör därför utredas.

Vi vill också jämma ut skillnaderna mellan idrotten och det övriga ledarledda civilsamhället när det gäller sociala avgifter. Idag finns ett undantag i socialavgiftslagen som innebär att organisationer som är medlemmar i Riksidrottsförbundet kan engagera ledare upp till ett halvt basbelopp utan att behöva betala sociala avgifter för ledarens ersättning. Detta undantag gäller varken för de friluftorganisationer som inte är medlemmar i Riksidrottsförbundet eller för ungdomsorganisationerna, som samordnar och genomför likvärdiga ledarledda aktiviteter. Detta bör omgående åtgärdas då det skulle underlätta för det föreningslivet och skapa bättre möjlighet till fritidsaktiviteter, inte minst för barn och unga, och det till en mindre kostnad.

Mats Berglund (MP)

Elin Söderberg (MP)

Märta Stenevi (MP)

Camilla Hansén (MP)

Jan Riise (MP)

Jacob Risberg (MP)

Motion till riksdagen 2024/25:468

av **Daniel Riazat m.fl. (V)**

Komvux och yrkeshögskolan

---

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	1
3	Kommunala vuxenutbildningen.....	3
3.1	Bättre kontroll över utbildningssystemet	4
3.2	En statlig vuxenutbildning	5
3.3	Lärförsörjningen inom komvux och sfi.....	6
3.4	Utredning av stöd i vuxen ålder till de som felplacerats i särskolan.....	7
3.5	Läromedel på komvux.....	7
3.6	Adopterades rätt till modersmål	8
4	Yrkeshögskolan.....	9
4.1	Rätten för studerande att organisera sig	9
4.2	Möjligheterna att anmäla kränkande behandling	10
4.3	Studerandes hälsa	10

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att kommunerna har både rätt och

skyldighet att göra ägar- och ledningsprövning av utbildningsanordnare som bedriver kommunal vuxenutbildning på entreprenad, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär skärpta krav på kommunernas tillsyn av vuxenutbildning som bedrivs på entreprenad och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att inrätta en vuxenläroutbildning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda inrättandet av en kompletterande pedagogisk utbildning till vuxenlärare och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som kartlägger hur många som felplacerats i särskolan och vilka behov av stöd de har samt komma med förslag på vilka riktade utbildningsinsatser som behövs för att dessa personer ska få gymnasiekompetens och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att elever inom vuxenutbildning enbart ska förväntas hålla sig med enstaka lärvärktyg och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utökad rätt att studera sitt modersmål på komvux för adopterade bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att för att betona vikten av studerandeflyttande bör regeringen ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att särskilt granska studerandeflyttandet på landets yrkeshögskoleutbildningar samt lyfta fram goda exempel på bra former för studerandeflyttande och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att specifikt kartlägga och utreda utbildningsanordnarnas arbete mot trakasserier och kränkningar och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att göra ett tillägg i förordningen om yrkeshögskolan som ger studerande rätt till hälsovård, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Kommunala vuxenutbildningen

Ekonomiska kriser går sällan att förutse. Vi vet inte hur länge den som orsakats av coronapandemin och kriget i Ukraina kommer att pågå. Men allt tyder på att många människor kommer att behöva omskola sig när krisen är över och vi kan redan se konsekvenserna av den inom många sektorer.

Det är 50 år sedan alla kommuner blev skyldiga att anordna motsvarande grund- och gymnasieskoleutbildning för vuxna. Tidigare vilade vuxenutbildningen på frivilliga initiativ från såväl offentliga som privata huvudmän i form av folkbildning, korrespondenskurser, aftonskolor och liknande. Med det kommunala ansvaret har tillgängligheten ökat och rätten till kunskap stärkts. Det har bidragit till en höjd utbildningsnivå och till att rekryteringen till högskolan har breddats.

Hur den framtida vuxenutbildningen ska utformas beror givetvis på hur vi vill att utbildningen för barn och unga ska se ut. Efter att ha gått igenom grund- och gymnasieskolan ska alla ha tillräckliga kunskaper för samhälls- och arbetsliv samt vara behöriga att söka till högre utbildning. Dessa kunskaper ser vi som en rättighet. Alla vuxna som inte har dessa kunskaper ska ha rätten att få detta tillgodosett inom vuxenutbildningen.

Kanske är vuxenutbildningens framgångar orsaken till att denna utbildningsform ofta har varit relativt osynlig i den utbildningspolitiska diskussionen. Den positiva synen på vuxenutbildningen delas inte längre av alla. Flera borgerliga företrädare ser komvux som en gräddfil in i högskolan – underförstått att det är fusk att komplettera sin gymnasieutbildning som vuxen. Men det livslånga lärandet måste bygga på det faktum att kunskap är likvärdig oavsett när den inhämtats.

Ökad arbetsdelning och specialisering inom arbetslivet har gjort att gymnasieskolan inte kan tillgodose behoven av utbildad arbetskraft. Yrkesutbildning kommer att ske efter gymnasieskolan i allt större utsträckning. Den eftergymnasiala yrkesutbildningen har med införandet av en yrkeshögskola börjat få något fastare former och en tydligare struktur. Det finns också behov av flexibla utbildningsformer som kan möta tillfälliga eller lokala behov av utbildning.

För att förbättra kvaliteten och den nationella likvärdigheten inom vuxenutbildningen behöver granskningen och utvärderingen systematiseras på ett bättre sätt. När vuxenutbildningen utförs på entreprenad, eller på annat sätt privatiseras, försvåras kvalitetsarbetet. I vissa fall är det dock nödvändigt med ett samarbete med det privata näringslivet.

För många människor har vuxenutbildningen inneburit en andra chans när tidigare skolformer har misslyckats. För andra har den inneburit en chans till yrkesväxling. I dagsläget är särskilda insatser inom både vuxenutbildningen och arbetsmarknadspolitiken nödvändiga för att förbättra möjligheten till utbildning och för att underlätta den framtida kompetensförsörjningen.

3.1 Bättre kontroll över utbildningssystemet

Precis som inom den ordinarie skolan är det en förutsättning för ett riktigt bra skolsystem att vuxenutbildningen fokuserar på det viktigaste. Kvaliteten och behoven ska alltid komma i första rummet, inte möjligheten att berika sig på verksamheten. Då är det viktigt att det finns behöriga lärare så att alla studerande får det stöd de behöver för att klara utbildningen. Detta får inte prioriteras ned för att skapa vinstutdelning till ägarna. Vänsterpartiet anser att målet med all utbildning ska vara att ge de studerande den bästa kunskapen – därför måste marknadsanpassningen stoppas.

Sverige är i dag det enda landet i världen som tillåter obegränsade vinster inom den privata utbildningssektorn som samtidigt finansieras via offentliga medel.

Lagstiftningen i andra länder är betydligt mindre generös mot privata vinstintressen inom utbildningssektorn.

Även om verksamheten inom vuxenutbildningen på många sätt liknar den inom grundskolan och gymnasieskolan så yttrar sig marknadslogiken ibland på andra sätt. Sparandet på personal och slimmandet av organisationen är densamma. Men inom vuxenutbildningen finns inte samma förväntan på att heltidsstudier ska betyda att man är på plats hela tiden. På så sätt kan man spara in på lokaler och personal. Skulle den studerande sedan inte klara av den stora mängden självstudier, går det att omregistrera hen för att få nya pengar från kommunen för att erbjuda samma undermåliga utbildning en gång till.

Verksamheten inom vuxenutbildningen pekar på att den marknadsanpassning som skett gör att kostnaderna har pressats på ett sätt som försämrat kvaliteten inom vuxenutbildningen även där den fortfarande bedrivs i kommunal regi eftersom de tvingas konkurrera med billigare privata verksamheter.

Marknadsanpassningen innebär också ett resursslöseri när vinster plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen. Om skolan nu byggt upp ett stort system för kontroll och granskning så är det motsatsen som kännetecknar vuxenutbildningen: avsaknad av kontroll och granskning.

Det är bara kommuner och landsting som får vara huvudmän för kommunal vuxenutbildning (komvux) och kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning. Endast kommuner får vara huvudmän för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi).

Många kommuner använder sig av upphandling för att lägga ut delar eller hela sin verksamhet på entreprenad. Kommunen behåller dock huvudmannaskapet och därmed det yttersta ansvaret för att utbildningen följer lagar och regler, och utbildningen måste följa hela regelverket för komvux. Flertalet rapporter från Skolverket och Skolinspektionen visar att kommunerna ofta brister när de upphandlar vuxenutbildning och lägger ut delar på entreprenad. Det kan handla om att ställa tillräckliga kvalitetskrav som vilken undervisningstid som förväntas.

Vänsterpartiet anser att dagens lagstiftning är för svag. I dag har kommunerna inte verktyg eller incitament för att kunna granska de verksamheter man lägger ut vuxenutbildning på.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att kommunerna har både rätt och skyldighet att göra ägar- och ledningsprövning av utbildningsanordnare som bedriver kommunal vuxenutbildning på entreprenad. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare behöver kraven på kommunernas tillsyn öka.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär skärpta krav på kommunernas tillsyn av vuxenutbildning som bedrivs på entreprenad. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Skattemedel ska enbart kunna användas till den verksamhet de är avsedda för och det ska inte finnas incitament att bedriva verksamheten på annat sätt eller med andra mål än alla studerandes lika rätt till kunskap. För en likvärdig utbildning behövs ett slut på vinstintresset och marknadslogiken inom vuxenutbildningen. Vi utvecklar vår syn på regleringen av vinstintresset inom utbildningssystemet i motion 2024/25:1931.

3.2 En statlig vuxenutbildning

Kommunernas förutsättningar och engagemang för komvux varierar runtom i landet. Detta kan leda till problem för både enskilda individer och samhället. Att ha samma rätt till utbildning och att få en undervisning av högsta kvalitet – likvärdig över landet – är en angelägenhet för alla. En likvärdig utbildning och utbildningsutbud förutsätter en likvärdig ekonomi och ett statligt ekonomiskt ansvar är därmed centralt för att nå det.

Likvärdiga förutsättningar innebär inte lika mycket pengar till alla kommuner, utan att resurserna fördelas efter behov. Detta till skillnad från pengar efter vad en kommun vill och kan betala.

Lärarna är den viktigaste faktorn i skolan för att alla elever ska kunna prestera och utvecklas maximalt. Undervisningsuppdraget måste därför gå direkt från staten till lärarprofessionen som ska avgöra vilka konkreta insatser som ska göras för att nå målen men med tydlig statlig reglering av förutsättningarna. Detsamma gäller för skolans ledning. Om staten övertar arbetsgivaransvaret underlättas också möjligheterna att bedriva en nationellt sammanhållen vuxenutbildningspolitik.

Vänsterpartiet föreslår därför att en bred parlamentarisk utredning ska tillsättas för att ta fram förslag om hur staten ska överta huvudansvaret för att garantera alla enheter inom skolväsendet likvärdiga ekonomiska och kompetensmässiga förutsättningar. Vänsterpartiet anser att skolväsendets olika delar ska hänga ihop och därmed bör frågan om huvudmannaskap belysas när det gäller skolväsendets samtliga delar. Utredningen bör ta fasta på vilka positiva effekter ett kommunalt huvudansvar för komvux har som kan bibehållas. Även konsekvenserna för kommunernas ekonomi måste analyseras, liksom en lång rad frågor som hur arbetsgivaransvaret bäst ska utövas och hur reformen ska genomföras för att alla yrkeskategorier ska vara förberedda. Detta skriver vi mer om i motion 2024/25:1931.

3.3 Lärarförsörjningen inom komvux och sfi

En stor andel av de som arbetar med att utbilda vuxna har inte tillräcklig utbildning för att undervisa inom vuxenutbildningen. Bristen på kompetens när det gäller vuxenpedagogik påverkar resultaten särskilt mycket inom svenska för invandrare (sfi). Att ha rätt utbildad personal brukar inom övriga utbildningssystemet anses vara en förutsättning för att hålla en hög kvalitet på utbildningen, men detta gäller inte för vuxenutbildningen i dagsläget.

En särskild vuxenlärarutbildning vore en bra möjlighet för de som hellre vill jobba med att utbilda vuxna samt bidra till att höja kvaliteten på vuxenutbildningen.

Regeringen bör utreda möjligheten att inrätta en vuxenlärarutbildning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Bristen på behörig personal inom vuxenutbildningen är akut.

Regeringen bör utreda inrättandet av en kompletterande pedagogisk utbildning för vuxenlärare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Utredning av stöd i vuxen ålder till de som felplacerats i särskolan

På senare år har man börjat misstänka att många elever felplacerades i det som då hette särskolan under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet. Riksdagens utredningstjänst har hjälpt till med att ta fram ett underlag som beskriver vilka belägg som finns för att så skedde. Mellan 1992/1993 och 2006/2007 ökade andelen elever i särskolan från 0,9 procent till 1,5 procent. När den nya skollagen kom 2008 blev det klarlagt att elever med autism som inte hade en utvecklingsstörning inte fick placeras i särskolan. Sedan dess har andelen elever återigen minskat, och den är nu sedan 2013 återigen 1 procent av eleverna. Det finns ingen exakt siffra på hur många som felplacerats men 2004 kom den statliga utredningen För oss tillsammans – Om utbildning och utvecklingsstörning (SOU 2004:98) som visade att det fanns stora brister i kommunernas utredningar och att det var stor skillnad mellan kommunerna avseende antalet barn i särskolan. Till exempel var barn med utländsk bakgrund överrepresenterade i särskolan. I den utredningen uppgav 27 procent av lärarna att de undervisade elever som inte hade någon av de särskoleberättigande svårigheterna.

Den som blivit felaktigt placerad i särskolan kan väcka allmänt åtal i domstol men har då själv hela bevisbördan och måste driva ärendet själv. Som ett parti för jämlikhet där alla ska ha rätt till utbildning vill Vänsterpartiet att dessa personer ska ges upprättelse.

Regeringen bör tillsätta en utredning som kartlägger hur många som felplacerats i särskolan och vilka behov av stöd de har samt kommer med förslag på vilka riktade utbildningsinsatser som behövs för att dessa personer ska få gymnasiekompetens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.5 Läromedel på komvux

För Vänsterpartiet är det viktigt att alla människor har rätt till flera chanser och likvärdiga möjligheter till utbildning. Inköpen av kurslitteratur är en stor ekonomisk börda för många studerande. Att den som studerar måste köpa sin egen kurslitteratur kan ses som ett avsteg från principen om avgiftsfrihet för utbildningen. För den som läser samma utbildning under tonåren kostar det ingenting. Samtidigt kan det ibland också vara problem att få tag på vissa böcker när de säljer slut i bokhandeln. Skolbiblioteken köper förstås inte heller in tillräckligt många exemplar av varje bok för att de ska räcka till alla. Om huvudmännen köper in böcker underlättar det även för

lärarnas planering eftersom de vet vilken bok de kommer att arbeta med de närmaste åren i stället för att behöva anpassa sig efter bokförlagens årliga utgivning.

Läromedelsutredningen föreslog att elever inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå ska få tillgång till läromedel utan kostnad. Regeringen väljer i stället att lägga ett lagförslag som bl.a. innebär att huvudmannen kan besluta att lärverktyg som varje elev inom utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå eller inom anpassad utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå har för eget bruk och får behålla som sin egendom, ska anskaffas av eleverna själva eller erbjudas mot avgifter som högst motsvarar huvudmannens anskaffningskostnader. Vänsterpartiet anser att det behövs en skarpare reglering så att inte kostnader vältras över på de studerande. Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att elever inom vuxenutbildning enbart ska förväntas hålla sig med enstaka lärverktyg. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.6 Adopterades rätt till modersmål

I Sverige bor flera tusen människor som är adopterade från andra länder, personer som har rätt att lära sig mer om sitt ursprung. När dessa barn går i skolan har de rätt att lära sig sitt modersmål. Men detta bygger på att det finns grundläggande kunskaper i språket och ett engagemang från både föräldrar och barn.

På senare år har en rad oegentligheter kring internationella adoptioner uppdagats och riksdagen har på initiativ av Vänsterpartiet beslutat att dessa ska utredas.

Hittills har bristen på engagemang från svenska myndigheter inneburit att informationsinhämtandet och kunskapsspridningen om oegentligheter kring internationella adoptioner fallit på ideella organisationer. Svenska medborgare som kommit till Sverige genom adoption har fått bilda egna föreningar för att söka sitt ursprung och fördjupa sig i omständigheterna kring hur och varför de kommit till Sverige. Språkbarriärer är också något som försvårar för adopterade att ta del av information om deras bakgrund. I exempelvis Chile sker allt utredningsarbete på spanska som sedan översätts av ideella krafter i Sverige för att de ska kunna sprida information till berörda personer. Vänsterpartiet menar att mer måste göras för att stötta adopterade i att söka deras ursprung.

En utökad rätt att studera sitt modersmål på komvux för adopterade bör utredas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Yrkeshögskolan

Tanken bakom yrkeshögskolans utbildningar är att de ska finnas när och där de behövs. Det innebär att innehåll och inriktning på utbildningarna varierar och att nya utbildningar inom yrkeshögskolan startar och gamla läggs ned allteftersom behovet förändras. Yrkeshögskolan kan också spela en viktig roll för att människor oavsett bakgrund ska ges möjlighet att få utbildning och hitta arbete.

I jämförelse med övriga delar av utbildningssektorn är yrkeshögskolan en ung verksamhet. Medan skolan och högskolan har utvecklats under mer än hundra år har yrkeshögskolan funnits sedan 2009. Utbildningarna inom yrkeshögskolan är också mer småskaliga än exempelvis högskolornas. På högskolorna studerade 450 000 personer 2022 medan motsvarande siffra för yrkeshögskolan var omkring 88 506. Storleken på utbildningarna gör att det på yrkeshögskolan inte finns samma tillgång till stödfunktioner som på högskolorna. När man tittar på statistiken över genomströmningen går det att se att enbart 70 procent av de studerande på yrkeshögskolan examinerades 2021. Detta går att jämföra med högskolans siffror för prestationsgrad läsåret 2020/21 som låg på 83 procent för alla utbildningar och 91 procent om man tittar på enbart yrkesutbildningar. För Vänsterpartiet är det en självklarhet att alla studerande på offentligt finansierade utbildningar ska ha samma rätt till stöd oavsett utbildningsform för att klara sina studier.

4.1 Rätten för studerande att organisera sig

Sveriges förenade studentkårer genomförde 2013 en utredning på uppdrag av Myndigheten för yrkeshögskolan och presenterade förslag på hur studerandeflyttandet skulle kunna organiseras och stärkas på yrkeshögskoleutbildningarna. Det framgår dock inte om förslagen ledde till några åtgärder. Det som gör situationen något mer komplicerad är att de studerande på yrkeshögskolan saknar en egen nationell påverkansorganisation.

Studerandes rätt till inflytande är något Vänsterpartiet värdesätter väldigt högt. För oss är det en självklarhet att alla studerande ska ha makt och inflytande över sin vardag. I skuggan av metoo blir frågan om demokratiskt inflytande och studerandes möjligheter att organisera sig för förändring än mer aktuell. De studerande måste känna sig trygga i att kunna gå samman för att synliggöra och arbeta mot missförhållanden. Enligt lagen om yrkeshögskolan har de studerande på en utbildning inom yrkeshögskolan rätt att

utöva inflytande över utbildningen. Utbildningsanordnaren ska även verka för att de studerande tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

För att betona vikten av studerandeflytande bör regeringen ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att särskilt granska studerandeflytandet på landets yrkeshögskoleutbildningar samt att lyfta fram goda exempel på bra former för studerandeflytande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Möjligheterna att anmäla kränkande behandling

I samband med metoo uppmärksammades missförhållanden på vissa yrkeshögskolor. Även om dessa fall hanterades korrekt väcker det frågor om huruvida det finns fungerande strukturer för att hantera trakasserier och kränkningar av olika slag på yrkeshögskolorna.

Regeringen bör ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att specifikt kartlägga och utreda utbildningsanordnarnas arbete mot trakasserier och kränkningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Studerandes hälsa

För den som studerar på högskolan finns det tillgång till en studenthälsa. Detta är reglerat i högskoleförordningen. För studerande på högskolan innebär det en stor trygghet att det finns en studenthälsa nära till hands med personal som har tystnadsplikt som man kan vända sig till. Inom yrkeshögskolan finns ingen motsvarande rättighet till hälsovård. Vänsterpartiet är kritiskt till att den som studerar på yrkeshögskolan inte har samma rätt till hälsofrämjande stödinsatser som inom skolan och högskolan.

Regeringen bör utreda möjligheten att göra ett tillägg i förordning om yrkeshögskolan som ger studerande rätt till hälsovård. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Daniel Riazat (V)

Nadja Awad (V)

Isabell Mixter (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Motion till riksdagen 2024/25:3110

av **Lawen Redar m.fl. (S)**

Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2025 inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid enligt förslaget i tabellen i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den kulturella bildningen och det gemensamma språket och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om konstnärlig frihet och armlängds avstånd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om hur staten kan bidra till att stärka kulturskolan i Sverige, både vad gäller kompetensförsörjningsfrågan och frågan om tillgång till utbildade kulturskolelärare och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över alla barns jämlika förutsättningar att delta i kulturskolans verksamhet och säkra tillgången till kulturskola i alla kommuner och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka kulturskolans anslag och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avvisa nedskärning på 14,5 miljoner kronor på anslaget 1:2 och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om hur barn och unga ska garanteras tillgång till kultur, scenkonst och eget skapande och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regional kultur och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga frågan om att Kulturanalys ska få ett utökat uppdrag att ta fram statistik över den ideella kultursektorn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till dialog med dansutbildningarna, företrädare för dansen, både institutionerna och de fria utövarna, samt dansscenerna i Sverige för att förbättra dansens infrastruktur i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda den svenska musikens villkor och förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över frågan om en förlängning av blåsmusiksatsningen och beaktar att prioritera frågan i sin styrning av ansvarig myndighet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en konsekvensanalys av nedskärningarna på de nationella scenerna och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta Kungliga Operans förslag Alternativet och att verka för en blocköverskridande överenskommelse avseende Kungliga Operans renovering och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta initiativ till en utredning om hur man ska stödja och främja litteraturproduktion i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en konsekvensanalys av nedläggningar av folkbibliotek och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt lägga fram en proposition på grundval av utredningen Arkivering av det digitala kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny modern lag om pliktmaterial för att säkra insamling och tillgång till såväl tryckt som digitalt material och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en fortsatt satsning på nationella minoriteternas bibliotek och språkcentrum och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka de nationella minoritetskulturerna i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om inrättandet av en kulturkanon och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om angiverilagens tillämpning på våra folkbibliotek med hänsyn tagen till bibliotekslagen och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hur angiverilagen skulle kunna påverka folkbibliotekariernas yrkesroll och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bildkonst, arkitektur och design och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de kulturella och kreativa branscherna och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Form/Design Centers nationella uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemslöjd och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om enprocentsregeln och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om konstnärernas villkor och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att remissbehandla SGI-utredningen och fortsätta det påbörjade arbetet och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvecklingen av AI och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa utvecklingen på upphovsrättsområdet och vidta nödvändiga åtgärder och tillkännager detta för regeringen.

34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av stödet till allianserna och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de kulturellt yrkesverksamma och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stötta Icorn-programmet och andra lokala fristadssystem och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att internationellt lyfta frågan om konstnärlig frihet och fristäder och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utifrån Arkivutredningens betänkande skyndsamt lägga fram en proposition och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna, främja och utveckla Sveriges kulturmiljöer samt göra en översyn och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kulturarvet ska vara tillgängligt för alla och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om repatriering av samiska kvarlevor och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra fri entré på vissa statliga museer och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fri entré-museerna ska arbeta för att bredda besöksdeltagandet och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om världsarven och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det kyrkliga kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kulturarvet i händelse av kris eller krig och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett råd för skydd av kulturarvet och dess finansiering och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kulturfastigheter och vikten av blocköverskridande samtal och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hågkomstresor och tillkännager detta för regeringen.

50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sammanslagningen av Myndigheten för stöd till trossamfund och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning om utländsk finansiering av trossamfund och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om demokrativillkor och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om filmpolitikens framtid och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om audiovisuell avgift och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om sänkt biografmoms och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om produktionsincitament och ansökningsprocessen och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om spelbranschen och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om parlamentarisk utredning om mediepolitiken och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om blocköverskridande samverkan om public service och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ungdomspolitik som stärker ungdomars levnadsvillkor och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat stöd till utbildning av fritidsledare och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram riktlinjer för att värna civilsamhällets särart och tillkännager detta för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag som motverkar fusk och felaktigt utnyttjande av bidrag inom civilsamhället och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om allmänna samlingslokaler och ökat anslag och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat stöd till idrotten och tillkännager detta för regeringen.

66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fritidskortet och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om parasport för unga och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ledarsatsning och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elitidrottarens villkor och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av renovering och nybyggnation av idrottsanläggningar och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om 51-procentsregeln och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om e-sport och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om friluftslivspolitik och ökade anslag och tillkännager detta för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bidrag till folkbildningen/studieförbunden samt ökade anslag och tillkännager detta för regeringen.
75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det särskilda utbildningsstödet och tillkännager detta för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fritidsledarutbildningen och ökade anslag och tillkännager detta för regeringen.
77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av olicensierade spel och tillkännager detta för regeringen.
78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om problemspelande och tillkännager detta för regeringen.
79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en aktör likt IQ inom spelområdet och tillkännager detta för regeringen.
80. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om köp av fördelar och tillbehör i spel riktade till barn och tillkännager detta för regeringen.
81. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om spellicenser och avgifter för små föreningsdrivna lotterier och tillkännager detta för regeringen.

82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör vara fortsatt möjligt att bedriva väl reglerade lotterier för allmännyttiga ändamål, så också för politiska partier, och att regeringen inte bör gå vidare med utredningens förslag och tillkännager detta för regeringen.

Anslagsförändringar, sammanfattning

- Anslag 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete tillförs 192 miljoner kronor varav 177,5 miljoner kronor till kulturskolan, samt 14,5 miljoner kronor till vissa övriga verksamheter under detta anslag.
- Anslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet ökas med 200 miljoner kronor.
- Anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård tillförs 5 miljoner kronor avseende de svenska världsarven
- Anslag 8:1 Centrala museer: Myndigheter tillförs 100 mkr, fri entré på statliga muséer.
- Anslag 13:1 Stöd till idrotten tillförs 645 miljoner kronor, för stöd till barn ungas idrott (250 miljoner kronor, stöd till parasporten för barn och unga (100 miljoner kronor), ledarsatsning, nationell samordning av utlåning av utrustning för idrotts- och friluftsliv (4 miljoner kronor).
- Anslag 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler tillförs 50 miljoner kronor.
- Anslag 13:3 Bidrag till friluftslivet tillförs 75 miljoner kronor.
- Anslag 14:1 Statsbidrag till studieförbund tillförs 350 mkr till Studieförbunden
- Anslag 14:2 Statsbidrag till folkhögskolor tillförs 75 mkr avseende fritidsledarutbildning

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Statens kulturråd	76 668	±0
1:2	Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete,	454 582	192 000
1:3	Skapande skola	226 464	±0
1:4	Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	45 153	±0
1:5	Stöd till icke-statliga kulturlokaler	9 753	±0

1:6	Bidrag till regional kulturverksamhet	1 689 455	200 000
1:7	Myndigheten för kulturanalys	20 318	±0
2:1	Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner	1 134 044	±0
2:2	Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	249 098	±0
2:3	Statens musikverk	105 775	±0
3:1	Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	203 678	±0
3:2	Myndigheten för tillgängliga medier	150 931	±0
3:3	Institutet för språk och folkminnen	76 566	±0
4:1	Statens konstråd	12 096	±0
4:2	Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön	42 518	±0
4:3	Nämnden för hemslöjdsfrågor	11 947	±0
4:4	Bidrag till bild- och formområdet	45 608	±0
5:1	Konstnärsnämnden	24 829	±0
5:2	Ersättningar och bidrag till konstnärer	558 530	±0
6:1	Riksarkivet	509 579	±0
7:1	Riksantikvarieämbetet	325 784	±0
7:2	Bidrag till kulturmiljövård	299 782	5 000
7:3	Kyrkoantikvarisk ersättning	490 000	±0
7:4	Bidrag till arbetslivsmuseer	8 000	±0
8:1	Centrala museer: Myndigheter	1 556 061	100 000
8:2	Centrala museer: Stiftelser	275 714	±0
8:3	Bidrag till vissa museer	79 218	±0
8:4	Forum för levande historia	64 036	±0
8:5	Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål	80	±0
9:1	Myndigheten för stöd till trossamfund	19 032	±0
9:2	Stöd till trossamfund	82 700	±0
10:1	Filmstöd	554 444	±0
11:1	Sändningar av TV Finland	9 574	±0
11:2	Forskning och dokumentation om medieutvecklingen	3 531	±0
11:3	Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet	733	±0
11:4	Stöd till taltidningar	43 406	±0
12:1	Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	66 805	±0
12:2	Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	290 680	±0
12:3	Särskilda insatser inom ungdomspolitiken	2 000	±0
13:1	Stöd till idrotten	2 126 811	645 000
13:2	Bidrag till allmänna samlingslokaler	52 164	50 000
13:3	Stöd till friluftorganisationer	104 785	75 000
13:4	Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer	15 000	±0
13:5	Insatser för den ideella sektorn	273 758	±0
14:1	Statsbidrag till studieförbund	1 641 023	350 000
14:2	Statsbidrag till folkhögskolor	2 446 760	75 000
14:3	Bidrag till tolkutbildning	57 331	±0
14:4	Särskilt utbildningsstöd	227 158	±0
15:1	Spelinspektionen	97 932	±0

99:1	Nationell samordning av utlåning av utrustning för idrott- och friluftsliv	±0	4 000
Summa		16 861 894	1 696 000

Politikens inriktning

I det demokratiska samhället är människan målet. Socialdemokratin vill forma ett samhälle grundat på demokratins ideal och alla människors lika värde och lika rätt. Människan ska vara fri att utvecklas som individ, råda över sitt eget liv, forma sin tillvaro efter egna önskningar och påverka det egna samhället. Denna frihet ska gälla alla.

Socialdemokratin vill låta demokratins ideal prägla hela samhället och människors inbördes förhållande. Medborgarnas gemensamma vilja, utvecklad i en fri och öppen debatt och uttalad i demokratiska val, är alltid överordnad andra maktanspråk och intressen. Demokratin har därför företräde före marknaden. Genom demokratin bestämmer medborgarna vilka principer som ska styra samhällsutvecklingen och hur uppgifter och ansvar ska fördelas mellan det gemensamma och det enskilda, mellan det offentliga och marknaden.

Demokrati förutsätter frihet från fattigdom och fruktan, men också frihet och möjlighet att utvecklas i gemenskap med andra människor. Därför måste de politiska friheterna bindas samman med grundläggande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Demokrati är mer än en ordning för att fatta och verkställa beslut. Demokrati är ett värdesystem, som måste genomsyra hela samhällslivet. De medborgerliga fri- och rättigheterna bildar den nödvändiga utgångspunkten, men de är inte tillräckliga: de måste också byggas på med rätten till personlig utveckling, till social trygghet och till inflytande och delaktighet såväl i arbetslivet som i vardagslivet. Bara då kan människor delta i demokratin fullt ut. Därför måste demokratin utvidgas även på det ekonomiska och sociala området.

I principen om demokratins företräde ligger övertygelsen om att samhällsutvecklingen kan påverkas och styras. Att skapa denna tilltro, och se till att människor själva kan forma sin framtid, tillhör socialdemokratins viktigaste uppgifter.

Kultur och bildning handlar för oss om människans personliga frihet och samhällets utveckling. Kulturens frigörande förmåga är en avgörande motvikt mot auktoritära

krafters strävan att ta makten över tanken. Sedan socialdemokratins begynnelse har det funnits en stark drivkraft att genom kulturen öka bildningen hos befolkningen för att åstadkomma ett demokratiskt samhälle och adressera den ojämlika struktureringen av samhället. Upplysta, bildade, människor kan ta makten i sina egna händer och vägra acceptera en underordnande struktur. För oss socialdemokrater har därför kulturen och demokratin gått hand i hand varigenom en aktiv kulturpolitik alltid varit demokratins katalysator.

Den demokratiska kulturpolitiken utmanas nu av Sveriges andra största parti. Sverigedemokraternas kultursyn fått inflytande över regeringens kulturpolitik samt kulturpolitiska frågor kommunalt och regionalt. Ideologisk nedmontering av studieförbund och folkbildning, lokala begränsningar av bokinköp och boksamtal på de allmänna folkbiblioteken, svag respekt för den grundläggande kulturpolitiska principen om armlängds avstånd, attacker mot public service och mot journalistisk granskningsverksamhet är bara några exempel. I en vetenskaplig artikel från Nordicom beskrivs hur sociala medier används av regeringsunderlagets riksdagsledamöter för att kritisera nyhetsmedier, inte minst i syfte att ifrågasätta public services opartiskhet. Samhällsprogrammet Kalla fakta i TV4 har nyligen visat hur Sverigedemokraternas partikansli driver en trollfabrik med fejkade konton som försöker påverka opinionen i Sverige. Dessa avslöjanden gällde anställda på partikansliet, men det väcker givetvis frågor även kring de anställda som i dag finns på Regeringskansliet. Vi socialdemokrater kommer fortsatt att stå upp för fri kultur, ett öppet och demokratiskt åsiktsutbyte och fri journalistik.

Det har blivit allt mer angeläget att stå upp för yttrandefrihet, det fria ordet och oberoende medier. Kunskapsutbyte och journalistik är en drivkraft för utveckling, demokrati och sammanhållning. Mediemångfald, lokalmedia och journalistisk närvaro i hela landet är av särskild vikt. Arbetet för källkritik och mot faktaresistens är grundläggande för den fria åsiktsbildningen och därmed för det demokratiska samtalet. Genom sin kombination av aktualitetsprogram, underhållning och smalare innehåll vill vi att Sveriges Television, Sveriges Radio och Utbildningsradion fortsatt bidrar till nyhetsförmedling och kulturupplevelser. Socialdemokraterna vill grundlagsskydda public service.

Vi socialdemokrater beklagar att den parlamentariska public service-kommitténs betänkande inte uppnådde enighet. Tidöpartierna har under utredningsarbetet visat att Tidöavtalet har företrädare framför en parlamentarisk sammansatt kommittés arbete. Trots

detta vill söka vi att uppnå breda samtal om en långsiktig budget som säkerställer public services breda samhällsuppdrag av oberoende nyhetsförmedling, samhällsgranskning, folkbildning och kultur samt beredskap i syfte att nå ut till hela den svenska befolkningen. Public services roll har växt i takt med det förändrade säkerhetsläget i Europa. Att begränsa uppdraget innebär en konsekvens för befolkningens tillgång till oberoende nyhetsmedier och rätt till information i händelse av kris.

Vi socialdemokrater har ett fast förankrat mål om att bryta segregationen i Sverige och därmed öka tillgängligheten och delaktigheten i kulturen. Klassklyftor och sociala orättvisor kommer inte bara till uttryck genom ekonomiska klyftor, utan också utifrån en kulturell ojämlikhet. De senaste årens undersökningar visar att barns och ungas fritidsaktiviteter och deltagande i kultur- och idrottslivet präglas av var de bor och av föräldrarnas inkomst. Därför behövs målinriktade insatser för att stärka bildningen, estetiska undervisningen i skolan och det kulturella deltagandet för våra barn och unga.

Att aktivt sänka trösklar och tillgängliggöra kultur för fler är politiska prioriteringar för oss socialdemokrater. Därför fokuserar den socialdemokratiska budgeten för 2025 på den rådande ekonomiska situationen för hushållen och dess konsekvenser för barn och unga. SD-regeringens nedskärningar i skola, vård, omsorg och kultur innebär en risk för att de kommunala avgifterna höjs inom kulturskolan, kultur, idrott och andra fritidsaktiviteter. Barn och unga ska inte behöva bära den ekonomiska krisen. Vi socialdemokrater vill satsa på välfärden så att regionerna och kommunerna inte ska behöva skära i de lokala kulturbudgetarna. Vi vill även stärka barnbidraget och underhållsbidraget. Den nationella kulturbudgeten ska också ses som ett verktyg för att stötta finansieringen av kulturskolan, museibesök och idrotten för att fler ska kunna ta del av verksamheterna och en meningsfull fritid.

En grundpelare i den svenska kulturpolitiken är folkbildningen. Folkbildningen spelade en viktig roll för demokratiseringen av Sverige och präglar vårt land än idag genom kunskapsspridning och bildning. Folkbildningen, både den ideella och den professionella, når en miljon människor i Sverige årligen. På en del platser i vårt land är studieförbundens lokaler den enda samlingsplats för kommunens invånare. Verksamheterna syftar till att förena människor i samtal, studier, språkinläring, yrkesförberedande program och fortbildande kurser. Studieförbunden och folkhögskolorna har särskild betydelse för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet till meningsfull aktivitet och för nyanländas möjlighet att få kunskaper om det svenska samhället och i det svenska språket. Därtill har studieförbunden band till hela

det svenska civilsamhället, såsom fackförbund, idrottsrörelsen, kulturlivet och rättighetsorganisationer. Försvagas folkbildningen, försvagas även det civila samhället. På så sätt är folkbildningen en grundpelare i den demokratiska kulturpolitiken där människans bildning samt fria och frivilliga organisering tar plats och ges utrymme.

Omfattande neddragningar och strukturella ändringar i studieförbundens struktur väntar år 2025. Vi socialdemokrater avstyrker förslagen och menar att de är ideologiskt motiverade.

Kulturminister Parisa Liljestrand har beskrivit kulturbudgeten för 2025 som en budget med fokus på prioriteringar i en ekonomiskt svår tid. Budgeten omfattar cirka 0,65% av regeringens totala budget, vilket är den lägsta andelen på 20 år. Budgetens prioritering, som avser att gynna höginkomsttagare i storstäderna, lämnar landets kulturliv utanför storstäderna. Att sänka skatter ska öka ”konsumtion” av kultur; att köpa böcker, konstverk eller en teaterbiljett ska lösa underfinansieringen av kulturverksamheter och kulturinstitutioner måste bedömas både osannolikt världsfrånvänt. De fortsatta stora nedskärningarna för studieförbunden slår utöver detta hårt mot den kulturella verksamheten på landsorten och glesbygden. På flera platser i landet är de ideella kulturföreningarna och de lokala studieförbunden de enda aktörerna som skapar arrangemang och gemensamma kulturupplevelser för invånarna.

Språkets centrala roll

Kulturell bildning och kunskaper språk i är de mest kraftfulla verktygen människan har för att förstå och interagera med världen omkring oss. För barn och unga är språket inte bara ett medel för kommunikation, utan också en nyckel till lärande, social utveckling och identitetsbildning. Från tidig ålder hjälper språket barn att förstå sina egna och andras känslor, att uttrycka behov och att forma relationer. Genom språket lär sig barn och unga att tänka kritiskt, resonera och att sätta ord på sina upplevelser.

I skolan är språket centralt för allt lärande. Det är genom språket som barn och unga tillägnar sig kunskaper inom alla ämnen. Barn som tidigt utvecklar ett starkt ordförråd och goda språkkunskaper har större chans att lyckas både i och utanför skolan. Språket spelar också en viktig roll i att forma barns och ungas identitet. Att stödja och uppmuntra en stark språkutveckling från tidig ålder är därför en av de viktigaste investeringarna vi kan göra för att säkerställa barns framtida framgång och välbefinnande. Vi socialdemokrater menar att den språkliga bildningen är av central betydelse för den enskildes möjlighet att verka som samhällsmedborgare. I detta arbete

behövs språkutveckling på förskolan, ökade lästimmar i skolan, tillgång till estetiska ämnen i skolan, återinförande av estetiska ämnen som obligatoriskt på gymnasieskolan, bemannade skolbibliotek, folkbibliotek, mötesplatser, teater- och musikscener, biosalonger, konsthallar och museer.

Språket formar även kulturell samhällelig gemenskap. När människor delar ett gemensamt språk, kulturella- och historiska referensramar samt grundläggande sociala konventioner möjliggörs social sammanhållning. Detta utesluter inte att samhällsmedlemmar har olika etniciteter, traditioner, religioner eller modersmål. Att utveckla kvalitetssäkrad modersmålsundervisning och stärka de nationella minoritetsspråken är av oerhörd vikt. Samtidigt är det gemensamma språket svenska en sorts samhällelig infrastruktur som möjliggör att en stor mängd människor kan interagera och uppnå ekonomisk, social och demokratisk utveckling. Vi socialdemokrater anser därför att det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas, att minoritetsspråkens stärks samt att modersmålsundervisningen kvalitetssäkras.

Konstnärlig frihet och armlängds avstånd

Principen om armlängds avstånd mellan politik och verksamhet är en central och viktig del av svensk förvaltningstradition, inte minst inom kulturpolitikens område. Armlängds avstånd handlar om att upprätthålla en avvägning mellan folksuveränitetens politiska ambitioner och den sak- och yrkeskunskap som finns inom de olika offentliga förvaltningsområdena. Inom kulturområdet har det handlat om att skydda centrala demokratiska värden på yttrandefrihetens grund.

Det som främst garanterar den demokratiska kultursynen och den förvaltningsmässiga styrningen är självständiga, oberoende och opartiska tjänstemän samt fria kulturutövare. Därför måste det till en större diskussion om de offentliganställda tjänstemännens arbetssituation, inte minst när dessa drabbas av politikens gränsförskjutningar, men också en diskussion om kulturutövarnas konstnärliga frihet.

I fackförbundet DIK:s rapport *”Vi vet ju hur det blev i Sölvesborg”* beskrivs en samtid av klåfingriga politiker, kunskapsförakt och en hårt polariserande allmänhet. Mer än hälften av de 3500 svarande offentliganställda har angett att de oroas över att inte kunna utföra sitt arbete utifrån yrkesetiska principer. Sverigedemokraternas polisanmälan mot Norrköpings stadsmuseums utställning *”Medlöperi och motstånd”* år 2021 ledde inledningsvis till att museet tog bort den bild som orsakat anmälan.

Museilagens ändamålsparagraf som stipulerar att ett museum ska bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning sattes på prov.

Under 2023 har flera SD-politiker ställt krav på att populära sagostunder på folkbibliotek ska stoppas. Verksamheten som pågått sedan 2017 möts nu av hat och hot. Detta anser vi socialdemokrater är ett helt oacceptabelt agerande.

I Tidöavtalet står det att *”Kulturpolitiken ska värna kulturlivets oberoende och egenvärde gentemot nyttoändamål. Principen om armlängds avstånd ska upprätthållas.”* Detta välkomnar vi socialdemokrater. Dessvärre uppvisas den raka om huruvida kulturen ska bedrivas på marknadsmässig grund har blossat upp i motsats till Tidöavtalets skrivning om kulturens egenvärde. Vi vill uppmana regeringen att kraftfullt agera när angrepp på konstnärlig frihet och armlängds avstånd sker.

Regeringen utredde en sammanslagning av Kulturrådet och Konstnärsnämnden. Regeringen har nu meddelat att de inte går vidare med denna sammanslagning vilket vi välkomnar.

Kulturskola för alla

Alla människor har rätt till kultur och bildning. Våra kulturvanor skapas ofta redan i barndomen. Tillgången till musik, teater, bildkonst och konstnärlig gestaltning kan inte tas för given. Här har kulturskolan en viktig roll i fråga om att ge barn och unga möjlighet till kulturutövande. Kulturskolan måste vara tillgänglig på jämlika villkor i hela landet för alla barn oavsett bakgrund. Genom att ge alla möjligheter bidrar kulturskolan till samhällsgemenskapen och verkar segregationsförebyggande.

Vårt lands musikframgångar har ofta tillskrivits den kommunala kulturskolan. Men i stället för att låta fler ta del av verksamheten, har vi nu en högerkonservativ regering som låter dess grundvalar erodera. Utan betydande statsbidrag till kommuner och regioner och därtill ett halverat utvecklingsbidrag till kulturskolan finns risk för höga avgifter, längre köer och allt färre kulturskolelärare.

Vi vet sedan tidigare att tusentals barn och ungdomar står i kö för att delta i kulturskolans verksamhet. Köbildningen grundar sig ofta i bristen på pedagoger- och musiklärare. Det saknas för närvarande exakta uppgifter om antal anställda på landets kulturskolor. Bland personalen är det vanligt med deltidstjänster- och timanställningar, därtill är den fackliga anslutningsgraden lägre än i övrigt. Ungefär en tredjedel av musikskolans personal delar sin tjänst mellan kulturskolan, grundskolan eller

gymnasieskolan. Ett annat hinder för potentiella kulturskolelever är deltagaravgifterna som nästintill alla kommuner använder sig av.

Behovet av nationell samordning, eventuell lagstiftning och kompetensförsörjning har varit en ständigt återkommande diskussion sedan den kommunala kulturskolans tillkomst. I återkommande nationella utredningar har regering och riksdag tydliggjort att ansvaret ska åligga kommunerna och att kulturskolan inte bör ingå i den statliga intressesfären. Men i maj 2018 ändrade vi socialdemokrater på detta. Då beslutade riksdagen att staten ska bidra till en mer tillgänglig och jämlik kulturskola av hög kvalitet i såväl utbud som undervisning. Därför införde vi ett nationellt Kulturskolecentrum men också ett utvecklingsbidrag för att främja den kommunala kulturskolans möjligheter att erbjuda såväl fördjupning som bredd i undervisningen.

I budgetpropositionen 2021 förstärktes det statliga bidraget till kommuner som bedriver kulturskola med 100 miljoner kronor och uppgick till 200 miljoner kronor åren 2021–2022. En förstärkning vi socialdemokrater även anser ska fortsätta och utökas. Regeringen valde dock att inte förlänga denna förstärkning varför det statliga utvecklingsbidraget till kulturskolan återigen gick ned till 100 miljoner.

Uppföljningar som Statens kulturråd har genomfört visar att bidraget har använts för att utveckla kulturskoleverksamheten. Kulturskolorna breddar sin verksamhet genom att t.ex. nyanställa pedagoger som startat uppsökande verksamhet och nya undervisningsformer för att nå barn och unga som vanligtvis inte söker sig till kulturskolan.

Med anledning av kommunernas ansträngda ekonomi råder stor skillnad i kulturskolans utbud vilket leder till ojämlika förutsättningar för barn och unga. Vissa kommuner har infört en omfattande och avgiftsfri verksamhet och ett aktivt arbete med att nå kulturskoleovana grupper. I mindre kommuner kan kulturskolan istället vara helt beroende av en ensam eldsjäl. I ett fåtal kommuner finns ingen kulturskola alls. Andra kommuner har valt att höja terminsavgiften vilket främst drabbar de barn och unga som växer upp under svåra ekonomiska villkor. Endast hälften av de kommunala kulturskolorna erbjuder verksamhet för barn och unga med funktionsvariationer. På vissa kulturskolor får de inte ens delta i den ordinarie verksamheten. Vi socialdemokrater vill utöka förutsättningarna för fler barn och unga att hitta kulturskolans fantastiska verksamhet. Det går också i överensstämmelse med vår ambition att bryta segregationen och öka delaktigheten i samhället.

Vi socialdemokrater vill att regeringen utreder frågan om hur staten kan bidra till att stärka kulturskolan i Sverige, vad gäller både kompetensförsörjningsfrågan och hur vi tryggar den framtida tillgången till utbildade kulturskolelärare. Vi vill även att regeringen ser över alla barns jämlika förutsättningar att delta i kulturskolans verksamhet och säkra tillgången till kulturskola i alla landets kommuner.

Vi föreslår att anslag 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete förstärks med 177,5 miljoner kronor för det statliga utvecklingsbidraget till kulturskolan.

SD-regeringen föreslår även en hyvling av Anslag 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete med 14,5 miljoner kronor, exakt vilka av anslagets viktiga verksamheter och projekt som skulle drabbas framgår inte. Vi avvisar denna nerskärning och tillför Anslag 1:2 14,5 miljoner kronor.

Kulturgaranti för barn och unga

Vi socialdemokrater menar att alla barn och unga, oavsett var i landet de bor, har rätt till de upplevelser och den personliga utveckling som ryms i det egna skapandet och den professionella kulturen. Den öppnar dörrar och vidgar vyer. Den ifrågasätter och den stärker oss som människor.

Tillgången till scenkonst och eget skapande för barn och unga är ojämlikt fördelad. I vissa skolor och kommuner finns det redan ett föredömligt arbete för att garantera barn och unga tillgång till skapande och kulturupplevelser, inte sällan kopplat till de statliga medlen för Skapande skola. Samtidigt finns det elever som sällan eller aldrig under sin skoltid kommer i kontakt med dessa upplevelser. Här har skolan en viktig roll att spela när det kommer till att låta barn uppleva professionell scenkonst under sin uppväxttid.

En nationell kulturgaranti med en modell för hur alla barn och unga i Sverige garanteras att kontinuerligt få uppleva professionell scenkonst och eget skapande under sin skoltid skulle ge alla barn bättre möjligheter att ta del av det svenska kulturlivet och den gemenskap som finns i att dela kulturella upplevelser. Här kan det finnas inspiration att hämta från den norska modellen ”*Den kulturelle skolesekken*”.

Vi vill även betona vikten av tillgång till scenkonstupplevelser för barn och unga och att en utredning tillsätts om en nationell kulturgaranti för barn och unga. Idag finns ingen samlad nationell uppföljande statistik över vilka barn som får ta del av scenkonstupplevelser och andra kulturupplevelser i skolan. Skolan är en plats som har

möjlighet att utjämna kulturella orättvisor. Kulturpolitiken bör använda sig av denna möjlighet i arbetet för att ”särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur”. Skolverkets läroplan slår också fast att kulturupplevelser ska vara en del av lärandet. Noteras kan att gymnasieelever sällan inkluderas i målgruppen som får ta del av scenkonstupplevelser, trots att merparten av dem är under 18 år. Både Norge och Danmark har skapat välfungerande system för distribution och uppföljning. Sverige bör därför utveckla möjligheten att följa upp barns och ungas tillgång till scenkonstupplevelser.

Vi uppmanar regeringen att utreda frågan om hur barn och unga ska garanteras tillgång till kultur, scenkonst och eget skapande.

Kultursamverkansmodellen – regional kultur i hela landet

I juni 2022 tillsatte den socialdemokratiska regeringen en utredning för att se över kultursamverkansmodellen tio år efter reformens införande. Modellen har funnits sedan 2011 och omfattar samverkan mellan staten, regionerna och kommunerna samt det civila samhället och de professionella kulturskaparna. Syftet med kultursamverkansmodellen är att den ska bidra till de nationella kulturpolitiska målen, ge ökade möjligheter till regionala prioriteringar och variationer och föra kulturen närmare medborgarna. Utredningen redovisades den 27 september 2023.

Många av utredningens förslag ter sig skissartade och torde i flera fall kräva ytterligare utredning och precisering för att det ska vara möjligt att ta ställning till hur de skulle fungera i praktiken. Det är också svårt att med utredningens förslag se hur kultursamverkansmodellen med föreslagna förändringar skulle fungera bättre.

Flertalet remissinstanser har redovisat betydande kritik mot utredningens förslag och därtill avstyrkt utredningens förslag. Kulturrådet avstyrker utredningens förslag med motiveringen att förslagen inte leder till ökad måluppfyllelse för de nationella kulturpolitiska målen, att reformerna saknar finansiering med nuvarande förutsättningar för anslaget, att förslagen varken främjar mätbarhet av måluppfyllelse eller långsiktig kunskapsuppbyggnad samt är otydliga gällande författning, rollfördelning och samverkan.

Vi socialdemokrater menar att det är viktigt att belysa frågan om vad som kan göras för att säkra att modellen bidrar till ett rikt kulturliv i hela landet, även utanför storstadskommunerna. Genom kultursamverkansmodellen samverkar stat, region och kommun för att tillgängliggöra kulturen och skapa större likvärdighet för medborgarna,

oavsett var i landet man bor. Det är därför av vikt att eventuella förändringar av kultursamverkansmodellen ger fortsatt goda förutsättningar för både regionala och lokala kulturinstitutioner såväl som nya kulturyttringar och det fria kulturlivet och inte bidrar till ökad administration och därmed mindre resurser till konst och kultur.

Vi socialdemokrater hade en förhoppning vid modellens införande om att staten skulle skjuta till ökade medel till modellen, något som inte infriats. Istället har det statliga stödet stagnerat och lagt en ökad andel av kulturens finansiering på regioner och kommuner.

När vi nu ser hur de regionala kulturverksamheterna går på knäna och stora nerskärningar i verksamheterna är oundvikliga är det anmärkningsvärt att SD-regeringen väljer att skära ner på anslaget till kultur i hela landet. Pengarna som exempelvis går till Musik i Dalarna och Dalateatern skärs ned med 20 miljoner kronor årligen från nästa år. Resultatet blir färre konserter, utställningar och teaterföreställningar.

Dessutom fortsätter SD-regeringen att även göra stora nedskärningar för studieförbunden som också slår mot all kulturell verksamhet på landsorten och glesbygden. På flera platser i landet är de ideella kulturföreningarna och de lokala studieförbunden de enda aktörerna som skapar arrangemang och gemensamma kulturupplevelser för sina invånare. Vi vill att regeringen ska utveckla, förstärka och värna kultursamverkansmodellen. Vi socialdemokrater vill understryka modellens regionala grund och att den måste kunna förena goda förutsättningar för både regionala och lokala kulturinstitutioner såväl som nya kulturyttringar och det fria kulturlivet. Vi vill betona modellens möjlighet att stärka den fria kulturen och värna principen om en armlängds avstånd från politiken.

Vi föreslår en höjning av Anslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet med 200 miljoner kronor.

Låt Kulturanalys kartlägga den ideella kulturen

Ideell kulturallians riktar krav till regeringen. Ett av dem är att låta Myndigheten för kulturanalys ta fram statistik över den ideella kultursektorn.

Kulturens kapillärer – Nyorientering, är ett projekt, initierat av Ideell kulturallians, som har pågått under 2023–2024. Med finansiering från Svenska postkodlotteriets stiftelse har kulturföreningar kunnat ansöka om ett öppet projektstöd – pengar som inte

är öronmärkta. Totalt har 8 miljoner kronor fördelats mellan 193 föreningar, och erfarenheterna har presenterats i en ny rapport.

Utifrån lärdomarna ställer de flera krav på regeringen. Bland annat menar de att kunskapen generellt inom kultursektorn är för låg och att statistik saknas – för övrigt ett liknande resonemang som den idéburna sektorn i välfärden har. Ideell kulturallians vill se statistik på och analys av den ideella kultursektorns verksamhet: Hur mycket offentliga medel som riktas till ideella kulturföreningar, hur mycket verksamhet som produceras, hur många som engageras och hur omfattande verksamheten är.

Myndigheten för kulturanalys har som uppgift att analysera arbetet för att nå de kulturpolitiska målen och har inte i uppdrag att analysera den ideella kultursektorn, och myndighetens rapporter fokuserar därför på de insatser som görs i offentlig regi.

Vi delar Ideell Kulturallians bedömning och uppmanar regeringen att överväga frågan om att Kulturanalys ska få ett utökat uppdrag att ta fram statistik över den ideella kultursektorn.

Teater, dans och musik

De fria aktörerna utgör en central del av scenkonstens infrastruktur, inom såväl arrangörskap som produktion, och spänner över ett brett fält av nyskapande kulturuttryck. Ofta rör det sig om små aktörer som verkar med begränsade ekonomiska resurser och som drabbats särskilt hårt av höjda elpriser och hyreshöjningar.

Inte minst danskonsten drabbades hårt under pandemin och är en konstform som har en svagare strukturell och institutionell etablering än andra konstformer. Detta är beklagligt sett till dansens popularitet, inte minst bland unga utövare. Vi socialdemokrater menar att det är viktigt att alla konstformer har möjlighet att utvecklas och uppmanar regeringen att ta initiativ till dialog med dansutbildningarna, företrädare för dansen, både institutionerna och de fria utövarna, samt dansscenerna i Sverige för att förbättra dansens infrastruktur i Sverige.

Även musikens ekosystem måste adresseras. Det svenska musikundret bygger på en rad offentliga och privata synergier – sångpedagogik i förskolan, kommunala kulturskolan, estetiska ämnen i grund- och gymnasieskolan, förberedande musikutbildningar på folkhögskolor, professionella konstnärliga utbildningar på högskolor, lokala musikscener, kommunala och regionala konserthus, symfoniorkestrar, privata scener och konserthus, evenemangsföretag, besöksnäring, artister, musiker, låtskrivare och ljud-

och ljusföretag, musik- och musikstreamingbolag och musikexport. Allt detta hör ihop och skapar synergier av musikframgångar. Men med tiden har den kommunala kulturskolans förutsättningar försvagats, musikhögskolornas ersättningar minskat, antalet musikscener i landet blivit allt färre och nedskärningar bidragit till färre replokaler i landet. Detta är allvarligt för musikens ekosystem. Teknikutvecklingen, digitaliseringen och globaliseringen av musiken har därtill skapat helt nya förutsättningar. Allt detta påverkar musikens villkor, och ska Sverige fortsatt vara ett framgångsrikt musikland behövs ett nytt politiskt grepp. Därför menar vi socialdemokrater att det är dags att utreda den svenska musikens villkor och förutsättningar.

Fortsatt satsning på blåsmusiken

I maj 2022 beviljade Statens Kulturråd ett stöd om 800 000 kronor för att genomföra ett pilotprojekt för att främja återväxten av blåsmusiker samt blåsmusiken som konstart. I maj 2023 beviljades ytterligare ett stöd om 800 000 kronor. Projektet har även beviljats stöd från Svenska Postkodstiftelsen. De tre projektägarna är Norrbottensmusiken, Stockholms läns Blåarsymfoniker samt Musik i Syd. De tre parterna representerar geografisk spridning, olika förutsättningar och inte minst en stark vilja till utveckling. I projektet ingår även samarbetsparterna Musikhögskolan i Malmö, Musikhögskolan i Piteå, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm samt Marinens Musikkår i Karlskrona.

Projektet startade i augusti 2022, och har sedan dess genomfört en mängd aktiviteter, satsningar, samverkansmöten, workshops och konserter för barn och unga. Bakgrunden till projektet är den undersökning som Blåarsymfonikerna i Stockholm presenterade i början av 2021 som riktade sig till landets fritidsmusicerande orkestrar. Hela 131 orkestrar svarade, och bilden som framträdde visade på en oroande utveckling gällande återväxten av blåsmusiker i Sverige. Oboe och fagott är två särskilt utsatta instrumentgrupper. Projektet omfattar insatser inom hela musikinfrastrukturen, från förskola och uppåt, men har barn i åldrarna 5–15 år som prioriterad målgrupp.

I regleringsbrevet till Kulturrådet för år 2024 tog regeringen bort formuleringen om att prioritera blåsmusiken. Ändock fördelades medel till Norrbottensmusiken, Länsmusiken i Blekinge samt Östgötamusiken om totalt 1,5 mkr. Medel för blåsmusiksatsningen togs inom anslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet mot bakgrund av vikten att satsa på dess framtid.

Vi socialdemokrater föreslår att regeringen ser över frågan om en förlängning av blåsmusiksatsningen och beaktar att prioritera frågan i sin styrning av ansvarig myndighet.

Scenkonstområdet behöver stärkas

Nationell scenkonst spelar en central roll i att forma och bevara en lands kulturella identitet och samhörighet. Genom teater, dans, opera och andra uttrycksformer skapar den nationella scenkonsten en plattform där samhällsfrågor kan utforskas, historiska händelser kan återupplevas och gemensamma värderingar kan både ifrågasättas och stärkas. Den nationella scenkonsten fungerar som en spegel av samhället, där dess utveckling och förändringar reflekteras och bearbetas. Publiken får dela en gemensam upplevelse, som ofta väcker känslor och tankar och som kan leda till djupare dialog och förståelse. Detta är särskilt viktigt i tider av social och politisk förändring.

Den nationella scenkonsten spelar därtill en viktig roll i att bevara och främja det kulturella arvet. Genom att återuppliva klassiska verk och skapa nya produktioner som speglar dagens samhälle, hjälper scenkonsten till att överföra kulturarvets traditioner till nya generationer. Den fungerar också som en bro mellan det förflutna och nuet, där historiska teman och berättelser kan tolkas och omtolkas i ljuset av nutida händelser.

Ekonomiskt sett bidrar nationell scenkonst också till landets välbefinnande. Den lockar turister, skapar arbetstillfällen och stimulerar den kreativa ekonomin. Genom att sätta landet på den internationella kulturella kartan, stärker den också nationens anseende och inflytande globalt. Den nationella scenkonsten har därmed betydelse för Sveriges kulturella vitalitet och sociala sammanhållning, känsla av identitet och gemenskap och fungerar som en kraftfull katalysator för kulturell och ekonomisk utveckling.

SD-regeringens budget har dock inneburit nedskärningar som påverkar arbetsmiljön på de nationella scenerna, leder till färre arbetstillfällen inom den kreativa sektorn, färre produktioner, bristande back-up vilket kan leda till att hela föreställningar får ställas in samt begränsad relation till publiken genom färre möten och uppsökande verksamhet. Vi vill att scenkonsten ska stärkas i Sverige.

Vi socialdemokrater vill att denna utveckling ska motverkas och anser att regeringen bör ta fram en konsekvensanalys av nedskärningarna på de nationella scenerna.

Kungliga Operans framtid måste säkras

Regeringen beslutade i juni 2023 att Statens fastighetsverk ska genomföra en förstudie för en renovering av operabyggnaden i Stockholm. Förstudien presenterades 30 april 2024 och utgör underlag för projektering och beskriva förutsättningarna för en kommande renovering.

Operabyggnaden är en del av det svenska kulturarvet. Det eftersatta underhållet får konsekvenser för personalen, för publiken och för svensk opera- och balettkonst. En renovering av operabyggnaden har utretts och förberetts i många år. De tekniska systemen är uttjänta och klarar inte dagens lagkrav. Även arbetsmiljön behöver förbättras. Flera utredningar och förslag har därför under ett antal år tagits fram av SFV i samarbete med hyresgästerna Kungliga Operan och Operakällaren och prövats av regeringen. Men läget är nu så akut att Operahuset måste stängas senast sommaren 2026, har Statens Fastighetsverk meddelat.

Statens fastighetsverk har lämnat två förslag: Förstudien och Alternativet. Förstudien innebär en renovering där man varken sätter Kungliga Operans, personalens eller publikens intresse i fokus. Bland annat vill man att Kungliga Hovkapellet utlokaliseras till Musikaliska, ett dessvärre icke-renoverad fastighet med byggnadshistoriska begränsningar. Musikerna skulle tvingas bära sina instrument fram och tillbaka mellan lokalerna. I samma förslag får Kungliga Baletten inte heller funktionella repetitionssalar. Den nya scen som föreslås innebär inga förbättringar av husets öppenhet och tillgänglighet. Risker med förslaget är kostnader för flera hyror i olika byggnader som vi menar kommer att belasta verksamhetsbidraget i kulturbudgeten på sikt. Renoveringen avses kosta 3,2 miljarder i 2031 års penningvärde och avskrivningstiden är 35 år.

Alternativet uppfyller verksamhetens behov i högre grad än Förstudien och verksamheten kan fortsätta finnas i samma byggnad. Operan och Kungliga baletten integreras, tillgängligheten ökar för publiken och innebär att operan öppnas mot Kungsträdgården. Detta återskapar den ursprungliga kopplingen mellan parken och huset som fanns när byggnaden uppfördes. Det totala investeringsbeloppet är 3,95 miljarder i 2031 års penningvärde som avskrivs på 35 år.

I våra skandinaviska grannländer har man byggt nya operahus med fantastiska förutsättningar för konstnärligt skapande och med en modern arbetsmiljö. Det är bara att jämföra operascenens utveckling i Oslo, Helsingfors och Köpenhamn. Sverige har i dagsläget svårt att alls utgöra en attraktiv plats för opera, symfoniverksamhet och balett,

men Operahusets betydelse som kulturarv kan klara konkurrensen vid rimlig renovering. Kulturarvsfrågorna är en växande fråga hos befolkningen inte minst mot bakgrund av kulturarvsprioriteringarna i krigets Ukraina samt branden av Börshuset i Köpenhamn. Kungliga Operan har ett större skyddsvärde för svenskt kulturarv.

I juni 2024 beslutade regeringen att Statens fastighetsverk ska projektera för en renovering av operabyggnaden på Gustav Adolfs torg i Stockholm. Beslutet innebär att ett medgivande om att Statens fastighetsverk investerar upp till 325 miljoner kronor för projekteringen. Statens fastighetsverk får även i uppdrag att pröva förutsättningarna för att omdisponera befintliga ytor i byggnaden på ett sådant sätt att man efter renoveringen även kan inrymma repetitionslokaler för Kungliga Hovkapellet. Regeringen har valt att gå vidare med huvudförslaget ”Förstudien”.

Regeringen ser gärna att privata krafter kan möjliggöra förslaget ”Alternativet” men om inte det sker snart så är det huvudalternativet ”Förstudien” som gäller.

Vi socialdemokrater tycker det är viktigt att lyssna på vad Operan för fram avseende deras möjligheter att bedriva verksamhet i de renoverade lokalerna. Vi har stor förståelse för att Operan förordar ”Alternativet”, vi menar att de 750 miljoner kronor som utgör skillnaden har omfattande betydelse för framtidens Kungliga Opera. Vi socialdemokrater anser att framtiden för Kungliga Operan måste möjliggöra operaverksamhet som är tillgänglig för publiken och en god arbetsmiljö för de som arbetar på Operan. Vi socialdemokrater har länge hävdat att en så stor fråga som framtiden för nationalscenen för opera är något som bör beredas i bred politisk enighet.

Läsningen – en nationell angelägenhet

Alla i Sverige ska, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i var och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet. Läsningen har en mycket stor betydelse för alla delar av livet och är ytterst en fråga om delaktighet i samhället – en demokrati- och rättighetsfråga. Ett läsvänligt land kräver en förstklassig infrastruktur för läsning. Skolan och bibliotekens verksamheter är grundbulten i den strukturen.

Bibliotek är mycket mer än bara en källa för gratis tillgång till böcker och informationssökning. Bibliotek är också levande samlingsplatser för kunskap och bildning, för både unga och gamla, för både svenskfödda och utlandsfödda. Vi vill

värna allas tillgång till innehållsrika bibliotek, där litteraturen står i centrum, med generösa öppettider och yrkesprofessionella bibliotekarier.

Genom satsningen Stärkta bibliotek avsatte den socialdemokratiska regeringen 250 miljoner kronor årligen 2018–2020 till att utveckla folkbiblioteken. Statens kulturråd uppger att stödet fick god spridning och möjliggjort för folkbiblioteken att utveckla sin verksamhet. Samtliga kommuner sökte och beviljades bidrag under 2020, vilket innebär en ökad tillgänglighet och utbud av biblioteksverksamhet i hela landet.

Satsningen fick fortsatt finansiering om 150 miljoner kronor 2021 och 145 miljoner kronor 2022.

För 2023 sänkte SD-regeringen bidraget till 75 miljoner kronor. Under perioden 1998–2021 lades 435 folkbibliotek ner i Sverige. Flera andra rapporter och undersökningar visar på minskat läsande, vilket är en oroande utveckling. Bland annat redovisar SCB i en undersökning från 2021 att var tredje person aldrig läser en bok på fritiden. Det finns också samband mellan den bristande läsningen och vår digitala samtid. En rad internationella och svenska undersökningar pekar på att ungas bristande läsande handlar om konkurrensen mellan boken och de skärmar vi ständigt använder. I en enkätundersökning från MUCF, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, har andelen unga mellan 16 och 25 år som svarar att de läser böcker på fritiden varje vecka halverats. Den gick från 60 procent till dryga 30 procent mellan åren 2007 och 2018. Statens medieråds rapport Ungar & medier 2019 visar att läsandet av böcker eller tidningar når sin lägsta nivå någonsin. År 2012 läste 23 procent av alla 17–18-åringar på sin fritid. Motsvarande siffra för 2018 var 11 procent. Enligt Svenska Förläggareföreningen har svenska ungdomar ett påfallande mindre intresse för frivillig läsning än ungdomar i andra länder.

Vi socialdemokrater är särskilt bekymrade över den rådande situationen avseende barns läsförståelse. Av landets 15-åringar är det cirka 18 procent som inte når upp till basnivån i läsförståelse, enligt 2018 års Pisaresultat, vilket är grundläggande för fortsatt lärande. Samtliga undersökningar av skolelevers läskunskaper konstaterar att det finns samband mellan elevers läsförmåga och deras familjers socioekonomiska status.

Mödravårdscentraler och barnavårdscentraler är viktiga aktörer för att tillsammans med folkbiblioteken informera och vägleda föräldrar om vikten av barns språkutveckling genom högläsning och läsning för och med barnen. Vi vet genom forskningen att män läser mindre än kvinnor. Pappornas roll för att stimulera läsningen hos sina pojkar bör särskilt uppmärksammas och stödjas.

Det avsätts nu medel för att alla barn ska få tillgång till bemannade skolbibliotek, vilket är glädjande, men det måste samtidigt ske insatser för att utbilda tillräckligt många skolbibliotekarier för att reformen ska kunna genomföras och få effekt.

Fritidshemmens pedagogiska kompetens bör också kunna tas tillvara till ett bättre sätt för att stimulera läsningen och det finns många goda exempel att hämta runt om i Sverige.

Trots att det i budgetpropositionen för 2024 konstaterades att satsningen på Stärkta bibliotek har bidragit till ökat utbud av biblioteksverksamhet i hela landet, upphörde satsningen. Däremot föreslogs en satsning på folkbibliotekens läsfrämjande verksamhet där insatser för barn och unga ska prioriteras. För detta anslås 40 miljoner kronor per år 2024–2026. De satsningar som regeringen gör är bra men inte tillräckliga. Vi socialdemokrater vill verka för ökade insatser för barns och ungas läsande, och vi menar att regeringen bör överväga att införa en mångfald av åtgärder för att stimulera läsningen. Vi tror inte att det enbart ska vara skolans och bibliotekens ansvar. Uppmärksamhet bör även riktas till föräldrar och deras möjlighet och ansvar för att stödja sina barns läsutveckling. Sammanfattningsvis behövs det en rad av insatser som behov göras. Bokbranschen och svenskarnas läsvanor genomgått stora förändringar de senaste tjugo åren.

Läsandet har sjunkit och det säljs färre tryckta böcker. Branschen uttrycker också en oro för den konstnärliga kvaliteten i skönlitteraturen, och för hur AI påverkar till exempel översättare. Därför vill vi uppmana regeringen att ta initiativ till en utredning om hur man kan stödja och främja litteraturproduktion i Sverige.

Folkbiblioteken måste värnas

Folkbiblioteken har en unik plats i svenskarnas hjärtan och vårt samhälle.

Folkbiblioteken ska utöver bokutlåning arbeta med olika programverksamheter och uppsökande verksamhet för att nå alla målgrupper som t.ex. sagostunder, språkcaféer för nyanlända, bokbussar och besök på särskilda boenden. Oftast är biblioteken det enda ställe i kommunen, där alla är välkomna oavsett plånbok och ursprung och är också en social träffpunkt för många människor med olika behov.

Denna urholkning börjar på allvar märkas runt om i Sverige med stängda filialer, indragna turer med bokbussen och mindre programverksamhet. En fjärdedel av alla folkbibliotek behöver dra ner på verksamheten. Vi socialdemokrater menar att det

behövs en konsekvensanalys av folkbibliotekens nedläggningar för att se över den geografiska skillnaden i fråga om tillgång till folkbibliotek.

Bibliotekens arkivering av digitalt material

I april 2021 lämnades den statliga utredningen ”Arkivering av det digitala kulturarvet” som tillsattes för att undersöka hur Sverige kan förbättra och säkerställa arkiveringen av digitalt material. Utredningen presenterades som ett led i arbetet med att bevara det digitala kulturarvet för framtida generationer.

Utredningen föreslår en rad åtgärder och flera förändringar och förbättringar för att hantera de utmaningar som följer med digitaliseringens utveckling. Bland annat en utvidgad pliktleveranslagstiftning genom att pliktleveranslagen, som redan kräver att tryckt material av kulturvärde ska arkiveras, ska utvidgas till att omfatta digitalt material. Detta skulle innebära att publikationer som enbart ges ut digitalt, inklusive e-böcker, digitala tidskrifter och webbplatser, ska arkiveras på samma sätt som tryckt material. Därtill föreslås etablering av digitala arkivfunktioner för att kunna hantera och bevara det digitala materialet, nya digitala arkivsystem som kan säkerställa långsiktig lagring och tillgång till digitala publikationer, samverkan mellan olika kulturinstitutioner för att effektivisera arkiveringen och undvika dubbelarbete, kontinuerligt forskning och utveckling inom digital arkivering samt att det arkiverade digitala materialet ska göras så tillgängligt som möjligt för allmänheten och forskare.

I budgetunderlaget för åren 2025–2027 understryker Kungliga biblioteket vikten av ett ställningstagande kring utredningens förslag. För närvarande uppstår onödiga kostnader då den befintliga lagstiftningen innebär insamling av fysiska pliktexemplar men inte digitala förlagor, vilket gör att det fortfarande är nödvändigt att digitalisera allt som samlas in. Vi socialdemokrater menar att pliktleveranslagstiftningen ska utvidgas till att omfatta digitalt samt att utredningens förslag ska beaktas. Vi uppmanar regeringen att skyndsamt agera i frågan och snarast lägga fram en proposition.

Fortsatt satsning på nationella minoriteters bibliotek

Den nationella satsningen på nationella minoritetsbibliotek är ett initiativ som syftar till att stärka och främja tillgången till litteratur, kultur och information för Sveriges nationella minoriteter. Dessa minoriteter, som inkluderar samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar, har alla unika språk och kulturella traditioner som är

viktiga att bevara och vidareutveckla. Genom att inrätta och stödja minoritetsbibliotek, både fysiska och digitala, kan man säkerställa att de nationella minoritetsgrupperna ges bättre möjligheter att tillgå material på sina modersmål och om sina kulturer.

En central del av satsningen är att förbättra samlingen av böcker och media på minoritetsspråken. Detta inkluderar allt från barnböcker till akademisk litteratur och populärlitteratur. Genom att tillgängliggöra dessa resurser på bibliotek runt om i landet kan fler människor få möjlighet att utforska och upprätthålla sitt språkliga och kulturella arv. Det kan handla om allt från författarbesök och bokcirkel till språkkurser och kulturella utställningar. Genom att vara dynamiska mötesplatser kan minoritetsbiblioteken bidra till att stärka sammanhållningen inom minoritetsgrupperna samt mellan dem och majoritetssamhället. De nationella minoritetsbiblioteken/resursbiblioteken serverar kommuner, skolor och folkbiblioteken i hela Sverige.

Den nationella satsningen är en del av Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner och den nationella minoritetspolitiken. Genom att stödja minoritetsbibliotek visar staten sitt engagemang för att skydda och främja de nationella minoriteternas rättigheter, inklusive rätten till språk och kultur. Satsningen på nationella minoritetsbibliotek är därför en viktig del av arbetet för att främja mångfald, stärka minoriteternas kulturella självbestämmande och säkerställa att Sveriges kulturarv är inkluderande och representativt för alla dess invånare.

De nationella minoritetsspråken och kulturerna måste bevaras, utvecklas och föras över till framtida generationer. De har länge varit en viktig del av vårt lands kulturella och språkliga mångfald. De språkcentrum som stöds av staten har visat sig vara centrala aktörer i att bevara och utveckla språken och kulturarvet hos dessa minoriteter. Genom att ge dem möjlighet att arbeta långsiktigt och stabilt kan vi säkerställa att deras värdefulla arbete kan fortsätta.

SD-regeringen har valt att kraftigt skära ner finansieringen, från 28 miljoner kronor för Språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib och 11 miljoner kronor för det samiska språkcentrumet, till att de ska dela på 8,5 miljoner kronor. Det innebär i praktiken att centrumen får läggas ner. Det skulle vara ett dråpslag mot minoritetsspråken och mycket av det arbete som gjorts skulle vara förgäves. Vi vill därför se att finansieringen fortsätter och permanentas om sammanlagt 39 miljoner kronor årligen för Språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib och

samiska. Denna förstärkning återfinns inom Utgiftsområde 1 Rikets styrelse, Anslag 7:1,

Stärk de nationella minoritetskulturerna i Sverige

Att stärka de nationella minoritetskulturerna i Sverige är avgörande för att bevara mångfald, främja inkludering och säkerställa att dessa kulturer kan blomstra och utvecklas. Insatser som möjliggör detta är att stärka språkprogrammen i skolor för de nationella minoritetsspråken, utveckla läromedel på samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch samt att fortbilda lärare i de nationella minoritetsspråken. Andra åtgärder är att stärka de nationella minoritetsbiblioteken, ge nationellt stöd till kulturella evenemang såsom festivaler, konstutställningar och teaterföreställningar samt att stärka medieproduktionen på minoritetsspråken. Vi uppmanar regeringen att stärka och utveckla de nationella minoritetskulturerna.

Kulturkanon

SD-regeringen har aviserat att den ska införa en kulturkanon. Tyvärr saknas en genomgripande analys av varför en kulturkanon behövs, vilka problem den avser att adressera och vad den ska tjäna för syfte. Om projektet syftar till att stärka gemenskapen genom att öka barns och ungas litterära referensramar och därmed få till stånd en svensk samhällsdebatt om olika litterära verks verkshöjder bör samtliga partier ingå i ett samtal om utformning och syfte. I brist på vilja till blocköverskridande samtal finns det en stor risk att projektet snarare utformas exkluderande och i nationalistisk eller entydig politisk riktning. Man ska också vara vaksam på att en kanon rentav kan vara kontraproduktiv och skapa ett statligt rättesnöre i fråga om vad som är god litteratur, tvärtemot den gängse uppfattningen att politiken ska hålla armlängds avstånd.

Problemet med en kanon är att den blir ett fast riksdagsbeslut som i ett givet tidsögonblick fastställer en norm. Däremot ser vi inga problem med sammanställningar som kan användas av lärare och bibliotekarier för att lyfta representativ litteratur, som t.ex. klassiker och litteratur av dokumenterat hög kvalitet. Sådana sammanställningar och antologier har alltid funnits inom skolväsendet.

Vi socialdemokrater har svårt att se att den enda lösningen på att allt färre läser, framförallt barn och unga, är en lista med t.ex. Röda rummet och Gösta Berlings saga. Den betydande samhällsutmaningen är att alltför många barn i det svenska samhället saknar kunskaper i djupläsning. För att adressera denna betydande utmaning behövs

läsätgärder. En kanon kommer inte att kunna vända den negativa trenden avseende läsning. Det räcker därmed inte med ett kvalificerat urval av litteratur med historisk, kulturell och språklig verkshöjd. Syftet måste vara att stärka den skönlitterära läsningen i hela samhället, inte minst bland barn och unga.

Regeringen avser att, inom skilda kulturformer, tillsätta fristående expertkommittéer som ska ta fram förslag på en svensk kulturkanon. Förslaget har mött massiv negativ kritik från kulturbranschens organisationer och företrädare, där Svenska Akademiens kritik särskilt bör nämnas.

Vår uppfattning är att en kanon inom övriga områden t.ex. inom konst, design och film inte bör införas förrän en utvärdering av en införd litterär kanon har skett. Om vi ska ha en litterär kulturkanon bör det vara en bred kanon, som ständigt växer och förändras, och som utgör en grund för gemenskap och delaktighet.

Ingen angiverilag på våra bibliotek

I Tidöavtalet finns en punkt som säger att *”kommuner och myndigheter ska vara skyldiga att informera Migrationsverket och Polismyndigheten när de kommer i kontakt med personer som vistas i Sverige utan tillstånd. Det innebär att myndigheter som en person kan komma i kontakt med får ett ansvar för att säkerställa personens lagliga rätt att vistas i Sverige. Genom informationsplikten ska möjligheterna att leva i landet utan tillstånd försvåras.”* En utredning i fråga har tillsatts.

Förslaget har mött stora protester från flera arbetstagarorganisationer, bl.a. från bibliotekarierna. I bibliotekslagen slås det fast att *”biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.”* Nyckelorden i denna portalparagraf är *”för alla”*. Förslaget bryter mot bibliotekslagens portalparagraf om att bibliotek ska vara till för alla. Vi socialdemokrater anser att det ska vara ordning i migrationspolitiken och att de som inte har uppehållstillstånd ska lämna landet. Men det ska inte vara upp till bibliotekarier, lärare och sjukvårdspersonal att vara verktyg i denna process och tvingas in i polisiära processer. Olika yrkeskategorier har olika ansvar.

Därför är det ytterst problematiskt att det i Tidöavtalet finns ett förslag om en anmälningsplikt som i praktiken skulle göra alla offentliganställda, därmed även merparten av Sveriges bibliotekarier, skyldiga att informera Migrationsverket och Polismyndigheten när de kommer i kontakt med personer som vistas i Sverige utan tillstånd. Vi anser att detta är en oacceptabel ordning och utgör en allvarlig inskränkning

i bibliotekslagens syftesbeskrivning samt också avseende folkbibliotekariernas yrkesroll.

Bildkonst, arkitektur och design

Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Målet ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
  - kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
  - det offentliga agerar förebildligt
  - estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas tillvara och utvecklas
  - miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
  - samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.
- Möjligheten att tillgängliggöra bild, form och konsthantverk för allmänheten och

skapa arbetstillfällen och goda villkor för konstnärer är till stor del beroende av att det finns en infrastruktur med arrangörer och utställare över hela landet. Därigenom kan konsten tillgängliggöras för publiken. Vi vill att regeringen fortsatt ska värna bildkonst, arkitektur och design.

De kulturella och kreativa branscherna

De kulturella och kreativa branscherna kan bidra till att Sverige fortsätter att vara ett attraktivt land att besöka men även som katalysatorer för en stärkt Sverigebild. I regeringens strategi för de kulturella och kreativa näringarna lyfts behovet av ett samordnat och departementsövergripande arbete mellan berörda departement. Dock saknas konkretion om tillvägagångssätt. Vår utgångspunkt är att en strategi ska skapa förutsättningar för fler jobb, tillväxt och stärkt konkurrenskraft. I denna del vill vi även understryka att Tillväxtverket är en viktig, och möjligen samordnande, aktör.

Form/Design Center

Form/Design Center är den främsta plattformen för arkitektur, design och konsthantverk i södra Sverige. 2018 utsågs Form/Design Center av regeringen till en nationell nod för gestaltad livsmiljö.

Från och med 2021 erhåller Form/Design Center ett årligt statsbidrag på 3 miljoner kronor. Det tillfälliga statliga bidrag som hade löpt över tre år, blev därmed permanent.

Regeringens långsiktiga satsning har stor betydelse för att Form/Design Center som en öppen och inkluderande mötesplats ska kunna förmedla och generera kunskap om betydelsen av arkitektur, design och konsthantverk i omställningen till ett hållbart, jämlikt och mindre segregat samhälle.

Alla ska få möjlighet att påverka den gemensamma miljön. Verksamheten är en unik kunskapsresurs som bidrar till ökad medvetenhet om utformningen av våra livsmiljöer; platserna där vi bor, arbetar och lever våra liv.

2018 utsågs Form/Design Center av regeringen till en nationell nod för gestaltad livsmiljö och är officiell partner i New European Bauhaus. Form/Design Center har ett permanent uppdrag från regering, region och stad med en verksamhet som är bredare och mer omfattande än Svensk Forms övriga regionalföreningars verksamheter i landet. Form/Design Center driver en verksamhet som är starkt förankrad i regionen, men är också en etablerad aktör både i en nationell och internationell kontext.

Form/Design Center har under lång tid upplevt det som utmanande att verka inom regionalföreningens stadgar i samband med att organisationen vuxit och breddats.

Form/Design Center ser utvecklingen av associationsform som positiv för verksamhetens framtid. Form/Design centers ambition är att stärka samverkan med Svensk Form ytterligare och driva frågor tillsammans – jämbördigt som två starka självständiga organisationer.

Vi uppmanar regeringen att ta initiativ till att stärka Form/Design Center i sin roll med nationellt uppdrag.

Hemslöjd

Hemslöjd är ett levande kulturarv som förenar nutid och tradition, lokal särprägel med internationella influenser. Att överföra handens kunskaper till barn och unga och till kommande generationer är av stor vikt. Inte minst i en tid då skolor vittnar om att barns finmotorik försämrats. Bland annat brister svenska elever i kunskaper att klippa med en sax, knyta en knut och att utföra enklare pyssel. Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund (SHR) är hårt drabbat dels av minskat organisationsbidrag samt av det minskade stödet till studieförbunden. Vi vill att hemslöjden i vårt land värnas och uppmanar regeringen att beakta dessa frågor.

Enprocentregeln – ett sätt att värna konst vid offentligt byggande

Enprocentregeln är en ekonomisk princip för offentlig konst som innebär att cirka en procent av den totala budgeten avsätts för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad. Enprocentregeln bygger inte på en förutbestämd given arbetsmodell, och det har aldrig funnits någon sådan. Därför finns det stora variationer i hur regeln tillämpas och beräknas, både mellan stat, region och kommun och mellan kommuner och regioner.

Enprocentregeln ska tillämpas vid allt offentligt byggande – i stat, regioner och kommuner – och tillämpas oftare vid markanvisning till privata byggherrar. Vi vill att regeringen värnar och följer upp hur enprocentregeln implementeras.

Konstnärernas villkor måste förbättras men arbetslösheten stiger

De statliga bidragen och ersättningarna gör att fler kan verka som konstnärer och bedöms därför bidra på ett avgörande sätt till att främja konstnärlig kvalitet, mångfald och konstnärlig utveckling. Under pandemiåren hade de krisstipendier som delades ut av Konstnärsnämnden och Författarfonden en avgörande roll för att säkerställa att konstnärer kunde fortsätta sin verksamhet. Krisstöden tillsammans med den ordinarie stödgivningen bidrog till att konstnärer kunde fortsätta att utveckla sitt konstnärskap, vilket var en viktig förutsättning för att ge möjlighet till kulturupplevelser. Pandemin tydliggjorde att många konstnärer arbetar under svåra sociala och ekonomiska villkor, vilket riskerar att leda till att färre kan verka som konstnärer och att det därmed finns sämre förutsättningar för att uppnå de kulturpolitiska målen. Förutsättningarna för att verka som konstnär behöver därför förbättras. De analysunderlag som tagits fram har bidragit till en fördjupad förståelse för konstnärers ekonomiska och sociala situation. Bibliotekszersättningen har bidragit till att skapa en långsiktig ekonomisk trygghet för författare och andra litterära upphovsmän samtidigt som möjlighet har getts att utveckla den litterära verksamheten. Statens kulturråds arbete med att göra det statliga MU-avtalet allmänt känt och tillämpat bedöms ha bidragit till den positiva utvecklingen inom tillämpningen.

I oktober 2021 tillsatte den socialdemokratiska regeringen en utredning för att se över reglerna för sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Utredningen syftade till att förbättra möjligheten för företagare att få ökad trygghet och bättre förutsägbarhet i fråga

om vad som gäller för dem. Konstnärer och kulturskapare tar i dag del av det sociala trygghetssystemet i lägre utsträckning än andra och bristerna synliggjordes särskilt under pandemin. Utredningen, Ett trygghetssystem för alla – nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst, SOU 2023:30 lämnade sitt betänkande den 20 april 2023. Branschen har stora förväntningar på att systemet ska förbättras. Regeringen har ännu inte skickat ut utredningen på remiss, vilket är beklagligt. Vi uppmanar regeringen att sända utredningen på remiss och fortsätta det påbörjade arbetet.

Arbetsförmedlingen redovisar att arbetslösheten bland kulturarbetare stigit med nästan trettio procent på två år. Den stigande arbetslösheten kan förklaras av lågkonjunktur, inflation, och av att kulturen har fått minskade offentliga anslag.

Organisationen KLYS som samlar alla yrkesgrupper inom kulturområdet menar att även AI kan spela in i den negativa utvecklingen. KLYS menar att kulturlivets yrkesgrupper drabbas hårt redan nu, och det är framför allt fotografer, illustratörer och översättare som påverkas.

Det är främst mindre och ofta kommersiella uppdrag, som nu ersätts av AI-genererade bilder och texter. Uppdragen är viktiga för försörjning och för att bygga nätverk i branschen.

Det finns uppenbara likheter med den med skiftet då illegal nedladdning slog igenom och hotade upphovsrätten. Det är dags att ta dessa frågor på allvar och vi uppmanar regeringen att noga följa utvecklingen, upprätthålla dialog med branschen och vidta nödvändiga åtgärder.

Scenkonstallianserna –Teateralliansen, Dansalliansen och Musikalliansen – har en avgörande roll för yrkesverksamma konst- och kulturskapares trygghet. Allianserna underlättar för scenkonstnärer att vara verksamma inom sitt område, ökar den sociala och ekonomiska tryggheten samt bidrar till att utveckla matchning och stimulera konstnärlig utveckling. Vi vill värna alliansernas viktiga uppdrag. Vi vill även att regeringen utvärderar om det ekonomiska stödet till allianserna behöver öka.

Inbromsningen av film- och tv-produktioner har en tydlig inverkan på konst- och kulturskapare. Under pandemin växte de digitala strömningstjänsterna men i takt med den globala ekonomiska krisen bromsar produktionerna. Stora film- och serieaktörer går fram med besparingskrav, vilket påverkar bolagens vinstkalkyler. De globala strömningstjänsternas intåg och dominans har i grunden förändrat hur man tjänar pengar på att producera film och drama, vilket har förändrat villkoren för alla som arbetar i branschen. Makt och kapital har koncentrerats till några få, medan risken har hamnat

långt ner i kedjan hos frilansare och små produktionsbolag. Vinstmarginalerna står vanligen frilansande film- och tv-arbetare för som betalar med otrygga anställningar och en allt tuffare arbetsmiljö. Under branschens mer expansiva år rådde det stor brist på arbetskraft och tillräcklig kompetens.

Att flera produktionsbolag och strömningstjänster har utländska ägare som inte lever upp till arbetsmiljökrav och som ibland är direkt antifackliga är en utmaning för fackförbund i hela världen, även i Sverige. Globaliseringen av film- och TV-marknaden understryker vikten av ett upphovsrättsligt regelverk, krav på kollektivavtal och hållbara produktioner.

Vi vill uppmana regeringen att noga följa utvecklingen för de kulturellt yrkesverksamma.

Fristadssystemet skyddar konstnärer och författare

Det finns i dag 24 fristäder i Sverige, d.v.s. kommuner eller regioner som är anslutna till det internationella nätverket ICORN (International Cities of Refuge Network). Det innebär att Sverige är det land i världen som har flest fristäder. Under 2021 fanns det 15 fristadsförfattare och konstnärer. Statens kulturråd finansierar en nationell samordning av systemet samt fördelar projektbidrag till insatser som syftar till att främja fristadskonstnärers publika arbete. Detta har inte bara inneburit en fristad för den enskilda konstnären utan också ett främjande av internationellt utbyte och konstnärlig frihet.

Vi socialdemokrater uppmanar regeringen att se över och stötta ICORN-programmet och andra lokala fristadssystem. Vi vill även att regeringen i alla internationella sammanhang, inte minst på EU-nivå, lyfter frågan om konstnärlig frihet och fristäder som en möjlighet att värna demokratin och det fria ordet.

Arkiv som klarar ett nytt säkerhetspolitiskt läge

Den tidigare socialdemokratiska regeringen tog initiativ till en utredning som presenterades i december 2019, SOU 2019:58. I Arkivutredningens betänkande ”Häriifrån till evigheten – En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv” redovisar utredningen i enlighet med direktiven en bred översyn av arkivområdet. I betänkandet beskrivs viktiga samhällsförändringar och arkivsektorns utveckling samt

utredningens bedömningar och förslag om hur reglering, myndighetsstyrning och statsbidrag på arkivområdet ska förtydligas, ändras och utvecklas.

Riksarkivet har också föreslagit att en ny arkivlagstiftning ska tas fram. Myndigheten menar att den nuvarande är föråldrad och att en stor mängd information riskerar att gå om intet om den inte anpassas till en digital värld. Den nuvarande lagstiftningen är, enligt myndigheten, inte anpassad för dagens sätt att arbeta och det är viktigt att kunna säkra tillgången till offentliga data.

Vi vet att mycket fakta som tidigare ansetts etablerad ifrågasätts, och att detta skapar en oro i det offentliga samtalet. Att kunna svara på frågan: ”Hur vet vi att vi vet?” är en central fråga i en demokrati.

Riksarkivet kompletterade 2022 Arkivutredningens förslag och menar att dagens säkerhetspolitiska läge kräver att samhällsviktig information, oavsett vem som producerat den, identifieras och etiketteras. Även offentligfinansierad verksamhet inom skola och sjukvård som utförs av privata aktörer måste inkluderas – de har idag inte samma ansvar som myndigheter vad gäller allmänna handlingar. Detta är en uppfattning som vi socialdemokrater delar.

Vi socialdemokrater uppmanar regeringen att, utifrån Arkivutredningens betänkande, skyndsamt lägga fram en proposition på området.

Kulturmiljö för levande kulturarv

Statens stöd till kulturmiljövård finns för att möta behovet av vårdinsatser i kulturmiljöer över hela landet. Bidraget till kulturmiljövård har avgörande betydelse för att en mångfald av kulturmiljöer ska kunna bevaras och utvecklas. Bidraget utgör även ett viktigt stöd för möjligheten att bevara och föra vidare det immateriella kulturarvet. Bidrag till kulturmiljövård främjar ett levande kulturarv som är angeläget för människor i dag och för kommande generationer. Bidraget till kulturmiljövård har i princip varit oförändrat under 2000-talet. Det finns angelägna behov, bland annat nya och uppdaterade kunskapsunderlag, inte minst mot bakgrund av allt mer trängande behov av energieffektiviseringsåtgärder och klimatanpassningar. Vi vill att regeringen värnar, främjar och utvecklar Sveriges kulturmiljöer. Vi ser ett behov av en översyn av området.

Kulturarvet ska vara tillgängligt för alla

Vi socialdemokrater värnar det svenska kulturarvet och vill att kulturarvet ska vårdas och vara tillgängligt för alla. Vi vill även ge möjlighet till forskning att ta del av kulturarvet för att fördjupa kunskaperna om Sverige, människors tidiga levnadsvillkor, kultur och kulturhistoria. Det handlar om att levandegöra en historia där berättelser ur olika synvinklar får utrymme. Kulturarvsvårdande myndigheter och institutioner såsom arkiv, bibliotek och muséer, men också universitet, skolor och bildningsorganisationer, har samhällets uppdrag att göra detta på professionella, vetenskapliga och pedagogiska grunder. Även fria konstnärer och kulturskapare på musik- och teaterscener återberättar och vidareförädlar kulturarvet.

Digitaliseringen innebär stora möjligheter att på ett enklare sätt än tidigare göra kulturarvet tillgängligt.

Flera statliga institutioner har kvarlevor från den samiska ursprungsbefolkningen. Det har sedan länge funnits ett krav om att dessa ska återföras – så kallad repatriering. Här menar vi socialdemokrater att staten ska ta sitt ansvar och genomföra en nationell kartläggning i syfte att kunna repatriera samiska kvarlevor.

Fri entré på statliga museer

SD-regeringen avslutade fri entré-reformen år 2023 vilket vi socialdemokrater motsatte oss. I våra budgetmotioner för 2023 och 2024 anslog vi 100 miljoner kronor för att fortsätta reformen.

Reformen med fri entré på de statliga museerna har möjliggjort för fler att ta del av vårt gemensamma kulturarv. Museerna är vårt kollektiva minne, våra gemensamt ägda kunskapsinstitutioner. En kulturell allmännytta, ett offentligt rum för kulturarv. Vi anser det mycket viktigt att fler grupper än de museivana besöker våra museer. Fri entré är då en bra utgångspunkt, men det löser inte hela frågan om ett breddat deltagande.

Därför vill vi också ge fri entré-museerna i uppdrag att aktivt arbeta för att bredda besöksdeltagandet. Vi tror att detta måste vara ett långsiktigt uppdrag som sträcker sig över en längre tid, och fri entré är grunden för att det ska lyckas. Genom att på sikt också utvidga fri entré-reformen till att även omfatta regionala museer tillgängliggörs kunskap och kulturarv för människor i hela landet. Läns museerna är starka och trovärdiga kulturaktörer för människor i hela landet. Därför är de en viktig kraft för bildning och breddat kulturellt deltagande.

Vi föreslår att den fria entrén till statliga museum förlängs genom en höjning: Anslag 8:1 Centrala museer: Myndigheter tillförs därför 100 miljoner kronor.

Världsarven måste värnas

Ett världsarv är en kultur- eller naturmiljö som är så värdefull att det är en angelägenhet för hela mänskligheten. Det är en plats, en ort, en miljö eller ett objekt som på ett alldeles unikt sätt vittnar om jordens och människans historia. I Sverige finns det 15 världsarv. Världsarven utses av FN-organet UNESCO. I Sverige är det Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket som är ansvariga myndigheter.

Grunden för arbetet med världsarven utgörs av den nationella världsarvsstrategin med tillhörande handlingsplan. Den första handlingsplanen gäller för åren 2021–2024. För implementeringen av världsarvsstrategin har Riksantikvarieämbetet mellan åren 2021–2024 kunnat fördela bidrag om högst 4 miljoner kronor årligen till världsarvssamordning för de världsarv som är kulturarv. Vi socialdemokrater menar att denna satsningen bör fortsätta, men bör öka. Vi är vidare av uppfattningen att för att världsarvskonventionens artikel 27 ska kunna efterlevas behöver staten ta ett större ansvar kring världsarven. Sverige har förbundit sig att kommunicera värdet av våra 15 svenska världsarv. För det utgår i nuläget inga resurser. Vi menar även att det är olyckligt att våra svenska världsarv har så olika villkor jämfört med övriga nordiska.

Världsarvsstrategin pekar på vikten av att stärka den allmänna medvetenheten och förståelsen för världsarvens unika värden. Det kan inte åstadkommas utan stabila och långsiktiga finansiella förutsättningar. Världsarven har en stor betydelse för kunskap, identitet och sammanhållning. Världsarven ska inte bara bevaras utan också kommuniceras och vara en del av samhällets utveckling, exempelvis som besöksmål.

Vi socialdemokrater vill yrka på att Riksantikvarieämbetet erhåller ett anslag för världsarven under åren 2025–2028 uppgående till 5 mkr årligen. Anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård.

Det kyrkliga kulturarvet

Svenska kyrkans församlingar och pastorat är sammantaget Sveriges största förvaltare av egendom skyddad för sina kulturhistoriska värden. Det är inte bara ett kulturarv som på många sätt är unikt utan även en förvaltningsform som är unik både i svensk och internationell kontext.

Den modell som valdes i samband med de ändrade relationerna mellan staten och kyrkan går ut på att Svenska kyrkan äger och förvaltar de kyrkliga kulturminnena, men att staten gör vissa anspråk på dem, som kan innebära inskränkningar i hur Svenska kyrkan får använda till exempel sina kyrkobyggnader. Den kyrkoantikvariska ersättningen infördes därför för att på det sättet kompensera Svenska kyrkan för de inskränkningar och ökade kostnader som skyddsbestämmelserna i kulturmiljölagen innebär. Den kyrkoantikvariska ersättningen har stor betydelse för vården och bevarandet av kulturarvet.

Vi socialdemokrater är av uppfattningen att staten även fortsättningsvis tillsammans med Svenska kyrkan ska ta ansvar för att det kyrkliga kulturarvet ska bevaras. Det är viktigt att Svenska kyrkan säkerställer de kulturmiljövårdande myndigheternas insyn i fördelningsprocessen. Vi vill därtill framhålla vikten av att det antikvariska behovet går hand i hand med Svenska kyrkans behov av en adekvat verksamhet. Svenska kyrkans behov av att kunna utveckla sitt klimatarbete, göra klimatanpassningar samt öka tillgängligheten för besökare är av betydande vikt för verksamhetens framtid. En långsiktigt hållbar förvaltning kräver ett proaktivt bemötande av den lokala församlingens utmaningar. Det kan till exempel handla om anpassningar i kyrkorummet för ett bättre nyttjande.

De svenska kyrkobyggnaderna är välbevarade och välskötta, i alla fall om man gör en internationell jämförelse. Modellen med den kyrkoantikvariska ersättningen är på det sättet lyckad. Men det politiska målet är också att kulturarvet ska användas och utvecklas. Därför kan utformningen och tillämpningen av kulturmiljöagen behövas se över och det är ett initiativ som vi socialdemokrater menar att regeringen behöver överväga.

Vi socialdemokrater vill att kulturarvet ska sträcka sig bortom skydd och bevarande. På många platser i Sverige är kyrkan den sista kvarvarande mötesplatsen för kulturella och medborgerliga aktiviteter som utgör grunden för civilsamhället och social sammanhållning. Dock minskar medlemsantalet i Svenska kyrkan, samtidigt som ansvaret för kulturhistoriska objekt ökar. Därmed blir församlingens kulturvårdande uppgift alltmer dominerande jämfört med den kyrkliga verksamheten som att fira gudstjänst eller det viktiga diakonala arbetet. Svenska kyrkans medlemmar står idag för ungefär hälften av de kulturhistoriska kostnaderna genom kyrkoavgiften som de betalar.

Kulturarvet i händelse av kris och krig

Före Rysslands olagliga och fullskaliga invasionskrig i Ukraina tenderade forskning och politiska diskussioner om skyddet av kulturarv att fokusera på områden utanför Europa. Men metoden att angripa ett lands byggnader eller föremål som manifesterar dess historia, ursprung, sedvänjor och kultur är inget nytt. MSB, Riksrevisionen och Totalförsvarets forskningsinstitut har på senare tid anmärkt på brister avseende kunskapsinhämtning om det svenska kulturarvet samt organisation och handlingsplan för att sätta föremål i säkerhet.

Enligt forskning syftar attacker på och förstörelse av kulturarv i krig till att åstadkomma historierevisionism, etnisk eller kulturell rensning och psykologisk påverkan av ett samhälle. Vid förstörelse av kulturarv möjliggörs en historieskrivning som gynnar den auktoritära ideologiska viljan. Detta effektiva grepp försvårar för den fria forskningen att förankra historieskrivningen i empiri, men främst ödelägger den viktiga kunskaper om ett samhälles kultur, utveckling och möjlighet till framtidsbygge.

Totalförsvarets forskningsinstitut och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har på senare tid anmärkt på brister avseende kunskapsinhämtning om det svenska kulturarvet samt organisation och handlingsplan för att sätta föremål i säkerhet.

Regleringen av skydd och undanförseln av kulturarvsföremål framgår bland annat av kulturmiljölagen, arkivlagen, museilagen samt krisberedskapsförordningen. Där anges vilka aktörer som ansvarar för beredskapsförberedelser, vård och underhåll, skydd och undanförsel av kulturarvet i händelse av en kris eller konflikt. Trots detta brottas svenska museer och arkiv med föremålsprioritering, bristen på skyddslokaler för omplacering samt merkostnader i detta hänseende. För att det effektivt ska gå att tillämpa lagstiftningen behövs en nationell handlingsplan. Det måste råda nationell klarhet i fråga om varför kulturarvet ska prioriteras samt hur och vem som bär ansvar för verkställigheten.

Utöver detta behövs skyddslokaler som magasin och andra utrymmen för att säkra föremål. Dessa ska klara påtagliga påfrestningar och kan därför inte magasineras ovanför mark eller i befolkningstäta områden som riskerar angrepp. Avsaknaden av ändamålsenliga magasin för flertalet museer och arkiv måste bli en högprioriterad fråga för Kulturdepartementet. I detta ingår också bevarandet och skyddet av våra nationella byggnadsminnen.

Regeringen inrättade under 2024 ett råd för skydd av kulturarvet. Vi menar att det är viktigt att rådet ges ett tydligt mandat samt att finansiering av verksamheten är realistisk.

Kulturfastigheter behöver långsiktiga lösningar

Statens fastighetsverk (SFV) har i dag två olika hyresmodeller som myndigheten kan applicera på sina fastigheter. Det är dels så kallad kostnadshyra, dels marknadshyra. Kostnadshyra tillämpas för fem nationella kulturinstitutioner: Nationalmuseum, Naturhistoriska riksmuseet, Operan, Dramaten och Historiska museet. Sedan Naturhistoriska riksmuseet tvingats stänga har frågan om hyresmodeller och renoveringsbehoven aktualiserats. Nyligen renoverade Nationalmuseum har flaggat för att de nya hyrorna för museet blivit ekonomiskt ohållbara.

Dessa kulturinstitutioner är intimt sammankopplade med byggnaderna, dvs. själva ändamålet med fastigheterna är att bedriva de aktuella kulturverksamheterna. Oavsett vilken modell som används urholkar hyran anslaget till kulturinstitutionerna. En allt större andel går till hyra, och i detta fall tillbaka till staten (SFV) som har ett avkastningskrav på minst 2,7 % årligen, även för kulturfastigheter.

De senaste åren med pandemi, höga elpriser och stigande kostnader har förvärrat läget för många kulturinstitutioner. Bland annat Nationalmuseum har fått vidta åtgärden att hålla stängt på tisdagar. Om inget görs kan situationen bli ännu värre. Svensk Scenkonst, branschens arbetsgivarorganisation, menar att hyreshöjningar och hyresrelaterade problem just nu är ett stort bekymmer för många. Det gäller inte bara aktörer som hyr av SFV, utan även från kommuner och regioner.

Det finns en grundkonflikt. SFV har till uppdrag att på lång sikt säkra kulturhistoriskt viktiga byggnader. Samtidigt ska de verksamheter som finns i dessa byggnader kunna utveckla sina verksamheter, inte skära ner på dem för att ha råd att betala hyran för byggnader som verksamheterna är ämnade för och som de rimligen inte kan flytta ifrån. De verksamheter som har marknadshyra ställer denna princip på sin spets, då resultatet kan bli att den mest lämpliga hyresgästen, ur verksamhetssynpunkt, inte har råd med hyran. Detta gör att vi hamnar i en situation där varje höjning av verksamheternas bidrag äts upp av allt högre hyror. Det kan inte vara en rimlig utveckling.

Vi välkomnar även den generella översynen av kostnadshyrorna som initierats. För en långsiktig lösning krävs dock blocköverskridande samtal.

Hågkomstresor för att motverka antisemitism

Hågkomstresor är ett initiativ som syftar till att öka förståelsen för Förintelsen och dess efterverkningar genom att låta ungdomar och andra grupper besöka platser som är historiskt kopplade till denna period. Resorna går ofta till koncentrationsläger, minnesmärken och andra platser i Europa, såsom Auschwitz-Birkenau i Polen. Syftet med resorna är att ge deltagarna en djupare insikt i vad som hände under Förintelsen och att främja reflektion kring frågor som mänskliga rättigheter, tolerans och demokrati.

Deltagarna får ofta en personlig och känslomässig upplevelse genom att besöka dessa historiska platser, vilket kan leda till en starkare förståelse för det förflutnas påverkan på nutiden. Efter resan uppmuntras deltagarna ofta att dela sina upplevelser och reflektioner med andra, vilket sprider kunskap och medvetenhet i deras lokalsamhällen.

Hågkomstresor är en viktig del av Sveriges arbete med att bevara minnet av Förintelsen och att motverka antisemitism och andra former av intolerans. Det är också en del av ett större pedagogiskt arbete för att säkerställa att sådana händelser aldrig glöms bort och att deras lärdomar förs vidare till kommande generationer.

Vi socialdemokrater vill stärka arbetet mot rasism, diskriminering och antisemitism och därmed stärka satsningen på hågkomstresorna. För finansiering av hågkomstresor hänvisar vi till Socialdemokraternas kommittémotion för UO1 Rikets styrelse, där vi under Anslag 6:1 Allmänna val och demokrati föreslår en ökning med 5 miljoner kronor.

Trossamfund

Religionsfriheten och föreningsfriheten är centrala för den svenska demokratin och ska värnas. Sverige är ett av de mest sekulariserade länderna i världen och har samtidigt en av världens mest mångreligiösa befolkningar. Trossamfunden är en viktig del av det civila samhället och bidrar till sammanhållning och gemenskap.

Det statliga stödet till trossamfunden bidrar till att samfunden kan bedriva verksamhet i form av gudstjänster, själavård, undervisning och omsorg. Kunskap om religion och trossamfund hos myndigheter, kommuner och allmänhet bidrar till att förbättra dialogen mellan trossamfunden och samhällets övriga aktörer. Myndigheten för stöd till trossamfund arbetar bl.a. med att bidra med kunskap om religion och samfundsliv i Sverige och har hand om frågor om trossamfundens roll i krisberedskapen. Myndigheten har märkt av en allt större efterfrågan från bl.a. kommuner och

regioner på kunskapsstöd i dessa frågor. Under pandemin, när trossamfundens roll i krisberedskapen synliggjordes, ökade efterfrågan ytterligare. När nu regeringen går fram med förslaget att slå ihop Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälles frågor vill vi uppmana regeringen att noga följa utvecklingen avseende trossamfundsfrågor, och att utvärdera effekterna av sammanslagningen.

Utländsk finansiering av trossamfund

I Tidöavtalet föreslås att en utredning ska se över förbud mot utländsk finansiering av trossamfund och andra organisationer på civilsamhällets område med kopplingar till islamism och extremism samt ta fram förslag om ett skärpt regelverk och tillsyn när det kommer till sådana organisationers finansiering. Myndigheten för stöd till trossamfund fick av den förra regeringen ett uppdrag att göra en förstudie i frågan inför tillsättandet av kommande utredning som redovisades i början av 2023, men regeringen har ännu inte tillsatt någon sådan utredning.

Vi skulle välkomna en utredning om utländsk finansiering av trossamfund och uppmanar regeringen att skyndsamt tillsätta en sådan utredning.

Demokrativillkor för statligt stöd till civilsamhället

Den tidigare socialdemokratiska regeringen lade fram propositionen Statens stöd till trossamfund samt demokrativillkor vid stöd till civilsamhället. SD-regeringen drog tillbaka denna proposition i november 2022. Vi ansåg att det var djupt olyckligt med denna fördröjning då det brådskade med en reformering av lagstiftningen avseende det statliga stödet till trossamfunden, bl.a. med ett förtydligat demokrativillkor.

Propositionen lades till slut fram våren 2024 vilket vi välkomnade. Vi socialdemokrater vill uppmana regeringen att noga följa utvecklingen så att propositionens förslag implementeras och efterlevs i Sverige.

Filmpolitik för framtiden – säkra filmens finansiering

Trenden med globala techjättar och storbolag som etablerat verksamhet i Norden och Sverige har snabbt förändrat medielandskapet och svenskars konsumtion av audiovisuellt innehåll. På området för rörlig bild handlar det om bolag som Apple (587 mdkr år 2021), Disney (578 mdkr), Amazon (540 mdkr), ByteDance (497 mdkr) och

Netflix (255 mdkr). Den senaste stora strömningstjänsten att lanseras i Sverige är Skyshowtime (ett samarbete mellan Comcast med en omsättning på 998 mdkr 2021 och medieföretaget Paramount Global, 245 mdkr). Bolagen konkurrerar med inhemska svenska aktörer om såväl intäkter som svenska folkets tid och uppmärksamhet. Enligt Sveriges Television kommer marknaden för streaming inte att öka, istället väntas konkurrensen att hårdna mellan befintliga aktörer.

Drygt 60 procent av de svenska hushållen har abonnemang på strömningstjänster. Strömningstjänsternas ekonomi pressas dock av vinstkrav från ägare som nu medför prishöjningar för konsumenter, hybridtjänster med abonnemang och reklam samt begränsningar av abonnemangsdelen utanför hushållet. Därtill agerar många av de globala aktörerna som innehållsgrindvakter, vilket avgör innehållet publiken tar del av.

I detta nya landskap befinner sig innehållsproduktionen av svensk film. En avgörande fråga är därför den svenska filmens utrymme och framtida finansiering. Denna rapport beskriver finansieringen av film vad gäller statligt, regionalt och kommunalt filmstöd, biografmoms samt statlig audiovisuell avgift och statlig avgift på streamingtjänster.

Filmer som produceras i Sverige har generellt flera olika typer av finansiering, exempelvis bidrag från Svenska Filminstitutet, regionala produktionscentrum, utländska finansiärer och privata företag. Vidare finns Nordisk Film & TV Fond, som stöder film- och tv-produktion i de nordiska länderna samt Europeiska kommissionens stödprogram för europeisk film, tv- och videoindustri. Enligt statistik från 2022 stod Filminstitutet för den största delen av finansieringen av filmer som produceras i Sverige, cirka 30 procent för lång spelfilm och 45 procent för dokumentärfilm. Därutöver kommer finansieringen från filmfonder, producenter, tv-kanaler, distributörer, privat kapital och VOD-tjänster.

På statlig nivå kanaliseras filmstödet genom Svenska Filminstitutet. Stiftelsen har i uppdrag att bevara och tillgängliggöra det svenska filmarvet, verka för att barn och unga har goda kunskaper om film och rörlig bild, stödja produktion, distribution och visning av värdefull film samt representera den svenska filmen internationellt. Filminstitutet finansieras genom statliga medel och fördelar bl.a. stöd till produktion, distribution, internationell lansering och distribution samt stöd med fokus på barn och ungdomar.

De myndigheter som fördelar bidrag till filmproduktion är Tillväxtverket, Kulturrådet och Konstnärsnämnden. Sedan hösten 2022 fördelar Tillväxtverket statligt stöd till produktion av audiovisuella verk. Kulturrådet fördelar bidrag till verksamheter

som arbetar professionellt med konst och kultur i Sverige och internationellt, t.ex. organisationer och kommuner. Konstnärsnämnden fördelar bidrag och stipendier till individuella konstnärer, t.ex. projektbidrag för produktion av kort- och dokumentärfilm eller för experiment och utvecklingsarbete. Medel till filmproduktion fördelas även av Sveriges Television som enligt det innevarande sändningstillståndet och medelsvillkoren för 2020–2025 ska bidra till utvecklingen av svensk film. Av SVT:s årsredovisning för 2022 framgår att bolaget under perioden 2020–2022 investerade ungefär 300 miljoner kronor i långfilmer, barnfilmer, dokumentärfilmer och kortfilmer.

På regional nivå finns 19 resurscentrum som arbetar för att främja regionala filmverksamheter. Verksamheterna arbetar på uppdrag av sina regioner. Det är i de flesta fall Kulturrådet som fördelar den statliga delen av finansieringen till regionerna. De regionala filmverksamheterna samlas i föreningen Filmregionerna, som verkar för att stärka filmen och de filmkulturella frågorna över hela landet. Även kommunerna bidrar till finansieringen vilket vanligen sker inom ramen för kultursamverkansmodellen, som samordnar det kulturpolitiska arbetet på nationell, regional och kommunal nivå. Kommunerna är viktiga aktörer för den regionala kulturverksamheten och står t.ex. för drygt 25 procent av de årliga bidragen inom ramen för kultursamverkansmodellen. Vissa kommuner erbjuder direkt bidrag för filmverksamhet, exempelvis Göteborgs stad som fördelar bidrag för produktion eller Norrköpings kommun som fördelar bidrag till film- och tv-producenter som vill spela in tv-drama, långfilm, dokumentärfilm och kortfilm i Norrköping.

Utöver statliga, regionala och kommunala stöd till svensk film infördes den 1 januari 2017, i samband med avskaffandet av det tidigare filmavtalet, moms på biografbiljetter om 25 procent. Biografer som hade fler än sex visningar i veckan, så kallade röda biografer, undgick därmed att betala 10 procent av sina biljettintäkter till Svenska Filminstitutet i biografavgift. Samtidigt ska det understrykas att momsen på biografbiljetter höjdes från 6 till 25 procent vilket har kommit att påverka priset på biobiljetter och besöksantalet. Enligt kulturdepartementets promemoria från 2015 innebär höjningen av momsen intäktshöjning om 260 miljoner kronor.

Mot bakgrund av detta har vi socialdemokrater föreslagit en ny filmpolitisk utredning som den regeringen hörsammat. Utredningen ska bland annat lämna förslag om hur de nationella filmpolitiska målen ska formuleras, hur de statliga filmstöden hos Svenska Filminstitutet, Konstnärsnämnden och Tillväxtverket ska vara utformade, hur filmarvet bättre kan bevaras och göras tillgängligt i framtiden, bland annat genom

fortsatt digitalisering, samt nya former för parts- och branschsamverkan. Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2025.

Ska svensk innehållsproduktion klara den internationella konkurrensen och erbjuda mer av svenskt kvalitativt innehåll till publiken behövs en ny ekonomisk- och politisk modell. Detta i syfte att motverka marknadsbrister som mindre innehåll på det egna landets språk, ge förmåga till ett litet språkland att konkurrera och motverka andra språkländers dominans samt bidra till en kulturell diversitet. Vi socialdemokrater menar att riksdagens partier måste involveras i ett gemensamt omtag av finansieringen av svensk film inför framtiden.

Vi socialdemokrater menar att frågan om svensk films möjligheter att växa är en betydande fråga för den svenska kulturella och kreativa näringen. En ny svensk filmpolitik måste se över nivån på produktionsincitamenten, den statliga samverkan med de regionala fonderna samt nivån och förordningens struktur för fördelningen av filmproduktionsincitamentet. Vi socialdemokrater välkomnar tillsättandet av en utredning men anser att det primärt är frågan om filmens framtida finansiering som måste analyseras och förbättras.

Audiovisuell avgift

Möjligheten att enligt artikel 13.2 i EU:s direktiv om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (AVMS-direktivet) kräva att medietjänster som sker på begäran eller som riktar sig till konsumenter inom en medlemsstats territorium men som är etablerade i andra medlemsstater bidrar ekonomiskt till produktion genom direktinvesteringar i innehåll och bidrag till nationella fonder, har i Sverige ännu inte nyttjats. Enligt rapporten Examining the European and Nordic transposition of AVMSD Article 13(2) uppskattas omsättningen för vod-tjänster i Sverige (6 miljarder SEK 2020) och de kravnivåer som planeras i andra europeiska länder (2–6 procent) innebära en investeringsskyldighet om cirka 120–360 miljoner SEK årligen.

Vi socialdemokrater föreslår att frågan ska utredas och att en audiovisuell avgift ska införas i Sverige.

Biografmomsen behöver utredas

Momsen på biografbiljetter varierar mellan EU- länderna. Sverige sticker ut med 25 procent moms som högst och Frankrike med 5,5 procent som lägst. I fråga om både

priset på biobiljetter, publikens biobesök och filmens finansiering kan denna fråga inte uteslutas. Vilken inverkan den höga svenska biografmomsen har måste närmare utvärderas. Folkets Hus och parker rapporterar att ett trettiotal av deras minsta biografer har tvingats höja sina biljettpriser mellan 10–20 kronor per biljett och små privatägda biografer anger att momshöjningen resulterat i att man sålt verksamheten till kommunen. Filmstaden har valt att inte höja priserna, men menar att momshöjningen påverkar hur de kan utveckla driften av sina biografer i framtiden.

Det finns ingen samlad statistik för exakt hur många biografer som valt att höja biljettpriserna, men tydligt är att representanter från Filmstaden, Folkets Bio, Riksföreningen Biograferna och Folkets hus och parker alla är överens om att bio ska räknas som kultur och därför betala samma moms som andra kulturevenemang. Det vill säga sex procent. Vi socialdemokrater vill utreda frågan om införandet av en sänkt biografmoms.

Stärk produktionsincitamenten och förbättra ansökningsförfarandet

Produktionsincitament (stöd till produktion av spelfilm, dokumentärfilm, drama- eller dokumentärserier) infördes i samband med den socialdemokratiskt ledda regeringens budget 2022/23. Stödet är i form av produktionsrabatt om 25 procent på produktionskostnaderna. Det betyder att ett företag som har produktion av audiovisuella verk som sin huvudsakliga verksamhet kan söka stöd för en del av kostnaden för en produktion och sedan få den återbetald efter att kostnaden har uppstått. Tillväxtverket fördelar det statligt stödet i enlighet med Förordningen (2022:1386) om statligt stöd till produktion av audiovisuella verk.

Stödet är satt till 100 miljoner kronor årligen och har hitintills utlysts vid fyra tillfällen: november 2022, maj 2023, september 2023 samt september 2024. Vid de två första utlysningarna stängde myndigheten ansökningsmöjligheten efter enbart 24 timmar. Förordningen avgav principen om först till kvarn framför urvalskriterier vilket mötts av kritik från både politiker och bransch. I november 2022 uppgick ansökningarna till 322 miljoner kronor. I maj 2023 uppgick ansökningarna till 308 miljoner kronor. Efter utlysningen i november 2022 beviljade Tillväxtverket 97 miljoner kronor till 11 olika bolag och efter utlysningen i maj 2023 beviljade myndigheten 50 miljoner kronor till 5 bolag. I september 2023 öppnade myndigheten för ansökningar men drabbades av tekniska problem och avbröt utlysningsprocessen. En ny ansökningsomgång öppnade i

oktober med en budget på 44 miljoner kronor. 20 aktörer ansökte om stöd till ett sökbelopp på 198 286 369 kronor.

Ansökan hösten 2024 (2024:2) stängde den 18 september kl. 10:00. Vi fick in 122 ansökningar, varav 30 unika ansökningar från 22 aktörer för en söksumma om cirka 260 miljoner kronor.

Enligt förordningen får stöd lämnas under förutsättning att:

- produktionen helt eller delvis genomförs i Sverige,
- produktionens totalbudget uppgår till minst 30 miljoner kronor för spelfilm, minst 10 miljoner kronor för dokumentärfilm, minst 10 miljoner kronor per avsnitt för dramaserie eller minst 5 miljoner kronor per avsnitt för dokumentärserie,
- de stödberättigande kostnaderna för produktionen uppgår till minst 4 miljoner kronor,
- produktionens finansiering är säkerställd i den del som stöd inte söks för, och
- produktionen klassas som en kulturprodukt utifrån en av Tillväxtverket på förhand fastställd förteckning över kulturella kriterier enligt kommissionens förordning (EU) nr 651/2014.

Det grundläggande syftet med filmproduktionsincitamentet är att främja tillväxten av svensk film och filmskapande i Sverige. Men incitamentet är strukturellt underfinansierat sett till antal bolag som söker och har därtill hos Tillväxtverket ett ohållbart ansökningsförfarande. Vi socialdemokrater menar att stödet på sikt måste stärkas samt att ansökningsförfarandet måste förbättras och uppmanar regeringen att se över frågan.

Spel och e-sport är en svensk framgångssaga

Sverige är sedan länge framträdande när det gäller spel och spelutveckling. Det finns flera stora och framgångsrika spelföretag. Dessa företag har producerat några av de mest populära spelen i världen, till exempel Minecraft, Battlefield och Candy Crush.

Den svenska spelbranschen präglas av både hög kreativitet och avancerad teknologi. Sverige har blivit en av världens ledande exportörer av videospel. Även om framgångarna är många finns det problem som branschen har identifierat. Rapporten ”Vägar in i spelbranschen” kartlägger Sveriges spelutbildningar och visar på utmaningar kopplade till kompetensförsörjning.

Sverige har haft många framstående e-sportutövare som rönt stora framgångar internationellt. E-sport som fenomen växer hela tiden och vi måste bejaka våra svenska

utövare. Tidigare i år blev E-sportsförbundet invalt som ett specialidrottsförbund i Riksidrottsförbundet, något som de arbetat länge för.

Vi uppmanar regeringen att inleda en dialog med branschens företrädare för att diskutera de utmaningar som finns för olika aktörer inom branschen, såväl producenter som utövare.

Mediepolitik för mediemångfald och journalistik i hela landet

Att kunna ta del av fri och oberoende journalistik är en förutsättning för att delta i det demokratiska samtalet, bilda sig en välgrundad uppfattning och kunna ta del av ansvarsutkrävning och granskning av makten. En stark, självständig och livskraftig mediesektor i hela landet är kort sagt en grundbult i vår demokrati. På många håll i landet är de ekonomiska förutsättningarna att bedriva journalistik utmanande och därför är det bra att det nya mediestödet har kommit på plats. Samtidigt ser vi att de risker vi varnade för när stödet infördes nu ser ut att ha blivit verklighet. Betoningen på den geografiska spridningen har lett till att mediemångfalden på nationell nivå har prioriterats ner och flera medier som tidigare fått stöd nu har blivit utan. Kvartal, Hemmet vän, Flamman och Altinget är några exempel på medier som med viss nisch av innehåll bidragit till den journalistiska mångfalden olika samhällspolitiska perspektiv, infallsvinklar och nyhetsvärdering. Vi ser därför ett behov att den utvärdering som ska ske i samband med budgetproposition för 2027 behöver tidigareläggas så att inte medier som kunnat överlevt försvinner i onödan.

Alla pengar som anslagits för mediestödet ser inte ut att betalas ut. Därför vill vi också se att ändringar görs i förordningen så att i första hand de nationella nischmedier som tidigare haft stöd men nu blivit utan kan få ta del av stödet. Det är orimligt att Mediemyndigheten betalar tillbaka pengar till staten samtidigt som uppskattade och för mediemångfalden viktiga medier ska riskera att försvinna. Vi motsätter oss också den neddragning av stödet som SD-regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2025 och föreslår därför ytterligare 50 miljoner kronor lägg på mediestöd. Denna satsning finns i Utgiftsområde 1.

Medielandskapet förändras fortsatt mycket hastigt och de stora framstegen som gjorts inom AI kan ytterligare drastiskt förändra förutsättningarna att bedriva medier och journalistik. Därför är det nya mediestödet, även om de uppenbara bristerna skulle

rättas till, inte en lösning på längre sikt. Vi vill se att en bred parlamentarisk utredning får i uppgift att ta fram en mediepolitik för framtiden.

Public service – radio och tv för alla

Radio och tv i allmänhetens tjänst (public service) bedrivs av Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Television AB (SVT) och Sveriges Utbildningsradio AB (UR). Verksamheten styrs av sändningstillstånd och anslagsvillkor som regeringen beslutar med stöd av riksdagsbeslut.

Inför den nuvarande tillståndspanoden, med start 1 januari 2020, fattades beslut om att tillsätta en parlamentarisk kommitté vars uppdrag var att föreslå ett långsiktigt hållbart och solidariskt finansieringssystem. Genom tilläggsdirektiv utvidgades uppdraget till att analysera villkoren för radio- och tv i allmänhetens tjänst samt att föreslå nödvändiga förändringar för att skapa goda förutsättningar för programföretagen. Genom ytterligare ett tilläggsdirektiv utvidgades uppdraget till att omfatta hur en ändamålsenlig reglering för radio och tv i allmänhetens tjänst i ett nytt medielandskap kan utformas på kort och lång sikt.

Arbetet resulterade i att radio- och TV-avgiften ersattes med en public service-avgift som är individuell. Public service-avgiften betalas av den som är obegränsat skatteskyldig, har fyllt 18 år och har en beskattningsbar förvärvsinkomst. Ansvar för att ta in avgiften ligger på Skatteverket. I samma proposition behandlades förslag om ett stärkt oberoende med beslut om att avgiften enbart ska användas till public service, att tilldelning av avgiftsmedel ska göras för hela tillståndspanoden, att sändningstillståndspanoderna ska förlängas till 8 år samt att förvaltningsstiftelsens ledamöter inte ska ha politiska uppdrag i regering och riksdag.

Propositionen ”Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025” reglerar den nuvarande tillståndspanoden till och med 31 december 2025. De förändringar som det nya sändningstillståndet förde med sig är bl.a. att bolagen ska skapa fler redaktioner i hela landet, vilket har skett. Det har också inneburit en förstärkning av kärnuppdraget, ett första steg mot teknikneutraliserade verksamheter, ett fördjupat kultur- och bildningsuppdrag samt förhandsprövning av tjänster som ligger utanför kärnuppdraget.

Den förra parlamentariska public service-kommittén gjorde ett utmärkt arbete som enigt erkände den omvälvande förändringen i det svenska medielandskapet. Beslut om

att låta SVT, SR och UR utveckla nya plattformar och programtjänster digitalt har främjat bolagens snabba transformering från linjärradio- och tv-sändningar till tjänster på internet. Sedan 2018 har veckoräckvidden för det linjära tv-tittandet gått från 75 procent i befolkningen till 61 procent. Detta samtidigt som onlinekonsumtionen ökar.

Public service utmanas liksom andra medier av globalisering, digitalisering och en snabb teknikutveckling. Internationella mediebolag konkurrerar med inhemska medier avseende ekonomi och innehåll. En borgerlig kritik mot public service, med sina totalt 8,5 miljarder i årlig finansiering, är att den utgör en alltför stark konkurrens gentemot andra svenska medier. Men det ter sig inte särskilt troligt när man tittar på de globala bolagens verksamhet i Sverige. Bolagen Apple (587 mdkr år 2021), Disney (578 mdkr), Amazon (540 mdkr), ByteDance (497 mdkr) och Netflix (255 mdkr) konkurrerar med inhemska svenska aktörer om såväl intäkter som svenska folkets tid och uppmärksamhet.

Att minska SVT:s, SR:s och UR:s utbud och ekonomi, som föreslagits från borgerligt håll, innebär omfattande svårigheter att klara den globala konkurrensen. Inget tyder på att svensk public services marknadsandelar, i händelse av ett smalare uppdrag, skulle främja svenska kommersiella mediebolag. Tvärtom skulle troligen en smalare och finansiellt krympt public service innebära att globala kommersiella aktörer skulle förstärka sin position på den svenska mediemarknaden.

Sedan 2008 har reklamintäkterna för medier med journalistiskt innehåll i Sverige minskat med över 60 procent, vilket gått till internationella storbolag som Google och Facebook. För det svenska språkområdet innebär globalisering och digitalisering att innehållsproduktioner på det svenska språket utmanas av innehåll på världsspråk som engelska, spanska, arabiska och kinesiska. När flera av strömningstjänsterna dessutom aviserat att man helt slutar med svenskspråkig originalproduktion behövs en ny insikt om värdet och vikten av SVT, SR och UR för det svenska språkets status.

Att slå vakt om public services breda uppdrag måste också ses i ljuset av den nya säkerhetspolitiska situationen. Var befolkningen tar del av saklig, oberoende och säker information i händelse av en kris är en samhällelig angelägenhet och fråga för det svenska totalförsvaret. Då den svenska befolkningen har ett stort förtroende för public service i fredstid finns det mycket som talar för att det är hos public service som befolkningen kommer att ta del av nyheter i händelse av en kris, framför aktörer som agerar i desinformativt syfte.

Regeringen beslutade den 23 februari 2023 om att tillsätta en parlamentarisk kommitté som ska utreda förutsättningarna för den kommande tillståndsperioden, som

ska gälla 2026–2033 och där föreslå hur public servicereglering och uppdrag. Regeringens direktiv förhandlades inte med oppositionspartierna och oppositionen har inte haft möjlighet att påverka dess inriktning. Vi socialdemokrater lämnade synpunkter på att direktiven inte inbegrep, att i den parlamentariska utredningens uppdrag föreslå oberoendeförstärkande åtgärder för bolagen, exempelvis att grundlagsskydda public service. Därtill anser vi att direktiven begränsade utredningens förutsättningar att föreslå förslag i paritet med de nya säkerhetspolitiska- och språkliga behov som växer i en allt mer globaliserad mediamarknad. Vi socialdemokrater är exempelvis inte av uppfattningen att kärnan i public serviceuppdraget bör inriktas på de samhällsbehov som marknadsaktörerna inte kan tillgodose samt att den innehållsmässiga tyngdpunkten ska ligga där det råder brist på kommersiella alternativ. Vi menar, i likhet med Försvarsberedningens slutsatser, att bolagens breda uppdrag är en avgörande faktor för att nå hela befolkningen och uppbära ett högt förtroende.

De parlamentariskt sammansatta kommittéerna spelar en viktig roll för att skapa breda politiska överenskommelser. Parlamentariska kommittéer skapar gemensamma beskrivningar av problem, bidrar till noggrann analys, samförståndslösningar och samverkan. Politiska konflikter som dyker upp senare i den politiska processen kan därmed undvikas i, för Sverige, centrala politiska frågor. Ett svagt kommittéväsende blir än mer problematiskt i ett splittrat politiskt läge. Därför är vi socialdemokrater av uppfattningen att frågan om villkor för public service ska behandlas i parlamentariska kommittéer för att långsiktigt vårda och förstärka samförståndet mellan partierna i Sveriges riksdag. Detta förutsätter att samförståndstanken och arbetet ligger till grund för utredningens slutsatser och inte tillfälliga majoritetsbeslut. Vi socialdemokrater beklagar att gemensamma beskrivningar av problem, samförståndslösningar och samverkan i centrala frågor inte har uppnåtts i kommitténs arbete. Det är både oväntat och ovanligt att det innevarande regeringsunderlaget gör gemensam sak när långa tillståndsp perioder syftar till att ge bolagen långsiktiga spelregler och att hitta kompromisser som står sig över mandatperioder.

Vi socialdemokrater anser att tillfälliga politiska majoriteter inte ska bli styrande i fråga om public service som utgör en demokratisk kollektiv nytthet som gynnar alla medborgare. Mycket sent i utredningsarbetet uppstod grundläggande skillnader, vilket förklarar reservationerna i utredningen.

Det är primärt i samband med medelstillelningen som public servicebolagens självständighet och integritet kan påverkas. Den förra public servicekommittén ansåg att

det fanns skäl, mot bakgrund av den särställning som statsmakten gett public service samt vikten av att stärka verksamhetens oberoende, för riksdagen att fatta ett beslut om medelstilldelning för hela tillståndperioden och därmed avskaffa den årliga medelsprövningen. Därför infördes i Lag (2018:1893) om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst, en bestämmelse om att beslut om medelstilldelning avser hela tillståndperioden. Av bestämmelsen följer att bolagens ökade oberoende förenas med ett ökat ansvar att hushålla med de tilldelade medlen. I avsaknad av en årlig beredningsprocess kan det bli svårare för bolagen att få extra resurser för att täcka oförutsedda medelsbehov, ett tydligt exempel är de ökade kostnaderna som föranlett sparpaket inom bolagen på grund av inflationen.

Då ett tillfälligt politiskt majoritetsbeslut ligger till grund för kommitténs beslut om medelstilldelning anser vi socialdemokrater att finansieringslagens bestämmelse om tilldelning av avgiftsmedel hela tillståndperioden om åtta år är satt ur spel.

Bland remissvaren på betänkandet vill vi särskilt lyfta vad Ekonomistyrningsverket (ESV) framför. ESV anser att utredningens förslag till finansiering för perioden 2026–2033 borde ha omfattat en analys av hur förslaget kan påverka public service-företagens kärnverksamhet, och därmed allmänheten. ESV saknar en fördjupad analys av hur dessa faktorer kan påverka resursbehovet och vilka ekonomiska konsekvenser de kan få.

För närvarande bereds betänkandet i regeringskansliet och vi socialdemokrater vill verka för blocköverskridande samverkan då den parlamentariska kommitténs arbete sattes ur spel genom Tidöavtalet.

Ungdomspolitik som stärker ungdomars levnadsvillkor

Målet för alla statliga beslut och insatser som berör ungdomar mellan 13 och 25 år är att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.

Ungas inflytande och delaktighet är en central del av ungdomspolitik. I en levande och jämlik demokrati är det viktigt att alla unga har de kunskaper, verktyg och förmågor som krävs för att aktivt kunna föra sin talan och delta i demokratins processer. Det är också viktigt att unga har förutsättningar att organisera sig. Statsbidraget till barn- och ungdomsorganisationer bidrar till det på ett betydelsefullt sätt.

Den 22 juni 2022 tillsatte den socialdemokratiska regeringen en utredning om en öppen fritidsverksamhet för ungdomar. Syftet var att utreda frågan om att erbjuda barn och unga en meningsfull fritid och därmed agera brottsförebyggande.

Uppdraget skulle ha redovisats senast den 1 december 2023. SD-regeringen avvecklade tyvärr denna utredning våren 2023.

Omsorg och fritidsverksamhet ska finnas både före och efter skoltid, och på skollov. Barn och unga ska erbjudas en meningsfull fritid, något som också ökar tryggheten. Samhällsklyftor blir särskilt kännbara för barn under lov eller när skolan erbjuder aktiviteter som innebär kostnader. Barns deltagande i kulturliv, idrott och annan föreningsverksamhet ska främjas aktivt.

Vi socialdemokrater vill skapa trygga och inkluderande miljöer för alla ungdomar. Därför satsar vi nu på att förstärka Sveriges fritidsgårdar genom att föreslå ökat stöd till utbildning av fritidsledare, 75 miljoner kronor 2025, så att närvaron av utbildade fritidsledare kan öka. Se avsnittet om Folkhögskolor där satsningen beskrivs.

En politik för det civila samhället

Vi ser med oro på de utspel som företrädare för regeringens samarbetsparti Sverigedemokraterna har uttryckt avseende att dra in statligt stöd till civilsamhällesorganisationer som kritiserar den nuvarande SD-regeringens politik. Ett exempel är att ledande företrädare för Sverigedemokraterna vill stoppa det statliga bidraget till Civil Rights Defenders, som hävdar att Tidöavtalet – regeringsavtalet mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna – på flera punkter i överenskommelsen bryter mot internationella överenskommelser och konventioner. Den typen av politisk påverkan är mycket allvarlig och vi socialdemokrater kommer att bevaka denna fråga mycket noggrant.

Villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske i dialog med det civila samhällets organisationer genom att

- utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga utifrån engagemanget och viljan att påverka den egna livssituationen eller samhället i stort
- stärka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden både som röstbärare och opinionsbildare och med en mångfald verksamheter
- fördjupa och sprida kunskapen om det civila samhället.

Det civila samhällets organisationer i Sverige är fristående och självständiga från staten. Att bilda en förening eller ett kooperativ är ett sätt att lösa gemensamma behov som skiljer sig från lösningar inom ramen för marknaden, staten eller familjen. Organisationerna arbetar primärt med samhälleliga mål som medlemmarna vill lösa eller har nytta av. Syftet är inte att göra vinst och det är inte heller möjligt att göra några stora vinster på verksamheten, utan eventuellt överskott återinvesteras i regel i verksamheten.

Civilsamhället är komplext och organisationerna ser väldigt olika ut. Ett sätt att beskriva det är att civilsamhället i Sverige har tre olika ben. Det första benet är det ideella föreningslivet som helt bygger sin verksamhet på människors frivilliga engagemang, det andra benet är idéburna organisationer som bedriver offentligt finansierad välfärd med anställd personal och det tredje benet är den sociala ekonomin, eller civilsamhällets företagande, med verksamheter inom olika sektorer som primärt arbetar med samhälleliga mål eller medlemsnytta, är demokratiskt styrda och återinvesterar eventuellt överskott.

På senare år har det skett en glidning där ett antal myndigheter hävdar att samma regler som gäller för privat näringsverksamhet ska gälla för ideell föreningsverksamhet. Ibland har frågan kommit upp för att ett företag drivit ett rättsfall, och ibland har myndigheterna agerat på eget initiativ, ofta med hänvisning till EU-lagstiftning. Denna utveckling förändrar förutsättningarna för ideell föreningsverksamhet och tvingar föreningarna att anpassa sig till lagstiftning som är skriven för vinstsyftande aktörer på en marknad, alltså för aktörer som agerar utifrån en helt annan logik.

Socialdemokraterna anser att det ideella föreningslivet inte ska lyda under marknadslogikens regler. Den här glidningen har skett i strid med en bred politisk enighet om att värna det civila samhällets särart. Det är samtidigt viktigt att säkerställa att regler som är skapade för det ideella föreningslivet inte missbrukas av vinstdrivande aktörer. Vi anser att det är nödvändigt att i grunden genomlysa dessa frågor och skapa en hållbar politik.

Vi socialdemokrater vill värna det ideella föreningslivets särart. Ideell föreningsverksamhet ska inte behöva anpassa sig efter regler utformade för kommersiell verksamhet. Vi vill att det tas fram riktlinjer för hur myndigheter ska hantera ideell föreningsverksamhet som värnar civilsamhällets särart.

Stärka kontrollen av bidrag till civilsamhället

Riksrevisionen redovisade i rapporten Tillit och kontroll – statlig bidragsgivning till civilsamhället (RiR 2023:7) att statens kontroll av bidragen till civilsamhällets organisationer är för svag. Statens samlade bidrag till civilsamhällets organisationer uppgår årligen till cirka 20 miljarder kronor. Det finns risk för fusk och missbruk, vilket kan innebära att angelägen verksamhet trängs undan och att förtroendet för bidragssystemet undergrävs.

Granskningen visar att myndigheternas kontrollåtgärder inte är tillräckliga. Systemet är tillitsbaserat och bygger på självrapportering. Detta öppnar upp möjligheten för oseriösa aktörer att använda bidragen på ett sätt som inte avsetts.

Vi tror att bidragsgivande myndigheter måste utveckla sina kontrollmetoder. Det finns även behov av ett nationellt stöd inom vissa specialiserade kompetenser, som ekonomisk brottslighet, våldsbejakande extremism och demokratifrågor. Ett ökat informationsutbyte mellan myndigheterna är önskvärt. Idag finns det ingen samlad bild över vilka bidrag som går till vilka organisationer, vilket gör det svårt för myndigheterna att upptäcka om samma verksamhet får bidrag från flera olika instanser.

Riksrevisionen ger några rekommendationer, t.ex. om att

- inrätta en central databas som omfattar alla tillgängliga statsbidrag till civilsamhället och de organisationer som fått del av sådant stöd
- inrätta nationella stödfunktioner avseende väsentliga risker i samband med bidragsgivningen till civilsamhället, t.ex. finansiella risker, våldsbejakande extremism och icke-demokratisk verksamhet
- uppmana myndigheter till fler verksamhetsbesök
- tillhandahålla grundläggande utbildning om vilka krav som ställs på bidragsmottagande organisationer.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen lade fram en proposition (Statens stöd till trossamfund samt demokrativillkor vid stöd till civilsamhället, prop. 2021/22:272) om demokrativillkor avseende bidragsgivning till bl.a. trossamfund. SD-regeringen drog tillbaka denna proposition i november 2022. Denna proposition hade varit en viktig del i arbetet som Riksrevisionen rekommenderar. SD-regeringen återkom våren 2024 med en reviderad proposition men mycket tid gick förlorad.

Vi uppmanar regeringen att återkomma med förslag som motverkar fusk och felaktigt utnyttjande av bidrag inom civilsamhället.

Allmänna samlingslokaler runt om i landet måste värnas

Runt om i vårt land finns en imponerande mängd allmänna samlingslokaler som drivs av föreningslivet. Många har sitt ursprung i de svenska folkrörelserna. Vi vet att många samlingslokaler hade en tuff situation under pandemin, då såväl möjligheten till uthyrning för möten och fester som förutsättningarna att anordna kulturarrangemang kraftigt begränsades. Den stora andel ideellt arbete som möjliggör samlingslokalernas verksamhet är imponerande. Vi socialdemokrater ser det som viktigt att statens stöd till samlingslokalerna fortsatt prioriteras och ges långsiktigt.

De föreningsdrivna samlingslokalerna har en avgörande roll för vårt civilsamhälles förutsättningar att verka, inte minst på landsbygden och i glesbygd, där samlingslokalerna på många platser är navet för bygden. De fungerar som mötesplatser för föreningslivet och är på många platser arenan för att konst och kultur ska finnas tillgänglig i hela landet.

Samlingslokalernas funktion som mötesplatser runt om i vårt land gör dem också till en resurs i samhällets krisberedskap och vårt civilförsvar. Vid exempelvis större och längre strömavbrott, skogsbränder eller eftersök av försvunna personer är det inte ovanligt att de föreningsdrivna samlingslokalerna blir knutpunkten för samhällets olika insatser.

Vi socialdemokrater vill värna allmänna samlingslokaler runt om i vårt land och föreslår därför en ökning av anslaget 13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler med 50 miljoner kronor.

Idrottspolitik för inkludering, bredd och spets

Statens stöd till idrotten är till för att ge alla möjlighet att motionera och idrotta, att främja en god folkhälsa, att stödja en fri och självständig idrottsrörelse samt att ge alla i Sverige positiva upplevelser av idrott som underhållning. Stöd till barn och ungdomar ska lämnas till verksamhet som bedrivs ur ett barnrättsperspektiv. Svensk föreningsidrott skapar goda möjligheter till integration – i en idrottsklubb eller i ett lag möts alla på lika villkor och bygger broar mellan människor. Riksidrottsförbundet bedriver idag en inkluderande verksamhet som syftar till integration. Detta är en utveckling som vi socialdemokrater fortsatt vill stödja.

Stöd kan även lämnas till sådan verksamhet som stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

Idrottsrörelsen lever fortfarande med efterverkningarna från nedstängning under pandemin som hade omfattande inverkan på idrottsrörelsen och folkhälsan.

Vi som land utmärker oss vad gäller föreningsdriven folkrörelseidrott. Ska denna bestå måste investeringar göras i dess verksamheter och anläggningar. Vi socialdemokrater har tidigare gått fram med flera satsningar för att stärka idrottsrörelsen, uppgående till 3,5 miljarder kronor i stöd under pandemin, särskilda satsningar på barns och ungas idrottande samt 300 miljoner i återstartsstöd 2022.

Vi vet att också att idrotten har en positiv och integrerande effekt på samhället. Inom idrotten träffas människor med olika bakgrund för gemensamma uppgifter och utmaningar. Ytor som bryter segregation är något vi behöver mer av och vi ser ett fortsatt behov av ytterligare insatser för idrottande, inte minst för unga.

Vi socialdemokrater avvisar Fritidskortet för 2025 (se avsnittet Fritidskortet), ett belopp uppgående till 792 miljoner kronor. Vi har istället en rad alternativa förslag. Vi föreslår en ökning av Anslag 13:1 Stöd till idrotten uppgående till 645 miljoner kronor. Av dessa medel utgör 345 miljoner kronor ökat stöd till idrotten till framför allt, men inte enbart, till barn och unga i utsatta områden och t.ex. även på landsbygden.

Vi föreslår också 100 miljoner kronor en satsning på parasport för barn och unga, se avsnittet Parasport för barn och unga, samt en ledarsatsning på 200 miljoner kronor, se avsnittet Ledarsatsning för Sverige – 1000 nya ledare.

Fritidskortet

I budgetpropositionen för 2023 aviserade den SD-regeringen att de avsåg införa ett nytt så kallat fritidskort. I juli 2024 remitterades förslaget. SD-regeringens ambition är att den nya ordningen ska vara på plats 1 oktober 2025.

Enligt förslaget ska fritidskortet avse barn och unga 8–16 år och kunna användas för betalning av avgifter för vissa ledarledda fritidsaktiviteter som tillhandahålls av en godkänd utförare. Fritidskortet ska lämnas årligen, antingen med 500 kronor per barn eller med 2 000 kronor per barn för barn och unga i socioekonomiskt utsatta hushåll (definierat som hushåll som mottagit bostadsbidrag). Ansökan om fritidskort och användning av fritidskort för betalning ska enligt förslaget göras genom en digital tjänst, vilket ska hanteras av E-hälsomyndigheten. Försäkringskassan föreslås ansvara för ett register över godkända utförare.

Vi socialdemokraterna kan förstå idén med ett fritidskort så att barn och unga ska få möjlighet att bedriva fritidsaktiviteter. Riskerna och svårigheterna med ett sådant

system är dock betydande. Som det remitterade förslaget är utformat kommer drygt 1/3 av kostnaderna för fritidskortet att användas för E-hälsomyndighetens och försäkringskassans administration. I sammanhanget handlar det om mycket stora summor, ca 250 miljoner kronor per år.

En annan problematik som fritidskortet inte adresserar är att för många barn och unga med små ekonomiska resurser är möjligheterna att resa till och från idag det största hindret för deltagande i organiserade fritidsaktiviteter. Detta är en fråga som vi uppmanar regeringen att beakta, oavsett fritidskortets utformning.

Mot bakgrund av dessa svårigheter avvisar Socialdemokraterna förslaget för att istället satsa på fritidsaktiviteter för alla barn och unga, men med fokus på socialt utsatta områden och på landsbygd.

I stället för att prioritera insatser som behövs och fungerar har den här SD-regeringen lagt all sin kraft på ett så kallat fritidskort – som ännu inte kommer till stånd trots att mer än halva mandatperioden passerat. Det är 792 miljoner kronor som har fastnat på SD-regeringens konto. Vi socialdemokrater prioriterar satsningar för 2025 som gör direkt nytta för barn och ungas fritid, både idrott, friluftsliv och kultur.

Vi föreslår under Anslag 13:1 en ökning med totalt 645 miljoner kronor

- Ökat stöd till idrotten med 345 miljoner kronor, se avsnittet Idrottspolitik för inkludering, bredd och spets.
- Stöd till barn och unga inom parasporten med 100 miljoner kronor, se avsnittet Parasport för barn och unga.
- En satsning på att utbilda ledare med 200 miljoner kronor, se avsnittet Ledarsatsning för Sverige –1000 nya ledare.

Vi föreslår även

- Ökat stöd till friluftslivet, 75 mkr under Anslag 13:3, se avsnittet Friluftslivspolitik för alla.
- Ökade insatser för att utbilda fler fritidsledare, 75 miljoner kronor under Anslag 13:3, se avsnittet Folkhögskolan som en viktig utbildningsväg och en andra chans.

Under Nytt anslag föreslår vi stöd till nationell samordning av utlån av utrustning för idrott och friluftsliv, 4 miljoner kronor.

Utöver dessa satsningar inom idrott- och friluftsliv och fritid föreslår vi även 177,5 mkr till kulturskolan, en verksamhet som riktar sig till barn och unga, se avsnittet Kulturskola för alla.

Parasport för barn och unga

Parasport är idrott för personer med rörelsenedsättning, synnedsättning eller intellektuell funktionsnedsättning. Den kännetecknas av gemenskap, glädje och drömmar. Barn och unga med funktionsnedsättningar idrottar och motionerar betydligt mindre än andra i samma ålder. Att oreflekterat peka på ett barns fysiska skada eller diagnos vore ett bekvämt sätt att förklara inaktiviteten. Det är snarare en fråga om brist på kunskap, resurser och delaktighet.

Ohälsa är nästan tio gånger vanligare bland personer med funktionsnedsättning jämfört med befolkningen i övrigt, enligt Folkhälsomyndigheten. Så mycket som var femte ung person mellan 16 och 29 år motionerar aldrig, vilket är mer än dubbelt så många jämfört med övriga i samma ålder, visar statistik från SCB. Barn och ungdomar med funktionsnedsättning mår också psykiskt sämre än andra unga.

Idrottsforskningen är samstämmig. Unga idrottar för att det är roligt och slutar när lusten inte längre finns där. Inget tyder på att unga med funktionsnedsättning skulle fungera annorlunda. Australiensiska forskare har nyligen sammanställt ett större antal studier om vad som motiverar specifikt barn och ungdomar med funktionsnedsättningar. Förutom drivkrafter som glädje och önskan att vara vältränad, är sannolikheten till fysisk aktivitet större om de är tillsammans med klasskamrater, vänner eller syskon som också ger dem uppmuntran och hjälp. Och om de leds av kunniga vuxna. Vi socialdemokrater vill att barn och unga med funktionsnedsättningar ska få möjlighet att utöva idrott på sina villkor. Det krävs ofta mer insatser och ledare som är utbildade för denna målgrupp. Då vi avvisar Fritidskortet för 2025 satsar vi istället under Anslag 13:1 stöd till idrotten 100 miljoner kronor för funktionsnedsatta barns och ungas idrottande.

Ledarsatsning för Sverige – 1 000 nya ledare

Föreningssverige har fortfarande folkrörelsekoppling men färre människor har tid, ork och kunskaper att engagera sig i en förening, som ledare eller i en styrelse. Många idrottsföreningar vittnar om en attitydförändring där allt fler föräldrar ser sig som konsumenter och ”vill köpa sig fria” från engagemanget, samtidigt som det inte är ett alternativ för många arbetarklassföräldrar som redan har det tufft att klara försörjningen.

I framför allt, men inte enbart i Sveriges utsatta områden vittnar föreningar om svårigheter att hitta ledare och att de har för få ledare. Detta är föreningar vars framgång är detsamma för landet. Barn från mindre bemedlade områden rör sig i mindre utsträckning och befinner sig i områden där risken är större att man hamnar på glid. Aktiviteter med bra ledare och förebilder är en förebyggande åtgärd som inte ensamt kan stoppa nyrekryteringen till kriminella gäng, men som kan vara en pusselbit för att lösa den stora problematiken. Idrott och tillgång till goda ledare är inte ett integrationsverktyg eller välfärd, utan förutsättning för barn oavsett klass att kunna utvecklas och nå sin fulla potential inom sin idrott. Möjligheten att bli bäst i världen och elitsatsa ska inte vara reserverad till de med bäst förutsättningar. Bristen på ledare inom idrotten i utsatta områden är påtaglig. Anledningarna till varför föräldrar och unga inte väljer att engagera sig ideellt är flera. Det handlar om bristen på tradition och ekonomiska möjligheter. Vi vill därför långsiktigt arvoda och utbilda ledare i idrottsföreningar i framför allt Sveriges utsatta områden, men även t.ex. på landsbygden. Kommunerna, idrottsföreningar kan samarbeta med SISU Idrottutbildarna (SISU) för att genomföra ledarutbildningar. Syftet med reformen är att skapa och stärka hållbar långsiktig idrottsverksamhet i framför allt Sveriges utsatta områden för barn och unga, men även t.ex. på landsbygden.

Vi vill att ambitionen långsiktigt ska vara utbilda och arvoda 1 000 ungdomar. Vi föreslår för 2025 att 200 miljoner avsätts för detta ändamål på Anslag 13:1 Stöd till idrotten.

Elitidrottares villkor måste förbättras

I en artikel i DN säger friidrottens förbundskapten Kajsa Bergqvist att det bara är en tredjedel av hennes VM-trupp på 32 personer som kan leva på sin idrott. Och så ser det ut inom många sporter. Det finns förstås de som har enorma inkomster och stora sponsorer, men de är mycket färre än de som har svårt att få sitt idrottande på elitnivå att gå ihop ekonomiskt. Många av de bästa idrottarna lever under mycket knappa förhållanden. Särskilt svårt är det för de som tävlar i små idrotter.

Forskningsrapporten Vägar till världstoppen visar att elitidrottare är i behov av familj eller närstående för ekonomiskt och socialt stöd. I den av Sveriges Olympiska Kommitté identifierade gruppen Topp och Talang är det 44 % som lever under vad Kronofogdemyndigheten identifierar som existensminimum.

Den förra socialdemokratiska regeringen tillsatte utredningen Ett trygghetssystem för alla som i juni 2023 presenterade förslag på alternativa sätt att beräkna en individs sjukpenninggrundande inkomst. Man föreslår också att statliga konstnärspolitiska stipendier ska inkluderas då sjukpenningen beräknas. För idrottsrörelsen finns inga statliga stipendier som liknar dem inom kulturen men däremot samma behov av trygghetssystem.

För parasportare är situationen ännu svårare, detta blev tydligt uppmärksammat i samband med Paralympics i Paris. Detta är en fråga som regeringen särskilt bör beakta.

Riksidrottsförbundets uppfattning är att unga idrottsutövare bör ha rätt till pension, försäkringar och samma trygghet som alla andra. Vi socialdemokrater ser med oro på vad som kan ske avseende ungas elitsatsningar. Vi vill uppmana regeringen att inleda en dialog med idrottens företrädare om denna fråga.

Sverige behöver fler idrottsanläggningar

Det råder brist på anläggningar i flera delar av landet. Många kommuner har ett stort behov av att renovera och bygga nya idrottshallar, hockeyhallar och simhallar. Det är också brist på kunskap och samordning kommuner emellan. För att stimulera byggande genomförde den socialdemokratiskt ledda regeringen en samordningssatsning på 80 miljoner kronor och utökade Centrum för idrottsforskningens uppdrag. Detta är dock inte tillräckligt. Kommunerna efterfrågar möjlighet till delfinansiering för nybyggnation och renovering av anläggningar. Mot bakgrund av detta menar vi socialdemokrater att regeringen bör beakta behovet av renovering och nybyggnation av idrottsanläggningar.

51-procentsregeln

Den svenska folkrörelsedrivna idrotten baseras på idén att den ska vara självständig och självstyrande. Det är medlemskapet som ska ligga till grund för föreningsmodellen. Arbetet sker i idrottsklubbar och föreningar med Riksidrottsförbundet som den samlade organisationen och stämman som dess högst beslutande organ. Därför är det enbart idrottsrörelsens medlemmar som kan ändra i dess stadgar och något som politiken ska hålla sig ifrån. Vi beklagar att regeringen inte förstår detta och därmed ger uttryck för att frångå modellen för beslutsfattande inom idrotten. Regeringen verka vilja frångå idrottsrörelsens och medlemskapets värde och tyngd, till förmån för enskilda privata kapitalägare. Att ifrågasätta 51-procentsregeln handlar i grunden om att frångå tanken

om idrott som främst medlemsdrivet. Vi socialdemokrater vill stödja idrottsrörelsen och vill verka för att 51-procentsregeln blir kvar.

E-sport som idrott

Svenska e-sportförbundet är sedan Riksidrottsförbundets årsmöte i maj 2023 medlem i Riksidrottsförbundet och räknas nu som en idrott. Detta har tagits emot som mycket positivt av alla de som är engagerade inom e-sport och gaming. Beslutet innebär många positiva aspekter avseende stöd och tävlingar.

E-sportförbundets föreningar anordnar event och turneringar, både offline och online, och de arbetar för att främja e-sporten lokalt och skapa en positiv miljö för föreningens medlemmar.

Samtidigt är det viktigt att uppmärksamma att det finns en viss problematik kring datorspel som bl.a. Folkhälsomyndigheten har rapporterat om. Vi uppmanar regeringen att beakta dessa frågor.

Friluftslivspolitik för alla

Friluftsliv är en hörnsten i naturvårdspolitiken. Oavsett förutsättningar ska alla människor, däribland barn och unga, ha möjlighet att vistas i naturen och utöva friluftsliv med allemansrätten som grund. Vi socialdemokrater anser att förutsättningarna för människor att utöva friluftsliv ska fortsätta att utvecklas i alla delar av landet. Nationalparker och natur- och kulturresevat är viktiga för friluftslivet och lockar miljoner besökare varje år. De är också betydelsefulla för landsbygdsutveckling och för både lokal och regional utveckling. Den fortsatta utvecklingen av natur- och kultur-baserad turism är en betydelsefull del av en hållbar turism och besöksnäring genom den sysselsättning och de bidrag till den lokala ekonomin som denna turism skapar. Landets många naturresevat spelar en mycket stor roll för utövande av alla sorters friluftsliv, som vandring, ridning, cykling, svampplockning, fiske och paddling m.m. En stor del av friluftslivet utövas nära bostaden eller tätorten. Därför är det mycket viktigt att bevara en grön infrastruktur i och omkring städer och tätorter, inte minst i kommuner med en stark bebyggelseutveckling. Ansvaret för att se till att friluftslivet har goda förutsättningar är delat mellan stat och kommun och mellan många myndigheter. En fortsatt god samordning är därför viktig.

Friluftslivet har en lång tradition i vårt land och starka kopplingar till vår historia och kultur och skapar gemenskap. Tillsammans med den unika allemansrätten har människor rätt att vistas och utöva friluftsliv i naturen, även på privat mark, under vissa förutsättningar.

Friluftslivet har en positiv inverkan på folkhälsan och välbefinnandet genom att främja fysisk aktivitet, avkoppling och kontakt med naturen och har möjlighet att påverka integrationen positivt. Verksamheterna inom svenskt friluftsliv bidrar till att öka kunskapen och medvetenheten om naturens betydelse och vikten av att skydda den för kommande generationer.

Oavsett förutsättningar ska alla människor, däribland barn och unga, ha möjlighet att vistas i naturen och utöva friluftsliv med allemansrätten som grund. Särskilt viktigt är det att de som är friluftsovana får möjlighet att prova på och komma i kontakt med svenskt friluftsliv.

I statsbudgeten för 2023 minskade SD-regeringen statens budget för skötsel och skydd av natur med två tredjedelar. Denna kraftiga nedskärning av anslaget gör att länsstyrelserna nu vittnar om att vindskydd, vandringsleder och grillplatser kan behöva stängas.

Därtill har anslaget för statlig friluftsinfrastruktur halverats samtidigt som bidrag till kommunala naturvårdsprojekt för friluftsliv och folkhälsa minskar, liksom bidrag för information om allemansrätten, enligt Svenska turistföreningen och Friluftsfrämjandet. Konsekvensen är att eftersatta leder inte rustas upp och att befintliga rastskydd inte renoveras. Enligt Svenskt Friluftsliv är den främsta konsekvensen av den sänkta budgeten att information om allemansrätten helt sätts på paus och att kommunala naturvårdsprojekt uteblir.

Vi satsade 250 miljoner kronor mer än SD-regeringen på naturvårdsanslagen i statsbudgeten för 2023. Vi menade att anslaget skulle användas till insatser för skötsel och förvaltning av skyddad natur, bevarande och restaurering av biologisk mångfald, tillgängliggörande av naturreservat och insatser för ett förstärkt friluftsliv.

Vi socialdemokrater fördubblade 2022 anslaget till Svenskt Friluftsliv – från ca 50 miljoner kronor till cirka 100 miljoner kronor. Satsningen på friluftslivet var ett led i arbetet med att nå målen för friluftslivspolitik. Vi vill stärka friluftsorganisationernas stöd till skolans verksamhet med friluftsdagar och utomhuspedagogik samt främja satsningar på utevistelse för barn och unga, inte minst barn i socioekonomiskt utsatta områden.

Vi är mycket bekymrade över de konsekvenser som SD-regeringens drastiska nedskärningar i miljöbudgeten leder till för vår naturvård. Naturvården är avgörande för att skydda våra naturområden, arter och ekosystem som står inför allt större hot. Välmående ekosystem kan också bättre stå emot klimatförändringarna och absorbera mer koldioxid. Dessutom är naturvårdande skötsel viktigt utifrån intresset för friluftsliv. Men med SD-regeringens nedskärningar riskerar vårt rika och välutvecklade friluftsliv att kraftigt försämrats. SD-regeringen har nästan halverat budgeten för naturvården med en nedskärning på 900 miljoner kronor från 2022 till 2023. I budgetpropositionen för 2025 lägger de tillbaka en bråkdel av pengarna de tagit bort och presenterar detta som en ”satsning”. Detta sätter både friluftsbesöksintresse och jobbmöjligheter på spel. Den otillräckliga finansieringen har lett till att Riksrevisionen nyligen gick ut och varnade för eftersatt skötsel av värdefulla naturområden. Vi socialdemokrater inser allvaret i frågan. För att vända den farliga utvecklingen föreslår vi stärkta möjligheter för skötsel av naturreservat, nationalparker och vandringsleder.

Vi föreslår en ökning med 250 miljoner kronor på Anslag 1:3 inom Utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur. Vi hänvisar till detta utgiftsområde för mer information om våra satsningar.

Då vi avvisar regeringens förslag om ett Fritidskort vill vi istället föreslå åtgärder som kommer barn och unga till del direkt inför 2025. Vi vill se ökade insatser för barns och ungas friluftsliv, särskilt, men inte enbart för de i utsatta områden. Inom ramen för det ökade stödet bör insatser också ske för barn och unga med funktionsnedsättningar. Barn och unga med funktionsnedsättningar har sämre möjligheter att delta i friluftslivsaktiviteter. Att oreflekterat peka på ett barns fysiska skada eller diagnos vore ett bekvämt sätt att förklara inaktiviteten. Det är snarare en fråga om brist på kunskap, resurser och delaktighet. Vi socialdemokrater vill att barn och unga med funktionsnedsättningar ska få möjlighet att utöva friluftsliv på sina villkor. Det krävs ofta mer insatser och ledare som är utbildade för denna målgrupp. Vi föreslår därför en ökning av Anslag 13:3 Stöd till friluftslivsorganisationer med 75 miljoner kronor

Folkbildningen måste försvaras

Folkbildningen i Sverige har en särställning för livslångt lärande genom utbildning, omställning, bildning och delaktighet. Folkbildningen bidrar till att alla har en möjlighet att bli sedda och lyssnade på. En möjlighet för varje individ att läsa på sina egna villkor

i vuxen ålder. Oavsett om du har en funktionsnedsättning, har varit arbetslös en lång tid, behöver läsa svenska språket för att få en sysselsättning eller inte har känt att gymnasiet fungerade så finns möjligheten för alla, såväl vuxna som ungdomar och äldre, att utvecklas och bildas. Att kunna ställa om senare i livet kan vara avgörande för just möjligheten att orka arbeta till pensionen eller att vara attraktiv på arbetsmarknaden.

Folkhögskolorna med sin unika utbildningsform fångar upp deltagare som andra utbildningsformer inte når. Folkhögskolorna stödjer deltagarna att komma vidare i utbildning, att forma sitt eget konst- och kulturintresse eller att få en sysselsättning på arbetsmarknaden. Deltagarna formar sina egna studier och ökar kunskapen och bildningen för personlig utveckling. De skaffar erfarenhet genom utbyte med andra deltagare och detta bidrar både till gemenskap och trygghet. För Socialdemokraterna och arbetarrörelsen är folkhögskolorna ett alternativt sätt att kompetensutvecklas, sadla om eller helt enkelt utbilda sig.

Idag finns det cirka 150 folkhögskolor i Sverige, varav drygt två tredjedelar drivs av idéburna organisationer och resterande har regioner som huvudmän. Tillsammans med de 10 statsbidragsberättigade studieförbunden utgör dessa den organiserade folkbildningen i vårt land. Målet för folkbildningspolitiken är att folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället. På så sätt har folkbildningen i Sverige en särställning som en bred arena för utbildning, bildning och delaktighet.

Studieförbunden som sträcker sig från det konservativa till det socialliberala är viktiga för hela kulturlivet. Studieförbunden är många gånger en språngbräda till vidare studier på folkhögskolorna. Dessa två folkbildningsformer tillsammans gör kittet i samhället då det kommer till demokrati, konst och kultur, jämlikhet och bildning. Med tiden har folkbildningen blivit betydande i arbetet med att möta en rad samtida samhällsutmaningar, till exempel att stärka ett aktivt deltagande i samhället för alla människor, att ge människor fler möjligheter att utbilda sig eller att byta yrkesinriktning, att ge nyanlända och andra utrikesfödda möjlighet till etablering i arbetslivet samt att tillhandahålla ett rikt, tillgängligt och inkluderande kulturliv i alla delar av landet. Folkhögskolan är som utbildningsform unik eftersom den når deltagare som andra utbildningsformer inte når och stödjer deltagarna att komma vidare till arbete och fortsatta studier. Folkhögskolan erbjuder därmed en andra och en annan chans till utbildning.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen byggde under flera år ut folkhögskolan inom ramen för Kunskapslyftet. Utbildningsbehoven bland vuxna är fortsatt stora och det behöver finnas olika utbildningsalternativ för t.ex. unga vuxna, utrikesfödda och personer som inte har uppnått målen för en gymnasieutbildning. Finansieringsansvaret för folkbildningen är delat mellan stat, regioner, kommuner och huvudmän. Principen om delat finansieringsansvar är viktig att upprätthålla. Folkhögskolorna erbjuder också en studiemotiverande folkhögskolekurs och etableringskurs på folkhögskola i samarbete med Arbetsförmedlingen. Vi socialdemokrater bedömer att dessa kurser utgör ett viktigt steg på vägen till vidare studier, inom t.ex. en allmän kurs, och till etablering på arbetsmarknaden.

Folkbildningsrådet, som fördelar statsbidraget till folkhögskolorna och studieförbunden, måste säkerställa att statsbidraget används i linje med statens syften med stöden. Av Riksrevisionens granskningsrapport RiR 2022:20 framgår att kontrollen och granskningen av statsbidraget måste klargöras och förstärkas.

Mot bakgrund av behovet av ökad kontroll och granskning av statsbidraget till folkbildningen har vi socialdemokrater föreslagit en normgivande lagstiftning om demokrati-villkor vid utbetalning av statsbidrag till det civila samhället som även ska tjäna folkbildningsområdet. Den förra, S-ledda regeringen beslutade den 7 juni 2022 om kommittédirektiv till en utredning om styrning och uppföljning av folkbildningen (dir. 2022:75). Utredningen om styrning och uppföljning av folkbildningen – vägval inför framtiden presenterades i juni 2024. Vi ansåg mot bakgrund av detta att politiska åtgärder rörande folkbildningens verksamhet och roll borde invänta utredningen förslag.

Så har tyvärr inte skett. Utbildningsdepartementet föregick utredningen och gjorde en översyn av statens bidrag till folkbildningen och föreslog att Folkbildningsrådet inte längre ska besluta hur stor del av statsbidraget till folkbildningen som ska gå till folkhögskolor respektive till studieförbunden. Det ska i stället beslutas av regering och riksdag. Folkbildningsrådet ska fortsättningsvis enbart besluta om fördelningen av bidraget till de olika folkhögskolorna och studieförbunden. Förslaget trädde i kraft 2024-01-01.

Nu går dessutom SD-regeringen fram med en drastisk och omfattande nedskärning av folkbildningens anslag. Det kommer att ha en inverkan inte bara på folkbildningen, utan även på det civila samhället, lokalsamhället, kulturen och idrotten i vårt land. Reaktionerna har varit stora med manifestationer och tusentals som undertecknat

protestlistor. Oron är nu stor hos många när SD-regeringen slagit in på denna direkt folkbildningsfientliga väg.

SD-regeringen föreslog 2023 en gradvis justering av statsbidraget. Förslaget innebar 250 miljoner mindre i budgeten till studieförbunden för 2024 följt av ytterligare sänkningar på 100 miljoner 2025 och 150 miljoner 2026. Detta skulle innebära en ny nivå för statsbidraget till studieförbunden på cirka 1,3 miljarder kronor 2026, jämfört med 1,8 miljarder kronor för år 2023.

Under 2024 har det rapporterats om hur minskningen av studieförbundens anslag har fått negativa verkningar; färre samlingslokaler, mindre verksamhet och något som särskilt sticker ut – radikalt minskad tillgång till replokaler för unga som spelar i band. Just detta med att minska möjligheterna att spela i band är särskilt allvarligt då Sverige, inte minst genom denna möjlighet, har blivit kända i världen för en framgångsrik pop- och rockmusikscen

SD-regeringens stora nedskärningar för studieförbunden som slår också mot all kulturell verksamhet på landsorten och glesbygden. På flera platser i landet är de ideella kulturföreningarna och de lokala studieförbunden de enda aktörerna som skapar arrangemang och gemensamma kulturupplevelser för sina invånare.

Vi föreslår därför att anslag 14:1 Bidrag till folkbildningen förstärks med 350 miljoner kronor för 2025 – för att studieförbunden inte ska nedmonteras. Vi socialdemokrater kommer alltid att stå upp för folkbildningen.

Folkhögskolan som en viktig utbildningsväg och en andra chans

Statsbidraget till folkbildning har minskat avsevärt, vilket har lett till att antalet folkhögskoleutbildningar som riktar sig till personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), som autism och ADHD, har halverats.

Folkhögskolor har länge varit viktiga instanser för elever med NPF och andra särskilda behov. Dessa skolor erbjuder en anpassad studiemiljö som ofta saknas i det traditionella skolsystemet. På folkhögskolorna har eleverna fått möjlighet att utvecklas i sin egen takt, med små klasser och ett individuellt stöd som är avgörande för många med NPF-diagnoser. Skolornas flexibilitet och förståelse för elevernas unika behov har gjort dem till en trygg plats där eleverna inte bara kan nå sina utbildningsmål, utan också växa på ett personligt plan.

Med de kraftigt minskade statsbidragen hotas dock denna viktiga stödstruktur.

För de elever som tidigare haft möjlighet att hitta en anpassad utbildningsväg genom folkhögskolan, innebär nedskärningarna att dessa alternativ nu blir betydligt färre. För de som har särskilda behov, är detta en utveckling som riskerar att leda till att många hamnar utanför både utbildningssystemet och arbetsmarknaden.

Folkhögskolor vars deltagare har behov av särskilda stöd kan söka bidrag hos Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, för att täcka de merkostnader som anpassningarna medför. Vi välkomnar att regeringen i BP 2025 förstärker det särskilda utbildningsstödet med 25 miljoner kronor. Vi uppmanar regeringen att noga följa utvecklingen för att tillse att detta är en tillräcklig åtgärd.

Den unika roll som folkhögskolor har spelat i att skapa inkluderande utbildningsmiljöer är därför i akut fara, och behovet av stöd och anpassade lösningar är nu större än någonsin.

Fritidsledare spelar en otroligt viktig roll för att skapa meningsfulla aktiviteter och stötta ungdomar på deras väg mot vuxenlivet. Särskilt i utsatta områden är fritidsgårdar med en attraktiv verksamhet av god kvalitet oerhört viktig för barn och unga. Fritidsledare utbildas på folkhögskolor, och vi vill öka anslaget till folkhögskolorna så att fler utbildade fritidsledare kan finnas ute i kommunernas verksamheter. Anslag 14:2 Folkhögskolor ökas med 75 miljoner kronor avseende utbildnings till fritidsledare.

Spelpolitik som värnar spelarna

Efter omregleringen av spelmarknaden har statens möjligheter att kontrollera det spel som riktas till svenska konsumenter ökat avsevärt. För att uppnå målen är en effektiv och ändamålsenlig tillsyn avgörande. Arbetet för att stänga ute olicensierat spel är fortsatt prioriterat. Möjligheterna för allmännyttig ideell verksamhet att erhålla finansiering genom intäkter från spel är fortsatt en prioriterad fråga och här är vi mycket kritiska till SD-regeringens inriktning att inskränka den möjligheten.

Vi beklagar SD-regeringens beslut att inte gå vidare med förslaget att införa krav på måttfullhet vid marknadsföring av spel. Detta riskerar att öppna upp för aggressiv marknadsföring utan en helhetsbedömning. I den proposition som behandlades i betänkande 2022/23: KrU2 En förstärkt spelreglering fanns ett förslag som anger på vilket sätt en måttfull marknadsföring ska vara och vikten av en helhetsbedömning. Kommersiella budskap ska begränsas till relevanta fakta rörande spelet, presenterade i så saklig form som möjligt och utan ovidkommande inslag. Marknadsföringen ska inte

framställa spel som något socialt attraktivt eller antyda att spel bidrar till social framgång. Inte heller ska det finnas antydningar om att spel kan vara ett alternativ till arbete, en lösning på finansiella problem eller en form av finansiell investering.

Vidare ska budskapens utformning samt deras färg, bild, typografi och layout etc. bedömas utifrån kravet på måttfullhet. Det innebär att varken direktmarknadsföring eller utomhusreklam som sådan är oförenlig med kravet på måttfullhet, utan får bedömas utifrån en helhetsbedömning. För att uppfylla kravet på måttfullhet ska marknadsföringen inte heller vara påträngande (prop. 2016/17:8 s. 46). Vägledning för bedömningen finns bl.a. i Konsumentverkets praxis och allmänna råd, i Europeiska kommissionens rekommendation 2014/478/EU av den 14 juli 2014 om principer för att skydda konsumenter och spelare i samband med onlinespeltjänster och för att förhindra att underåriga spelar onlinespel om pengar samt i branschorganisationernas riktlinjer för marknadsföring. Som ett exempel på vad som kan anses strida mot måttfullhetskravet kan nämnas marknadsföring som förmedlar bilden av att spel är riskfritt eller liknande om så inte är fallet. Det får också anses strida mot kravet på måttfull marknadsföring att exempelvis ange att ett erbjudande är gratis, om det krävs att spelaren själv måste satsa pengar eller göra någon annan motprestation, som t.ex. att lämna person- eller kontaktuppgifter, för att kunna ta del av det (prop. 2017/18:220 s. 164 och 328).

Det finns anledning att ta oron för att marknadsföringen har en stark påverkan på bl.a. barn och ungdomar på allvar. Marknadsföringen av spel riskerar dessutom att påverka personer med spelproblem negativt och kan leda till mycket allvarliga konsekvenser för både den enskilde och hans eller hennes närstående. Vi förordar därför på samma sätt som propositionen ett justerat krav på måttfullhet. Den närmare innebörden av måttfullhetskravet bör även fortsättningsvis utvecklas genom praxis. Det finns dock skäl för att i spellagen förtydliga att det vid den helhetsbedömning som ska göras ska tas särskild hänsyn till hur riskfyllt det spel som marknadsförs är. Vi ansluter oss därför till förslaget om att en helhetsbedömning ska göras för att avgöra om marknadsföringen är måttfull. Vid bedömningen ska det särskilt beaktas hur stor risk det aktuella spelet innebär för utvecklande av spelproblem och i vilken utsträckning marknadsföringen riskerar att nå personer under 18 år.

AB Trav och Galopps (ATG) kanaliseringsrapport för första kvartalet 2024 visar på en fortsatt ökning av webbtrafiken till olicensierade spelbolag i Sverige. Rapporten, som täcker tidsperioden från första kvartalet 2019 till det första kvartalet 2024, belyser en växande och mycket oroande trend inom spelbolagsindustrin.

Rapporten för första kvartalet 2024 redovisar att kanaliseringsgraden har sjunkit till 68–81 procent (69–82 procent i kvartal 4 2023) vilket är långt ifrån regeringens mål på 90 procent. Ur ett folkhälsoperspektiv är dessa siffror än mer alarmerande eftersom problemspelande ofta är kopplat till olicensierat spel där kraven på spelansvar hos aktören är obefintliga. Det är inte olagligt för olicensierade bolag att befinna sig på den svenska marknaden, men det är olagligt att marknadsföra sig mot svenska konsumenter vilket ändå görs på olika sätt.

Främjandeförbudet fungerar uppenbarligen inte som skydd för de mest sårbara grupperna och för att åstadkomma god kanalisering. Det är dags att se över frågan om att göra det olagligt att erbjuda olicensierat spel i Sverige, och vi uppmanar regeringen att utreda frågan.

Folkhälsomyndigheten pekar på att det finns ett samband mellan datorspel och problem med spel om pengar, och vissa inslag i datorspel är särskilt problematiska i det perspektivet. Sambandet kan vara viktigt för arbetet med att förebygga problem med spel om pengar. Bland män som spelade datorspel dagligen 2018 hade andelen med problemspelande ökat tre år senare. Bland kvinnor som spelade datorspel dagligen 2018 hade andelen med någon grad av spelproblem ökat tre år senare.

IQ är ett fristående dotterbolag till Systembolaget, vars uppdrag är att genom kunskap och kommunikation skapa medvetenhet, eftertanke och engagemang kring alkohol. Syftet är att minska alkoholens skadeverkningar i samhället. Vi socialdemokrater menar att det vore angeläget att ha IQ som förebild när det gäller spel och spelmissbruk. Vi föreslår att regeringen ser över frågan om att inrätta en aktör lik IQ inom spelområdet.

Ett annat problem är den möjlighet som finns i spel för barn att köpa sig fördelar eller tillbehör. Sveriges konsumenter har tillsammans med 20 andra konsumentorganisationer anmält några av spelvärldens största jättar till EU:s nätverk för konsumentmyndigheter. Organisationerna hävdar att spelen manipulerar barn att lockas till köp i spelen. Det finns otaliga exempel på att barn, utan att föräldrarna har förstått hur det går till, spenderat stora belopp. Vi uppmanar regeringen att komma med förslag hur detta kan förhindras.

Små föreningsdrivna lotterier

Föreningar som tidigare bedrivit lotterier inom en kommun under kommunala lotteritillstånd med en avgift på 500 kr för en 5-års licens, tvingas nu söka spellicens hos

Spelinspektionen som då tvingar små landsbygdsföreningar att betala större delen av hela överskottet i avgifter (Licensavgift och tillsynsavgift) licens hos Spelinspektionen.

Gränsen för en förening att få bedriva lotterier inom en kommun under kommunalt lotteritillstånd är satt så lågt som en årlig bruttoomsättning på ca 382.000kr/år (6,66 prisbasbelopp per år).

För att mindre lokala lotterier som tidigare hanterats av kommunen ska kunna fortsätta utan Spelinspektionens krav på certifiering, rapportering och komplexa licensansökningar bör kommunala lotterier, dvs lotterier som arrangeras inom en kommun i huvudsak, och inte är onlinespel kunna omsätta upp till 5 mkr om året och en högsta vinst på 10 prisbasbelopp.

Därigenom kan lokala lotterier på gräsrotsnivå där köpare och förening i huvudsak finns inom en kommungräns överleva och slippa Spelinspektionens komplexitet, kraftigt ökade avgifter och den osäkerhet det innebär. Samtidigt bör tillsynen kunna vara effektivare och bättre om den ligger på kommunen då kunskapen om föreningslivet hos en kommun är klart större hos kommunförvaltningen (föreningar har ju redan redovisningar dit för aktivitetsstöd och anläggningsstöd) och därmed kan lotteriet hantering bättre granskas där. Dessutom har kommuner tidigare hanterat dessa lotterier under många år, så erfarenheter och kompetens finns redan på plats inom lokala lotterier hos kommunen. Vi föreslår att regeringen ser över frågan om spellicenser och avgifter för små föreningsdrivna lotterier.

Allmännyttiga lotterier som drivs av partier

Regering har tillsatt en parlamentarisk kommitté (Förstärkt insyn och transparens i finansieringen av politiska partier Dir. 2023:88,) som ska se över finansieringen av politiska partier och reglerna kring kontakter mellan politiker och lobbyister. Se Socialdemokraternas kommittémotion UO1 Rikets styrelse.

Utöver detta har regeringen och SD låtit utreda hur lotterier som inkomstkälla för partier ska kunna stoppas.

Ds 2024:3 Partipolitiska lotterier presenterades 2024-03-01. Utredningen förordar ett alternativ med skarpare krav för just partipolitiska lotterier, snarare än ett förbud. Utredningen har mötts av kritik från flera remissinstanser och flera pekar på bristen i proportionalitet i förslaget samt att det eventuellt strider mot både svensk grundlag och internationella konventioner. Det finns en oro för att utredningens förslag i längden kan innebära en allmän åtstramning för alla lotterier till förmån för allmännyttiga ändamål.

Det lyfts därutöver, bland annat av Advokatsamfundet, att lagstiftning ska vara generell. Regeringsformen förutsätter att en lag ska vara en generell föreskrift. Det är inte möjligt för riksdagen att genom lag fatta ett beslut som avser endast ett visst konkret fall. Advokatsamfundet menar vidare att förslagen har till effekt att i väsentlig grad reducera intäkterna för ett politiskt parti. Advokatsamfundet lyfter också frågan om den grundlagsskyddade föreningsfriheten. Även andra konstitutionella aspekter aktualiseras, såsom kravet på lagars generella giltighet, proportionalitetsprincipen och likhetsprincipen. Trots detta behandlas inte dessa frågeställningar med ett enda ord i promemorian. Det finns också europarättsliga frågor som berörs av förslaget men som behandlas ofullständigt. Vi menar att det bör vara fortsatt möjligt att bedriva väl reglerade lotterier för allmännyttiga ändamål, så också för politiska partier, och att regeringen inte bör gå vidare med utredningens förslag.

Lawen Redar (S)

Azadeh Rojhan (S)

Ewa Pihl Krabbe (S)

Louise Thunström (S)

Lars Mejern Larsson (S)

Magnus Manhammar (S)

Kristoffer Lindberg (S)

Motion till riksdagen 2024/25:1817

av **Peter Ollén (M)**

Nytt sätt att sprida skolböcker på

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta Skolverket köpa skolböcker på ett nytt sätt och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Regeringen har den här mandatperioden ett stort fokus på att öka läs- och skrivfärdigheten hos våra elever. Över en halv miljard satsas årligen på skolböcker och från 2025 garanteras alla elever att få tillgång till ett bemannat skolbibliotek, där de kan få hjälp att utveckla sitt läsande och förstå glädjen med böcker.

När det gäller den ökade satsningen på skolböcker, så tappar den dock en del av sin effekt eftersom den helt är inriktad på traditionellt köp av fysiska läromedel. När regeringen ger 550 miljoner kronor till kommuner att köpa extra läromedel för, så går bara en mindre del av dessa pengar till att trycka fler böcker. Resten stannar hos förlagen.

Läromedelsförlagen har dock redan täckt sin kostnad med de ursprungliga pengar som kommunerna köper böcker för. Så rimligt hade varit att i stället en mindre del gick till förlagen och en majoritet av pengarna till att trycka fler böcker.

En lärobok som kostar 300 kronor består av cirka 30 kronor för tryckning och 270 kronor till förlagets övriga kostnader.

Ifall Skolverket i stället köpte in själva PDF:en från förlaget, så kunde skolorna sedan erbjudas att köpa böcker för enbart tryckkostnaden. Förlagen skulle fortfarande få mer än de fick innan reformen, men skolbarnen skulle för exempelvis 300 kronor kunna få tio årliga nya böcker i stället för en.

Jag föreslår därför att Skolverket byter modell för stöd till inköp av böcker, så att man i stället köper in PDF:er som skolorna fritt kan beställa tryckning av under en viss licenstid. Förlagen skulle fortfarande ha en bättre ekonomi än innan reformen, men eleverna skulle säkras att ha nytryckta böcker i alla ämnen till varje skolstart.

Peter Ollén (M)

Motion till riksdagen
2024/25:3033

av Mats Berglund m.fl. (MP)

Utgiftsområde 17 Kultur, medier,
trossamfund och fritid

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen anvisar anslagen för 2025 inom utgiftsområde 17 Kultur, medier,
trossamfund och fritid enligt förslaget i tabell A i motionen.

Motivering

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1	Statens kulturråd	76 668	±0
1:2	Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	454 582	745 000
1:3	Skapande skola	226 464	±0
1:4	Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	45 153	±0
1:5	Stöd till icke-statliga kulturlokaler	9 753	99
1:6	Bidrag till regional kulturverksamhet	1 689 455	130 000
1:7	Myndigheten för kulturanalys	20 318	±0
2:1	Bidrag till vissa scenkonstinstitutioner	1 134 044	60 000
2:2	Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	249 098	50 000
2:3	Statens musikverk	105 775	3 000
3:1	Bidrag till litteratur och kulturtidskrifter	203 678	±0
3:2	Myndigheten för tillgängliga medier	150 931	±0
3:3	Institutet för språk och folkminnen	76 566	±0
4:1	Statens konstråd	12 096	5 000
4:2	Konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön	42 518	±0

4:3	Nämnden för hemslöjdsfrågor	11 947	±0
4:4	Bidrag till bild- och formområdet	45 608	22 461
5:1	Konstnärsnämnden	24 829	245
5:2	Ersättningar och bidrag till konstnärer	558 530	30 000
6:1	Riksarkivet	509 579	25 000
7:1	Riksantikvarieämbetet	325 784	30 000
7:2	Bidrag till kulturmiljövård	299 782	5 000
7:3	Kyrkoantikvarisk ersättning	490 000	20 000
7:4	Bidrag till arbetslivsmuseer	8 000	±0
8:1	Centrala museer: Myndigheter	1 556 061	80 000
8:2	Centrala museer: Stiftelser	275 714	5 000
8:3	Bidrag till vissa museer	79 218	5 000
8:4	Forum för levande historia	64 036	50 000
8:5	Statliga utställningsgarantier och inköp av vissa kulturföremål	80	±0
9:1	Myndigheten för stöd till trossamfund	19 032	±0
9:2	Stöd till trossamfund	82 700	20 000
10:1	Filmstöd	554 444	55 000
11:1	Sändningar av TV Finland	9 574	97
11:2	Forskning och dokumentation om medieutvecklingen	3 531	±0
11:3	Avgift till Europeiska audiovisuella observatoriet	733	±0
11:4	Stöd till taltidningar	43 406	±0
12:1	Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	66 805	150 000
12:2	Bidrag till nationell och internationell ungdomsverksamhet	290 680	50 000
12:3	Särskilda insatser inom ungdomspolitiken	2 000	±0
13:1	Stöd till idrotten	2 126 811	470 000
13:2	Bidrag till allmänna samlingslokaler	52 164	100 000
13:3	Stöd till friluftorganisationer	104 785	132 000
13:4	Bidrag till riksdagspartiers kvinnoorganisationer	15 000	±0
13:5	Insatser för den ideella sektorn	273 758	100 000
14:1	Statsbidrag till studieförbund	1 641 023	450 000
14:2	Statsbidrag till folkhögskolor	2 446 760	100 000
14:3	Bidrag till tolkutbildning	57 331	±0
14:4	Särskilt utbildningsstöd	227 158	±0
15:1	Spelinspektionen	97 932	±0
Summa		16 861 894	2 892 902

Kultursverige just nu står vid en kritisk punkt. Ett trefaldigt slag mot kulturen har lett till att situationen nu hotar ett utarma ett redan skakat Kultursverige. Det första slaget kom med spridningen av Covid-19 och utbredningen av pandemin som innebar en kraftig och oväntad inbromsning. Nästa slag kom med lågkonjunkturen och den höga inflationen som fick verksamhetskostnaderna att rusa. Det tredje slaget kom med Tidöregeringens kraftiga åtstramningar som på bred front har drabbat hela kultursektorn. Vissa verksamheter måste nu kraftigt dra ned och vissa hotas av

nedläggning. Det är djupt beklagligt att regeringen låtit kulturen fastna i den långa kurvan som inleddes med pandemins restriktioner. I Miljöpartiets skuggbudget resonerar vi på annat sätt, och istället för att stå på bromsen vill vi låta kulturlivet gasa ut ur kurvan för att skapa goda förutsättningar för ett starkt och oberoende kulturliv i hela Sverige, med hållbara förutsättningar för kulturarbetare.

Hållbar och långsiktig finansiering av kultursektorn

Med Miljöpartiet i regering tillsattes och presenterades återstartsutredningen (SOU 2021:77) som lämnade en lång rad förslag för en trygg återhämtning i hela sektorn. Trots att utredningen pekade på vikten av långsiktiga stöd valde Tidöregeringen efter valet att knappt förlänga några av de åtgärder som tidigare vidtagits. I tider av lågkonjunktur behöver politiken visa att kulturen är en grundläggande del av vår gemensamma välfärd som är viktig att värna. Vi lägger 75 miljoner kronor som permanent återstartsstöd för att stärka arrangörsledet och andra behov (1:2). Vi permanentar också återstatsstödet för bild och form (4:4) och kulturmiljövård (7:2). Detta ökar möjligheter att bygga tillbaka ett starkare kulturliv som fler har tillgång till – i hela landet.

Att regeringen i sin budget för 2024 dessutom avskaffade den automatiska pris- och löneuppräknings (PLO) av anslaget till kultursamverkansmodellen och de statliga scenkonstinstitutionerna är anmärkningsvärt. Det skapar ännu sämre förutsägbarhet för regionerna och den regionala kulturen och skapar ytterligare press på institutioner som handskas med skral budget och stora renoveringsbehov. Vi återinför den automatiska pris- och löneomräkningen (PLO) till regionala kulturverksamheter (1:6) och skjuter till ytterligare 100 miljoner till kultursamverkansmodellen. Regeringen gör vissa nödvändiga tillskott till Operan och Dramaten, men det kommer inte räcka. Även för de statliga scenkonstinstitutionerna (2:1) återställer vi PLO och skjuter till medel för att minska ytterligare neddragningar, totalt 60 miljoner. Även de centrala museerna (8:1) får ett tillskott om 60 miljoner för att stärka verksamheten och utföra nödvändiga lokalanpassningar.

De hårda slagen mot kulturen efter pandemin, lågkonjunkturen och Tidöregeringens åtstramningar visar också på behovet av en breddad finansiering för att öka hållbarheten på sikt. Förutsättningarna för att minska hindren och öka stimulansen och öppna för privat finansiering behöver ses över. Även återstartsutredningen har förslag som går i denna riktning. Miljöpartiet vill att det tillsätts en utredning som tittar på detta, däribland möjligheten till avdrag för investeringar i och sponsring av kultur och

avdragsrätt för inköp av konst. Men det är samtidigt avgörande att detta arbete inte tas till intäkt för att det offentliga ska dra sig undan sitt ansvar. Ökade möjligheter till nya intäktskällor får inte ske på bekostnad av en stark offentlig finansiering.

Konstnärers och kulturskapares villkor

De professionella konstnärerna är själva grunden för ett levande kulturliv. Den konstnärliga utvecklingen är beroende av att professionella konstnärer och kulturskapare har möjlighet att arbeta under rimliga villkor i hela landet. Kulturlivet måste i högre utsträckning fungera som en trygg arbetsmarknad. Därför stärker vi konstnärsnämnden (5:1) så inte sakanslagen urholkas. Fristadssystemet för att fler hotade journalister, konstnärer och författare ska kunna verka fritt i Sverige stärks i en orolig omvärld. Fristadssystemet stärks med 30 miljoner (1:2). Konstnärssallianserna (1:2) får ett permanent tillskott om 30 miljoner, ytterligare 30 miljoner tillförs för ersättningar och bidrag (5:2) för att främja den fria kulturen.

Stöd för konstnärlig frihet och den fria kulturen

Kulturpolitiken ska ha utgångspunkt i den konstnärliga friheten och yttrandefriheten och stimulera en mångfald av kulturella uttryck. Kulturen ska ges förutsättningar, värde och kraft utan att politiken försöker styra dess innehåll eller form. Den fria konsten bryter ny mark och utmanar invanda mönster och föreställningar. För Miljöpartiet är principen om armlängds avstånd grundläggande och ska värnas och stärkas.

Den ideella kulturen är central för kulturell utveckling för alla - oavsett bakgrund, hemvist eller ekonomiska förutsättningar - i hela landet. Den ideella kulturen skapar samhörighet och mötesplatser och bidrar med infrastruktur som scener, lokaler och teknisk utrustning. Men den ideella kulturen är också hårt ansatt på grund av det ekonomiska läget och regeringens neddragningar. Det misstänkliggörande civilsamhället möter av regeringen hjälper inte till.

Lokalfrågan tar allt större plats i diskussionerna och här behöver politik, näringsliv och kulturaktörer komma samman för att diskutera möjliga lösningar. För att visionen om kultur för alla ska bli verklighet, behöver arrangörer ha långsiktiga förutsättningar för att kunna arrangera i hela landet. Det är inte rimligt att den fria kulturen och livekulturen trycks allt längre bort från städernas centrum, eller inte har några spelplatser alls i mindre orter. Ett steg vi gärna ser är en utredning för att stärka livemusikens och den fria kulturens förutsättningar.

I Miljöpartiets budget skjuter vi till 50 miljoner kronor årligen till (2:2) för att kunna bidra till basfinansiering, kontinuitet och långsiktig hållbar social och ekonomisk utveckling av musik- och scenkonstfälten. Vi satsar också 100 miljoner på förstärkning av amatörkulturen och lokalhållande organisationer (1:2).

Kultur för barn och unga

Barns kultur ska särskilt värnas. Vi vill satsa på barns kultur i skolan med bemannade skolbibliotek och estetiska ämnen i alla gymnasieprogram. De statliga stöden för kulturskolan och folkbiblioteken har varit ytterst värdefulla för att nya metoder har kunnat prövas och satsningar har kommit till för att fler barn, unga och vuxna ska kunna ta del av verksamheten. Kulturskolan, som i många kommuner bär upp det lokala kulturlivet genom sin verksamhet, måste få stöd för att fortsatt kunna lägga grunden för hela Sveriges kulturliv. Vi satsar 200 miljoner på kulturskolan (1:2). Vi vill också inrätta en kulturskolelag för att säkra ökad kvalitet och breddat utbud i kulturskolan i alla landets kommuner.

Skapande skola har varit en bra satsning men kommer tyvärr enbart 50 % av Sveriges elever till del. Vi har tidigare förstärkt anslaget, vilket regeringen nu gör i sin budget. Det är ett viktigt steg på vägen, men vi vill att alla barn ska ha tillgång till kultur. Vi vill därför tillsätta en skolkulturutredning för att kunna utforma stödet jämlikt. Vi anser att skolkulturutredningen bör se över Skapande skola och undersöka möjligheten att införa en statlig kulturgaranti för varje barn på skoltid i grundskolan och gymnasieskolan, inklusive anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan och anpassade gymnasieskolan.

Digitalisering och kulturarv

Vårt kulturarv är en resurs som behöver tillvaratas, utvecklas och värnas. Beredskapen för skydd av vårt kulturarv har aktualiserats inte minst med Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Kulturlivet har på ett mycket tydligt sätt visat sig vara en motståndskraft i sig. Ett livaktigt och fritt kulturliv är en kraft för sammanhållning och därmed viktigt för försvarsviljan. Det är centralt att värna kulturen och kulturarvet. Detta gäller både det historiska kulturarvet som den samtida kulturen, inklusive digital information. Kulturen bidrar till också att skapa normalitet i vardagen, hantering av traumatiska händelser men också till underhållning och förströelse vid sidan av kris eller krig. Regeringen satsar en hel del som vi behåller, men vi går längre. Vi går vidare med återstartsutredningens förslag om en storskalig digitalisering. Museerna är en central verksamhet och vi

avsätter därför 5 miljoner vardera på 8:2 och 8:3, medan de statliga museerna (8:1) får 20 miljoner. Vi avsätter även 3 miljoner till Musikverket, 25 miljoner till Riksarkivet och 30 miljoner till Riksantikvarieämbetet.

Vi måste också höja den kyrkoantikvariska ersättningen för att bevara kulturarvet. Regeringen har aviserat ett tillskott på 30 miljoner per år, men det motsvarar långtifrån det Svenska kyrkan har bedömt vara rimligt och nödvändigt. Vi skjuter därför till ytterligare 20 miljoner som sedan ökar till 40 miljoner för 2026 och 60 miljoner för 2027.

Förutsättningar för litteraturen och läsfrämjande

I PISA-studien från 2023 var de svenska resultaten i läsförståelse tillbaka på samma nivåer som 2012, vilket var då var sämsta resultaten som uppmätts. Den sjunkande läsförmågan bland barn är ett resultat av den bristande likvärdigheten i skolan. Elevers socioekonomiska bakgrund har en allt större påverkan på deras resultat. Satsningar på läsundervisning, inköp av böcker och läsfrämjande åtgärder i skolan är därmed avgörande för att främja läsningen. Det är av mycket stor betydelse att regeringen följer utvecklingen efter propositionen om skolbibliotek som lades under hösten, så att den får den avsedda effekten att alla elever i hela landet får tillgång till väl fungerande och bemannade skolbibliotek.

Men det behövs också ett fungerande ekosystem för litteraturen med bra villkor för författare, förlag, bokhandlare, folkbibliotek med flera. Barn behöver läsande förebilder, då behöver hela samhället präglas av att böcker och läsning blir ett naturligt inslag i vardagen.

Sverige behöver en utvecklad litteraturpolitik. En utredning är ett första steg. Vi vill även ta vidare det framgångsrika arbete som gjorts efter Läsdelegationens förslag. Bemannade skolbibliotek, ett långsiktigt förstärkt läsfrämjandearbete inklusive satsning på Läsfrämjandeinstitutets modell och mer läsning i skolan. Vi behöver inte symboliska åtgärder utan reformer som gör skillnad. Vi avsätter 150 miljoner till Stärkta bibliotek (1:2) samt 30 mnkr Läsfrämjandelyftet (1:2).

Samtidigt bör situationen för författare ses över. Ersättningarna är ofta låga och ljudbokens inträde medför utmaningar. En översyn av hela litteraturpolitiken behöver göras med inriktningen att författares villkor behöver förbättras i ett fungerande ekosystem för boken.

Filmbranschen

Sverige har en lång tradition som framstående filmnation. Men omvärlden är stadd i snabb förändring och mer behöver göras för att svensk film ska stå stark i en tid med delvis nya förutsättningar. Det gäller såväl finansiering, produktion och distribution. Det är därför välkommet att regeringen tillsatt en utredning som väntas lämna slutbetänkande under våren 2025.

Vi införde produktionsincitament för film förra mandatperioden, behovet överstiger tillgängliga medel och därför förstärker vi reformen för att hela den audiovisuella sektorn ska utvecklas och stärkas. Vi vill permanenta det tillfälliga återhämtningsstödet för film, stärka biografsektorn och tillsätta en filmpolitisk utredning. Vi genomför en permanent satsning på 55 miljoner kronor (10:1). Vi tillför också 100 miljoner till produktionsincitament (1:2).

Nationella minoriteter och antirasism

I Sverige har vi ett urfolk, samerna, och ytterligare fyra nationella minoriteter - judar, romer, tornedalingar och sverigefinnar. Det innebär att samhället måste vidta särskilda åtgärder i syfte att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som tillhör de nationella minoriteterna. Att ha tillgång till sitt språk och sin kultur är en mänsklig rättighet.

Tyvärr ser vi hur misstänkliggörandet mot individer och grupper ökar i vårt samhälle och olika typer av rasism blommar upp, bland annat till följd av kriget mellan Israel och Palestina. Judar, muslimer och transpersoner är några av de grupper som fått utstå ökat hat och hot under året.

I årets budgetproposition gör regeringens stora nedskärningar på minoritetsområdet, vilket är mycket allvarligt. Miljöpartiet vill göra finansieringen till de nationella minoriteterna permanent. Vi vill bland annat se utökad möjlighet till minoritetsspråk i skolan och säkra ett starkt och långsiktigt stöd till språkcentrumen och resursbiblioteken, något vi utvecklar i utgiftsmotionen för UO1. Vi tillför även 30 miljoner kronor till nationella minoriteter inom utgiftsområde 17 (1:2), varav 8 miljoner går till Giron Sámi Teáther och 5 miljoner kronor till att permanenta stödet till språksamarbetet Sámi Giellagáldu.

Regeringen gör flera satsningar för att stärka den judiska minoriteten och satsar bland annat på kunskap om förintelsen genom utökade stöd till Forum för levande historia – något vi välkomnar. Men vi ser också att Forum för levande historia bör få ett

utökat uppdrag att bidra till att öka medie- och informationskunnigheten och motverka ökad rasism och hatbrott. Vi avsätter 50 miljoner för detta ändamål.

Civilsamhälle och trossamfund och folkbildning

Nedskärningarna i civilsamhället är ett hårt slag mot bildningen, integrationen, det fira tänkandet och ytterst demokratin. I civilsamhället och inom folkbildningen möts människor med vitt skilda bakgrunder och förutsättningar och får möjlighet att växa och förbättra sitt lokalsamhälle samtidigt som man övar på demokratiskt beslutsfattande. Den ideella och den professionella folkbildningen når en miljon människor i Sverige årligen och finns i varje svensk kommun. På en del platser i vårt land är studieförbundens lokaler den enda samlingsplats för kommunens invånare som finns. Studieförbunden bidrar också med en infrastruktur till kulturen i form av lokaler. Stängningar av replokaler.

Politiken har ett ansvar att göra det så lätt som möjligt för människor att ge av sin tid och energi till det gemensamma – det ansvaret är Miljöpartiet beredd att axla. Vi återställer därför de neddragningar Tidöregeringen gjort inom studieförbunden och skjuter till ytterligare 100 miljoner vardera till studieförbunden och folkhögskolorna. Även SISU Idrottsutbildarna får en ökning med 60 miljoner kronor då anslaget till SISU inte ökat sedan 2017, vilket i praktiken innebär det att stödet minskat (anslag 13:1).

Vi förstärker ungdomsrörelsen med totalt 100 miljoner, avsätter 100 miljoner till civilsamhället, 20 miljoner till trossamfund och ytterligare 100 miljoner till allmänna samlingslokaler för att möjliggöra fler mötesplatser i hela landet.

Barns rätt till meningsfull fritid och satsningar på idrotten

Enligt det nationella ungdomspolitiska målet ska alla unga i åldrarna 13 till 25 år ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Men vi ser att både stillasittande och psykisk ohälsa är växande problem bland barn och unga idag. Idrott och föreningsliv stärker folkhälsan, främjar demokrati och ger människor ett socialt sammanhang. Det är särskilt viktigt att barn och unga har rättvisa möjligheter att utöva idrott, oavsett inkomst eller bostadsort. Att ge barn tillgång till idrotts- och kulturaktiviteter är även en brottsförebyggande åtgärd, genom att erbjuda ett sammanhang, positiva förebilder och en meningsfull fritid.

Även om tanken bakom regeringens satsning på det så kallade fritidskortet är god tror vi att fler barns fritid kan gynnas genom en annan och mer effektiv och ändamålsenlig fördelning av medlen, där inriktningen ligger på att stärka

verksamheterna snarare än ett tillskott till hushållsekonomin. De indirekta kostnaderna för satsningen väntas bli höga och den administrativa pålagan för såväl föräldrar som föreningarna riskerar att skapa hinder för utnyttjande av kortet. Enligt förslaget som gått på remiss (Ds 2024:16) uppgår de samlade kostnaderna för administration hos E-hälsomyndigheten, Försäkringskassan och Folkhälsomyndigheten till runt 260 miljoner kronor. När man utvärderat försök med liknande kort har de främst använts av barn från familjer med redan god ekonomi. Även om fritidskortet ger en rabatt på 500 kr respektive 2000 kr per barn, finns en risk att barn från hushåll med skral ekonomi ändå får stå utan fritidsaktivitet då resterande summa är för betungande för hushållskassan.

Miljöpartiet vill istället att pengarna ska gå till centralorganisationerna för att de i sin tur ska kunna arbeta med att sänka trösklarna till idrotts- och kulturaktiviteter för fler barn, med särskilt fokus på områden vi vet behöver stärkas upp. Vi avsätter 200 miljoner i extra medel till kulturskolan (1:2) och 50 miljoner till ungdomsorganisationer (12:1) för att fler ska få tillgång till en meningsfull fritid i hela landet. En annan viktig arena för meningsfull fritid och rekreation för barn som regeringen missar är den öppna fritidsverksamheten. Vi vill skjuta till ytterligare 100 miljoner för att utöka den öppna fritidsverksamheten (12:1) i form av fritidsgårdar, ungdomens hus och aktivitetshus, och göra verksamheten mer tillgänglig och jämlik i hela landet.

Vi avsätter totalt 340 miljoner till Riksidrottsförbundet och SISU idrottsutbildarna (13:1). 100 miljoner av dessa är tänkta för att stärka satsningen på att få fler att idrotta i områden med lägre socioekonomisk status. 30 miljoner avsätts för att stärka parasporten och 100 miljoner för att stärka elitidrotten, särskilt inom mindre sporter. Slutligen avsätts 50 miljoner för att utbilda fler ledare över hela landet. Utan tillräckligt många ledare kan inte fler barn tas emot.

I samma anda vill Miljöpartiet starta en anläggningsfond inspirerad av den danska motsvarigheten. Bristen på tider i hallar och anläggningar begränsar idrottsrörelsens möjlighet att växa och ta emot fler barn och unga, men även äldre, som vill börja idrotta. För detta avsätts 130 miljoner (13:1).

Friluftsliv för alla

Friluftstrenden är stark i Sverige. Den ger jobb i hela landet och ser till att fler människor får komma ut och njuta av vår fantastiska natur. Det är bra för hälsan att komma ut och röra på sig, en motvikt till dagens stillasittande. Vi tycker att det är oerhört viktigt att fler får möjlighet att komma ut i naturen. Kunskaper om naturen och möjligheten att vistas i den ger förutsättningar för ett livslångt positivt välbefinnande.

Naturens starkaste skydd är också människorna som älskar den. Friluftorganisationerna får ett tillskott på 132 miljoner (13:3) utöver regeringens satsning för att fler ska kunna ta del av vår natur.

Friluftsförbundet tvingades under 2023 att tacka nej till över 2 000 personer som önskade bli ideella ledare inom verksamheten och det är enligt förbundet långa köer till framför allt barn- och ungdomsverksamhet. Eftersom Friluftsförbundet inte tävlar kan man inte ta del av statens stöd till idrott och motion. Därmed sätter dagens finansieringslösning stopp för att realisera denna folkhälsopotential. Friluftsförbundet anser att kriterierna för vilka som kan inkluderas i riksidrottsförbundets statsstödspott behöver ändras ur detta perspektiv. Miljöpartiet instämmer i det och anser att regeringen bör återkomma i frågan.

Vi vill också jämma ut skillnaderna mellan friluftsliv och idrott när det gäller sociala avgifter. Idag finns ett undantag i socialavgiftslagen som innebär att organisationer som är medlemmar i Riksidrottsförbundet kan engagera ledare upp till ett halvt basbelopp utan att behöva betala sociala avgifter för ledarens ersättning. Detta undantag gäller inte för de friluftslivsorganisationerna som inte är medlemmar i Riksidrottsförbundet. Här menar vi att friluftslivsorganisationerna, som genomför likvärdiga ledarledda aktiviteter och som tydligt bidrar till folkhälsan, bör åtnjuta samma undantag som medlemmarna i Riksidrottsförbundet.

Mats Berglund (MP)

Camilla Hansén (MP)

Rasmus Ling (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Jan Riise (MP)

Motion till riksdagen 2024/25:1524

av **Lars Isacsson (S)**

Utökad satsning på läsinlärning genom stärkt lärarkompetens

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga satsningar på läsinlärning genom stärkt lärarkompetens och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Läsförmågan är en grundsten för framgång inom all utbildning och för en individs förmåga att engagera sig och delta aktivt i samhället. Medan regeringens aktuella satsning på bemannade skolbibliotek och inköp av böcker är värdefull, behöver insatsen för läsinlärning stärkas ytterligare, särskilt genom att investera i lärarnas kompetensutveckling i läsinlärning. Som socialdemokrat tror jag på att ge varje individ de bästa möjligheterna att lyckas. Genom att satsa på lärarkompetens inom läsinlärning, kommer vi inte bara att stärka elevernas läsfärdigheter, utan även deras chanser att lyckas i framtida studier och i yrkeslivet.

Regeringens nuvarande satsning:

Regeringen la fram förslag i budgetpropositionen för 2024 som fokuserar på att öka tillgången till bemannade skolbibliotek och investera i inköp av böcker till skolor.

Skolminister Lotta Edholm underströk att vi står inför en läskris och att fokus bör ligga på att alla elever ska kunna läsa, skriva och räkna.

Problem och förbättringsförslag:

1. **Stärkt lärarkompetens i läsinlärning:** Trots satsningen på kompetensutveckling för pedagogisk personal, behövs en mer riktad och djupgående utbildning för lärare i metodik och pedagogik för läsinlärning. Lärare bör rustas med verktyg och strategier för att identifiera och stötta elever som behöver extra hjälp med läsning. Alla lärarstudenter bör genomgå en särskild kurs i läsinlärning, och nuvarande lärare bör erbjudas vidareutbildning med inriktning mot effektiva metoder i läsinlärning.
2. **Uppföljning och forskning:** För att säkerställa att de vidtagna åtgärderna fungerar behövs regelbundna uppföljningar och forskning kring effektiviteten av de implementerade metoderna.
3. **Ökat fokus på tidig intervention:** Som skolministern nämnt, behöver elever som har svårigheter få stöd tidigt. Genom att stärka lärarnas kompetens i läsinlärning kan vi upptäcka och adressera läsproblem i ett tidigt skede.

Lars Isacsson (S)

Motion till riksdagen
2024/25:3024

av Åsa Westlund m.fl. (S)

Utgiftsområde 16 Utbildning och
universitetsforskning

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut	2
Motivering	2
En jämlik kunskapsskola utan vinstjakt	2
Ta tillbaka kontrollen över skolan och förskolan - skolans pengar ska gå till skolan.	2
Nödbroms mot vinstjaktens expansion – inför ett etableringsstopp för vinstdrivande skolor och förskolor.	2
En skolpeng som bidrar till ökad kunskap och likvärdighet – inte läckage av skattemedel	2
Åtgärdsprogram mot betygsfiffel i skolan	2
Bättre ekonomiska planeringsförutsättningar för skolor	2
Offentlighetsprincipen ska införas även för fristående skolor	2
Öka kontrollen över skolans resurser - krav på ekonomisk enhetsredovisning och förbud mot skolpengsflykt från kommunerna	2
Bryt upp skolkoncernerna och begränsa hur många skolor som får ingå i en koncern	2
Ett rättvist skolval	2
Vinstförbud istället för vinstjakt	2
Förbud mot religiösa friskolor	2
Förskolan ska ge alla barn en bra start	2
Tillsätt en förskolekommission för en jämlik förskola utan vinstjakt	2
Inför språkrav för personal i förskolan	2

Ökad tillgänglighet och kvalitet i förskolan	2
En jämlik kunskapsskola i hela landet- Ökat statligt ansvarstagande för skolans likvärdighet	2
Utbildade lärare i hela landet	2
Inför en ny Lex-lagstiftning för skolväsendet	2
Fortsätta satsningar på ökad trygghet och studiero	2
Stoppa nyrekryteringen till gängen	2
Utveckla fritidsverksamheten.	2
Stärk skolelevernas motståndskraft mot desinformation	2
Stärk skolans arbete för att motverka antisemitism	2
Ett rättvis betygssystem	2
Jämlik tillgång till läromedel och skolbibliotek	2
Rätt stöd i rätt tid till den som behöver	2
Svenska språket ska vara huvudspråk i skolan	2
En gymnasieskola som tar alla vidare till jobb eller studier	2
Förläng skolplikten och inför obligatoriskt gymnasium	2
Ökad kontroll över gymnasieskolans dimensionering	2
Fler ska klara gymnasieexamen och yrkespaketen utvecklas	2
Yrkes- och hantverksutbildningar för att klara kompetensförsörjningen	2
Stoppa vinstjakten och säkerställ kvaliteten på yrkesutbildningar	2
Öka kvalitén och kontrollen över vuxenutbildningen	2
Fler utbildningsplatser och höjd kvalitet inom regionalt yrkesvux	2
Stärk utbildningen i svenska för invandrare och inför ett kommunalt språkansvar	2
Bygg ut och utveckla yrkeshögskolan för framtiden	2
Högre utbildning och forskning för utveckling i hela landet	2
Bättre resurstilldelning för stärkt kvalitet på utbildningarna	2
Fortsätt utveckla studenthälsan	2
Tillträde till lärosäten för studentförbund	2
AI och dess påverkan på utbildningsväsendet	2
Fler ska ha möjlighet att studera inom högre utbildning	2
Värna forskningens frihet	2
	2

Forskningens finansiering	2
Forskningsråd för utbildning och forskning	2
Behov av särskilda forskningssatsningar	2
Rymdsatsning för säkerhet och klimat.	2
Polarforskning för klimat och säkerhet.	2
4 Anslagsförändringar	2
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	2
En bättre skola för elever med NPF	2
1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola	2
Språkkrav och fokus på språkutveckling i förskolan	2
Barnomsorg på obekväm arbetstid	2
1:14 Särskilda insatser inom skolområdet	2
Stärkt stöd för elever med särskilda behov	2
1:15 Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling	2
Kraftsamling för bättre skolresultat och stoppad utslagning.	2
Anslag 1:17 Statligt stöd till vuxenutbildningen	2
Fler måste utbildas för att förbättra matchningen på arbetsmarknaden	2
Staten måste ta ansvar för investeringstunga lärmiljöer	2
Tillgång till utbildning i hela landet	2
1:19 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	2
Fler platser på Yrkeshögskola	2
2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet	2
Värna studenters inflytande	2
2:3–2:62 Anslag till enskilda lärosäten	2
Excellent forskning och utbildning finns i hela landet	2
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor och 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	2
Mer resurser till forskning	2
Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning	2

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett etableringsstopp ska införas för vinstdrivande skolor och förskolor som ska gälla fram till att en lösning för att stoppa vinstjakten i skolan är på plats och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner ska ha veto vid ansökningar om friskoleetableringar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska lägga fram förslag för att skolpengen ska sluta överkompensera fristående förskolor, grundskolor och gymnasier och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska ge Skolinspektionen i uppdrag att särskilt granska skolor som avviker i sin betygsättning från t.ex. resultat på nationella prov och inrätta en visselblåsarfunktion för betygsfiffel och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa kännbara sanktioner mot skolor som uppvisar brister i sin betygsättning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska bli möjligt även för offentliga lärosäten att vid antagning kräva säkring av kunskaper med högskoleprov och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolbyten ska ske vid terminsstart samt att ersättningen ska följa eleven med två månaders fördröjning vid byte under terminen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentlighetsprincipen även ska omfatta friskolor och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska införa enhetsredovisning för fristående skolor och ett stopp för skolpengsflykt från kommunerna så att de resurser kommuner avsatt till skolan inte flyttas över till andra kommuner eller länder och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bryta upp skolkoncernerna och begränsa hur många skolor som får ingå i en koncern och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett gemensamt offentligt administrerat skolvalssystem, där alla väljer skola inom samma tidsperiod, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa kötid som urvalskriterium till friskolorna och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att huvudmän ska verka för att uppnå en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vinstuttag i skolan ska förbjudas och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett förbud mot religiösa friskolor och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en förskolekommission ska tillsättas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett vinstförbud på förskolans område och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att språkkrav för pedagogisk personal i förskolan ska införas och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barnomsorg på kvällar, nätter och helger ska finnas för dem som behöver, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga behovet av att genomföra ett förskolelyft motsvarande Äldreomsorgslyftet för att skapa trygga anställningar och höja kompetensen i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kunskapsbidraget ska byggas ut och om att regeringen ska säkerställa att kunskapsbidraget fortsatt ska ha en fördelningsprofil som syftar till att öka skolans likvärdighet och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolmyndigheterna bör säkra likvärdig kvalitet i utbildningen genom att stötta kvalitetsarbetet via regionala kontor i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta insatser för att motverka lärarbristen och tillkännager detta för regeringen.

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med läraraspiranter för att underlätta för obehöriga lärare som redan arbetar i skolan att utbilda sig till behörighet och jobba parallellt och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en lexlagstiftning för skolväsendet med krav på att skolverksamhet blir skyldig att anmäla allvarliga olägenheter samt brister i stöd och undervisning som eleverna har rätt till enligt skollagen och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Center mot våldsbejakande extremism bör få i uppdrag att utgöra stödfunktion till kommuner, myndigheter och andra aktörer för att stärka lokal operativ samverkan vid skolattacker och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skolans arbete med att motverka hedersrelaterat förtryck och att barn gifts bort, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta stärka skolans arbete med trygghet och studiero samt möjlighet att sätta in samordnade insatser och helt mobilfri skola och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa och värna elevernas inflytande i svensk skola och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av samordnade insatser mellan skola, socialtjänst och polis för att stoppa nyrekryteringen till gängen och bryta negativ social utveckling och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fritidshemmen behöver prioriteras både när det gäller resurser och utbildad personal och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla samverkan mellan fritidshem och föreningsliv så att fler barn kan få ägna sig åt fritidsaktiviteter på eftermiddagarna och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rätten till fritidshem successivt behöver utvidgas till att omfatta alla elever och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att stärka skolelevernars motståndskraft mot desinformation

och modernisera undervisningen i källkritiskt förhållningssätt och tillkännager detta för regeringen.

35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolverket bör få i uppdrag att stärka skolans arbete för att motverka antisemitism och säkerställa lärarnas tillgång till undervisningsmaterial kopplat till detta och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att betyget F som spärrgräns till gymnasiet ska avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur utslagningen från skolan och den psykiska ohälsan kan minska, samtidigt som betygen blir mer rättvisande, genom förändringar i betygssystemet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka pojkars skolresultat och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka modersmålsundervisningen och den nationella minoritetsspråksundervisningen och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka tillgången på läromedel och litteratur på de samiska språken och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler speciallärare och specialpedagoger behöver utbildas och anställas och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att alla elever får rätt stöd i rätt tid genom att rikta mer resurser mot tidiga insatser och att fler kommunala resursskolor ska finnas för de elever som har ett särskilt stort behov av stöd och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kraftigt förbättra stödet för elever med neuropsykiatriska funktionshinder och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge alla elever stimulans genom att t.ex. möjliggöra för elever att läsa i en snabbare takt och/eller på en annan nivå och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolverket ska få i uppdrag att följa upp utvecklingen och konsekvenserna av och riskerna med det nya

systemet med spetsutbildningar vad gäller volym, kvalitet, målgrupper samt huvudmän och tillkännager detta för regeringen.

46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda orsakerna till den ökande psykiska ohälsan och ökat antal neuropsykiatriska diagnoser bland unga samt åtgärder för att motverka psykisk ohälsa inom skolan och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla det förebyggande arbetet för att förhindra lång och problematisk skolfrånvaro och att samtidigt utveckla stödet från kommuner och regioner till både skolor och föräldrar för att elever ska komma tillbaka till skolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska tas fram nationell närvarostatistik där omfattningen av problematisk frånvaro kan belysas samt följas över tid och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att svenska ska vara huvudspråk i svensk skola och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minimikravet på andelen undervisning som ska vara på svenska i grundskolan höjs till minst 75 procent i skolor med svensk läroplan och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undantag som möjliggör för engelskspråkiga skolor att anställa obehöriga lärare bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att grundregeln ska vara att svenska ska vara huvudspråk i gymnasieskolan och att regelverken för detta ska utredas och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs ett ökat statligt ansvar också för en mer likvärdig gymnasieskola och att medel för ökad likvärdighet på sikt också bör omfatta gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om hur skolplikten kan förlängas och gymnasieskolan bli obligatorisk och tillkännager detta för regeringen.

55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statens styrning och dimensioneringen av gymnasieskolans olika program behöver öka och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att yrkespaketen ska fortsätta utvecklas som studieväg som leder till jobb och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om hur vinstjakten kan stoppas inom gymnasieskolan och kvaliteten säkerställas inom yrkes- och lärlingsutbildningar och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra tillgången till vuxenutbildning som kräver miljöer som är investeringstunga på alla nivåer och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur stödet och kvaliteten inom komvux bättre kan anpassas till målgruppen för att förbättra genomströmning och etablering på arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning över hur staten och huvudmännens kontroll över vuxenutbildningen med särskilt fokus på komvux och sfi kan öka och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att utreda stöd- och elevhälsoinsatser i komvux och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt tillgång och förtydligad rätt till kostnadsfria läromedel för elever inom sfi och vuxenutbildning på grundläggande nivå och tillkännager detta för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolverket och SPSM ska få i uppdrag att se över samt ta fram insatser och stödmaterial om funktionsnedsättning hos elever inom komvux och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en utredning gällande finansiering av studier inom komvux som anpassad utbildning och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler utbildningsplatser och höjd kvalitet i regionalt yrkesvux och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska införas en möjlighet till extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux från Skolverket för att

möta snabbt uppkomna utbildningsbehov regionalt och lokalt och tillkännager detta för regeringen.

67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla kombinationsutbildningar och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka utbildningen i svenska för invandrare och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett kommunalt språkansvar i syfte att fler ska delta i sfi och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett åtgärdsprogram för stärkt kvalitet i sfi ska genomföras med bland annat ökad reglering av distansundervisningen och ökad styrning mot fler behöriga lärare och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bygga ut yrkeshögskolan med fler utbildningsplatser och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett mer stadigvarande utbildningsutbud inom yrkeshögskolan för att tillgodose arbetsmarknadens långsiktiga behov och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett gemensamt system för ansökan till yrkeshögskolan bör införas samt att MYH bör få i uppdrag att genomföra en förstudie tillsammans med relevanta myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla yrkeshögskolan och tillkännager detta för regeringen.
75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bygga ut lärcentrum i fler delar av landet och tillkännager detta för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att examineras i sina distansstudier i närheten av där studenterna bor och tillkännager detta för regeringen.
77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad tillgång till decentraliserad utbildning och lärcentrum för att säkra näringslivets och välfärdens kompetensförsörjning även på mindre orter och tillkännager detta för regeringen.
78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att ha fortsatt god tillgång på platser i den högre utbildningen i hela landet och tillkännager detta för regeringen.

79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av högskolans resurstilldelningssystem som har bred parlamentarisk förankring och syftar till att säkra utbildning av hög kvalitet och en dimensionering som är anpassad till arbetsmarknadens behov och tillkännager detta för regeringen.
80. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka tillgången på VFU-platser genom att såväl offentliga som privata verksamheter ska åläggas att ta emot VFU-studenter och tillkännager detta för regeringen.
81. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla studenthälsan och tillkännager detta för regeringen.
82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anpassade läromedel och om att säkerställa att studenter som har rätt till anpassad kurslitteratur har det vid kursstart och tillkännager detta för regeringen.
83. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en försöksverksamhet med ändrade terminstider och tillkännager detta för regeringen.
84. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över högskoleförordningen gällande politiska studentförbund och deras tillträde till lärosäten och tillkännager detta för regeringen.
85. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över högskolors och universitets uppdrag och resurser för att utveckla och anordna kurser och utbildningar för att möta efterfrågan från yrkesverksamma som omställningsstudiestödet skapar och tillkännager detta för regeringen.
86. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av kurser motsvarande en eller två terminers heltidsstudier på avancerad nivå för att skapa nya vägar in i bristyrken eller tillföra spetskompetens och tillkännager detta för regeringen.
87. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bredda rekryteringen och tillkännager detta för regeringen.
88. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa anpassade utbildningsvägar för personer som har en gymnasial utbildning inom vård eller teknik och som efter några år i arbetslivet vill studera vidare på högskolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
89. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att arbetslivserfarenhet återigen ses som meriterande vid ansökan till högskolan och tillkännager detta för regeringen.

90. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förlänga försöksverksamheten med ett nationellt prov som möter grundläggande behörighet till högskolestudier och tillkännager detta för regeringen.
91. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över om lärosätena ska ges öronmärkta resurser för validering och tillkännager detta för regeringen.
92. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska säkerställa att myndigheterna inom utbildningsområdet följer utvecklingen med AI inom sina områden och bygger kunskap och förmåga att hantera möjligheter och risker med AI och tillkännager detta för regeringen.
93. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna den akademiska friheten och tillkännager detta för regeringen.
94. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna forskningens frihet såväl i Sverige som internationellt och tillkännager detta för regeringen.
95. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskare bör ges tryggare anställningar och tillkännager detta för regeringen.
96. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förekomsten av staplingar av tidsbegränsade anställningar inom högre utbildning och forskning och tillkännager detta för regeringen.
97. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nya karriärvägar mellan högskolan och det omgivande samhället och tillkännager detta för regeringen.
98. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att jämställdheten ska förbättras inom den högre utbildningen och forskningen och tillkännager detta för regeringen.
99. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till öppen vetenskap och tillkännager detta för regeringen.
100. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av rymdforskning för säkerhet och klimat och tillkännager detta för regeringen.
101. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en ny rymdlag och tillkännager detta för regeringen.
102. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av resurser till rymdforskning och behovet av att ett nytt satellitprogram etableras och tillkännager detta för regeringen.

103. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av polarforskning för klimat och säkerhet samt betydelsen av ett nytt polarforskningsfartyg och tillkännager detta för regeringen.
104. Riksdagen anvisar anslagen för 2025 inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning enligt förslaget i tabell 1 i motionen.

Motivering

En jämlik kunskapsskola utan vinstjakt

Alla barn i Sverige ska få en god utbildning och bildning, det är både en rättighet och den viktigaste investeringen samhället gör i varje människa. Tyvärr är det långt ifrån verkligheten i svensk skola idag. De senaste decennierna har samhället förlorat kontrollen över skolan till marknaden med ökande ojämlikhet och segregationen som följd. Samtidigt som våra barns utbildning har blivit ett medel för att tjäna pengar har skolan blivit allt sämre på att ge barn från studieovana hem de kunskaper som krävs. Varje år överkompenseras friskolor med flera miljarder för kostnader som de inte ens har, samtidigt som kommunens ekonomi dräneras. Men marknadsskolan läcker inte bara skattemedel till vinst, utan skapar också betygsinflation, fusk och skev resursfördelning. Likvärdigheten brister mellan skolor, elever och olika delar av landet. Så kan vi inte ha det. Vinstintressen måste bort från svensk skola så att det alltid är barnens lärande som står i fokus.

Regeringen och Sverigedemokraterna har svikit svensk skola dubbelt. Man har ignorerat kostnadskrisen och skurit ner anslagen till skolan, vilket gjort att skolor runtom i landet tvingats till nedskärningar och uppsägningar av lärare. Skolor som redan hade svårt att få ekonomin att gå ihop på grund av friskoleetableringar eller vikande elevunderlag på landsbygden har fått det ännu värre. SD-regeringen gör svensk skola fattigare samtidigt som skolkoncernerna och deras ägare blir rikare.

Svensk skola misslyckas idag med att kompensera elever utifrån deras olika förutsättningar och behov. Friskolornas orättvisa kösystem ökar segregationen och den skeva skolpengen gör att resurser saknas där de behövs som mest. Betygssystemet skapar stress och psykisk ohälsa samtidigt som det leder till att resurser sätts in först i slutet av grundskolan, när det ofta redan är försent. Skolans fokus på tidiga insatser och grundläggande färdigheter måste öka, i synnerhet för att säkerställa tillräckliga

färdigheter i svenska språket. Språket är nyckeln till all annan kunskap och helt avgörande för att bryta segregationen och ge alla barn en likvärdig skolgång.

Ta tillbaka kontrollen över skolan och förskolan - skolans pengar ska gå till skolan

Svensk skola är idag världsunik med att tillåta obegränsade vinstuttag ur den offentligt finansierade skolan. Sedan Moderaterna släppte lös marknadsexperimenten och vinstjakten har en skolmarknad tagit form som kännetecknas av svag offentlig insyn och kontroll, en skolpeng som skapar incitament för vinstjakt och orättvisa kösystem som sorterar ut elever och spär på segregationen. Sedan 1990-talet har samhället steg för steg förlorat kontrollen över skolan med ökande vinstjakt, segregation och ojämlikhet som följd.

För oss socialdemokrater är det tydligt att samhället måste ta tillbaka den demokratiska kontrollen över skolan från marknaden. Svensk skola ska fortsatt ha friskolor, valmöjligheter och skolval – men fokus ska vara på kunskap och bildning, inte vinstjakt.

Socialdemokraterna har genom åren vidtagit en rad åtgärder för att ta tillbaka kontrollen över skolan och stoppa överkompensationen av friskolor. Men samtliga röstades ner av högermajoriteten i riksdagen. Samma partier som tidigare röstat nej till våra förslag om att stoppa till exempel den överkompensation som finns till friskolor, har nu till slut erkänt att friskolor är överkompenenserade av skolpengen.

Ändå fortsätter regeringen och SD att låta friskolor överkompenstras med flera miljarder varje år, trots att det finns färdigutredda förslag som går att använda för att stoppa detta. Det är ett stort svek gentemot såväl elever som skattebetalare. Det innebär att landets kommuner, trots kostnadskrisen, tvingas fortsätta överkompenstrera friskolor för kostnader de inte har i flera år framöver. När det gäller förskolan och gymnasieskolan har regeringen inte ens erkänt att samma problem med överkompensation finns där som i grundskolan.

Regeringen har tillsammans med Sverigedemokraterna också slagit fast att vinstjakten i svensk skola ska fortsätta. Utredningen om att förbjuda vinstuttag har ändrats och utredningen får inte längre föreslå ett vinstförbud. Istället för att ta itu med grundproblemet och förbjuda vinsterna helt, tror regeringen och SD att ökad administration, byråkrati och kontroller ska kunna garantera att skolor inte skär ned på kvalitén i skolan för att gå med vinst. Det är naivt. Allt i skolan kan inte detaljregleras och kontrolleras. Därför kommer det alltid gå att tumma på kvalitén för att gå med vinst.

Deras förslag kommer därför inte komma till rätta med problemen. Däremot kommer deras förslag skapa nya problem, i takt med att allt mer resurser som kunde gått till undervisning istället ska gå till ökad administration och kontroll. Regeringen har inte föreslagit något för att begränsa vinstintressena inom förskolan.

Antalet utlandsägda och börsnoterade grundskolor i Sverige har ökat kraftigt. Även på förskoleområdet ser vi allt fler förskolor som drivs av koncerner. En mycket stor majoritet av de elever som går i fristående skolor går i aktiebolagsdrivna skolor, en utveckling som inte alls förutsågs när systemet med en skolmarknad infördes i Sverige. I dagens säkerhetspolitiska läge innebär detta också betydande säkerhetspolitiska risker. En riskanalys från Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) visar på flera sårbarheter för utländsk påverkan i det svenska skolsystemet. Det är enligt FOI inte osannolikt att utländska aktörer kan köpa in sig i svensk skola i syfte att påverka det demokratiska samhället. I praktiken finns idag inget som hindrar att så sker. Marknadsskolan leder alltså inte bara till att ekonomiska intressen går före våra barn och ungas rätt till utbildning, utan också till att det i praktiken är omöjligt att avgöra eller stoppa om det finns andra intressen bakom bolagen och deras ägare. Det här är ännu en oacceptabel konsekvens av dagens skolsystem.

Vi socialdemokrater vill ha en jämlik kunskapsskola. Den vinstjakt som styr dagens skola leder helt fel. För att fler ska kunna lära sig mer i svensk skola måste den demokratiska kontrollen över skolan återtas och varje elevs tid med en undervisande lärare måste öka. Några viktiga reformer för att nå dit presenteras i det följande.

Nödbroms mot vinstjaktens expansion – inför ett etableringsstopp för vinstdrivande skolor och förskolor

Den kraftiga expansion av vinstdrivande skolor som skett i Sverige de senaste åren har både lett till ökad vinstjakt och att den demokratiska kontrollen över skolan minskar. Att skolmarknaden allt mer domineras av en rad skolkoncerner med stora juridiska och strategiska resurser innebär ytterligare en förlust av kontroll från demokratiskt folkvalda till skolägare.

Minskningen av barnkullar riskerar att förstärka de problem som skolpengssystemet och överkompensationen för med sig. Detta drabbar nu först förskolan, där alla kommuner nu ser minskade barnkullar några år framöver.

Staten måste nu dra i nödbromsen innan det är försent. Därför har vi föreslagit att ett etableringsstopp införs för vinstdrivande skolor och förskolor till dess att en lösning för att stoppa vinstjakten i svensk skola är på plats. Befintliga utredningar och

beredningsunderlag, exempelvis utredningen om ”Etableringsstopp för fristående skolor och fristående fritidshem med konfessionell inriktning”, bör kunna utgöra grund för att snabbt få en lagstiftning om etableringsstopp för vinstdrivande skolor och förskolor på plats.

Vi anser också att kommunerna ska ha vetorätt mot etablering av friskolor.

En skolpeng som bidrar till ökad kunskap och likvärdighet – inte läckage av skattemedel

Likvärdigheten i skolan behöver öka mellan såväl kommuner, skolor och elever.

Skolpengen måste göras om så att resursfördelningen bidrar till ökad kunskap och likvärdighet.

Nuvarande skolpengssystem överkompenserar friskolor för ansvar som bara kommuner har och missgynnar elever i kommunala skolor. Detta är ett faktum som sedan tidigare är väl utrett. SOU 2020:28 ”En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning” utredde frågan och föreslog att en förändring ska genomföras av hur skolpengen beräknas så att kommuner ska kunna göra avdrag för de merkostnader som uppstår p.g.a. att olika huvudmän har olika ansvar. Även Riksrevisionens granskning ”Skolpengen – effektivitet och konsekvenser” bekräftade bristerna i skolpengen och konstaterade att dagens skolpengssystem varken är kostnadseffektivt eller bra för likvärdigheten i svensk skola.

Vi socialdemokrater föreslår att skolpengssystemet görs om omedelbart så att de kommunala skolorna och förskolorna kompenseras för det större lagstadgade ansvar de har och att större hänsyn tas till skolornas fasta kostnader.

Åtgärdsprogram mot betygssiffel i skolan

En rapport från Skolverket och UKÄ har visat att elever som gått i friskolor klarar sig sämre än elever på kommunala skolor när de går direkt in på högskolan. Allra värst ser det ut för aktiebolagsdrivna skolor, där studenterna presterar över 6 procentenheter lägre jämfört med studenter som examinerats från offentliga gymnasieskolor. Fiffel och fusk med betyg är en sidoeffekt av marknadsskolan, där det helt enkelt lönar sig för skolor att sätta höga betyg.

Vi socialdemokrater föreslår att regeringen genomför ett åtgärdsprogram mot betygssifflet och förtroendekrisen i skolan. Programmet bör till exempel innehålla följande delar; uppdrag till skolinspektionen att särskilt granska de grund- och gymnasieskolor som avviker i sin betygssättning (dvs sätter högst betyg i de ämnen där

det saknas nationella prov eller avviker kraftigt i de ämnen där det finns nationella prov), inrättandet av en visselblåsarfunktion för att avslöja betygsfiffel och kännbara sanktioner mot skolor och skolhuvudmän som uppvisar brister i sin betygssättning. Dessutom bör regeringen tillfälligt ge även offentliga lärosäten möjlighet att göra som Handelshögskolan i Stockholm och kräva ett visst resultat på högskoleprovet för att kunna bli antagen på betyg till de mest populära utbildningarna.

Bättre ekonomiska planeringsförutsättningar för skolor

Riksrevisionens granskning visar att skolpengens storlek inte speglar de faktiska kostnaderna för att ta emot eller förlora ytterligare en elev. Förändringar i elevunderlaget leder idag till snabba resursväxlingar och ekonomisk osäkerhet särskilt för kommunala skolor. Eftersom skolpengen i dagens system följer eleven, ofta med omedelbar verkan, drabbas skolan som förlorar eleven omedelbart av minskade intäkter. Kostnaderna för lärare, lokaler och elevhälsa kvarstår däremot, vilket leder till behov av nedskärningar eller ytterligare resurstillskott som i sin tur föranleder höjd skolpeng. Utredningen om en likvärdig skola föreslog att skolbyten som huvudregel ska ske vid terminsstart samt att ersättningen för de elever som av olika skäl ändå behöver byta till en annan huvudmans skola under läsåret ska följa eleverna med två månaders fördröjning. Detta är viktiga förslag som bör övervägas för att ytterligare säkerställa att skolpengen fördelas likvärdigt och skolorna får långsiktiga planeringsförutsättningar.

Offentlighetsprincipen ska införas även för fristående skolor

I dag saknas insyn i friskolorna, trots att de finansieras till 100 procent av skattebetalarna och sysslar med myndighetsutövning. Offentlighetsprincipen ska gälla även i friskolor. Offentlighetsprincipen är en central del i den svenska demokratin och rättsordningen. Den innebär bland annat att allmänheten och medierna har rätt till insyn i och tillgång till information om statens och kommunernas verksamhet. Skolan är något av det viktigaste vi har i svensk välfärd. Därför är det också helt avgörande att svenska folket ska ha rätt och möjligheter att eftersöka och ta del av information om hur offentliga medel används vare sig det handlar om kommunala skolor eller friskolor. Både förhållanden och missförhållanden måste kunna granskas i offentlig verksamhet, även om den är privat bedriven. Detta är helt avgörande för att kunna stärka välfärden i framtiden. Insynen och transparensen måste öka, därför vill vi socialdemokrater att offentlighetsprincipen ska gälla för alla huvudmän.

Öka kontrollen över skolans resurser - krav på ekonomisk enhetsredovisning och förbud mot skolpengsflykt från kommunerna

Öppna böcker är en förutsättning både för att kunna granska skolverksamhet och säkerställa att skattebetarnas pengar används effektivt. Inte minst vinstdrivande skolkoncerner har en tendens att göra det omöjligt för myndigheter, allmänhet, kommuner och föräldrar att följa hur skolpengen faktiskt används. Därför vill vi till exempel införa krav på enhetsredovisning för fristående skolor utifrån Skolkostnadsutredningens förslag och stoppa skolpengsflykt från kommunerna. När kommuninvånarna betalat skatt för att barnen i kommunen ska få en bra skolgång, är det orimligt att skolföretag istället använder pengarna till att finansiera expansion eller annan verksamhet i helt andra kommuner eller till och med andra länder. Skolkoncerner flytta resurser från en kommun till att expandera i andra kommuner, detta helt utan insyn och kontroll från kommunen som betalat skolpengen. Det ger koncerner konkurrensfördelar gentemot mindre friskolor, men innebär också att kommunala skolor konkurreras ut, tvingas stänga eller får merkostnader på grund av tomma platser.

Bryt upp skolkoncernerna och begränsa hur många skolor som får ingå i en koncern

Skolkoncernerna står för den största och mest svårstoppade formen av vinstjakt i svensk skola. Bara de sju största koncernerna kan sammanlagt göra en vinst på 2 miljarder per år. Snåriga ägarupplägg försvårar insyn och kontroll. Därför krävs särskilda åtgärder för att stoppa skolkoncernernas vinstjakt genom att bryta upp skolkoncernerna och begränsa antalet skolenheter en koncern får ha. Det ska utredas hur antalet skolor i en koncern kan begränsas och hur ett lämpligt maxtak skulle se ut.

Ett rättvist skolval

Vi ska värna allas möjlighet att välja skola. Tyvärr är dagens skolval varken fritt eller rättvist. Friskolornas orättvisa köer stänger ute elever och begränsar valfriheten för många föräldrar. Bristen på insyn i skolvalsköer gör att friskolor kan sortera ut elever som är mer lönsamma, vilket avslöjats vid flera tillfällen. Det är förstås helt oacceptabelt. Skolan är till för barnen. Barn ska kunna välja skola, men skolor ska inte kunna välja elever.

Vi socialdemokrater vill ha ett rättvist och transparent skolval där fler får chansen att välja skola. Föräldrar och elever ska kunna göra trygga skolval i ett tydligt och mer rättvist skolvalssystem som har barnen i fokus. Vi föreslår därför att ett gemensamt och offentligt administrerat skolvalssystem införs där både kommunala och fristående skolor

ska ingå. Samtidigt ska friskolornas egna kösystem avskaffas. Föräldrars önskemål om plats på en skola ska precis som i dag fortsatt vara styrande för skolplaceringar och rätten att få gå i en skola nära hemmet och syskonförturen ska säkras så att skolvalet blir tryggt och så att familjer kan få en hållbar vardag.

Skolan är en viktig mötesplats för barn och unga med olika bakgrund. Därför föreslår vi att huvudmän ska verka för att uppnå en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter.

Vinstförbud istället för vinstjakt

Vi är med rätta stolta över välfärden i vårt land. Den generella välfärden är den starkaste omfördelande kraften som finns. Den gör Sverige rättvist och unikt. Men marknadsexperimenten i skolan har gått för långt. Den svenska marknadsskolan är världsunik med att tillåta obegränsade vinster på våra gemensamma medel. Drivkraften att tjäna pengar har fått stå i centrum, istället för den välfärden är till för. Marknadsskolan leder till att resurserna till skolan inte används effektivt.

Möjligheten att göra vinst i skolan skapar incitament för oseriösa aktörer att söka sig till skolväsendet. Skattepengar används till expansion, uppköp och delas ut till riskkapitalbolagens aktieägare, istället för att användas till skolböcker och till fler anställda lärare.

Skolor ska fokusera på barnens lärande - inte på vinstjakt. Vi socialdemokrater vill stoppa vinsterna i skolan och vi har en majoritet av svenska folket med oss. Vi vill fortsatt ha friskolor, valmöjligheter och skolval – men i svensk skola ska fokus vara på kunskap och bildning, inte vinstjakt. Vi föreslår därför att vinstuttag ur skolan ska förbjudas.

Förbud mot religiösa friskolor

Religiös påverkan hör inte hemma i skolan. Alla skolor i Sverige ska vara bra skolor, med fokus på kunskap och bildning – inte religiös påverkan. Ändå vet vi från bland annat SÄPO att det förekommit kopplingar mellan exempelvis skolverksamhet och den våldsbejakande islamistiska miljön. Det är helt oacceptabelt. I regeringsställning tog den socialdemokratiskt ledda regeringen initiativ till att det har införts tydligare krav och skärpta regler för religiösa friskolor. Men vi anser att det inte räcker. Därför vill vi socialdemokrater förbjuda religiösa friskolor. Hänsyn ska tas för de internationella åtaganden som Sverige har ingått och nationella minoriteters förutsättningar att bibehålla och utveckla sin kultur.

Förskolan ska ge alla barn en bra start

Förskolan är en av grundstenarna för ett jämlikt samhälle. Det är genom förskolan som vi som samhälle både tar tillvara på de små barnens lust att leka och lära men också möjliggör för föräldrarna att jobba och utbilda sig. Förskolan ska erbjuda alla barn en bra start i livet. Oavsett vilken bakgrund man har ska förskolan finnas där för en tryggare och mer lärorik uppväxt. För att det ska vara möjligt krävs små barngrupper och en personalintensiv verksamhet. Behoven måste vara styrande. För att minska barngrupperna fick förskolan stora resurstillskott under den förra socialdemokratiska ledda regeringen, och från och med 2022 började de statliga resurserna till förskolan viktas socioekonomiskt. Men det finns mycket kvar att förbättra inom förskolan för att alla barn ska få en riktigt bra start i livet.

Tillsätt en förskolekommission för en jämlik förskola utan vinstjakt

De senaste åren har förskolan påverkats av en rad saker. Barnkonventionen har blivit svensk lag och pandemin visade på ökade risker både när det gäller personalens hälsa och barnens lärande. Fler barn deltar i förskolan och vistelsetiderna blir längre samtidigt som förskolans språkutvecklande uppdrag både när det gäller svenska och andra modersmål blivit mer komplext. Dessutom drivs allt fler förskolor i bolagsform.

Sammantaget gör detta att vi ser ett stort behov av en förskolekommission. En sådan kommission borde få i uppdrag att göra en nulägesanalys samt att ta fram förslag i syfte att öka kvaliteten och likvärdigheten i förskolan i framtiden. Förskolekommissionen borde bestå av representanter från profession och forskning. Fackliga organisationer som Kommunal och Sveriges lärare är exempel på parter som är särskilt viktiga för att involvera personalen i förskolan. En politisk referensgrupp bör knytas till förskolekommissionen.

Andelen förskolor som drivs av bolag ökar och några stora koncerner intar en alltmer dominerande roll. Risken är att oseriösa aktörer och vinstjakt, precis som i grundskolan och gymnasiet, kommer att få en allt större negativ påverkan på förskolans likvärdighet och kvalitet. Fristående förskolor har också lägre andel utbildad personal än kommunala förskolor. Ett vinstförbud behöver därför utredas och införas även på förskolans område. Tillsynen av förskolan behöver också förstärkas samtidigt som kommuner ska ha ett avgörande inflytande över etableringar av fristående förskolor.

Inför språkrav för personal i förskolan

I Sverige ska barn ges goda förutsättningar att lyckas i skolan, men ändå ser vi att barn ges ojämlika villkor redan från skolstart. Bristande kunskaper i svenska språket försvårar inläringen och förståelsen även i andra ämnen. Inte sällan har de barn som är i allra störst behov av träning och utveckling i svenska språket också sämst tillgång till språkträning.

Om varje barn och elev ska mötas av både höga förväntningar och goda möjligheter att lära sig god svenska krävs både fler insatser och tydligare krav när det gäller svenska språket. Grundläggande är att personalen själva behärskar svenska språket väl, men det är också viktigt att kontinuerligt arbeta med språkutveckling inom förskolan. Förskolan är avgörande för att de barn som inte talar svenska hemma ska ha goda möjligheter att lära sig språket. Därför vill vi införa språkrav för pedagogisk personal i förskolan. Den personal som behöver ska få utbildning för att klara språkkraven.

Ökad tillgänglighet och kvalitet i förskolan

Förskolans viktigaste uppgift är barnens utveckling. Den spelar också en viktig roll för föräldrars möjligheter att fullt ut vara en del av arbetskraften och kunna ta de jobb som finns. Därför är det avgörande att förskola på obekväm arbetstid erbjuds i tillräcklig utsträckning i alla kommuner.

Äldresomsorgslyftet har bidragit till att höja kvalitet och kompetensen inom äldreomsorgen. Ett förskolelyft skulle på motsvarande sätt ge personal inom förskolan möjlighet att fortbilda sig på arbetstid.

En jämlik kunskapsskola i hela landet- Ökat statligt ansvarstagande för skolans likvärdighet

En grundläggande princip för svensk skola är att den ska vara likvärdig i hela landet. Skolan ska kompensera för ojämlikheter. Så är tyvärr inte fallet idag. Med den socialdemokratiskt ledda regeringen ökade staten sitt ansvarstagande för att stärka likvärdigheten i hela landet. 2018 infördes ett statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling i skolan. Det har i stor utsträckning lett till mer resurser där behoven är som störst och satsningar på mer och bättre utbildad personal i skolorna. Att högerregeringen stoppade den planerade utbyggnaden av detta statsbidrag i budgeten för 2023 innebar i praktiken att man lät kostnadsökningarna sänka skolans resurser.

Regeringen har bytt namn på statsbidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling till kunskapsbidraget. För oss socialdemokrater är det viktigt att

statsbidraget fortsätter att ha en fördelningsprofil som syftar till att öka skolans likvärdighet

Kommuner kan och ska ta ett stort ansvar för att fördela skolans resurser efter behov. Även staten behöver fortsätta öka sitt ansvarstagande för skolans likvärdiga finansiering. Resursfördelningen ska i ökad utsträckning ske efter elevernas behov

Utöver att bygga ut kunskapsbidraget behöver den statliga närvaron öka regionalt för att bättre kunna stödja skolor och huvudmän lokalt samt för att sprida goda arbetsmetoder mer systematiskt.

Utbildade lärare i hela landet

Lärarna är nyckeln för att stärka undervisningens kvalitet och för att eleverna ska lära sig mer. För att öka kvaliteten i undervisningen behövs fler utbildade och skickliga lärare.

Fler behöver utbilda sig till lärare och fler vägar till läraryrket behövs för att komma till rätta med lärarbristen. För att detta ska vara möjligt är också kortare, kompletterande utbildningar till lärare för dem som redan har en annan akademisk utbildning viktiga. Vi vill införa ett system med läraraspiranter för att underlätta för obehöriga lärare som redan arbetar i skolan att utbilda sig till behörighet och jobba parallellt.

Om skolans likvärdighet ska kunna stärkas i hela landet behövs fler utbildade lärare i hela landet. Sambandet mellan lärarutbildningens placering och möjligheten för skolor att rekrytera behöriga lärare är stark, varför lärarutbildningarna fortsatt behöver finnas över hela landet.

Inför en ny Lex-lagstiftning för skolväsendet

De senaste åren har vi sett hur regeringens underfinansiering av skolan lett till nedskärningar och uppsägningar av lärare. På många håll i landet har detta fått stora konsekvenser för det stöd och stimulans som eleverna ska ha rätt till enligt skollagen. Lärare som larmat om brister har riskerat att drabbas av repressalier. Rektorer som vägrat genomföra besparingar som står i konflikt med elevernas rätt har mottagit tillrättavisningar. Vi vill stärka skolelevernas tillgång till det stöd som de redan har rätt till enligt skollagen och skolpersonalens möjligheter att slå larm om brister. Därför föreslår vi att en Lex-lagstiftning för skolväsendet införs med krav på att skolverksamhet blir skyldig att anmäla allvarliga olägenheter samt brister i stöd och undervisning som eleverna har rätt till enligt skollagen.

Fortsatta satsningar på ökad trygghet och studiero

Skolan ska vara en säker plats där elever och lärare kan känna sig trygga och fokusera på lärande. Samhällets skydd mot skolattacker behöver öka. Center mot våldsbejakande extremism bör få i uppdrag att utgöra stödfunktion till kommuner, myndigheter och andra aktörer för att stärka lokal operativ samverkan vid skolattacker. Metodstöd ska utvecklas för att skolor och skolpersonal ska bli bättre rustade att känna igen och hantera varningssignaler för potentiella skolattacker.

Stöket i skolan drabbar många elever och lärare hårt och ska stoppas. Otrygghet, dålig arbetsmiljö och bristande studiero förflyttar fokus från inläring och kunskapsutveckling. När hot, våld och trakasserier riktas mot lärare, rektorer och annan utbildningspersonal är det inte bara ett angrepp på en enskild person, utan på skolans uppdrag och ytterst vår demokrati. Arbetet med att stärka skolans arbete med trygghet och studiero behöver fortsätta. Skolan ska tydligare kunna identifiera barn riskzon att hamna i kriminalitet och sätta in samordnade insatser. Skolans arbete med att motverka hedersrelaterat förtryck och att barn gifts bort måste stärkas.

De senaste åren har lärarfacken vittnat om att allt fler lärare utsätts för olika typer av hot och påverkansförsök. Det är oacceptabelt. Därför tog den socialdemokratiskt ledda regeringen fram förslag på hårdare straff för dem som angriper lärare och annan skolpersonal och riksdagen har nu beslutat om sådana straffskärpningar.

Skolpersonal har från och med höstterminen 2022 tydligare befogenheter att ingripa för att säkra trygghet och studiero. Lärare ska känna hela samhällets stöd och inte behöva känna tvivel när de ingriper vid stök och oro. På förslag av den S-ledda regeringen förtydligades att lärare och annan skolpersonal har befogenheter att ingripa vid stök och oro – även fysiskt om situationen så kräver.

Läraren ska vara den som bestämmer i klassrummet. Mobiler stjäl allt mer av ungas tid, också under skoltid. Den S-ledda regeringen införde möjlighet för rektor att besluta om mobilfria skoldagar i grundskolan, men vi ser nu behov av att gå längre och förbjuda användning av mobiltelefoner under hela skoldagen. När det är motiverat av undervisningsskäl eller för enskilda elever medsärskilt behov av stöd/hjälpmiddel via mobil eller skärm ska rektor kunna besluta om undantag.

Regeringspartierna och Sverigedemokraternas uttalade avsikt att frånta eleverna inflytande och medbestämmande över ordningsreglerna riskerar att minska delaktigheten från eleverna men också ordningsreglernas legitimitet och efterlevnaden av dessa. Socialdemokraterna vill säkerställa och värna elevernas inflytande i svensk skola. Det är viktigt att eleverna får organisera sig självständigt.

Stoppa nyrekryteringen till gängen

En bra och likvärdig skola där alla barn får chans att utvecklas efter sina förutsättningar utgör den viktigaste förebyggande insatsen för att se till att barn och unga inte hamnar snett i livet. Särskilt viktig är skolan för de elever som redan har en psykosocial problematik. För att stoppa nyrekryteringen till gängen och bryta negativ social utveckling behöver mer av tidiga och samordnade insatser mellan skola, socialtjänst och polis. Lärare och skolpersonal bör få utbildning i att identifiera och kunna hantera tecken på att elever är i riskzonen för gängrekrytering.

Mer behöver göras för skolorna med allra tuffast förutsättningarna med fler lärare och mindre klasser. Resurser behöver tillföras för att höja kunskapsresultaten genom att till exempel anställa dubbelt så många lärare i kärnämnen, förbättra elevhälsan eller minska undervisningsgrupperna. Genom två lärare i klassrummet eller betydligt minskade klasser skulle varje elev få mer tid med skickliga lärare och det blir högre kvalitet i undervisningen, mindre stök och mer kontinuitet i undervisningen.

Ingen ungdom i farozonen för att hamna i kriminalitet ska hamna mellan stolarna eller gå under radarn. Bästa vaccinet mot kriminalitet är att fler barn klarar skolan och därför måste nolltolerans råda mot olovlig skolfrånvaro.¹ Skola och barnomsorg ska få bättre stöd att identifiera barn i riskzonen.² Sekretessen behöver ses över i syfte att underlätta samordningen av insatser där socialtjänst, skola och polis behöver samarbeta.

Skolor som har det tuffast behöver få bättre förutsättningar att anställa socionomer som kan identifiera och stödja elever med psykosociala problem. Socionomer kan också fungera som en länk mellan skolan, familjen och socialtjänsten och vara en viktig del i arbetet med skolfrånvaro.

Utveckla fritidsverksamheten.

Fritidshemmen ska vara en självklar del av skoldagen. Fritidshem av hög kvalitet har betydelse för barns utveckling. Genom att sätta leken i centrum kan fritidspedagogiken stärka elevernas kunskaper, samarbetsförmåga, självkänsla och sociala utveckling. Fritidshemmen har därmed potential att bidra till både högre kunskapsresultat och jämlika livschanser. Fritidshemmen behöver prioriteras högre av såväl huvudmän som staten både när det gäller resurser och utbildad personal. Vi vill utveckla samverkan

---

¹ Tillägg /förtydligande ang. skolsocionomer mm Uti från Valutspel 22-09-07, , input från David Strömberg

² Tillägg Uti från faktablad valrörelsen 22, input från David Strömberg

mellan fritidshem och föreningsliv så att fler barn kan få ägna sig åt fritidsaktiviteter på eftermiddagarna. På fritids ska alla barn få ta del av idrotts- och kulturaktiviteter.

Läxhjälp, idrottsträning och kultur- och musikskola inom ramen för fritidshemmets verksamhet skulle underlätta livspusslet för många familjer, ge många elever samma stöd i skolarbetet och samma chans till en meningsfull fritid.

Rätten till fritidshem behöver successivt utvidgas så att den blir mer oberoende av ens föräldrars sysselsättning och fritids potential att bidra till ökat lärande och jämlika uppväxtvillkor ska tas tillvara.

Stärk skolelevernas motståndskraft mot desinformation

Idag ser vi hur desinformation och propaganda flödar från auktoritära stater, högerextrema och gängkriminella. Alltför ofta är det barn och unga som är måltavlorna och sociala medier används för att sprida desinformation, propaganda och att rekrytera.

Skolan har en avgörande uppgift att rusta barn och unga med verktyg och kunskaper för att kunna genomskåda desinformation. Skolinspektionens granskning visar på betydande brister i undervisningen kring källkritik i svenska gymnasieskolor. Av de 30 granskade skolorna hade 25 behov av förbättringar. Skolverket bör därför få i uppdrag att stärka skolelevernas motståndskraft mot desinformation och modernisera undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Stärk skolans arbete för att motverka antisemitism

På många skolor finns tecken på ökad antisemitism och en del lärare upplever att det är svårt att tala med elever och bemöta diskussioner kring nutida konflikter. Redan idag finns ett omfattande material hos Skolverket och stöd kring hur lärare kan arbeta för att identifiera, bemöta och undervisa om antisemitism. Det är nu viktigt att säkerställa att det finns tillräckliga resurser hos Skolverket för att både informera och stötta lärare runtom i landet men också att det undervisningsmaterial som finns är uppdaterat och möter behoven i klassrummen. Skolverket bör därför få i uppdrag att se över undervisningsmaterialet och en uppgift att sprida kunskapen till lärare.

Ett rättvis betygssystem

Varje barn i svenska skola ska mötas av höga förväntningar och en tro på att de kan lyckas. Men skolan ska inte bidra till utslagning av barn och ungdomar. Här ser vi att dagens betygs- och skolsystem bidrar till att varje år sortera och slå ut ett stort antal elever i övergången mellan grund- och gymnasieskolan. År 2024 lämnade över 16 procent av eleverna grundskolan utan att vara behöriga till ett nationellt program till

gymnasiet. Det här är ett misslyckande inte minst mot bakgrund av att skollagen är tydlig med att alla barn ska ges ledning och stimulans för att kunna utvecklas så långt som möjligt.

1994 infördes en gräns för godkänt och 2011 det underkända betygssteget F. Det är uppenbart att införandet av betyget F inte blev som tänkt. När den skarpa godkäntgränsen infördes var förväntan att i stort sett att alla elever skulle klara att få godkänt betyg, men så blev det inte. Högerpartierna sa att elever skulle bli sporrade att prestera bättre, men idag vittnar både lärare och forskning om att betygssystemet snarare leder till att många elever tappat motivation och ger upp. Elever som inte lyckas uppnå godkänt stängs inte bara ute från vidare studier, utan upplever också frustration, hopplöshet och en känsla av att inte vara godkänd som person. Betygssystemet påverkar också skolans resursfördelning genom att stödinsatser koncentreras till senare årskursen när det ofta redan är försent, istället för att sättas in tidigt när de har störst effekt.

Vi socialdemokrater kräver att regeringen lyssnar på OECD, IFAU och den tidigare Betygsutredningen och avskaffar betyget F som spärrgräns till gymnasiet. Även betygskriterier och behörighetsreglerna till gymnasiet behöver ses över.

Pojkars resultat i svensk skola är generellt sett lägre än flickors. Statistik visar att pojkarnas betyg varit kring 10 procent lägre än flickornas sedan 1988. Det behövs ökad kunskap om varför det ser ut så och på vilka sätt pojkars resultat kan höjas. Förändringarna av betygssystemet förefaller drabba pojkar och flickor olika. Flickor har generellt blivit mer stressade och risken för psykisk ohälsa har ökat medan pojkar generellt sett mer tenderar att uppvisa utåtagerande beteendestörningar eller aggressivitet. Tydligare uppdrag krävs till myndigheter för att se över vilka insatser som kan göras för att höja pojkars skolresultat och minska stress och psykisk ohälsa bland flickor.

Kunskapskrav och betygskriterier som gäller skolan måste vara åldersadekvata för både pojkar och flickor, särskilt med beaktande av barns kognitiva utveckling.

Jämlik tillgång till läromedel och skolbibliotek

Språket är nyckeln till all annan kunskap. En god läsförmåga förbättrar en elevs förutsättningar att lära i andra ämnen men är också nödvändig för att kunna vara delaktig i ett demokratiskt samhälle. Därför är det en mycket allvarlig utveckling att läsningen och läsförmågan fortsätter sjunka bland svenska elever. Därför är det viktigt att tillgången till skolbibliotek och tillgång till läromedel nu stärks.

Goda språkkunskaper blir alltmer en tillgång i en global värld. Forskning visar att modersmålsundervisning förbättrar ordförrådet inte bara på modersmålet men också på svenska och dessutom bidrar till bättre skolresultat. Den översyn av modersmålsundervisningen som regeringspartierna och Sverigedemokraterna aviserat riskerar därmed snarare att leda till negativ påverkan på både kunskapsutvecklingen i modersmålet och i svenska språket. Vi socialdemokrater vill istället stärka modersmålsundervisningen och den nationella minoritetsspråksundervisningen i linje med forskningen på området.

Mer fokus behöver läggas på förbättrad tillgång på såväl läromedel som skönlitteratur på de samiska språken.

Rätt stöd i rätt tid till den som behöver

I svensk skola ska alla barn ges förutsättningar att lyckas och utvecklas så långt som möjligt, oavsett vem man är, var man kommer ifrån, eller vilken skola man går på. Enligt Skolverkets statistik omfattades 5,9 procent av eleverna i grundskolan av ett åtgärdsprogram läsåret 2022/23, vilket motsvarar 65 200 elever. Andelen är högst i årskurs nio, då 9,3 procent av eleverna har ett åtgärdsprogram. Detta återspeglar ett mönster att stöd ofta sätts in i slutet av grundskolan, vilket ofta är för sent.

Vi vill fortsätta stärka arbetet för att varje elev ska få rätt stöd i skolan innan problemen hunnit växa sig för stora. Fler speciallärare och specialpedagoger behöver utbildas och anställas. Alla skolor ska kunna erbjuda det stöd som behövs, exempelvis i mindre undervisningsgrupper. Fler kommunala resursskolor ska finnas för de elever som har ett särskilt stort behov av stöd, och ingen elev ska lämnas utan möjlighet att komma vidare till gymnasiet.

Idag får alldeles för många elever med olika former av neuropsykiatriska funktionshinder inte det stöd de behöver och har rätt till enligt skollagen. Detta måste förändras och regeringen måste därför se över hur reglerna för att garantera eleverna särskilt stöd kan skärpas och återkomma till riksdagen med sådana förslag. För att ytterligare stärka arbetet med tidiga insatser, så att de som behöver extra stöd verkligen får det, vill vi att mer resurser inom kunskapsbidraget riktas mot lägre årskurser.

Vi socialdemokrater vill bygga en skola där ingen elev halkar efter eller hålls tillbaka. Att elever har rätt till ledning och stimulans för att kunna utvecklas så långt som möjligt betyder inte bara att alla ska ges förutsättningar att lyckas, utan också att extra utmaningar ska ges till de elever som kan och vill springa före. Alla skolor måste därför jobba aktivt med att se till att även elever med hög begåvning får stimulans, och

där kan förändringar och förtydliganden i regelverken nu leda till att fler elever kan läsa i en snabbare takt och/eller på högre nivå.

Den nya omfattande möjligheten att starta riksrekryterande spetsutbildningar behöver följas upp och belysas med avseende på volym, målgrupper och huvudmän för att säkerställa att kvaliteten inte försämras. Då det finns risk att fristående huvudmän startar spetsutbildningar som en marknadsföringsinsats utan att säkerställa tillräcklig kvalitet i utbildningen måste denna aspekt särskilt följas upp.

Specialpedagogiska skolmyndighetens resurser behöver öka för att även specialskolan ska få del av satsningar på höjda lärarlöner och andra riktade insatser till skolan. En stark elevhälsa med tidiga och samordnade insatser mellan skola, hälso- och sjukvård och socialtjänst är fortsatt viktig för att barn och unga med ogynnsam utveckling ska kunna få stöd i ett tidigt skede.

En likvärdig skola som möter alla barn utifrån deras behov är viktigt också för att förebygga en god psykisk hälsa bland barn och unga. Om skolan ska bli jämlik fordras också en tillgänglig elevhälsa som förebygger såväl fysisk som psykisk ohälsa. Bättre möjligheter att träffa kurator är ett exempel på hur skolan bättre kan främja den psykiska hälsan.

Den psykiska ohälsan bland barn och unga har ökat de senaste åren. Det ställer nya krav på elevhälsa och barn- och ungdomspsykiatri. Men det reser också frågan om hur vi bäst förebygger psykisk ohälsa. För att kunna göra det på ett effektivt sätt behöver vi fördjupa kunskapen om vad som orsakar den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga. Vi vill därför utreda varför barn och unga drabbas allt oftare av psykisk ohälsa och varför antalet neuropsykiatriska diagnoser ökar. Inom ramen för en sådan utredning behöver många olika tänkbara orsakssamband analyseras, såsom huruvida utvecklingen i Sverige skiljer sig ifrån den i andra länder och hur förändringar i svenska skolsystemet i så fall påverkat utvecklingen.

Det förebyggande arbetet för att motverka att elever får lång och problematisk frånvaro ska utvecklas, liksom kommunernas och regionernas stöd till både skolor och föräldrar för att elever ska komma tillbaka till skolan. Nationell närvarostatistik där omfattningen av problematisk frånvaro kan belysas och följas över tid är centralt för detta.

Svenska språket ska vara huvudspråk i skolan

Språket är ett viktigt kitt för att hålla samman ett samhälle. Vi vill bygga ett samhälle där alla barn som växer upp i Sverige får lära sig svenska och utveckla ett rikt och

nyanserat språk. Forskning visar att barn lär sig bäst på sitt starkaste språk.

Svensktalande barn riskerar därför att lära sig mindre när mer av undervisningen är på engelska. Den ämnesrelaterade svenskan blir svagare.

Vi vill skärpa kravet på att svenska ska vara huvudspråk i skolan. Detta för att alla barn och elever ska få en god grund att stå på – och så att samhällsgemenskapen kan öka i vårt land. Trots att språklagen fastslår att svenska är huvudspråk i Sverige finns idag undantag i skolan som gör att svenskan försvagas i det svenska skolsystemet. Upp till hälften av undervisningen får ske på engelska idag enligt Skolförordningen 9 kap. 18 §, även när det inte gäller elever som inte till vardags talar engelska med en eller båda sina föräldrar. Gymnasieskolan är relativt oreglerad när det gäller undervisningsspråk. Det undantag som möjliggör för engelskspråkiga skolor att anställa obehöriga lärare ska tas bort.

För att undvika sämre kunskapsinhämtning och för att främja svenska språket måste regelverken stramas åt. Därför föreslår vi att minimikravet på andelen undervisning som ska vara på svenska i grundskolan höjs till minst 75 procent. Gräddfiler med obehöriga lärare på engelska skolor ska tas bort och svenska ska användas vid betygsättning och annan myndighetsutövning. Att svenska ska vara huvudspråk bör också vara grundregel i en obligatorisk gymnasieskola, även om fler undantag bör utredas utifrån att olika studieinriktningar är olika språktunga. Därför vill vi utreda tydligare regleringar för svenska språkets användning även i gymnasieskolan. Möjligheten att bedriva utbildningar inom ramen för International Baccalaureate (IB) och internationella skolor (på grund- och gymnasienivå) med ett annat lands läroplan och språk ska kvarstå.

Undervisning på andra språk ska fortsatt säkerställas för exempelvis barn till internationell spetskompetens och forskare. Tvåspråkig undervisning ska fortsatt anordnas för elever som dagligen talar ett annat språk än svenska med en eller båda föräldrar. Nationella minoritetsspråk, modersmålsundervisning och möjligheten till tvåspråkig undervisning för elever med annat modersmål ska värnas.

En gymnasieskola som tar alla vidare till jobb eller studier

Gymnasiet är ett avgörande steg ut i vuxen- och arbetslivet. Tyvärr är det ett steg som alltför många unga inte lyckas eller till och med hindras från att ta. Det oförlåtande betygssystemet leder till utslagning, stress och psykisk ohälsa. Många unga upplever sig dömda på förhand och tappar motivation, framtidstro och ger upp. För den som inte klarat grundskolan och inte är behörig till nationellt program kan vägen till examen förefalla hopplös. Bara en bråkdel av de som påbörjar introduktionsprogram når fram

till gymnasieexamen, vilket knappast är uppmuntrande för någon som redan har ett skolmisslyckande bakom sig.

Samtidigt som fullgjorda gymnasiestudier alltmer blivit ett minimikrav för att komma vidare till jobb eller studier, tappar samhället allt fler unga till arbetslöshet, utanförskap eller kriminella nätverk. En fungerande skolgång som erbjuder möjligheter och framtidstro är en av samhällets mest verkningsfulla brottsförebyggande åtgärder. Att utforma en gymnasieskola som tar alla unga vidare till jobb eller fortsatta studier är både avgörande för att säkra samhällets framtida kompetensförsörjning och att stoppa nyrekryteringen till kriminella nätverk.

Det statliga ansvaret för likvärdigheten i gymnasieskolan behöver stärkas och gymnasieskolan måste mycket bättre än idag bidra till att utjämna elevernas ojämlika förutsättningar. Därför ska medel för ökad likvärdighet på sikt också ska omfatta gymnasieskolan.

Förläng skolplikten och inför obligatoriskt gymnasium

Det svenska utbildningssystemet måste utvecklas för en ny tid. Kraven på kompetens ökar inom de flesta yrken och det påverkar i grunden gymnasiet roll för både samhällets utveckling och individens möjligheter. Om Sverige ska kunna konkurrera med kunskap och kompetens, men också fylla kompetensbehoven till välfärd och företag, måste fler lära sig mer.

Att skolplikten upphör efter grundskolan innebär både en falsk signal till unga att de inte behöver utbilda sig och att samhällets möjligheter att fånga upp unga drastiskt försämras. De krav som arbetsmarknaden ställer på språkliga, matematiska, digitala, kreativa och sociala kompetenser innebär att det i praktiken inte finns någon arbetsmarknad för unga som inte läser vidare på gymnasiet. Arbetsmarknaden kräver också i allt större utsträckning att kompetens fylls på fler gånger under arbetslivet. Därför måste utbildningar också vara påbyggnadsbara.

Hela samhället har ett ansvar för att inte lämna unga omyndiga människor utan vettig sysselsättning. Det kommunala aktivitetsansvaret är inte en tillräcklig åtgärd, vare sig för att stoppa unga från att rekryteras av gäng eller för att höja kompetensen och anställningsbarheten hos den unge. Ett obligatoriskt gymnasium skulle förutom att ge unga människor en utbildning också ge samhället nya möjligheter att fånga upp unga människor som riskerar att dras in i kriminalitet. Med obligatorisk skolnärvaro som följs upp kontinuerligt blir det lättare för samhället att sätta in åtgärder i tid när något börjar gå snett. Det blir också lättare för polisen att agera när de ser unga driva runt på stan

under skoltid. Samhället har inte råd att tappa unga i gymnasieåldern vare sig det är till arbetslöshet, utanförskap eller kriminella nätverk.

Vi socialdemokrater föreslår därför att skolplikten ska förlängas och omfatta även gymnasiestudier upp till 18 års ålder. Det innebär att gymnasieskolan ska bli både en plikt och en rättighet. En utredning ska tillsättas som utreder hur ett obligatoriskt gymnasium bör utformas. Gymnasiet ska fortsatt bestå av ett antal olika program med olika inriktningar, såväl teoretiska som yrkesförberedande. Olika inriktningar kan ha olika behörighetskrav, och betyg kan fortsatt vara ett urvalskriterium, men spärrgränser ska inte längre hindra elever från att alls studera vidare på gymnasiet. Exakt vilka förändringar som behöver göras i gymnasieskolans uppbyggnad och programutbud när det blir en obligatorisk skolform måste utredas.

Ökad kontroll över gymnasieskolans dimensionering

Det finns idag ett kompetensgap mellan utbudet på gymnasiekurser och vilken arbetskraft som efterfrågas på arbetsmarknaden. Det innebär att det är för få utbildningar inom en del sektorer där företag skriker efter arbetskraft samtidigt som det utbildas för många inom andra områden. Många unga som fullgjort gymnasiet får därför ändå inte jobb inom den sektor de utbildat sig. Från höstterminen 2023 ingår grundläggande behörighet från start i de gymnasiala yrkesprogrammen, med möjlighet att välja bort detta. Det öppnar upp tidigare skapade återvändsgränder och ökar attraktionskraften för framförallt yrkesutbildningar.

Efter riksdagsbeslut under 2022 kommer kursbetyg avvecklas i gymnasieskolan och ersättas av ämnesbetyg under 2025. Det kommer både minska onödig stress på elever och istället öka motivationen att lära mer och utvecklas.

Vi socialdemokrater tog avgörande steg för att bättre dimensionera gymnasiala utbildningar för att matcha behovet av kompetens. En princip i skollagen infördes som innebär att arbetsmarknadens behov ska vägas in när huvudmän, oavsett om de är offentliga eller enskilda, bestämmer vilka utbildningar som ska erbjudas och antalet platser på dessa. Regeringen behöver nu aktivt följa upp den nya lagstiftningen och se till att den implementeras över hela landet.

Arbetet med att förbättra matchningen av gymnasieutbildningar behöver därutöver fortsätta. På sikt behöver statens styrning och dimensioneringen av gymnasieskolans olika program öka. Tydligare ramar för såväl offentliga som fristående huvudmän behövs som tar hänsyn både till elevers efterfrågan och arbetsmarknadens behov av kompetens.

Fler ska klara gymnasieexamen och yrkespaketen utvecklas

Mer måste göras för att fler ska nå en gymnasieexamen, men mer måste också göras för att fler ska göra det på utsatt tid. Bland de elever som inte varit behöriga till nationellt program och inlett sin utbildning på ett introduktionsprogram går knappt hälften över till ett nationellt program inom fem år och bara en begränsad del av dessa når examen.

SOU 2022:34, ”I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning” pekar på en rad anledningar till att elever inte når målen. Bland systemfaktorerna nämns betygssystemet och kunskapskravens utformning, men också behörighetskraven. Andra faktorer handlar exempelvis om elevernas bakgrund och hur skolorna arbetar med undervisningens kvalitet och tillgången till stöd och lärmiljöer. En faktor som leder till starkare arbetsmarknadsanknytning är inslag av yrkesutbildning på introduktionsprogram. Den S-ledda regeringen införde nationella och påbyggnadsbara yrkespaket där elever kan tillgodogöra sig delar av ett gymnasialt yrkesprogram. Redan idag finns därmed möjligheten att läsa yrkespaket via introduktionsprogram för den som inte är behörig till nationellt program. Paketerna är möjliga att byggas ut till en fullständig gymnasieexamen, även senare i livet och via komvux.

Kvalitén och genomströmningen på gymnasieskolans introduktionsprogram behöver stärkas och ytterligare satsningar behövs för att stärka elevernas yrkeskunnande. Utbudet av yrkespaket behöver fortsätta byggas ut i samverkan med branscherna och tydligheten för eleverna vid studie- och yrkesval behöver öka i gymnasieantagningen. Fler elever på introduktionsprogram ska också få genomgå lärlingsutbildning. Elever behöver ges goda förutsättningar att göra kloka yrkes- och utbildningsval och därför ska studie- och yrkesvägledningen utvecklas.

Yrkes- och hantverksutbildningar för att klara kompetensförsörjningen

Trots att behovet av hantverkskunnande är skriande inom många yrken har regeringen ingen plan för att möta efterfrågan. Hantverksprogrammet har avskaffats som nationellt program på gymnasiet och ett program, frisör- och stylistprogrammet, har införts i skolformen. En rad inriktningar inom hantverksprogrammet ansågs samtidigt antingen vara för små eller olämpliga för att inrymmas inom någon annan programinriktning.

Regeringen menar att utbildningar av nationellt intresse som till sitt innehåll och sin struktur inte ryms inom något nationellt program, men som ändå bör kunna erbjudas inom gymnasieskolan, i stället ska kunna erbjudas i form av olika riksrekryterande utbildningar. Denna förändring innebär en stor risk för att behovet av smala yrkesutbildningar för yrken som många gånger kan vara avgörande på svensk

arbetsmarknad helt läggs ned. Regeringen måste därför säkerställa att hantverksprogrammets upphörande inte försämrar möjligheterna för unga att utbilda sig till hantverksyrken samt vidta andra åtgärder för att säkerställa att kompetensförsörjningen i smala branscher ska fungera.

Vi föreslår att regeringen nu utreder behovet av ett statligt stöd till yrkesutbildning i smala branscher som kräver stora investeringar för att kunna erbjudas. Risken är annars att ingen kommun tar ansvar för att erbjuda för Sverige viktiga, men smala yrkesutbildningar av den här typen. Dessa utbildningar bör anordnas i nära samverkan med branscherna så att kvalitén kan bli hög. Erfarenheterna av hur branschskolorna fungerade ska tas tillvara.

Stoppa vinstjakten och säkerställ kvaliteten på yrkesutbildningar

De senaste åren har det uppdagats hur vinstdrivande skolföretag använder yrkes- och lärlingsutbildningar för att tjäna pengar på det svenska skolsystemet. En del skolföretag har bedrivit naturbruksgymnasium utan djur, andra har hänvisat el-elever att praktisera på städfirma.

Ersättningen till skolföretag för elever som läser yrkesinriktad utbildning är ofta flera gånger högre än för elever som läser teoretiska utbildningar. Detta beror på att friskolan kompenseras för att exempelvis hålla sig med hästar, stall eller utrustning.

Yrkesutbildningar i synnerhet gymnasielärlingsutbildningar har blivit en lukrativ utbildningsverksamhet för vinstdrivande skolföretag eftersom skolföretagen då både kan skära ner på kostnaderna för utbildningsmiljöer och lokaler när eleverna är ute på praktik och får ett extra statsbidrag för lärlingsinriktningen

En granskning av Skolinspektionen som undersökte undervisningens kvalitet i ämnet djur på naturbruksprogrammet och i ämnet ellära på el- och energiprogrammet visade på utbredda kvalitetsbrister. Av 26 gymnasieskolor, varav 16 med offentlig huvudman och 10 med enskild, var två tredjedelar i behov av att utveckla verksamheten för att eleverna ska ges goda möjligheter att utveckla ett gott yrkeskunnande. Hälften av de granskade skolorna bedrev undervisning ”med få eller inga möjligheter för eleverna att sköta och hantera djur, anläggningar och utrustning i ämnet djur, eller praktiskt utföra mätningar och felsökningar i ämnet ellära.”

Vi kräver insatser för att säkerställa kvaliteten på undervisningen på yrkesinriktade utbildningar. En utredning bör tillsättas som genomlyser överkompensationen till fristående gymnasier och hur skolföretag kan tvingas leverera den utbildning som eleverna har rätt till och som samhället betalar för.

Vuxenutbildning för jobb, tillväxt och omställning

Sverige är en kunskapsnation och ska konkurrera med kunskap och kompetens, inte med låga löner. Det kräver stora investeringar i utbildning, både från samhällets och individens sida. Samtidigt ger investering i utbildning mångdubbelt tillbaka. Sverige ska vara ett land där människor genom hela livet kan utbilda sig för att ta de jobb som växer fram. I en alltmer kunskapsintensiv ekonomi ställs högre krav på att kunskaper och färdigheter förnyas. Det ska därför aldrig vara för sent för att vidareutbilda sig för ett fortsatt yrkesliv. Oavsett om det är för att ens arbetsplats lagts ned, för att växla yrke eller för att ens tidigare kunskaper behöver kompletteras eller valideras. Det är nödvändigt för att vi ska kunna öka sysselsättningen, vara ledande i klimatomställningen, bryta segregationen och finansiera välfärden.

Utslagningen från skolan medför att många unga kommer att behöva läsa in gymnasiekompetens senare i livet. Ett skolmisslyckande vid 16 års ålder får aldrig stänga ute från möjligheten att senare ta sig vidare i utbildningssystemet. Det behövs också riktade insatser mot de grupper som inte tar del av vidareutbildning i arbetslivet. Det kan handla om uppsökande verksamhet med information och insatser för att motivera människor att läsa vidare.

Vi ser vuxenutbildning som en möjlighet till utveckling genom utbildning och bildning. Antingen genom att leda till jobb eller öppna för vidare studier. Vuxenutbildningen ska svara mot arbetsmarknadens behov och bidra med kompetens för att klara klimatomställningen. Den är också avgörande för att ge människor förutsättningar att vara aktiva samhällsmedborgare som tillvaratar sina rättigheter och fullgör sina skyldigheter

Arbetslösheten ökar nu, inte minst bland utrikes födda, samtidigt som välfärden och företag inte hittar den kompetens de söker för sina verksamheter. Detta kompetensgap är ett hot både mot välfärdens kvalitet och omställningen av samhället. Utan rätt utbildad personal kommer Sveriges utveckling att bromsas. Utan rätt utbildning, kommer människor som idag står utanför arbete inte kunna ta de jobb som behövs. Alla som kan ska jobba. Men det har aldrig varit låglönekonkurrens som gjort Sverige framgångsrikt, utan goda möjligheter till utbildning och omställning. Vi ska inte sänka människors pris utan ge alla möjligheten att höja sitt värde. Här spelar vuxenutbildningen och yrkeshögskolan nyckelroller.

Klimatkrisen är en av vår tids största utmaningar. Vi behöver genomföra en kraftfull klimatomställning som fungerar för alla i Sverige. Det pågår redan en omvandling av samhället med ökad efterfrågan på kompetens inom bland annat digitalisering,

automatisering och elektrifiering, inte minst i norra Sverige. Utvecklingen inom AI snabbar på omvandlingen inom en rad sektorer. Fortsatta satsningar på utbildning är avgörande för att Sverige ska kunna ta en ledande roll i klimatomställningen och behålla sin konkurrenskraft.

Segregationen sliter sönder vårt samhälle och har successivt banat väg för en allt brutalare brottslighet. Att komma i arbete, lära sig svenska och bli självförsörjande är helt avgörande för att öka integrationen och förebygga utanförskap. Barn mår bra av att se sina föräldrar gå till jobbet. Oavsett om man är nyanländ eller fastnat i arbetslöshet, om man har en utbildning i ryggen eller saknar detta, är vuxenutbildningen avgörande för att skapa vägar framåt. För de utrikes födda som står utanför arbetsmarknaden är fortsatta satsningar på yrkesutbildning för vuxna särskilt viktiga.

Det nya omställningsstudiestödet innebär att utbildningsutbudet behöver öka och anpassas. De förbättrade möjligheterna att studera väntas ge en ökad efterfrågan på många utbildningar för vuxna, inte minst inom yrkeshögskolan och yrkesutbildningar inom komvux och folkhögskolan. Därför måste även de statliga satsningarna på dessa utbildningar öka. Ett annat sätt att förbättra utbudet är att staten tar ett ansvar för investeringstunga utbildningsmiljöer för att kompetensbehovet inom olika yrken ska kunna fyllas.

Öka kvalitén och kontrollen över vuxenutbildningen

Vuxenutbildningen har liksom skolan utsatts för omfattande marknadsexperiment. Till skillnad från i skolan finns däremot inga enskilda huvudmän i komvux, utan bara offentliga huvudmän, kommuner och i vissa fall regioner. Kommunerna kan dock välja att lägga ut hela eller delar av sin utbildning på entreprenad enligt 23 kap. skollagen (2010:800) med bibehållet huvudmannaskap. Entreprenaden genomförs antingen genom upphandling av utbildningarna eller genom att utbildningsanordnare auktoriseras. År 2021 var det 662 000 kursdeltagare inom komvux som studerade hos en annan utbildningsanordnare än huvudmannen. Detta motsvarar 51 procent av samtliga kursdeltagare.

Idag finns strukturella brister inom styrningen och ansvarsfördelningen av kommunal vuxenutbildning. Kvalitén på utbildningarna varierar och behöver stärkas. Det är vanligt att det systematiska kvalitetsarbetet brister och särskilt tydligt är detta när utbildningen bedrivs på entreprenad av en extern utförare. Den socialdemokratiska regeringen ändrade Skolinspektionens instruktion så att myndigheten från och med 2022 är skyldig att genomföra löpande tillsyn av vuxenutbildning också på skolnivå, oavsett om

utbildningen bedrivs av en kommun eller av en upphandlad entreprenör. Regeringen bör se över behovet av ytterligare verktyg för ökad kontroll av vuxenutbildningen.

Statens skolinspektion och KLIVA-utredningen (SOU 2020:66) har visat på kvalitetsbrister inom komvux. En del av dessa brister kan härledas till entreprenadförhållandet inom komvux. Kommunerna uppger också svårigheter med upphandlingen, bl.a. att det kan vara svårt att få utbildningsföretag att lämna anbud på utbildning för få elever och att det kan bli långa och kostsamma processer om upphandlingen överklagas.

Verktygen för att följa upp och kontrollera att utbildningsverksamhet inom komvux har bra kvalitet behöver bli skarpare, inte minst när det gäller upphandlad verksamhet. En utredning ska därför genomföras över hur kontrollen över vuxenutbildningen kan öka och statens ansvar stärkas i syfte att öka kvaliteten och rättssäkerheten. Även de privata utbildningsanordnarnas roll ska ingå i analysen. Fokus måste samtidigt i större utsträckning läggas på att förhindra att brister uppstår istället för att bara vidta åtgärder i efterhand om och när det uppdagas. Huvudmännen måste vara vaksamma så att inte vinstjakten går ut över kvaliteten.

I syfte att öka kvalitén och likvärdigheten i komvux behöver elevernas möjligheter till stöd och anpassningar utvecklas. Elevgruppen inom komvux har förändrats. För många av de utrikesfödda som ska etablera sig på den svenska arbetsmarknaden är yrkesvux det bästa alternativet. För att möta målgruppens behov och bryta segregationen behövs mer utbildning men också ökad kvalitet och stöd i utbildningen. Här är det viktigt att analysera vilka åtgärder, till exempel förbättrad tillgång till stöd och ökad tillgång till elevhälsoinsatser som kan få fler elever att nå målen med sin utbildning i komvux. Utredningen om läromedel i skolan visade att kvaliteten i komvux ofta blir lidande då studenterna inte har råd att köpa kurslitteratur. För att höja kvaliteten och öka jämlikheten vill vi socialdemokrater därför att även läromedel inom komvux på sikt ska vara kostnadsfria.

Skolverket och SPSM borde få i uppdrag att se över och ta fram insatser och stödmaterial om funktionsnedsättning hos elever inom komvux.³ Möjligheterna för personer med intellektuell funktionsnedsättning att studera inom komvux ska stärkas. Idag avstår många på grund av svårigheter att kombinera olika ersättningar. Det behöver utredas hur finansiering av anpassad utbildning inom komvux ska ske.

---

³ Finns skrivning i SOU 2024:16, s31.

Fler utbildningsplatser och höjd kvalitet inom regionalt yrkesvux

Trots att stort och långsiktigt behov av yrkesinriktad utbildning på gymnasial nivå inom komvux (regionalt yrkesvux) har SD-regeringen hantering av yrkesvux präglats av plötsliga nedskärningar och kortsiktighet. Vuxenutbildningen byggdes ut kraftigt av den socialdemokratiska regeringen, som också gjorde det till en rättighet att läsa på komvux. Regionalt yrkesvux har blivit en motor i omställningen på arbetsmarknaden och ett skarpt verktyg för jobb och integration. Den tidigare socialdemokratiska regeringen la också om utbildningspolitiken avseende hur gymnasieskolan och yrkesutbildningarna inom den kommunala vuxenutbildningen ska dimensioneras så att hänsyn framöver ska tas till arbetsmarknadens behov av kompetens.

Satsningen på regionalt yrkesvux behöver fortsätta med fokus på både ökad kvalitet och att skapa fler utbildningsmöjligheter för vuxna. Det är viktigt att kommunerna får möjlighet att planera utbyggnaden och dimensionera utbildningen efter de behov som finns. Om kvalitén ska kunna öka bör ersättningen per plats inom regionalt yrkesvux höjas. En yrkesutbildning med hög kvalitet ger eleverna bättre yrkeskunskaper och leder till att en större andel får arbete efter utbildningen. För att kommunerna ska kunna erbjuda yrkesutbildningar i tillräcklig omfattning i förhållande till behoven i arbetslivet behöver statsbidraget för yrkesutbildningar i komvux ses över.

Yrkesutbildningen inom komvux kan bli mer effektiv och bättre anpassad efter de behov som finns, både på arbetsmarknaden och hos individer. Statens finansiering av yrkesutbildning inom komvux behöver ändras för att bli mer långsiktig.

För att möta behoven som följer av klimatomställningen, den snabba utvecklingen av artificiell intelligens och en förändrad arbetsmarknad ställs nya krav på att säkerställa kompetensförsörjning inom en rad viktiga yrken. I linje med förslag i SOU 2024:16 ska det införas en möjlighet till extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux från Skolverket för att möta snabbt uppkomna utbildningsbehov regionalt och lokalt.⁴

Kombinationsutbildningar inom komvux är utbildningar där kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (SFI) eller svenska som andraspråk kombineras med en yrkesutbildning på gymnasial nivå. Satsningen på kombinationsutbildningar har möjliggjort att fler utrikes födda kan få en sammanhållen språk- och yrkesutbildning som snabbare leder till arbete. Kombinationsutbildningar bör fortsatt stödjas och utvecklas för att förbättra utrikes föddas etablering i arbetslivet och integrationen i samhället.

---

⁴ Se s. 28 i yrkesvuxutredningen SOU 2024:16

För att ytterligare stärka kompetensförsörjningen och kopplingen mellan arbetslivet och yrkesutbildningen ställer vi oss positiva till att yrkesvux utvecklas med möjligheten att anställa lärlingar. Det är dock viktigt att det är arbetsmarknadens parter i respektive bransch som ska avgöra i kollektivavtal huruvida yrkesutbildning ska kunna genomföras som lärlingsanställning.⁵

Stärk utbildningen i svenska för invandrare och inför ett kommunalt språkansvar

Svenska språket är helt avgörande för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden och för att bli en del av det svenska samhället. Att kunna tala, skriva och läsa på svenska är ett krav inom många yrken och ofta nödvändigt för att kunna delta i utbildning. Språket lägger grunden för självständighet och delaktighet, en fungerande integration och är även en förutsättning för vårt gemensamma välbefinnande och vår gemensamma välfärd. Därför är svenska för invandrare (SFI) helt avgörande i det svenska utbildningssystemet.

Det är väl känt att det finns kvalitetsbrister inom SFI. För att fler ska kunna lära sig svenska måste SFI fungera bättre. Genomströmningen inom SFI behöver förbättras. Fler vägar måste skapas för att möjliggöra övergångar till eller kombinationer med andra delar av vuxenutbildningen. Utökad undervisningstid vore ett sätt att öka genomströmningen och därmed snabba på integrationen.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen införde en utbildningsplikt för nyanlända vuxna med kort utbildning som står långt från arbetsmarknaden. Därmed kan dessa elever hänvisas till studier inom kommunal vuxenutbildning. Men en mindre andel av dem som omfattas av utbildningsplikten tar ändå inte del av utbildning. KLIVA-utredningen, SOU 2020:66, visade bland annat att huvudmännen inte har tillräcklig kännedom om vilka kommuninvånare som saknar grundläggande kunskaper i svenska. Därmed får många som har rätt till SFI inte del av sådan undervisning. Ett kommunalt språkansvar ska införas som förpliktigar kommunen att söka upp och få dem som har rätt att delta i SFI att också göra det.

I en lagrådsremiss har regeringen aviserat att rätten till SFI ska begränsas till tre år från påbörjad utbildning. Vi socialdemokrater ser att kraven i SFI förvisso behöver bli tydligare, men att det samtidigt är nödvändigt att göra något åt de stora kvalitetsbristerna som finns. Granskning från Skolinspektionen har visat att elever inte

---

⁵ Detta får bifall i LO:s remissyttrande

ges likvärdiga möjligheter att lära sig grundläggande svenska eftersom undervisningen skiftar i kvalitet. Möjligheterna att öva på sin svenska är för dålig, särskilt inom distansundervisningen.⁶ Vi vet också att andelen behöriga lärare är för låg, i synnerhet bland privata aktörer. Vi socialdemokrater föreslår därför att ett åtgärdsprogram för stärkt kvalitet i SFI genomförs med bland annat ökad reglering av distansundervisningen och ökad styrning mot fler behöriga lärare.⁷

Bygg ut och utveckla yrkeshögskolan för framtiden

När företag misslyckas med rekryteringar beror det ofta på bristen på personer med rätt yrkeserfarenhet. Kompetensbristen lägger hinder i vägen för utvecklingen av både välfärden, samhället och företag. Människor får inte jobbet som de drömmer om och vill utvecklas inom. Yrkeshögskolan har bevisat att man skapar utbildningar som i mycket hög utsträckning leder till arbete och blivit en verklig motor för regional tillväxt och kompetensförsörjning runtom i landet. Den kompetens som en yrkeshögskoleutbildning ger bidrar till stärkt kvalitet i både välfärden och i näringslivet.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen fördubblade antalet utbildningsplatser i jämförelse med 2014 års nivå, men trots det är efterfrågan på yrkeshögskoleutbildade fortsatt stor från arbetsmarknaden. I budgetpropositionen för 2023 skar högerregeringen ner på antalet utbildningsplatser, för att sedan ångra sig och återföra medel i budgeten för 2024. Regeringens nedskärningar och ryckiga tilldelning av platser de här åren har försämrat planeringsförutsättningarna och därmed tillgången och kvalitén på utbildningar.

Vi socialdemokrater ser att yrkeshögskolan behöver byggas ut ytterligare för att möta de fortsatta stora kompetensbehoven runtom i Sverige. Utbyggnaden behövs inte minst i regioner som präglas av stora företagsetableringar och företagsexpansioner, men också för att möjliggöra omställningen inom en rad sektorer. Klimatomställningen och den ökande användningen av artificiell intelligens är två exempel. Ökad tillgång till rätt kompetens är också nödvändig inom sektorer som redan utgör styrkeområden.,

Yrkeshögskolan är en decentraliserad utbildningsform. Med kraftigt ökade volymer ökar också behovet av en samlad stödstruktur. Ansökningsförfarandet till utbildningar

---

⁶ <https://www.skolinspektionen.se/aktuellt/nyheter/granskning-av-sfi-visar-att-elever-inte-ges-likvardiga-mojligheter-att-lara-sig-grundlaggande-svenska/>

⁷ En annan möjlighet att överväga är att kräva en förlängd tidsgräns för sfi utbildningen. Regeringen föreslår 3 år men KLIVA- utredningen föreslog 4 år. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/12/sou-202066/>

inom yrkeshögskolan görs till respektive utbildningsanordnare. Den decentraliserad processen medför att studerande kan söka och antas till ett obegränsat antal utbildningar men också ökad risk för brister i rättssäkerhet och onödig administration. Ett gemensamt system för ansökan till yrkeshögskolan bör genomföras där studenter får prioritera sina ansökningar. Inom Yrkeshögskolan finns redan idag möjlighet att fatta beslut om flera utbildningsomgångar i ett och samma beslut, vilket kan användas för att förbättra planeringsförutsättningarna för utbildningsanordnare. Lärcentrum för utbildning och kompetens i hela landet

Möjligheten att studera är inte jämlikt fördelad över landet och ofta drabbas mindre orter och landsbygden av brist på kompetens. Landsbygden utarmas när människor inte ser några möjligheter att utvecklas och försörja sig, vilket också dränerar välfärd och företag på kompetens. Om hela Sverige ska kunna leva måste det finnas möjligheter att utbilda sig i hela landet. Var man bor ska inte avgöra om man kan studera eller inte.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen investerade i nyetableringen och utvecklingen av lärcentrum där den studerande erbjuds stöd från lärare och annan personal samt ges möjlighet att möta andra studerande. Pandemin visade på möjligheterna med att arbeta och studera på distans. För att fler ska kunna bo där de vill bör distansutbildningen fortsätta att utvecklas. För att också kunna examineras på sina distansstudier behöver det finnas goda möjligheter till att genomföra examinationer i närheten av där studenterna bor.

Lärcentrum ökar möjligheterna att bo, studera och arbeta i hela landet och har visat sig spela en viktig roll för den nationella, regionala och kommunala kompetensförsörjningen. Vi socialdemokrater vill att Lärcentrum fortsätter att utvecklas och bli tillgängligt för fler runtom i landet. Samverkan mellan kommuner, yrkeshögskolan och lärosäten bör stärkas så att fler utbildningsplatser kopplas till lärcentrum och den digitala pedagogiken utvecklas för att säkra kvaliteten i utbildningarna.

Högre utbildning och forskning för utveckling i hela landet

Högre utbildning och forskning är helt avgörande för Sverige som kunskapsnation, men också för att ge alla möjligheter till bildning och stärkta livschanser. Som ett litet exportberoendeland som bygger sin konkurrenskraft på innovation, är forskning och utveckling helt avgörande för Sveriges ekonomi.

Ändå är tillgången till högre utbildning ojämnt fördelad runtom i landet och mellan människor. Detta berikar en del regioner, medan andra blir fattigare. Precis som i

grundskolan spelar föräldrarnas utbildningsbakgrund en helt avgörande roll för vilka som väljer att studera vidare på högskolan och möjligheterna att klara studierna. Andelen som går vidare till högre utbildning är också helt beroende av var i landet man bor. I Danderyd är det 79 procent som påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder, medan motsvarande siffra i de tio kommunerna med lägst övergångsfrekvens ligger mellan 10 och 20 procent. Förutom den sociala sammansättningen påverkar både geografisk närhet till högre utbildning och situationen på den lokala arbetsmarknaden vilka som läser vidare. Utrikes födda män som invandrat någon gång mellan 7 och 12 års ålder påbörjar högskolestudier i lägst utsträckning.

Högre utbildning och forskning är kraftfulla verktyg för att både stärka samhället, människan och regioners utvecklingskraft, men detta är möjligheter som är ojämnt fördelade. Mer måste göras för att högre utbildning av hög kvalitet ska finnas i hela landet.

Vägvalet att bygga ut den högre utbildningen med fler utbildningsplatser och lärosäten har varit viktig för att stärka Sverige som kunskapsnation. Att det finns universitet, högskolor och forskning av hög kvalitet i hela landet stärker inte bara kompetensförsörjningen, innovationskraften och tillväxten på regional nivå, utan lyfter hela vårt lands konkurrenskraft. Därför vill vi Socialdemokrater ha både spets och bredd i högre utbildning och forskning och fortsätta stärka och utveckla lärosäten i hela landet.

Högre utbildning och forskning är avgörande för den gemensamma välfärdens kvalitet och kapacitet, men också för att öka sysselsättningsgraden och ta tillvara alla människors drivkraft. Att högskolan är avgiftsfri och att vi har ett starkt och jämlikt studiemedel som skapar förutsättningar för fler att studera är avgörande för att möjliggöra detta. Förmågan att ställa om från gammal till ny teknik och från gamla till nya jobb har gjort Sverige till ett av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga länder.

Vi vill modernisera Sverige. Vi måste ligga i framkant så att forskning och utveckling, investeringar och jobb hamnar just här. Om vi ska lösa klimatkrisen måste samverkan mellan akademien, staten och arbetsmarknadens parter fortsätta att förbättras – inte minst regionalt. För jobben och välfärden är tillgången till högre utbildning och forskning av stor vikt för utveckling i hela landet – yrken som lärare, sjuksköterskor och ingenjörer behövs och ska kunna utbildas i hela landet.

Det ska vara attraktivt att investera i och utveckla produktion och tjänster i Sverige. Behovet av omställning är en möjlighet för Sverige att skapa jobb som bygger landet hållbart och visar vägen för andra länder.

Möjligheten att utbilda sig, ska fortsätta öka på alla nivåer. Det kräver att den högre utbildningen byggs ut samtidigt som utbudet av utbildning bättre behöver anpassas till arbetsmarknadens behov. Fler vägar till och genom högre utbildning behövs, både som ett sätt att bekämpa den sociala snedrekryteringen till högskolan och som ett sätt att få fler behöriga sökande till utbildningar där dessa är för få.

Bättre resurstilldelning för stärkt kvalitet på utbildningarna

Genom kunskapslyftets utbyggnad har antalet utbildningsplatser inom högskolan ökat, men trots det råder det fortfarande brist på utbildad arbetskraft inom många yrken. Det nya omställningsstudiestöd som införts av den socialdemokratiskt ledda regeringen i samverkan med arbetsmarknadens parter innebär också att efterfrågan på högre utbildning bland yrkesverksamma kommer att öka. Dagens system för dimensionering och resurstilldelning till högre utbildning infördes på 1990-talet och har sedan många år tillbaka behövt kompletteras med särskilda satsningar i form av såväl riktade utbyggnader av utbildningsplatser inom bristyrken, som höjda ersättningsbelopp för att öka kvaliteten på vissa utbildningar. Detta har skapat en ryckighet i lärosätenas finansiering samtidigt som utbildningsutbudet ändå inte fullt ut anpassats till arbetsmarknadens behov.

Nuvarande system missgynnar redan kortare kurser som riktar sig till andra än traditionella ungdomsstudenter. Nu genomför regeringen åtgärder för att ytterligare försämra tillgången till enstaka kortare kurser och riktar med precision in sig på kurser som ges på distans. I ett läge när fler förväntas ställa om mitt i arbetslivet och det blir allt viktigare för människor att kunna lära om och lära nytt kan man förvänta sig att efterfrågan på korta kurser och distansutbildningar kommer öka. Kvalitén inom den högre utbildningen behöver fortsätta stärkas med fokus på områden som lärarledd tid, pedagogik och forskningsanknytning. Idag har många utbildningar, främst inom humaniora, lite lärarledd tid på grund av bristande resurser. Det påverkar kvaliteten negativt. På andra utbildningar, inklusive utbildningar till bristyrken som civilingenjör och lärare, är andelen avhopp höga vilket innebär behov av extra kvalitetshöjande insatser även där. Vi ser därför positivt på att regeringen höjer ersättningsbeloppen för vissa utbildningar. Men i budgeten för 2025 höjs ersättningen för helårsstudenter när det kommer till natur- och teknikutbildningar medan det är den prestationsbaserade

ersättningen som höjs när det gäller samhällsvetenskap och humaniora. Vi socialdemokrater skulle förorda att de ökade prislapparna följer den konstruktion som regeringen gett natur- och teknikutbildningarna även för humaniora och samhällsvetenskap.

Socialdemokraterna har sedan tidigare krävt en översyn av högskolans resurstilldelningssystem för att lärosätena ska ha stabila förutsättningar samtidigt som utbildningsutbudet i större utsträckning kan riktas mot områden där det råder brist på arbetskraft. Det är välkommet att regeringen nu aviserar en utredning för att se över detta. För att undvika framtida ryckighet i finansieringssystemet bör en sådan utredning göras med bred parlamentarisk förankring. Det är viktigt att utredningen fokuserar på hur resurstilldelningssystemet kan utformas så att kvalitet kan upprätthållas i alla utbildningar, inklusive forskningsanknytning, men också ge tillräckliga resurser för undervisning samt pedagogisk utveckling.

Brist på platser för verksamhetsförlagd utbildning (VFU-platser) utgör idag en begränsning för utbyggnaden av utbildningar inom viktiga välfärdsyrken. För att öka tillgången på VFU-platser ska såväl offentliga som privata verksamheter åläggas att ta emot VFU-studenter.

Fortsätt utveckla studenthälsan

Studenters hälsa påverkar möjligheterna att genomföra studierna. Den vanligaste orsaken till att studenter söker sig till studenthälsan är enligt Sveriges förenade studentkårer psykisk ohälsa. Den socialdemokratiskt ledda regeringen stärkte studenthälsan och gav Stockholms universitet, Linköpings universitet och Universitets- och högskolerådet (UHR) i uppdrag att utveckla en gemensam webbportal för studenthälsovården. Detta för att öka den digitala samordningen och öka likvärdigheten i tillgång till studenthälsovård. Det är dock långt ifrån tillräckligt. Studenthälsan behöver fortsätta utvecklas och landets lärosäten bör samverka med studentkårerna för att förebygga psykisk ohälsa bland studenterna.

De satsningar som den socialdemokratiskt ledda regeringen gjorde på sommarkurser är viktiga både för att möjliggöra för fler studenter att bli klara med sin examen tidigare men också som steg mot ett treterminssystem. För att ge bättre möjligheter till återhämtning och minska ohälsan bör försöksverksamhet genomföras med tidigare terminsstart och en hösttermin som slutar före jul.

Tillträde till lärosäten för studentförbund

Med anledning av olika händelser och risken för att olika studentorganisationer behandlas godtyckligt anser vi att Högskoleförordningen (1 kap. 13 §) bör ses över så att godtycklig tolkning inte stänger ute demokratiskt uppbyggda föreningar. Politiska föreningar är en viktig och naturlig del i det demokratiska samtalet. Studenter och anställda vid lärosätena har också rätt att delta och organisera sig i vår demokrati. Att få ta del av politiska idéer är en naturlig del av en demokrati, och ingenting som studenter eller anställda behöver skyddas ifrån. Hot, hets och våld har däremot ingen plats på landets lärosäten.

AI och dess påverkan på utbildningsväsendet

AI kommer de kommande åren att förändra och påverka alla utbildningsformer, inte minst högre utbildning och forskning. Det är därför viktigt att regeringen ser till att myndigheterna inom utbildningsområdet använder sig av AI för att utveckla sitt arbete och att de håller sig uppdaterade och samlar in kunskap om hur AI används. Detta för att kunna sprida kunskap om möjligheter och risker med AI.

Fler utbildningsplatser för att möta efterfrågan kopplad till omställningsstudiestödet

För att omställningsstudiestödet ska få fullt genomslag i förbättrade möjligheter till omställning och kompetensutveckling krävs ett utbildningsutbud som är anpassat till arbetsmarknadens behov och målgruppens efterfrågan. Ökad flexibilitet behövs i utbildningsutbudet med fler korta kurser och fler kurser på deltid. Då en majoritet av de sysselsatta idag har en eftergymnasial utbildning kommer mycket av utbildningsutbudet att behöva vara på såväl eftergymnasial nivå som högskolenivå. Det kräver att ett nytt kursutbud tas fram, men också att kurser som idag ligger sent i längre utbildningsprogram öppnas upp och görs tillgängliga till exempel för personer som har äldre utbildning inom området. Det är olyckligt att regeringens politik och hånfulla retorik när det gäller kortare kurser och kurser på distans riskerar att motverka utbildningssystemets förmåga att möta den efterfrågan som omställningsstudiestödet skapar.

Utöver kortare kurser är det också viktigt att det finns utbildningsprogram som motsvarar den fulla tiden av upp till ett års heltidsstudier för att möjliggöra karriärbyten eller mer omfattande kompetensutveckling. Ett bra exempel är den försöksverksamhet med en ettårig kompletterande pedagogisk utbildning för blivande lärare som inleddes 2022. Denna försöksverksamhet bör fullföljas och utökas. Även på andra områden kan

kurser motsvarande en eller två terminers heltidsstudier på avancerad nivå användas för att skapa nya vägar in i bristyrken eller för att tillföra spetskompetens.

Behovet av fler lärare och sjuksköterskor samt stärkt forskningsanknytning i de stora professionsutbildningarna är omfattande. Kompetensförsörjningen av hälso- och sjukvårdspersonal och lärare kan förbättras genom att stärka förutsättningar för verksamhetsförlagd utbildning och att säkerställa forskningsmedel för de stora professionsutbildningarna inom välfärdsyrkena. Detta kan uppnås genom att inrätta avtal för exempelvis vårdvetenskaplig utbildning, lärande och forskning (s.k. VULF-avtal) för vissa hälso- och sjukvårdsutbildningar i högskolan samt förstärka och utveckla de ULF-avtal som i liten skala finns inom lärarutbildningarna.

Högskolan behöver stärka sin förmåga att erbjuda utbildningar utifrån omvärldsförändringar.

Fler ska ha möjlighet att studera inom högre utbildning

Även om möjligheterna att studera är goda i Sverige så är det fortfarande dubbelt så vanligt att studera vidare om ens föräldrar har högskoleutbildning. Människors bakgrund ska inte styra vilka som studerar på högskola och universitet. Snedrekryteringen utifrån klass, kön, geografi skall brytas. Att utrikes födda inte påbörjar högskolestudier i samma utsträckning som inrikes födda återspeglar att både samhället och den högre utbildningen är segregerad. Mer måste göras för att bredda rekryteringen. Arbetslivserfarenhet bör återigen ses som meriterande vid ansökan till högskolan.

Idag har studenter med funktionsnedsättning inte rätt att få anpassad kurslitteratur. Detta anser vi måste ses över. Det är dessutom viktigt att sådan kurslitteratur tillhandahålls från start för att studenter med funktionsnedsättning ska ha likvärdig möjlighet att fullgöra kurserna.

Högre utbildning behöver finnas i varje län för att bredda rekryteringen till högre studier och säkerställa utvecklingskraft i hela landet. Satsningarna på högskoleutbildning via lärcentrum och korta kurser för yrkesverksamma behöver också fortsätta. Detta är avgörande både för den enskildes tillgång till utbildning och för att säkra näringslivets och välfärdens kompetensförsörjning även på mindre orter.

Omställningsstudiestödet kommer göra att fler återvänder till högskolan eller börjar studera där för första gången, efter en lång tid i arbetslivet. Fler kommer att vilja tillgodoräkna tidigare utbildning. Behovet av validering och vägledning kommer därför

att öka. Det finns också ett behov av att förbättra möjligheterna att röra sig mellan yrkeshögskolan och högskolan.

En möjlighet att få fler sökande till utbildningar är att skapa anpassade vägar för personer som redan har en gymnasial utbildning på området ifråga och som efter några år i arbetslivet vill studera vidare. Detta skulle också kunna bidra till att bredda rekryteringen till högre studier. Det behöver ses över om och hur högskoleprovet kan användas för att bredda rekryteringen till högskolan.

Redan idag finns möjligheter till validering både för tillträde till högskolan och tillgodoräknande. Lärosätena har dock inga särskilda resurser avsatta för validering och dagens resurstilldelningssystem missgynnar tillgodoräknande. Regeringen bör därför överväga att ge lärosätena öronmärkta resurser för validering.

Universitets- och högskolerådet fick av den socialdemokratiska regeringen i uppdrag att utveckla ett nationellt prov som möter grundläggande behörighet till högskolestudier och bedriva en försöksverksamhet 2022–2023. Det grundläggande behörighetsprovet mäter kompetenser på gymnasienivå i svenska, engelska och matematik och ett antal kognitiva kompetenser. I maj 2024 presenterade UHR sin utvärdering vilket visade att försöksverksamheten har gett positiva resultat och öppnat vägen för fler individer att fortsätta sin bildningsresa. Socialdemokraterna anser att projektet ska förlängas.

Värna forskningens frihet

Att forskare fritt kan välja forskningsämne och forskningsmetod samt fritt publicera forskningens resultat är grundläggande både för forskningens kvalitet och för en fungerande demokrati. Forskningspolitiken har ett ansvar för att rikta resurser till att lösa angelägna samhällsproblem och bidra till ett konkurrenskraftigt näringsliv men den måste samtidigt ge goda förutsättningar för fritt kunskapssökande. Grundläggande är att politiker aldrig får styra forskningens resultat, vilka metoder som ska användas eller utöva påtryckningar mot enskilda forskare.

Sverige ska såväl nationellt som internationellt värna forskningens frihet och främja öppen vetenskap. Att värna forskningens frihet är särskilt viktigt i en tid av faktaresistens och hot och hat mot forskare. Auktoritära och illiberala strömningar har, där de fått makten, ofta fört en politik som minskat forskningens oberoende och till och med tvingat universitet att stänga eller flytta sin verksamhet. Den svenska regeringen borde markera tydligt mot sådana tendenser.

Hotbilden mot Sverige har ökat. Främmande makt lägger omfattande resurser på att få ut avancerad teknologi från Sverige och auktoritära stater samverkar i högre grad.

Spridning av konspirationsteorier och antistatliga budskap ökar. Hotbilden ökar i samhället i stort, men också gentemot universitet och högskolor. Lärosätena behöver därför jobba aktivt med de säkerhetspolitiska frågorna t ex genom att stärka skyddet av både information och verksamhet, samtidigt som den akademiska friheten och grundläggande principer om öppenhet och samarbete måste värnas.

Ett stort hot mot den akademiska friheten i Sverige idag är hot och hat mot forskare. Vi behöver både fri forskning och forskare som utan rädsla kan berätta om sina forskningsresultat för svenska folket. Påtryckningar, hot och hat mot forskare slår inte bara mot forskarna själva utan mot hela den kunskapsgrund som behövs för en fri debatt och kloka beslut. Politiska företrädare måste också tydligt visa att hot och hat mot forskare är oacceptabelt. Regeringen måste ta tydlig ställning för att värna den akademiska friheten. Detta innebär också att vara transparent, föra dialog och att ge lärosäten och forskare långsiktiga förutsättningar för sin verksamhet.

Ett sätt att ytterligare stärka forskningens frihet är att forskare ges tryggare anställningar. Visstidsanställningarna behöver minska och förekomsten av staplingar av tidsbegränsade anställningar behöver ses över. Detta är även viktigt ur ett jämställdhets- och arbetsmiljöperspektiv. Nya karriärvägar mellan högskolan och det omgivande samhället behöver öppnas upp för att höja kvaliteten i välfärden och andra kunskapsintensiva verksamheter, öka spridningen av forskningsresultat samt tillföra forskning och undervisning nya impulser.

Högskolelagen (1992:1434) slår fast att jämställdhet mellan kvinnor och män alltid ska iakttas och främjas i högskolornas verksamhet (1 kap. 5 §). Även om utvecklingen av jämställdheten när det gäller exempelvis anställningar och möjligheter att meritera sig går framåt, visar en undersökning från UKÄ på stora könsskillnader mellan ämnen. Arbetet med att öka jämställdheten måste fortsätta.

Öppen vetenskap ökar såväl tillgängligheten av forskningsresultat som transparensen i forskningen. För att möjliggöra detta behöver såväl formerna för publicering av vetenskapliga resultat som de akademiska meriteringssystemen förändras. Mycket av detta ligger på vetenskapssamhället själva, men behöver understöd av staten och forskningsfinansiärerna nationellt och internationellt.

När regeringen under 2023 plötsligt och ensidigt kortade förordningstiden för lärosätenas styrelser såg många inom forskarvärlden det som ett hot mot den akademiska friheten.

Något liknande hade aldrig tidigare hänt i Sverige och förfarandet utgjorde enorma avsteg från den ordning som tagits fram tillsammans med akademien. Utan förvarning skar regeringen också ned på utvecklingsforskningen, vilket innebar att redan utlysta forskningspengar drogs tillbaka och mycket arbete gjorts förgäves. Regeringens egenmäktiga agerande skadar inte bara tilltron till staten som forskningsfinansiär utan bidrar också till oro inom akademien. Regeringen måste värna den akademiska friheten i både ord och handling

Forskningens finansiering

Socialdemokraterna vill fortsätta investera långsiktigt i forskningen och höja de statliga forskningsanslagen. En särskild satsning på forskningsinfrastruktur som kan användas såväl av forskningen som av industrin bör övervägas.

Forskningsråd för utbildning och forskning

För att säkerställa att statens forsknings- och högskolepolitik är starkt förankrad i forskning och möter omvärldens utveckling krävs systematisk och kontinuerlig inhämtning av kunskap och systematisk analys. Därför bör ett statligt forskningsråd tillsättas med analytisk och rådgivande funktion. Detta ligger i linje med Styr- och resursutredningen som föreslog⁸ att en analysfunktion ska inrättas med uppgift att göra samlade och oberoende analyser och uppföljningar som kan ligga till grund för framtida politiska prioriteringar men även kan utgöra stöd för lärosätenas och andra intressenters arbete.⁹ I uppdraget bör det ingå att lägga fram en samlad analys inför propositionen för högre utbildning och forskning.

Förmågan att snabbt omsätta evidens och forskningsresultat i praxis måste stärkas. För att säkerställa kunskapsbaserad styrning och främja forskningssamverkan inom de olika områdena bör alla myndigheter också få tydliga uppdrag att kontinuerligt samverka och inhämta analyser från forskning och akademien.

Behov av särskilda forskningssatsningar

Rymdsatsning för säkerhet och klimat.

Sveriges geografiska läge, tekniska och vetenskapliga kunnande och redan existerande infrastruktur ger oss en unik möjlighet att tillhöra de ledande länderna på rymdområdet,

---

⁸ Styr- och resursutredningen (Strut)

⁹ Jämför också med förslaget att inrätta ett högskoleobservatorium som kan tjäna som en nationell analysfunktion. <https://suhf.se/app/uploads/2019/08/HEobs-slutrapport.pdf>

samtidigt som rymden blir allt viktigare ekonomiskt, säkerhetspolitiskt och för klimatarbetet. För att detta ska bli verklighet behöver en ny rymdlag antas, ett arbete som inleddes under den socialdemokratiskt ledda regeringen. Regeringen bör skyndsamt lämna ett sådant förslag till riksdagen. Samtidigt bör ett nationellt satellitprogram etableras.

Polarforskning för klimat och säkerhet

Polarforskningen är viktig för att öka kunskaperna om klimatförändringarna och de säkerhetspolitiskt viktiga polartrakterna. Ett polarforskningsfartyg är en viktig resurs för Sverige och för vår attraktivitet som samarbetspartner. Ett nytt polarforskningsfartyg skulle befästa Sveriges ställning som ett ledande land inom polarforskningen.

4 Anslagsförändringar

1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet

En bättre skola för elever med NPF

Många elever med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF) får inte det stöd de behöver i skolan. Det visar sig genom att de är överrepresenterade bland de elever som går ut skolan utan godkända betyg och bland elever med psykisk ohälsa. Skolmisslyckanden är i sin tur starkt sammankopplat med fortsatt utanförskap; svårigheter att få jobb och en ökad risk för kriminalitet.

Det finns dock goda exempel på hur man kan arbeta för att stötta elever med NPF på ett sätt som också gagnar alla elever. Specialpedagogiska skolmyndigheten har också mycket kunskap om hur detta kan göras. Ändå får den kunskap och de erfarenheter som finns inget systematiskt genomslag i svenska skolor. Alltför många försöker gång på gång uppfinna hjulet på nytt, trots att dessa elever finns i varje klassrum. Vi socialdemokrater vill därför att skolmyndigheterna får i uppdrag att tillsammans med enskilda skolor och utifrån den forskning och beprövade erfarenhet som finns utarbeta de bästa metoderna för att alla elever, inklusive elever med NPF, ska få det stöd och den hjälp de behöver för att klara skolan utifrån sina förutsättningar. Skolmyndigheterna har redan genom "samverkan för bästa skola" erfarenheter av att arbeta tillsammans med enskilda skolor för att höja kunskapsresultaten. Vi vill nu se liknande samarbeten, men inriktat på att systematiskt validera de arbetssätt som man tror fungerar bäst för att även elever med NPF ska kunna lyckas i skolan och sen sprida metoderna. Det kan handla om att fler får tillgång till mindre undervisningsgrupp, men också om mer generella och

skolövergripande åtgärder. Ett nära samarbete med forskarsamhället är också önskvärt i detta arbete. Erfarenheterna av detta systematiska arbete ska komma alla skolor till del.

Socialdemokraterna föreslår en förstärkning med 200 miljoner kr för anslaget 1:5 för att skolmyndigheterna tillsammans med enskilda skolor på detta sätt ska kunna ta fram ”best practices” för att ge även elever med NPF en bra skolgång.

1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola

Språkrav och fokus på språkutveckling i förskolan

I Sverige ska barn ges goda förutsättningar att lyckas i skolan, men ändå ser vi att barn ges ojämlika villkor redan från skolstart. Bristande kunskaper i svenska språket försvårar inläringen och förståelsen även i andra ämnen. Inte sällan har de barn som är i allra störst behov av träning och utveckling i svenska språket också sämst tillgång till språkträning. Grundläggande är att personalen själva behärskar svenska språket väl. För att motverka segregationen och möjliggöra en bra skolstart för alla barn måste förskolans språkutvecklande arbete förstärkas, i synnerhet i förskolor i utsatta områden. Socialdemokraterna föreslår därför en särskild satsning på språkutveckling och höjd kvalitet till de 200 förskolor i landet som behöver det mest, en förstärkning av 200 miljoner kronor på anslag 1:7.

Förskolan är avgörande för att de barn som inte talar svenska hemma ska ha goda möjligheter att lära sig språket. Därför vill vi införa språkrav för pedagogisk personal i förskolan. Den personal som behöver ska få utbildning för att klara språkraven. Socialdemokraterna föreslår därför att 80 miljoner kronor anslås anslag 1:7 för att införa språkrav och språklift för pedagogisk personal i förskolan. Medlen ska kunna användas till bland annat att genomföra språktest och språkutvecklande insatser för personal och verksamhet.

Barnomsorg på obekväm arbetstid

För att alla ska kunna jobba och ta de arbeten som finns krävs på dagens arbetsmarknad tillgång till barnomsorg på obekväm arbetstid. Ändå är tillgången och möjligheten att få barnomsorg på obekväm arbetstid mycket begränsad eller obegränsad på många håll. Vi socialdemokrater anser att alla som behöver barnomsorg på obekväm arbetstid ska få det och föreslår därför att statsbidraget till kommunerna för detta höjs med 50 miljoner. Av vår sammanlagda förstärkning på 330 miljoner av anslaget 1:7 ska därför 50 miljoner användas till detta.

1:14 Särskilda insatser inom skolområdet

Stärkt stöd för elever med särskilda behov

Specialpedagogiska skolmyndighetens statsbidrag om anpassade lärmiljöer för elever med särskilda behov är kraftigt översökt och behöver förstärkas. Det finns en stor efterfrågan bland skolhuvudmän, som kan söka bidrag för att inrätta anpassade lärmiljöer i grundskolan och gymnasieskolan från SPSM, med få elever och hög personaltäthet. Socialdemokraterna föreslår därför att anslaget 1:14 förstärks med 30 miljoner kronor.

1:15 Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling

Kraftsamling för bättre skolresultat och stoppad utslagning.

Kunskapsresultaten i svensk skola måste öka. I det arbetet är det helt centralt att stödinsatser sätts in tidigare än idag. Vi vet från skolinspektionens granskning av läsa, skriva och räkna – garantin att elever med svårigheter uppmärksammas tidigt, men att de ändå inte får det stöd de behöver. Vi vet också att likvärdigheten i svensk skola brister och att studieron måste öka.

Allt för många barn får inte en ärlig chans i dag – skolsegregationen och stöket i skolorna gör att många får vikande studieresultat och får leva med konsekvenserna under många år. Mer resurser behöver läggas på de skolor och kommuner som har de tuffaste förutsättningarna. Pojkar som riskerar att hamna på glid måste fångas upp tidigt för att bryta nyrekryteringen till gängen.

Vi Socialdemokrater föreslår därför en satsning på tre miljarder till skolan, särskilt riktad mot de skolor som har de tuffaste utmaningarna. Det är en kraftfull satsning som motsvarar ytterligare en lärare i varje klass i en årskurs. Vårt förslag skulle garantera ordningen i klassrummen och ge varje barn det stöd och den hjälp de behöver. Samtidigt som vi finansierar denna satsning ska kraven skärpas på huvudmännen att sätta in stöd tidigt för att alla elever ska uppnå kunskapsmålen för att läsa, skriva och räkna i varje årskurs i lågstadiet.

Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2024 att den avser att revidera kriterierna för likvärdighetsbidraget/kunskapsbidraget. För oss socialdemokrater är det av största vikt att statens stöd till skolan fortsätter att fördelas utifrån socioekonomiska kriterier för att leva upp till målen om att skolan ska vara likvärdig och kompensatorisk.

Anslag 1:17 Statligt stöd till vuxenutbildningen

Fler måste utbildas för att förbättra matchningen på arbetsmarknaden

Arbetslösheten är fortfarande på höga nivåer, inte minst bland utrikes födda, samtidigt som välfärden och företag inte hittar den kompetens de söker för sina verksamheter. Detta kompetensgap är ett hot både mot välfärdens kvalitet och omställningen av samhället. Trots detta föreslår regeringen en nivå på anslagen till vuxenutbildning som är runt en miljard lägre än när regeringen tillträdde. Socialdemokraterna har i varje budgetmotion föreslagit ett högre anslag än regeringen till vuxenutbildningen. I denna budgetmotion föreslår vi ytterligare 500 miljoner kronor till anslag 1:17 statligt stöd till vuxenutbildningen, utöver regeringens förslag. I synnerhet ska satsningen på regionalt yrkesvux fortsätta att växa, men det är också viktigt att människor via komvux har goda chanser att läsa in betyg och kurser som gör dem behöriga att läsa vidare på högskolan. Inom ramen för det ökade stödet till vuxenutbildning vill vi också att kombinationsutbildningar fortsätter att utvecklas.

Staten måste ta ansvar för investeringstunga lärmiljöer

Regeringen har nu avvecklat stödet till de branschskolor som fanns när regeringen tog över. Socialdemokraterna ser fortsatta behov av att staten tar ansvar för att kompetensförsörjningen till smala, men samhällsviktiga branscher ska fungera. Många sådana utbildningar kräver tillgång till lärmiljöer som inte motsvaras av prislappen på utbildningen. Det gör att få vill ta ansvar för att anordna dessa utbildningar. Vi vet också att en del av dessa lärmiljöer är beroende av privata aktörer som inte nödvändigtvis kommer att ha ett fortsatt intresse av att behålla dem. Staten behöver därför ta ansvar för att finansiera investeringstunga lärmiljöer för samhällsviktiga yrken. Yrkesutbildningar som kan beröras av detta är till exempel elektriker på kraftsidan, utbildningar inom järnväg, maskin/fordonsutbildningar och vissa byggutbildningar. Socialdemokraterna föreslår därför att staten inrättar ett särskilt stöd till investeringstunga lärmiljöer för samhällsviktiga yrken, och föreslår därför att anslaget 1:17 förstärks med ytterligare 100 miljoner för detta ändamål.

Tillgång till utbildning i hela landet

Möjligheten att studera är inte jämnt fördelad över landet och ofta drabbas mindre orter och landsbygden av brist på kompetens. Landsbygden utarmas när människor på grund av brist på utbildningsmöjligheter inte ser några möjligheter att utvecklas och försörja sig, vilket också dränerar välfärd och företag på kompetens. Lärcentrum ökar

möjligheterna att bo, studera och arbeta i hela landet och har visat sig spela en viktig roll för den nationella, regionala och kommunala kompetensförsörjningen. Vi socialdemokrater vill att Lärcentrum fortsätter att utvecklas och bli tillgängligt för fler runtom i landet. Därför anslås 50 miljoner kronor anslag 1:17 för att utveckla och bygga ut satsningen på lärcentrum.

1:19 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning

Fler platser på Yrkeshögskola

Yrkeshögskolan har blivit en verklig motor för regional tillväxt och kompetensförsörjning. Allt fler arbetsgivare söker kompetens från yrkeshögskolan. Yrkeshögskoleutbildningen visar också fortsatt på mycket höga resultat och behöver fortsätta byggas ut för att möta behovet av kompetens runtom i landet. Socialdemokraterna anslår därför 100 miljoner kronor till anslaget utöver regeringens förslag.

2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet

Värna studenters inflytande

Av budgetpropositionen framgår att SD- regeringen avser skära ner på studentinflytandet. Anslaget 2:67 sänks med 20 miljoner kronor mellan år 2025 och 2026. Enligt Sveriges förenade studentkårer innebär detta att bidraget till studentinflytandet skärs ned med en tredjedel. Detta ligger i linje med regeringens övriga politik för att minska elevinflytandet och det minskade stödet till folkbildning. Istället för att göra nedskärningar vill Socialdemokraterna värna studenters inflytande. Av tradition föreslås inte några trappor i vårt alternativ till BP25, men vi vill ändå här tydligt markera vårt avstånd emot att minska stödet till studentinflytande kommande år.

2:3–2:62 Anslag till enskilda lärosäten

Excellent forskning och utbildning finns i hela landet

Regeringen föreslår i BP 25 ändrade takbelopp för en rad universitet och högskolor. Regeringen tycks ha en illa underbyggd uppfattning om att enbart äldre lärosäten bedriver excellent och högkvalitativ forskning och utbildning. Socialdemokraterna är av uppfattningen att all forskning och utbildning ska bedömas utifrån sin kvalitet, inte utifrån om den bedrivs på gammalt eller nytt lärosäte. Regeringen har också i negativa ordalag beskrivit fristående kurser och distansutbildningar.

Vi socialdemokrater delar inte regeringens svepande kritik och ser inte heller att regeringen kommit med andra rimliga argument som motiverar de nedskärningar som regeringen gör av vissa lärosätens takbelopp. Därför avvisar Socialdemokraterna i vårt förslag till budget de nedskärningar som regeringen gör av vissa lärosätens takbelopp. Sammantaget innebär vårt budgetförslag därför 100 miljoner mer till landets lärosäten.

2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor och 3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation

Mer resurser till forskning

Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings-och innovationsländer och en framstående kunskapsnation. Därför är det oroande att regeringen lägger merparten av sina höjda forskningsanslag efter nästa riksdagsval. För nästa år föreslår regeringen en höjning på 1,5 miljarder. Socialdemokraterna föreslår totalt en halv miljard mer än regeringen till forskning nästa år. Merparten av detta tillförs landets lärosäten via en förstärkning av anslaget 2:64 på 200 miljoner och Vetenskapsrådet med en förstärkning på 100 miljoner. Resterande 200 miljoner återfinns under andra utgiftsområden och innebär höjda anslag till Vinnova, Formas och Forte. Socialdemokraterna avser att presentera mer i detalj hur vi ser på forskning och hur forskningsanslagen ska användas de kommande fyra åren i vår följdmotion på regeringens forskningsproposition.

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Statens skolverk	1 342 316	±0
1:2 Statens skolinspektion	629 618	±0
1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten	894 119	±0
1:4 Sameskolstyrelsen	64 440	±0
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	6 094 885	200 000

1:6	Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	269 837	±0
1:7	Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola	4 560 000	330 000
1:8	Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.	204 720	±0
1:9	Bidrag till svensk undervisning i utlandet	118 582	±0
1:10	Fortbildning av lärare och förskolepersonal	1 097 526	±0
1:11	Skolforskningsinstitutet	47 007	±0
1:12	Praktiknära skolforskning	36 043	±0
1:13	Bidrag till lärarlöner	4 875 000	±0
1:14	Särskilda insatser inom skolområdet	163 418	30 000
1:15	Statligt stöd för stärkt kunskapsutveckling	8 243 000	3 000 000
1:16	Bidrag till vissa studier	17 525	±0
1:17	Statligt stöd till vuxenutbildning	4 156 422	650 000
1:18	Myndigheten för yrkeshögskolan	171 383	±0
1:19	Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	4 010 383	100 000
2:1	Universitetskanslersämbetet	173 554	±0
2:2	Universitets- och högskolerådet	227 348	±0
2:3	Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 182 340	6 500
2:4	Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 535 797	±0
2:5	Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 533 879	4 900

2:6	Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 642 263	±0
2:7	Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 510 004	6 600
2:8	Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 882 329	±0
2:9	Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 069 522	11 200
2:10	Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 920 621	±0
2:11	Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 680 969	9 600
2:12	Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 329 980	±0
2:13	Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 860 065	4 900
2:14	Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 149 738	±0
2:15	Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	849 860	±0
2:16	Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 888 686	±0
2:17	Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 415 763	16 000
2:18	Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 011 242	±0
2:19	Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	815 936	±0

2:20	Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	467 765	±0
2:21	Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	818 759	1 800
2:22	Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	307 884	±0
2:23	Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 274 706	8 600
2:24	Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	420 989	±0
2:25	Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	956 771	600
2:26	Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	347 661	±0
2:27	Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	671 582	7 400
2:28	Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	309 992	±0
2:29	Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 139 603	3 500
2:30	Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	323 684	±0
2:31	Mälardalens universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	738 969	2 000
2:32	Mälardalens universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	304 899	±0
2:33	Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	310 692	±0

2:34	Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	118 379	±0
2:35	Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	232 369	±0
2:36	Stockholms konstnärliga högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	60 094	±0
2:37	Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	131 673	±0
2:38	Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	37 689	±0
2:39	Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	605 687	1 400
2:40	Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå	114 574	±0
2:41	Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	513 824	4 300
2:42	Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå	118 193	±0
2:43	Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	560 129	2 400
2:44	Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå	125 498	±0
2:45	Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	493 750	1 500
2:46	Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	111 415	±0
2:47	Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	481 860	2 500

2:48	Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	107 351	±0
2:49	Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	381 919	600
2:50	Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå	71 916	±0
2:51	Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	454 954	1 700
2:52	Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå	101 197	±0
2:53	Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	195 309	±0
2:54	Konstfack: Forskning och utbildning på forskarnivå	24 000	±0
2:55	Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	75 800	±0
2:56	Kungl. Konsthögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	14 079	±0
2:57	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	154 795	±0
2:58	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Forskning och utbildning på forskarnivå	24 146	±0
2:59	Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	505 232	900
2:60	Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	135 511	±0
2:61	Försvärshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	47 430	±0

2:62	Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	46 185	±0
2:63	Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet	4 210 776	1100
2:64	Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	1 332 722	200 000
2:65	Särskilda medel till universitet och högskolor	703 061	±0
2:66	Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	2 983 963	±0
2:67	Särskilda bidrag inom högskoleområdet	70 980	±0
3:1	Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	8 439 046	100 000
3:2	Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	420 061	±0
3:3	Vetenskapsrådet: Förvaltning	209 513	±0
3:4	Rymdforskning och rymdverksamhet	1 345 356	±0
3:5	Rymdstyrelsen: Förvaltning	54 314	±0
3:6	Institutet för rymdfysik	64 659	±0
3:7	Kungl. biblioteket	464 751	±0
3:8	Polarforskningssekretariatet	70 712	±0
3:9	SUNET	49 183	±0
3:10	Överklagandenämnden för etikprövning	5 700	±0
3:11	Etikprövningsmyndigheten	57 418	±0
3:12	Nämnden för prövning av oredlighet i forskning	11 750	±0
3:13	Särskilda utgifter för forskningsändamål	80 695	±0
3:14	Gentekniknämnden	5 045	±0

4:1	Internationella program	81 589	±0
4:2	Avgift till Unesco och ICCROM	32 186	±0
4:3	Kostnader för Svenska Unescorådet	11 684	±0
4:4	Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning	24 943	±0
Summa		103 845 141	4 710 000

Åsa Westlund (S)

Linus Sköld (S)

Mats Wiking (S)

Niklas Sigvardsson (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Rose-Marie Carlsson (S)

Paula Örn (S)

Motion till riksdagen 2024/25:3161

av **Muharrem Demirok m.fl. (C)**

En skola för kunskap och livsresor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla barn från två år ska ha rätt att gå i förskola utan avgift, oberoende av om föräldrarna arbetar eller inte, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka möjligheterna till kompetensutveckling och karriärtjänster inom förskolan och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett barnskötarlyft där personal i förskolan som saknar examen som barnskötare erbjuds validering och utbildning parallellt med arbetet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en skyddad yrkestitel för barnskötare och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra god kvalitet och valfrihet i förskolan i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en bred utredning bör tillsättas av hur år av minskande andel barn kan ge utrymme till minskade barngrupper och utveckling av förskolans verksamhet så att en hållbar och likvärdig förskola i hela landet garanteras och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att språkkrav för personal i förskolan ska införas och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn och unga med bristande svenskkunskaper ska erbjudas intensiv svenskundervisning fr.o.m. förskoleklassen och följas upp återkommande genom språkscreening och språktester och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolverket bör få i uppdrag att införa en centralt samordnad granskning av läromedel och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillgången till läromedel, såväl fysiska som digitala, i skolan bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas en ny modell för skolpengen som premierar de skolor som anställer behöriga lärare och har hög kvalitet och som ger förutsättningar för skolor i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en maxgräns för antal skolbyten per läsår i grundskolan och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa offentlighetsprincipen brett i svensk skola och därigenom se till att det råder mer jämlika spelregler för samtliga skolhuvudmän, inklusive fristående skolor, och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolan ska präglas av hög kvalitet och höga förväntningar oavsett var den ligger i landet och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den hårda godkäntgränsen bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att elever med betyget F ska ha möjlighet att söka sig vidare till gymnasiets yrkesprogram och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kompensatorisk betygsättning ska införas i grund- och gymnasieskolan där läraren vid betygsättningen gör en sammantagen bedömning av vilket betygssteg som bäst motsvarar elevens kunskaper och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av nationella kunskapsmätningar så att utvecklingen i svensk skola kan följas bättre över tid och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att minska klasstorlekarna inte minst på lågstadiet och där förutsättningarna är som tuffast och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas en nationell plan mot mobbning i skolan och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa utrymme för dagliga pulshöjande aktiviteter i grund- och gymnasieskolan för elevers hälsa och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett nationellt hälsovårdsprogram för barn och unga mellan 0 och 20 år som är tillgängligt i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det förebyggande hälsoarbetet i skolan bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör genomföras screening av den psykiska hälsan vid den vanliga hälsokontrollen hos elevhälsan och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att införa en elevhälsogaranti i grund- och gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om anpassad skoldag, dess förutsättningar och konsekvenser, i grund- och gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vägarna ut i yrkeslivet behöver förstärkas för elever på introduktionsprogrammen genom att individuellt alternativ och yrkesintroduktion slås ihop och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka lovskolornas kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att länken mellan utbildning och arbetsmarknad måste stärkas genom att studie- och yrkesvägledarnas

roll i skolan stärks och är integrerad i hela skolans verksamhet och tillkännager detta för regeringen.

30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att studie- och yrkesvägledningen ska ha ett ökat fokus på att ge mer transparent information kring jobbchanserna efter studier och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att studie- och karriärvägledningen ska ha ett tydligare genusperspektiv för att fler ska våga bryta könsnormer vid studie- och yrkesval och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att fler ska få möjlighet att läsa på gymnasiets yrkesförberedande utbildningar och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra branschskolorna och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka möjligheterna till kombinerade utbildningar i gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att införa nationella och regionala branschråd som har avgörande inflytande över den gymnasiala yrkesutbildningens utbud och utformning och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för att kunna bedriva yrkesutbildningar i glesbygd och på mindre orter och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka samarbetet mellan skolor, folkhögskolor och näringsliv och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka folkhögskolornas långsiktiga förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna allas möjlighet att välja skola genom att det införs ett obligatoriskt skolval till grundskolan, där alla väljer inom samma tidsperiod, och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa kötid som urvalskriterium till friskolorna och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbud mot konfessionella inslag under ordinarie skoltid och tillkännager detta för regeringen.

42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör bli förbjudet för fristående aktörer i skolan och förskolan att ta ut vinst eller andra former av kapital vid uppvisande av bristande kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolinspektionen bör få rätt att dela ut sanktionsavgifter vid kvalitetsbrister i skolan och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att lätta på vissa krav i tillståndsprocessen för mindre, idéburna friskolor och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka elevernas rätt till tillräcklig undervisningstid genom att Skolinspektionen får möjlighet att utdela sanktionsavgifter och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utländskt ägarkapital i skolan ska vara föremål för särskild granskning av Skolinspektionen och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolinspektionen ska ta hänsyn till säkerhetspolitiska faktorer i sin bedömning av en huvudmans tillstånd och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att små skolor ska få möjlighet att vid behov kunna använda fjärr- och distansundervisning och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förutsättningarna för att bedriva små skolor med hög kvalitet, inte minst i glesbygd, bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärarstudenter bör få möjlighet att testa att undervisa klasser där flera årskurser blandas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att små skolor ska ha rätt att hyra lärare vid behov från andra huvudmän och skolenheter och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör genomföras en genomlysning av skollagen i syfte att underlätta förutsättningarna att bedriva små skolor och tillkännager detta för regeringen.

53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska lärares och rektorers administrativa uppgifter dels genom ett ökat användande av smarta digitala system, dels genom att genomlysna mängden utvärderingar, mätningar och resultatrapporteringar som lärare och rektorer behöver göra, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett offentligt mål för antal medarbetare per rektor inom förskola och skola och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla huvudmän ska upprätta riktlinjer och handlingsplaner i syfte att motverka hot och våld riktat mot rektorer och lärare och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en jämlik skola i hela landet är en viktig skyddsfaktor mot utanförskap och brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolinspektionen möjligheten att dela ut vite mot skolor som inte agerar tillräckligt vid brott mellan elever eller gentemot skolpersonal i skolmiljö och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för rektorer att flytta förövare och därigenom stärka offrens rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ordning, trygghet och studiero ska stärkas i skolan och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa en trygg skolmiljö såväl fysiskt som på nätet och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska finnas tydliga riktlinjer och handlingsplaner mot hedersförtryck i skolan och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att öka samarbetet mellan skolan, socialtjänsten och hälso- och sjukvården i syfte att fånga upp barn som lever i utsatthet eller är på väg fel, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att endast repressiva metoder som grundar sig i evidens och forskning ska användas i skolan och tillkännager detta för regeringen.

64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka insatserna för att motverka lärarbristen, inte minst i glesbygd, och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra lärarnas arbetsmiljö och arbetsvillkor och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs fler olika vägar in i läraryrket och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla Teach for Swedens arbete för fler lärare och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av ökad tillit till professionen och att ge lärarna större autonomi att utforma undervisningen och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler yrkeskategorier bör anställas i skolan och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna elevernas inflytande i svensk skola och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetet för en inkluderande och tillgänglig skola, inte minst för dem som är i behov av funktionsanpassning, behöver stärkas och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla skolmiljöer ska vara tillgängliga och funktionsanpassade och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler barn och unga ska få rätt till fritidshem, oavsett föräldrarnas livs- och arbetssituation, och tillkännager detta för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra rätten till miniroitetspråksundervisning och tillkännager detta för regeringen.
75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler bör ges möjlighet till entreprenörskap och Ung Företagsamhet och tillkännager detta för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av att skolpersonal undantas från anmälningsplikt gällande papperslösa barn och unga och tillkännager detta för regeringen.
77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka tilliten till professionen vad gäller i vilken utsträckning digitala verktyg ska användas i undervisningen och tillkännager detta för regeringen.

78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärare och skolledare återkommande ska få kompetensutveckling i fråga om att använda och undervisa med hjälp av digitala verktyg och tillkännager detta för regeringen.
79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att elever stärker sin digitala kompetens i skolan och tillkännager detta för regeringen.
80. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att öka tillgången till bemannade skolbibliotek för att stärka elevers läsning, informationskompetens och förmåga till källkritik och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Svensk skola fungerar överlag bra. Eleverna presterar exempelvis bättre än OECD-snittet i kunskapsmätningar som Pisa och i stora delar av landet finns goda förutsättningarna för en bra och trygg skolgång. Men det finns också utmaningar som vi behöver ta tag i. Det handlar bland annat om att många elever går ut grundskolan utan behörighet och således stängs ute från vidare studier, att lärarna är för få och inte ges tillräckliga förutsättningar att undervisa, att många barn och unga i skolan mår dåligt och kämpar med psykisk ohälsa och att skillnaden i skolgång är alldeles för stora beroende på var i landet eleven bor och vilken skola hen går i.

Alla elever har rätt till en likvärdig skola av hög kvalitet. Svensk skola är idag dock inte en skola för alla. Dagens betygssystem gör att de elever som har det svårast i skolan stängs ute från vidare studier och riskerar att kastas ut i utanförskap. Dagens Samhälles granskning (2024) visar att 20 procent av eleverna saknar de betyg som krävs för att komma in på nationella program. Det innebär att vi underkänner närmare tio gånger så många ungdomar i skolan än länder som Danmark och Norge som ligger på liknande nivå när det kommer till Pisaresultat och andel lågpresterande elever. Centerpartiet vill ta bort den hårda godkäntgränsen i grundskolan så att även de som har fått F ska ha möjlighet att, med sina övriga betyg som grund, söka sig vidare till gymnasiets yrkesprogram. Dessutom anser vi att yrkesprogrammen behöver byggas ut för att säkra fler platser och ge de elever som behöver rätt till ökat stöd.

En trygg och inkluderande skolgång är en förutsättning för att eleven överhuvudtaget ska ta till sig undervisningen. Vi har ett ansvar som samhälle för att eleverna mår bra i skolan. Skolan måste vara en trygg plats för alla. Det skapar vi genom att säkra att det

finns någon vuxen för eleverna att prata med när det behövs, att alla behandlas lika och genom att säkra att kränkningar inte har någon plats i skolan. Vi har också ett ansvar för att alla elever bemöts utifrån sina förutsättningar och för att stärka barns självkänsla och självförtroende i skolan. Det arbetet måste inkludera alla barn. Vi kan inte se på när elev efter elev inte klarar av skolan på grund av att de mår dåligt. Elever är olika. Den elev som har ett fysiskt funktionshinder eller en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, är särbegåvad eller har andra funktionsnedsättningar måste få ett stöd och bemötande utifrån sina egna förutsättningar. Det betyder inte att vi ska ha lägre förväntningar, utan att vi ska ha höga förväntningar – på alla elever. Men att vägen till skolframgång kan se lite olika ut. Skolan har ett ansvar för att utmana eleverna och stimulera deras lärande. Det gäller även högpresterande elever. Varje elev ska kunna nå sin fulla potential oavsett vilken skola de går i.

Svensk skola ska präglas av frihet. För oss i Centerpartiet kommer friheten från möjligheten att klara sig i samhället. Varje barn som inte lär sig de mest grundläggande förmågorna går delar av sin frihet förlorad. Därför måste undervisningen i de grundläggande förmågorna – läsa, skriva och räkna – stärkas i skolan. Likaså måste elever få med sig de kunskaper och förmågor som ett modernt, öppet och digitalt samhälle förutsätter. Frihet i skolan ska även gälla professionen. Lärare måste ha frihet att styra i klassrummet och rektorer frihet att styra sin organisation. Lärarnas undervisning i klassrummet ska inte styras av politikernas pekpinnar – vare sig från kommunen eller från ministrar i Stockholm. Förtroendet för professionen måste stärkas. Dessutom måste lärare få rätt förutsättningar för att kunna arbeta för att fler elever ska klara skolan. I sammanhanget handlar det bland annat om att stärka lärarnas arbetsvillkor, att anställa fler yrkeskategorier i skolan som kan avlasta lärarnas tid och minska den onödiga administrationen.

Med varma liberala och decentralistiska reformer, som utgår ifrån lokala förutsättningar, kan vi skapa en skola för livsresor för alla barn. En förskola och skola där barn och elever både får de kunskaper de behöver och en vardag som de mår bra i. Oavsett eventuella funktionsnedsättningar, socioekonomisk bakgrund, kön eller ursprung. Det är så vi bygger Sverige starkt som kunskapsnation. Det är så vi möjliggör livsresor. Det är så svensk förskola och skola ser ut när Centerpartiet får bestämma.

1. En förskola med fokus på språket

Grunden för det livslånga lärandet läggs i förskola och skola. Förmågan att läsa, skriva och tala svenska är nyckeln till kunskap och till det svenska samhället. Det skapar förutsättningar för det livslånga lärandet och livsresor. Men många – alltför många – startar sin livsresa med hinder som restes redan innan de kom till världen, och ett barns första år har stor påverkan på hur resten av livet blir. Barn som växer upp i studievana hem med gott om stöd och ekonomiska resurser har i snitt större ordförråd, får bättre betyg och tjänar mer pengar i vuxen ålder. För barn som växer upp med svårare förutsättningar hemma blir livet i många fall tuffare längre fram, med i snitt sämre skolresultat, lägre livsinkomster, högre arbetslöshet och i flera fall även sociala problem. Men det måste inte vara så. Studie efter studie visar nämligen att en bra förskola gynnar barn genom hela livet och att barn med sämre förutsättningar gynnas mest av alla. Skolan är samhällets viktigaste motor för livsresor och den effekten börjar redan när barnen är små. Därför är det så viktigt för oss att höja kvaliteten i förskolan, bland annat genom att satsa mer på pedagogerna.

Det räcker dock inte att förbättra förskolan om många barn inte ens går där. Hösten 2022 var 86 procent av samtliga barn mellan ett och fem år inskrivna i förskola. Lägst andel inskrivna barn finns i storstädernas socioekonomiskt utsatta förorter, högst andel finns i mindre städer och tätorter. Det är tre gånger vanligare att barn till utrikesfödda föräldrar inte är inskrivna än barn till svenskfödda, och detsamma gäller familjer med låg ekonomisk standard. Störst skillnad finns bland tvååringarna. De barn som är mest betjänta av förskolan är alltså de som inte alltid får den chansen. Därför är det bra att kommunerna nu ska arbeta uppsökande så att fler familjer får information och kunskap om förskolan.

Att bemästra det svenska språket är avgörande för att varje barn ska få en god chans att göra en livsresa – både för att kunna ta till sig undervisningen i alla ämnen och för att kunna få ett bra jobb, bygga relationer och, för dem som är födda i andra länder eller växer upp i segregerade områden, integreras och ha möjlighet att delta i det svenska samhället. Tillsynen och kraven, särskilt på pedagogisk omsorg, måste skärpas för att säkra seriösa aktörer som vill bidra till barns utveckling och förbereda dem inför dess skolgång.

Vårt mål är att alla barn ska bli bra på att läsa, skriva och tala svenska och att det ska ske så tidigt som möjligt. För att lyckas med det, krävs särskilda satsningar på barn som inte alltid talar svenska hemma eller kommer från resurssvaga hem. Internationella

jämförelser visar att svensk skola ligger i topp i Europa, men samtidigt presterar tvåspråkiga barn avsevärt sämre än barn som pratar svenska hemma. Betydelsen av språk i hemmet har ökat. Eftersom Sverige har en större andel barn med utländsk bakgrund än de flesta andra jämförbara länder ställer det särskilda krav på oss att möta elevers olika språkutvecklingsbehov. Barn som inte talar svenska hemma, oavsett om de är födda i Sverige eller ej, måste få bättre stöd snabbare än idag. Med en lagstadgad rätt till läromedel ska varje lärare ha tillgång till de läromedel hen behöver, vilket inte är fallet för nästan var femte lärare idag.

1.1 Ökad tillgång till förskolan

För att utjämna livschanser och ge fler barn en bra start behöver vi en förskola av hög kvalitet. Idag varierar rätten till förskola beroende på om föräldrarna arbetar eller inte. Exempelvis har barn till sjukskrivna föräldrar eller föräldrar som lever på försörjningsstöd inte rätt till förskola lika många timmar som barn vars föräldrar arbetar. Idag gäller den allmänna förskolan från tre år. Vi vill att den allmänna förskolan ska utvidgas, i den takt det går, till att också omfatta tvååringar. Att öppna dörren och erbjuda en plats tidigt är viktigt såväl ur en jämställdhetssynpunkt som för integrationen. Det innebär att barn ska få rätt till 15 timmars avgiftsfri förskola i veckan, från höstterminen det år som de fyller två.

1.2 Ett kvalitetslyft för pedagoger i förskola

Det tidiga lärandet i förskolan lägger grunden för skolgången. Fler förskollärare behöver utbildas och det måste bli lättare för barnskötare att vidareutbilda sig till förskollärare medan de jobbar i förskolan. Barnskötare är den största yrkesgruppen i förskolan. För att stärka barnskötarrollen ytterligare vill vi se ett barnskötarlyft och en standardisering av grundutbildning för barnskötare. Vi vill också se en utbildningsgaranti för förskollärare, så att varje förskola kan ge personalen möjlighet och rätt att vidareutbilda sig, utvecklas och växa på jobbet. Vi vill också förändra examensmålen för den som utbildar sig till förskollärare, så att det klart och tydligt ingår att ha fördjupad kunskap om barns andraspråkutveckling.

1.3 Skyddad yrkestitel för barnskötare

För att förskolan ska kunna klara av sitt uppdrag behöver personalen rätt kvalifikationer. Med tanke på att det idag finns utbildade barnskötare att tillgå, men att arbetsgivarna ändå anställer personal som saknar relevant utbildning bör incitamentsstrukturer och arbetsvillkor förändras. Centerpartiet anser att titeln barnskötare bör skyddas i likhet med vad som har gjorts för undersköterskor. En skyddad yrkestitel höjer statusen på yrket och i förlängningen kvaliteten i verksamheten. Att personalen vet vilken kompetens de själva och deras kollegor har är dessutom en arbetsmiljöfråga på så sätt att det kan undvika slitningar och konflikter mellan individer och yrkesgrupper.

1.4 Utred förskolans förutsättningar

Förskolan lägger grunden för skolgången och är en viktig del i utbildningsväsendet idag. En av utmaningarna för att säkra den pedagogiska verksamheten är barngruppernas storlek. Det är tydligt att antalet medarbetare i barngruppen samt barngruppens storlek påverkar kvalitén i förskolan. Likaså är ledarskapet och rektorns roll avgörande för förskolans kvalitet. Vi vill att regeringen tillsätter en utredning om förskolan, med uppdrag att göra en grundläggande genomgång av faktiska förutsättningar för en hållbar och likvärdig förskola, utifrån skollag och läroplan. Utredningen behöver titta på bland annat barngruppers storlek, personaltäthet, kvalitet, resurstilldelning, möjlighet att välja förskola, barn i behov av särskilt stöd samt förutsättningar för flerspråkiga barns lärande. Behovet av att tillsätta en utredning av detta slag är extra stor idag. Detta inte minst mot bakgrund av minskade barngrupper och nedläggningshotade förskolor i de delar av landet där barnkullarna är för små. För Centerpartiet är det viktigt att valfrihet, kvalitet och likvärdighet i förskolan är garanterad i hela landet.

1.5 Språkkrav och integration i förskolan

Det är centralt för barnens språkutveckling att de vuxna som möter dem, och också får betalt för att bedriva en pedagogisk verksamhet, har tillräckligt med kunskaper i det svenska språket. För att få bedriva pedagogisk omsorg och förskola måste man ha goda

språkkunskaper i svenska. Centerpartiet vill att det ställs tydliga språkrav i svenska på personal i både förskola och pedagogisk omsorg.

2. Språkscreening

Att kunna skriva, läsa och prata på svenska är en viktig komponent och språngbräda för lyckad integration. Att bemästra det svenska språket är avgörande för att varje barn ska få en god chans att göra en livsresa – både för att kunna ta till sig undervisningen i alla ämnen och för att kunna få ett bra jobb, bygga relationer och, för dem som är födda i andra länder eller växer upp i segregerade områden, integreras i det svenska samhället. Eftersom Sverige har en större andel barn med utländsk bakgrund än de flesta andra länder ställer det särskilda krav på oss att möta elevers olika språkutvecklingsbehov. Barn som inte talar svenska hemma, oavsett om de är födda i Sverige eller ej, måste få bättre stöd snabbare än idag.

Vårt mål är att alla barn ska bli bra på att läsa, skriva och tala svenska och att det ska ske så tidigt som möjligt. För att lyckas med det, krävs särskilda satsningar på barn som inte alltid talar svenska hemma eller kommer från resurssvaga hem. Internationella jämförelser visar att svensk skola ligger i topp i Europa, men samtidigt presterar tvåspråkiga barn avsevärt sämre än barn som pratar svenska hemma. Betydelsen av språk i hemmet har ökat. För att möjliggöra detta behöver insatser ske redan från förskolan.

Centerpartiet vill att skolan ska fånga upp varje elev som behöver stöd i svenska språket och kunna erbjuda intensiv svenskaundervisning, även för icke-nyanlända elever, från och med förskoleklass. Genom att erbjuda intensivundervisning i svenska redan från förskoleklass skapas bättre förutsättningar för en bra skolgång som också lägger grunden för det livslånga lärandet. Intensivundervisningen ska följas upp efter årskurs 2. Om inte språket har stärkts tillräckligt ska skolorna prioritera intensivundervisning i svenska genom att eleven får en prioriterad timplan. De barn- och ungdomar med bristande språkkunskaper i högre ålder behöver även dem fångas upp genom återkommande språkscreening- och tester och ta del av obligatorisk intensivundervisning i svenska under lov och efter schemalagd undervisningstid. På så sätt kan vi undanröja hinder för livsresor och ge dessa barn och unga en möjlighet att bli en del av samhället.

3. Läromedel

Beslut om vilka läromedel som ska användas i skolan måste vara upp till professionen. Läromedel kan vara en tryckt lärobok eller läromedel som är helt digitala, men det vanligaste är att lärarna använder sig av läromedel som är en kombination av tryckt bok och digitala komponenter. Läromedelsutredningen pekade särskilt på betydelsen av läromedel för en likvärdig skola. Välstrukturerade och kvalitetssäkrade läromedel underlättar också lärarens arbete och ger mer tid över till den pedagogiska verksamheten. Därför vill vi reglera rätten till läromedel. Eleverna ska utan kostnad i grund- och gymnasieskolan ha tillgång till de läromedel och andra lärverktyg, inklusive böcker och läroböcker, som behövs för en god kunskapsutveckling.

3.1 Inför en central läromedelsgranskning

Bra läromedel är en central del av en god och likvärdig undervisning. Det är viktigt att de läromedel som används speglar läroplanen och är av hög kvalitet och att tillgången till dessa är god. Särskilt viktigt blir det när allt fler elever undervisas av obehöriga lärare. Dagens system klarar inte av det. Centerpartiet anser att tillgången till läromedel, såväl fysiska som digitala, i skolan behöver stärkas. Dessutom behöver det införas en central läromedelsgranskning. Att införa en centralt samordnad granskning av läromedel skulle vara till stort stöd för lärare. Med ett tydligt tillsynsuppdrag kan Skolverket säkra kvalitet och se till att läromedel speglar läroplanen. Att läromedel baseras på aktuell forskning är centralt och de ska spegla den kunskap som finns kring hur eleverna lär sig på bästa sätt.

4. Skolpeng och finansiering

För att skapa likvärdiga förutsättningar för alla elever att nå kunskapsmålen behövs ett tydligt och rättvist skolpengssystem. En skolpeng som lägger grunden för att alla barn ska få utbildning av hög kvalitet, möjlighet att utvecklas och få stöd efter behov – oavsett var i landet eleven bor eller vilken skola hen går i. En av skolans viktigaste uppgifter, som ska genomsyra all verksamhet, är att väga upp skillnader i elevers behov och förutsättningar så att alla kan tillgodogöra sig utbildningen. Detta så kallade kompensatoriska uppdrag måste stärkas på många olika sätt. När resurserna inte går dit

de behövs som mest. När de bästa lärarna inte arbetar där de behövs som mest. När elever med störst behov inte får störst stöd. Då är det de utsatta skolorna som drabbas hårdast. En grundförutsättning är att fördela resurser efter elevernas behov och huvudmannens ansvar. Begrepp som skolpeng, statsbidrag och tilläggsbelopp kan verka oviktiga i all sin byråkratiska snårighet, men att resurser fördelas korrekt och rättvis är en grundförutsättning för en skola som möjliggör livsresor.

Här finns mycket att göra. Såväl kommunala som fristående skolor känner sig förfördelade av dagens system. Otydliga regler leder till svåra planeringsförutsättningar och rättsliga tvister. Och det är i slutändan eleverna och lärarna som drabbas. Därför vill vi reformera flera delar av resursfördelningssystemet.

Det nuvarande regelverket för skolpeng innebär lite förenklat att hemkommunen lämnar bidrag till huvudmannen för varje elev vid skolenheten. Bidraget ges för undervisning, lärverktyg, skolmåltider, elevhälsa, lokaler, administration och mervärdesskatt. Det ska bestämmas efter samma grunder som hemkommunen tillämpar för att fördela resurser till den egna skolan. Det är i grunden bra att skolpengen sätts utifrån lokala förutsättningar och behov, men skillnaderna mellan kommunerna är idag alltför stora för att skapa likvärdiga förutsättningar för elever i hela landet.

Riksrevisionens granskning från år 2022 har bland annat visat att dagens ersättningssystem för fristående huvudmän motverkar en likvärdig skola. Därför vill vi reformera ersättningssystemet i linje med Riksrevisionens rekommendation så att, i korthet, den huvudman som tar mest ansvar får störst ersättning och systemet bättre anpassas till elevernas förutsättningar och behov. Idag är det också för dyrt och svårt att planera verksamheten när en elev byter skola, och därför vill vi att bara ett skolbyte per läsår ska vara tillåtet om det inte finns särskilda skäl.

Den flora av riktade statsbidrag som idag finns inom skolområdet är också ett problem. Mindre skolhuvudmän söker statsbidrag i lägre utsträckning och riktade statsbidrag understödjer kortsiktiga satsningar istället för långsiktiga lösningar. För att säkerställa en likvärdig skola i hela landet bör de riktade statsbidragen tas bort till förmån för ett generellt öronmärkt bidrag för skolan där resurser fördelas efter behov. Generella resurssatsningar i allmänhet ger bättre utväxling än resurser som är knutna till specifika, centralt bestämda, ändamål.

De tilläggsbelopp som idag betalas för elever i behov av särskilt stöd fungerar, till sist, inte heller tillräckligt väl. Hanteringen av tilläggsbelopp har varit otydlig under flera år.

Kommunerna gör sitt yttersta för att försöka navigera i otydliga lagrum. Även för resursskolorna skapar detta svåra förutsättningar. Systemet är otydligt och oförutsägbart vilket drabbar elever och deras familjer och måste ses över.

4.1 En ny skolpengsmodell för finansiering oavsett huvudman

Finansieringen behöver bli stabilare och bättre kompensera för de insatser som skolorna gör och måste göra. Skolorna behöver få bättre förutsättningar att ge elever det stöd de behöver. Genomslaget på den enskilda skolans budget av att elever byter skola behöver minska. Skolor som är små, skolor som tar ansvar för elever med svårare förutsättningar och skolor som i högre grad anställer behöriga lärare ska få mer resurser än andra. Viktiga ingångsvärden är ökad transparens, förutsägbarhet och likvärdighet. Varje skola oavsett huvudman bör få en garanterad grundpeng per skola, oberoende av var man bor och vilka kommunens förutsättningar är. En ny modell bör bestå av följande komponenter:

- En betydande andel av statens bidrag till skolan fördelas som en grundpeng per skola oavsett huvudman. En stabil grundplatta skulle skapa bättre förutsättningar för särskilt små huvudmän och utjämna skillnader mellan skolornas förutsättningar. Utöver det kvarstår som tidigare en större rörlig elevpeng som bland annat bör differentieras utifrån faktorer som socioekonomi, gleshet och lärartäthet.
- Övriga statliga bidrag fördelas i ett sektorsbidrag till skolan. Det skulle ge en mer likvärdig finansiering än dagens många riktade statsbidrag som gynnar stora huvudmän och koncerner.
- Elevpengen baseras på de faktiska kostnaderna i föregående års kommunala bokslut, istället för att som idag beräknas på de förväntade kostnaderna i innevarande års budget. Det skulle innebära förenklad administration och färre rättstvister.

- Kommuner får betalt för ansvaret som hemkommun, då de utöver att vara huvudman för sina skolor har ett grundläggande planerings- och finansieringsansvar för utbildningen.

4.2 Gräns för antal skolbyten per läsår

Om en elev byter skola medför det direkt ekonomiska konsekvenser, då elevpengen följer med eleven till den nya skolan. Det gör det svårt för skolorna att planera eftersom resurserna kan förändras hastigt. Det behöver därför finnas en viss tröghet inbyggd i systemet i den nya resursfördelningsmodellen. Ett barn som av olika skäl har behov av att byta skola på grund av en icke-fungerande skolsituation ska fortsatt ha möjlighet att göra det under pågående läsår. Det är dock avgörande att det är barnets behov som är styrande för skolbytet; ett skolbyte mitt i läsåret kan påverka elevens kunskapsinhämtning. Många skolbyten kan också påverka gruppen och gruppdynamiken negativt. Det ska inte vara möjligt för en vårdnadshavare att använda skolbyte som ett verktyg för att undkomma samhällets skydd, exempelvis när en skola gjort en orosanmälan. Vi ser därför ett behov av att reglera antal skolbyten.

5. Inför offentlighetsprincipen

Skolan är en samhällsbärande verksamhet. Det är inte mer än rimligt att det finns en öppenhet i verksamheten på förskolor och skolor så att barn, elever, föräldrar, pedagoger och allmänheten får en insyn i verksamheten. Vid ett skolval är det extra viktigt att den information som finns tillgänglig om huvudmän och skolor går att lita på. Idag har inte Skolinspektionen några möjligheter att anmärka på skolor som sprider felaktig information om sin verksamhet, exempelvis i syfte att locka till sig elever. Därför måste utgångspunkten vara att förskolor och skolor oavsett huvudman ska lyda under offentlighetsprincipen. Det handlar om att värna demokratins grundprincip om öppenhet. För små skolhuvudmän och kommuner behöver det finnas juridiskt stöd för att hantera utlämning av uppgifter då det handlar om administrativa rutiner, skyndsamt hantering, sekretessbestämmelser m.m. Därför vill vi att Skolverket ska kunna ge stöd i det arbetet.

6. Ett rättvist betygssystem

En bra skola kännetecknas av höga förväntningar. Forskningen visar entydigt att höga förväntningar är avgörande för elevernas kunskapsresultat, oavsett bakgrund, kön eller funktionsnedsättning. För barn som växer upp i studievana hem i områden där de flesta pluggar vidare efter gymnasiet kanske det är en självklarhet, men så är inte alltid fallet i områden med sämre skolresultat, som i förorter, vissa bruksorter och delar av landsbygden. Idag är skillnaderna mellan elever, klasser och kommuner alltför stora. Drygt var fjärde elev uppnår inte kunskapsmålen i ett eller flera ämnen, och saknar därmed fullständiga betyg i grundskolan. Såväl högpresterande som lågpresterande elever förtjänar att mötas av vuxna som utmanar dem att nå sin fulla potential. Det är en viktig beståndsdel i Centerpartiets skolpolitik.

Skolan lägger grunden för framtiden, för varje enskilt barn och för oss som samhälle. Alla elever som lämnar grundskolan ska kunna läsa och skriva och ha grundläggande kunskaper i matematik. Att säkra att alla elever klarar skolan är helt avgörande för att var och en ska få möjlighet att bidra och frihet att forma sin egen framtid. En bra skola jämnar ut de orättvisor som arv och miljö skapat och ger alla en chans att lära sig, utveckla och visa arbetsgivare och högskolor att de kan det de säger sig kunna. Varje människa ska bedömas på sina meriter, oavsett familjebakgrund, klasstillhörighet, kön och annat ovidkommande.

För att alla ska kunna göra en livsresa på sina egna meriter måste betygssystemet fungera. Men så ser det inte ut idag. Det svenska betygssystemet stänger ute ungefär vart femte barn från vidare studier varje år. Det förstör framtiden för de många elever som inte får läsa vidare, kostar samhället stora resurser och skapar en enorm rekryteringsbas till de kriminella gängen.

Svenska elever presterar idag på samma nivå som Norge och Danmark i internationella mätningar som till exempel PISA. Sverige har inte heller fler lågpresterande elever än dessa två länder. Ändå underkänner vi närmare 10 gånger så många ungdomar i grundskolan. Ungdomar som därmed inte får behörighet till gymnasiet och utbildning som leder till jobb och egen försörjning.

Det är väldigt tydligt att svagpresterande elever utestängs från det ordinarie utbildningssystemet, vilket gör att de inte får tillgång till yrkesutbildning. F-betyget, icke godkänt, fungerar som en utsorteringsmekanism. Dagens system gör att de elever som har det svårast i skolan, och som inte klarar kraven, riskerar att kastas ut i utanförskap. Det finns ingenting som säger att det måste vara så. Vi hade tidigare ett betygssystem

som gjorde att även den som hade ett lågt grundskolebetyg kunde läsa vidare på gymnasiet och i till exempel Norge saknas det en gräns mellan godkänt och icke godkänt betyg.

För att få bukt med dessa problem i det svenska betygssystemet vill Centerpartiet att:

- Den hårda gränsen mellan betygen F och E tas bort så att elever med underkända betyg ska ha möjlighet att söka sig vidare till gymnasiets yrkesprogram.

Centerpartiet vill ta bort den hårda godkäntgränsen i grundskolan så att även de som har fått F ska ha möjlighet att, med sina övriga betyg som grund, söka sig vidare till gymnasiets yrkesprogram. Vi måste stoppa utslagningen av elever i svensk skola. Vi kan inte ha ett betygssystem där de som har svårast i skolan stängs ute från vidare studier och riskerar kastas ut i utanförskap.

- Kompensatorisk betygssättning ska införas i grund- och gymnasieskolan där läraren vid betygssättningen gör en sammantagen bedömning av vilket betygssteg som bäst motsvarar elevens kunskaper.

Med det nuvarande betygssystemet måste alla delar av kunskapskraven för betygen A, C och E vara uppfyllda för att en elev ska få ett visst betyg. Detta skapar trösklar i betygsskalan, där mindre kunskapsområden där eleven presterar sämre kan sänka det totala betyget. Som till exempel Betygsutredningen (2020) visar upplever elever därför ofta att de bedöms utifrån sina svagaste prestationer. Dessutom upplever både elever och lärare att kunskapskraven är otydliga, vilket har lett till att lärarna tolkar dem olika, med resultatet att betygssättningen ibland inte uppfattas som rättvis eller korrekt.

Centerpartiet anser att en kompensatorisk betygssättning skulle vara ett mer rättvisande sätt att bedöma kunskaper än det nuvarande systemet. Kravet på att uppfylla alla delar av ett kunskapskrav har lett till undervisnings- och examinationssätt som fokuserar mycket på att pricka av enskilda delar, vilket kan leda till att elever tappat motivation tidigt under ett läsår eller en kurs, eftersom de känner att en dålig prestation i början är svår att återhämta sig från. Med en betygssättning där helhetsbilden är viktigare än enskilda delar kan ett mindre fragmenterat lärande uppnås, vilket kan öka elevernas motivation och minska den upplevda stressen och känslan av orättvisa. En kompensatorisk betygssättning ger lärarna möjlighet att bedöma och sätta betyg baserat

på en professionell och sammantagen bedömning av vilken nivå som bäst motsvarar elevens kunskaper.

6.1 Kunskapsmätningar

De nationella proven som finns idag kan inte användas som landsomfattande kunskapsmätningar eftersom de inte är utformade för att elevers kunskapsutveckling ska kunna jämföras över tid. Internationella kunskapsmätningar såsom Pisa, Pirls och Timss fyller också en viktig funktion, men eleverna måste kunna lita på att de är rättvisande. De görs också med alldeles för långa intervaller på flera år. Centerpartiet vill se egna nationella kunskapsmätningar som inte är betygsgrundande, så att utvecklingen i svensk skola kan följas bättre över tid.

7. Mindre klasstorlekar

Ju fler elever i klassrummet, desto svårare blir det att skapa en trygg miljö för eleverna där allas behov tillgodoses. Flera studier konstaterar att storleken på klassen spelar roll för undervisningen och för resultaten. Exempelvis slår en studie från år 2012 fast att elever som gått i mindre klasser klarade sig bättre än övriga elever vid de nationella proven i svenska, engelska och matematik vid 16 års ålder. De hade också generellt högre utbildningsnivå och en högre lönenivå längre fram i livet. Att minska klasstorlekarna skulle sannolikt stärka förutsättningarna för trygghet och studiero i skolan. Centerpartiet vill att klasstorlekarna minskar, i den takt det går, med särskilt fokus på lågstadiet och där förutsättningarna är som tuffast.

8. Elevers hälsa och välmående

Inga barn ska behöva vara rädda för – eller må dåligt över – att gå till skolan. För att alla elever ska klara av sin skolgång på bästa sätt måste de må bra och få stöd för att klara sin skolgång. Elevhälsan är central i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet på skolan och det arbetet behöver stärkas. Det senaste decenniet har den psykiska ohälsan bland 13–

15-åringar ökat i Sverige. Psykisk ohälsa förekommer oftare bland flickor än pojkar. Studier bland annat från Folkhälsomyndigheten visar också att upplevda psykosomatiska besvär är vanligare bland tonåringar som är stressade över skolarbetet. Enligt forskning kan införandet av betyg i årskurs 6 ha ökat den skolrelaterade stressen samtidigt som det har minskat elevernas självförtroende.

Studier visar att svenska skolbarn är de mest stillasittande i Norden. Enligt en undersökning beställd av Nordiska ministerrådet är 68 procent av svenska skolbarn fysiskt inaktiva. De uppfyller därmed inte WHO:s rekommendation om minst en timmes fysisk aktivitet dagligen. Svenska barn har även minst antal schemalagda idrottslektioner i Norden. Samtidigt visar studier att en timmes fysisk aktivitet inte bara förbättrar barn och ungas fysik och välbefinnande, det stimulerar även lärandet och förbättrar skolresultaten. Speciellt hos pojkar. Det är också under barn- och ungdomsåren som vanemönster etablerar sig. Fysisk aktivitet bidrar till en bättre hälsa samt minskad risk för fetma och andra livsstilssjukdomar senare i livet, men endast fyra av fem flickor och varannan kille klarar målet att röra sig en timme om dagen, enligt Folkhälsomyndigheten. Det är ytterst allvarligt och påverkar skolan i allra högsta grad, då det finns starka samband mellan en god psykisk och fysisk hälsa och möjligheten att ta till sig kunskap och nå utbildningsmålen.

Skolan ska ge alla barn självförtroende och trygghet. Trots nolltolerans mot mobbning och kränkningar utsätts alldeles för många barn för hot, våld eller trakasserier – fysiskt eller digitalt. Bland flickor är sexualbrott vanligast. Alltför ofta sker det också inom skolan. Siffror från år 2022 visade att 140 000 barn och unga mellan 9 och 18 år utsatts för mobbning i skolan eller på nätet under de senaste månaderna. År 2015 var siffran 60 000. Enligt forskarna bakom rapporten arbetar inte skolan lika förebyggande som man gjorde tidigare, samtidigt som klimatet på nätet är mycket hårdare. Aktiva och konkreta insatser för att förebygga och motarbeta kränkningar och otrygghet kan inte frikopplas från arbetet med kunskapsresultaten. Det måste vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete. Hög vuxennärvaro på rasterna och involvering av vårdnadshavare är viktiga förutsättningar samtidigt som huvudmän och skolor behöver utrymme att utveckla lösningar som fungerar lokalt.

Skolfrånvaron ökar och kryper allt längre ner i åldrarna. Skolan behöver vara vaksam på oros signaler för att kunna ge nödvändigt stöd så tidigt som möjligt. Ju tidigare skolan reagerar på problematisk skolfrånvaro, desto större möjligheter är det att eleven kan fullgöra sin utbildning. Skolfrånvaron kan vara både omfattande frånvaro under en

sammanhängande period och ogiltig upprepad ströfrånvaro, vid ett eller flera tillfällen. Psykisk och fysisk ohälsa är riskfaktorer för skolfrånvaro. Även utformningen av lärmiljön påverkar elevers förutsättningar att delta under skoldagen. Studier visar att det finns en stor andel elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) inom gruppen elever med problematisk skolfrånvaro. Flickor med NPF fångas upp senare än pojkar vilket i sin tur medför att flickor får behandling och stöd alltför sent. Därför är det angeläget att skolan blir bättre på att identifiera flickor i behov av stöd och på att utforma flexibla lärmiljöer som är tillgängliga för alla.

Skollagen är tydlig när det gäller att hänsyn ska tas till barns och elevers olika behov och att de ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Att skapa fungerande lärmiljöer är bra för alla barn och elever, inte bara för dem inom ramen för särskilt stöd. Speciallärare och specialpedagoger är också en viktig resurs i det arbetet och de behöver bli fler. Men regelverket för särskilt stöd är emellanåt allt för otydligt. För många olika extra anpassningar i en och samma klass gör det svårt att upprätthålla undervisningskvaliteten för klassen som helhet, menar många lärare.

För att kunna få en helhetsbild av ungas problematik behövs bättre samverkan mellan elevhälsa, BUP, hälso- och sjukvård och socialtjänst. Det har påtalats länge och behovet har inte minskat, tvärtom. Idag upplever många föräldrar att deras barn faller mellan stolarna och får stå i kö för att få första linjens stöd. Vid övergången från förskola till skola eller från grundskola till gymnasium får barn och föräldrar ofta börja från början igen i kampen för att få rätt stöd i tid. En grundorsak till detta är att ansvaret för barn och ungas välmående är utspritt på flera olika verksamheter. Det handlar om förskola, skola, elevhälsa, socialtjänst, mödra- och barnhälsovård och ungdomsmottagningar. En splittrad och föråldrad sekretesslagstiftning gör det svårt eller omöjligt för olika verksamheter att dela information som behövs för att kunna se till barnets bästa.

8.1 Vikten av pulshöjande aktivitet

För att stärka elevers fysiska hälsa krävs det mer fysisk aktivitet. Pulshöjande aktivitet varje dag är en av de viktigaste förutsättningarna för en god och livslång hälsa och bättre inlärning. Vi vill därför ge Skolverket i uppdrag att ta fram metodstöd kring detta och vi vill att det avsätts pengar för att tillskapa miljöer som stimulerar till rörelse både inomhus

och utomhus både då det gäller förskola, fritids, grundskola och gymnasiet för att skapa utrymme för dagliga pulshöjande aktiviteter.

Vi vill se ett nationellt hälsovårdsprogram som tar ett helhetsgrepp om barns och ungas hälsa, utveckling och välmående från 0 till 20 år. Ett sådant program har utretts och skulle göra det tydligt för både barn, föräldrar och huvudmän vilka hälsobesök, uppföljningar och stödinsatser som ska erbjudas under uppväxten. På så sätt kan stödet till barn, unga och föräldrar bli mer likvärdigt oavsett var i landet familjen bor eller vilken skola barnet går i. Utan en samverkan och en bättre helhetsbild är det svårt att göra en samlad bedömning, och det drabbar elevens möjligheter till stöd och vård. Därför behövs sammanhållen journalföring för elevhälsan och hälso- och sjukvården. Vi vill också se en skyldighet för skolor att kalla till och verkställa en samordnad individuell plan (SIP) när ett barn har ett behov av insatser från flera samhällsinstanser. Idag är det bara socialtjänsten och hälso- och sjukvården som har den skyldigheten.

Elevhälsans förebyggande arbete är ett viktigt verktyg för att upptäcka elever som mår dåligt. Centerpartiet vill att en screening av den psykiska hälsan görs vid den vanliga hälsokontrollen hos elevhälsan, för att tidigt fånga upp barn som riskerar att må, eller redan mår, dåligt. Centerpartiet ser också att mer behöver göras för att barn och ungdomar ska känna sig trygga i sina skolor. Det ska vara nolltolerans mot mobbning och våld i skolan. Därför vill Centerpartiet bland annat att det införs en nationell plan mot mobbning i skolan. Dessutom anser vi att det måste bli lättare att flytta på den som mobbar, den som utsätter andra elever för brott eller på annat sätt får andra elever att känna sig otrygga. Det är inte minst viktigt för att skapa fler vägar till livsresor, då vi vet att unga som inte klarar sig i skolan ofta mår sämre psykiskt än andra.

8.2 Inför en elevhälsogaranti i grund- och gymnasieskolan

Fram till och med 2013/14 var omkring 10 procent av 11-åringarna stressade av skolarbetet. Efter det har andelen gradvis ökat till 29 procent bland flickorna och 20 procent bland pojkarna 2021/22. En fungerande och tillgänglig elevhälsa är en viktig del för att förbättra ungdomars hälsa och välbefinnande. Därför vill vi i Centerpartiet se över möjligheten att införa en elevhälsogaranti. En elevhälsogaranti ska ge en elev rätt att under dagen få kontakt med personal inom elevhälsan. I dag drabbas allt för många elever av psykisk ohälsa. Den trenden måste vändas, så alla barn och unga har chans till en bra och trygg skolgång.

8.3 Sovmorgon

Flera studier visar att ungdomar i puberteten som får sovmorgon både är piggare och presterar bättre i skolan. Grunden till detta är dels att ungdomar i regel behöver mer sömn, dels att ungdomar efter puberteten rent biologisk får en förändrad dygnsrytm som gör dem tröttare på morgonen och piggare på kvällen. Man skulle kunna tro att en senare skolstart bara innebär att ungdomarna är vakna senare på kvällen men internationell forskning visar att de som startade skolan en timme senare på morgonen hade sovit 45 minuter längre på natten.

Bättre sömn leder till bättre betyg, mer motiverade elever och ökad koncentration på lektionerna. Centerpartiet vill därför att regeringen ska tillsätta en utredning om hur man på olika sätt kan anpassa skoldagen utefter vad som passar för att våra elever ska få bästa möjliga förutsättningar att prestera i skolan och må bra. I sammanhanget handlar det bland annat om att verka för kunskapsspridning, test och uppföljning av olika sätt att anpassa skoldagen efter barn- och ungas dygnsrytm. I utredningen bör man ta hänsyn inte bara till barn- och ungas dygnsrytm utan även hur en anpassad skoldag skulle påverka elever med särskilda behov och familjers livspussel.

9. Introduktionsprogram

Introduktionsprogrammen är för många elever med obehöriga betyg från grundskolan en möjlighet att komma in på ett nationellt program eller få ett arbete. För Centerpartiet är viktigt att tillgängligheten till dessa är god i hela landet. Tyvärr är bilden en annan i Sverige idag. Framförallt i de större städerna är det idag för få platser på introduktionsprogrammen vilket gör att de med ofullständiga betyg stängs ute från vidare studier.

Det finns idag fyra olika introduktionsprogram: programinriktat val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion. Dessa behöver göras om. Vägarna ut i yrkeslivet behöver förstärkas för elever på introduktionsprogrammen. Yrkesintroduktion och individuellt alternativ bör slås ihop och i samverkan med branscherna bör branshpaket sättas samman som är särskilt anpassade för

yrkesintroduktionsprogrammet. De elever som bedöms klara ett nationellt yrkesprogram bör därtill i möjligaste mån kunna läsa yrkesämnen tillsammans med elever på ett nationellt program. Språkintröduktion behöver minskas till att omfatta maximalt ett år, för att eleverna snabbare ska få gå i en blandad grupp tillsammans med elever som har svenska som modersmål.

10. Lovskolor

Huvudmän kan idag både bedriva frivillig lovskola eller vara skyldig att bedriva obligatorisk anordnad lovskola. Lovskolor utgör idag en möjlighet för elever med underkända betyg att läsa upp sina betyg. Centerpartiet anser att lovskolor är en bra **undervisningsform** och ett viktigt verktyg för att elever ska få mer tid och möjlighet att ta igen de kunskaper man missat. Lovskolorna bör därför värnas.

På senare år har det emellertid inkommit en rad rapporter som visar att många elever som blir godkända med hjälp av lovskola klarar sig dåligt sedan. Bland annat framgår det att elever som läst upp ett betyg i en lovskola klarar sig sämre än elever som fått betyg i den normala ordningen. Betygen är i många fall ihåliga och de får således stora svårigheter på gymnasiet. Dessutom har det visat sig att det är många obehöriga lärare som undervisar. Mot bakgrund av detta anser Centerpartiet att lovskolornas utformning och arbetssätt behöver genomlysas för att deras kvalité ska kunna säkras framåt.

11. Studie- och karriärsvägledning

Eleverna behöver bättre information för att göra rätt val inför gymnasiet. Skolinspektionens kvalitetsgranskning 2019 pekar dock på stora brister i gymnasieskolornas studie- och yrkesvägledning, bland annat att den inte anpassas tillräckligt utifrån en föränderlig arbetsmarknad. Det behövs också bättre kunskapsstöd för att ge bra vägledning till elever som har en funktionsnedsättning, till exempel en NPF-diagnos. Genom att eleverna får bättre vägledning och kan göra medvetna studie- och yrkesval, minskar också risken för avhopp på utbildningar. För att lyfta fler elever vill vi

förbättra studie- och yrkesvägledningen och göra den tillgänglig för barn under hela grundskolan.

Studie- och yrkesvägledarna har en viktig roll för elevernas karriärvägledning och studieval. Vi vill att de i högre grad ska vara en länk mellan skola och arbetsliv. De ska inte bara hjälpa elever att välja språk och gymnasieskola, utan de ska vara med i hela skolans verksamhet. Fler unga och deras föräldrar behöver också få förståelse för att yrkesutbildning är ett bra framtidsval. Med en mer aktiv karriärvägledning och kontakt med den lokala arbetsmarknaden genom hela grundutbildningen kan unga lättare få kunskap om olika karriärvägar, göra medvetna val och bryta könsnormer vid studie- och yrkesval. Centerpartiet vill därför stärka elevens rätt till individuell och gemensam vägledning och byta dess benämning till karriärvägledning. Vi vill dessutom att vägledningen får ett tydligare genusperspektiv.

12. Yrkesprogram

Gymnasieskolan ska vara en arena där elever lär för livet, i en miljö som är anpassad efter varje individs behov och förutsättningar. Därför är kopplingen mellan gymnasiet och arbetsmarknaden central, oavsett om du läser ett högskoleförberedande eller yrkesförberedande program. Olika vägar till arbete och studier behöver stärkas. Ett viktigt mål för en skola för livsresor är att ge elever den kunskap och de färdigheter de behöver för att följa sina drömmar. Vissa vill läsa på högskola eller till och med forska, andra vill starta företag eller få ett jobb som känns givande direkt efter gymnasiet. Oavsett hur drömmen ser ut ska skolan ta dem ett stort steg närmare.

För många elever blir det inte så. För alla de som inte når behörighet till gymnasiet – omkring 22 procent – är många dörrar stängda. Det är en större andel pojkar som saknar behörighet än flickor och den skillnaden har varit konstant. Bland dem som saknar gymnasieexamen är arbetslösheten fyra gånger högre än bland dem som klarar gymnasiet. Vi måste skapa bra vägar till studier och jobb för de som idag lämnas utan möjligheter.

Eleverna behöver bättre information för att göra rätt val inför gymnasiet. Skolinspektionens kvalitetsgranskning 2019 pekar dock på stora brister i gymnasieskolornas studie- och yrkesvägledning, bland annat att den inte anpassas tillräckligt utifrån en föränderlig arbetsmarknad. Det behövs också bättre kunskapsstöd för att ge bra vägledning till elever som har en funktionsnedsättning, till exempel en NPF-

diagnos. Genom att eleverna får bättre vägledning och kan göra medvetna studie- och yrkesval, minskar också risken för avhopp på utbildningar.

Efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft ökar i hela landet och många branscher skriker efter arbetskraft, samtidigt som många klassrum på yrkesprogrammen gapar halvtomma. Det måste gå att skaffa sig en yrkesutbildning som leder till jobb lokalt, oavsett var du bor.

Riksdagen beslutade år 2022 att gymnasieskolan och Yrkesvux ska planeras och dimensioneras efter en sammanvägd bedömning av arbetsmarknadens behov och elevernas önskemål. Det är bra. Yrkesutbildningarna leder ofta till stabila jobb med goda karriärmöjligheter och bra ingångslöner. De är också viktiga för tillväxten. Det gäller inte minst för de små och medelstora företagen som ofta saknar kompetent arbetskraft. Det är bra för den enskilda och för Sveriges konkurrenskraft. Statusen på yrkesutbildningar borde därför vara hög.

12.1 Återinför branschskolorna

För att stärka yrkesutbildningarna och kopplingen till arbetsmarknaden vill Centerpartiet återinföra de så kallade branschskolorna. Vi ser idag att det finns vissa branscher som skriker efter kompetent arbetskraft, men där det idag saknas människor att anställa, såsom exempelvis slakteri- och energibranschen. Bara de närmaste två till tre åren förväntar energibranschen att så många som 8 000 tekniker och ingenjörer behöver rekryteras. Vi vill återinföra branschskolor som utformas i när samarbete med branschen och där olika yrkesutbildningar samlas under ett och samma tak.

Branschskolor kompletterar elevers utbildning för att få specialiserade elever, även om det inte finns möjlighet till specialistutbildningar lokalt. På så sätt kan fler skolor erbjuda utbildningar som de annars inte kunnat bedriva. Fack och arbetsgivare är tydliga med att branschskolorna behövs. Därför vill Centerpartiet att regeringen ska återinföra branschskolorna, särskilt inom de sektorer där kompetensbristen är som störst.

12.2 Möjlighet för kombinerade utbildningar

Centerpartiet anser att det är rimligt att det ska vara möjligt att välja specialutformade kombinerade utbildningar om upp till 3 500 poäng med bredare ingångar till gymnasiet. Dessa utbildningar ska leda till såväl en yrkesexamen som särskild behörighet till vissa högskoleutbildningar. Syftet med de kombinerade utbildningarna är att locka fler att välja yrkesförberedande utbildningar utan att dörren stängs för vidare studier.

12.3 Inför nationella branschråd

Centerpartiet vill införa nationella och regionala branschråd som har avgörande inflytande över den gymnasiala yrkesutbildningen. Den möjlighet som branscherna har att påverka den gymnasiala yrkesutbildningen sker idag via de rådgivande nationella programråden. De nationella programråden anser vi bör göras om till nationella branschråd och fungera som särskilda beslutsorgan inom Skolverket. Rådets ledamöter ska bestå av arbetsgivar- och arbetstagarrepresentanter från relevanta organisationer, och en arbetsgivarrepresentant ska ha ordförandeposten. Vi anser att dessa branschråd bör ha avgörande inflytande över yrkesutbildningarna och fatta beslut i frågor som rör yrkesprogrammets innehåll, programdesign, program mål och yrkesutgångar. Branschråden bör också kunna besluta om yrkespaket, dimensionering och urvalskriterier för Yrkesvux. Branschråden bör involveras i framtagandet av de nationella och regionala planeringsunderlagen för gymnasial utbildning.

12.4 Skärp tillsynen av yrkesprogrammen

Det måste bli tydligare för elever, huvudmän och skolmyndigheter vad som krävs för en undervisningsmiljö av hög kvalitet – därför vill vi att yrkesprogrammets styrdokument, såsom examensmålen, ses över. Skolinspektionen måste skärpa sin tillsyn för att säkerställa att skolor har ändamålsenliga lokaler, maskiner och annan utrustning. Det nationella branschrådet (se ovan) ska dessutom ha möjlighet att yttra sig över tillstånd att etablera nya fristående skolor med yrkesinriktning och kunna ställa krav på existerande utbildningar.

12.5 Stärk förutsättningarna för att bedriva yrkesutbildningar i glesbygd:

Vi vill att yrkesprogrammen reformeras så att förutsättningarna förbättras för att kunna bedriva yrkesutbildning i glesbygd och på mindre orter över hela landet. Dessutom anser vi att förutsättningarna behöver stärkas för att kunna bedriva mer småskaliga program inom mindre, mer nischade branscher.

13. Folkhögskola

En av folkhögskolornas styrkor är det breda utbudet av utbildningar och kurser, anpassade för både unga och vuxna. Genom att erbjuda praktiskt inriktade utbildningar inom olika yrkesområden kan folkhögskolorna rusta eleverna med de färdigheter och kompetenser som krävs för framtidens arbetsliv. Folkhögskolorna kan fungera som en kraftfull utbildningsmotor för att möta de enorma behoven på arbetsmarknaden. Folkhögskolor är även viktiga resurser för de personer som saknar behörighet till vidare studier då de genom sin allmänna kurs erbjuder alternativa och innovativa lärandesätt. Enligt SCB får årligen cirka 2 000 deltagare på allmän kurs grundläggande behörighet till eftergymnasiala studier. Av dessa väljer ungefär hälften att fortsätta sina studier inom ett år. En stor majoritet av dem som uppnår behörighet är under 25 år, och en ökande andel har utländsk bakgrund. Folkhögskolor spelar en betydande roll för målgrupper med särskilda behov, då fyra av tio deltagare som uppnår behörighet har någon form av funktionsnedsättning. Därför vill Centerpartiet stärka folkhögskolans allmänna kurs långsiktigt, så att unga med ofullständiga betyg från grundskola och gymnasium får möjlighet att studera vidare i en annan miljö och få ett studieomdöme för att kunna läsa vidare.

11.1 Stärk samarbetet mellan folkhögskolor, skolor och näringsliv

I tider av snabba teknologiska framsteg och en föränderlig arbetsmarknad, vittnar samtliga branscher om utmaningar med framtidens kompetensförsörjning. Här spelar folkhögskolorna en nyckelroll, och därför behöver de ges den uppmärksamhet och de resurser de förtjänar. Med deras unika pedagogik, flexibilitet och förmåga att se potentialen i den enskilda individen – inte sällan genom att utgöra en andra chans, kan folkhögskolorna fungera som en kraftfull utbildningsmotor för att möta de enorma behoven på arbetsmarknaden. För att folkhögskolorna ska kunna fungera som mest effektivt och som en viktig del av kompetensförsörjningen krävs ett nära samarbete mellan skolor, näringsliv och andra utbildningsinstitutioner. Centerpartiet anser att samarbetet mellan skolor, näringsliv och andra utbildningsinstitutioner behöver stärkas.

14. Skolval

Möjligheten att välja och välja bort skola var en viktig frihetsreform. Vi vill värna och utveckla valfriheten för elever, föräldrar och lärare. Det behöver bli tydligare och lättare att välja skola. Det är drygt 30 år sedan friskolereformen blev verklighet i Sverige. Syftet var att ge elever och föräldrar fler valmöjligheter genom en större variation av skolor med olika pedagogiska inriktningar. Så har det också blivit. Och den kommunala skolan har ofta blivit bättre tack vare det. Men det finns allvarliga brister som underminerat skolans förmåga att uppväga skillnader i förutsättningar och behov, det så kallade kompensatoriska uppdraget.

Det är hög tid att friskolereformen utvecklas vidare för att skapa valfrihet på riktigt, för alla elever. Mångfald, variation och lokal förankring är fortfarande viktiga ingångar för oss i Centerpartiet och i skolpolitiken. Elever och vårdnadshavare ska ha möjlighet att påverka sin närmiljö och livssituation.

Ett av målen med friskolereformen var att konkurrensen mellan olika aktörer skulle leda till en mångfald av skolor, pedagogisk förnyelse, resurseffektivitet och höjd kvalitet i hela skolväsendet. På senare år har mångfalden och den pedagogiska variationen minskat successivt. Små friskolor som drivs i regi av enskilda firmor, stiftelser och föräldrakooperativ har svårare att möta ökade krav och konkurrera med större koncerner.

För både elev, föräldrar och samhälle är utbildningens kvalitet viktigare än vilken huvudman som driver skolan. Därför behöver vi också ställa tydliga krav på skolhuvudmännen. Skolan är inte vilken verksamhet som helst. Våra gemensamma skattepengar ska gå till elevernas undervisning och enbart till seriösa och långsiktiga aktörer som bedriver utbildning utifrån skolans kunskaps- och demokratiuppdrag. Till skolor som vill ge elever en god utbildning och som är villiga att stötta elever i sina livsresor.

Det är bra att det är många som vill starta och utveckla svensk skola. Den drivkraften ska vi ta vara på. Skolinspektionens granskningar och tillsyn visar dock att det är alltför många skolor, såväl kommunala som fristående, som har allvarliga brister. Skolinspektionens tillsyn och granskningar behöver bli mer rättssäkra och likvärdiga, oavsett var i landet eller vilken skolhuvudman som inspektionen besöker. Skolinspektionens verktygslåda behöver bli skarpare för att säkerställa att det enbart är seriösa aktörer i skolan. Här behöver det finnas en balans för att även friskolor i de mindre sammanhangen ska få finnas kvar. Centerpartiet kommer fortsatt att värna en mångfald av förskolor och skolor, men vi vill se valfrihet med rimlighet. Det ska finnas en trygg balans mellan förutsägbarhet och valfrihet.

Det finns idag betydande skillnader i hur benägna olika grupper av vårdnadshavare är att välja skola och på vilka grunder skolor väljs. Det finns inga mekanismer som bidrar till att de elever som utbildningsmässigt har mest att tjäna på att gå på en viss skola i slutändan också väljer eller placeras på just dessa skolor, enligt utredningen ”En likvärdig skola”. Bristande samordning mellan kommunala och fristående skolor inom en kommun gör det svårare att jämföra skolor och för elev och föräldrar att önska skola. Det gör det också svårt för huvudmännen att dimensionera verksamheten och planera långsiktigt. När det gäller gymnasievalet saknas det på samma sätt mekanismer som bidrar till att fler elever väljer programmen som motsvarar arbetsmarknadens behov. Många föräldrar påverkar valet men har inte tillräckligt med information för att göra ett bra skolval.

14.1 Ett obligatoriskt och gemensamt skolval med tydliga urvalskriterier

Barn och unga oavsett bostadsort eller föräldrars utbildningsbakgrund ska kunna önska – och välja bort – en skola. Det är en viktig grundprincip för vårt skolsystem. Det behöver

bli tydligare och lättare att önska skola. Information om skolornas kvalitet behöver vara jämförbar. Det behövs ett aktivt och gemensamt skolval i grundskolan med tillgänglig information under en tydligt avgränsad ansökningsperiod. Genom ett gemensamt skolvalssystem som öppnas ett år innan skolstart säkerställer vi även att elever behandlas lika i urvalsprocessen. Ingen ska få paxa en plats, det ska vara lika villkor för alla. Därför vill vi slopa kö som urval. Utöver rätten att få gå på en skola nära hemmet, möjlighet till syskonförtur och så kallat verksamhetsmässigt samband, ska det vara möjligt för alla att få önska plats på vilken skola som helst. Bostadssegregationen är den primära orsaken till segregation i svensk skola. När skolvalet med våra förslag blir mindre segregande är det viktigt att bostadssegregationen inte stärks istället. Därför vill Centerpartiet se över möjligheterna att införa en obligatorisk kvot för lottning så att alla elever som söker till en skola har möjlighet att komma in. Denna kvot blir enbart relevant om en skola har fler sökande än platser.

15. Konfessionella inslag – avskilt i rum och tid

Det ska alltid vara tydligt att det är valfritt för elever att delta i konfessionella aktiviteter. Så är det inte på alla konfessionella skolor idag. Vi vill att konfessionella inslag ska vara avskilda från undervisningen både i rum och tid och endast få förekomma innan eller efter skoldagens slut. Då skulle barnens valfrihet stärkas och tillsynen bli enklare för Skolinspektionen. Skolor som inte lever upp till läroplanen och demokrativillkoret ska stängas.

16. Vinster och kvalitetsbrister

Elever har rätt till undervisning av god kvalitet. Skolor som underpresterar eller uppvisar allvarliga brister ska lättare kunna stängas. Det gäller oavsett huvudman. Skolinspektionen har en viktig roll i att kontrollera skolors kvalitet. Vi vill att det utreds om Skolinspektionen kan ta över tillsynen av förskolor från kommunerna för att säkerställa likvärdig kvalitet och insyn i hela landet.

16.1 Stoppa vinstutdelning vid kvalitetsbrister:

Att ha marginaler för att kunna hantera oförutsägbara händelser i verksamheten, är viktigt för såväl den kommunala som den fristående skolan. Överskott kan återinvesteras i verksamheten, men målet om vinst får inte gå ut över verksamhetens kvalitet. Därför behövs tydliga definitioner av kvalitet och av oacceptabla kvalitetsbrister. Vi vill att det ska vara omöjligt att ta ut vinst eller på annat sätt föra över kapital till ägarna från skolor med stora kvalitetsbrister. För enskilda huvudmän som fått anmärkningar eller beslut om åtgärder ska utdelning av vinst vara omöjligt tills bristerna är åtgärdade och godkända av Skolinspektionen.

16.2 Inför sanktionsavgifter:

Vi vill införa sanktionsavgifter som ytterligare verktyg för Skolinspektionen när skolan har uppenbara brister. Idag kan en skola tilldelas ett vite för att eleverna inte fått den undervisning de har rätt till. Om skolan eller inriktningen som haft problem läggs ner försvinner vitet. Det innebär att en huvudman år efter år kan tjäna pengar på att leverera en undermålig produkt, och när det upptäcks komma undan vitet. Fusk måste straffas. Det är inte rimligt och skapar dåliga incitament. Därför bör Skolinspektionen få rätt att dela ut sanktionsavgifter som ska betalas direkt oavsett förskolors och skolors framtida agerande.

17. Friskolor

17.1 Stärk mindre friskolors möjligheter att etablera sig

Det har varit nödvändigt att skärpa ägar- och ledningsprövningen de senaste åren för att säkra seriösa aktörer i skolan. Men samma hårda krav gäller oavsett vem som ansöker. Om det är en koncernskola eller en idéburen skola, liten eller stor huvudman spelar ingen roll. Det har gjort att allt färre idéburna och mindre friskolor, med mindre kapital, har

möjlighet att etablera sig. Centerpartiet vill därför att vissa krav i tillståndsprövningsprocessen ska lättas för mindre huvudmän. Det kan exempelvis handla om att lätta på kravet om att skollokal ska vara ordnat redan innan ansökan eller att anpassa avgiften efter huvudmannaskap. Prövningen av kapacitet måste ske utifrån huvudmäns förutsättningar och särdrag. Det skulle stärka idéburna skolor och mindre friskolors möjlighet att starta och utveckla nya skolor.

17.2 Garantera elevernas rätt till undervisning

Elever i både grundskola och gymnasium, oavsett huvudman, har rätt till en miniminivå av undervisning genom en garanterad undervisningstid. En viss mängd undervisningstid är nödvändig för att ge goda och likvärdiga förutsättningar för lärande. Ändå har Skolinspektionen kunnat konstatera att många elever inte får den undervisningstid de har rätt till. Skolinspektionen ska kunna ålägga huvudmän som inte har erbjudit tillräckligt med undervisning att skyndsamt tillse att eleverna får den undervisning de har rätt till, antingen genom egen undervisning eller hos annan part. Därtill ska kraftfulla sanktionsavgifter kunna utdelas.

17.3 Hinder för utländsk påverkan

Stater som exempelvis Ryssland, Kina och Iran samt extrema organisationer försöker få inflytande över samhällsviktiga verksamheter, inhämta information, skapa misstro i samhället och påverka Sveriges politiska vägval. När Sveriges demokrati hotas måste vi agera med kraft. Vårt utbildningssystem är centralt för att säkra och utveckla vår demokrati. Skolan behöver skyddas från oönskad yttre påverkan. Utländskt ägarkapital bör vara föremål för särskild granskning. Vi vill även att Skolinspektionen ska ges rätt att neka tillstånd med hänsyn till säkerhetspolitiska grunder.

18. Småskolor

Det är centralt för Centerpartiet att skapa förutsättningar för en mångfald av skolhuvudmän och att även små skolor ska kunna bedriva undervisning av hög kvalitet. Det är inte minst viktigt för en livskraftig landsbygd. För oss handlar det om att rätten till en bra skola ska finnas för alla barn. För Centerpartiet är det en central fråga om rättigheten och möjligheten att skaffa sig en bra utbildning i hela landet, inte minst på landsbygden och på små orter där de flesta små skolorna finns, och det gör vi än idag. Även den som växer upp med färre grannar ska kunna göra en livsresa.

De små skolorna är hotade, i vissa fall av att inte kunna leverera likvärdig utbildning och i andra fall av nedläggning. En genomsnittsskola har ungefär 250 elever och var fjärde skola har under 100 elever. Men Skolverket har antytt att en skolenhet behöver ha cirka 500 elever för att leva upp till skollagens kvalitetskrav och få en ekonomi som går runt. Det är bra att det ställs höga krav på skolor, oavsett huvudman eller var de ligger i landet. Men det måste finnas större flexibilitet för att små skolor ska kunna bedriva undervisning i alla ämnen med hög kvalitet.

Många familjer vill ha sina barn i små skolor just för att det är mindre sammanhang, och i vissa fall finns det inga andra alternativ än den lokala men lilla skolan. Närhet till skolan är viktigt, särskilt för yngre barn, och skolan är dessutom betydelsefull för lokalsamhället i stort. Om det saknas en skola eller om den inte är bra nog kommer färre att vilja flytta till orten och de lokala företagen att ha svårare att överleva och växa. Små skolor måste därför ges möjlighet att utvecklas och hålla god kvalitet. Betygsskillnaderna mellan elever som går i skolor i storstäder och i skolor på landsbygden har ökat de senaste 20 åren. De måste minskas. En bra skola behöver finnas även för elever på landsbygden.

När nu Sverige har en svagare ekonomisk utveckling, pressas kommuner i allmänhet och små kommuner i synnerhet – med följderna att fler små skolor läggs ner när kommuner sparar pengar eller när kraven för att driva skola blir för stora. Det är svårare för små kommuner och små fristående huvudmän att bedriva skola. Det är också svårare att rekrytera behöriga lärare utanför universitetsstäderna, och för glesbygdskommuner är det extra svårt. En stor andel av landets skolor har åldersblandade klasser, men på lärarutbildningarna undervisas det inte i denna undervisningsform. Lärarstudenter behöver få kännedom om och möjlighet att testa att undervisa klasser där flera årskurser blandas om det är den verklighet de kommer att möta sedan.

18.1 Ge möjlighet till fjärr- och distansundervisning

Behöriga lärare är en bristvara och i små kommuner är det allt svårare att höja behörigheten. Därför behöver det finnas andra vägar för att möta små skolors behov. En sådan är att lätta upp regelverket för fjärr- och distansundervisning.

18.2 Hyra lärare av annan huvudman eller annan enhet

Det ska vara möjligt att låna lärare hos andra huvudmän så att en liten landsbygdsskola kan använda en engelsklärare från den kommunala skolan i centralorten. I dag är det inte tillåtet vid fysisk undervisning, endast vid distans- och fjärrundervisning. Detta skulle öka tillgången till legitimerade lärare i små skolor.

18.3 Genomlys skollagen

Skolverket måste ge tydliga rekommendationer och stöd som underlättar för små skolor. Vi vill därför ge Skolverket i uppdrag att ta fram faktaunderlag kring små skolors kvalitet och stöd för deras särskilda utmaningar. Vi vill också att Skolverket ska göra en genomlysning av dagens regelverk för att se om det finns regelverk där skollagen kan vara mer flexibel för att skapa underlag för utveckling även för små skolor och små huvudmän.

19. Administration

Det ska vara enkelt att vara rektor och lärare. Då behöver vi skapa förutsättningar för det. Vi behöver minska den byråkratiska och administrativa kontrollen av skolans personal. En sådan del är att rektorn och läraren behöver rapportera in uppgifter till både huvudman och skolmyndigheterna. Centerpartiet anser att lärares och rektorers administrativa uppgifter behöver minska, dels genom ett ökat användande av smarta digitala system, dels genom att det genomförs en genomlysning av mängden utvärderingar, mätningar och resultatrapporteringar som lärare och rektorer behöver göra. Dessutom behövs det säkerställas att det finns ett system med gemensamma standarder. Särskilt viktigt är det

med digitala system för elevuppföljningar som ska underlätta för rektor, och inte bli ytterligare en uppgift. Varje uppgift ska bara behöva lämnas en gång, på ett enda ställe. Detta måste vara målet för all administration i skolan för både lärare och rektorer.

20. Rektorer

Det är viktigt att rektorn ska kunna vara en pedagogisk ledare men idag är rektor allt längre ifrån vardagen i skolan. Rektorernas förutsättningar för det pedagogiska ledarskapet måste förbättras. Idag har många rektorer en stor personalgrupp under sig och kan även vara rektor på flera stora enheter samtidigt. Rektorerna har genom sin närvaro en stor betydelse för lärarnas arbetsmiljö och förutsättningar för att ge elever bra undervisning. Det förutsätter att man som ledare har rimliga förutsättningar. I hela välfärdssektorn finns ett grundläggande bekymmer med för många medarbetare per chef. Det finns forskningsresultat som visar på att en arbetsledande chef bör ha högst 20 till 25 medarbetare för att kunna skapa förutsättningar för en bra arbetsmiljö. I dag ligger många verksamheter istället på det dubbla antalet medarbetare per chef, skolan är inget undantag, vilket ger små möjligheter för en chef att vara närvarande, leda och stötta medarbetare. Det här är ett arbetsmiljöproblem och ett jämställdhetsproblem då skolan är en kvinnodominerad sektor. Centerpartiet vill se ett nationellt riktmärke för antal medarbetare per rektor. Det behöver också bli tydligare vilka uppgifter som är lämpliga att delegera till biträdande rektorer.

20.1 Huvudmän ska upprätta riktlinjer och handlingsplaner i syfte att motverka hot och våld riktat mot rektorer och lärare

Centerpartiet anser att huvudmän måste upprätta riktlinjer och handlingsplaner i syfte att motverka hot och våld riktat mot skolans personal. Under de senaste tio åren har antalet anmälningar om hot och våld mot lärare och rektorer mer än fördubblats. Det är en oroande utveckling som måste tas på allvar. Arbetsmiljöverket har visat skolor framförallt brister när det kommer till riskbedömningar, säkerhetsrutiner samt utbildning och information om hur personal ska agera i en skarp hot- och våldssituation. Viktig lagstiftning har tagits fram för att skärpa straffet när det kommer till våld mot tjänstemän.

Men för att våld och hot ska kunna förebyggas innan det sker behöver varje huvudman även ha upprättade riktlinjer och handlingsplaner i syfte att effektivt kunna agera när det behövs.

21. Trygghet i skolan

En jämlik skola som ger möjlighet för varje barn och elev att växa, är en stark skyddsfaktor mot utanförskap och brottslighet. Där alltför många elever inte klarar skolan. Många elever och lärare upplever brister i trygghet och studiero. Var femte elev klarar inte grundskolan och var fjärde elev lämnar gymnasiet utan fullständiga betyg. I bruksorter och förorter lämnas tusentals barn utan förutsättningar att skapa sig sin egen framtid. Det får vi aldrig acceptera. Fokus måste läggas på att alla barn i hela landet ska få en bra start i livet. Klarar en elev inte skolan är dörren till många jobb och vidare studier stängd. Därför måste undervisningen utgå från elevers behov och förutsättningar, och insatser sättas in tidigt när elever riskerar att inte nå målen. Att säkra att fler elever klarar skolan är vår högsta prioritet. För att skapa bättre förutsättningar för alla elever att lyckas behöver detta syfte tydliggöras i skolans kompensatoriska uppdrag. Utbildningens syfte ska vara att varje individ ska utvecklas till sin fulla potential, få relevanta kunskaper och bildas.

Eleverna måste kunna lita på att de är trygga i skolan. Skolinspektionens granskning av trygghet och studiero i skolan visar att den upplevda tryggheten i skolan har minskat de senaste tio åren. En av tre grundskolelärare uppger nu att en stor del av undervisningstiden går till att upprätthålla ordningen i klassrummet, mot tidigare en av fyra år 2012. Detta till trots har den upplevda studieron bland elever inte förändrats mycket över tid. Den upplevda tryggheten bland elever i årskurs 9 har däremot minskat under en tioårsperiod från 89 till 79 procent. Idag uppger mer än hälften av eleverna att andra elever stör ordningen i klassrummet. Såväl lärare som elever får även utstå kränkningar och hot. Särskilt flickor är extra utsatta då de oftare än pojkar känner sig otrygga och upplever bristande studiero. Det är oacceptabelt.

För att skapa mer studiero och trygghet i skolan vill Centerpartiet stärka lärarens position i klassrummet, ge bättre möjligheter att agera mot stökiga elever och stärka inspektionerna av de skolor där tryggheten brister. Delar av det har genomförts inom ramen för januariavtalet, men mer behöver göras. Idag är det många lärare och rektorer

som inte vågar agera på grund av oro att bli anmälda eller få betala skadestånd. Skolan ska inte utgöra en frizon för brott. Att känna trygghet är en förutsättning för att kunna nå målen i skolan, och en lärare måste känna mandat att kunna agera för att upprätthålla tryggheten i klassrummet. Vissa skolor lyckas bättre än andra. En viktig faktor för framgång är ett skickligt ledarskap hos rektorer och lärare. Skolor behöver nyttja de sanktionsmöjligheter som nu finns, och kunskapen och stödet för lärarna behöver öka. I arbetet med att skapa trygghet och studiero måste Skolinspektionen bättre följa upp de skolor där det brister och skolmyndigheterna ska tidigt agera för att stötta rektorer och lärare på dessa skolor.

21.1 Brott i skolan

I över 90 procent av alla sexualbrott som anmäls är den utsatta kvinna eller tjej. I den nationella trygghetsundersökningen 2020 uppgav ungefär var fjärde kvinna under 25 år att hon utsatts för sexualbrott, och enligt en rapport från Allmänna Barnhuset har var tredje flicka blivit utsatt för sexuella övergrepp under sin uppväxt. Sexualbrotten mot barn på nätet ökar, liksom de anmälda våldtäkterna. I en rapport från 2022 har barnrättsorganisationen Ecpat bland annat undersökt unga pojkars attityd till sexualitet och sexualbrott. Rapporten visar att unga pojkar ofta lägger ansvaret på den som utsätts. Sammantaget visar detta en allvarlig bild: att unga flickor utsätts för sexuellt våld och att attityden mot sexuellt våld behöver förändras.

Skolan är en plats där det sker sexuellt våld. Sexuella trakasserier är inte bara brottsligt, utan även skadligt och försämrar hälsan för de som drabbas. Skolor ska primärt vara en plats för att lära, men skolor betyder mycket mer för barn och ungdomar som vistas där. Det är en plattform för social interaktion och relationer. Det ska vara en trygg plats – för alla. Därför behövs det krafttag för att bekämpa sexuellt våld som utspelas på skolor.

Vi vill också att Skolinspektionen tar fram en handlingsplan för hur skolan ska agera mot sexuella trakasserier och övergrepp och en ”visselblåsarfunktion” som alla huvudmän i sin tur ska införa, samt årligen redovisar antalet anmälningar offentligt, och att det ska bli lättare att flytta elever som utsatt andra elever för sexuella trakasserier eller övergrepp.

Något som vi vill jobba ytterligare för är att stötta ungdomar i utveckling av förmåga till goda relationer. Det är inte sällan genom skolan många ungdomar träffas, och skolan kan också vara den plattform som kan stötta en person som blir utsatt för våld i sin

relation. Våld i unga relationer är inte ovanligt. Mäns våld mot kvinnor börjar ofta med killars våld mot tjejer. För att bryta våldsspiralen tidigt och skydda den utsatta, krävs det tidiga åtgärder. Vi vill därför att skolorna ska arbeta proaktivt. Det behövs en bred satsning på kompetens för skolpersonal för att öka kunskap om ungas relationer. Vi vill också att Skolinspektionen ska kunna utfärda vite till de skolor som inte agerar mot strukturella sexuella trakasserier, mobbning eller andra brott som kränker elevers eller skolpersonals trygghet. Det är viktigt att skolan inte ser mellan fingrarna när brott sker i skolmiljön, inte minst i tider när ungdomskriminaliteten ökar.

21.2 Trygghet skolmiljö, fysiskt som digitalt

Skolan har ett ansvar för elevernas trygghet även i den digitala skolmiljön, vilket omfattar såväl det förebyggande arbetet som att agera vid kränkningar. Ett arbete för att motverka kränkningar på nätet bör ske integrerat med skolans övriga arbete mot kränkningar. En trygg internetmiljö är en angelägen fråga. Centerpartiet har länge varit tydliga med att vi vill införa porrfilter i datorerna på landets samtliga förskolor och skolor. Europarådet har nyligen utfärdat en stark rekommendation till medlemsländerna om att alla digitala enheter bör ha filter för att skydda Europas barn från att exponeras för porr. Det är många kommuner som också gjort så och det arbetet bör fortgå. Vi vet också att allt fler barn och unga utsätts för olika typer av trakasserier på internet. Här är det viktigt att skolan såväl som andra samhällsfunktioner verkar för att barn och unga i Sverige ska ha en trygg internetmiljö. Att skapa respektfulla miljöer handlar om hur elever behandlar varandra i skolans vardag. Men det handlar även om att ge unga redskap i det kommande vuxenlivet. Det är därför viktigt att lärare har kompetens att lyfta frågor relaterade till normer och värderingar. Centerpartiet vill därför att undervisningen i sex och relationer fortsatt ska stärkas och att utbildningsinsatser för detta ska genomföras för befintlig skolpersonal.

21.3 Tydliga riktlinjer mot hedersförtryck i skolan

På senare år har antalet fall av hedersförtryck i skolan ökat. Det är oacceptabelt. Ingen ska fara illa, vare sig i hemmet eller i skolan. För att motverka hedersrelaterat våld och förtryck behöver skolan arbeta både främjande och förebyggande. Framförallt har socialtjänsten en central roll i sammanhanget men även skolan är viktig. Skolan behöver

ha etablerade riktlinjer och handlingsplaner i syfte att effektivt kunna agera när det behövs. Dessutom behöver lärare utbildas i hur hedersrelaterat förtryck lättare kan upptäckas. Hedersrelaterat våld och förtryck kan och får aldrig accepteras. Individuell frihet och mänskliga rättigheter ska gälla för alla.

21.4 Samarbete mellan skola och socialtjänst

En trygg uppväxt och rätt stöd i hemmet är en förutsättning för att eleven överhuvudtaget ta till sig undervisningen. Samarbetet mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvården är avgörande för att fånga upp barn och unga som lever i utsatthet eller att själv hamna på fel väg. Det finns ett antal arbetssätt som utvecklas runt om i Sverige men grundläggande är att skolans personal och socialtjänsten arbetar mycket nära varandra, helst i samma lokaler. En del i att möjliggöra detta är att skyndsamt se över sekretesslagstiftning så att det helt automatiskt ska vara enkelt att dela information mellan lärare, socialsekreterare och BUP-medarbetare, till exempel, och göra viktiga insatser som säkrar en trygg tillvaro och leder in på rätt väg där skolan lägger grunden för att kunna lyckas i livet. En viktig komponent i detta är självfallet att skolan inte behöver skära ner och minska personaltätheten och att socialtjänsten genom satsningar från både statligt och lokalt håll blir en mer attraktiv arbetsplats som medarbetare trivs och vill stanna kvar på.

21.5 Evidensbaserade repressiva åtgärder

Centerpartiet anser att repressiva åtgärder i skolan ska grundas på fakta och evidens. Evidensbaserade repressiva åtgärder är viktiga eftersom de säkerställer att insatserna som används är effektiva och har stöd i forskning. Kvarsittning är exempelvis en sådan metod som idag används i skolan som har svagt stöd i rådande forskning. Snarare är det andra insatser, exempelvis extra stödundervisning, som dessa elever är i behov av. Genom att basera disciplinära åtgärder på beprövad evidens kan skolor minska risken för eventuella negativa konsekvenser som överdrivet straffande eller ojämlik behandling. Detta bidrar till en tryggare skolmiljö samtidigt som elevernas rättigheter och välmående säkras.

21. Lärare är nyckeln till en framgångsrik skola

Allt börjar med en bra lärare. Kvaliteten i elevers utbildning hänger tätt samman med lärarens förmåga att inspirera eleven till lärande. Det är därför viktigt att alla yrkesverksamma lärare har behörig högskole- och universitetsutbildning och god pedagogisk och didaktisk skolning. Det är viktigt att lärarutbildningen håller hög kvalitet och att lärarstudenters olika förmågor utvecklas och fördjupas. Men efter utbildningen är det minst lika viktigt att lärare får rätt förutsättningar till att vara just lärare. Att inget hindrar lärarna från att vara den inspirerande kraften till eleverna. För skolan blir aldrig bättre än de förutsättningar som ges till lärarna.

22.1 Åtgärder för att lösa lärarbristen

Den framgångsrika skolan börjar i klassrummet. Det är lärarna som gör den stora skillnaden och som är allra viktigast för elevens kunskapsinhämtning och utveckling. Lärarna är nyckeln för att stärka undervisningens kvalitet och för att eleverna ska lära sig mer. Fler behöver utbilda sig till lärare. Prognoser visar bland annat svensk skola om 15 år riskerar sakna 12 000 behöriga lärare och förskolelärare. Situationen riskerar bli akut om inget görs. Insatserna för att motverka lärarbristen, inte minst på glesbygden måste stärkas. I sammanhanget handlar det bland annat om fler vägar in i läraryrket och stärkt arbetsmiljö och -villkor. Men det handlar också om ökad tillit till professionen, om att staten säkerställer att skolorna har tillräckliga resurser och om att de som flyttar till glesbygd ska kunna få studielånet avskrivet.

22.2 Fler vägar in i läraryrket

Vi behöver fler behöriga lärare. Idag är det många som är obehöriga som undervisar och det behöver skapas utbildningsvägar för dem så att de blir behöriga. Gruppen obehöriga är inte en homogen grupp så det behövs olika vägar in beroende på om personen ifråga har gått en lärarutbildning men inte är behörig i det aktuella ämnet eller om personen inte har någon högre utbildning alls, och allt där emellan. Ett exempel på hur man kan skapa fler vägar in i läraryrket är Teach for Sweden. Teach for Sweden omskolar personer som redan har akademisk utbildning samtidigt som de jobbar i skolor i utsatta områden. De har visat goda resultat när det kommer till genomströmning och inträde i yrket efter

genomgången program. Centerpartiet anser att Teach for Swedens arbete för fler lärare stärks.

22.3 Stärk lärarnas arbetsmiljö och arbetsvillkor

Förskolelärares och lärares arbetsbelastning har ökat kraftigt de senaste åren. I en undersökning gjord av Vi lärare (2024) riskerar var tredje lärare att bli utbränd och mer än hälften av lärarna upplever att de minst en gång i veckan arbetar för hårt och att arbetet gör dem känslomässigt dränerade. Dessutom visar undersökningen att 67% av lärarna under de senaste tolv månaderna övervägt att byta yrke. Centerpartiet anser att lärarnas arbetsmiljö- och villkor radikalt behöver förbättras för att se till att lärarna stannar kvar i läraryrket och för att stärka attraktionskraften till läraryrket både för de lärare som slutat och för de framtida lärare som idag står och ska välja utbildning.

22.4 Stärk tilliten till professionen

Centerpartiet tror på ett starkt pedagogiskt ledarskap med tillit till professionen. Det behövs större tillit till lärarnas agerande i sin yrkesroll och mindre pekpinnar från politiken när det kommer till utformandet av undervisningen. Det är till syvende och sist professionen som bäst känner sina elever och vet vad de behöver för att nå kunskapsmålen. Centerpartiet anser att tilliten till professionen måste öka och att lärarna ska få större autonomi att utforma sin undervisning.

22.5 Anställ fler yrkeskategorier i skolan

För att minska lärarnas arbetsbelastning och avlasta dem från sådant som inte berör undervisningen anser Centerpartiet att det behövs anställas fler yrkeskategorier i skolan såsom lärarassistenter och klassmentorer. Lärare lägger idag en allt för stor del av sin arbetstid på saker som inte är direkt kopplade till att undervisa. Det kan handla om att skapa ordning i klassrummet, lösa ”teknikstrul”, skriva enkäter och se till att det finns tillräckligt med pennor och papper. I en tid av hög lärarbrist och låg attraktionskraft till läraryrket anser Centerpartiet att fler yrkeskategorier bör anställas i skolan i syfte att frigöra mer tid för läraren att undervisa.

22. Elevinflytande

Ungdomsbarometern och ICCS, den internationella studien om elevers kunskaper, attityder och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor, visar båda samma sak: minskande tillit och förtroende till politiken och samhällets institutioner. Detta är en oroande utveckling och måste tas på allvar. Ett raster av politiska lösningar måste på plats för att trenden ska kunna vändas. Framförallt handlar det om att minska utanförskapet och stärka framtidstron hos de som står allra längst ifrån samhället. Men det är också viktigt att barn och unga redan i tidig ålder får förståelse för det demokratiska samtalet och hur det är att ta ansvar och göra sin röst hörd. Centerpartiet anser att barn och unga redan i skolan ska kunna praktisera demokratin och påverka skolmiljön. Det är rimligt att elever ska ha inflytande över sin skolgång och får möjlighet att påverka presentationsmetoder och innehåll i den mån det är möjligt.

23. En inkluderande skola

För Centerpartiet är det en självklarhet att alla elever med funktionsnedsättningar ska ges möjligheten till ett aktivt liv och deltagande i samhället. Verkligheten ser dessvärre inte ut så idag. Det är idag alltför många elever som inte får den hjälp och det stöd som behövs för att klara sin skolgång, oavsett om det är neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, NPF, eller fysiska funktionsvariationer. Trots att skollagen är tydlig om att alla elever ska ges stöd efter behov, är det alltför ofta familjer måste slåss för sina rättigheter. Så ska det inte vara. Det är viktigt att staten tar sitt ansvar och genom skolmyndigheterna stöttar skolorna i deras uppdrag att förbättra skolgången för elever med särskilda behov. Det finns också ett behov av mer långsiktiga nationella satsningar för specialpedagogik för lärande. Utöver kompetensutvecklingsinsatserna behöver stödmaterial för bedömning och handläggning inom elevhälsan förbättras; det gäller inte minst hur skolhuvudmännens utredningar ska kunna ta ställning till en elevs behov av särskilt stöd på ett mer likvärdigt sätt. Vi vill att det ska bli lättare att få särskilt stöd i mindre undervisningsgrupp, att resursskolor behöver utvecklas och att insatser behöver göras för att stärka den anpassade

grund- och gymnasieskolan. Det behövs också mer kunskap om inkluderande lärmiljöer och hur skolor kan arbeta aktivt för en bra skolgång för elever med NPF. Här behöver forskningen på området stärkas.

24.1 Tillgängliga skolmiljöer

Fler elever med funktionsnedsättning än andra elever går ur skolan utan fullständiga betyg, trots att alla har rätt till en likvärdig utbildning. Detta bidrar till att personer med funktionsnedsättning har en lägre utbildningsnivå än andra samhällsgrupper. Studier visar att flera anledningar ligger till grund för detta. Bland annat handlar det om att elever med funktionsnedsättning inte får tillräckligt med stöd både under och efter skoltid. Men det handlar också om att lokalerna inte alltid är tillräckligt tillgängliga och funktionsanpassade. Till exempel har det visat sig att många äldre skolbyggnader inte är anpassade för elever med koncentrationssvårigheter, då akustiken riskerar göra lokalerna mycket högljudda. Ingen ska hindras sin skolgång på grund av att skolmiljöerna inte är tillräckligt tillgängliga och funktionsanpassade.

24. Fritidshem

Fritidshemmet är en underutnyttjad resurs som idag kan spä på ojämlikheten då det inte erbjuds till alla barn. Barn till föräldrar som är föräldralediga eller sjukskrivna står utan rätt till fritids. Det är ungefär 85 procent av alla 6–9-åringar som är inskrivna i fritidshem. Men i utanförskapsområden är andelen bara 68 procent. Fritids har ett utvidgat kompensatoriskt uppdrag och ska ge barn möjlighet att utveckla de förmågor som krävs för att kunna tillgodogöra sig utbildning. De barn som skulle ha allra mest nytta av fritidshem får inte denna möjlighet fullt ut idag. Det skapar en ojämlik start i livet – och är ett hinder för integrationen. Fritids ska också göra det möjligt för barn att ta del av förenings-, kultur- och friluftsliv i närområdet. För de barn som inte får tillgång till det i sin hemmiljö spelar fritids kompensatoriska uppdrag en alldeles särskilt viktig roll, vilket utredningen ”Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg”, SOU 2020:34, pekade på. Centerpartiet anser därför att rätten till fritids bör öka. Vi vill att alla barn i förskoleklass upp till och med årskurs 3 ska få delta i fritidshemmets verksamhet

minst 10 timmar i veckan under läsåret utan avgift. Det ska också gälla barn vars föräldrar är föräldralediga eller arbetslösa. På så sätt stärker vi tidiga och kompensatoriska insatser i utbildningssystemet.

25. Minoritetsspråk

I en skola där alla elever ska mötas utifrån sina behov och förutsättningar är det viktigt att elever får tillgång till undervisning i minoritetsspråk och modersmål. Att få möjlighet att behärska sitt modersmål i både tal och skrift har stor påverkan för barnets språkutveckling i stort. Det är också ett sätt att stärka sin kulturella identitet genom att utveckla kunskaper om inte bara språket utan även om kulturer och samhällen där modersmålet talas. Framtiden för många av de nationella minoritetsspråken som levande språk i Sverige är hotad och kräver insatser från samhällets sida. Att kunna ta del av sitt minoritetsspråk eller modersmål är viktigt i arbetet med att stärka elevers språkutveckling och kunskapsinhämtning men också identitetsskapande. Skolan spelar här en viktig roll. Bland annat behöver fler lärare i nationella minoritetsspråk och modersmål utbildas, och barn och ungdomar behöver få möjligheter att studera språken. Det har betydelse för barnets språk- och kunskapsutveckling.

26. Entreprenörskap

Elever ska uppmuntras att ta egna initiativ, engagera sig i skolans utveckling och lära sig att ta eget ansvar. En del i detta är att entreprenörskap ska ses som en naturlig del av undervisningen. Studier visar att personer som drivit UF-företag och fått undervisning i entreprenörskap har högre lön och lägre arbetslöshet och startar företag i större utsträckning än andra människor. Att ge fler möjligheten till entreprenörskap i skolan kan därför vara en nyckel för såväl individer som samhället framåt.

Andelen som läser kursen entreprenörskap skiljer sig idag kraftigt beroende på var i landet man bor och vilket program man läser på gymnasiet. Alla ungdomar bör få en chans att lära sig vad entreprenörskap och företagsamhet innebär. Många, bland annat elever från estet- och yrkesprogrammen, kommer under sitt yrkesverksamma liv driva

eget företag. Trots det, är det alltför få som ges möjligheten att driva UF-företag. Forskning visar också att det är 80 procent större chans att kvinnor som deltagit i Ung Företagsamhet startar ett aktiebolag än kvinnor utan den bakgrunden. Det är därför viktigt att fler ges grundläggande kunskap i företagsamhet genom exempelvis projekt likt Ung Företagsamhet. Centerpartiet anser att fler elever bör ges möjlighet till entreprenörskap och driva UF-företag.

27. Anmälningssplikt

Allt lärare gör är till för att stärka eleverna. Det är grunden för deras arbete. Att eleverna ska bli klokare, må bättre och få en bättre framtid. Det har alltid varit en gemensam grund för all utbildningspolitik i Sverige oavsett vilket parti som lagt fram den. Vi riksdagspartier har ibland varit oense om metoderna, men vi har alltid haft barnens bästa som grund. När lärarna går på knäna lägger regeringen och Sverigedemokraterna ett extra ok på lärarnas axlar genom att utreda om lärarna ska ha anmälningssplikt av papperslösa barn. Det är inte så vi stärker läraryrkets attraktivitet och dessa förslag får ödesdigra konsekvenser för den redan stora lärarbristen. Anmälningssplikten går rakt emot lärarnas yrkesetik och tvingar lärarna att svika sina elever. Att göra skillnad på barn och barn – detta motsätter sig Centerpartiet starkt.

28. Digitala verktyg i skolan

Digital teknik ska användas i skolan när det är nödvändigt för att nå kunskapskraven och när den underlättar lärandet. På samma sätt ska tekniken inte användas i andra tillfällen när det riskerar leda till koncentrations- och inlärningsvärigheter eller i övrigt försämra undervisningen. Vikten av fysiska läromedel kommer alltid att vara central i skolan. Men svensk skola måste gå i takt med samhällsutvecklingen för att eleverna ska kunna vara redo för den arbetsmarknad och det samhälle som väntar efter skolgången.

Vi vill att lärarutbildningarna ska ha med det digitala perspektivet i relevanta ämnen och att lärare och skolledare ska få en återkommande kompetensutveckling i digitalt lärande. Med den nya tekniken kommer nya pedagogiska möjligheter och digitaliseringen

har ökat möjligheten till fjärrundervisning. Det gör att kompetens kan delas mellan skolor, inte bara i Sverige utan i hela världen.

Det finns brist på digitala läromedel. Skolverket bör därför undersöka vad man ska göra för att öka tillgången till digitala läromedel i skolorna. Fler bra digitala läromedel skulle hjälpa eleverna i deras inlärningsprocess. Det hade även gjort det möjligt med distansundervisning. Centerpartiet vill exempelvis att spetsutbildningar för elever som ligger långt fram, ska kunna användas som distansutbildning. Den digitala tekniken, så som fjärrundervisning, har öppnat för nya sätt att undervisa. Kompetenta lärare är nyckeln till att elever lyckas i skolan. Sverige har brist på lärare och det är ett stort problem. Detta problem är ofta ännu mer påtagligt för skolorna på landsbygden. Skolan är i många fall navet i bygden och alla elever ska ha en skola inom rimligt avstånd. Det får dock inte vara på bekostnad av kvaliteten. Vi ser fjärrundervisning som avgörande för landsbygdsskolornas överlevnad. Vi tycker att fjärrundervisning ska tillåtas i relevanta ämnen. Vi vill även att kommunala och fristående skolor ska ha möjlighet att anordna fjärrundervisning på entreprenad under samma förutsättningar som statliga skolor.

29.1 Lärare och skolledare ska få återkommande kompetensutveckling i digitala verktyg

Skolan befinner sig inte i ett vakuum från den digitala utvecklingen, oavsett om vi vill det eller ej. Lärare behöver kompetens för hur man på bästa sätt ska och inte ska tillämpa verktygen i skolan och hur man hanterar de problem (läs fusk, teknisk kompetens etc.) som den digitala utvecklingen för med sig. Centerpartiet anser att staten behöver säkerställa att lärare, rektorer och övrig skolpersonal får tillgång till kvalitativ och återkommande kompetensutveckling inom digitala verktyg. Inte bara är risken annars att vi får en situation där elever, som många gånger är mer vana användare av digitala verktyg, får svårt att guidas rätt av lärare. Risken är också stor att det leder till ogenomtänkta investeringar i olika digitala tekniker som bidrar till försämrad kvalitet i undervisningen eller att lärare inte kan upptäcka fusk och oetiskt användande av tekniken.

29.2 Elever behöver stärka sin digitala kompetens

Skolan har ett mycket viktigt uppdrag i att rusta barn och unga med kunskap och kritiskt tänkande. I det ingår adekvat digital kompetens. Centerpartiet anser att skolan behöver ta ett större ansvar i att stärka barn och ungas digitala kompetens. Små barn sitter framför skärmen varje dag i hemmet. Föräldrar använder skärmen som barnvakt, liksom tidigare generationer använt Tv: n. Hur ska barn och unga kunna navigera på nätet på ett säkert, kritiskt och etiskt sätt om de inte får träna på det med kunniga vuxna? Att stärka barn och ungas digital kompetens handlar inte om skärmtid. Det handlar om att rusta dem med kunskap att hantera vardagen och kunna möta morgondagens utmaningar som är allt mer digital.

29. Skolbibliotek

För närvarande har endast 37 procent av alla skolelever, i privata och kommunala skolor, i hela landet, tillgång till bemannade skolbibliotek. Det är för lite. Internationell forskning visar att bemannade skolbibliotek gör skillnad. Skolbiblioteken blir för många barn och unga porten in i litteraturens värld och ett sätt att stärka läslust och språkförståelse. Internationell forskning visar även att det har stor betydelse för att stärka elevers informationskompetens och förmåga till källkritik. Dessutom jämnar de ut förutsättningarna för eleverna.

Trots att forskningen är samstämmig om att skolbiblioteken har en viktig roll att spela för att stärka barn och ungas skolgång och möjlighet att navigera i samhället ser tillgången på bemannade skolbibliotek väldigt olika ut beroende på var en elev bor, vilken skola den går i och vem som driver skolan. Centerpartiet anser att tillgången till bemannade skolbibliotek behöver stärkas i hela landet.

Beroende på om skolan befinner sig i förorter, glesbygd, landsbygd och storstad är förutsättningarna mycket olika för att kunna erbjuda bemannade skolbibliotek. Detta även om resurser tillskjuts från staten. Centerpartiet anser att det är av stor vikt att det finns flexibilitet när det kommer till kravet på att erbjuda bemannade skolbibliotek. Flexibla lösningar såsom samarbete mellan folkbibliotek, biblioteksbuss och andra skolors skolbibliotek ska vara möjliga för mindre skolor, inte minst skolor i glesbygd, som inte har tillräckligt stora lokaler eller förutsättningar att anställa en bibliotekarie själv.

Muharrem Demirok (C)

Daniel Bäckström (C)

Anders Ådahl (C)

Christofer Bergenblock (C)

Jonny Cato (C)

Ulrika Heie (C)

Anders W Jonsson (C)

Mikael Larsson (C)

Anna Lasses (C)

Helena Lindahl (C)

Rickard Nordin (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Martin Ådahl (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Alireza Akhondi (C)

Malin Björk (C)

Catarina Deremar (C)

Martina Johansson (C)

Anders Karlsson (C)

Stina Larsson (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Kerstin Lundgren (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Motion till riksdagen 2024/25:3217

av **Amanda Lind m.fl. (MP)**

Utbildning och forskning för ett hållbart samhälle

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att politiken bör skapa rätt förutsättningar för ett livslångt lärande för befolkningen att hantera de globala megatrenderna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för folkbildning genom ökat stöd till studieförbunden, fler platser på folkhögskolorna samt högre ersättning per plats och en större andel generella stöd, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en jämlik skola för alla och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skollagstiftningen skärps med krav på huvudmannen att lärmiljöer utformas enligt principen om universell utformning och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anmälningsplikt avseende barn, elever och studenter som befinner sig i landet utan tillstånd inte ska genomföras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om marknadsskolan och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolpengssystemet görs om så att de kommunala skolorna kompenseras ekonomiskt för det lagstadgade ansvar de har, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att befintligt utbud ska väga tyngre vid beslut om etablering av nya skolor och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om etableringsstopp för nya vinstdrivande friskolor och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa möjligheter för kommuner till återkrävande av skolpeng från misskötta fristående förskolor och skolor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en bemanningsnorm i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att omedelbart återinföra offentlighetsprincipen för alla skolor och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbud mot vinstutdelande aktiebolagsskolor och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gemensamt skolval och förbud mot kötid som urvalsgrund och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett förbud mot konfessionella friskolor och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolinspektionen ska ta över prövningen och tillsynen av enskilda förskolor och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att friskolor ska rapportera in frånvaro till kommunen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tilltro till lärarprofessionen och tillsitsstyrning och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om idéburna friskolor och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbildningens kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förskoleklass ska ingå i den anpassade skolans uppdrag och tillkännager detta för regeringen.

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lärare och rektorer tillgång till kontinuerlig kompetensutveckling genom hela arbetslivet och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka utbildningsväsendets resultat genom ett nationellt kvalitetssystem och kvalitetsdialoger och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett skolledarlönelyft och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa betyget F i den obligatoriska skolan och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska tillsätta en parlamentarisk utredning för ett långsiktigt hållbart betygssystem och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att första betyget ska ges tidigast i årskurs 7 och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att motverka skolsegregationen och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka statens ansvar för skolans finansiering och likvärdighet genom ett sektorsbidrag och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att på sikt införa kostnadsfri kollektivtrafik för elever och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera barns, ungas och familjers läsning och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rätten till punktskrift ska skrivas in i skollagen och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa tillräcklig finansiering för bemannade skolbibliotek och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationell strategi för att stärka medie- och informationskunnigheten och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga skolans demokratiuppdrag och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beredskapskunskap bör inkluderas som en del i skolans demokratiuppdrag och tillkännager detta för regeringen.

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta nationella minoritetsspråk som ett nytt skolämne och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp tidigare reformer för språkrevitalisering i skolan och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kulturens och kreativitetens utbildningskedja och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla elever ska ha tillgång till estetiska verksamheter och att alla gymnasieutbildningar ska innehålla estetisk verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en strategi för ansvarsfull digitalisering av skolväsendet och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolans digitalisering ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet där staten har ansvar för strategiska beslut, och skolhuvudmän för det professionella genomförandet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att elever ska ha tillgång till såväl analoga som digitala läromedel och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hjälp till långtidsfrånvarande elever och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärande för hållbar utveckling ska genomsyra all utbildning och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om miljö, hållbarhet och biologisk mångfald i skolväsendet som helhet och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla barn och elever ska ha tillgång till Sveriges natur och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta till vara friluftslivet som en pedagogisk resurs i alla skolformer och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att ansvara för det nationella målet ”Ett rikt friluftsliv i skolan” och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att allemansrätten lärs ut genom att tillämpa den i praktiken i lärandet om hållbarhet, natur och friluftsliv och tillkännager detta för regeringen.

51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statistik över skolors utemiljöer och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolan ska stimulera fysisk aktivitet och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om likvärdighetsbidrag för förskolan och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bemanningsnorm för minskade barngrupper i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunerna aktivt erbjuder förskoleplatser från två års ålder och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja minimigränsen för rätten till allmän förskola från 15 till 30 timmar i veckan och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förskolan ska vara avgiftsfri för låginkomsttagare med barn i förskolan från två års ålder samt att förskolan liksom grundskolan på sikt ska vara avgiftsfri för alla, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kunskap om flerspråkighet ska ingå i utbildningarna till förskollärare och barnskötare och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rätten till punktskrift skrivs in i skollagen och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla barn ska ha rätt till direktinskrivning i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barnskötare görs till en skyddad yrkestitel och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge alla barn rätt till fritidshemmet och tillkännager detta för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fritis ska vara avgiftsfri och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att man ska kunna arbeta och samtidigt studera till lärare eller förskollärare och tillkännager detta för regeringen.

65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lärare fler kollegor som skolbibliotekarier, speciallärare och skolsköterskor och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolan ska arbeta med att främja elevernas fysiska och psykiska hälsa och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbyggd elevhälsa och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka elevhälsan genom att närma sig målen med en skolläkare per 7 000 elever samt en skolsköterska per 430 elever och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka elevhälsan med ett maxtak på 300 elever per skolkurator samt ett maxtak på 500 elever per skolpsykolog och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla elever ska ha möjlighet att inom rimlig tid få tillgång till och kunna ta sig till kurator/psykolog och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kostnadsfri frukost och lunch i grundskolan och gymnasiet och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kostnadsfri skollunch under loven och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om satsningar på skolor i glesbygder och skärgårdar och tillkännager detta för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka möjligheten till fjärrundervisning via länk i glesbygden och tillkännager detta för regeringen.
75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa förenklande åtgärder för elever i gränsregioner att kunna gå i skolan i Norge, Danmark eller Finland och tillkännager detta för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbyggnad av vuxenutbildning och yrkeshögskolan och tillkännager detta för regeringen.
77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka det statliga ansvaret för vuxenutbildningens planering och dimensionering och tillkännager detta för regeringen.
78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka den statliga finansieringen av vuxenutbildningen och tillkännager detta för regeringen.

79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en översyn av introduktionsprogrammen så att måluppfyllelsen ökar och tillkännager detta för regeringen.
80. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett grönt kunskapslyft för att underlätta omställning till en hållbar arbetsmarknad, motverka arbetslöshet och skapa hållbara jobb för unga och tillkännager detta för regeringen.
81. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge ukrainska flyktingar bättre möjligheter till utbildning och tillkännager detta för regeringen.
82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla barn, oavsett kön och könsidentitet, ska mötas med höga förväntningar och erbjudas möjligheter att utvecklas i sina studier och tillkännager detta för regeringen.
83. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn och elever ska möta förskollärare och lärare med genuspedagogisk kompetens och tillkännager detta för regeringen.
84. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt centrum för normkritisk pedagogik och tillkännager detta för regeringen.
85. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka elevhälsans och lärarnas kunskap om genusfrågor och normkritik och tillkännager detta för regeringen.
86. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bredda rekryteringen till högskola, vuxenutbildning och yrkesutbildning och tillkännager detta för regeringen.
87. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa tillgänglig barnomsorg även på kvällar, helger och nätter och tillkännager detta för regeringen.
88. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör landets studie- och yrkesvägledning för både unga och vuxna mer jämställd och tillkännager detta för regeringen.
89. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet för den akademiska friheten och tillkännager detta för regeringen.
90. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om högre utbildning som en kraft för omställningen och tillkännager detta för regeringen.
91. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade veckor för studiemedel och tillkännager detta för regeringen.

92. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett Students at Risk-program i samverkan med Utrikesdepartementet och svenska högskolor och tillkännager detta för regeringen.
93. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om studenters ekonomiska trygghet och tillkännager detta för regeringen.
94. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mer lärarledd undervisning i högskolan och tillkännager detta för regeringen.
95. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka studenternas psykosociala hälsa och tillkännager detta för regeringen.
96. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell kartläggning av studenters psykiska hälsa och tillkännager detta för regeringen.
97. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att studenthälsan bör inkludera även icke studierelaterade problem och tillkännager detta för regeringen.
98. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om studenthälsan och suicidprevention och tillkännager detta för regeringen.
99. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att använda känsliga personuppgifter i studiesyfte ska säkerställas inom ramen för GDPR och etikprövningslagen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
100. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra deltidssjukskrivning, inte endast vid undantagsfall, för studenter och tillkännager detta för regeringen.
101. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om omställningsstöd och tillkännager detta för regeringen.
102. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna grundforskningen och tillkännager detta för regeringen.
103. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka basanslagen och tillkännager detta för regeringen.
104. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna den avgiftsfria utbildningen och tillkännager detta för regeringen.
105. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna tryggare anställningar för forskare och lärare och tillkännager detta för regeringen.
106. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för utländska doktorander, lärare och forskare och tillkännager detta för regeringen.
107. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka miljö- och klimatforskningen och tillkännager detta för regeringen.

108. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att flytta Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) under Utbildningsdepartementet, liksom övriga högskolor i Sverige, och tillkännager detta för regeringen.
109. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell plan för att fasa ut plågsamma djurförsök och gå över till djurförsöksfri forskning och tillkännager detta för regeringen.
110. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka de statliga anslagen för att utveckla djurförsöksfria forskningsmetoder och tillkännager detta för regeringen.
111. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa produktivitetsavdraget och tillkännager detta för regeringen.
112. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla etikprövningen för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Miljöpartiets politik har sin bas i den gröna ideologin som utgår från de tre solidariteterna.

- solidaritet med djur, natur och det ekologiska systemet
- solidaritet med kommande generationer
- solidaritet med världens alla människor

Målet är social hållbarhet, ekonomin är ett verktyg och samhället byggs inom planetens ekologiska gränser. Utbildning och bildning är bärande delar av ett socialt hållbart samhälle och det fjärde av FN:s globala hållbarhetsmål. När hen ges rätt förutsättningar är människan kreativ och ansvarstagande. En god utbildning är avgörande för att skapa de förutsättningarna och se till så att alla får chansen till självförverkligande och självständighet. Utbildning och bildningen spelar därför en väldigt viktig roll i att skapa förutsättningarna för att förverkliga individens frihet. Via skolan ska barn och ungdomar få viljan och redskapen att lära, kritiskt granska och utvecklas genom livet. I skolan ska varje barn lära sig att läsa, skriva och räkna, skapa, delta i samhällsdiskussionen, samarbeta och umgås med andra och påverka sin egen livssituation.

Politikens uppgift är att skapa förutsättningar för en skola där vi kan lita till elevens nyfikenhet och lärarens kompetens. Att uppnå det kräver dock att skolan får tillräckligt med resurser för att alla som jobbar i skolan ska få en ärlig chans att ge alla elever det stöd som de behöver och har rätt till. Skolan ska ge alla elever möjligheter att växa och utvecklas utifrån var och ens förutsättningar, oavsett vem de är, var de kommer ifrån och vilka föräldrar de har.

Livslångt lärande, utbildning, folkbildning och forskning är avgörande för att hitta svaren på de utmaningar vårt samhälle står inför. Vuxenutbildning, folkbildning och folkhögskolor erbjuder nya vägar till utbildning och bildning genom hela livet. Högre utbildning, forskarutbildning och forskning är drivande för Sverige som kunskapsnation. Det livslånga lärandet och vår struktur för utbildning och bildning är som ett komplext ekosystem där alla delar behöver vara livskraftiga.

Bildning, utbildning och livslångt lärande

Bildning för alla - folkbildning som en del av en stark demokrati
Folkbildningen är en arena för kunskap och bildning. Den ska vara fri och frivillig: den står fri från påverkan utifrån och bygger på frivillighet i deltagandet för alla inblandade. Folkbildningen är inkluderande, den attraherar olika människor och hämtar deltagare brett ur alla grupper i befolkningen. Folkbildningen har flera syften, det handlar om att enskilda individer ska kunna utvecklas med utbildning och bildning, och att stärka och utveckla demokratin i hela samhället. Miljöpartiet vill att förutsättningarna för folkbildningen stärks och att den ska inkludera fler, vi vill se ett ökat stöd till studieförbunden, skapa fler platser på folkhögskolorna och öka ersättningen per plats, samt öka andelen generellt stöd i stället för projekt och riktade bidrag.

En jämlik skola för alla

Skolan, med alla skolformer från förskola till gymnasium, är en viktig plats för att ge alla barn likvärdiga möjligheter till bildning, kreativitet och kulturupplevelser. Skolan ska ge varje barn möjlighet att vara sig själv och växa till den hen vill vara. Genom skolan ska barn och ungdomar få lusten och redskapen att lära och utvecklas genom livet.

Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag som innebär att den ska jämna ut skillnader i barns och elevers bakgrund. Men, likvärdigheten i skolan försämrats och det

skolsystem vi har förstärker skillnaderna. Miljöpartiet vill ge skolan mer resurser och se till att resurserna fördelas efter behov.

Barn är olika och skolan måste därför kunna ta hänsyn till, och ta vara på, olikheter i intressen, styrkor och inlärningsmetoder. Därför vill vi göra ännu mer för att öka jämlikheten och bryta segregationen – alla har rätt att utvecklas i skolan.

Svensk skola är till för alla barn. Det innebär att barns och elevers rätt till utbildning kommer i första hand, och de ska kunna känna sig trygga på förskolan och i skolan. Det innebär bland annat att det är uteslutet för Miljöpartiet att ställa sig bakom förslag om att medarbetare i skolan ska anmäla om de misstänker att ett barn är i Sverige utan tillstånd.

Avskaffa marknadsskolan

Miljöpartiet anser att skolans syfte alltid ska vara utbildning – aldrig vinst. Därför hör aktiebolag med vinstsyfte inte hemma i skolan. Marknadsskolan har skapat en ny logik kring utbildningssektorn som inte bara ändrar villkoren för de skolor som är vinstutdelande, utan också för andra fristående skolor och kommunala skolor. Om vi vill skapa ett samhälle som håller ihop måste skolan bli del av lösningen, och inte nu något som ökar skillnader mellan grupper i samhället.

Marknadsskolan har försvårat arbetssituationen för rektorer och lärare eftersom den har gjort elever till intäkter och föräldrar till kunder. Dessutom har vi en utveckling mot större och större detaljreglering av skolan för att vissa skolbolag inte ska kunna skära ner på kvaliteten för mycket för att göra större vinst. Det drabbar lärarna eftersom det ökar på den administrativa bördan och krymper deras professionella utrymme till det som är lätt att mäta och jämföra.

En del av marknadens logik är affärshemligheter. I konkurrenssituationer är det inte konstigt att man vill hemlighålla receptet på framgång. Men i ett offentligt finansierat utbildningssystem är det inte bara konstigt, utan skadligt och orättvist. Det finns inget skäl att inte omedelbart återinföra offentlighetsprincipen på alla skolor i Sverige. I Sverige har vi en lång tradition av öppenhet och transparens när det gäller myndighetsutövning. Skolor ägnar sig åt myndighetsutövning och förvaltar stora mängder skattepengar. Att friskolor inte omfattas av offentlighetsprincipen är därför helt orimligt.

Dagens system med skolpeng måste reformeras. Riksrevisionen har granskat skolpengen i sin nuvarande utformning och konstaterar att den motverkar en likvärdig skola och behöver förändras. Det nuvarande systemet gör det svårt att planera och

fördela resurser effektivt. Kommuner fördelar skolpeng till fristående skolor på samma grunder som till sina egna skolor. Kommuner har dock ansvar och skyldigheter som friskolor inte har. Sammantaget innebär detta en betydande merkostnad för de kommunala skolor som de bör kompenseras för.

Olika uppdrag medför olika kostnader, därför blir inte lika villkor ett rättvist och effektivt sätt att fördela pengar. Det kan leda till absurda situationer som att elevers byte av skola leder till ökade kostnader för kommunens elever totalt. Eller att ökade kostnader som bara drabbar kommunen leder till att fristående huvudmän, utan ökade kostnader, får mer pengar.

Skolpengssystemet måste göras om så att de kommunala skolorna kompenseras för det lagstadgade ansvar de har och att större hänsyn tas till de kommunala skolornas fasta och trögrörliga kostnader. Miljöpartiet vill därför att kommunerna ska ersättas för kostnaden att alltid vara beredd att ta emot nya elever. Miljöpartiet anser att det är hög tid att förbjuda de vinstutdelande aktiebolagsskolorna och få bort marknadslogiken ur skolan.

Tills dess att ett vinststopp har införts behöver ett omedelbart etableringsstopp införas. Friskolor ska dessutom behöva rapportera in frånvaro till kommunen, precis som kommunala skolor redan gör.

Efter marknadsskolan

I ett marknadsstyrt system krävs det kontroll, detaljerade regelverk och överdokumentation för att motverka systemets värsta avarter. Vår vision är en tillitsstyrd skola där tillit och respekt för skolans professioner är ett bärande inslag. Det är lärare, rektorer, speciallärare och specialpedagoger som är experter på att utbilda elever – det måste också vara det de får ägna sin tid åt. Att politiken signalerar att man litar på skolans professioner är också en viktig del i att uppvärdera professionen.

Miljöpartiet har hög tilltro till lärarnas kompetens och erfarenhet. Vi vill tillbaka till ett samhälle som har hög tillit till skolan och de som jobbar där. Politikens uppgift är att skapa förutsättningar för en skola där vi kan lita till elevens nyfikenhet och lärarens kompetens. Som ger dem förutsättningar och mandat att göra ett bra jobb och möta varje elev utifrån deras naturliga lust att lära, även när eleven har stora behov av särskilt stöd. Politikens uppgift är inte att detaljstyra och kontrollera pedagogen i det dagliga arbetet i klassrummet, utan att ge förutsättningarna för att skolans medarbetare ska kunna använda sin fulla kompetens.

Gör skillnad på idéburna och vinstutdelande friskolor

De idéburna skolorna har bidragit till en mångfald av pedagogiker och arbetssätt och många gånger även till att den lilla skolan utanför huvudorten kan finnas kvar. Den mångfalden och valfriheten vill vi värna.

Miljöpartiet bejaktar pedagogisk mångfald i skolan, vare sig skolans huvudman är offentlig eller enskild. Mångfalden ger elever och föräldrar möjlighet att välja en utbildning vars pedagogiska inriktning passar eleven. Miljöpartiet har alltid välkomnat fristående skolor som drivs utan vinstsyfte, utifrån alternativ pedagogik eller som lokala, mindre skolor. Förväntningarna på att all utbildning bedrivs på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, av utbildade lärare som har tillräcklig tid med sina elever, gäller på samma sätt för alla skolor.

Det är stor skillnad på att driva en skola med elevens bästa i fokus, och att driva den i syfte att dela ut vinst. Sverige har hundratals idéburna skolor som har helt andra förutsättningar för sin verksamhet än vad vinstutdelande skolor har. Aktörer som inte försöker att bli av med elever som är dyrare att undervisa, eller att runda hörn för att spara pengar. Det är skillnad på att driva skola för elevernas skull eller för aktieägarnas skull.

Utbildningens kvalitet

Samhällets förväntningar på skolväsendet är höga. Utbildning i en snabbt föränderlig omvärld är komplext och måste ges de bästa förutsättningarna. Det innebär ett kontinuerligt systematiskt kvalitetsarbete på varje förskola och skola som bidrar till ökad kvalitet och likvärdighet, samt höga kunskapsresultat. Ett sätt för staten att ta större ansvar för likvärdig utbildning i hela landet är att se till att skolhuvudmännen får stöd för det. Skolverket är den myndighet som stödjer skolhuvudmännen i kvalitetsarbetet och behöver ge ett aktivt stöd för skolor att arbeta med att utveckla sin verksamhet. Alla skolor ska vara bra skolor, och det kräver ett systematiskt kvalitetsarbete, till exempel med kvalitetsdialoger och särskilda insatser som ”Samverkan för bästa skola”.

Kunskap, betyg och bedömning

Det svenska betygssystemet har idag flera olika syften. Dels förväntas betyg ge information och återkoppling på elevens kunskapsutveckling till elever och vårdnadshavare, dels syftar de till motivation och incitament för elever att lära sig mer

och utvecklas. I viss mån används betygen också som ett mått på skolans kvalitet, och som argument vid resurstilldelning. Det vetenskapliga stödet för att betyg fyller de syftena är svagt. Slutligen fungerar betygen som urvalsinstrument vid antagning till vidare studier på gymnasial och eftergymnasial nivå.

Miljöpartiet oroas av det ensidiga fokuset på betyg och kontroller i utbildningen. Betyg ska användas när det finns skäl för det, till exempel som ett av flera urvalsinstrument för fortsatta studier. Det finns inte vetenskapligt stöd för att betyg bidrar positivt till elevernas kunskapsutveckling och vi motsätter oss betyg på mellanstadiet, men accepterar betyg från årskurs sju, trots att det huvudsakligen fyller en funktion som urvalsinstrument.

Dagens system gör att unga tidigt hindras från att etablera sig i samhället. Varje år är det omkring var sjätte elev som lämnar grundskolan utan att ha godkända betyg i tillräckligt många ämnen för att kunna läsa vidare på gymnasiet. Den elevgrupp är också överrepresenterad bland de ungdomar som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden, eftersom det idag är i princip nödvändigt att ha en gymnasieutbildning för att få en anställning. Dagens system innebär med andra ord att vi i praktiken har en skola som slår ut barn redan i tidig ålder.

Alla elever har rätt till en rättvis bedömning av sina kunskaper som på riktigt ger information om kunskapsutvecklingen, motiverar eleverna att lära sig mer och stödjer en positiv personlig utveckling. Bedömningen ligger till grund för att eleven får rätt stöd i rätt tid.

Nu har vi ett betygssystem som slår ut elever och där varning för underkänt beskrivs som ett sätt för att skolan ska ge det stöd eleven redan har rätt till. Dagens skarpa godkändgräns orsakar ohälsa genom att underkända betyg riskerar att rasera elevernas självkänsla och motivation i skolan.

Vi vill avskaffa betyget F (underkänt) i den obligatoriska skolan. Regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning för ett långsiktigt hållbart betygssystem. Den behöver ge svar på hur ett betygssystem utan underkända betyg kan fungera när det gäller antagning till gymnasiet och högskolan. Utredningen behöver också ge förslag kring den ökande rättsosäkerheten när det gäller betyg, som används i marknadsföringssyfte och där lärare utsätts för påtryckningar för att sätta högre betyg på felaktig grund. Den parlamentariska utredningen kan utgå ifrån, men behöver inte vara begränsad till, pågående utredning U 2023:02 Likvärdiga betyg och meritvärden

Motverka skolsegregationen

En av den svenska skolans största utmaningar enligt den internationella PISAMÄTNINGEN och OECD:s analyser är skolsegregationen. Den största orsaken till segregerade skolor är boendesegregationen. Men svenska skolor är också segregerade på så vis att elever med föräldrar med olika utbildningsbakgrund väljer olika skolor, och pedagogiskt segregerade genom att de bästa lärarna tenderar att oftare arbeta på skolor med elever som har goda förutsättningar att klara skolan. Skolsegregationen leder till att alla barn inte får samma chans till en bra utbildning, och skolmarknaden som den är utformad idag förstärker skolsegregationen.

Eleverna ska kunna välja skola, men skolor ska inte få välja elever. Vi vill därför förbjuda kötid som urvalsgrund och införa ett gemensamt skolval till förskoleklass och grundskola, där alla elever och alla skolor, kommunala som fristående, deltar. Miljöpartiet vill inrätta ett gemensamt antagningssystem för skolan där ingen ska kunna paxa plats på förhand. Skolhuvudmännen och hemkommunerna ska ha ett ansvar för att verka för en allsidig social sammansättning. I antagningen till skolor ska man även beakta syskonförtur, närhetsprincipen och skolkedjor, vilket innebär att det ska finnas en plan för vilken skola eleven ska gå på under hela sin grundskoletid. Både hel- och halvsyskon ska gälla för syskonförtur, i enlighet med Betänkande 2021/22:UbU33 "Ett mer likvärdigt skolval" som tyvärr röstades ner i riksdagen. Alla barn ska få samma chans att gå i önskad skola, oavsett föräldrar och bakgrund.

Öka statens andel i finansieringen av skolan med sektorsbidrag

Politikens uppgift är att ge rektorer och lärare rätt förutsättningar att göra sitt jobb – rätt förutsättningar att bygga en jämlik skola där alla elever får en ärlig chans. En underfinansierad skola leder till höga kostnader för hela samhället och för eleverna i synnerhet. Samtidigt skiljer sig de ekonomiska och socioekonomiska förutsättningarna sig åt mellan kommuner. För att skolan ska bli jämlik behöver finansieringen säkras.

Miljöpartiet vill att staten ska ta ett större ansvar för finansieringen av skolan och förskolan. Vi vill därför förstärka det befintliga statliga likvärdighetsbidraget för grundskola, fritidsverksamhet och förskoleklass. Vi vill också stärka likvärdigheten i förskolan genom att öka statens andel av förskolans finansiering. En förutsättning för att staten effektivt ska kunna ta ett större ansvar för skolans finansiering och utjämna socioekonomiska skillnader mellan olika kommuner är att de riktade statsbidragen blir färre och enklare, och att sektorsbidrag till förskola och skola utvecklas.

Utvärderingskommitténs rapport Nätt och jämnt (SOU 2024:50) har ett förslag på sektorsbidrag och utredningens förslag är ute på remiss. Med utgångspunkt i Utvärderingskommitténs förslag om ett sektorsbidrag skulle ett sektorsbidrag kunna uppgå till drygt 12 miljarder kronor genom sammanslagning av olika statsbidrag och anslag. Miljöpartiet följer noga remissvaren och tar del av synpunkter på utredningen för att fortsätta utveckla ett sektorsbidrag som stärker statens ansvar för förskolans och skolans finansiering.

För att underlätta för elever att resa själva till sin skola på ett klimatsmart sätt vill vi på sikt införa avgiftsfri kollektivtrafik för skolelever.

Skolor i glesbygder och skärgårdar

Miljöpartiet är beredd att undersöka möjligheten att införa ett statligt bidrag för mindre skolor där detta skulle behövas, till exempel i glesbygd och skärgårdskommuner. Samma gäller bemanningen med studie- och yrkesvägledare. Denna satsning ska finansieras inom ramen för ett utbyggt likvärdighetsbidrag från staten.

Lärarbristen är särskilt stor i glesare bebodda områden i vårt land. Här måste vi se till att möjligheten till fjärrundervisning utökas till stöd för såväl elever som lärare. För yngre elever är det viktigt att det finns en lärare eller en annan lämplig handledare på plats vid fjärrundervisning. Skolmyndigheterna behöver erbjuda stöd och genomföra tillsyn för att säkerställa att undervisningen är av god kvalitet.

Vi vill även se förenklande åtgärder för elever i gränsregioner att kunna gå i skolan i Norge, Danmark eller Finland.

En bättre arbetsmiljö i skolan för alla

Skolan är en arbetsplats för både barn och elever, och många olika yrkesgrupper från lärare till kockar. Vi måste därför ta såväl elevers som medarbetares arbetsmiljö på allvar. Idag är många elever otrygga på den plats de spenderar sin vardag, och medarbetare ger liknande beskrivningar. Vi behöver därför säkra tryggheten i skolan. Eleverna har den bästa kunskapen om hur deras egen vardag ser ut, och det är viktigt att elevernas lagstadgade inflytande på utbildningen verkställs, t.ex. att skolan stödjer elevernas organisering, arbetar strukturerat med elevskyddsombud och skyddsronder. Barn och elever har en lagstadgad rätt till inflytande över sin utbildning.

Läraryrket har gått från ett friskyrke till ett riskyrke, med sjukskrivningstal som sticker ut i jämförelse med liknande yrken. Grunden för att kunna ge barn och elever

den utbildning de har rätt till är en god arbetsmiljö. Skolans medarbetare måste få en bättre arbetsmiljö och förutsättningar att känna att man räcker till och kan göra ett bra jobb. Lärares arbetsbelastning är hög, och det är ett misstag att spara på skolan genom att ta bort andra yrkeskategorier. Lärare behöver fler kollegor i form av bland andra skolbibliotekarier, administratörer, speciallärare, elevassistenter och skolsköterskor.

Att lärare och rektorer får tillgång till kontinuerlig kompetensutveckling genom hela arbetslivet är avgörande för en hög och likvärdig kvalitet i undervisningen. Det är också viktigt för att säkerställa forskningsförankringen i undervisningen och inte minst för att öka attraktiviteten i skolprofessionerna, där vi har stor brist idag.

Rätt lön är viktigt för att fler ska vilja bli lärare och stanna i yrket. Miljöpartiet har arbetat för att öka läraryrkets attraktionskraft och för att öka antalet utbildade lärare. Medellönen för en grundskollärare ökade med 23 procent under Miljöpartiets tid i regering, från 29 300 kr 2014 till 36 200 kr 2020. Antalet lärare i skolan och vuxenutbildningen ökade dessutom med nästan 20 000 heltidstjänster under samma tid. På landsbygderna och i skärgårdarna är lärarbristen ibland svår att möta.

Fler än var fjärde biträdande rektor tjänar samma eller lägre än sin högst betalda lärare. Det är ett resultat av lärarlönelyftet och karriärstegsreformen. Det är viktigt med höga löner för lärare, men skolledarna är också helt centrala för utbildningskvaliteten. Att personer med hög och rätt kompetens väljer att ta ett ledaransvar över utbildningsverksamheten på Sveriges skolor är avgörande för kvaliteten på skolgången för våra barn. Miljöpartiet ser därför anledning att införa ett skolledarlönelyft.

Fjärrundervisning, som interaktiv undervisning där elever och lärare är på olika platser, kan göra det möjligt för elever att undervisas av behöriga lärare i sitt klassrum med andra vuxna som kan ge stöd under lektionen. Det är ett sätt att hantera lärarbristen och försäkra att också elever i hela landet kan undervisas av behöriga lärare i alla ämnen.

För vissa elever som har en sjukdom, funktionsnedsättning eller svår social situation bör distansundervisning tillåtas, där eleven och läraren har kontinuerlig kontakt. Det kan vara ett verktyg som ökar tillgängligheten till utbildning med behöriga lärare för den som av olika skäl inte kan befinna sig i skolan just då. För elever med problematisk skolfrånvaro är distansundervisning ett sätt att tillgodogöra sig utbildning trots frånvaro. Det är viktigt att elevernas rätt till utbildning är i fokus.

Närundervisning, med skickliga lärare som har tid tillsammans med sina elever i fysiska klassrum, är grundförutsättningen. Möjligheten till fjärr- och distansundervisning i vissa moment i vissa ämnen behövs också för att underlätta för i

synnerhet mindre skolor att erbjuda en utbildning av god kvalitet och för elever som har särskilda behov.

Kontinuerlig utveckling i yrket och en god löneutveckling för de lärare som tar sig an de svåraste utmaningarna har betydelse, men för att långsiktigt locka de skickligaste lärarna till de skolor som har störst utmaningar krävs även insatser för lärarnas arbetsmiljö. Det kan handla om mindre klasser och mer tid för planering, uppföljning och möten med varje enskild elev.

Vi vill också att skollagstiftningen skärps med krav på huvudmannen att skol- och lärmiljöer utformas enligt principen om universell utformning. Universell utformning handlar om att skapa lösningar som fungerar för så många som möjligt redan från början, för att inkludera fler. På så sätt behöver man göra färre individuella anpassningar, och skapar en bättre lärmiljö för fler.

En starkare skola med fler lärare

En skola av hög kvalitet behöver välutbildade och engagerade lärare. Fler ska vilja bli lärare och stanna i läraryrket. Fram till år 2035 visar prognosen att det behöver rekryteras förskollärare och lärare motsvarande 131 000 heltidstjänster. Om man antar att examinationstakten är oförändrad innebär det att det saknas ca 12 000 förskollärare och lärare 2035.

Lärarbristen kräver innovativa, kraftfulla insatser och nära samverkan mellan stat, huvudmän och de universitet och högskolor som anordnar lärarutbildningar. En nödvändig åtgärd är att fortsätta bygga ut antalet utbildningsplatser, öka genomströmningen och se till att man kan utbilda sig till lärare i hela landet.

Det ska vara enkelt för den som vill komplettera sin tidigare utbildning och yrkeserfarenhet med den pedagogiska utbildning som krävs för att bli en bra lärare, inte minst för dem som redan har ämneskompetens. Därför är det viktigt att fortsätta arbeta med fler vägar in i läraryrket som korta kompletterande utbildningar och validering av reell kompetens. Det är viktigt att dessa vägar utvärderas och att vi fortsätter hitta nya vägar som ger tillräckligt med pedagogisk kompetens till dem som vill kliva in i skolans värld.

Miljöpartiet vill att modellen med arbetsintegrerad lärarutbildning fortsätter att utvecklas. Arbetsintegrerad lärarutbildning innebär att studenter kombinerar studier med anställning som läraraspiranter. Det innebär att det blir fler vuxna i klassrummen direkt, men att det tar längre tid till examen. Kunskap från de senaste åren behöver tas tillvara för att fortsätta göra utbildningen tillgänglig för fler huvudmän och studenter.

Skolledare

Rektorer och skolledare behöver ha förutsättningar att utföra sitt omfattande och komplexa uppdrag att vara pedagogiska ledare och chefer för alla skolans medarbetare. Det måste finnas tillit och mandat från huvudmannen att utföra uppdraget enligt skollagen och tillräckliga resurser.

Rektorena har en avgörande roll för skolans utveckling och fler behöver lockas att ta steget till ledar- och chefsroller i skolan, samtidigt som villkoren att utföra uppdraget är sådan att man kan, vill och orkar stanna kvar. Attraktiviteten i yrket måste öka, vilket också handlar om arbetsmiljö, lön och kompetensutveckling. Ett professionsprogram för rektorer införs och blir en del i kontinuerlig kompetensutveckling och forskningsförankring.

Villkoren för Sveriges viktigaste ledare måste bli bättre, så att man stannar i sina uppdrag längre. Den höga omsättningen på rektorer och skolledare är en stor riskfaktor för utbildningens kvalitet.

Utbildning som arena för hälsofrämjande och förebyggande arbete

Förskola, grundskola och gymnasium är den självklara arenan för hälsofrämjande och förebyggande arbete eftersom de allra flesta unga finns där, och i grundskolan med skolplikt som grund.

Elever som går i förskolan och sedan går ut grundskolan och gymnasiet med tillräckliga kunskaper kommer att ha ett bättre liv än de som inte gör det. Samhällets uppgift är att ge förutsättningar för var och en att ha den möjligheten. Den som vill bygga ett starkt samhälle investerar i ett utbildningssystem som stärker barn, elever och studenter och ser till att de har de kunskaper de behöver för att leva ett gott liv.

Det är stort fokus på de akademiska kunskaperna, ofta med frasen “läsa, skriva, räkna” och det är en självklarhet. Däremot saknas fokus på övriga kunskaper om hur man kan leva ett gott liv. Idag vet svenska ungdomar mer om psykisk ohälsa, men det är inte självklart att skolan ger kunskaper om hur man hanterar sin psykiska hälsa. Det borde det vara.

Arbetet med hälsofrämjande och förebyggande arbete är dock inte enbart skolans uppgift, utan behöver ske i nära samverkan med andra delar av samhället. Skolans huvuduppgift är utbildning av hög kvalitet, och när skolan lyckas med den uppgiften är det en stark skyddsfaktor för individer, grupper och samhälle.

För att skolan ska lyckas med sitt otroligt viktiga uppdrag behöver den få vara en främjande, trygg och säker miljö där barn skyddas från våld, insocialisering i kriminalitet och andra risker eller negativ påverkan. Det kräver både relevant kapacitet i den egna organisationen och nära samverkan med främst socialtjänst, polis, fritidsverksamhet och hälso- och sjukvård. På samma sätt är skolans verksamhet central för att de aktörer som möter och hanterar barn och unga ska lyckas med sitt arbete. Det ska därför i alla kommuner finnas tillgång till operativa lokala samverkansstrukturer. Dessa ska både kunna hantera förebyggande samverkan som säkerställer att barn får rätt insatser i rätt tid, och bredare frågor som tryggheten i och kring skolorna.

Skolan har förutsättningar att vara ett nav i lokalsamhället, kring vilken man kan bygga social sammanhållning, hållbarhet och gemenskap. Skolan ska ges förutsättningar att stötta föreningsliv och civilsamhälle med exempelvis tillgång till lokaler.

Elevhälsa

En av de viktigaste investeringarna handlar om elevers hälsa. Elever som far illa eller mår dåligt riskerar att detta blir ett hinder också för lärandet och skolgången. Därför måste alla elever få rätt hjälp i rätt tid, och mobbning och annan utsatthet bekämpas. En bra elevhälsa ska vara tillgänglig för eleverna och ska kunna hjälpa lärarna att vara en motor i arbetet för trygghet och studiero på skolan. Det kräver en förstärkt elevhälsa som också sätter stödet till den enskilde eleven i centrum. Det kräver också en utvecklad samverkan mellan elevhälsan, socialtjänsten och den allmänna hälso- och sjukvården. Ingen elev ska falla mellan stolarna.

Miljöpartiet vill att bedömningar av psykisk och psykosocial hälsa ska inkluderas i de hälsobesök inom elevhälsan som innefattar allmänna hälsokontroller. Detta för att upptäcka och behandla psykisk ohälsa i tid. Alla elever ska ha möjlighet att inom rimlig tid få tillgång till och kunna ta sig till kurator eller psykolog. Vi behöver en utbyggd elevhälsa på våra skolor. Den psykiska ohälsan bland unga ökar och det behövs en utvecklad samverkan mellan elevhälsan, socialtjänsten och den allmänna hälso- och sjukvården. Miljöpartiet vill införa ett system med en basbemanning för elevhälsan på alla skolor utifrån en socioekonomisk viktning av eleverna på skolan, där skolor med sämre förutsättningar i mer utsatta områden måste ha en mer utbyggd elevhälsa.

I den statliga utredningen "Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven" SOU 2021:11 föreslås regleringar för elevhälsan. Utredningen föreslår att det minst ska vara en skolläkare per 7 000 elever, en skolpsykolog per 1 000 elever, en skolsköterska per 430 elever och en kurator per 400 elever. Det skulle innebära färre elever per yrkeskategori för alla kategorier inom elevhälsan, t.ex. har idag skolläkare ansvaret för i

snitt cirka 10 000 elever och 1500 för psykologer. Miljöpartiet vill att det ska bli fler skolläkare, skolpsykologer, skolsköterskor och kuratorer i den svenska skolan för att närma sig målen i utredningen. För skolkuratorer och skolpsykologer anser vi att det är särskilt viktigt att möta de växande behov som finns bland eleverna i landets skolor. Vi vill gå längre än utredningens förslag och säkerställa finansieringen med ett maxtak på 300 elever per skolkurator samt ett maxtak på 500 elever per skolpsykolog.

Rätt stöd i rätt tid

Fortfarande kommer stödet till elever som behöver det alltför sent under skolgången. Istället för att sätta in insatser i de tidiga årskurserna, sätts det in först på högstadiet när eleven har kämpat i många år och det är svårare att komma ifatt. Den här utvecklingen måste vändas och resurserna sättas in så snart behovet har identifierats. I regering drev Miljöpartiet därför igenom en läsa-skriva-räkna-garanti som innebär en stärkt rätt för elever att få de stödinsatser de har behov av tidigt i sin skolgång. Skolinspektionens uppföljningar visar att garantin har haft en positiv effekt, men att mycket återstår att göra innan alla barn får rätt stöd i rätt tid.

Elever ska ha rätt till extra stödundervisning om så behövs. Lärare ska ha en avgörande roll i den bedömningen, och tillsammans med skolans professioner ge det stöd som behövs i rätt tid.

Vi ska sätta in tidigt stöd till de elever som har behov av det. Det gäller elever i behov av särskilt stöd i de tidiga åren, elever med problematisk frånvaro och nyanlända. Det gäller elever som har behov av långsiktigt stöd och de som behöver extra stöd under en viss tid eller vissa situationer. Sparar vi in på stödet tidigt i livet blir det många gånger så dyrt för samhället senare. Stödet måste starta redan i förskolan, även omfatta fritidsverksamhet och ske i samverkan med alla berörda aktörer i samhället, t.ex. sjukvård och socialtjänst.

Det är viktigt att det även på gymnasiet och komvux finns resurser för att ge elever i behov av särskilt stöd det stöd de har rätt till och behöver för att nå målen. Kunskapen från tidigare utbildning behöver tas tillvara även i nästa steg.

Miljöpartiet vill att långtidsfrånvarande elever ska kunna få hemundervisning i samråd med ansvarig lärare i kortare perioder i taget tills de kan återgå till undervisning i skola och ingå i en skolgrupp.

Barns läsning behöver fortsatt prioriteras

Vi har en längre tid kunnat följa hur ungas läsande minskat och hur barns läsförmåga blivit allt sämre. Det är djupt oroväckande. Läsningen är en grund för lärande och bildning, den stimulerar fantasin och ger möjlighet till nya perspektiv och världar. Att kunna tillgodogöra sig texter är en grundpelare för deltagande i samhället och samhällsdebatten. Läsningens betydelse för vår demokrati och för vår framtid kan därför inte överskattas.

Miljöpartiet har under åren i regering drivit på hårt för att stärka barns läsning. Vi införde en läsa-skriva-räkna-garanti för att säkra att inget barn går igenom lågstadiet utan att skolan vidtagit åtgärder om problem med läsningen finns. Vi har genomfört ett stort paket för läsfrämjande med tidiga läsinsatser för små barn och deras föräldrar och böcker till förskolan. Vi har inrättat ett läsråd och stärkt folkbiblioteken runt om i landet.

Lärare, bibliotekarier, föreningar och föräldrar har ansträngt sig för att vända trenden med att unga läser allt mindre och vi har kunnat se positiva tecken. Under 2021 ökade läsningen av tryckta böcker med sex procentenheter inom gruppen 16–29-åringar jämfört med året innan. Det är glädjande, men vi har långt kvar tills vi kan tala om vi har lyckats. En negativ signal i samma undersökning är att andelen föräldrar som läser högt för sina barn minskar.

Under 2022 ökar den dagliga läsningen hos ungdomar jämfört med 2020, och har inte minskat i någon åldersgrupp. Fortsatt politiskt fokus på det läsfrämjande arbetet krävs och att reformen med bemannade skolbibliotek implementeras fullt ut är ett av de viktigaste nästa stegen.

Läromedel

Miljöpartiet vill att skolan ska vara jämlik. Då måste alla lärare och elever ha en god tillgång till läromedel av jämn och hög kvalitet. Det är viktigt inte minst med tanke på att lärarbristen leder till att många elever idag undervisas av obehöriga lärare.

Läromedel är både ett viktigt stöd i undervisningssituationen och för elever att läsa själva. Därmed är de ett viktigt verktyg för att öka jämlikheten både mellan skolor och mellan elever med olika hemförhållanden.

Läromedel, både tryckta och digitala, utgör en bas som läraren kan arbeta utifrån och ger en bottenplatta för både lärare och elever. Tillsammans med bra lärarhandledningar avlastar de dessutom lärarna som får mer tid till undervisning istället för att uppfinna hjulet på nytt eller lägga tid vid kopian.

Lärare och elever ska alltid ha tillgång till bra, objektiva och högkvalitativa läromedel. Läromedelstillgången måste säkras och lärare och elever ska inte vara beroende av gratismaterial från partiska bolag och andra samhällsaktörer. Därför behöver finansieringen av skolan vara tillräcklig så att skolor inte tvingas avstå läromedel av ekonomiska skäl. Vidare ska rätten till punktskrift skrivas in i skollagen.

Miljöpartiet vill att lärare ska ha kompetens att värdera vilka läromedel som behövs, inflytande över vilka läromedel som används i klassrummet och resurser att välja läromedel grundat på elevernas behov.

Bemannade skolbibliotek bidrar till läsning och lärande

Vi vet att det krävs mer läsning än vad som idag är möjligt i klassrummen för att träna upp läskondition nog för att kunna läsa för att lära. Därför är skolbiblioteken och dess bibliotekarier så viktiga. Idag ser tillgången till bemannade skolbibliotek dessvärre mycket olika ut för Sveriges elever. Skolinspektionens granskning av i vilken utsträckning skolor använder skolbiblioteken som en pedagogisk resurs för att främja elevers lärande har visat att en majoritet av de granskade skolorna inte i tillräcklig omfattning tar vara på de möjligheter ett välfungerande skolbibliotek kan utgöra. Ett bibliotek är så mycket mer än bara hyllor med böcker. En bibliotekarie har med sin kompetens helt andra möjligheter att stimulera till läsning och kan dessutom vara en tillgång för hela skolverksamheten.

Regeringen har aviserat att man går vidare med förslagen från utredningen Skolbibliotek för bildning och utbildning (SOU 2021:3) och det är nu viktigt att reformen leder till verklig förändring, så att fler barn och elever får vägledas i läsning och lärande av en bibliotekarie i ett bibliotek fyllt att faktaböckernas kunskap och skönlitteraturens upplevelser. Vad barnen ska läsa anser vi ska växa fram mellan bibliotekarier och lärare med barnen i fokus.

Miljöpartiet i regering var starkt pådrivande bakom att en utredning om bemannade skolbibliotek tillsattes. Den färdiga utredningen SOU 2021:3 Skolbibliotek för bildning och utbildning har remitterats och efter lång väntan har nu regeringen aviserat att det kommer ändringar i skollagen som innebär att elever ska få tillgång till bemannade skolbibliotek. Vi i Miljöpartiet anser att säkerställa en likvärdig tillgång till bemannade skolbibliotek är en av såväl kultur- som utbildningspolitikens viktigaste uppgifter, och det är viktigt att säkerställa att resurserna är tillräckliga. Miljöpartiet vill särskilt lyfta fram några viktiga förslag i skolbiblioteksutredningen. Det behöver regleras vad som är ett skolbibliotek. Det ska vara en gemensam och ordnad resurs med ett utbud av digitala

och analoga medier som ska präglas av allsidighet och kvalitet och ställas till elevernas och lärarnas förfogande. Idag saknas reglering i skollagen av syftet med skolbibliotek. Utredningen föreslår att skollagen ska tydliggöra att syftet med skolbiblioteket är att främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet. Vidare ska det framgå av skollagen att skolbibliotek ska vara bemannade. Huvudmannen ska sträva efter att i första hand anställa personal som har en examen inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Skolbiblioteksverksamheten behöver integreras i undervisningen och det behöver tydliggöras i läroplanerna att rektor har ansvar för att samarbetsformer utvecklas mellan skolbibliotekarier och lärare. Målet med förslaget är att skapa goda förutsättningar för skolbiblioteksverksamheten, med god samverkan och förståelse mellan skolbibliotekarier och lärare och deras olika kompetenser. Utredningen slår fast att när skolbibliotekarier samarbetar med lärare för att främja läsandet och medie- och informationskunnigheten kan skolbiblioteksverksamheten få särskilt stor betydelse för elevers bildning och utbildning.

Flexibilitet bör finnas för mindre skolenheter eller om en skola ligger i direkt närhet av ett folkbibliotek. Skolor i landsbygder och skärgårdar ska ges möjligheter till bemannade skolbibliotek. Skolbiblioteket ska i första hand finnas på den egna skolenheten. Enligt skolbiblioteksutredningen kan skolbiblioteksverksamheten, om det finns särskilda skäl, istället organiseras genom att skolan samverkar med ett folkbibliotek eller med ett skolbibliotek på en annan skolenhet. Det gäller om biblioteket ligger i skolans direkta närhet eller om skolan har få elever. För Miljöpartiet är det viktigt att denna undantagsskrivning finns och att den utformas så att den uppnår sitt syfte. I glesbygd, där avstånden är en stor faktor, behöver tillräckliga resurser skjutas till för att lagstiftningen ska kunna tillämpas.

Det råder idag brist på utbildade skolbibliotekarier. Kompetensen inom skolbiblioteken behöver stärkas och skolbiblioteksutredningen föreslår att regeringen ska utöka antalet utbildningsplatser inom biblioteks- och informationsvetenskap. Tillsammans med övriga förslag i utredningen som syftar till att stärka skolbiblioteken samt skolbibliotekariernas roll är vi övertygade om att även attraktivitet till bibliotekarieyrket kommer att stärkas, vilket också är en faktor för kompetensförsörjningen.

Stärk medie- och informationskunnigheten

I en tid där de flesta människor, inte minst unga, tillbringar mycket tid i den digitala miljön och där exponeras för en flod av olika budskap är förmågan att kritiskt analysera information och olika källor viktigare än någonsin tidigare. Utan en sådan förmåga ökar sårbarheten för propaganda, felaktigheter och förvanskade budskap av olika slag. Den som saknar förmåga att särskilja sant från falskt, eller inte kan sätta information i rätt sammanhang, får svårare att bygga solid kunskap. Det ökar också risken för att antidemokratiska budskap får genomslag. Därför har det som brukar kallas för medie- och informationskunnighet (MIK) en självklar plats i skolan.

Miljöpartiet vill att uppdraget att undervisa i medie- och informationskunnighet ska stärkas i grund- och gymnasieskolans läroplaner och examensmål. Vi vill också att samordningen av MIK-frågor ska förbättras mellan samhällets olika sektorer. Som ett naturligt nästa steg anser Miljöpartiet att en nationell strategi för MIK bör tas fram. Ett sådant arbete bör ske i nära samarbete med de aktörer som påverkas i störst mån. MIK kan underlätta det demokratiska samtalet i en alltmer digital tid. Samtidigt måste vi vara medvetna om att det i grunden handlar om tillit – eller bristen på tillit – till samhällets kunskapsproducerande institutioner, som massmedia, skolor, bibliotek, högskolor och andra myndigheter. Därför bör skolan inte enbart förmedla kunskaper och färdigheter i MIK utan även bygga tillit till kunskapsproducerande och kunskapsförmedlande institutioner. Då biblioteken är en institution som många människor känner tillit till kan folkbiblioteken bidra till en levande dialog om MIK och stötta andra yrkesgrupper i lokalsamhället.

Förtydliga skolans demokratiuppdrag

Miljöpartiet står också bakom kommittén Demokratin 100 års förslag om att skolans demokratiuppdrag bör förtydligas genom att Skolverket ges i uppdrag att utforma rekommendationer, allmänna råd och inspirationsmaterial. Redan idag spelar skolan en central roll i det demokratiska systemet genom sitt uppdrag att förmedla och förankra kunskap och demokratiska värden.

Det finns dock oklarheter i synen på hur skolans demokrati ska tolkas och omsättas i praktiken. På sikt kan detta innebära att alla barn och unga inte ges samma möjlighet att utbildas till medvetna och kompetenta samhällsmedborgare. Eftersom demokratiuppdraget är centralt för att bygga våra demokratiska medborgare behöver denna fråga tas på stort allvar. Vi delar dessutom kommitténs bedömning att Skolverket

bör utvärdera konsekvenserna av att politiska företrädare numera allt mer sällan bjuds in till skolorna.

Miljöpartiet anser därutöver att beredskapskunskap bör inkluderas som en del i skolans demokratiuppdrag. Kunskap om totalförsvaret och ansvarsfördelningen i hur demokratin i praktiken skyddas mot yttre hot har blivit mer aktuellt i och med demokratins globala tillbakagång och det mer allvarliga säkerhetsläget.

Minoritetsspråk och modersmål

Både modersmål och minoritetsspråk är var för sig även en viktig fråga när det gäller att utveckla och behålla den egna identiteten. Att kunna fler språk ska ses som fördel och som en resurs för elevens lärande. Skolan behöver erbjuda ett tillräckligt antal timmar för att eleverna ska ha möjlighet att tillägna sig språket för att kunna använda det vidare i studier och arbete. Det ökar också möjligheten att attrahera kompetenta språklärare. Undervisningen måste införlivas i den ordinarie skoldagen för att attrahera fler elever att läsa modersmål eller nationella minoritetsspråk.

Miljöpartiet värnar alla elevers rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. I dag finns ofta erfarenheter från hela världen i klassrummet, och det är en av skolans tillgångar. Ämnesundervisning på modersmålet ger alla elever en chans att utveckla de kunskaper och förmågor som läroplanen uttrycker. Forskningen är entydig med att kunskap om sitt modersmål underlättar när man ska lära sig andra språk, till exempel svenska.

Miljöpartiet vill stärka utbildningen i de nationella minoritetsspråken genom att inrätta ett eget ämne, med cirka tre timmars undervisning per vecka under ordinarie skoltid. Genom en egen beteckning kan ämnets status stärkas. Det är viktigt att minoritetsspråken garanteras en större undervisningstid inom ramen för skoldagen. Sverige bör också utöka den tvåspråkiga undervisningen för samiska.

Förbud religiösa friskolor

För Miljöpartiet är det en självklarhet att inget barn i någon svensk skola ska utsättas för direkt eller indirekt tvång att delta i en religiös aktivitet. Utbildningen ska vara helt fri från religiös påverkan och att barns och elevers religionsfrihet respekteras. Vi vill därför utreda om det är möjligt, med hänsyn till Europakonventionen och till nationella minoriteters rättigheter, att införa ett förbud mot konfessionella friskolor, och hur ett

sådant förbud i så fall kan utformas. Det handlar om varje barns rätt till en saklig och allsidig utbildning av hög kvalitet i en miljö där människor med olika bakgrunder möts.

Kulturens och kreativitetens utbildningskedja

Miljöpartiet har under många år arbetat för att kulturen ska få en stark roll i skolan. Undervisning med inslag av estetik och kreativitet kan förbättra inläring och förmåga till kritiskt tänkande. Det är viktigt att även elever som kommer från studieovana hem får tillfälle att lära känna estetiska ämnen, därför är det nödvändigt att detta ämne är obligatoriskt. Undervisning i estetiska ämnen kan även bidra till att elever mår bättre, minskar stress och att de får en mer positiv inställning till skola och lärande.

Konst och kultur är inte en ytlig smyckning eller enkel förströelse. Det är vägar för att förstå världen, att kunna arbeta kreativt och nyskapande med avancerade processer. Det vi lär oss i de estetiska ämnena hjälper lärandet i stort. Vi vill ge estetiska kunskaper större plats i utbildningen, från förskola till folkbildning, från kulturskola till konstnärliga högre utbildningar och forskning. Det är en av förutsättningarna för det svenska musikundret.

Miljöpartiet står fast vid att estetiska ämnen ska återinföras som obligatoriskt ämne på samtliga nationella gymnasieprogram.

Ansvarsfull digitalisering inom utbildningsområdet

Den snabba digitala omvandlingen i samhället är såväl en utmaning som en möjlighet. Digitalisering i utbildning och forskning handlar om allt från när och hur mycket det är lämpligt att använda digitala läromedel till att förbereda barn, elever och studenter för ett arbetsliv och samhällsliv som inte kommer att likna något vi tidigare har varit med om, till att använda digitaliseringens möjligheter för samhällsutvecklingens bästa. Förändringarna går mycket fort och påverkar oundvikligen alla samhällssektorer. Vi behöver agera både snabbt och eftertänksamt.

Att digitaliseringen ofrånkomligen kommer att vara en del i den värld vi lever i innebär dock inte att andra kunskaper blir oviktiga, till exempel vanan att läsa böcker, att skriva för hand men också hantverk och estetiska praktiker. Förskollärare och lärare är experter på barns och ungas lärande. En av de viktigaste förmågorna i arbetslivet är förmågan att lära sig nytt genom hela yrkeslivet. Elever behöver tillsammans med sina lärare fylla sin verktygslåda med olika strategier för lärande som baseras både på analoga och digitala sätt att ta in, organisera och fördjupa sin kunskap.

Digitaliseringen omfattar också administration av utbildning och forskning samt barns, elevers och studenters kunskapsutveckling dels i att faktiskt vara en fullvärdig medborgare i ett digitalt samhälle, dels hur digitaliseringen påverkar kunskapsinhämtning. Det är av yttersta vikt att digitaliseringen är baserad på forskning och beprövad erfarenhet och att beslut om det pedagogiska arbetet fattas av kompetenta medarbetare. Digitaliseringen lägger ett nytt raster över samhället och utbildningen, men vi ska inte tappa grunden i den pedagogiska verksamheten och kunskapen som redan finns om barns utveckling och inläring, när vi samtidigt tar oss an framtidens kunskapsutveckling med de förutsättningarna. Sverige som land behöver en strategi för hur vi tar oss an digitaliseringen på ett ansvarsfullt sätt som stärker Sverige och oss som lever här nu och i framtiden.

Lärande för hållbar utveckling

I ljuset av de globala megatrenderna och det världens länder kommit överens om med Agenda 2030 är det tydligt att de som idag är barn, elever och studenter behöver utveckla en handlingskompetens för hållbar utveckling. Skolväsendets uppdrag är tydligt och arbetet med att öka kännedom om generationsmålet – att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta – är av yttersta vikt för att barn och elever ska stå starkt rustade för att leva i och leda ett samhälle som ska nå det övergripande generationsmålet.

Miljöperspektivet är tydligt i skolans styrdokument, och i praktiken arbetar man redan med det bredare begreppet hållbarhet som perspektiv. Miljöpartiet vill att det ska framgå tydligare i skolväsendets uppdrag, vilket innebär att alla skolformer för både elever och vuxna, att utbildningen ska ha hållbar utveckling med dimensionerna social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet som ett grundläggande perspektiv, som det nu finns för barnen i förskolan.

Sverige och världens länder har åtagit sig att uppfylla målen i Agenda 2030, som innebär att alla barn, elever och studenter ska få de kunskaper och färdigheter som de behöver för att främja en hållbar utveckling, bland annat genom utbildning för hållbar utveckling och hållbara livsstilar, mänskliga rättigheter, jämställdhet, främjande av en kultur av fred, icke-våld och globalt medborgarskap, samt värdesättande av kulturell mångfald och kulturens bidrag till en hållbar utveckling (delmål 4.7).

Socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling

Ett av förskolans, förskoleklassens, grundskolans och gymnasiets viktiga uppdrag är att ge barn och elever förståelse för vad som menas med en socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling. Utbildningen ska också ge eleverna redskap för att själva kunna leva och arbeta på ett hållbart sätt och bidra till ett hållbart samhälle. Vi behöver helt enkelt rusta våra barn och ungdomar med förmågor, kunskaper och kompetenser inför samtidens och framtidens hållbarhetsutmaningar.

Den svenska skolan berörs i allra högsta grad av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 och för att nå dem måste hållbarhetsfrågorna ha en central plats i undervisningen. Miljö och hållbar utveckling är inte ett eget ämne i vare sig grund- eller gymnasieskolan, men de är inskrivna i såväl läroplaner som i kurs- och ämnesplaner. Tanken är att miljö- och hållbarhetsperspektiven ska genomsyra all undervisning, oberoende av kurs eller ämne.

Även om styrdokumentet redan idag är tydliga med att skolan har en skyldighet att ge eleverna verktyg för att kunna förstå hur miljö, ekonomi, hälsa och rättvisa hänger ihop, vill vi i Miljöpartiet att såväl läroplaner som kurs- och ämnesplaner ses över för att stärka inslaget av miljö-, klimat- och omställningsfrågor. Det bör också övervägas att öka inslaget av dessa frågor i lärarutbildningen.

Även artkunskap och artskydd bör vara en naturlig del av undervisningen i skolan från förskola till gymnasiet. Barn och ungdomar måste få möjligheten att lära sig de vanligaste fåglarna, träden och blommorna i vårt land. Kunskapen om naturen är en viktig del i läroplanen från förskolan till grundskolan och vi ser ett stort värde i att kunskap om natur och om biologisk mångfald finns med och utökas i läroplanerna för alla skolformer.

Kärleken till naturen börjar i mötet med den

Alla barn ska ha tillgång till Sveriges natur. Det finns evidens för att utomhusundervisning med regelbunden fysisk aktivitet och naturkontakt både direkt och indirekt kan ha positiva och meningsfulla effekter på lärande, skolprestationer, hälsa och välbefinnande samt på elevernas personliga och sociala utveckling. Kunskaper om naturen och möjligheten att vistas i den ger förutsättningar för ett livslångt positivt välbefinnande. Naturens starkaste skydd är också människorna som älskar den.

Barn i Sverige har olika tillgång till naturupplevelser idag. Skolan är den arena där alla barn, oavsett hemförhållanden, ska få tillgång till de kunskaper och den bildning som är centralt för varje människa. Kunskapen om naturen och erfarenheter från att vara

i naturen tillhör dessa. Skolan har genom sitt kompensatoriska uppdrag en viktig uppgift att se till att alla barn kommer ut i och möter naturen.

I många kommuner erbjuds redan idag i olika utsträckning tillgång till pedagogik utomhus i naturen. Vi vill att alla skolhuvudmän i samverkan med rektorer ska se till att tillgången och kompetensen för att bedriva utomhuspedagogik i naturen tillgodoses för att uppfylla syftet och målen i den nya läroplanen för förskoleklassen, grundskolan och fritidshemmet (Lgr 22). Huvudmannen ska se till att alla elever, oavsett var i landet de bor eller vilken skola de går i, får lära sig mer om naturen utomhus – i naturen. Rektor ska i sin tur se till så att medarbetarna får den kompetensutveckling och fortbildning som krävs för att nå syftet och målen i den nya läroplanen. Vi vill också att lärarstudenter och yrkesverksamma ska ges möjligheter att fördjupa sig i utomhuspedagogik.

Naturskolor runt om i Sveriges kommuner ger skolan ett stöd i att främja naturpedagogik och ordnar också aktiviteter som kompletterar lärarnas undervisning om naturen. Även myndigheter och organisationer, t.ex. länsstyrelsen och naturskyddsföreningar, anordnar temadagar och fortbildning för pedagoger kring friluftsliv. Regeringen bör säkerställa att det finns naturskoleverksamhet eller annan liknande verksamhet så alla barn kan ta del av det.

Friluftsliv i skolan

Det är viktigt att ta tillvara friluftslivet som en pedagogisk resurs. Friluftsliv i skolan erbjuder utmaningar och möjligheter där elever kan träna kreativitet, samarbete och problemlösningsförmåga. Det är också en ingång till att diskutera och lära mer om naturen och om hur vi använder jorden och dess resurser. Rörelse och motion är dessutom bra för både hälsan och lärandet.

Att skolan ger alla elever erfarenhet av att vara ute i skog och mark är också avgörande för att ge alla barn och ungdomar kunskaper och erfarenheter för att självständigt kunna röra sig i naturen och ta del av friluftslivets möjligheter.

I dagsläget finns friluftsliv enbart med som mål i läroplanen inom ämnet idrott och hälsa, men ett kollegialt ämnesövergripande samarbete inom området vore lämpligt. Friluftsliv har en tydlig koppling till bland annat miljöfrågor, hållbar utveckling, biologisk mångfald och klimat som alla finns med som mål inom andra ämnen. Ett kollegialt samarbete ger möjlighet till ökad måluppfyllelse och förbättrar elevernas lärande.

Skolan ska stimulera till rörelse

Rörelse och motion är bra för både hälsan och elevers lärande. Vi vet att det finns elever som skulle klara skolan mycket bättre om deras raster fungerade bättre. Sambandet mellan fysisk aktivitet och barns välbefinnande är också väl beskrivet, liksom att barn rör sig mindre än rekommendationerna och att utvecklingen går åt fel håll. Vi vet hur viktigt det är för barns och ungas både lärande och hälsa med variationsrika och inspirerande miljöer som stimulerar till rörelse och fysisk aktivitet. Miljöpartiet verkar för att stärka fysisk aktivitet i skolan under hela skoldagen och hela skolgången.

Miljöpartiet har länge drivit på för att alla förskolor och skolor ska utformas så att de lockar till fysisk aktivitet på rasterna, både ute och inne. Idag har många förskolor och skolor tyvärr en ytterst liten utemiljö för sina barn och elever, och en del saknar helt skolgård. Miljöpartiet verkar för att underlätta och stödja fler grönskande skolgårdar bland annat i form av skolträdgårdar. Tyvärr saknas det idag statistik över elevernas tillgång till goda utemiljöer. Miljöpartiet vill att statistik förs över tillgång till goda utemiljöer.

Vi behöver också stärka tillgången till friluftslivet i skolan. Genom skolan kan alla barn i Sverige ges en likvärdig möjlighet att pröva på trygga friluftaktiviteter och skapa sig en livslång relation till naturen och till den kravlösa vistelse som många upplever där. Det är viktigt att ta tillvara friluftslivet som en pedagogisk resurs. Friluftsliv i skolan erbjuder utmaningar och möjligheter där elever kan träna kreativitet, samarbete och problemlösningsförmåga. Det är också en ingång till att diskutera och lära mer om naturen och om hur vi använder jorden och dess resurser. Att skolan ger alla elever erfarenhet av att vara ute i skog och mark är också avgörande för att ge alla barn och ungdomar kunskaper och erfarenheter för att självständigt kunna röra sig i naturen och ta del av friluftslivets möjligheter.

Allemansrätten

Alla barn och elever i Sverige får lära sig om allemansrätten i skolan. Det är en grundförutsättning för friluftslivet, allemansrätten finns inskriven i regeringsformen och är en nationalsymbol för Sverige. Allemansrätten ger oss kunskap om både rättigheter och skyldigheter i vårt umgänge med naturen. För Miljöpartiet är det viktigt att alla barn och elever i alla skolformer lär sig vad allemansrätten är genom att använda sig av den i lärandet om hållbarhet, natur och friluftsliv.

Förskolan

Förskolan lägger grunden för det livslånga lärandet

Förskolan lägger grunden för det lärande som fortsätter resten av livet. Förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande. Förskolan ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn. Barnen ska få möjlighet att lära och utvecklas genom att leka, skapa och utforska – på egen hand, i grupp och tillsammans med vuxna i en samvaro som ger barnen omsorg och trygghet är en viktig uppgift för förskolan.

Förskolan i Sverige behöver mindre barngrupper och mer personal. Införandet av en bemanningsnorm i förskolan skulle minska antalet barn per förskollärare och därmed öka kvaliteten i förskolan.

Likvärdighetsmiljarder till förskolan

Miljöpartiet vill stärka likvärdigheten i förskolan genom att öka statens andel av förskolans finansiering. Detta för att det ska vara möjligt i hela landet och bli rättvist vill Miljöpartiet att dessa pengar ska fördelas utifrån socioekonomiska faktorer, vilket innebär att förskolor i politiskt eftersatta områden stärks. Alla barn behöver bli sedda i förskolan, varje dag. Vi behöver fler vuxna i förskolan för att detta ska bli möjligt. Dessa likvärdighetsmiljarder som krävs för att förskolan ska kunna utföra sitt uppdrag kan användas till att både anställa fler pedagoger, höja lönerna, erbjuda personalen bättre kompetensutveckling och öka tillgången på specialpedagoger, allt utifrån de lokala behoven.

Förskolan har en viktig roll i att kompensera för skillnader i barns uppväxtvillkor. Vi vet att deltagande i förskola har betydelse för barnets framtida skolresultat. I Sverige går idag nästan alla barn i förskola, men bland de barn som inte deltar kommer en större andel från familjer bosatta i områden med större socioekonomiska utmaningar. Ofta finns det också fler barn med annat modersmål än svenska i dessa områden, samtidigt som det arbetar färre legitimerade förskollärare och utbildade barnskötare här. Det är allvarligt, inte minst med tanke på att förskolans kompensatoriska uppdrag har stor betydelse för att ge alla barn likvärdiga livschanser.

Miljöpartiet vill att fler barn ska gå i förskolan. I dag deltar barn med utländsk bakgrund i förskolan i betydligt lägre utsträckning än barn med svensk bakgrund. Det är viktigt att förskolan kommer alla barn till del, inte minst eftersom den har stor betydelse för barns utveckling och framtida skolresultat. Vi anser att förskolan är en rättighet för barnen snarare än ett stöd till föräldrarna. Vi vill att alla barn som inte går i förskolan

aktivt ska erbjudas en förskoleplats varje år från två års ålder och att kommunerna ska följa upp de barn mellan två och fem år som inte tar del av förskolan. Vi vill också att den allmänna förskolan utökas från 15 till 30 timmar. Vi vill även att förskolan ska vara avgiftsfri för låginkomsttagare med barn i förskolan från två års ålder. På sikt vill vi att förskolan liksom grundskolan ska vara avgiftsfri för alla.

Fristående förskolor står idag under tillsyn av kommunen. Skolinspektionen har ansvaret att kontrollera att kommunerna uppfyller sitt tillsynsansvar gällande de enskilda förskolorna. Skolinspektionen har vid ett flertal tillfällen anmärkt på att många kommuner, särskilt mellanstora och mindre, inte mår bra med att sköta detta tillsynsuppdrag. Miljöpartiet vill därför att de fristående förskolorna, på samma sätt som friskolorna, ställs under Skolinspektionens tillsyn för att säkerställa att barnen får en verksamhet som garanterat utgår från läroplan samt vetenskap och beprövad erfarenhet.

Miljöpartiet följer forskningen om fördelarna med flerspråkighet med stort intresse. Det finns mycket vetenskapliga bevis för fördelarna med bland annat inlärningsförmågan vid flerspråkighet, inte minst vid modersspråksundervisning parallellt med undervisning i svenska språket. Det är därför av vikt att dessa vetenskapligt bevisade perspektiv systematiskt tas hänsyn till i utbildningen av förskollärare och barnskötare.

Alla barn ska ha rätt till direktinskrivning i förskolan. Direktinskrivning innebär att kommunerna, utan att vårdnadshavarna har ansökt om det, ska erbjuda barn plats vid en förskola inför höstterminen det kalenderår då barnet fyller 3 år. Att ge alla familjer samma chans att skriva sitt barn i förskola skulle öka jämlikheten i Sverige. Om platsen inte tas i anspråk, bör en ny plats på en specifik förskola (ej pedagogisk omsorg) erbjudas varje år.

Barnskötare är den största yrkesgruppen i förskolan och spelar en central roll för barnens trygghet, omsorg och sociala utveckling. Utbildningarna till barnskötare varierar i hög grad i Sverige idag. Miljöpartiet ser behov av att utbildningarna renodlas och anpassas bättre till det arbete som väntar efter utbildningen. Genom en mer renodlad barnskötarutbildning kan och bör barnskötare göras till en skyddad yrkestitel. Det skulle även kunna resultera i att fler söker sig till yrket, som idag lider av brist på kompetens.

Tillkalla en förskolekommission

Förskolan är första steget i det svenska utbildningssystemet och behöver lägga en stabil grund för alla barns utbildning. Samtidigt ser vi att likvärdigheten brister. De senaste

mandatperioderna har Sverige gjort en stor översyn av skolan med hjälp av en skolkommission som bestod av forskare, professioner och elevrörelsen. Vi ser behov av det även för förskolan.

Alla barn ska ha rätt till fritids

Fritidshemmet är ett viktigt komplement till skolan. Det ger barnet stöd i lärandet och både social och språklig träning. Det är en plats för läsning och kulturupplevelser, för rörelse och friluftsliv, men också för vila och rekreation. Fritids kan fylla en viktig roll i att stötta de barn som har tuffast förutsättningar att klara skolan. Men de barn som har störst nytta av fritids saknar ofta rätten att gå där. Ett barn med långtidsarbetslösa föräldrar eller som av andra skäl befinner sig i en utsatt miljö riskerar att gå miste om fritidshemmets stöd eftersom det i dag enbart är barn vars föräldrar arbetar som har rätt att gå där. Miljöpartiet vill ge alla barn rätt till fritids och samtidigt stärka kvaliteten och likvärdigheten för fritidshemmet.

Elevhälsa

En av de viktigaste investeringarna handlar om elevers hälsa. Elever som far illa eller mår dåligt riskerar att detta blir ett hinder också för lärandet och skolgången. Därför måste alla elever få rätt hjälp i rätt tid, och mobbning och annan utsatthet bekämpas. En bra elevhälsa ska vara tillgänglig för eleverna och ska kunna hjälpa lärarna att vara en motor i arbetet för trygghet och studiero på skolan. Det kräver en förstärkt elevhälsa som också sätter stödet till den enskilde eleven i centrum. Det kräver också en utvecklad samverkan mellan elevhälsan, socialtjänsten och den allmänna hälso- och sjukvården. Ingen elev ska falla mellan stolarna.

Miljöpartiet vill att bedömningar av psykisk och psykosocial hälsa ska inkluderas i de hälsobesök inom elevhälsan som innefattar allmänna hälsokontroller. Detta för att upptäcka och behandla psykisk ohälsa i tid.

Vi behöver en utbyggd elevhälsa på våra skolor. Den psykiska ohälsan bland unga ökar och det behövs en utvecklad samverkan mellan elevhälsan, socialtjänsten och den allmänna hälso- och sjukvården. I den statliga utredningen SOU 2021:11 Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven föreslås regleringar för elevhälsan. Man föreslår att det minst ska vara en skolläkare per 7 000 elever, en skolpsykolog per 1 000 elever, en skolsköterska per 430 elever och en kurator per 400 elever. Det skulle innebära färre elever per yrkeskategori för alla yrkeskategorier inom elevhälsan. I dag

har skolläkare ansvar för cirka 10 000 elever i genomsnitt och psykologer för 1 500 elever i genomsnitt. Miljöpartiet vill att det ska bli fler skolläkare, skolpsykologer, skolsköterskor och kuratorer i den svenska skolan för att närma sig målen i nämnda utredning.

Miljöpartiet vill införa ett system med en basbemanning för elevhälsan på alla skolor utifrån en socioekonomisk viktning av eleverna på skolan, där skolor med sämre förutsättningar i mer utsatta områden måste ha en mer utbyggd elevhälsa.

Frukost och lunch i skolan

Alla elever inom grund- och gymnasieskolan ska serveras god, näringsrik, miljövänlig, ekologisk och helst närodlat skolmat. Det gäller även de som har en kosthållning baserad på etiska, religiösa eller medicinska skäl. Skolmaten ska vara avgiftsfri.

Vi vill införa att frukost serveras i grund- och gymnasieskolan. Det är viktigt att alla eleverna får frukost på morgonen, oavsett hemförhållanden, för att de ska ta sig an skoldagen på lika villkor. Hungriga magar försvårar inläringen och ökar oron i klassrummet. Frukost på morgonen ger både elever och lärare bättre skoldag.

Vi vill verka för att alla kommuner i Sverige, med stöd av statlig finansiering, skall erbjuda gratis skollunch i grundskolan under loven.

Resursskolor

Miljöpartiet oroar sig över de elever som har behov av särskilt stöd och som inte får det inom ramen för den ordinarie utbildningen. En del elever behöver på grund av t.ex. en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning utbildning på ett sätt som den ordinarie skolan inte kan erbjuda. Här är etableringen av resursskolor en del av lösningen.

Det är tydligt att det krävs nya medel och metoder för att möta dessa elever så att de får den lagstadgade undervisningen som de har rätt till under former som är anpassade till deras behov och förmågor. Elevernas behov kan vara under lång tid, eller förändras över tid. Det är av yttersta vikt att elevens behov av stöd står i centrum, det får aldrig vara skolpengsmodeller eller resursbrist som står i vägen för elevers rätt till utbildning.

Miljöpartiet vill säkerställa att de tilläggsbelopp som krävs för finansieringen av resursskolorna ger den långsiktighet och förutsägbarhet som behövs för verksamheternas kvalitet och utveckling, samt för elevernas trygghet.

Anpassad skola

Anpassad skola ger utbildning till elever med en intellektuell funktionsnedsättning och ska ge kunskaper, bidra till personlig utveckling och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhället. Vidare vill vi att även förskoleklass ska ingå i den anpassade skolans uppdrag.

Det är av stor vikt att även personer med intellektuell funktionsnedsättning, precis som alla andra, erbjuds en bred palett av både utbildningar och arbetsmarknadsinsatser som är anpassade efter deras behov och förutsättningar. Att så många elever saknar sysselsättning efter gymnasiesärskolan är en stor förlust för både individen och samhället. Ett nära samarbete mellan anpassad gymnasieskola och det lokala näringslivet är helt avgörande, både för att utbildningen ska innehålla det som arbetsgivarna efterfrågar och för att elever och arbetsgivare ska mötas och lära känna varandra redan under utbildningen. Här finns det framgångsrika exempel som kan utvecklas och skalas upp. Det måste också finnas goda möjligheter att läsa kurser i gymnasieskolan och att ta del av t.ex. yrkespaketen i komvux när det är möjligt.

Stöd till vuxenutbildning och yrkeshögskolan

Alla behövs på svensk arbetsmarknad. Med hög arbetslöshet och branscher som inte hittar sökande till sina tjänster behövs alla möjligheter att byta yrke eller öka sin kompetens. Vuxenutbildningen och yrkeshögskolan är bärande komponenter för det livslånga lärandet. Komvux erbjuder SFI samt grund- och gymnasieutbildningar till den som behöver stärka sin position på arbetsmarknaden. Särskilt viktiga är de olika yrkespaketen som leder till branschcertifieringar. Komvux är också en utbildningsform som öppnar dörren till högre studier. Yrkeshögskolan erbjuder eftergymnasiala utbildningar över hela landet med nära anknytning till arbetsmarknadens behov och där studenterna i hög grad får jobb direkt efter avslutade studier. Det är en viktig utbildningsform för att motverka kompetensbrist inom viktiga yrkesområden, och det finns potential för utbyggnad som behöver ske i så hög takt som möjligt med bibehållen hög kvalitet.

Miljöpartiet vill att alla människor ska ges möjligheten att bidra till omställningen. Bygget av framtidens Sverige kommer att skapa tusentals och åter tusentals arbetstillfällen. För att den mångfald av kompetens och erfarenhet som många redan besitter ska förvaltas på bästa sätt måste människor erbjudas möjligheten att om- och vidareutbilda sig under hela yrkeslivet. När fossila verksamheter fasas ut bör staten skapa goda förutsättningar för investeringar i grön industri och gröna innovationer i hela

landet för att genom klimatomställningen skapa nya gröna jobb. Staten bör ta ett särskilt ansvar för trygghetssystem och skyddsnät under omställningen. Därför bör regeringen lansera ett grönt kunskapslyft med syftet att underlätta teknik- och kompetensskifte och omställning till en hållbar arbetsmarknad. Kunskapslyftet bör genomföras som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd inom vuxenutbildningen, YH-utbildningar samt gymnasieskola och högskola i syfte att motverka arbetslöshet och skapa hållbara jobb för unga.

I solidaritet med Ukraina

Ukrainska flyktingar har rätt att arbeta i Sverige, men många har fortfarande svårt att komma in på arbetsmarknaden på grund av att de inte kan tillräckligt bra svenska. Sedan sommaren 2023 är det möjligt för kommunerna att erbjuda de som har flytt från Ukraina kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare, SFI. För Miljöpartiet är det däremot tydligt att denna åtgärd inte är tillräcklig. Det är bra att många kommuner erbjuder SFI och att de får ersättning för det, men möjligheten för ukrainare att lära sig svenska och därmed förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden ska inte vara beroende av vilken kommun man bor i. Medel för SFI ska heller inte dras från kommunersättning för flyktingmottagande, som regeringen föreslår. Till skillnad från regeringen vill vi i Miljöpartiet att ukrainska flyktingar ska ha rätt till SFI, det ska inte bara vara något som kommunerna kan erbjuda.

Många ukrainska flyktingar har värdefull kompetens som efterfrågas på den svenska arbetsmarknaden och viljan att arbeta är stark, ändå saknar många arbete. Vi vet att språkbarriärer är ett hinder in till arbetsmarknaden, därför måste kommunerna bli skyldiga att erbjuda svenskundervisning. Det är bra för att både stärka den svenska arbetsmarknaden men också för att ge ukrainare möjligheter att leva och trivas i Sverige. På lång sikt är det dessutom värdefullt att de som senare återvänder till ett fritt och fredligt Ukraina behärskar svenska och har positiva erfarenheter från sin tid i Sverige. Det kan i synnerhet underlätta genomförandet av svenska hjälpinsatser i återuppbyggandet av det krigsskadade Ukraina.

I massflyktsdirektivet anges att ukrainska flyktingar ska tillåtas delta i utbildningsmöjligheter för vuxna, yrkesutbildning och praktisk arbetsplatsorientering. Massflyktsdirektivets krav är EU:s minimikrav, men det finns ingenting som hindrar Sverige från att gå längre. Ukrainska flyktingar ska ges bättre möjligheter till utbildning som gör det möjligt för dem att få arbete i Sverige. Miljöpartiet står i solidaritet med det ukrainska folket.

Jämställdhet och jämlikhet

Alla barn och unga har rätt att utvecklas till den de är och vill vara, oavsett könsidentitet och bakgrund. Förskola och skola har ett kompensatoriskt uppdrag som är fastställt i lag och ska utföras. Vi ser att den starkaste bestämningsfaktorn för resultat i skolan är föräldrarnas utbildningsbakgrund och vi ser att ojämlikheten ökar i svensk skola. Den utvecklingen måste vändas.

Även jämställdheten i skolan måste stärkas. I dag får pojkar lägre betyg, blir inte lika ofta behöriga till gymnasieskolan och går heller inte ut gymnasiet med examen i samma utsträckning som flickor. Könsskillnaderna i skolresultat har funnits så länge att de ibland tas för givna, trots att erfarenheten visar att det går att minska skillnaderna. Vi behöver möta pojkar med samma höga förväntningar som flickor i skolan och erbjuda likvärdiga möjligheter att utvecklas och lyckas med sina studier. Det är självklart för oss att barn och elever ska möta förskollärare och lärare med genuspedagogisk kompetens.

De strukturer som finns i samhället går igen just i skolan. Flickor presterar bättre än pojkar, flickor utsätts oftare för trakasserier och flickor mår oftare sämre. Samtidigt finns normer kring vad som anses manligt och maskulint, något som många pojkar inte känner sig hemma i. Detta är en utveckling vi kan vända genom att stärka elevhälsan och lärarnas kunskap om genusfrågor och normkritik. Miljöpartiet vill inrätta ett nationellt centrum för normkritisk pedagogik, så att framgångsrika modeller kan spridas till kommuner och andra huvudmän. Det ska också kunna fungera som ett resurscentrum där kompetens kring normkritisk pedagogik kan samlas så att den blir lättillgänglig för kommuner och enskilda skolor. Centrumet kan även få i uppdrag att granska läromedel, läroplaner och andra dokument ur ett normkritiskt perspektiv.

Vad gäller universitet och högskola, vuxenutbildningen och yrkesutbildningen har dessa en viktig uppgift i att förmedla kunskap och bildning och på så vis skapa välbefinnande och ett öppet, demokratiskt samhälle. Tillgången på kunskap är en demokratisk rättighet och det är därför viktigt att bredda rekryteringen till dessa utbildningar. Den sociala, könsmässiga och etniska snedrekryteringen har visserligen minskat under de senaste decennierna, men den högre utbildningen behöver i större utsträckning använda alternativa antagningsmetoder eftersom betygsintagning konserverar de sociala skillnaderna från grund- och gymnasieskola.

Högskolan ska aktivt motverka alla former av diskriminering. Den ska främja jämställdhet och motverka könsstereotypa utbildningsval, till exempel genom ett integrerat genusperspektiv i högre utbildningar. Kunskapen och kompetensen i hbtqi-frågor behöver förbättras.

Tillgänglig barnomsorg

För en jämställd arbetsmarknad krävs en bra barnomsorg. Idag ser tillgången till barnomsorg på obekväma arbetstid olika ut mellan landets kommuner. Kommunerna är inte skyldiga att erbjuda barnomsorg på obekväma tider, vilket orsakar stora problem för de föräldrar som arbetar kvällar, nätter, helger eller mycket tidigt på morgonen. Miljöpartiet vill att barnomsorgen ska vara tillgänglig även på kvällar, helger och nätter.

Ungas val lägger grunden

Ungas val av utbildning och yrken lägger grunden till deras framtida inkomster. Unga väljer olika, tror olika om sig själva och sin förmåga och givetvis spelar samhällets förväntningar in. Att från början välja olika riskerar att cementera ojämställdheten framöver. Frågan lyfts av Kommissionen för jämställda livsinkomster som även hänvisar till SOU 2019:4 Utredningen om en utvecklad studie- och yrkesvägledning som poängterar att det är avgörande att elever har kunskaper om vilka konsekvenser utbildnings- och yrkesval kan ha för bland annat karriärs- och löneutveckling för att nå målen med en jämställd utbildning, och i förlängningen ett jämställt arbetsliv. Utöver det kan det finnas djupare skäl till varför man väljer olika som kan behöva analyseras. Miljöpartiet anser att regeringen bör återkomma med förslag som gör landets studie- och yrkesvägledning för både unga och vuxna mer jämställd.

Akademisk frihet – en stark och bred högre utbildning och forskning

Sverige ska vara ett land där alla har möjlighet till livslångt lärande. Vår ställning som kunskapsnation bygger på en välutbildad befolkning och på forskning av hög kvalitet. Kunskap bidrar till förståelse för omvärlden oavsett om den är av kommersiellt intresse eller inte. Humaniora, konst och tvärvetenskapliga ämnen stärker och utvecklas i samklang med utbildningar i teknik, natur- och samhällsvetenskap. Grundforskning och forskningsfinansiering som inte är öronmärkt är nödvändiga förutsättningar för framtida kommersiella genombrott och en framgångsrik spetsforskning.

En stark och levande demokrati bygger på grundläggande principer om fri akademi, fria domstolar, fri press och fri kultur. Politiskt inflytande och kortsiktiga intressen får inte definiera vilka ämnen som får forskas på eller undervisas om inom våra lärosäten. Akademisk frihet är mer än enbart den nu grundlagsskyddade friheten att fritt välja forskningsfrågor, forskningsmetod och publicering av resultatet. Akademisk frihet

omfattar också högre utbildning, och lärosätenas organisering, finansiering, och utnämningar av styrelse och rektorer. Det behöver förtydligas och skyddet för den akademiska friheten bör stärkas i grundlag.

Forskningen ska vara fri. Oberoende grundforskning är viktig för Sveriges och hela världens utveckling. Samtidigt är det rimligt att en del av de pengar som samhället satsar kan vara föremål för politiska prioriteringar och strategiska satsningar. Vi vill särskilt satsa på forskning som hjälper oss att hantera klimat- och miljökrisen. Detta får dock inte gå ut över grundforskningen. Basanslagen behöver användas till att stärka anställningstryggheter för lärare och forskare. Det ska också ge universitet och högskolor förutsättningar att fatta långsiktiga beslut om sin forskning och att värna lärosätets integritet gentemot sina samarbetspartners. Ett lärosäte ska aldrig hamna i en situation där bristande forskningsfinansiering gör att man inte avstår finansiering med villkor som riskerar lärosätets självständighet, den öppna och fria forskningen eller tar säkerhetspolitiska risker.

Högre utbildning och forskning som kraft för omställningen

Den samhällsomvandling som krävs för att bromsa och hantera konsekvenserna av klimatförändringarna utgör en delvis oöverblickbar utmaning. Högre utbildning och forskning har en nyckelroll att spela för att möjliggöra omställningen till ett hållbart samhälle. I såväl grundlagen som högskolelagen finns redan mandat att aktivt arbeta för att främja hållbar utveckling, och genom mångvetenskapligt angreppssätt får samhället en bred bild av klimatförändringarnas orsaker, utveckling och konsekvenser. Lärosätena har en enorm potential att utgöra en stark kraft i omställningen – genom utbildning, forskning, samverkan och omställning av den egna verksamheten, men liksom andra aktörer behöver lärosätenas arbete med att främja hållbar utveckling intensifieras, uppdragen förtydligas och resurser tillsätts.

Förståelsen för den globala uppvärmningen, dess orsaker och konsekvenser, får vi från forskningen. Den samlade vetenskapens besked om vad som krävs för att undvika de värsta följderna av klimatförändringarna är; ”en snabb och genomgripande omställning vars motstycke saknas i historien”. Samtidigt är behovet av nya kunskaper om hur vi anpassar oss till det förändrande klimatet akut, och mer forskning behövs. Det är med andra ord ingen liten uppgift som åsyftas i högskolelagen, som anger att lärosätena i sin verksamhet ska främja en utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa. För att lärosätena ska uppfylla sitt uppdrag att främja hållbar

utveckling krävs att de genom utbildning, forskning och samverkan bidrar till en snabb och genomgripande förändring vars motstycke saknas i historien.

För Miljöpartiet är vetenskaplig grund ett fundament i allt vi gör. Vi tar allvarligt på politikens roll att ge förutsättningar för den fria akademien att ge oss kunskaperna vi behöver för att kunna genomföra en rättvis omställning till ett hållbart samhälle, med bibehållen respekt för akademins frihet och oberoende.

Utvecklingsforskning

Miljöpartiet vill säkerställa finansiering för svensk utvecklingsforskning och underlätta för forskningssamarbeten med forskare i låginkomstländer. För att bygga en robust värld fri från fattigdom och förtryck krävs kunskap om vad som behöver göras och kompetens nog för att göra det på bästa sätt. Därför oroas vi när viktiga områden där Sverige bidragit till det internationella vetenskapssamhället prioriteras bort av regeringen. Svensk utvecklingsforskning omfattar vitt skilda områden som skuldållbarhet, energiomställning, epidemier och jordbruksutveckling, men också sådant som rör kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter. Den ger värdefull kunskap som är viktig även för oss i Sverige.

Satsa på forskning utan försöksdjur

Miljöpartiet är rösten för de som inte har en. Miljöpartiet vill att Sverige tar fram en handlingsplan för att så långt möjligt gå över till forskning fri från djurförsök. Vi vill också öka de statliga anslagen till forskning fri från djurförsök och förbättra möjligheten för validering av alternativa metoder. Organisationer som företräder djurskyddsintressen ska få rätt att överklaga beslut i de djurförsöksetiska nämnderna.

Forskningens etikprövning

Forskning måste vara etisk. Akademiska discipliner behöver ha tydliga etiska standarder och rutiner och det måste finnas möjligheter att anmäla etiska övertramp. Detta kan regleras effektivt i lagstiftning, som i den norska etikprövningslagen. Sveriges nuvarande etikprövningssystem fungerar otillfredsställande för i synnerhet humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning. Etikprövningssystemet sätter upp hinder för forskning i viktiga frågor samtidigt som det skapar onödigt stora administrativa bördor och höga kostnader. Ett exempel är att det med dagens system krävs etikprövningstillstånd för att bedriva forskning på politiska partiföreträdares tal och debattinlägg, detta då de kan anses innehålla ”känsliga personuppgifter” i form av politiska åsikter. Miljöpartiet ser därför anledning att förtydliga etikprövningen för

humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning i syfte att minimera onödiga administrativa hinder och möjliggöra för ytterligare forskning inom disciplinerna.

Sveriges lantbruksuniversitet under utbildningsdepartementet

Idag lyder samtliga av Sveriges högskolor och universitet under Utbildningsdepartementet, förutom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Även övriga myndigheter inom utbildningsområdet lyder under Utbildningsdepartementet. Det finns ingen tydlig anledning varför just SLU bör undantas detta. För att säkra en likgiltig utbildningsförvaltning i hela Sverige bör SLU, likt resten av högskolorna i landet, lyda under utbildningsdepartementet.

Säkra ULF och den utbildningsvetenskapliga forskningen

ULF står för Utbildning, Lärande, Forskning, och akronymen är en blinkning åt det så kallade ALF-avtalet, det vill säga det avtal som staten har med regionerna om samverkan inom forskning och utbildning för att främja hälso- och sjukvårdens utveckling. Syftet är att främja en långsiktig utveckling av svensk skola genom samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten kring praktisk forskning. Försöksverksamheten startade 2017 och övergår till permanent verksamhet från och med den 1 januari 2025.

Den breda utbildningen i Sverige gynnas av ett utvecklat samverkansarbete och inte minst praktisk forskning. Miljöpartiet är mycket positivt inställt till satsningen och understryker vikten av att säkra en långsiktig finansiering till verksamheten.

Studentlivet

Studenters ekonomiska trygghet

Man ska kunna studera på högskola eller universitet oavsett var man kommer ifrån i samhället och landet. Miljöpartiet vill göra det enklare att ta steget att studera vidare genom att förbättra studenters bostadssituation och ekonomiska trygghet.

När Miljöpartiet satt i regeringen drev vi igenom en höjning av studiebidraget med 300 kronor i månaden och såg till att studenter med särskilda skäl får sjukskriva sig på deltid (2019). Vi vill jobba vidare för att alla studenter ska omfattas av a-kassa och sjukförsäkring på samma villkor som de som yrkesarbetande har. Studenter behöver ha rätt till sjukskrivning och rehabilitering på villkor som är likvärdiga arbetstagare.

Studenter är en grupp med mycket små ekonomiska marginaler och den ekonomiska stressen påverkar många studenter negativt. Bidragsdelen i studiemedlet har länge släpat efter prisutvecklingen och singelstudenthushåll tillhör den grupp som drabbas värst av den höga inflationen. Därför vill vi höja studiebidraget med ytterligare 300 kronor i månaden och vi vill se över regelverket för fribeloppet till att enbart gälla under terminstiderna. En höjning av studiemedlet och större möjligheter att ha inkomster mellan terminerna skapar bättre förutsättningar för att fler ska välja att vidareutbilda sig och för de som väljer att göra det klara sig ekonomiskt. Miljöpartiet vill dessutom utöka antalet veckor som en kan ta ut studiemedel från CSN.

För att ytterligare undanröja att den egna ekonomin blir ett hinder för vidareutbildning, har omställningsstudiestödet introducerats som ett studiemedel för personer mitt i arbetslivet. Genom omställningsstudiestödet ges människor en chans att fortbilda sig inom sitt yrke, eller att välja en ny väg i livet genom att utbilda sig inom ett nytt område. Att anställda ges en möjlighet till omställningsstudiestöd stärker deras position på arbetsmarknaden, samtidigt som rörligheten och matchningen främjas genom att en ersättare anställs under utbildningstiden. Men det är mycket viktigt att det tillförs medel för omställningsstudiestödet, då efterfrågan är så mycket större än det finns medel avsatta och många har blivit utan på grund av administrativa kapacitetsbrister hos CSN.

Miljöpartiet vill vidare att det ska vara möjligt att efter en tid återkvalificera sig för att få möjlighet att söka ytterligare perioder med omställningsstöd för att möjliggöra omställning flera gånger under arbetslivet.

Mer lärarledd undervisning i högskolan

Det finns inga genvägar till högre kvalitet i undervisningen i högskolan. Lärarledd tid är avgörande för studenternas möjlighet att tillgodogöra sig kurslitteratur och för att höja undervisningens kvalitet.

Universitetskanslersämbetet har kartlagt hur mycket studenterna i högskolan träffar sina lärare. Av deras rapport Lärarledd tid i den svenska högskolan (Rapport 2018:15) framgår att en svensk student i genomsnitt träffar sina lärare elva timmar per vecka under sin första termin på högskolan. Variationerna är dock mycket stora. Studerande inom ämnesområdena humaniora, samhällsvetenskap, teologi och juridik har i genomsnitt endast åtta timmars lärarledd undervisning per vecka. Minst lärarledd tid har studenter som läser sociologi, litteraturvetenskap och historia som bara erbjuds mellan sex och sju timmar lärarledd tid per vecka. Enligt Universitetskanslersämbetet är det alltför lite tid för att skapa en utbildning av hög kvalitet. Hur den lärarledda

undervisningstiden på högskolan kan öka, i synnerhet på de utbildningar där den är som lägst, behöver ses över för att målet om likvärdighet i utbildningen ska nås.

Genom att ändra resursfördelningssystemet och ta bort ersättningsbeloppen kan resurser riktas till de utbildningar som idag erbjuder minst lärarledd undervisning. Därigenom skapas möjligheter att höja status och kvalitet på dessa utbildningar. Miljöpartiet vill på sikt avveckla det så kallade produktivitetsavdraget som i praktiken urholkar finansieringen av högre utbildning och forskning.

Stärk studenternas psykosociala hälsa

Den psykiska ohälsan är i dag alltför utbredd bland studenter vid Sveriges lärosäten. Folkhälsomyndighetens enkätundersökningar visar att högskolestudenter mellan 18 och 29 år oftare lider av ett nedsatt psykiskt välbefinnande jämfört med yrkesarbetande i samma åldersgrupp.

Miljöpartiet ser att det behövs en genomgripande nationell kartläggning av studenters psykiska hälsa och de olika vårdaktörernas ansvarsområden, med förslag till åtgärder. Idag slussas studenter mellan Studenthälsan och primärvården helt i onödan. I kartläggningen behöver dessutom studenters möjligheter till sjukskrivning och rehabilitering på samma villkor som anställda belysas. Studenthälsan på landets lärosäten bör inkludera även icke-studierelaterade problem för att komma till bukt med problemen, suicidprevention i synnerhet. Studenthälsan bör även få rätten att remittera vidare studenter om behovet anses så pass stort att det är befogat.

Studentinflytande

Studenternas påverkan på svensk högre utbildning är lagstadgad och utförs genom studentkårer på landets lärosäten och genom Sveriges förenade studentkårer (SFS). Majoriteten av deras verksamheter finansieras av statliga bidrag, och en mindre del genom medlemsavgifter. Detta system infördes 2010 som en kompensation för minskade medlemsantal i samband med att det slutade vara obligatoriskt att vara med i en studentkår. Miljöpartiet vidhåller vikten av säkrad finansiering till landets studentkårer och avser långsiktigt säkra studenternas demokratiska inflytande på högskolorna.

Daniel Helldén (MP)

Leila Ali Elmi (MP)

Emma Berginger (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Katarina Luhr (MP)

Jan Riise (MP)

Märta Stenevi (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Camilla Hansén (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Mats Berglund (MP)

Linus Lakso (MP)

Rasmus Ling (MP)

Emma Nohrén (MP)

Jacob Risberg (MP)

Elin Söderberg (MP)